

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C OSA - TOM. 358
SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

Nuorten kokemien elämysten yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset

English abstract

by

Katariina Löfblom

TURUN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF TURKU
Turku 2013

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C OSA - TOM. 358
SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

Nuorten kokemien elämysten yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset

English abstract

by

Katariina Löfblom

TURUN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF TURKU
Turku 2013

Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiologia

Tutkimuksen ohjaajat:

Professori Seppo Pöntinen
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiologian oppiaine
Turku

Dosentti, yliopistolehtori Suvi Keskinen
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiologian oppiaine
Turku

Professori Hannu Ruonavaara
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiologian oppiaine
Turku

Esitarkastajat:

Professori Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta – ja kulttuuritieteiden yksikkö
Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriohjelma
Tampere

Dosentti, yliopistolehtori Vesa Puuronen
Yhteiskuntatieteiden laitos
Sosiologia
Itä-Suomen yliopisto
Kuopio

Vastaväittäjä:

Professori Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta – ja kulttuuritieteiden yksikkö
Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriohjelma
Tampere

ISBN 978-951-29-5286-1 (PRINT)
ISBSN 978-951-29-5287-8 (PDF)
ISSN 0082-6995

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Turku 2013

Tiivistelmä

Nuorten kokemien elämysten yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten antamia merkityksiä elämäkseksi nimetyille kokemukselle ja tunteelle. Tavoitteena on ollut selvittää elämysten kokemista nuorten näkökulmasta ja suhteuttaa nuorten kokemuksilleen antamia merkityksiä laajemmin nuoruutta ja elämyksien kokemista käsittelevään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Elämysten merkityksellistämistä analysoidaan suhteessa identiteetin muodostukseen. Yksilöllisesti koetut elämykset saavat merkityksensä diskursiivisesti rakentuneen todellisuuden ympäröimänä.

Tutkimus paikantuu sosiologisen nuorisotutkimuksen ja tunteiden tutkimuksen alaan sekä metodologisesti fenomenologis-konstruktivistisen tutkimuksen alaan. Tutkimuksen taustalla on elämyshakuisuutta käsittelevä teoria.

Elämyshakuisuuden tulkinta fenomenologisesta viitekehuksesta tuo käsitteen ymmärtämiseen uuden ulottuvuuden. Elämyshakuisuus kuvaa asennoitumistapaa eli sitä, miten yksilö orientoituu ympäröivään maailmaan. Tällöin ei edellytetä intentionaalisten tekojen tietoista luonnetta. Toiminnalliset prosessit muovautuvat vuorovaikutuksen myötä samaan tapaan kuin ihminen ruumiillisena subjektina muovautuu.

Tutkimuksen aineisto koostuu lukion ensimmäisen luokan oppilaiden kirjoituksista (519 kpl), lastensuojeluinstituutioissa ja kuntoutuskeskuksissa asuvien nuorten yksilöteemahaastatteluista (16 nuorta) sekä seikkailualan asiantuntijoiden teemahaastatteluista (20 aikuista). Nuorten kirjoitukset on kerätty vuosina 1996–1997 ja 2002–2003. Aineiston analyysi on aineistolähtöinen. Erilaiset osa-aineistot työssäni avaavat erilaisia näkökulmia elämysten kokemiseen. Aineistojen analyysi ja tutkimukset teoreettiset lähtökohdat ovat rakentuneet analyysin edessä ja vuorovaikutussuhteessa toisiinsa.

Nuorten elämyksiä käsittelevä kerronta on moninaista ja elämyksiä koetaan erilaisissa tilanteissa. Elämykselle ei ole yhtä määritelmää, kokemuksen paikkaan tai kokemuksen syytä vaan kokemuksen merkitys rakentuu tilanteisesti. Elämys kuitenkin erottuu muista kokemuksista sen muistettavuuden, ainutlaatuisuuden, uutuuden ja intensiivisyyden perusteella.

Nuorten elämyksellisissä hetkissä korostuvat harrastusten yhteydessä koetut uudet, erilaiset, yhteisöllisesti jaetut, mutta myös maailmaa nuorille avaavat itsenäisyyden tunnetta ja hallintaa tuottavat kokemukset. Yksi merkittävä uusia elämyksiä ja tietoa tuottava asia nuorten elämässä on seurustelu. Myös matkailu, erilaiset retket ja leirit olivat nuorille elämyksiä tuottavia tilanteita. Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole sellaisia harrastuksia, joihin he olisivat sitoutuneita tai joissa he pääsisivät ilmaisemaan itseään ja kokemaan onnistumista. Nuorten elämyksiä käsittelevissä hetkissä nuorten vapaa-ajan toiminta, ympäristö ja sosiaaliset suhteet ovat keskeisessä asemassa.

Nuoret eivät ensisijaisesti ajatelleet itse etsivänsä tai toisten nuorten etsivän elämyksiä viihdeteollisuuden tuottamista asioista. Elämyksissä arvostettiin aitoutta ja koettu tunne määrittä sitä, oliko jokin koettu elämyksenä vai ei. Toisaalta erilaisten päihteiden todettiin mahdollisesti tuottavan elämyksiä, mutta niidenkin yhteydessä korostettiin usein muita asioita kokemusta rakentavina. Nuorten elämyskokemuksissa toisten nuorten merkitys, luottamus, läheisyyteen ja hyväksyntään liittyvät kokemukset korostuvat. Myös aikuisten asiantuntijoiden omaa nuoruutta käsittelevät elämykset olivat emotionaaliselta merkitykseltään hyvin samanlaisia kuin tämän päivän nuorten esittämät. Elämyksiksi miellettyjä kokemuksia pidettiin arvokkaina. Niiden uskottiin suuntaavan yksilön toimintaa.

Abstract

Phenomenal moments experienced by young people and their individual and collective meanings

This paper discusses the meanings that young people attach to an experience they consider a phenomenal moment and to an emotion. The aim was to investigate phenomenal moments from young people's point of view and to relate the meanings that they attach to their experiences more broadly to social debate concerning adolescence and the experiencing of phenomenal moments. The attachment of meanings to phenomenal moments is analysed with regard to identity formation. Personal phenomenal moments receive a meaning surrounded by discursively constructed reality.

The research represents sociological adolescence research and emotion research and uses phenomenological-constructivist methodology. It is based on the theory of sensation-seeking.

Looking at sensation-seeking from the point of view of the phenomenological framework introduces a new dimension to understanding the notion. Sensation-seeking describes attitudes, i.e. the way in which the individual orientates towards the surrounding world. This does not require the intentional deeds to be conscious. Functional processes are shaped through interaction in the same way as man takes shape as a bodily subject.

The material consists of essays written by 1st grade upper secondary school students (519 students), individual thematic interviews with young people living in child welfare institutions or rehabilitation homes (16 young people) and thematic interviews with experts engaged in the adventure business (20 adults). The essays were collected in 1996-1997 and 2002-2003. The material was analysed on the basis of content. The various sub-materials used in this paper open up different perspectives on experiencing phenomenal moments. Material analysis and the theoretical points of departure of the research were specified in the course of the analysis and in interaction with each other.

Young people's narratives about their phenomenal moments take up multiple forms, and they experience things in different situations. There is no single definition, place or reason for a phenomenal moment but an experience receives a meaning based on situation. However, a phenomenal moment differs from other experiences in the sense that it is remembered, unique, new and intensive.

Most of the phenomenal moments in young people's lives are new, different, shared experiences that they have in their pastimes, but also ones making the world open to them and generating a feeling of independence and control. An important stage giving rise to new phenomenal moments and knowledge in young people's lives is dating. Young people also have memorable moments through travelling and by attending different types of excursions and camps. However, not all young people have pastimes to which they are committed or in which they could express themselves and have feelings of success. Leisure-time activities, the environment and social relations play an important role in the moments that young people consider phenomenal moments.

Young people did not think that they or other young people would look for phenomenal moments in things produced by the entertainment industry. Genuineness was appreciated in phenomenal moments, and the feeling derived from the experience determined whether the experience was a phenomenal moment or not. In addition, the use of intoxicants was considered a possible source of phenomenal moments, though it was often emphasised, even with intoxicants, that there were other things through which experiences were derived. The role of other young people, trust and experiences related to closeness and acceptance were emphasised in the young people's descriptions. In addition, the emotional meaning of the phenomenal moments that the experts who now are adults had in their adolescence is very similar to that reported by young people today. Young people considered phenomenal moments valuable, believing that they will direct the individual's actions.

ESIPUHE

Työ on viimein tullut valmiiksi ja on tullut aika kiittää kaikkia niitä, jotka ovat minua tässä prosessissa eri tavoin auttaneet.

Erityisesti haluan kiittää tutkimukseeni osallistuneita nuoria sekä seikkailualan asiantuntijoita. Haastatteluiden tekeminen ja kirjoitusten lukeminen olivat tutkimuksessani parasta aikaa. Kiitos uusista ajatuksista, hienoista hetkistä ja erilaisista näkökulmista.

Haluan kiittää työni kärsivällisestä ohjaamisesta professori Seppo Pöntistä. Työni toisena ohjaajana on ollut työn loppuvaiheessa dosentti Suvi Keskinen. Kiitos kannustavasta kommentoinnista ja ohjauksesta.

Työni esitarkastajina olivat professori Päivi Honkatukia ja dosentti Vesa Puuronen. Kiitos työn viimeistelyssä auttaneista kriittisistä huomioista. Haluan kiittää myös työtäni aikaisemmissa vaiheissa kommentoineita dosentti Sinikka Aapolaa, professori Helena Helveä, professori Harri Meliniä ja dosentti Elina Oinasta rakentavasta palautteesta ja hyvistä parannusehdotuksista.

Työni taloudellisesta tukemisesta kiitän Suomen Kulttuurirahastoa ja Sosiaalitieteiden valtakunnallista tutkijakoulua (SOVAKO).

Sosiologian laitosta kiitän työtilan järjestymisestä tutkimusvuosina ja mahdollisuudesta toimia assistenttina, osallistua tutkijakouluun ja myöhemmin toimia tohtorikoulutettavana. Kiitos myös Marja Anderssonille ja Jaana Tähdelle erilaisten käytäntöön liittyvien moninaisten tehtävien hoitamisesta. Sosiologian laitoksen työyhteisöä kiitän hyvästä opetusyhteistyöstä ja kannustuksesta tutkimuksen teossa.

Lotta Lehtoa haluan kiittää työni kieliasun parantamisessa arvokkaasta avusta.

Tutkimusprosessin aikana olen saanut tukea monilta ystäviltä ja tutkijatovereilta. Erityisesti haluan kiittää Kati Juujärveä, Juha Klemelää, Kirsi Klemelää, Kristiina Kuussaarta, Päivi Naumasta, Kirsi Ollonqvistiä ja Tuija Tuomistoa.

Minulla on ollut ilo kuulua usean vuoden ajan F-piiriin. Kiitos innostavista keskusteluista.

Vanhempiani ja sisaruksiani kiitän tuesta.

Omistan tämän työn tutkimukseeni osallistuneille nuorille ja aikuisille.

Turussa joulukuussa 2012

Katariina Löfblom

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	9
1.1. Nuorten elämyskokemukset ja -kertomukset tutkimuskohteena	10
1.2. Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset	12
1.3. Merkitysten rakentuminen elämyksiä käsittelevissä teksteissä ja puheessa	15
1.4. Tutkimuksen eteneminen	21
2. ELÄMYSHAKUISUUDEN TEORIA JA ELÄMYKSEN KÄSITE	23
2.1. Marvin Zuckermanin teoria elämyshakuisuudesta	23
2.2. Elämyshakuisuutta käsittelevä viimeaikainen tutkimus Suomessa	27
2.3. Elämysten erilaisuus ja kokemisen moninaisuus	29
2.4. Elämyksen käsite ja elämyksen merkitys koettuna	32
2.5. Nuorten elämykset, vapaa-ajanviettotavat ja asosiaalinen toiminta	35
3. NUORUUS JA IDENTITEETIN MUODOSTUS	38
3.1. Lähestymistapoja nuoruuteen ja nuoruuden tulkintoja	39
3.2. Nuorisotutkimuksen viimeaikaisia tutkimuskohteita	45
3.3. Identiteetin eri osa-alueet	47
3.4. Sukupuoli-identiteetin muodostus heteroseksuaalisessa matriisissa	50
3.5. Identiteetin muotoutuminen jälkimodernissa yhteiskunnassa	54
3.6. Elämykset identiteettiä rakentamassa	58
4. ELÄMYSMAAILMAN TUTKIMINEN KÄSITTEELLISTEN ILMAUSTEN VÄLITYKSELLÄ	63
4.1. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	63
4.2. Tutkimuksen aineistot	68
4.2.1. Nuorten kirjoitukset	69
4.2.2. Teemahaastattelut	73
4.3. Aineistotriangulaatio ja sen tuottama moniäänisyys	77
4.3.1. Teemahaastatteluiden etuja ja haittoja	82
4.3.2. Kirjallisen aineiston etuja ja haittoja	84
4.4. Kirjallisen aineiston lukutavat	85
4.5. Haastatteluaineiston analyysi	89
4.6. Eettisiä ja metodologisia pohdintoja	93
5. NUORTEN AJATUKSIA ELÄMYKSESTÄ KÄSITTEENÄ JA KOKEMUKSENA	96
5.1. Elämys tunteena, kokemuksena ja tapahtumana	96
5.2. Nuorten elämyksien aiheet	107
5.3. Negatiiviset elämykset	115
5.4. Elämysten hakeminen ja löytäminen teemana	120
5.5. Unohtumattomuus ja muistelemine	129
5.6. Yhteisöllisyyttä kuvastavat elämykset	138
5.7. Harrastukset elämysten antajina	144
5.8. Tyttöjen ja poikien elämysten eroja ja yhteisiä piirteitä	150
5.9. Kokemisen kuvausten tyypit	160

6. AIKUISET ELÄMYSTEN MÄÄRITTELIJÖINÄ: ELÄMYKSIÄ, EHEYTTÄ, POSITIIVISIA KOKEMUKSIA JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYÄ	171
6.1. Asiantuntijoiden erilaiset tavat puhua elämyksistä	172
6.2. Nuoruuden elämykset aikuisten puheessa	185
6.3. Sukupuolen merkityksestä elämysten kokemisessa	191
6.4. Nuoret seikkailutoiminnan kohderyhmänä	197
6.5. Keinotekoiset kontekstit ja aidot elämykset	202
6.6. Aikuisten ja nuorten näkemysten vertailua ja tulosten pohdintaa	210
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	215
Lähteet	231
Asetelmat, kuvat ja taulukot	254
Liitteet	255

1. JOHDANTO

Elämysten ajatellaan kokemuksina olevan yksityisiä luonteeltaan. Tunteiden tapaan ne kertovat yhteyksistä erilaisiin asioihin; ne ilmaisevat yksilöiden arvostuksia ja asenteita. Elämykset ovat merkityksellistyneinä kokemuksina myös yhteisöllisiä. Kokemuksien arvottaminen ja nimeäminen tapahtuu sosiaalisesti rakentuneessa todellisuudessa. Kokemuksista puhuminen on itsessään yksilöllisesti koetun saattamista sosiaalisesti ymmärrettävään muotoon ja yhteisöllisesti muodostuviin kokemuksen kuvaamisen järjestelmiin. Yksilöllisesti koetut elämykset saavat merkityksensä diskursiivisesti rakentuneen todellisuuden ympäröimänä. Diskurssit puolestaan ovat erilaisia toiston ja muuntelun lujittamia asioiden ajattelemisen ja järjestämisen tapoja (Foucault 2005b; vrt. Vuori 2002, 16, 81). Elämyksiä koskeva puhe voidaan ymmärtää diskursiiviseksi muodostelmaksi, joka sisältää useita aladiskursseja, kuten tieteellisen keskustelun elämyksistä ja elämyshakuisuudesta (ks. Haapasalo 1992b; vrt. Linko 1998; Grosz 2008), elämysten ympärille muodostuneen kaupallisen ja matkailuun liittyvän keskusteluyhteyden (ks. Saarinen 2002), elämyspedagogisen näkemyksen elämyksestä (ks. Cavén 1992; Latomaa 2003; Leppiman 2010) ja persoonallisen yksilölliseen merkityksenantoon liittyvän elämyksen käsitteellistämistavan. Elämyksen käsitettä määrittelevät eri aladiskursseissa erilaiset toimijaryhmät, jotka kukin pyrkivät oikeuttamaan oman näkemyksensä. Diskurssien väliset rajat ovat muuttuvia ja epäselviä (Jokinen 2004, 191; ks. Vuori 2002, 81).

Nuoret ovat aikaisempien tutkimusten mukaan elämyshakuisia (ks. esim. Haapasalo 1992b). Silti on vähän tutkimustietoa siitä, miten nuoret itse elämyksen käsitteen ymmärtävät ja millaisia ovat olleet elämyksinä kuvatut kokemukset. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat nuorten elämyksille antamat merkitykset. Tutkin, miten jokin tunne rajataan ja voidaanko elämyksestä ylipäättänsä puhua jonain määrättyinä tunteiden kokoonpanona, tiettyjen tunteiden samanaikaisina esiintymisinä, jotka määrittäisivät elämyksen identiteetin. Elämysten määrittelyiden ja kokemisen kuvausten analysoinnin pohjalta selvitän, miten asiat tulevat merkityksellisiksi ja miten merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa. Tunteet viritessään kertovat yksilöiden tietyille kokemuksille antamista merkityksistä. Merkitykset puolestaan ohjaavat yksilöiden toimintaa. Elämysten tutkiminen on sosiologisesti mielenkiintoista juuri niiden yksilöä liikuttavan sisällön ja toisaalta niiden myös yhteisöllisesti määrittyvän luonteen vuoksi.

Elämysten merkityksiä tarkastelevassa tutkimuksessa yksilötason sekä rakenteellisen tason mekanismit nivoutuvat yhteen. Tulkinnot ovat yhteydessä materiaalisen todellisuuden rakenteeseen, mikä selittää todennäköisten tulkintojen samankaltaisuutta tai rajaa tulkintojen mahdollisuutta (vrt. Heiskala 2000, 113, 199–206; Foucault 2005b). Materiaalisen todellisuuden rakenne ja kulttuuriset merkitysrakenteet yhdessä tekevät yksilöllisesti muotoutuneen merkityksen antamisen historian mahdolliseksi. Toisaalta kulttuurin välittää kokemuksia nimeävälle yksilölle hänen oma semioosin historiansa (Heiskala 2000, 113–115). Nimeäminen on sekä tietoista että tiedostamatonta. Prosessissa yksilöllinen ja kulttuurinen kietoutuvat toisiinsa. Kulttuurinen tulee tässä tutkimuksessa esille nuoruuteen liitettyinä

kuvauksina ja ihmisten käytöstä ohjaavina normeina ja ihanteina. Yksilöllisen kokemuksen ilmaukset saavat merkityksensä suuremman kokonaisuuden osana ja selittyvät jo olemassa olevien merkitysten välityksellä (ks. Siikala 1986, 129–131). Koetun kuvaaminen yhteisössä ymmärrettävällä tavalla edellyttää sosiaalisesti jaettujen symbolien hallintaa. Kokemus itsessään on jo tulkinta tapahtuneesta, mutta kuten Marianne Liljeström (2004, 149) toteaa, se vaatii myös tulkintaa.

Analysoin tutkimuksessani aineistolähtöisesti nuorten elämyksiä käsitteleviä kirjoituksia sekä nuorten ja seikkailualan asiantuntijoiden puhetta elämyksistä. Aineiston avulla tutkin myös sitä, millaisten erilaisten elämysdiskurssien ohjaamana nuoret muodostavat omat käsityksensä elämyksistä ja miten nämä elämyksiksi nimetyt kokemukset tulevat osaksi itsestä muodostettua tarinaa eli identiteettiä. Koettujen elämysten yksilöllisten ja yhteisöllisten merkityksien tutkiminen tuo esille yksilöllisen kokemuksen sosiaalista määrittymistä, ilmenemisen ja ajattelun kohtaamista. Kokemisen moninaisuus aineistossani kertoo nuorten erilaisista mahdollisuuksista kartuttaa kokemusvarastoaan ja heidän käytössään olevien resurssiensa erilaisuudesta. Omalta osaltaan tämä tutkimus pyrkii suuntaamaan katseen niihin asioihin, joita nuoret itse pitävät haluttavina ja koetun elämyksellisyyttä perustelevina, sekä samalla ottamaan etäisyyttä nuorten ongelmiin keskittyvästä tutkimusperinteestä (vrt. Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006). Tavoitteena on lisätä nuoruutta koskevaa ymmärrystä. Lähestyn nuorten kirjoituksia fenomenologis-konstruktivistisesta näkökulmasta. Suhteutan elämysten merkityksellistämistä sitä määrittäviin laajempiin keskusteluihin sekä asiantuntijoiden näkemyksiin. Seikkailualan asiantuntijoiden näkemykset nuoruudesta ja nuorten elämyksistä ovat kiinnostavia, sillä he työskentelevät nuorten parissa ja vaikuttavat omalla toiminnallaan elämyksen käsitteen ymmärtämiseen. Elämysten tuottamisella on myös perusteltu monia kasvatuksellisia, nuoria yhteiskuntaan integroivia ja syrjäytymistä ehkäiseviä ratkaisuja (ks. esim. Karppinen 2005; 2007; Rantala ym. 2006; 85–95; Linnossuo 2007).

1.1. Nuorten elämyskokemukset ja -kertomukset tutkimuskohteena

Tämä tutkimus sijoittuu useaan tutkimuskenttään. Kohteidensa puolesta se on liitettävissä *nuorisotutkimuksen* ja *tunteiden tutkimuksen* alaan sekä metodologisesti *fenomenologis-konstruktivistisen* tutkimuksen alaan. Fenomenologisesti suuntautunut tunteiden tutkiminen merkitsee tutkimuksessani tunteiden käsittelyä merkitysten muodostumisen ja tiivistymisen näkökulmasta. Elämykset koetaan jonkinlaisina kokemisina eli asian käsittely on myös koettujen tunteiden tietoista analysointia ja saattamista kielelliseen muotoon. Nuoruus elämänvaiheena on tutkimuksessani keskeisessä osassa sekä elämänkokemusta tai kokemuksellista asemaa kuvaavana käsitteenä että yhteiskunnallisesti määrittyneenä elämänvaiheena. Se on samalla kertaa kokemus, asenne ympäröivään maailmaan kohtaan sekä yhteiskunnallisesti tuotettu positio ja positioinnin kriteeri.

Nuoruudessa erityisesti sosiaalisella verkostolla ja ystävyysuhteilla on vaikutusta siihen, millaisiin asioihin nuoren kiinnostus kohdistuu ja millaisiin kokeiluihin hän osallistuu. Elämyshakuisuus on tutkimusten mukaan yhteydessä mm. nautintoaineiden runsaaseen

käyttöön ja kokeiluun, seksuaaliseen aktiivisuuteen, luovuuteen, uhkarohkeuteen, halukkuuteen kokeilla uusia ja erilaisia asioita sekä nuorten asosiaaliseen käyttäytymiseen, kuten vastuuttomuuteen ja piittaamattomuuteen (Zuckerman 1979; Haapasalo 1992b; Smith ym. 1992; Arnett 1996). Elämishakuisuutta käsittelevissä tutkimuksissa todetulla vaikeuksiin joutuneiden nuorten (mm. rikoksia tehneet nuoret) keskimääräistä suuremmalla elämishakuisuudella muihin nuoriin verrattuna ei voida kuitenkaan tyhjentävästi selittää esimerkiksi nuorisorikollisuutta tai itsestä ja muista piittaamatonta käyttäytymistä. Se on pikemminkin altistava tekijä (Arnett 1994; ks. Haapasalo 1992b). Oleellisessa asemassa on tutkimusten mukaan se sosiaalinen konteksti, jossa nuori kehittyy (Smith ym. 1992; Arnett 1996). Kulttuurisesti elämänvaiheeseen liitetään itsenäistyminen, kapinointi, vapaus ja valintojen tekeminen. Voidaan olettaa, että nuorten elämyksiksi nimeämät tapahtumat palvelevat identiteetin ja sukupuoli-identiteetin vahvistamista sekä kokonaisvaltaisemmin yksilön minuuden ja itsearvostuksen kokemista. Kokemisen ja kokemuksista kertomisen myötä rakentuu käsitys itsestä ja yksilöllinen identiteetti.

Nuoruutta leimaavina dialektisina prosesseina Katja Komonen (2001) on esittänyt yhdenmukaisuuden ja yksilöllistymisen, mitkä tulevat ymmärrettäviksi suhteutettuna identiteetin muodostukseen. Identiteetin muodostuksessa oletetaan progressiivisten ja regressiivisten prosessien vuorottelevan (Blos 1979, 142–149; 169; Ziehe 1991). Ensin mainitut prosessit tähtäävät itsensä ilmaisemiseen, erillisyyteen ja itsenäisyyteen, kun taas jälkimmäiset suuntautuvat aikaisemmin koettujen asioiden toistamiseen ja identiteetin tunteen lujittamiseen (ks. Giddens 1991). Progressiivinen intressi on suuntautunut Thomas Ziehen (1991, 133) mukaan pystymisen elämyksiin ja tämä intressi noudattaa uskaltamisen periaatetta. Regressiiviset pyrkimykset ovat taas Ziehen (1991) mukaan suuntautuneet yhteenkuulumisen ja yhteensulautumisen tuottamiin elämyksiin. Elämysten tavoittelun ja kokemisen voidaan ajatella nuoruudessa ilmentävän näitä pyrkimyksiä ja näiden pyrkimysten toteutumisia.

Nuoruudessa erilaiset kokeilut manifestoivat omaa tahtoa suhteessa aikuisyhteiskunnan asettamiin määräyksiin ja niillä voi tästä syystä olettaa olevan keskeisen roolin nuoren itsenäistymisprosessissa (ks. Dworkin 2005). Toisaalta esimerkiksi alkoholin käytön ja kokeilun myötä nuoret saattavat osoittaa kuuluvuuttaan laajempaan kulttuuriseen yhteisöön ja sen arvostusten omaksumista (ks. Holmila 2001). Suomalaisessa yhteiskunnassa alkoholi on liittynyt henkilökohtaisen vapauden ilmaisemiseen, kapinaan sekä maskuliinisen identiteetin rakentamiseen (esim. Apo 1999, 115–133), mikä tekee myös päihteiden käytön, sukupuolen ja elämysten kokemisen välisen yhteyden yhdeksi kiinnostavaksi kysymykseksi työssäni. Ajattelen nuorten elämysten erityisyyden ymmärtämisen tulevan paremmin mahdolliseksi, kun ne suhteutetaan aikuisten näkemyksiin nuorten elämyksistä ja elämyksellisyydestä ja toisaalta nuoruutta elämänvaiheena ja nuorta yksilönä määrittelevään kulttuuriseen tilaan.

Käyttämässäni fenomenologis-konstruktivistisessa lähestymistavassa tavoitteena on kuvata kokemusta kokijan näkökulmasta ja nostaa esille niitä merkityksiä, joita subjektit itse antavat kokemalleen, sekä sijoittaa nämä merkityksenannot laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. Aineiston keräämistä on ohjannut tavoite saada nuorten omat kokemukset ja niiden tulkinnat esille. Tästä syystä olen myös tutkimuksessani turvautunut sellaisiin

menetelmiin, joilla saisin erilaisia nuoria mukaan ja kertomaan kokemuksistaan. Konstruktivistinen suuntautuminen työssäni puolestaan tarkoittaa sitä, että korostan kielen todellisuutta muokkaavaa merkitystä ja tiedon kontekstuaalista rakentumista (vrt. Berger ym. 1998; Virkki 2004, 34–35). Aineistossani elämys rakentuu eri tavoin erilaisista perspektiiveistä lähestyen. Aikuisten ja nuorten käyttämissä ilmauksissa kulttuurisesti jaetut odotukset ja ihanteet välittyvät kerrontaan. Kiinnitän huomiota aineiston luennassa siihen, miten erilaiset tilanteet ja niissä aktualisoituvat sosiaaliset mallit ohjaavat tunteiden tulkintaa ja tunteiden muodostumista (ks. Harré 1988). Toiminnan kautta luodaan Ronkaisen (1999a, 63–64) mukaan emotionaalinen suhde symbolimerkityksiin. Kokemisen tapa on yhteydessä niihin merkityksiin, joita tilanteeseen on kiinnittyneenä ja toisaalta myös aiemmin koettuun. Niin ikään merkitykset, joita johonkin toimintaan liitetään, muokkaavat niiden yhteydessä syntyneitä tunteita. Tunne sitoo kokijan symbolin sisältämiin merkityksiin ja samalla muovaa näitä merkityksiä. Tunteet, toiminta ja merkitykset kietoutuvat toisiinsa.

Kiinnostukseni elämysten kokemista kohtaan on saanut alkunsa tutustuessani elämyshakuisuuden teoriaan nuorisoriikollisuutta käsittelevien tutkimuksien yhteydessä. Samaan aikaan elämyksellisyys, yksilöllisyys ja identiteetin muodostus nousivat laajemmin teemoina esille yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa. Uutena nuoria yhteiskuntaan integroivana ja korjaavia kokemuksia tuottavana menetelmänä esiteltiin myös seikkailukasvatusta tai elämyspedagogiikkaa. Tavoitteena toiminnassa on tarjota nuorille kulttuurisesti hyväksytyjä tapoja kanavoida elämyshakuisuutta (ks. Nyqvist 1995). Elämyshakuisuuden on todettu olevan yhteydessä nuoruuteen elämävaiheena ja nuorekkuutta ilmentävään elämäntyyliin (Roth ym. 2005; 2007). Nuoruusvaiheessa puolestaan korostuvat identiteetin rakentamiseen ja sen osana sukupuoli-identiteetin muodostukseen liittyvät asiat (ks. esim. Erikson 1982a; Ziehe 1991). Oman tutkimukseni perusajatuksena on selvittää, miten nämä eri asiat liittyvät toisiinsa ja ovatko teoriassa esitetyt elämyshakuisuutta ja elämyksiä ilmentävät asiat myös nuorten tulkitsemina ja kokemina elämyksiä. Kokemista ja kokemisen merkityksellistämistä tutkin identiteetin muodostuksen näkökulmasta.

1.2. Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen päätehtävänä on selvittää nuorten kokemien elämysten yksilöllisiä ja yhteisöllisiä merkityksiä. Tähän haen vastauksia seuraavien alakysymysten avulla:

1. Mikä tekee jostakin asiasta elämyksen eli millaiset kokemukset tai asiat ovat nuorille elämyksiä, millaisia tekijöitä niihin liittyy ja poikkeavatko tyttöjen ja poikien elämysten kuvaamisen ja kokemisen tavat toisistaan nuorten tuottamassa aineistossa? Tarkastelen myös sitä, minkälaisessa osassa elämyksiä käsittelevissä tarinoissa ovat erilaiset nautintoaineet ja kielletty toiminta. Pohdin elämyksiä tuottavien asioiden merkitystä suhteessa identiteetin muodostukseen. Kysymykseen etsin vastausta nuorten kirjoituksista ja haastatteluista sekä vertaan nuorten ajatuksia myös haastateltujen aikuisten näkemyksiin.

2. Millaisista merkityksistä ja kulttuurisista jäsennyksistä elämukset kertovat? Selvitän sitä, millaisia arvojärjestelmiä, yhteisesti jaettuja kerrontatapoja ja suomalaiseseen kulttuuriin liittyviä yhteisiä piirteitä on löydettävissä elämysten kokemisen taustalta. Aineistojen avulla voidaan tarkastella sitä, mitä elämyspuheella nyky-yhteiskunnassa tuotetaan ja millaisia asioita halutaan nimetä elämyksiksi.
3. Miten nuorten elämyksellisyyttä ja elämysten kokemista lähestytään eri puhujapositioneista? Tähän kysymykseen haen vastausta tarkastelemalla sekä nuorten että aikuisten kerronnassa esille tulevia erilaisia puhuja-asemia elämysten kokemiseen. Kiinnitän huomiota siihen, miten kokemukseen otetaan etäisyyttä ja kenen kokemuksena kulloinkin käsittelyssä olevaa tilannetta kuvataan.

Vastauksia kysymyksiin etsin haastatteluista ja kirjoitetuista teksteistä. Laadullisessa tutkimuksessa erilaisten menetelmien ja aineistojen avulla voidaan monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä luotavaa kuvaa. Olen kerännyt aineistoa eri tahoilta, jotta saisin monenlaisten nuorten näkemyksiä tutkimukseeni. Nuorten aineisto muodostuu lukion ensimmäisen luokan oppilaiden kirjoituksista sekä kasvatuksellisiin laitoksiin sijoitettujen nuorten haastatteluista. Olen lisäksi haastatellut tutkimustani varten aikuisia, jotka kuvaavat nuorten elämyksellisyyttä jo etäältä ja ammatillisesta asemastansa käsin. Aikuiset tuovat aineistossani esille elämysten määrittelyyn liittyvää yhteisöllisyyttä ja elämysten kokemisen kontekstuaalisuutta. He edustavat yhtä merkittävää tahoja, joka osallistuu nuoruuden ja nuorten elämyksellisyyteen liittyvien merkitysten rakentumiseen. Toiminnassaan he luovat malleja elämysten tuottamiselle ja tavoittamiselle. Ajattelen asiantuntijoiden puheen elämyksistä omalta osaltaan vaikuttavan nuorten elämystulkintoihin. Seuraavassa taulukossa esitän tiivistetysti tutkimuksen erilaiset aineistot, aineistoille esitetyt pääkysymykset sekä tavat, joilla aineistoa olen analysoinut.

Taulukko 1. Tutkimuksen aineistot, aineistoille esitetyt pääkysymykset ja analyysitavat

Aineisto:	Aineiston laajuus:	Kysymykset, joihin haetaan vastauksia:	Analyysitapa:
Nuorten kirjoitukset:	519 lukion ensimmäisen luokan oppilaan kirjoitusta elämyksen kokemisesta ja ymmärtämistä käsittelevästä aiheesta	Miten elämys käsitteenä ja kokemuksena ymmärretään? Millaiset asiat muistetaan elämyksinä? Millaisiin asiayhteyksiin elämys liitetään? Kielletty toiminta elämysten tuottajana?	Laadullinen sisällönanalyysi, teemoittelu ja teemojen samanaikaisen esiintymisen tarkastelu ja tyypittely. Aineiston lähiluku ja erilaisten elämyspuhetapojen tunnistaminen nuorten kirjoituksista eli millaiseen asiayhteyteen elämys sijoitetaan.
Nuorten haastattelut:	16 yksilöteemahaastattelua (8 tyttöä, 8 poikaa)	Mitä sanalla elämys tarkoitetaan? Millaiset asiat muistetaan elämyksinä? Miten elämyksiä haetaan? Kielletty toiminta elämysten tuottajana?	Teemoittelu, aineiston lähiluku ja erilaisten elämysdiskurssien tunnistaminen nuorten puheesta eli millaiseen asiayhteyteen elämys sijoitetaan.
Aikuisten seikkailualan asiantuntijoiden haastattelut:	20 teemahaastattelua (3 naista, 17 miestä)	Miten elämyksen käsite ymmärretään? Millaisia elämyksiä nuorille pyritään seikkailutoiminnassa tuottamaan ja miksi? Miten elämyksiä voidaan hakea? Millaiset kokemukset itse muistaa elämyksinä omasta nuoruudesta? Miten elämykset ovat muuttuneet aikuistumisen myötä?	Teemoittelu, puhujapositoiden erittely (eli kiinnitän huomiota siihen, puhutaanko elämyksistä ammatillisessa vai omaan henkilökohtaiseen elämään liittyvässä kontekstissa tai puhutaanko omista elämyksistä nuorena vai aikuisena).

Tutkimuksen tavoitteena ei ole tuottaa yleistettävää tietoa nuorten elämyksistä, vaan kertoa elämysten kokemisen ja kerronnan variaatiosta, jota nuorten ja aikuisten tuottamassa aineistossa esiintyy. Vaikka työssäni joudun tiivistämään ja pelkistämään nuorten kuvauksia siitä, millaisena kokemuksena he elämyksen ymmärtävät, haluan Helena Saarikosken (2009) sanoja lainaten välttää nuorten äänten häivyttämistä ja heidän esittämien näkemysten ylitse tapahtuvaa tulkintaa. Tämä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että aineistositaattien avulla tuon nuorten ajatuksia esille mahdollisimman paljon ja esitän niiden rinnalla oman luentani aineistosta, jonka kanssa lukija voi olla samaa mieltä tai löytää toisia lukemisentapoja.

Paikalliseen selittämiseen keskittyvässä tutkimuksessa asioiden ymmärrettäväksi tekeminen ja itsestään selvyyksien tuominen tietoisuuteen on tärkeämpi tehtävä kuin yleistettävyyden. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista tuoda esille yleisesti tiedossa olevia kokemuksia määrittäviä tapoja, jotka ovat läsnä, mutta joita tiedostetaan heikosti (Alasuutari 1999). Niin ikään erityisyyttä ja poikkeavia kokemisen tapoja analysoimalla saadaan tietoa myös normaaliksi koetusta ja arkipäiväisestä.

1.3. Merkitysten rakentuminen elämyksiä käsittelevissä teksteissä ja puheessa

Tunnepuheella on keskeinen asema kokemuksien merkitysten analysoinnissa ja niiden tuottamisessa. Se ilmaisee suhdetta erilaisiin asioihin. Elämyksiä käsittelevä puhe voidaan ymmärtää tunnepuheeksi, jossa alleviivataan erilaisten asioiden kokemuksellista laatua. Työssäni keskeisessä osassa on elämykselle käsitteenä ja kokemuksena annettujen merkityksien analysoiminen. Tämä tehtävä tekee itse merkityksen käsitteen analysoinnin tärkeäksi. Tutkin sitä, miten elämys ymmärretään ja miten elämys on rakentunut eli millaisten piirteiden tai tapahtumien yhteenliittymänä se muodostuu. Merkitysten analysoiminen on samalla kulttuuristen jäsenyyksien tarkastelua yksittäisten empiiristen kuvauksien heijastamina. Käsitteisiin puheavaruuden osina on sisään rakennettuna kulttuurisia tapoja hahmottaa maailmaa ja nähdä erilaiset ilmiöt määriteltyjen merkitysten kantajina (ks. Grotz 1994; Alasuutari 1999, 61). Sulkusen (1997) mukaan sosiologisen tulkinnan tehtävänä on näiden jäsentyneisyyksien jäljittäminen. Merkitykset tulevat esille sekä toiminnassa että olemisen tavoissa. Ne kuvaavat, miten asiat ovat olemassa kokevalle yksilölle tämän toimissa (Sulkunen 1997, 23–26). Merkitys on samalla sekä nimi että tunnesävy jollekin kohteeksi ajatellulle asiantilalle. Sillä on toimintaa suuntaavia vaikutuksia.

Käsitteenä merkitys otetaan usein itsestäänselvyytensä, mutta tarkempi analyysi paljastaa käsitteen monimerkityksisyyden (ks. Sulkunen 1997, 13; Utraiainen 1999). Merkitys ymmärretään tietyn asian sisällöksi tai tarkoitteeksi. Se on jonkin asiantilan, objektin, tunteen toisesta kohteesta erottelava piirre eli merkitys tekee yhden asian merkityksen toisesta erottuvaksi.¹ Tämä on erityisesti strukturalistisen kielitieteen näkemyksen mukainen, jossa eron käsite on keskeinen (ks. Heiskala 2000, 125). Näin ymmärrettynä erilaiset käsitteet muodostavat hierarkkisen systeemin, jossa kunkin käsitteen merkitys määräytyy suhteessa muihin käsitteisiin ja niiden nimeämiin sisältöihin tai merkityskokonaisuuksiin. Yksittäisen käsitteen merkitys ja suhde muihin merkityksiin käsitejärjestelmässä muodostuu verkostossa eron ja samankaltaisuuden etäisyyksinä erilaisia ominaisuuksia luokittelevista kategorioista.

Merkitykset ovat myös päällekkäisiä ja muuttuvia. Jotakin asiantilaa sisällöllisesti kuvaavana merkitys voi rakentua monella eri tavalla. Utraisen (1999, 37) mukaan merkityksenanto on jatkuvaa inhimillistä ja intersubjektiivista toimintaa. Sulkusen (1997, 16–17) mukaan todellisuuden symbolinen merkitseminen ja tuottaminen tarkoittavat yhteiskunnallisille ilmiöille ja ihmisten kokemuksille muodostuvien merkityksien muuttuvuutta, tilannesidonnaisuutta ja tulkinnallisuutta. Koettujen asioiden tietoiset ja tiedostamattomat merkitykset välittyvät ja rakentuvat käyttäytymisen ja kokemusten kielellisten esitysten kautta, jotka itsessään ovat monitulkintaisia ja tilannesidonnaisia. Todellisuus ymmärretään sosiaalisesti tuotetuksi, mikä kyseenalaistaa oletuksen merkityksen ennalta tiedetystä yksikäsitteellisyydestä. (Ks. Schütz ym. 1973, 102–107; Schütz 2007, 189–196.) Tutkimuksessani juuri elämyksen käsite on tällainen asia, jota pyrin ymmärtämään sen monimerkityksisyydessä. Vaikka kokemuksen autenttinen merkitys on tulkinnallisesti

¹ Kissa eroaa koirasta tiettyjen kriteerien perusteella, vaikka niillä on keskenään samanlaisia ominaisuuksia. Samaan tapaan elämyksen käsite eroaa kokemuksen käsitteestä joidenkin kriteerien perusteella, jotka yhden kulttuurin sisällä ovat suhteellisen samanlaisia.

välittyntä, voidaan käsitteiden ja tulkinnallisten prosessien avulla tavoitella kokemuksellisia merkityksiä siten kuin ne ihmisille ilmenevät ja kokemuksen olemusta. Pidän kuitenkin mahdollisena yksiselitteisesti lyödä lukkoon jonkin kokemuksen lopullista merkitystä tai erilaisten emootioiden osuutta kokonaisuudessa. Merkitykset muuntuvat käsittelyiden myötä. Totuus on itsessään käsitteellisesti muodostunut tulkinnallinen kuvaus maailmasta, siinä olevista ilmiöistä, niiden suhteista toinen toisiinsa ja niiden merkityksistä. Kuvaukset todellisuudesta ovat luonteeltaan arvottavia (vrt. emt.). Kohteen ja siitä tehdyn kuvauksen suhde ei ole ongelmaton (Nykyri 1998; Schütz 2007, 228–234). Merkitykset, aikaisemmat kokemukset ja aistimukset erottamattomasti kietoutuvat toinen toisiinsa. Ymmärrän todellisuuden työssäni siksi, minkä itse kukin subjektiivisesti ymmärtää ja elää todellisena. Se on myös ainoa todellisuus, joka on ulottuvillamme (Berger & Luckman 1998, 31–32).²

Merkitysten muodostuminen jollekin kohteelle on prosessi, jossa yksilölliset, yhteisölliset ja kulttuuriset luokittelut sovitaan yhteen subjektiivisen kokonaismerkityksen muodostamiseksi. Merkitysten muodostaminen on pitkäaikainen tulkintaan perustuva oppimis- ja sosialisatioprosessi. Yhtäältä voidaan teoreettisesti erottaa yksilölliseen tulkintaan perustuva ja toisaalta yhteisölliseen tulkintaan perustuva maailmankuva. Ihmisen tietoisuudessa ne ovat rinnakkaisia ja päällekkäisiä. Kulloinkin tilanteessa aktualisoituva merkitysrakenne määrittää, minkä sisällön tarkastelun kohteena oleva ilmiö tai elämyskokemus saa eli millaisiin suhdeverkostoihin se kiinnittyy (Schütz 2007).

Todellisuuden kuvaamisen ongelmallisuus tulee esille myös siinä, että yksilöllisen maailman tuntemisen ja tulkinnan lisäksi on erilaisia tapoja kuvata ilmiöitä muille ihmisille, jotka itsessään ovat suhteessa kertojaan ja tulkintatilanteeseen erilaisissa asemissa.³ Sosiaalinen todellisuus muodostuu kerroksellisista kuvaamisen systeemeistä, joissa on mahdollista puhua erilaisista sosiaalisen maailman ilmiöistä tietyillä tavoilla. Kokemusten kuvaamisen hetkissä suhde todellisuuteen on tilanteisesti rakentunut keskusteluun osallistujilla eri tavalla; heillä on erilaisia asemia ja rooleja toteutettavanaan, mitkä tekevät näihin paikkoihin asettuneille tietynlaisen puhettavan todennäköiseksi.

Elämysten merkitysten tarkastelussa *fenomenologinen* suuntautuminen merkitsee keskittymistä siihen, miten erilaiset asiat subjektiivisesti koetaan, mistä kokemukset muodostuvat ja miten ihmiset niitä selittävät. Maailmaan tarkastellaan toisen ihmisen näkökulmasta eli miten ilmiöt ovat heille olemassa. Fenomenologisessa lähestymistavassa korostuu käsitys ihmisestä intentionaalisen subjektina, joka Nykyrin (1998) mukaan muodostuu yhdessä maailmansa kanssa (ks. myös Heinämaa 1996, 97). Sosiaalisen maailman yksilöön kohdistuva liikuttava vaikutus tapahtuu merkitysrakenteiden välittämänä. Koettu

² Fenomenologisessa perinteessä halutaan ottaa uusi asenne todellisuuteen eli pyritään ottamaan siihen etäisyyttä ja kyseenalaistamaan oletukset läsnä olevasta maailmasta. Kyse on asennemuutoksesta ja uuden näkökulman löytämisestä (Heinämaa 1996, 19–21). Halutaan palata ilmiöihin sinänsä, sellaisina kuin ne koetaan. Tätä tavoitellaan reduktion kautta; irrottautumalla luonnollisesta asenteesta. Schütz in arkimaailman fenomenologiassa taas ollaan kiinnostuneita nimenomaan tästä tietoisuuden tasosta (ks. Heiskala 2000, 86–87).

³ Merkitystä voidaan tarkastella sekä kielellisenä ilmiönä että ajatteluun liittyvänä ilmiönä. Kielen tehtävä on kommunikatiivinen. Se ilmaisee ja tekee ymmärrettäväksi asioita (Vygotski 1982, 18–19).

merkityksellistyy kulttuurin tarjoamin välinein eli tulee kohteeksi, objektivoiduksi (ks. Himanka ym. 1995; Virkki 2004).

Fenomenologiassa tarkastelun kohteena oleva subjektiivinen ymmärretään toiminnallisuutena yksinkertaisen pysyvyyden sijaan (Himanka ym. 1995,16; Nykyri 1998). Se, miten jokin ilmenee ja on, otetaan tarkastelun kohteeksi (Heinämaa 1996, 15). Käsitteiden jostakin kokonaisuudesta tai samasta on näin subjektiiviteetin toiminnan myötä muodostuvaa. Erilaiset perspektiivit yhdistyvät ajattelussa muodostaen olevan. Yksilö tutustuessaan kohtaamiinsa asioihin on niihin suhteessa eri tavoin, joiden synteisinä muotoutuu kokonaisuus tai samuuden idea, joka yhdistää erilaisia näkökulmia. Ilmiö tai asia saa näin nimen subjektiivisella tasolla.

Ajatusta perspektiivisistä havainnoista syntyvästä olevasta voidaan analogian tapaan soveltaa elämyksen tarkasteluun kulttuurisena jäsenyyksenä. Aineistossa ilmeneviä erilaisia perspektiivejä elämykseen tarkastellaan perspektiivisinä havaintoina olemassa olevasta, jotka myös tuottavat sen. Tällöin huomio kohdistuu erilaisten ilmiöiden ja havaintojen näkökulmien välisiin suhteisiin. (Vrt. Himanka ym. 1995, 16–17) Tämä rakentumisprosessi kuvastaa diskursiivisen kentän muotoutumista.

Ihminen ruumissubjektina on paikallisesti toimiva, johonkin tilanteeseen sijoittuva. Tämä ruumiillinen sijoittuminen maailmaan määrittää maailman kokemista ja merkityksellistämistä; muiden suhtautumista subjektin ja hänen omaa olemistaan. Ruumiillisuus fenomenologisessa tarkastelussa näyttäytyy olemassaolon perusmodaliteettina ja tietämisen tapoja määrittävänä asiana. (Heinämaa 1996,12–13; Heinämaa ym. 1997, 7.)⁴ Omassa työssäni ruumiillisuus on yksi nuoren kokemusta merkityksellistävänä tekijänä. Ruumiillisuuteen liittyvät kysymykset aktualisoituvat nuoruudessa yksilötasolla erityisellä tavalla. Nuoren ihmisen kehollisuuteen, sukupuolisuuteen ja kehitykseen kiinnitetään vertaisryhmässä ja laajemmin ympäristössä paljon huomiota (ks. Aapola ym. 2005, 133–136, 146–148).⁵ Sen merkitys identiteettiä määrittävänä tekijänä kasvaa nuoruudessa.

Elämyshakuisuuden tulkinta fenomenologisesta viitekehyksestä tuo käsitteen ymmärtämiseen uuden ulottuvuuden. Elämyshakuisuus kuvaa asennoitumistapaa eli sitä, miten yksilö orientoituu ympäröivään maailmaan. Tällöin ei edellytetä intentionaalisten tekojen tietoista luonnetta (vrt. Nykyri 1998, 19). Toiminnalliset prosessit muovautuvat vuorovaikutuksen myötä samaan tapaan kuin ihminen ruumiillisena subjektina muovautuu. Toiminnassa syntyvää elämystä ei tarkastella olemassa olevana vaan tulevana. Tällöin tulkinta elämyshakuisuudesta elämysten tietoisena tavoitteluna tai joidenkin asioiden tekemisenä, kuten vuorikiipeilynä, näyttäytyy kapea-alaisena tulkintana. Elämyshakuisuutta voidaan kuitenkin ilmaista monella eri tavalla ja elämysten tavoittelu voi saada useita eri muotoja, joita lienee kattavasti vaikeata rajata etukäteen.

⁴ Heinämaa viittaa tässä erityisesti Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologiaan ja sen innoittamaan teoretisointiin.

⁵ Myös yhteiskunnan tasolla nuorten ruumiillisuuteen pyritään monin eri tavoin vaikuttamaan erilaisten valistus- ja tiedotuskampanjoin, mutta myös media eri muodoissaan pyrkii ohjaamaan ruumissubjektia, sen muovautumista ja kokemista (ks. Jokinen 2000; 2003; Rossi 2003; Näre 2002).

Eläm्यshakuisuutta voidaan yhtäältä tarkastella tiettyjen tarkoitusten ohjaamana asiana, jolloin toiminnalle on alkujaan asetettu tavoite, kuten elämyskokemusten kartuttaminen ja toisaalta tiedostamattomampana yleisenä maailmaan asettumisen tapana. Ensin mainittua päämääräsuuntautunutta käsitteen ymmärtämisen tapaa kuvannee rationaalisen toimijan logiikka kun taas jälkimmäinen tapa on ominainen romanttiselle toimijalle (ks. Maffesoli 1995; vrt. Hietala 2007; Hautamäki 1996, 20). Jälkimmäinen toimijatyyppe vii pyilee erilaisissa tunnelmissa ja ohjautuu pikemminkin itse tilanteesta käsin. Edelleen elämlyshakuisuus voidaan ymmärtää vain tiettyinä toimintoina tai toimintamuotoja kuvaavana.

Maailman lapsiksi kasvaminen tarkoittaa fenomenologisessa perinteessä olemassa olevien käsitteiden omaksumista oman ajattelun välineiksi ja subjektiivisten tuntemusten pukemista näiden käsitteiden nimeämiin asiantiloihin, minkä myötä tietoisuus subjektiviteetin toiminnasta laskee. (Vrt. Heinämaa 1996, 15–24. Himanka ym. 1995, 15–21.) Tämä ilmenee suhteellisen pysyvän maailmankuvan omaksumisena. Vygotski (1982, 17) päätty sanoja ja ajatusta koskeissa pohdinnoissaan näkemukseen sanasta yleistyksenä. Samalla tavalla voin ajatella erilaisten kokemusten ja tunteidenkin rakentuvan. Tietty tunne käsitteeksi ymmärrettyinä pitää sisällään tietynlaisina koettuja merkitysprosesseja. Erilaiset kokemukselliset reitit määrittävät tunteiden nimeämistä. Saman yhteisön jäsenet oppivat tietyn tunteen merkityksen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. He oppivat suhtautumaan tiettyä tunnetilaan ilmaisevaan henkilöön tietyllä tavalla. Sureva yksilö saa osakseen rauhaa tai lohdutusta, koska hänen ajatellaan kohdanneen elämässään tietynlaisia asioita. Nimetty tunne on ajateltavissa kokemukselliseksi yleistykseksi.

Vygotskin (1982) mukaan siirtymä aistimuksesta ajatteluun on dialektinen hyppy. Ajatus edustaa todellisuutta laadullisesti eri tavalla. Merkitys kuvaa todellisuutta yleistetysti. Sana merkitäkseen jotain edustaa useampia samankaltaisia tapahtumia. Sanaa ei ole ilman merkitystä. (Mt., 18–20.) Vygotsin ajatteluun pohjaten ajattelen, että käsitys siitä, mitä elämlyshakuisuus merkitsee, syntyy yksittäisten kokemusten ja aistimusten pohjalta, joiden ei välttämättä tarvitse olla itsekään koettuja vaan myös kulttuurisia representaatioita, joiden merkitys konkretisoituu tai tulee ymmärretyksi vasta itse koettuina. Ihmiselle ominaiset kanssakäymisen muodot ovat mahdollisia sen ansioista, että hän hahmottaa ajatuksen avulla todellisuutta yleistetysti. Aistimus, joka koetaan elämlyshakuisuudenä, tullessaan tulkituksi elämlyshakuisuudeksi on näin ollen yleistys. Ajattelun ja affektin erottaminen on Vygotskin mukaan esteenä itse ajattelun syyn selvittämiselle. Affektit suuntaavat ajattelua ja panevat sitä liikkeelle. Affektiiviset ja intellektuaaliset prosessit muodostavat ykseyden (mt., 20–22).

Elämlyshakuisuuden voi ajatella tunteena ilmaisevan välittömästi koettua palautetta, jonkin asian merkittävyydestä ja arvosta. Jälkeenpäin tulee mahdolliseksi arvioida, mihin tämän tunteen sävy perustuu, eli miksi koetulla hetkellä koettiin niin kuin koettiin ja mitä tilanteessa realisoitui. Ajatus elämlyshakuisuuden muuttuvasta merkityksestä pitää sisällään käsityksen yksilön identiteetin ja persoonallisuuden rakentumisesta vuorovaikutuksellisissa prosesseissa, joissa kehitys etenee kehämäisesti. Merkitysten muuttuminen kertoo identiteettiä määrittävien kokemusten laadullisista muutoksista. Asioiden väliset merkitysrakenteet ovat jatkuvassa muutosprosessissa ja tietyissä elämlyshakuisuuden tilanteissa nämä muuttumisprosessit voivat olla nopeita. Kokemuksen virtaa ei voi kääntää tai pysäyttää (ks. Heinämaa 2010, 103–105; Taipale 2010,

120).⁶ Yksilö kokemuksellisenä entiteettinä muodostaa itsessään eräänlaisen palautesysteemin; reagoi saamaansa palautteeseen, jolloin realisoitua toimintaa ohjaava minä viestittää aktuaalisessa tilanteessa suuntautumisellaan aikaisemmin saamaansa palautteen omaksumista (vrt. Mead 1967). Aktuaalisesti elämyksenä koettu voi menettää ”elämys” - arvonsa, kun kokemusta tarkastellaan laajemmasta perspektiivistä. Tällöin alkuperäisen elämyksen kokemus merkityksellistämisen myötä liitetään uuteen diskurssiin. Tullessaan sen osaksi se muuntuu. Elämyksen käsitteelliset ja emotionaaliset kriteerit pysyvät pitkälti muuttumattomina, mutta kokemuksen aktualisoitumisen olosuhteet muuttuvat, koska tilanteet eivät ole enää samoja, eikä kokija itsekään ole sama.

Konstruktivistinen ote tutkimuksessani merkitsee huomion kiinnittämistä siihen diskursiivisesti tuotettuun sosiaaliseen todellisuuteen, joka kehystää ja rakentaa yksilöiden myötävaikutuksella kokemusten merkityksiä yhteisöllisinä tietynlaisiksi. Näin myös tiettyjen tunteiden voidaan ajatella rakentuvan erityisissä tilanteissa näitä tilanteita ohjaavien sääntöjen kautta (ks. Nykyri 1998, 20). Foucault’n (2005b) ajatukset ovat oman työni kannalta kiinnostavia, koska hän jäljittää nykyisyyden historiaa tarkastelemalla ajattelutapojen kehittymistä ja näin myös kokemusten historiaa. Tutkimalla erilaisia historiallisia lähteitä hän kuvaa, miten nykyisyys on erilaisten vaiheiden ja kilpailevien diskurssien kautta muovautunut juuri sellaiseksi kuin sen nyt koemme ja ymmärrämme (Kauranen & Rantanen 2005, 218). Tunteiden ja halun säätelyn tarkastelut Foucault’n tuotannossa⁷ ovat omalta osaltaan vaikuttaneet siihen, että tutkiva katse on suuntautunut kokemiseen ja reflektiivisyyteen. Niin ikään Simone de Beauvoir (1993) toi rakenteistumisen ajatuksen esille omassa fenomenologisessa teoksessaan Toinen sukupuoli. Siinä hän käsitteli sukupuolittuneen kokemuksen muotoutumista tunteena toiseudesta tietyssä historiallisyhteiskunnallisessa tilanteessa (Heinämaa 1996, 52; Koskinen ym. 2010). Tunteiden tutkimukseen liittyy näin epäsuorasti myös hallinnan ja kontrollin teema. Tunteet syntyvät tuloksena vallan liikkeestä diskursiivisessa kentässä. Tämä tunteiden hallintaan liittyvä teema on mielenkiintoinen juuri yhdistettynä elämyksellisyyden korostumiseen ja elämyksiä koskevan puheen lisääntymiseen mediassa. Elämyksellisyys viittaa pikemminkin intensiiviseen kokemiseen, jolloin tunteiden tietoinen kontrollointi on vähäisempää.

Diskurssien muovautumisessa kyse on ensinnäkin vallan jakautumisesta erilaisilla diskursiivisilla kentillä ja toiseksi niiden välisistä kamppailuista. Valta liikkuu diskursseissa. Nämä muotoutumisen prosessit ja kamppailut muokkaavat kokemusta rakentavaa yhteiskunnallista tilannetta, mikä puolestaan muovaa niitä arvostuksia, vallitsevia käytäntöjä, toiminnan logiikoita ja rationaalisuuksien tyyppejä, jotka rakentavat asioiden merkityksiä tai merkitysrakenteita tämän diskurssin sisällä. (Ks. Foucault 2005b.) Toisin sanoen luodaan puitteet sosiaalisten suhteiden kentälle ja määritellään toimijoiden asemat erilaisten prosessien kautta. Tullessaan sosiaalisen verkoston osaksi, yksilö muovautuu siinä. Hän

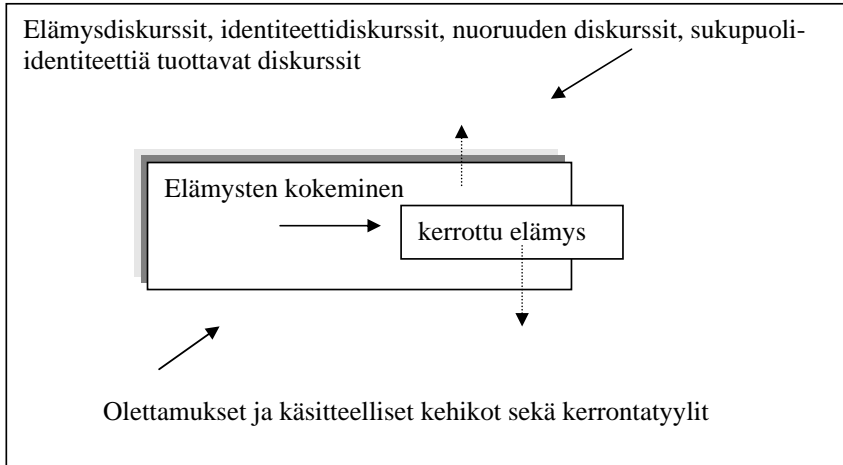
⁶ Foucault (2005b) käyttää samanlaista kuvausta analysoidessaan lausuman muodostumista ja materiaalista ainutkertaisuutta diskursiivisessa kentässä: ei ole mahdollista asettaa identtisesti samanlaiseen tilaan.

⁷ Foucault käsittelee esimerkiksi seksuaalisuuden historiassa sitä, miten seksuaalinen halu ja sen ilmaiseminen ovat muodostuneet ja miten tätä halua on kontrolloitu ja säädelty. Myös tarkkailla ja rangaista - teoksessa kuvataan sitä, kuinka ihmisestä tulee omaa toimintaansa tarkkaileva ja halujaan tietoisesti säätelevä toimija.

tulee joksikin; hän tulee nähdyksi ja tulkituksi siinä jonkinlaisena, mikä vaikuttaa siihen millaiseksi kokemus muodostuu epäsuorasti. Se, millaiseksi henkilö määrittyy, tuottaa tietynlaista palautetta ja näin ohjaa identiteetin muodostusta sekä tietoisuuden kehittymistä. Erilaiset käsitteet itsessään ovat tiivistymiä ja määrittelyprosessien muovaamia. Kokemukset sellaisina kuin ne yksilöllisinä näyttäytyvät tämän rakennelman sisällä merkityksellistyvät lisäksi yksilön elämänhistorian mukaisesti persoonallisella tavalla. Tätä nykyhetkessä tapahtuvaa ja yksilöiden kokemiseen välittyvää diskursiivisissa käytännöissä tapahtuvaa kohteiden ja tunteiden konstruointumista myös tämä tutkimus pyrkii tavoittamaan. Konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteluna myös elämykset niin kokemuksina kuin käsitteiksi ymmärrettyinä muokkautuvat uudelleen tilannekohtaisesti.

Foucault (1998) kuvaa, miten kokemisen puitteet ovat rakentuneet. Hän tulee näin epäsuorasti vastanneeksi kysymykseen siitä, miksi jotkut asiat koetaan nyky-yhteiskunnassa tietynlaisina kokemuksina jostakin asemasta käsin. Foucault ei ole teoksissaan niinkään kiinnostunut yksilöstä tai hänen kokemuksistaan kuin kokemusta määrittävistä ja kokemusta rakentavista asioista. Vaikka kiinnostus itsessään on kokemisessa, ovat fenomenologisesti suuntautuneen tutkijan ja diskursseja analysoivan Foucaultin näkökulmat kokemiseen erilaiset (ks. Kauranen & Rantanen 2005, 220–221; Foucault 1998). Katse suuntautuu eri tavoin. Konstruktivistisessä lähestymistavassa korostetaan myös tekstien keskinäisiä suhteita; niiden luomaan verkostoa, eli yksittäinen teksti, lausuma, diskurssi on myös osa laajempaa diskursseiden verkostoa. Ne viittaavat toisiin keskusteluihin ja teksteihin tai lausumiin, jotka kaikki yhdessä muokkaavat yksilön kokemukselleen antamia merkityksiä riippuen siitä, millaiseen asemaan hän tässä sosiaalisesti rakentuneessa verkostossa sijoittuu. Astuessaan aikuisten elämää ja uusia kokemuksia merkitseviin toimintakenttiin nuori ei useinkaan tunnista kohtaamiensa asioiden tai kokemusten diskursiivisessa kehyksessä määrittynyttä arvoa. Hän ei välttämättä näe erilaisissa vuorovaikutustilanteissa niitä piirteitä, joita aikuiset niissä näkevät. Tietoisuus asioiden yhteisöllisistä arvoista ja niihin sosiaalistuminen muokkaa tunnekulttuuria ja kokemuksia. Yleiset tulkinnat suodattuvat nuorten kuvauksiin. Olen tutkimuksessani pyrkinyt huomioimaan nämä molemmat kokemusta selittävät näkökulmat. Seuraavassa asetelmassa kuvaan tutkimuksessani käyttämäni elämyksen käsitettä ja elämysten kokemisen ja aineistoissa esille tuotujen elämystulkintojen välistä suhdetta.

Asetelma 1. Elämys kokemuksellisuuden ja merkityksellistämisen keskipisteessä.

Omista kokemuksistaan kertoessaan informanttini ottavat kantaa yhteisössä jaettuun käsitykseen siitä, millaiset kokemukset ovat elämyksiä ja voidaan jakaa muiden kanssa. Kokemista ja kokemusten kerrontaa kehystävät erilaiset yhteisössä jaetut keskustelut elämyksistä, identiteetistä, nuoruudesta elämänvaiheena ja käsitykset feminiinisyydestä ja maskuliinisyydestä sekä niiden esittämisen muodoista. Erilaiset diskurssit ohjaavat tutkimuksessani informanttien puhetta ja vaikuttavat siihen, millaisia esimerkkejä käsitellään sekä omaa tulkintaani puheesta ja kirjoituksista. Oletan näiden keskustelujen myös muokkaavan nuorten kokemusmaailmaa. Niin ikään informanttien puhetta ja kirjoittelua rajaavat omien ajatusten välittämiseen valittu kanava, käsitteelliset kehyköt ja yksilöiden kyvyt käyttää näitä omien kokemusten ilmaisemiseen.

1.4. Tutkimuksen eteneminen

Tutkimus rakentuu siten, että luvussa 2 selvitan Zuckermanin (1979) elämyshakuisuuden teoriaa ja lyhyesti elämyshakuisuutta käsittelevää aikaisempaa tutkimusta sekä elämyksen ja elämyshakuisuuden käsitteellisiä eroja. Zuckermanin elämyshakuisuuden teoria tarjoaa yhden elämyksen ymmärtämisen kontekstin. Luvussa 3 tarkastelen nuoruutta sosiaalisena kategoriana ja elämänvaiheena aikaisempien tutkimusten kuvaamana ja määrittelemä. Yhtenä osana kolmatta lukua ovat myös sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sen omaksumiseen liittyvien kysymysten tarkastelu elämyksen kokemuksesta kehystävinä asioina. Tämä identiteettiteorioihin keskittyvä ja aikaisempaa nuorisotutkimusta esittelevä osa tutkimuksessa tuo esille sitä yhteiskunnallista keskustelua, joka muokkaa nuoruutta elämänvaiheena ja rakentaa tunteiden kokemiselle niin yksilöllistä kuin yhteisöllistäkin tilaa. Toistuvissa vuorovaikutustilanteissa muiden antama palaute kiinnittyy yksilöllisesti tulkittuna minän osaksi yleistyneenä toisena eli mielikuvana siitä, miten yksilön odotetaan erilaisissa tilanteissa

toimivan. (Heiskala 2000, 116–118, 150; Mead 1967, 173–177; Kilpinen 2008, 105–107; ks. myös Berger ym. 1998, 150.) Tämä pätee myös merkitysten omaksumiseen. Neljännessä luvussa esittelen työn aineiston. Tässä luvussa käyn myös läpi aineiston analyysitapoja ja analyysin vaiheittaista etenemisestä sekä käsittelen tutkimuksen tekemiseen liittyviä metodologisia kysymyksiä. Tämän jälkeen siirryn luvussa 5 (Nuorten ajatuksia elämäksestä kokemuksena ja käsitteenä) nuorten elämysten aineistolähtöiseen analyysiin. Nuoren aineiston analyysia seuraa asiantuntijoina haastateltujen aikuisten puheen analyysin esittely. Lopuksi seitsemännessä luvussa teen yhteenvetoja analyysiluvuista ja pohdin elämysten kokemista ja kokemusten kerrontaa osana yksilöllisesti rakentuvaa identiteettitarinaa ja toisaalta yhteisöllisesti tuotettua elämyksiä koskevaa puhetapaa.

2. ELÄMYSHAKUISUUDEN TEORIA JA ELÄMYKSEN KÄSITE

Elämys voidaan kokemuksena sijoittaa yksityisyyteen liitettyjen asioiden joukkoon. Se pakenee määrittelyjä, eivätkä sanat tunnu riittävän välittämään sitä tunnelmaa, joka kuvattavana olevaan hetkeen on liittynyt. Toisaalta elämyksen vaikean määriteltävyyden kanssa ristiriidassa on sen voimakas näkyvyys mainonnassa sekä erilaisia palvelu- ja kulttuuritarjontaa esittelevissä hankkeissa erityisenä elämysdiskurssina (ks. esim. Hietala 2007). Virinneen elämyksiä koskevan diskurssin taustalla vaikuttaa myös elämyshakuisuutta käsittelevä teoria.

Elämyksistä voidaan puhua monessa eri merkityksissä. Erilaisissa puheyhteyksissä korostetaan sen erilaisia piirteitä ja kokemus rakentuu näissä elämystä määrittävissä diskursiivisissa muodostelmissa eri tavalla. Psykologinen elämyshakuisuutta käsittelevä elämysdiskurssi liittyy kasvatukselliseen elämysdiskurssiin seikkailu- ja elämyspedagogisten sovellutusten myötä. Seikkailukasvatus ja elämyshakuisuuden teoria tulivat 1990-luvun alussa Suomessa laajemmin tunnetuksi erilaisista sosiaalihuollon projekteista, joissa muun muassa nuoria rikoksentekijöitä pyrittiin uudelleen sosiaalistamaan yhteiskuntaan tarjoamalla heille houkuttelevaa ja korvaavia positiivisia kokemuksia tuottavaa toimintaa (ks. Cavén 1992; Lindfors 1996; Nyqvist 1995). Myös media ja erityisesti matkailuala ottivat elämyksen käsitteen käyttöön mainonnassa. Kasvava määrä tuotteita merkityksellistettiin mainospuheessa elämyksiksi.

Lähestymistavaltaan erilaisena elämyshakuisuutta käsittelevänä alueena voidaan pitää shoppailukäyttäytymistä käsittelevää tutkimusta. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole käytetty käsitettä elämyshakuisuus, vaan on tarkasteltu eksploratorista käyttäytymistä. (Ks. Boedeker 1995, 5–6). Shoppailukäyttäytymistä tutkinut Boedeker mieltää shoppailun kuluttamisen muotona, jossa stimulaatiota ja elämyksiä kerätään. Lehtonen (1994b) puolestaan määrittelee shoppailun kulutusorientoituneeksi liikkeeksi tilassa, jossa on mahdollista ostaa. Hänen mukaansa shoppailussa yhdistyvät luova tulkinta ja rutiinit. Shoppailijoiden ajatellaan etsivän voimakkaita elämyksiä, joiden oletetaan syntyvän vapauden kokemuksista, sitoutumattomuudesta ja liikkeestä (mt., 21, 32–33).

Erillään näistä elämyksen diskursseista on henkilökohtainen kokeminen, johon kuitenkin edellä mainitut painotukset vaikuttavat. Tässä työssä tutkin elämystä yksilön kokemana, jolloin ei voida ennakolta sanoa, minkä sisällön käsite saa ja miten se suhteutuu elämyspuheen julkiseen diskursiiviseen kenttään.

2.1. Marvin Zuckermanin teoria elämyshakuisuudesta

Elämyshakuisuus (*Sensation seeking*) on määritelty persoonallisuuden piirteeksi, joka ilmenee ennen kaikkea ulospäin suuntautuneessa käyttäytymisessä aktiivisena elämysten tavoitteluna. Piirre on yhteydessä sekä ulkoiseen stimulaatioon että sisäisiin kokemuksiin ja elämyksiin

(Zuckerman 1979; Björck-Åkesson 1990). Sitä ilmentää vaihtelevien, uusien ja kompleksisten elämysten ja kokemusten tarve, johon liittyy halukkuus ottaa erilaisia riskejä elämysten tavoittamiseksi. Riskit voivat olla niin fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia kuin taloudellisiakin (Zuckerman 1979; Haapasalo 1990b). Elämysthakuisen ihmisen käyttäytymiselle tunnusomaisia piirteitä ovat impulsiivisuus, vaihtelunhaluisuus ja halukkuus toimia tilanteissa, jotka ovat uusia, monimutkaisia, ennalta arvaamattomia ja jännittäviä. Elämysthakuinen ihminen joko tietoisesti hakeutuu tai tiedostamattaan joutuu tilanteisiin, joita voidaan luonnehtia stressaaviksi. Elämysthakuisuutta voidaan pitää myös tilana (state). Se kuvaa sitä jännittyneisyyden ja nautinnon tuntemusten täyttämää tunnetilaa, jonka yksilö kokee uusissa ja riskejä sisältävissä tilanteissa. (Zuckerman 1979; Haapasalo 1990b, 18.)

Suomessa elämysthakuisuutta tutkineen Jaana Haapasalon (1990b, 21; 1991) mukaan elämysthakuusteoriaa ja siihen kohdistuvaa tutkimustyötä leimaa korrelatiivisuus. On tutkittu sitä, mihin kaikkeen ominaisuus on yhteydessä ja millä tavalla se ihmisen käyttäytymisessä tulee esille. Haapasalon (1992b, 10, 16–17) luettelemat elämysthakuisuuden ilmenemismuodot voidaan karkeasti jakaa positiivisiin, neutraaleihin ja negatiivisiin. Erityisesti aikaisemmissa tutkimuksissa huomio on kiinnittynyt negatiivisiin pidettyihin ominaisuuksiin ja toimintatapoihin (ks. Haapasalo 1990b; vrt. Rimpeläinen-Karvonen 1997; Arnett 1994; Gullone & Moore 2000.) Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi tottelemattomuutta, liikenteen vaarantamista, mieltymystä tunnesisällöltään negatiivisiin kuviin (Johnston 1995; Zuckerman 1988), uhkarohkeutta, piittaamattomuutta, kuten ehkäisyn laiminlyöminen seurustelusuhteissa (Arnett 1996; Greene ym. 2000; Rawlings ym. 1995; Sheer ym. 1994), erilaisten nautintoaineiden runsasta käyttämisestä (Barnea ym. 1992; Tang ym. 1992), rauhattomuutta sekä psykopatiaa. (Ks. Haapasalo 1992b, 10, 16–17.) Nuorisorikollisuuteen, tupakointiin tai huumeiden käyttöön on etsitty selitystä muun muassa elämysthakuisesta persoonallisuuden piirteestä (ks. mt. 2006, 123, 138). Vaikka ominaisuuden on havaittu altistavan epäsosiaaliselle käyttäytymiselle, on myös todettu, ettei se yksin riitä selittämään esimerkiksi nuorten rikollista toimintaa (Arnett 1996; Haapasalo 1992b, 21; Newcomb ym. 1991). Tulokset eivät yksiselitteisesti ole osoittaneet nuorten rikoksentekijöiden olevan muita nuoria elämysthakuisempia (Alatalo 1995, 17). Elämysthakuisuuden positiivisia ilmenemismuotoja ja siihen liitettyjä myönteisiä ominaisuuksia ovat rohkeus, nopea päätöksentekokyky, kyky keskittyä tarkkaavaisesti yhteen tehtävään, halu ottaa yksilöllistä vastuuta, johtajuus, ajattelun luovuus ja omaperäisyys.⁸

Elämysthakuisuuden eri ilmenemismuodot ovat sidoksissa yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin toiminnan hyvydestä ja pahuudesta (Arnett 1994). Yksilöiden osalta ne kertovat omaksutuista moraalikäsitteistä ja eettisistä periaatteista. Elämysthakuisuuden yhteyttä tiettyihin positiivisiin pidettyihin ominaisuuksiin ja vastaavasti negatiivisiin ilmenemismuotoihin voidaan pitää saman taipumuksen ilmenemismuotoina erilaisissa olosuhteissa ja erilaisella intensiteetillä kanavoituna (ks. Zuckerman 1979). Yksilöiden käytettävissä olevat erilaiset resurssit ja heihin kohdistetut odotukset vaikuttavat yksilöllisen käyttäytymisen muovautumiseen (ks. Keltikangas-Järvinen 2005).

⁸ Ilmenemismuotoja koskevat tulokset ovat osittain ristiriitaisia, esimerkiksi elokuvavalinnoissaan elämysthakuiset preferoivat sekä voimakkaasti positiivisia että negatiivisia tuntemuksia herättäviä elokuvia.

Elämyshakuisuutta voidaan kutsua myös ulkoisen stimulaation tarpeeksi, kun ominaisuuden määrittelyssä keskitytään Zuckermanin (1979) esittämään elämyshakuisuuteen.⁹ Myöhemmin Zuckerman korjasi tätä ajatusta ulkopuolisen ärsykkeen tarpeesta, koska elämyshakuisiksi määritetyt henkilöt vastoin odotuksia vapaaehtoisesti hakeutuivat myös vähän stimulaatioita sisältäviin tilanteisiin. Tunnusomaista heidän toiminnalleen on kiinnostuneisuus uusista kokemuksista; sisäisistä ja ulkoisista aistimuksista (Zuckerman 1979; Björck-Åkesson 1990, 17; Haapasalo 1990b).

Elämyshakuisuutta persoonallisuuden piirteenä on tavallisesti tutkittu Marvin Zuckermanin laatimalla elämyshakuisuusasteikolla (*Sensation Seeking Scale, SSS-V*), joka muodostuu seuraavista neljästä ala-asteikosta (faktorista): jännityksen ja seikkailun asteikko (*Thrill and Adventure Seeking*), kokemuksen asteikko (*Experience Seeking*), estottomuusasteikko (*Disinhibition Seeking*) ja ikävystymisasteikko (*Boredom Susceptibility*).¹⁰ (Haapasalo 1990b, 2-3, 19; 1992b; Zuckerman 1979.) Asteikosta on myöhemmin kehitetty useita eri versioita (ks. esim. Arnett 1994; Roth ym. 2005). Pohjoismaisia yhteiskuntia varten on muun muassa kehitetty oma mittarinsa. Se ottaa ensinnäkin paremmin huomioon kulttuurisia erityispiirteitä, olosuhteita ja arvostuksia sekä toiseksi elämänvaiheeseen liittyviä kokemisen mahdollisuuksia rajaavia asioita. Myös lapsille ja nuorille on laadittu oma mittarinsa. (Ks. Björck-Åkesson 1990.) Jännityksen ja seikkailun asteikko mittaa henkilön halukkuutta olla mukana toiminnassa tai harrastaa asioita, joihin liittyy riskejä ja vaaroja. Kokemusten asteikko kuvaa henkilön asennoitumista uusiin kokemuksiin ja epäsovinnaiseen elämäntyyliin. Kolmas asteikko tutkii estojen puuttumista ja ikävystymisen asteikko puolestaan sitä, kuinka negatiivisesti henkilö suhtautuu samanlaisina toistuviin tapahtumiin ja ikävyyttävinä pitämiinsä ihmisiin. (Haapasalo 1992b, 14–15.)

Elämyshakuisuutta mittaavaa asteikkoa on kritisoitu muun muassa siitä, että se on osittain laadittu niin, että erityisesti nuoret miehet saavat suurempia arvoja kuin muut vastaajaryhmät (Roth ym. 2005; 2007). Asteikko sisältää kokonaisuudessaan paljon sellaisia väittämiä, jotka suosivat miehille ominaisempia toimintatapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi halukkuus oppia ohjaamaan lentokonetta, ajaa rallia tai ryhtyä harrastamaan laskuvarjolla hyppäämistä. Niinpä ei ole yllätys, että asteikon on todettu olevan yhteydessä sukupuolirooleihin. (Arnett 1994; 1996; ks. Haapasalo 1990a; Rimpeläinen-Karvonen 1997; Zuckerman 1979.) Vaikka ominaisuuden on esitetty olevan yhteydessä sukupuoleen, se ei tee ymmärrettäväksi sitä, miksi esimerkiksi Pohjoismaissa nuorten naisten ja miesten väliset erot ovat pienempiä kuin muissa maissa tai tietyissä harrastajaryhmissä.¹¹ Kokemus itsessään saattaa esimerkiksi ratkaisevammin selittää

⁹ Elämyshakuisuuden tutkimus on saanut alkunsa sensorisen deprivaaion kokeista. Niiden yhteydessä havaittiin, että yksilöiden välillä on eroa stimulaation tarpeessa eli optimaalisessa stimulaatitasossa. Ärsykkeettömyys synnytti toisissa kokeeseen osallistuneissa nopeammin rauhattomuutta. (Haapasalo 1990b, 2.)

¹⁰ Suomalaisessa Haapasalon tekemässä tutkimuksessa on tullut esille vain kolme ensimmäistä faktorista ja aikaisemmin ikävystymisalttiutta mittaavaan asteikkoon kuuluneet osiot sijoituivat estottomuutta mittaavaan asteikkoon. (Haapasalo 1990b, 51.) Konkreettinen kysely muodostuu neljästäkymmenestä väittämästä.

¹¹ Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten sosiaalitudminen tiettyihin arvostuksiin, yhteiskunnan tasa-arvoisuus, tietyn elämäntyylin omaksuminen ja aikaisemmat kokemukset, voivat oleellisesti selittää näitä eroja. Biologiset ja sosiaaliset tekijät ovat monimutkaisella tavalla yhteydessä toisiinsa. Tiedetään, että kokemukset vaikuttavat hermoratojen syntyyn ja muovautumiseen. Tiettyjen asioiden kokeminen saa siis aikaan muutoksia hermostollisissa yhteyksissä eli vaikuttaa ns. välittäjäaineiden toimintaan. Voidaan ajatella, etteivät kokemukset itsessään saa muutoksia

tunteiden vaihtelua ja hallintaa tietyissä stressaavissa tilanteissa kuin sukupuoli (ks. Price & Bundesen 2005).¹²

Erot naisten ja miesten saamien pisteiden kesken ovat selvimpiä estottomuusasteikolla. (Haapasalo 1990b, 25–26; Björck-Åkesson 1990, 23). Estottomuuden ala-asteikko mittaa myönteistä ja aktiivista asennoitumista estottomaan juhlimiseen, yllätyksellisiin tapahtumiin osallistumisiin, runsaaseen alkoholin juomiseen sekä seksuaaliseen kanssakäymiseen (Haapasalo 1990b, 2, 22–26).¹³ Suomalaisessa kulttuurissa miesten suurempi alkoholin käyttö on ollut kiistaton tosiasia, kun taas naiset ovat olleet usein miehen alkoholinkäytön säännöstelijänä (Nätkin 1988, 89; Sulkunen ym. 1985; Holmila 2001).¹⁴ Tässä mielessä aikaisemmat tulokset miesten suuremmasta eläm्यshakuisuudesta estottomuusasteikolla vastaavat odotuksia. Nykynuorten voisi myös olettaa antavat jo toisenlaisia vastauksia kuin heidän vanhempansa nuorina. Tasa-arvoistuminen näkyy myös tyttöjen väkivaltaisen käyttäytymisen sekä alkoholin käytön lisääntymisenä ja osallistumisessa aikaisempaa enemmän rikolliseen toimintaan (ks. Myllyniemi 2008, 63–64; vrt. Salmi 2005, 96–99).¹⁵

Omassa tutkimuksessani eläm्यshakuisuudessa ja sen mittaamiseksi laaditussa mittarissa kiinnostaa niiden yhteys sukupuoleen ja nuoruuteen elämänvaiheena (Haapasalo 1990a; 1990b; Rimpeläinen-Karvonen 1997; Greene ym. 2000; ks. myös Roth ym. 2007). Keskeisessä osassa nuoruudessa on aikuisen sukupuoli-identiteetin muodostaminen ja itselle sopivien sukupuoliroolien omaksuminen.

Eläm्यshakuisuutta on kutsuttu myös paikantamattomaksi motiiviksi, joka ilmenee rauhattomana käyttäytymisenä (Newcomb ym. 1991; Zuckerman 1979). Kiinnostus jotakin asiaa kohtaan on lyhytaikaista.¹⁶ Piirreteoreettinen tarkastelukulma ei kuitenkaan kerro, millä

aikaan, vaan asiaan vaikuttaa myös se, miten henkilö on ne tilanteina kokenut. Koeasetelmallisesti ja tutkimuseettisistä syistä tämä on vaikeasti empiirisesti tutkittavissa oleva asia.

¹² Viime aikoina on tästä, biologiset selittävät tekijät vastaan sosiaaliset selittävät tekijät -asetelmasta jossain määrin luovuttu, ja alettu tarkastella ihmisen toimintaa kokonaisuutena (ks. Keltikangas-Järvinen 2004).

¹³ Halukkuus osallistua riehakkaaseen juhlintaan rauhallisten keskustelupainotteisten juhlien sijaan voi selittyä uteliaan asennoitumisen lisäksi myös pakoreaktiolla tai addiktiivisellä käyttäytymisellä, joita voitaneen pitää päivänvastaisina orientaatiotapoina eläm्यshakuisuuden teoriassa esitetyllä. Kokemuksen asteikolla taas mitataan halukkuutta kokeilla erilaisia uusia asioita, kuten hasista, tavata uusia ja erikoisia ihmisiä tai käydä erilaisissa kulttuuritapahtumissa (Haapasalo 1990b, 53). Nämä kysymykset eivät lähtökohtaisesti käsittele sukupuolisesti painottuneita toiminta-alueita. Naiset ovat saaneet suomalaisessa otoksessa miehiä suurempia pisteitä juuri kokemusasteikolla (mt., 53–55, 62). Yhteiskunnassa erilaisten toimintakenttien voimakas segregatio sukupuolen mukaan saattaa selittää eläm्यshakuisuuden ilmentämistä ja johonkin toimintaan ryhtymistä. Kynnys saattaa olla toisen sukupuolen edustajalle korkeampi kuin sen sukupuolen edustajalle, jolle toiminta on etukäteen ajateltu tyypilliseksi. Hyvä esimerkki tästä voisi olla ratsastustunneilla käyvä teini-ikäinen poika. Hän todennäköisesti on oudompi näky hevostalleilla kuin samanikäinen tyttö (ks. Ojanen 2011b, 23–24). Vapaapainitreeneissä taas tyttö saattaa kokea tulleen väärään paikkaan.

¹⁴ Miesten alkoholinkäytön normaaliutta yhteiskunnassamme osoittaa se, miten julkisuudessa esimerkiksi nuorten naisten ja tyttöjen alkoholinkäytössä tapahtuneet muutokset ovat olleet uutisoinnin kohteena ja erityisenä huolenaiheena (ks. Aaltonen ja Honkatukia 2002, 207–208).

¹⁵ Nuorten rikollinen toiminta on silti kokonaisuudessaan vähentynyt siinä mielessä, että lainkuuliaisten nuorten osuus on kasvanut sinä aikana, kun oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on seurannut nuorten rikoskäyttäytymistä ja sen kehitystä kouluissa kerättyjen kyselyiden avulla vuodesta 1995 alkaen (Kivivuori 2005).

¹⁶ Esimerkiksi tyttöjen huumeiden käyttöä selvittäneen tutkimuksen mukaan eläm्यshakuiset käyttivät kovia huumeita vain satunnaisesti, kun taas vähemmän eläm्यshakuiset tytöt joko käyttivät niitä säännöllisesti tai eivät käyttäneet niitä ollenkaan (ks. Tang ym. 1996, 227–230). Tulokset eivät kuitenkaan ole ristiriidattomia (Desrichard 2005).

motiivilla yksittäisessä tilanteessa toimintaan ryhdytään. Ongelmallista Zuckermanin eläm्यshakuisuusasteikossa on sen taipumus mitata myös sellaista toimintaa eläm्यshakuisena, joka ei ole yhteensopiva eläm्यksen kokemisen eikä aina myöskään eläm्यshakuisuutta kuvaavan orientaation kanssa, kuten riippuvuutta ja toiminnan rutiininomaisuutta (ks. Haapasalo 1990, 2–3, 18–19, 62–63).

2.2. Eläm्यshakuisuutta käsittelevä viimeaikainen tutkimus Suomessa

Eläm्यshakuisuutta käsittelevä tutkimus on myös Suomessa ollut ominaisuuden erilaisten ilmenemismuotojen selvittämistä. Pääasiassa tutkimusote on ollut yksilöpsykologinen. On tutkittu ominaisuuden yhteyttä erilaisiin persoonallisuuden piirteisiin, harrastusvalintoihin, oppimiseen, sairauksiin, nautintoaineiden käyttöön, asosiaaliseen käyttäytymiseen ja erilaisiin persoonallisuusmittareihin. (Haapasalo 1992a; 1990b; 1990c; Keltikangas-Järvinen 2004). Eläm्यshakuisuuden psykologisissa tutkimuksissa on aikaisemmin keskeisessä asemassa ollut ominaisuuden tutkiminen suhteessa asosiaaliseen käyttäytymiseen. Haapasalo (1992a; 1990c) on esimerkiksi vertaillut rikoksiin syyllistyneiden ja normaaliväestöön kuuluvien miesten eläm्यshakuisuudessa ilmeneviä eroja sekä kyselyn että haastattelujen avulla. Lisäksi on tutkittu perimän ja ympäristön vaikutusta ominaisuuden selittäjänä.

Haapasalo (1990b) on suomalaisesta aineistosta muodostuvassa tutkimuksessaan arvioinut Zuckermanin asteikon yhtenevyyttä toisiin persoonallisuuden piirteitä mittaaviin kyselyihin, kuten Eysenckin persoonallisuuskyselyyn ja Cleckleyn psykopaatin muotokuvaan. Tutkimuksen tavoitteena oli arvioida mittareiden toimivuutta suomalaisessa kulttuurissa. Hän tutki sitä, missä määrin Zuckermanin eläm्यshakuisuus on yhteydessä esimerkiksi psykopatiaan tai Eysenckin persoonallisuuskyselyn sisältämiin dimensioihin, kuten ekstraversiota mittaavaan perusdimensioon.¹⁷ Eläm्यshakuisuus korreloi tutkimuksessa Eysenckin persoonallisuuskyselyn perusdimensioista ekstraversioon ja neuroottisuuden kanssa. Tutkimuksessaan hän kuitenkin toteaa, ettei eläm्यshakuisuutta voitane pitää yksin ekstraversioon tai psykoottisuuden primaarifaktorina (Haapasalo 1990b, 29). Haapasalo (1990c) on lisäksi tarkastellut eläm्यshakuisuuden yhteyttä ikään. Ominaisuuden yhteyttä uteliaisuuteen on puolestaan tutkinut Reijo Byman (2005), joka toteaa eläm्यshakuisuuden ja uteliaisuuden olevan erilliset ominaisuudet.

Eläm्यshakuisuutta on tutkittu myös geenien ja ympäristön vuorovaikutuksen näkökulmasta. Näissä tutkimuksissa ollaan oltu kiinnostuneita muun muassa eläm्यshakuisuuden ja dopamiini- ja serotoniinisysteemin välisestä yhteydestä. Tutkimus on nojautunut Cloningerin biososiaaliseen temperamenttiteoriaan. Eläm्यshakuisuus on yksi teorian sisältämästä neljästä temperamenttipiirteestä. Eläm्यshakuisuutta ilmentää tässä teoriassa uuden etsintä, epätarkkuus, kokeilunhaluisuus, huolettomuus, halu kokea jännitystä ja seikkailua, epäjärjestelmällisyys, ja yksitoikkoisuuden heikko sietokyky (Keltikangas-Järvinen 2005, 297; 2008, 88–93; Puttonen 2004). Temperamentilla on arvioitu olevan merkitystä

¹⁷ Ekstraversiota kuvaavan faktorin osatekijöitä ovat impulsiivisuus, sosiaalisuus ja eläm्यshakuisuus. Muut kyselyn sisältämät dimensiot ovat neuroottisuus ja psykoottisuus. (Haapasalo 1990b; 1991.)

erilaisten tunnekokemusten selittäjänä ja temperamentti on yhdistetty muun muassa emotionaalisen säätelyn häiriöihin. Tämä elämyshakuisuutta käsittelevä suuntaus on kuitenkin melko etäällä elämysten subjektiivisten merkitysten ymmärtämiseen tähtäävästä tutkimuksesta. Vaikka suomenkielisessä kirjallisuudessa tässä yhteydessä käytetään elämyshakuisuuden käsitettä, on ominaisuuden englanninkielinen muoto *novelty seeking* (mt.).

Suomessa nuoriin kohdistuneissa elämyshakuisuutta selvittävässä tutkimuksissa on selvitetty muun muassa ominaisuuden yhteyttä sukupuoli-identiteettiin, keskittymiskykyyn, oppimiseen ja luovuuteen (ks. Keltikangas-Järvinen 2004; Rimpeläinen-Karvonen 1997). Rimpeläinen-Karvonen (1997) on tutkinut nuorten elämyshakuisuuden yhteyttä taiteelliseen luovuuteen vertaamalla ammattikoulua käyvien ja taidekoulua käyvien nuorten elämyshakuisuutta käyttäen ominaisuuden arvioinnissa Zuckermanin asteikkoa. Hän sai tulokseksi odotetusti, että taidekoululaiset ovat selvästi elämyshakuisempia kuin vertailuryhmän nuoret. Tutkimuksessa saadut tulokset eivät kuitenkaan tukeneet aikaisemmissa tutkimuksissa saatua tulosta elämyshakuisuuden yhteydestä sukupuoleen (Haapasalo 1990b, 62–63). Sukupuolten välillä ei tullut esiin tilastollisesti merkitsevää eroa elämyshakuisuuden kokonaispistemäärässä. Ainoastaan estottomuutta mittaavalla ala-asteikolla pojat saivat korkeampia pistemääriä kuin tytöt. Ominaisuus on Rimpeläinen-Karvosen (1997, 281) tutkimustuloksiin nojautuen yhteydessä maskuliinisuuden perinteisiin kulttuurisiin esityksiin ja tekemisen tapoihin.

Elämyshakuisuutta koskeva tutkimus on jatkunut korrelatiivisena ja ominaisuutta on käsitelty monien eri tieteiden alueella, joita on tämän tutkimuksen puitteissa mahdotonta esitellä. Kiinnostavimpia ovat oman tutkimuksen kannalta olleet sellaiset tutkimukset, joissa on oltu kiinnostuneita erityisesti nuorten elämyksistä ja toisaalta ne tutkimukset, joissa elämyksiä on selvitetty muillakin tutkimusmenetelmillä kuin yksistään kyselylomakkeilla. Kiinnostavia niin ikään ovat olleet sellaiset elämyshakuisuutta sivuavat tutkimukset, joissa on selvitetty nuorten asenteita joitakin asioita tai nautintoaineita kohtaan sekä toimintaan ryhtymisen motiiveja (ks. Arnett 1991; Finn 1997; Krmar & Greene 1999; ks. Rodham ym. 2006; Ravert 2009).

Suomessa on tutkittu elämyshakuisuuden sijaan ennen kaikkea seikkailutoimintaa ja elämysten kokemista seikkailutoiminnan tai elämyspedagogisten harjoitusten yhteydessä kasvatustieteellisissä ja sosiaalipoliittisissa tutkimuksissa (ks. Karppinen 2007; Linnossuo 2007). Seikkailutoiminnan tutkimus ja siihen liittyvä kirjoittelu on suunnattu erilaisissa kasvatus- ja ohjaustyössä toimiville tai terapeutista työtä tekeville (mt.; Lehtonen ym. 2007). Elämyksiä, seikkailua ja kokemusta lähestytään tutkimuksissa pragmaattisesti. On tutkittu muun muassa seikkailu- ja elämyspedagogiikan soveltamista koulutyöhön, sosiaalityöhön ja erityisryhmien tarpeisiin (ks. Karppinen 2005; Leppiman 2010), elämyspedagogiikan vahvuuksia, menetelmän vaikuttavuutta sekä seikkailuohjaajan ammatillista kehittymistä. Seikkailua ja elämystä käytetään käsitteinä tässä tarkastelukehyksessä usein synonyymeinä. Elämyksen käsitteellistä analyysiä on tehty myös liiketaloudellisesta näkökulmasta (Saarinen 2002; Veijola 2002; Tarssanen & Kylänen 2005; 2007). Tällöin on käytetty elämystalouden käsitettä. Omana elämysten tutkimuksen suuntautumisena voidaan lisäksi pitää matkailuelämysten tutkimusta (ks. esim. Perttula 2007).

2.3. Elämysten erilaisuus ja kokemisen moninaisuus

Sensation seeking on suomennettu elämyshakuisuudeksi. Elämys on ymmärretty voimakkaaksi mielihyvän kokemukseksi, joka koetaan silloin, kun stimulaation ja aktivaation taso on optimaalinen. Elämyshakuisuus kuvaa tällaisen tunnetilan tavoitteluun suuntautunutta toimintaa. Voidaan kuitenkin olettaa, etteivät kaikki elämykset ole tällaisia voimakkaan mielihyvän ja optimaalisen aktivaatiotason määrittämiä. Elämys, kokemus ja stimulaatio kuvaavat käsitteinä tapahtuman kokemuksellisen arvon yksilöllisiä merkityseroja. Stimulaatio tai ärsyke viittaa kohteeseensa neutraalisti.¹⁸

Elämyshakuisuus on tutkimusten mukaan yhteydessä aistimuksellisiin asioihin (Haapasalo 1990b; Rimpeläinen-Karvonen 1997; Zuckerman 1988). Ominaisuutta käsittelevissä tutkimuksissa puhutaan stimulaation tarpeesta pikemmin kuin elämyksistä, mikä lienee sopivampi kuvaamaan sitä psykologista tutkimusperinnettä, joka ilmiöön on kohdistunut. Elämyshakuisuuden mittari ei kuvaa kokemuksen yksilöllisiä merkityksiä. Elämyshakuisen ihmisen mieltymys esimerkiksi väkivaltaaihteeseen saattaa selittyä pikemminkin elokuvan tarjoamalla samastumismahdollisuuksilla ja sen ärsykkeellisyydellä, ei niinkään elokuvan sisältämällä väkivaltaisuudella (ks. Zuckerman 1988; Johnston 1995; Krcmar ym. 1999, 40; Zuckerman 1988, vrt. Boedeker 1995, 7). Heavyrock, jota elämyshakuisuutta ilmentävät nuoret preferoivat (Arnett 1991; 1992), puolestaan voidaan tulkita patriarkaalisia arvoja, heteronormatiivisuutta ja yleisemmin maskuliinisyyden kulttuurisesti liitettyjä ominaisuuksia korostavaksi tyylilajiksi. Ehrnroothin (1988, 32, 97) mukaan heavyrockin 80-luvun uusi aalto on tulkittavissa ideaalimiehisyyden kaipuun näkökulmasta (vrt. Lehtonen 1995, 31). Merkityksissä korostetaan aggressiivista energisyyttä, hallintaa, vahvaa elämyksellisyyttä ja kapinaa. Yksilötasolla hevariuden takana on kuitenkin monenlaisia motiiveja (Ehnrooth 1988; Arnett 1992). Elämyshakuisuuden mittaaminen perinteisiin miehen malleihin sopivilla asenneväittämällä tuottaa tulokseksi miesten suurempaa elämyshakuisuutta.

Yksilön suhde ympäröivään maailmaan on merkitysvälitteinen (Berger & Luckman 1998; ks. myös Blumer 1969). Elämyshakuisuuden suuntautuminen kertonee asioiden merkittävydestä yksilölle. Kiinnostuksen kohteiden jatkuva vaihtuminen puolestaan viestittää kohteiden vähäisestä merkityksestä tai sitoutumattomuudesta. Samojen asioiden tekeminen toistuvasti kertoo taas siitä, että niillä on jokin asema kyseessä olevan ihmisen elämässä. Kuitenkaan näitä merkityksiä ei voi suoraan päätellä itse toiminnasta (ks. Schütz 2007, 62–63).

Elämyshakuisuus on ristiriitainen käsite. Elämykset herättävät positiivisia mielikuvia hetkellisistä yllättävistä tapahtumista, kun taas *hakuisuus* assosioituu joidenkin asioiden tai tunnetilojen tavoitteluun. Elämyshakuisuuden käsittely erilaisten ongelmallisten asioiden yhteydessä tekee ominaisuudesta vähemmän haluttavan, kun taas sen yhdistyminen erilaisiin

¹⁸ Kaupallisessa elämysmatkailussa käytetään englanninkielisissä maissa käsitettä seikkailu, mikä painottaakin toiminnan ulkoisia ominaisuuksia. Seikkailutoiminta (Adventure trips) lähenee tällöin aktiiviloman sisältöjä. Oman työni kannalta tämä erottelu elämyksen ja stimulaation tai aistimuksen välillä on oleellinen kuten myös kokemuksen ja elämyksen välinen laadullinen ero (vrt. Tarssanen & Kylänen 2007, 102). Sana ”flow” on merkitykseltään lähempänä elämyksen sisältöä kuin sensation, kun sillä tarkoitetaan voimakasta positiiviseksi ymmärrettyä kokemusta (vrt. Csikszentmihályi 1985).

harvinaisempiin ja vaarallisiin harrastuksiin saa sen näyttämään avoimuudelta ja rohkeudelta. Elämys sanana onkin psykologisessa ja sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa saanut neutraalimman tulkinnan kuin arkikielessä (ks. Myllyniemi 1991). Tämä kokemuksen sisällön suhteen neutraali käsitteen ymmärtäminen tekee myös psykologisten elämystä käsittelevien teorioiden soveltamisen tässä tutkimuksessa ongelmalliseksi. Osa siitä kritiikistä, jota olen edellä esittänyt, olisi jäänyt esittämättä, mikäli ominaisuus *sensation seeking* olisi käännetty ärsykehakuisuudeksi. Rauni Myllyniemen (2004, 20–21) mukaan elämyslaatu nimittää emotiot, jotka puolestaan ovat ajateltavissa ”liikutuksina”.¹⁹ Elämys ei ole myöskään rinnastettavissa yksin voimakkaasti stimuloivaan kokemukseen.²⁰

Elämyshakuisuus on ymmärrettävissä myös laaja-alaisemmin yleisinhimilliseksi ominaisuudeksi. Yksilölliset erot tulevat esille erilaisissa tavoissa kanavoida tätä ominaisuutta oman elämän konteksteissa (ks. Haapasalo 1992b, 10–11; Arnett 1994).²¹ Laaja-alaisessa tarkastelutavassa keskeisessä asemassa on elämäntavan tai -tyylin käsite. Elämyshakuisuuden ilmenemismuodot tulevat tällöin ymmärrettäviksi suhteuttamalla ne niiden asioiden muodostamaan kokonaisuuteen, joita yksilö pitää tärkeinä omassa elämässään. Elämysten voisi olettaa kietoutuvan näiden asioiden yhteyteen, vaikka kaikkia yksilöllisesti merkittäviä asioita ei voidakaan pitää elämyksinä.

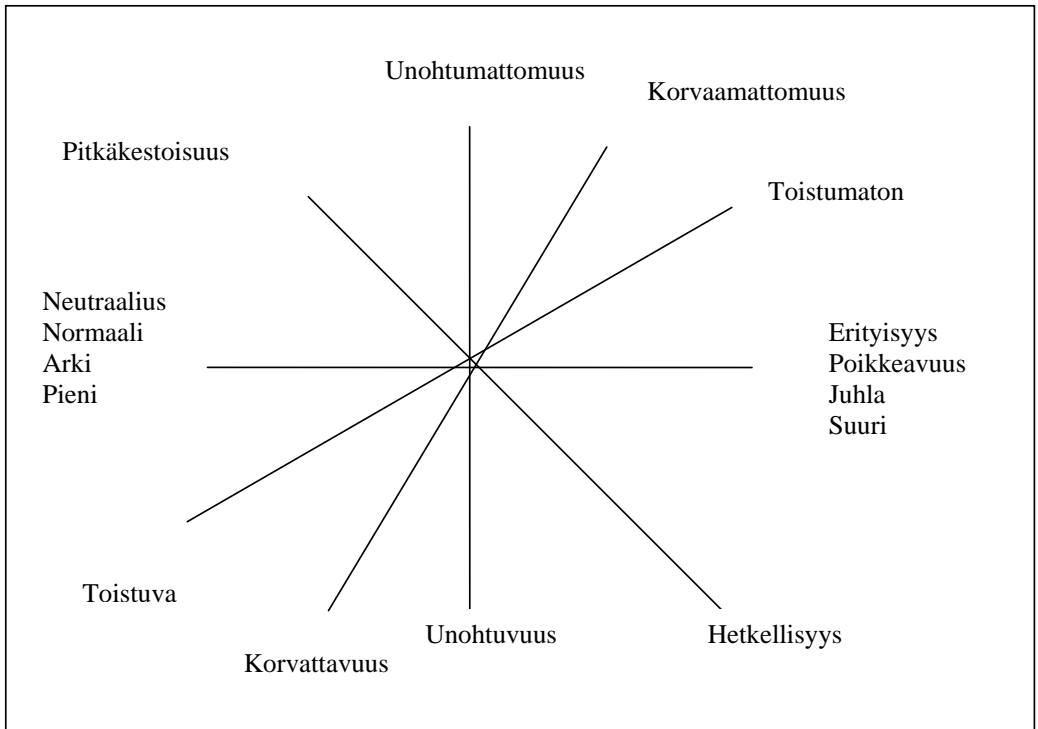
Nuoruudessa identiteetin sosiaalinen ja kulttuurinen dimensio vahvistuu. Keskeistä on kokeilla ja omaksua erilaisia rooleja ja etsiä omaa paikkaansa yhteiskunnan eri alueilla (Johansson & Miegel 1992; Kroger 2007, 63). Myös aikuisten on esitetty kasvavassa määrin nyky-yhteiskunnassa työstävän omaa identiteettiään ja aikuisuuden ja nuoruuden välisen eron käyneen yhä heikommaksi (Hoikkala 1993; Rantamaa 2008, 70; vrt. Ketokivi 2005). Tästä lähentymiskehityksestä huolimatta nuoruudessa läpikäytyt yksilöllisyyttä muovaavat prosessit ovat erityisiä siinä mielessä, että ne sattuvat elämänkaaren varhaiseen vaiheeseen ja että muutoksia tapahtuu tällöin monella eri elämänaalueella. Nuori on elämäkokemuksensa suhteen niin ikään erilaisessa asemassa kuin aikuinen tämän kohdatessa erilaisia paineita myöhemmin elämänsä varrella. Nuoren voi olettaa korostavan kokemisessa erilaisia ulottuvuuksia kuin aikuinen. Se, millaista identiteettiä yksilö on muodostamassa, vaikuttanee elämyshakuisuuden ilmenemismuotoihin. Elämyshakuisuuden suuntautumisen moninaisuutta ja elämyksen kokemuksellisia ulottuvuuksia voidaan hahmottaa seuraavan kuvion avulla. Kuviossa ei ole kaikkia mahdollisia ulottuvuuksia, kuten esimerkiksi aitouden ja keinotekoisuuden ulottuvuutta,

¹⁹ Myllyniemi (2004) luokittelee tunne-elämykset niiden funktion mukaan turvallisuudesta, kompetenssista ja yhteisön hyväksynnästä kertoviin elämyksiin. Näiden funktioiden mukaan tunteet ilmaisevat puolustautumiseen ja toisaalta kiintymykseen suuntautumista aktuaalisessa tilanteessa ja kompetenssin osalta leikkiin ja saavuttamiseen suuntautumista. Yhteisön hyväksynnästä kertovat tunne-elämykset kertovat viritessään, missä määrin yksilön toiminta hänen omien arviointiensa mukaan vastaa yhteisön toiminnalle asettamia vaatimuksia.

²⁰ Voidaan tietysti olettaa, että riippumatta siitä, onko stimulaatio ulkoista vai sisäistä, se synnyttää aktivoitumista ollessaan yksilölle riittävän merkittävää. Sosiologisessa tutkimuksessa keskitytään kokemukselle annettuihin merkityksiin, jolloin pohdinnat kokemisen fysiologisista perusteista eivät itsessään ole riittäviä tai auta ongelman selvittämisessä. Schütz (2007) Husserlin ja Bergsonin ajatteluun viitaten käyttää ilmaisua elämysaika tarkoittaen tällä sisäistä aikatajua eli minätietoisuutta; käsitystä omasta ajasta ja minänä.

²¹ Erottelu ulkoisiin ja sisäisiin ärsykkeisiin on elämyksiä koskevassa pohdinnassa itsessään hankala; mitkä kriteerit erottavat ulkoiset ärsykkeet sisäisistä. Mielikuvituksen tuottama aines on aina myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittynyttä, mutta se on myös fyysistä ja ruumiillista kokemista (ks. Heinämaa 1996).

koska käsittelen tätä kokemisen aspektia myöhemmin erikseen. Tämä ulottuvuus ei ole myöskään yksin ulkoisesta toiminnasta tunnistettavissa.²²

Kuvio 1. Elämyksen kokemuksellisia ulottuvuuksia

Elämysten kokemisessa ja nimeämisessä erottelu aitoon ja keinotekoiseen elämykseen tulee kiinnostavaksi identiteetin muodostuksen näkökulmasta. Eri ihmiset painottavat erilaisia kokemuksellisia puolia nimeessään elämyksiänsä. Yksi keskeinen elämyksien nimeämistä koskeva erottelu tapahtuu siinä, kuinka paljon niitä kuvataan ainutlaatuisina ja omasta arkielämästä poikkeavina tapahtumina tai päinvastaisesti, kuinka paljon ihmiset ajattelevat jokapäiväisen elämän olevan erilaisia elämyksiä tuottavaa. Omassa harrastuksessa koetut elämykselliset tilanteet saattavat esimerkiksi olla jossain määrin toistuvia, kun taas joihinkin kohtaamiin sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ei liity toistamisen mahdollisuutta. Erilaisissa elämysdiskursseissa painotetaan erilaisia ominaisuuksia elämystä merkitsevinä asioina. Matkailuelämyksiin liittyvässä puheessa korostetaan usein ainutlaatuisuutta ja kokemuksen juhlallisuutta erotuksena arjessa koettavaan asiaan. Pienet luontoelämykset yksityisessä elämyspuheessa voidaan taas helpommin ymmärtää toistuvina, mutta koettuina kuitenkin puhuttelevina.

²² Tarssanen ja Kylänen (2007) esittävät kirjallisuuskatsauksen pohjalta kuusi tärkeää elementtiä, jotka ovat läsnä elämyksellisissä tilanteissa. Nämä ovat yksilöllisyys, aitous, tarina, moniaistisuus, kontrasti ja vuorovaikutus.

Modernille ajalle tunnusomainen tunteiden keskeisyys puheessa on tulkittavissa hallinnan lisäksi pyrkimykseksi autenttiseen kokemiseen, jolloin tunteiden ajatellaan tuottavan todisteen jonkin asian aitoudesta tai epäaitoudesta (vrt. Taylor 1995; Hietala 1999).²³ Voidaan ajatella, että erilaiset mainokset pyrkivät vetoamaan tähän haluun kokea jotain aitoa maailmassa, jossa mitä erilaisimmista asioista on tullut tuotteita. Tunnepuhe, jota myös puhe elämysten kokemisesta on, itsessään ilmentää minuuden tutkiskelua. Se on ymmärrettävissä oman persoonan rakentamisen ja hallinnan tunteen saavuttamisen keinoksi, joka palvelee eettisen minuuden muodostamista (ks. Foucault 1998). Puhe elämyksistä kokemuksen erilaisia puolia eritellen voidaan mieltää asioiden merkitysten ja arvojen suhteuttamisprosessiksi. Samalla se käytäntönä siirtää kokemisen sivummalle ja nostaa kokemisen analysoinnin tarkkailun keskiöön (ks. Schütz 2007).²⁴

2.4. Elämyksen käsite ja elämyksen merkitys koettuna

Elämys tulee elämishakuisuuden teoriassa epäsuorasti määriteltyä monimutkaiseksi, vaihtelevaksi ja uudeksi kokemukseksi. Monimutkaisena pidetään sellaista tilannetta, joka sisältää samaan aikaan paljon erilaista stimulaatiota. Uusi puolestaan tarkoittaa ennen kokematon, ja vaihtelevuus kuvaa sitä, että tilanteet eivät toistu samanlaisina. Uudet, monimutkaiset ja vaihtelevat kokemukset ovat haasteellisia uuden oppimisen tilanteita. Ne eivät tällaisina ole valmiiksi tulkittuja, vaan antavat tilaa yksilölliselle merkityksellistämislle.

Shoppailututkimuksen yhteydessä elämys määritellään syntyvän eksploratorisen toiminnan kautta. Tällainen toiminta tähtää optimaalisen stimulaation ja aktivaation saavuttamiseen. Tämän pisteen tavoittaminen koetaan voimakkaana mielihyvän tunteena (Boedeker 1995, 3–13). Elämys tulee näin määriteltyä mielihyvän tunteeksi. Sitä ei käsitteenä määritellä, mutta itse sanaa käytetään paljon. Kirjoitetaan shoppailuun liittyvästä elämyksellisyydestä, itsensä toteuttamisesta, vapautumisesta, minuuden rakentamisesta, sulautumisesta anonyymiin massaan ja sosiaalisesta muodosta (Lehtonen 1994a). Shoppailu on elämyksellisenä kokemuksena eräänlaista päiväunelmointia materiaalisen maailman fantasmaattista ainesta sitovassa sosiaalisessa tilassa (mt., 193–196).

Elämyspedagogisessa lähestymistavassa elämys määritellään yksilön kasvun, oppimisen ja kehityksen näkökulmasta (Karppinen 2005). Erilaisia kokemuksia pyritään tuomaan sanalliseen ja tiedostettuun muotoon. Elämyksen tulkinta on funktionaalinen. Kokemuksellista oppimista ja reflektiivistä oppimista korostavissa lähestymistavoissa elämys rinnastuu pitkälti kokemuksen käsitteeseen. Ne ovat erilaisia autenttisiin ympäristöihin sijoittuvia kokemuksia, joiden ajatellaan olevan yksilön oppimista tai persoonallista kasvua edistäviä sikäli kuin

²³ Modernilla ajalla Taylor (1995, 33) tarkoittaa tässä aikakautta, jonka alku voidaan sijoittaa 1600-luvulle.

²⁴ Tunnepuheessa on tunnistettavissa repressiohypoteesin kaltaisia ja sen esittämistä tukevia piirteitä (ks. Foucault 1998, 19–25, 31–32). Jonkin asian kerronnalla tai diskurssiksi kääntämisellä pyritään hallintaan ja irti pääsemiseen. Sukupuolidiskurssin tarkoituksena on Foucaultin mukaan ollut tuottaa halun uudelleen suuntaamista. Nykyään puhumisella pyritään erilaisten tunnetilojen hallintaan (ks. Furedi 2004).

oppimistapahtumaan on onnistuttu liittämään reflektiota, opitun soveltamista ja oppimista edistävää asennoitumista.

Sosiologi Sari Näre (1999, 10–11) määrittelee elämykset suhteessa tunteisiin. Ne ovat hänen mukaansa tunteisiin verrattuna hetkellisimpiä aistimuksellisia kokemuksia. Elämykseen voidaan kokemuksellisenä asiana liittää sosiaalipsykologi Rauni Myllyniemen (1991) mukaan kaksi eri puolta: motiivipuoli ja kognitiivinen puoli. Elämyksen motiivipuoli kertoo, onko asia haluttu vai vältettävä. Toisaalta elämykset ovat myös tietoa sisältäviä tietoisuuden tiloja. Ne ovat yksilölle merkkejä tavoitteellisen toiminnan etenemisestä ja hallitsemisesta. Elämykset perustuvat kognitiiviseen arviointiin, joka ei ole aina välttämättä tietoista. (Ks. mt.)

Myllyniemi (1991) määrittelee elämyksen tilanteen ja minän representaatioksi.²⁵ Toisin sanoen se on yksilön aikaisempaan kokemukseen perustuvaa tietoa kohteen tai toiminnan merkityksellisyydestä hänen itsensä kannalta. Elämys on yhteydessä yksilön kokemusmaailmaan sekä erilaisiin yhteiskunnallisiin merkitysrakenteisiin. Kasvatus muovaa yksilön arvostuksia ja asioiden merkitystä hänelle itselleen, mikä ilmenee myös elämysten kokemisessa. Yksilö oppii nauttimaan niiden asioiden tekemisestä, jotka hän ymmärtää yhteisössä arvostetuiksi ja vaihtaa aikaisemman välittömään mielihyvään tähtäävän toiminnan mielihyvään, jonka hän kokee saadessaan positiivista palautetta itselleen merkityksellisiltä ihmisiltä. Näin positiivisia merkityksiä aletaan liittää itse toimintaan, koska sen palkitsevuus pystytään ennakoimaan. Välittömät tunne-elämykset muuttuvat socialisaatioprosessissa ja yhteisön normien omaksumisen myötä (mt. 2004, 42–43). Ihmiset omaksuvat yhteisön moraaliset käsitykset omaa toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi, mikä muuttaa myös tunteiden kokemista ja tulkintaa. Elämykseen saattaa kietoutua monenlaisia merkityksiä. Myllyniemi (1991) olettaa ihmiselle muodostuvan vertauskuvallisen kokemustulkin, joka tekee elämyksen koodauksen eli tunnistaa kokemuksen jonkinlaiseksi (vrt. Schütz 2007, 157–160). Kokemustulkin voidaan ajatella muodostuneen aikaisempien positiivisten ja negatiivisten kokemusten myötä. Kun elämys on olemukseltaan hetken elämys, se on viritessään kokemuksena uusi ja yllättävä, vaikka sen kokemista voidaan selittää aikaisemmin koetulla ja omaksutuilla arvostuksilla (mt.) Elämys viittaa erityisellä tavalla elähdyttävään kokemukseen, jolla on yhteys yksilön menneisyyteen.

Matkailuun liittyneitä elämyksiä fenomenologisesta näkökulmasta tutkinut Juha Perttula (2007, 66–67; 2002) kuvaa elämyksen kokemisen tilannetta ihmisen kotina; koti-elämyksenä. Ihmisen koti voi laajeta ihmisestä itsestä ulospäin ja toisaalta ihmiseen itseensä päin. Ensimmäisessä tapauksessa ihminen tutustuu uusiin asioihin ja laajentaa minuutensa rajoja ja jälkimmäisessä elämyksessä hän tulee enemmän maailmassa olevaksi minuudeksi. Timo Latomaa (2007, 30–31, 37) puolestaan lähestyy elämyksen kokemusta puutteen näkökulmasta. Elämys on haluamista. Elämykset kuvaavat Latomaan mukaan mielen toiminnan energieettistä puolta.

Elämys on ymmärrettävissä myös intuitiivisen tiedon lajiksi. Intuitio on subjektiivista ja yksilön ehdoista lähtevää, kun taas järki on Hautamäen (1996) mukaan yksilöön ja hänen

²⁵ Myllyniemi (2004, 20) ei niinkään tarkastele elämystä positiivisena kokemuksena kuin tunne-elämyksenä eli peruseemion laatuna. Se on tunteen laatua ilmaiseva käsite. Elämys määrittää, millainen on kulloinkin vallitseva kokemuksen tila eli onko kyseessä ilo, suru, rakkaus vai katkeruus.

kokemusmaailmaansa nähden ulkoista. Elämyksellisyyden korostaminen on Hautamäen mukaan tulossa rationaalisuuden tilalle (ks. myös Maffesoli 1995, 34, 44). Rationalismissa on painotettu ihmisen universaalia järkevyyttä erityisenä ominaisuutena. Postmodernia yhteiskuntaa on kuvattu yksilöiden yhteiskunnaksi, jolle on ominaista yhteiskunnallisen arvopohjan laajeneminen ja epäyhtenäistyminen, yksilöiden erilaisuus. (Mt). Dualistiset ajattelumallit on haluttu kyseenalaistaa, kuten esimerkiksi erottelu tunteiden ja järjen välillä. Tunteet voidaan hahmottaa järjen toimintaa tukeviksi (Barbalet 2001).

Tunteiden muodostumisen tai tuntemisen prosessit ovat nopeampia kuin tietoiseen järkeilyyn perustuva tiedonkäsittely ja niitä voidaan pitää ennakoivina tiedonkäsittelysystemeinä; hälyttävinä tai järkeen perustuvan ajatteluprosessin tuottamien tulosten vahvistajina. Tunteet ovat henkilökohtaisen ja sosiaalisen elämismaailman yhteensovittamisprosessin tuottamia reaktioita tai yhteenvetoja.²⁶ Elämys voitaneen mieltää sellaiseksi tunnetilaksi, joka viriää kun nämä kaksi elämismaailmaa omine ideaaleineen pystytään sovittamaan yksilön näkökulmasta optimaalisella tavalla toisiinsa yksittäisessä tilanteessa. Samalla se antaa tietoa siitä, kuinka kokeva henkilö on sitoutunut sosiaalisen elämismaailman moraalisiin ideaaleihin.

Kuten edellä olen esittänyt, voidaan elämyksien kokemista lähestyä myös laaja-alaisemmin kuin Zuckermanin teorian pohjalta. Laaja-alaisemmassa lähestymistavassa oleellisia ovat ne merkitykset, joita kokemuksiin kiinnittyy erilaisista kokemusta rajaavista symbolisista ja materiaalisista yhteyksistä. Merkitykset eivät siis ole valmiina toiminnassa, tilanteessa tai yksilössä itsessään vaan ne muodostuvat vuorovaikutuksessa ja tulkinallisten prosessien tuloksena. Ne eivät ole pelkästään rakenteiden determinoimia, mutta ne eivät ole myöskään yksin yksilöllisen luomisprosessin tuloksia. Schütz (2007, 144) on todennut, että ”kokemus rakentuu askelittain kokemisesta, ja rinnan sen kanssa rakentuu kokemisen kohde”. Ajattelen tämän sopivan kuvaamaan myös elämysten rakentumista.

Elämykset varioivat tilanteen mukaan ja muotoutuvat uudelleen samalla kuitenkin säilyttäen jotain aiemmin koetusta, joka ohjaa tulkinnallista prosessia uudessa tilanteessa. Uudet merkitykset rakentuvat vanhojen merkitysten muodostamalle perustalle ja nämä merkitykset taas ovat aikaisempien kokemusten sävyttämiä. Kyse on kehämäisestä yksilöllisestä elämyksen kokemisen ja merkitysten muokkautumisen prosessista. Elämyksen kokemisessa ei sosiologisessa tutkimuksessa ole kiinnostavaa niinkään stimulaation määrä, vaan se, miten ulkoisen stimulaation runsaudesta tai sen vähyydestä syntyy elämyksellinen kokemus.

Fenomenologista lähestymistapaa ja ymmärtämisen intressiä korostavana haluan erottaa sellaisesta elämyshakuisuudesta ja elämyksiä tarkastelevasta näkökulmasta, jossa elämys ei ole koettuna asiana tutkimuksen kohteena vaan analysoidaan käyttäytymistä, jonka ajatellaan ilmentävän elämysten tavoittelua. Elämyshakuisuudella on tutkimusten mukaan yhteydessä nuoruuteen, asosiaalisuuteen ja sukupuoleen (ks. Arnett 1991; 1994; 1996). Merkitysten analysoinnissa kiinnostavia kysymyksiä tutkimuksessani ovat ikään ja elämänvaiheeseen

²⁶ Barbaletin (2001) mukaan on kiinnitettävä huomiota valta- ja asema-suhteisiin, jotka synnyttävät tunteita. Tunne itsessään on ymmärrettävissä rakenteellisena ja sosiaalisena suhteena. Tunteiden kehittyminen edellyttää erilaisia suhteita ja näin ne väistämättömästi liittyvät myös valtaan ja sen jakautumiseen erilaisissa verkostoissa.

yhdistetyt selitykset, toisaalta viittaukset sosiaalisiin normeihin sekä kolmanneksi sukupuolisuuden välittyminen kokemusten merkityksellistämiseen. Oletan teoriassa elämyshakuisuutta kuvaavien piirteiden ja toimintatapojen olevan nuorille jossain määrin merkityksellisempiä asioita kuin aikuisille ja oletan ominaisuuden kuvastavan nuoruuteen yleisesti liitettyä asennoitumista elämään (ks. Ravert 2009; Roth ym. 2007; Arnett 2000).

2.5. Nuorten elämykset, nuorten vapaa-ajanviettotavat ja asosiaalinen toiminta

Elämyshakuisuus ominaisuutena välittänee jotain oleellista nuoruuteen liittyvistä piirteistä ja nuorten toimintaa ohjaavasta rationaliteetista, kuten ennakkoluulottomuutta sekä halua kokeilla uutta ja erilaista (ks. Ravert 2009). Uusi ja erilainen mahdollistaa etäisyyden ottamisen siihen mikä on vanhaa ja tuttua tai itsestään selvänä pidettyä.

Nuorten ja aikuisten elämyshakuisuutta toisiinsa vertailevaa tutkimusta on Suomessa pääasiassa toteutettu kulloinkin tarkastelun kohteena olevan piirteen suhteen, kuten luovuuden tai rikollisuuden suhteen.²⁷ Aikuisten ja nuorten elämyshakuisuuden toisiinsa vertailu ei ole kuitenkaan ollut näiden tutkimuksien varsinainen tehtävä. Haapasalo (1990a) on olettanut erojen selittyvän muun muassa kulttuurisidonnaisilla arvostuksilla ja tiettyyn sukupolveen kuulumisella (ks. myös Zuckerman 1979, 122–125). Toisaalta hän ei ole valinnut nuoria tutkimuksensa kohteeksi juuri siitä syystä, että heidän persoonallisuutensa kehittyminen saattaa olla kesken (ks. Haapasalo 1991, 33). On siis mahdollista ajatella, että nuorten keskuudessa elämyshakuisuus liittyy enemmän elämänvaiheeseen (vrt. Roth ym. 2007) ja aikuisilla taas ominaisuus voi tuoda enemmän esille yksilöllistä variaatiota. Aikuinen on mahdollisesti tutustunut jo useisiin kyselyssä esitettyihin asioihin tai ei halua niihin edes tutustua. Voimakas elämyshakuisuuden ilmentäminen ulospäin suuntautuneena toimintana saattaa aikuisella ilmaista jo harvinaisempaa suuntautuneisuutta.

Nuorten elämyshakuisuutta käsittelevä tutkimus on muualla maailmassa suuntautunut enimmäkseen tarkastelemaan piirteen yhteyttä erilaisiin asioihin, kuten onnettomuuksiin altistumiseen, liikennesääntöjen rikkomiseen ja piittaamattomaan riskikäyttäytymiseen (ks. Desrichard & Denarié 2005). Tutkimusten mukaan elämyshakuisiksi määritetyillä nuorilla on kokemuksia useista nautintoaineista ja tavallisesti he ovat myös seksuaalisesti aktiivisempia kuin vähemmän elämyshakuisiksi määritetyt nuoret. Elämyshakuisuusasteikolla korkeita arvoja ovat myös saaneet levottomasti käyttäytyvät, peliaddiktiota ilmentävät, heavymusiikkia ahkerasti kuuntelevat sekä rikolliseen toimintaan syllistyneet nuoret. Heidät on mielletty keskimääräistä elämyshakuisemmiksi persoonallisuuksiksi. (Ks. Newcomb & McGee 1991; Jaffe & Archer 1987; Smith, Ptacek & Smoll 1992; Arnett 1992; Arnett 1990.)

Itsenäistymässä olevat nuoret ovat vastaanottavaisia uusille asioille ja suuntautuvat aktiivisesti ulos perhepiiristä. (Blos 1979; Erikson 1982b; Vuorinen 1990.) Kiellettyjen ja vain aikuisille sallittujen asioiden tekeminen saattaa symboloida nuorelle itsenäisyyttä ja vapautta

²⁷ Nuoret ovat olleet mukana tutkimuksissa, joissa otos on valittu edustamaan koko väestöä tai jotain erityisen mielenkiinnon kohteena ollutta ryhmää, kuten tietyn harrastuksen valinnoita. Nuoret ovat saaneet näissä tutkimuksissa korkeampia arvoja elämyshakuisuudessa kuin aikuiset (ks. esim. Haapasalo 1992b.)

(ks. Holmila 2001).²⁸ Mikäli yksilö ei koe pystyvänsä vaikuttamaan omaan elämäänsä sallittuja kanavia myöten tai niillä ei ole merkitystä hänelle tai hänen viiteryhmälleen, pyrkii hän valitsemaan toisen ns. kielletyn tai vaihtoehdoisen tavan, jotta saavuttaa tunteen itsemääräämisestä tai kaverien arvostuksen.²⁹ Nuorten ilmentämä elämishakuisuus on tulkittavissa suuntautuneisuudeksi sellaisten asioiden pariin, jotka herättävät heissä voimakkaita tunteita, antavat palautetta omasta toiminnasta ja jotka mahdollisesti auttavat heitä oman identiteetin muodostamisessa. Sosiaaliset suhteet ja seurustelu sekä samaa että eri sukupuolta olevien ystävien kanssa ja erilaiset omaehtoisesti valitut harrastukset ovat tärkeitä itsenäistymisprosessissa ja sukupuoli-identiteetin muodostuksessa. Ne auttavat nuorta muodostamaan käsitystä omasta itsestään. (Ks. Baltes ym. 1987; Helve 2009; Vuorinen 1997, 201–220; Dworkin 2005.) Nykyään myös kulutus eri muodoissaan on merkittävä tekijä identiteetin muodostuksessa.

Nuorten vapaa-ajanviettoa käsittelevissä tutkimuksissa on selvitetty erilaisten suuntautumistapojen yhteyttä rikollisuuteen ja asosiaaliseen käyttäytymiseen. Sosiaalisesti hyväksytyt tavat tavoitella elämyksiä tulevat selvemmin esille harrastusten yhteydessä, kun taas epäsosiaaliset tulevat esille sellaisessa vapaa-ajanvietossa, jolla ei ole mitään erityistä ohjelmaa (ks. Hallman ym. 1992; Nyqvist 1994; Rimpeläinen-Karvonen 1997). On havaittu, että kaveripiiriin suuntautuneet nuoret ovat alttiimpia tekemään vapaa-aikanaan kiellettyjä tekoja kuin esimerkiksi vapaa-aikaansa harrastusten parissa viettävät nuoret. Toisaalta tietyn tyyppinen kiellettyjen tekojen tekeminen on yleistä nuorten keskuudessa. (Kivivuori 1997, 47–48; Iivari 1996; Nyqvist 1994). Se on pikemmin elämänvaiheeseen liittyvää kuin merkki jonkinlaisen asosiaalisen tai poikkeavan elämäntyylin omaksumisesta (Honkatukia ym. 2006, 226–227).³⁰ Laitisen ja Nyholmin (1995) mukaan nuorten rikollinen toiminta on usein luonteeltaan satunnaista jännityksen ja toiminnan etsimistä. Usein kiellettyjen tekojen yhteydessä on kyse nuoren pyrkimyksestä päästä osallisiksi asioista, jotka on katsottu yksinomaan aikuisille kuuluviksi. (Ks. Kumpulainen 1995; Kääriäinen 1994; Willis 1990.) Rikosten tekeminen voi Alatalon (1995) mukaan kertoa yksilön pyrkimyksestä sopeutua omassa elämässään vallitseviin ehtoihin, käytettävissä oleviin resursseihin. Rikollisen toiminnan kautta on mahdollista muodostaa sosiaalista identiteettiä (ks. myös Iivari 1996).

Nuorten rikollista ja kiellettyä toimintaa yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa tutkinut Kivivuori (1995) on muodostanut kolme erilaista kiellettyjen ja rikollisten tekojen ulottuvuutta, joita hän on kutsunut 1) koulukeskeiseksi rikollisuuden ja kielletyn toiminnan ulottuvuudeksi,

²⁸ Esimerkiksi nuorten harjoittama varastelu on tutkimusten mukaan kausittaista tai vaiheittaista (Kivivuori 1997) ja se on tulkittu haluksi osoittaa itsenäisyyttä ja itsemääräämistä.

²⁹ Pulkkinen (1996b) mukaan nuorisorikolliset eivät muodosta yhtenäistä ryhmää. On erotettavissa kaksi pääryhmää; epäsosiaalisen käyttäytymisen lapsena aloittaneet ja epäsosiaalisen käyttäytymisen nuorena aloittaneet. Nuoruusiässä esiin tulevan käyttäytymisen taustalla voi olla halu itsenäistyä ja tämän tavoitteen saavuttamisessa nuori voi tukeutua poikkeavaan toveriryhmään ja sen uhkarohkeaan toimintaan. Nuori voi myös haluta kokeilla rajoja tai haluta paeta kotona olevia ristiriitoja toveriryhmään ja sen tarjoamaan jännittävään toimintaan. Epäsosiaalisuuden riskiä lisäviksi ominaisuuksiksi on Pulkkinen esittänyt yliaktiivisuuden ja heikon käyttäytymisen kontrollikyvyyn. (Pulkkinen 1996b, 42–43; Pulkkinen 1996a; Moffitt 1993.)

³⁰ Kivivuoren ja Honkatukian (2006, 342) mukaan on kuitenkin havaittavissa, että nuorten asenteen ovat muuttuneet kielteisemmiksi rikollista toimintaa kohtaan. Sitä ei enää pidettäisi Kivivuoren tulkinnan mukaan samassa mitassa kehitysvaiheeseen kuuluvana ilmiönä kuin esimerkiksi 1990-luvun puolivälissä.

2) vauhdin ja väkivallan ulottuvuudeksi ja 3) vetäytymisen ja karkailun ulottuvuudeksi. Viimeksi mainittu ulottuvuus tarkoittaa mietojen huumeiden ja lääkkeiden käyttöä sekä kotoa karkailua. Erityisesti “työväenluokkaiset” pojat edustivat toisena mainittua kulttuuria, kun taas tytöille oli ominaisempi kolmantena mainittu. Kaikki teot ovat niin tytöillä kuin pojilla voimakkaasti kasautuneet pienelle vähemmistölle. Huumeisiin ja väkivaltaan liittyvät teot ovat Kivivuoren (1995, 27–35; 1997) mukaan kaikkein eniten kasautuneita.³¹

Näiden edellä nimettyjen eri orientoitumistapojen tai tekoprofiilien voidaan ajatella olevan yhteydessä myös elämishakuisuuden kanavointitapoihin siten, että kahden ensimmäisen kohdalla korostuisi jossain määrin jännityksen ja seikkailun ala-asteikko, kun taas viimeksi mainitun kohdalla korostuvat estottomuutta kuvaava ala-asteikko sekä myös kokemusten asteikko. Tytöille on Kivivuoren tutkimuksen mukaan ominaisempia sellaiset kielletyt teot, jotka ilmentävät vetäytymistä. Vaikka nykyään ei liene kovinkaan suuria eroja elämishakuisuuden kanavoitumisessa tyttöjen ja poikien välillä, näyttää eroja kuitenkin löytyvän sellaisen alakulttuurin parista, joka on itsessään perinteisellä tavalla maskuliiniseksi määriteltävissä. Ilmeisesti tyttöjen ja poikien kielletty ja rikollinen toiminta kasautuessaan painottuu erilaisilla kuin elämishakuisuus ominaisuutena yleensä nuorten keskuudessa. Tyttöjen kesken kaikkein epätavallisinta on Kivivuoren tutkimusten mukaan toisen pahoinpiteleminen tai tappeleminen ja pojilla taas huumeiden ja pillereiden käyttö. Eroja voidaan selittää toiminnan suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin välisellä suhteella eli missä määrin toiminta on ristiriidassa vallitsevien sukupuolen esittämistä koskevien käsitysten kanssa (ks. Honkatukia 1992, 17; 1995; 1997; 2004, 189–196; Tolonen 2001; Vaaranen 2004; Näre 1995, 117–118; Willis 1984). Tyttöjen rikollinen ja kielletty toiminta ei selittyne elämysten hakemisella ainakaan yhtä helposti kuin pojilla. On myös vaikea sanoa, hakevatko pojatkaan elämyksiä vauhdin ja väkivallan ulottuvuuteen sisällytetyjen tekojen tekemisestä.

Tyttötutkimus on 1980-luvulta lähtien pyrkinyt rikkomaa käsityksiä tyttökulttuurien passiivisuudesta ja näkymättömyydestä tuoden esille näihin kulttuureihin sisältyvät omat toiminnanlogiikat ja tyttökulttuurien moninaisuuden (ks. Ojanen 2011a, 13–19, 26).³² Ne tulevat huonommin esille kun tyttöjä tarkastellaan esimerkiksi rikolliseen toimintaan suuntautuneen alakulttuurin jäsenenä. (Ks. Näre 1995, Puuronen 2006, 129–131). Viime aikoina on myös kirjoitettu tyttökulttuurin maskulinisoinimisesta (ks. Aaltonen & Honkatukia 2002). Tätä voi pitää yhtäältä merkinä tyttöjen kasvaneista mahdollisuuksista toimia sellaisilla alueilla, jotka ovat perinteisesti kuuluneet pojille (ks. esim. Käyhkö 2006, 31). Toisaalta tendenssi voi olla ilmausta yhteiskunnallisten arvojen kovenemisestä ja tämän kehityssuuntauksen heijastumisesta tyttökulttuureihin (Lähteenmaa 1996; Näre 2005b, 140). Tässä tutkimuksessa kuvaan myös erilaisten kiellettyjen tekojen, kuten alkoholin ja päihteiden käytön asemaa ja merkitystä tyttöjen ja poikien elämykselliseksi tulkitsemisessa tilanteissa.

³¹ Kaikkein kasautuneimpana tekotyyppinä Kivivuori (1997, 33) mainitsee autojen varastaminen, muita olivat karkaamiset sekä väkivaltaiset ja huumeisiin liittyvät teot. Kasautuminen merkitsee tässä yhteydessä sitä, kuinka usein teot ovat yhden ja saman henkilön tekemiä.

³² Näre ja Lähteenmaa (1992) ovat kuvanneet tyttöjen irtiotoille tunnusomaiseksi piirteeksi vastuunottoa pikemmin kuin riskinottoa (ks. myös Lähteenmaa 1992b; Aapola 1992). Toisaalta tämä toiminnan logiikka ei myöskään ole kaikkien tyttöjen toimintaa ohjaavaa. Tyttöjä essentialisoivaa näkökulmaa on haluttu purkaa ja nostaa esille tyttöjen välisiä eroja (Aaltonen & Honkatukia 2002; Ojanen 2011a).

3. NUORUUS JA IDENTITEETIN MUODOSTUS

Tässä luvussa esittelen nuoruutta määrittelevää tutkimusta ja toisaalta samalla kuvaan niitä tekijöitä, jotka tekevät nuoruuden, identiteetin muodostuksen ja elämishakuisuuden välisen yhteyden ymmärrettäväksi. Nostan esille niitä teemoja, joita nuorisotutkimuksessa on viime aikoina käsitelty. Nämä tulkinnat ja näkökulmat kuvaavat omalta osaltansa sitä diskursiivista kenttää, jolla nuoruus sosiaalisena kategoriana, elämänvaiheena, asemana sekä ideologiana muotoutuu (ks. Aapola 1999, 67; Griffin 1993, 13–15). Diskurssit rakentavat koettua nuoruutta. Ne tulevat osaksi sitä samalla rajaten muiden mahdollisten nuoruuden tulkintojen esilletuloa. Griffinin (1993, 27) mukaan ei ole välttämättä selvää eroa nuorten kokemusten ja nuoruutta koskevien yhteisössä jaettujen ihanteiden ja käytäntöjen välillä. Hegemonisessa asemassa olevaa diskurssia on vaikea tunnistaa sen itsestään selvän aseman vuoksi. Kuvatut asiat näyttäytyvät luonnollisina (Butler 2006). Griffin nostaa yhdeksi perinteiseksi ja itsepintaiseksi nuoruuden diskurssiksi nuoruuden hahmottamisen myrskyisenä ja stressaavana (ks. Aapola 1999; 2002a, 303). Koska keskityn työssäni nuorten elämysten kuvaamiseen ja analysointiin, ovat elämänkaaren näkökulma ja identiteetin muodostusta käsittelevät teoriat keskeisiä. Elämänkaariteoriat ovat voimakkaasti vaikuttaneet nuoruuden hahmottamiseen. Meadin ajatteluun tukeutuen oletan identiteettiään rakentavan henkilön oppivan kokemaan itsensä sen palautteen ohjaamana, jonka muut kanssatoimijat hänen toiminnastaan hänelle välittävät. Näin myös nuorisotutkimus ja nuorten toimintaa kommentoivat yleiset puheenvuorot kertovat nuorille itselleen, mutta myös aikuisille, millaisia nuoret ovat, mitä heiltä odotetaan ja miten heidän toimintaa voidaan selittää. Nuoret puolestaan voivat kapinoida erilaisia heihin suunnattuja normatiivisia odotuksia vastaan tekemällä asioita toisin. Valta synnyttää vastarintaa (ks. Foucault 1998, 71).

Nuoruutta voidaan lähestyä kulttuurisesti määräytyneenä ajanjaksona ihmisen elämässä (Hoikkala 1991a; 1993). Erilaiset yhteiskunnalliset instituutiot, niiden piirissä toteutettavat roolit ja toimintamallit pitkälti rajaavat niitä toiminnan muotoja ja itseilmaisun keinoja, joita nuorella on käytettävissään (ks. Haapala 2003, 73–82). Nuoruus elämänvaiheena merkitsee esimerkiksi tietyssä yhteisössä sitä, ettei henkilö voi halutessaan mennä ravintolaan eikä äänestämään, koska hänet on määritelty alaikäiseksi (Aapola & Kaarninen 2003; Rantamaa 2008, 52–54). Vaikka määriykset ovat kulttuurisia ja mahdollisia tietyissä olosuhteissa, ne myös pakottavat yksilöä johonkin ja vaikuttavat todellisuuteen konkreettisesti. Erilaiset luokitukset syntyvät määrittelyiden ja kategorisointien kautta, missä on kyse määrittelyvallasta ja toimijoiden asemasta tällä määrittelyvaltaa käyttävällä diskursiivisella kentällä. (Ks. Foucault 2005b; Butler 2006; Griffin 1993, 2, 7; Hoikkala 1993, 252.) Tiede on yksi keskeinen määrittelyvaltaa käyttävä taho. Nuorisotutkimus nuoruutta määrittelevänä, erilaisia asioita esille nostavana ja totuutta tuottavana instituutiona, on merkittävä nuoruuden tulkintoja ja epäsuorasti nuoriin ja heidän kokemusmaailmaansa heidän saamansa palautteen kautta vaikuttava taho.

Tommi Hoikkala (1991a) esittää kolme tapaa lähestyä nuoruutta: substantiaalisen, diskursiivisen ja konstruktivistisen. Ensin mainitussa tavassa henkilö määrittellään nuoreksi jonkin tietyn ominaisuuden, kuten iän tai jonkin muun sellaisen yhdistävän tekijän mukaan, jota

pidetään keskeisenä kriteerinä kyseessä olevalle tutkimukselle tai lähestymistavalle. Toisessa lähestymistavassa nuoruus nähdään diskurssien kautta tuotetuksi, jossa eri tahojen ja instituutioiden edustajat määrittelevät nuoruutta. Tarkastelun kohteena eivät ole itse nuoret empiirisenä ryhmänä vaan ne puhuvat ja määrittelyt, joita nuorista on keskusteluissa esitetty. Konstruktivistisessa lähestymistavassa analysoidaan sitä organisoivaa prosessia, joka antaa jollekin ryhmälle nimen ja johon myös nimettävä ryhmä itse osallistuu. Konstruktivistinen lähestymistapa sisältää diskursiivisen lähestymistavan. Erona diskursiiviseen lähestymistapaan on, että kohteen nähdään myös reagoivan diskursiivisesti tuotettuihin määrittelyihin ja tuottavan niitä myös itse. Tässä luvussa keskityn selvittämään tieteellisessä keskustelussa käytyjä nuoruuden määrittelyjä ja nuoruuden tulkintoja. Vaikka olen valinnut nuoret tähän tutkimukseen ikäkriteerin ja tietyn ominaisuuden huomioon perustella, on tutkimuksessa tavoitteenani konstruktionistista lähestymistapaa lähentyen tuoda työn empiirisessä osassa nuorten omia näkemyksiä esille. Ymmärrän tieteen tuottamat nuoruuden määrittelyt nuorten elämäns maailmaa kehystäväksi.

3.1. Lähestymistapoja nuoruuteen ja nuoruuden tulkintoja

Tommi Hoikkalan mukaan nuoruus saa käsitteellisen sisältönsä yhteiskunnallisen määrittelyprosessin kautta, ja yhteiskunnallisten ehtojen muuttuessa niin nuoruus kuin sitä koskevat käsityksetkin muuttuvat. Nuoruutta olisi näin mahdotonta määritellä universaalisti. (Ks. Hoikkala 1991a; 1991b, 39–41; Fornäs 1995, 244–245.)³³ Diskurssit rakentavat erilaisia subjektipositioita, ja näin ne muokkaavat myös erilaisia subjektiviteetteja. Kun yksilöt toimivat tietyssä kentässä ja asettuvat johonkin positioon suhteessa muihin saman sosiaalisen kentän toimijoihin, he elävät todeksi näitä subjektipositioita (ks. Foucault 2005b; Butler 2004).³⁴ Erilaiset variaatiot ovat mahdollisia, mutta tietty asema luo odotuksia realisoituvan toiminnan muodoista. Tämä asema tulee muovaamaan yksilön käyttäytymistä ja hänen suhdettaan muihin ihmisiin sekä hänen käsitystään hänestä itsestään.

Nuoruutta on usein tarkasteltu ihmisen elämänvaihteorioiden, ikärooliteorioiden sekä yhteiskuntien sosiaalishistoriallisen kehityksen muutoksiin keskittyvien teorioiden ohjaamana. Useat elämänvaihe- ja kehitysteoriat pohjautuvat psykoanalyttiseen teoriaan ihmisen kehityksestä. Näissä painotus on biologisilla tekijöillä sekä lapsuudessa muodostetuilla läheisillä ihmissuhteilla (ks. Griffin 1993; Aapola 1999, 58).³⁵

³³ Fornäsin (1995, 245) mukaan nuoruus on aina tietyssä mielessä ollut olemassa, mutta modernisuus on johtanut sosialisointiin instituutionalisoitumiseen, mikä puolestaan on merkinnyt nuoruuden uudelleenmäärittelyä ja yleisten kehysten muodostumista elämänvaiheelle.

³⁴ Esimerkiksi jonkin määrittely poikkeavaksi voidaan tulkita tällaiseksi mekanismiksi. Jokin määritellään erillaisuudeksi ja näin tuotetaan poikkeavuutta ja sitä vastaava epänormaali asema. Omassa tutkimuksessaan Foucault käsittelee hulluuden tuottamista erityisenä asiana.

³⁵ Nuoruusiän kehitykselliseksi haasteiksi nimitetään tavallisimmin Havinghurstin (1955) kehityspsykologisen teorian perusteella seuraavia: uuden ja kypsemmän suhteen muodostaminen ikätovereihin, maskuliinisen tai feminiinisen sosiaalisen roolin omaksuminen, oman kehon fyysisen muuttumiseen sopeutuminen, seksuaalisen kypsyyden saavuttaminen, emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista, taloudellinen itsenäistyminen, henkilökohtaisen tulevaisuuden suunnittelu ja siihen valmistautuminen

Ikärooliteorioissa on keskitytty nuorten yhteiskunnallisen aseman analysointiin. Tämän aseman muutoksia on puolestaan tarkasteltu yhteiskunnan sosiaalishistoriallisen kehityksen muutoksiin keskittyvissä teorioissa (ks. esim. Mead 1971). Ikärooliperustaisessa nuoruuden määrittelyssä on käytetty monia eri kriteereitä, mikä kertoo nuoruuskäsitteen epämääräisyydestä ja moniulotteisuudesta (ks. Fornäs 1995, 244–246). Nuoret ovat erilainen ryhmä silloin, kun tarkastellaan heidän kiinnittymistään työelämään kuin silloin, kun tarkastellaan, millaiset televisio-ohjelmat ovat sopivia nuorten katseltaviksi tai milloin heidän voi ajatella olevan kypsiä äänestämään. Nuoria ollaan suhteessa johonkin asiaan tai toisiin ihmisiin. Nuoruus on tulkittavissa relaatioksi. (Ks. Niemelä 2005; Puuronen 2006, 10.) Myös elämänvaiheiden määrittely on kiinteästi yhteydessä ihmisen ikään. Ikä antaa yleisen perusteen, jolla tietty elämänvaihe voidaan paikantaa ihmisen elämänkaareen. Kuitenkin nämä ikärajoihin keskittyvät määrittelyt ovat kontekstisidonnaisia ja nuoruudelle on asetettavissa muitakin kriteerejä (Ks. Mäki-Kulmala 1989; 1993; 25–33; Aapola & Kaarninen 2003, 12; Aapola 2005, 254; ks. myös Uusitalo 1991; Kaivola ym. 2003, 35; Nivala ym. 2007, 11–12).

Sosiaalinen ja kulttuurinen nuoruus tarkoittaa elämäntapaan liittyvää nuoruutta (vrt. Aapola 2005, 257–259). Tämä vaihe saattaa kestää paljon kauemmin kuin biologinen nuoruus tai murrosikä ja usein vielä 30-vuotiaat voivat edustaa kulttuurista nuoruutta siinä mielessä, etteivät he ole välttämättä löytäneet paikkaansa yhteiskunnassa. (Johansson ym. 1992; ks. Aapola 1999, 26–29; Ketokivi 2004.) Kulttuurisen nuoruuden yhteyteen liittyy myös käsitys rakenteellisesta nuoruudesta.³⁶ Yhteiskunnallisen elämän ja työnjaon kehittymisen myötä on syntynyt positio, johon kuuluvat voidaan ulkonaisin kriteerein luokitella nuoriksi. Esimerkiksi epäitsenäinen taloudellinen tila viittaa pikemminkin nuoren yhteiskunnalliseen asemaan kuin aikuiselle ajateltuun asemaan. Koulutuksen piteneminen on merkinnyt rakenteellisen nuoruuden pitkittymistä. (Ks. Hurrelmann 1989, 4–14; Tuominen 1991; Chrisholm & Hurrelmann 1995.) Aikuisuuteen ei myöskään siirrytä yhdellä kertaa eikä yhtäaikaaisesti kaikilla elämänaalueilla. Taloudellisesti itsenäisen aseman saavuttaminen voi olla vaikeaa, kun taas esimerkiksi laillinen täysi-ikäisyys on luonteeltaan suhteellisen pysyvää ja se saavutetaan yhdellä kertaa (ks. Chrisholm & Hurrelmann 1995; Aapola 2005, 257–259).

Kun nuoruutta lähestytään ihmisen elämänkaareen kuuluvana vaiheena, erilaiset tulkintakehykset pyritään yhdistämään (Baltes ym. 1987; Kauppila 2002). Tällöin myös yksilöpsykologiset ja biologiset tekijät otetaan huomioon. Elämäkaaren vaiheet eroavat toisistaan sosiaalisten odotuksien, normien ja roolien suhteen. (Nurmi 2003, 258). Vaikka on haluttu kyseenalaistaa ihmisen kronologisen iän merkitys elämänkaaren tarkasteluissa ja korostaa eri

esimerkiksi kouluttautumalla tulevaan ammattiin, omaa persoonallisuutta vastaavan maailmankatsomuksen muodostaminen sekä sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. (Mt., 111–144.) Nuoren tehtävänä on näin ikään kuin löytää itsensä uudelleen. (Ks. Nurmi 2003, 257–259; Vuorinen 1997, 208–209, 223.)

³⁶ Tämän lisäksi nuoria voidaan tarkastella rakenteellisesti siten, että analysoidaan, mistä nuoret joukkona muodostuvat eli voidaan selvittää sitä, millainen osuus nuorista on esimerkiksi koulutuksessa ja mikä osa on päätoimisesti työssä (ks. Haapala 2003, 79–82) ja tältä pohjalta rakentaa jotain tiettyä vuosikymmentä kuvaavaa tyyppillistä nuorta tai keskustelluuta nuorta eli millainen nuori sai eniten julkisuutta.

vaiheiden konstruktivistista luonnetta, ikä määrittää edelleen keskeisellä tavalla elämänkaaren eri vaiheita (ks. Rantamaa 2008). Käsittelem tätä nuoruuden tulkintaa seuraavaksi vähän enemmän.

Elämänkaaren ajatellaan muovautuvan tietynlaiseksi sen mukaan, millaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa yksittäinen elämä aktualisoituu. (Erikson 1982a; Baltes ym. 1987, 124, 137–147, 150–151; Nurmi 2003, 264.) Nuoruus kuvataan elämänkaaren näkökulmassa oman identiteetin etsimisen ja selkiyttämisen aikana. Tämän vaiheen normatiivisena kriisinä pidetään identiteettikriisiä (Erikson 1982a). Kun nuori on selvinnyt identiteettikriisistä, hänen oletetaan hyväksyvän itsensä sellaisena kuin hän itsensä ymmärtää, eli tällöin yksilö on onnistunut sovittamaan yhteen yhteisön häneen suuntaamat paineet olla jonkinlainen sekä omat näkemyksensä siitä, kuka hän on ja millaiseksi hän haluaa tulla. (Dunderfelt 1991, 80; Hakanen 1993, 72–81.) Nuoruuden loppuvaiheeseen kuuluu elämänkaaritajattelun mukaan oman itsenäisen elämäntyylin luominen ja arvojen pohtiminen (ks. Arnett 2000).

Erik Erikson on yksi voimakkaasti elämänkaaritajatteluun vaikuttaneista teoreetikoista. Hän on kahdeksanvaiheisessa ihmisen elämänkaaren jäsenyyksessään nimennyt nuoruusvaiheen kehitystehtäväksi identiteetin muodostamisen ja oman ammattiuran löytämisen. Tämän vaiheen aikana yksilö Eriksonin teorian mukaan muodostaa suhteellisen pysyvän aikuisen ihmisen identiteetin.³⁷ Nuoruusvaiheen onnistunut läpikäyminen ilmenee kykynä säilyttää läheiset ihmissuhteet konflikteista ja arvostusten erilaisuuksista huolimatta. Epäonnistuminen taas merkitsee roolien hajaannusta. Eriksonin mukaan identiteetti muodostuu 1) tunteesta omasta yksilöllisyydestä, 2) tiedostamattomasta pyrkimyksestä ylläpitää omaa luonnetta ja itselle ominaista kokemistapaa sekä 3) tavoitteesta olla ryhmän ihanteiden mukainen. Se on integroitunut kokonaisuus yksilön senhetkisten kokemusten ja tuntemusten pohjalta. (Mt. 1968.)³⁸ Nuoren ongelmaksi on esitetty epäselvyys omasta minästä ja itselle mahdollisista sosiaalisista rooleista.

Eriksonin mukaan yksilöllisesti koetut identiteettikriisit eivät ole erotettavissa senhetkisistä kriiseistä yhteiskunnan historiallisessa kehityksessä. Ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Näin identiteetin muodostusta voidaan pitää sukupolviasiana. Niiden prosessien myötä, joilla kulttuuriperintöä välitetään sukupolvelta toiselle, identiteetin muodostukseen heijastuvat aiempien sukupolvien väliset kriisit. Identiteetti kuvaa sukupolvien välistä vuorovaikutusta, välitettäviä arvoja ja ristiriitoja. (Erikson 1968, 22–24; vrt. Tuominen 1991, 50.)

Elämänkaaren näkökulmaa on arvosteltu sen staattisesta suhteesta ihmisen kehitykseen, universalismista ja identiteettiä kokonaisuutena kuvaavasta näkemyksestä (ks. Aapola 1999;

³⁷Toisenlaisen näkökulman tuo nuoruuden identiteettikriisikeskeiseen ja nuoruuden siirtymävaihekeskeiseen keskusteluun oletus niiden diskursiivisesta luonteesta. Foucault on muun muassa esittänyt, että ihmistieteiden kehitys ja katseen suuntaaminen ihmiseen tiedon kohteena teki mahdolliseksi sellaisen yksilöllisyyteen perustuvan minäkäsityksen kehittymisen, joka on nykyään yleinen läntisissä yhteiskunnissa.

³⁸Eriksonin (1982a, 254–255) teoria kuvaa lähinnä ihanteellista kehityskulkua silloin, kun sen lopputuloksena on vanhuudessa tavoitettu tunne minän eheydestä. Kyseessä on eräänlainen psykososiaalisen kehityksen kasautuva malli. Ääripäät muodostuvat positiivisesti kasautuneesta ja negatiivisesti kasautuneesta kehityksestä. Negatiivisesti kasautuneen kehityksen lopputulemaksi Erikson (mt.) olettaa minän hajoamisen, mikä ilmenee epätoivoisuutena. Ihmisen minän kehityksessä on näin minää hajottavia ja minää eheyttäviä tendenssejä ja erilaiset vaiheet voivat viedä kehitystä enemmän jompaan kumpaan suuntaan. Identiteetin muodostus on kuvattavissa kasvavan eriytymisen prosessina, yksilöllistymisenä.

Griffin 1993, 21–22; Hoikkala 1993). Kuitenkin Erikson päinvastoin korosti teoriassaan muutoksellisuutta ja identiteetin muodostuksen yhteyttä yhteiskunnan ja lähiyhteisön muutoksiin (ks. Erikson 1968; 1982a; Järviluoma 1997, 20; vrt. Vuori 1995, 32). Elämänkaaren näkökulmassa ihmisen ajatellaan kehittyvän jatkuvasti koko elämänsä ajan (vrt. Aapola 1999, 32). Toisaalta elämänkaariteoriat olettavat tietynlaista normatiivista kehitystä (ks. Dunderfelt 1991). Hoikkalan mukaan elämänkaarimalli luo normatiivisia paineita esittäessään näkemyksen siitä, miten ihmisen kehityksen ja elämän tulisi keskimääräisesti edetä ja siitä, mitä yksilöltä voidaan odottaa. Tämä vaara kuitenkin piilee kaikissa teorioissa, jotka pyrkivät esittämään jotain yleistä tai useita ihmisiä koskevia johtopäätöksiä. Ihmistieteiden suhde tutkimuskohteeseensa on refleksiivinen.

Toinen kritiikin kohde Eriksonin psykososiaalisen kehityksen teoriassa on ollut teorian keskittyminen etupäässä poikien kehityksen kuvaamiseen (Aapola 1999, 51–59; ks. Griffin 1993, 21–22). Tämä onkin ollut tunnusomaista ”perinteisille” miesten laatimille ”yksilön” kehitystä kuvaaville teorioille.³⁹ Esittäessään teorioita tyttöjen kehityksestä ne tuovat epäsuorasti esille naisten yhteiskunnallisen aseman tuona aikana ja teorioiden laatijoiden vaikeuden asettua toiseksi asetetun asemaan. Tytön kehitykseen liitetään essentiaalisia oletuksia naisen epäitsenäisyydestä ja rajoittuneisuudesta suhteessa miehelle mahdolliseen optimaaliseen kehitykseen. Heille eivät kehityksellisesti ole mahdollisia ne asiat, joita pojille pidetään mahdollisina. Eriksonin sukupuolinäkemykset heijastavat Aapolan (1999) mukaan biologista diskurssia. Vaikka Eriksonin kuvaukset ovat universalistisia ja keskittyvät etupäässä pojan kehitykseen, ovat hänen oletuksensa kehityksen etenemisjärjestyksestä länsimaisessa kontekstissa edelleen perusteltuja, koska jos yksilö ei kykene muodostamaan identiteettiään myös henkilökohtaisen elämäntavan muodostaminen tulee vaikeaksi. Niin ikään turvallisuuden tunteen puuttumisen voi ajatella vaikuttavan merkittävästi identiteetin prosessointiin koko elämän ajan. Aikaisempi kehitysvaihe luo Eriksonin (1982b, 60) mukaan pohjan seuraavalle vaiheelle. Ajatus kehityksestä voidaan ymmärtää myös kerroksellisena. Tämän tutkimuksen kannalta Erikson on nuoruuden kuvaajana tärkeä, koska hän on nostanut identiteetin muodostuksen ja identiteetikriisin keskeisiksi nuoruusvaihetta määrittäviksi asioiksi. Hän on myös merkittävästi vaikuttanut identiteetin muodostusta koskevaan myöhempään teoretisointiin (ks. esim. Giddens 1991) ja nuoruutta käsittelevän tutkimuksen suuntautumiseen. Tässä tutkimuksessa tarkastelen nuorten elämyksiä ja niille annettuja merkityksiä suhteessa Eriksonin esittämiin nuoruuden kehitystehtäviin eli näkyvätkö identiteetin muodostuksen pyrkimys ja ammatinvalintaa ja oman tien löytämiseen liittyvät tavoitteet kokemusten arvottamisessa.

Nuoruutta voidaan tarkastella myös ryhmälle tunnusomaisten toimintatapojen ja keskeisten elämänalueiden mukaan. Tällaisina nuorille tärkeinä toiminta-alueina mainitaan pitkälle kehittyneissä läntisissä yhteiskunnissa koulu ja opiskelu, työ, vapaa-aika harrastuksineen ja kaveripiiri. Nuorilla lapsuuden perheen muuttanutta asemaa korvaavat erilaiset

³⁹ Perinteisillä tarkoitan pääasiassa ennen 1970-lukua laadittuja teorioita. 1970-luvulle ajoittuu ns. feminismin toinen aalto. Naisten erilaisen yhteiskunnallisen aseman huomioon ottaminen ja kritiikki perinteisiä kehitysteorioita kohtaan ovat vasta feministisen tutkimuksen myötä tuoneet erilaisia näkemyksiä naisten kehitykseen ja kasvuun vaikuttavista tekijöistä. Toki aikaisemminkin on ollut yksittäisiä teoreetikoita ja kirjoittajia kuten Simone de Beauvoir, jotka ovat kritisoineet kehityspsykologisia teorioita.

nuorisokulttuurit, ideologiat ja vertaisryhmät. Niistä haetaan tukea, uusia samastumiskohteita ja uusia arvoyhteisöjä (Vuorinen 1983, 43–45; 1997). Myöskään työ ei suurimmalle osalle näiden maiden nuorista vielä ole samalla tavalla tärkeä asia kuin aikuisille. Nuorten työpaikat ovat usein tilapäisiä. Tämä ei silti tarkoita sitä, ettei työtä sinänsä arvostettaisi. Yhteiskunnan kehittymisen myötä ammattiin kouluttautuminen tulee kuitenkin viemään entistä enemmän aikaa ja siirtyminen työelämään on siirtynyt kauemmas tulevaisuuteen. Keskeisten elämänalueiden määräytyminen on yhteiskunnan kehityksen myötä muovautuvaa. (Chrisholm ym. 1995; Aapola 2005, 257–259; Ketokivi 2005.)

Nuoruuden vertaaminen aikuisuuteen (ks. esim. Ketokivi 2004; 2005; Niemelä 2005) on usein merkinnyt sitä, että nuoruutta pidetään aikuisuudelle alisteisena ja että nuoria pidetään ominaisuuksiltaan ja kyvyiltään vajavaisina (ks. Fornäs 1995; Hoikkala 1993; Aapola 1999; 2005). Myös eri sukupolvien välisiin kriiseihin keskittyneissä selitystavoissa nuoria tai heidän muodostamaansa sukupolvea analysoidaan suhteessa aikuisiin ja näiden muodostamiin sukupolviin. Näissä analyyseissä on oltu kiinnostuneita arvostusten välittymisestä seuraavalle sukupolvelle tai elämäntapojen erilaisuudesta (Brake 1980; ks. Fornäs 1995, 246–247). Samaan ikäluokkaan kuuluvia yhdistää yhteiskunnan heille määrittämät yhteiset tehtävät.

Ikä tai siihen liittyvä yhteiskunnallinen asema eivät ole yksistään riittäviä tekijöitä muodostamaan jostakin ryhmästä erillistä sukupolvea. Sukupolvella Mannheim (1952) tarkoittaa Marja Tuomisen (1991, 54–55) tekemän tulkinnan mukaan samaan aikaan elävien ihmisten muodostamaa integroitunutta ryhmää, joka jakaa tietyn kokemuksen ja samat historialliset ja sosiaaliset olosuhteet. Näin ollen samaan sukupolveen kuuluvien elämänsä rakentuu kokemuksellisesti suhteellisen samalla tavoin, jos sitä verrataan jonkin toisen sukupolven kokemuksiin suhteessa ympäröivään maailmaan. He ovat samanikäisiä, samanlaisessa tilanteessa omassa kehityksessään ja samanlaisessa yhteiskunnallisessa asemassa samana historiallisena ajankohtana. Tuomisen (1991, 48–50) mukaan ”samaan sukupolveen kuuluvat ovat sosiaalisen prosessin muuttuessa ja jatkuvasti uusiutuavassa historiallisessa dimensiossa jakaneet saman aseman”. Jokainen sukupolvi ja jokainen sukupolvikonflikti on sekä historian tuote että historiallisen muutoksen tuottaja (emt., 68).⁴⁰ Sukupolven yhdeksi kriteeriksi on nimetty lisäksi jonkinlaisen poliittisen aktiivisuuden osoittaminen (Hoikkala, Laine & Laine 2005, 11).⁴¹

Nuoruutta voidaan lähestyä myös modernisaatiokeskustelun näkökulmasta (Puuronen 2006, 148–149). Tämä lähestymistapa tuottaa eräänlaista aikalaisdiagnoosia (ks. Lähteenmaa 2000). Niissä kuvataan sitä tilaa, mikä nuoruudelle avautuu postmodernissa tai jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Modernisaatio tuottaa Fornäsin mukaan yhä enemmän eriytymistä ja erikoistumista ihmisten ja alakulttuurien välillä. (Fornäs 1995, 57, 110; ks. Bauman 1996; Rose 1996.) Erilaistuneet ja samanaikaiset nuorten alakulttuuriset ryhmittymät

⁴⁰ Kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle on Tuomisen (1991, 50) mukaan historiaa olennaisella tavalla ohjaava tekijä. Muutokset tässä vuorovaikutussuhteessa heijastunevat yhteiskunnalliseen muutokseen.

⁴¹ Nykynuorten suhtautumista perinteiseen puoluepolitiikkaan on luonnehdittu skeptiseksi (ks. Paakkunainen 2003; Hellsten ym. 2002). Nuoret eivät usko, että perinteisen politiikan keinoin saataisiin aikaan muutoksia (ks. Aapola 2002a, 312; Hellsten 2003, 77, 80). Toisaalta on myös todettu, että nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan on kasvanut 2000-luvulla. Tämä kiinnostus ei kuitenkaan Schoutzin (2010, 102–103) mukaan tarkoita sitä, että he olisivat kiinnostuneita edustuksellisen demokratian tarjoamista osallistumismuodoista.

täyttävät nuorten erilaisia tarpeita ja ryhmään liittymisen motiiveja (Fornäs 1995, 118; ks. Parsons 1964, 172–174). Nuorisokulttuurien lukuisuus heijastanee yhteiskunnassa laajemminkin käynnissä olevaa keskustelua moniarvoistumisesta (Ziehe 1991; ks. Jallinoja 1994, 6–8).⁴² Erilaiset nuorten alakulttuurit elävät nuorisotutkijoiden mukaan rinnakkain ja nuoret saattavat kuulua samanaikaisesti useaan erilaiseen alakulttuuriseen ryhmään. (Lähteenmaa 1992c; 1996; Suurpää 1996). Lähteenmaan (1996) mukaan on ajateltavissa, että nuoriso- ja valtakulttuuri ovat homologisessa suhteessa toisiinsa nähden. Yhteiskunnan moniarvoistuminen ja valinnaisuus ilmenee erilaisten nuorisokulttuuristen kombinaatioiden mahdollisuutena. Vastaavasti alakulttuurien runsaus on homologisessa suhteessa identiteetin muodostuksen mahdollisuuksien moninaistumisen kanssa (ks. emt., 113; Puuronen 2006, 8).

Yksilöllistyminen ei Leena Suurpään (1996) mukaan tue perinteistä yhteiskunnallista luokkaperustaista kategorisointia. Yhteiskuntaluokkien katoamista koskevasta oletuksesta on kuitenkin monia mielipiteitä (ks. Käyhkö 2006; Oinas 2004; Niemelä 2005, 182). Esimerkiksi eriarvoisuus ei ole nyky-yhteiskunnasta kadonnut, ja tuloerot ovat kasvaneet. Vaarana yksilöllistymistä korostavissa lähestymistavoissa ja nuorisodiskursseissa on pidetty sitä, että asiat palautetaan yksilöön eikä tarkasteluissa oteta huomioon objektiivisia olosuhteita, jotka kuitenkin asettavat rajoituksensa erilaisille valinnoille ja kokeiluille (Lieberg 1995, 19–20; ks. Pohjola 2001, 191–195; Walkerdine ym. 2001; Puuronen 2006, 167–170; Käyhkö 2008).⁴³ Nuorisoalokulttuurien olemassaoloa ei kuitenkaan voida selittää yksinomaan luokkaperustaisesti.⁴⁴

Yksilöllistymistendenssin kanssa rinnan on myös voimakkaita yhdenmukaistumisen tendenssejä (ks. Siltala 1996, 150). Maailmanlaajuinen kaupallinen nuorisokulttuuri onkin tulkittavissa eräänlaiseksi yhtenäiskulttuuriksi. Lisäksi ikävaiheen institutionalisoituminen tekee yksilöllisyyden ilmaisemisesta yhä vaikeampaa. Median välityksellä erilaiset virtaukset leviävät kaikkialle. Tämä muokkaa nuorisokulttuureita toistensa kaltaisiksi ja tuottaa kollektiivisen viittausjärjestelmän, joka luo kollektiivisia kokemuksia. Kaupallista nuorisokulttuuria myydään myös aikuisille, mikä puolestaan yhdenmukaistaa aikuisten ja nuorten elämysmaailmoja sekä tarjoaa samanlaisia välittyneitä kokemuksia (Näre 1996; Ziehe 1992b; vrt. Hoikkala & Paju 2002, 28–29; Baethge 1989, 34–35). Paradoksaalisesti yksilöllisyysdiskurssin oloissa on syntynyt massasukupolvi, johon kuuluvia ei yhdistä mikään asia mannheimilaisessa merkityksessä (ks. Hoikkala ym. 2005, 20).⁴⁵

⁴²Jallinojan (1994) mukaan voidaan puhua uudesta mentaalaisesta mielenlaadusta, jolle on ominaista sallivuus ja erilaisuuden hyväksyminen (ks. Fornäs 1995; Helve 1993; Inglehart 1977). Toisaalta se, että yhteiskunta moniarvoistuu, ei kuitenkaan välttämättä merkitse yksilöllisellä tasolla suvaitsevaisuutta.

⁴³Griffinin (1993) nimeää nuorisotutkimuksen diskursseja ja kuvaa sitä, kuinka näitä diskursseja on käytetty oikeuttamaan tai kritisomaan poliittisia päätöksiä. Nämä diskurssit käsittelevät usein nuoriso-ongelmia. Tällaisina diskursseina hän mainitsee koulutus- ja rikollisuusdiskurssin, kliinisen diskurssin sekä kehitys- ja riippuvaisuusdiskurssit (ks. Puuronen 2006).

⁴⁴Esimerkiksi 1980-luvulla ja yhä edelleen heavy-rock on ollut yleisesti poikien suosima alakulttuurinen suuntaus, joka ei näytä noudattavan luokkaperustaisia jakoja vaan rakentuu enemmänkin kollektiivisten miheyden representaatioiden varaan (vrt. Ehrnrooth 1988, 203–204; Puuronen 2003).

⁴⁵Mannheim (1952/1928) nimeää neljä tekijää sukupolven kriteereiksi (ks. Tuominen 1991; Hoikkala & Paju 2002). Oleellista on kollektiivinen samassa asemassa olevien oman aseman tiedostaminen ja nuoruus eli ns. tuore ote omaan elämään.

Aikalaisanalyysissä näkemykset uudesta kulttuurisesta tilanteesta eivät ole ristiriidattomia. On esimerkiksi esitetty traditioiden ja varmuuksien katoamisen sijaan, että ne ovat saaneet uusia ilmenemismuotoja (vrt. Beck 1995, 27–29; Beck & Beck-Gernsheim 2002; ks. myös Giddens 1991).⁴⁶ Traditioita ei enää noudatettaisi pakonomaisesti, vaan yksilöllisten preferenssien mukaisesti. Niiden yksilöllinen sitovuus voi näin laimentua, mikä puolestaan tarkoittanee niiden merkityksen heikkenemistä (ks. Taylor 1995). Asiat, joista tulee satunnaisesti noudatettavia yhteiskunnassa, menettävät vähitellen otettaan ihmisten elämää jäsentävinä asioina eli niiden asema merkittävien asioiden joukossa heikkenee, kun toisto satunnaistuu.

Nuoria pidetään asenteiltaan avoimempina ja uusille ajatuksille vastaanottavaisempina kuin aikuisia (Helve 1993, 93–100; ks. Fornäs 1995, 244). Perusarvot, jotka omaksutaan varhain lapsuuden kasvuympäristöstä, ovat kuitenkin Helven (1993) mukaan enemmän kokemukseen sidottuja ja pysyvämpiä kuin myöhemmin omaksuttavat arvot.⁴⁷ Tämä selittää arvostusten sosiaalista periytymistä, mikä yksilöllisyyttä ja vapautta korostavassa yhteiskunnassa voi merkitä myös näkemyksellisten ääripäiden välisten erojen säilymistä ja elämäntavallisten erojen kasvua (ks. Myllyniemi 2008, 31).⁴⁸ Helven (1996; 2007) tutkimuksen mukaan tämän päivän nuorten arvostukset näyttäisivät olevan sekä traditionaalisia että posttraditionaalisia.

Edellä esitetyt erilaiset lähestymistavat nuoruuteen kuvaavat sitä määrittelyn, näkökulmien ja tulkintojen moninaisuutta, joka kohdistuu nuoriin. Nämä keskustelut myös vaikuttavat siihen, miten nuoret itsensä kokevat ja miten he tulevat ymmärretyiksi yhteisössä (vrt. Mead 1967). Elämyskokemukset itsessään sekä käsitykset nuorten elämyksistä kertovat siitä, miten kokija on kokemansa ymmärtänyt ja miten hän hahmottaa nuoruutta elämänvaiheena. Fenomenologisen näkökulman mukaisesti ajattelen näiden erilaisten nuoruutta koskevien jäsennysten ja perspektiivien vaikuttavan nuoruuden saamaan yhteiskunnalliseen tulkintaan ja toisaalta muodostavan sitä.

3.2. Nuorisotutkimuksen viimeaikaisia tutkimuskohteita

Viimeaikaisesta nuorisotutkimuksesta ei ole helppoa hahmottaa yhtä vallitsevaa suuntausta. Puuronen (2006) onkin kutsunut nykyistä vaihetta nuorisotutkimuksessa useiden paradigmojen kaudeksi. Helpompaa on nostaa esiin asioita, joita suomalaisessa nuorisotutkimuksessa on viime aikoina käsitelty vähemmän. Tällaisia ovat esimerkiksi luokkatutkimus (ks. Käyhkö

⁴⁶ Beck (1995, 27–29) toteaa, että yksilöllistyminen ei perustu vapaisiin päätöksiin. Se on pikemminkin pakko.

⁴⁷ Myös Berger ja Luckmann (1998, 154–155) ostavat esille primaarisosialisaation suuremman vaikutuksen arvojen muodostuksessa myöhemmin tapahtuvaan sekundaarisosialisaatioon verrattuna.

⁴⁸ Helve olettaa erilaistuneen koulutuksen myös erilaistavan arvostuksia siten, että koulutus pohjan erilaisuus ilmenee erilaisina asenteina ja arvoina. Toisaalta koulutus yhdenmukaistaa arvoja etujen yhdenmukaistamisen myötä. Korkeasti koulutetuilla on yhteisiä etuja, jotka voivat vaikuttaa arvostuksiin elämäntyyllisten valintojen välityksellä. Koulutuksen ja arvostusten omaksumisen välinen suhde ei kuitenkaan ole yksivivainen; sosiaalisaatioprosessissa yksilö ei ole passiivinen vastaanottaja (ks. Willis 1984; Tolonen 2005).

2006, 27–28, 227; 2008) sekä sukupolvitutkimus.⁴⁹ Tosin viime vuosina on kiinnostus luokkatutkimusta kohtaan virinnyt uudestaan (ks. emt.; Tolonen 2008). Lisäksi on jossain määrin luovuttu suuresta kertomuksesta kapinallisista tai toisaalta yhteiskuntaa parantavista nuorista. Kärjistäen sanottuna perinteinen käsitys nuorista on aikuisnäkökulmasta tarkasteltuna korostanut joko nuorten moraalittomuutta ja kurittomuutta tai vastakohtaisesti idealisoinut nuoruutta ja nuorten kapinallisuutta (Lähtenmaa 2005, 379–381; ks. Aapola 2005; Haapala 2003). Yhtäältä nuoret ovat olleet lupaus paremmasta huomisesta, toisaalta yhteiskunnallista järjestystä uhkaava tekijä. (Tuominen 1991, 46; Ziehe 1991; Pohjola 2001, 189–191; Puuronen 2006, 15–16, 167–168; ks. myös Siurala 1994, 117; Raitanen 2005). Nuorten moraalittomuutta käsittelevä tutkimus on osittain kanavoitunut nuorten elämänhallintaa käsitteleviksi tutkimuksiksi. (Pohjola 2001; ks. myös Vehviläinen & Paju 2001; Raitakari 2004).⁵⁰

Perinteistä nuoriso- ja alakulttuuritutkimusta on moitittu muun muassa siitä, että tutkimuksissa on kiinnitetty liikaa huomiota sellaisiin ilmiöihin, jotka ovat olleet marginaalisia nuorison keskuudessa.⁵¹ Vielä 1970-luvulla tavalliset nuoret ja erityisesti tytöt jäivät huomiotta. Tyttöihin kohdistunut tutkimus, joka sai Suomessa alkunsa 1980- ja 1990-luvun taitteessa alakulttuuriteorian kritiikin innoittamana, naistutkimuksen yleistymisen ja vakiintumisen myötä, on pyrkinyt paikkaamaan tyttökkulttuurin aikaisemmin marginaaliseksi jäänyttä asemaa nuorisokulttuurien tutkimuksessa (ks. Lähtenmaa 1996; 2000; Puuronen 2006, 19; vrt. Aapola 1999, 58). Kritiikkiä on esitetty myös luokkateoretisoinnista lähtevän alakulttuuriteorian soveltuvuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Marginaalisiin ryhmiin pääasiassa keskittyneen nuorisotutkimuksen on esitetty tukeneen vallitsevia käsityksiä kapinallisista ja kurittomista nuorista. (Hoikkala 1983; 1993; Johansson ym. 1992; Fornäs 1995, 118; ks. myös Coleman 1989, 43–47.) Tänä päivänä nuorisotutkimus pyrkii itsekriittisyyteen ja omien menetelmällisten ratkaisujen pohtimiseen. Tutkijan oma rooli tiedon, identiteettiasemien ja nuoruuden tuottajana on noussut kiinnostuksen kohteeksi (ks. esim. Pohjola 2001; Lähtenmaa 2002; vrt. Hjelm 2005; Puuronen 2006, 264–267).

Postmodernin keskustelun myötä on hyväksytty se, että nuoruus on moninainen ja että nuoret muodostavat heterogeenisen ryhmän. Tämä näky nuorisotutkimuksessa siten, että tutkimusten aiheet ovat kohteensa mukaan erilaistuneet, ja itse nuoruus-käsitettä on pohdittu useaan otteeseen (ks. esim. Mäki-Kulmala 1989; Hoikkala 1991b; Aapola 1999). Uusien teemojen rinnalla ovat kuitenkin pysyneet perinteisemmät tutkimuskohteet. Lisäksi monet aihealueet kietoutuvat yhteen, mikä tekee vaikeaksi luokitella nuorisotutkimuksen suuntautumista. Kuluttamisen on esitetty tulleen keskeiseksi oman identiteetin muokkaamisen, vaikuttamisen ja elämäntavallisen tyylittelyn keinoksi. (Wilska 2001a; 2001b; Autio 2006.)

⁴⁹ Myös birminghamilaisen koulukunnan alakulttuuriteorioista vaikutteita saanut aktiivinen nuoriso- ja alakulttuureihin keskittynyt etnografinen tutkimus, joka vallitsi koko 1980-luvun ja osin vielä 1990-luvullakin, on vähentynyt (Puuronen 2006, 119–121; vrt. Griffin 2001).

⁵⁰ Elämänhallinnalla tarkoitetaan yleensä tietyn rationaliteetin ohjaamaa tapaa järjestää oma arki ja elämä. Muunlaiset tavat tuottaa arkeen sisältöä tulkitaan epärationaalisiksi: elämä ei muiden järjestysten ohjaamana ole hallinnassa, vaan vallitsee kaaos. Elämänhallintaan liittyvä diskurssi ilmentää kulttuurisia mallitarinoita ja vahvistaa niitä luonnollisina. (Ks. Raitakari 2004, 69, 73.)

⁵¹ Suomalaisessa nuorisotutkimuksessa oli Birminghamin koulukunnan teoriat ja kulttuuriset painotukset usean tutkimuksen innoittajana 1980-luvulla (ks. Heiskanen & Mitchell 1985, Lähtenmaa 1989; Ehrnrooth 1988).

Koulutuksen ja ammatinvalinnan kysymykset sekä koulutuksen ulkopuolelle jääminen ja nuorten syrjäytyminen (Komonen 2001; Vanttaja 2002; Silvennoinen ym. 2002; Käyhkö 2006; ks. Hellsten ym. 2002; Suutari 2002; Veijola 2005) ovat ajankohtaisina tutkimusteemoina olleet paljon esillä.

Nuorten viihdekulttuuri ja nautintoaineiden kulutus ovat myös saaneet oman huomionsa; huolenaihe nuorten alkoholin ja huumeiden käytöstä ovat olleet esillä useassa eri yhteydessä (ks. Jaatinen 2000, 13; Ahlström ym. 2003; 2008; Hakkarainen & Metso 2003; Virokannas 2004). Päihteiden käytön määrällisen tarkastelun ja käytössä tapahtuneiden mahdollisten muutosten syiden pohtimisen lisäksi on tutkittu erilaisia kulttuurisia muotoja ja merkityksiä, joita päihteiden käyttöön liittyy (ks. esim. Jaatinen 2002; Perälä 2002; Seppälä & Mikkola 2004; Törrönen & Maunu 2005). Tässä yhteydessä on hyvä myös mainita yhtenä keskeisenä tutkimuskohteena nuorten rikolliseen ja kiellettyyn toimintaan keskittynyt tutkimus, joka myös sivuaa monin osin päihteiden käyttöä selvittävää tutkimustoimintaa (ks. Kivivuori 2006; ks. myös Kuure 2002; Salmi 2004). Näiden aiheiden lisäksi tutkijoita ovat olleet kiinnostaneet nuorten erityisistä alakulttuurisista ilmiöistä ja elämäntyyllillisistä valinnoista (ks. esim. Puuronen 2001; Raippa 2002; Salomäki 2004; Vaaranen 2004; Hjelm 2005; Hermonen 2006; ks. myös Hilden-Paajanen 2005) sekä erilaisista maahanmuuttajataustaisista nuorista (ks. Helander 2002; Hautaniemi 2004). Puurosen (2006, 7) mukaan monikulttuurisuus, etnisyys ja rasismi ovat 1990-luvulla jakaneet nuorisokulttuureja ja nuorisoryhmiä, ei niinkään musiikki tai politiikka, kuten aikaisempina vuosikymmeninä.

Nuorisotutkimuksen erityisinä kiinnostuksen kohteina ovat kuitenkin 1980- ja 1990-luvulla olleet yksilöllisyys ja identiteetin ympärille rakentuvat teemat (Fornäs 1995; Hoikkala & Suurpää 2005), joita myös edellä luetelluissa tutkimuksissa useimmissa käsitellään. Yksi keskeinen myös identiteetin muodostukseen liittyvä aihealue on sukupuolta tuottavien käytäntöjen tutkimus ja sukupuolen kokemista tarkasteleva tutkimus (ks. esim. Oinas 2001; Saarikoski 2001; 2009; Tolonen 2001; Palmu 2003; Lehtonen 2002; Salonen 2005; Honkasalo 2010; Ojanen 2011a). Identiteetin muodostaminen tutkimuksen aiheena on tuonut yhteen erilaisia teemoja ja yksilöllisyyttä korostavien painotusten rinnalla ovat voimistuneet näkemykset, joissa korostetaan kollektiivisuuden uusia kulttuurisia ilmentymiä identiteetin muodostuksen aineksina. Identiteetin muodostukseen ja valinnaisuuteen liittyvät tutkimuskysymykset ovat tehneet ajankohtaisiksi myös huono-osaisuuteen, ulkopuolisuuteen ja valintojen vähäisyyteen liittyvät kysymykset.

3.3. Identiteetin eri osa-alueet

Identiteetistä puhutaan mitä moninaisemmissa yhteyksissä (ks. Iskanius 2006, 16, 39). Voidaan puhua esimerkiksi psyykkisestä tai yksilöllisestä identiteetistä, ego-identiteetistä, sukupuoli-identiteetistä, sukupuolirooli-identiteetistä, kulttuurisesta identiteetistä, kieli-identiteetistä, sosiaalisesta identiteetistä, kollektiivisesta tai kansallisesta identiteetistä, yhteiskunnallisesta identiteetistä, ammatillisesta identiteetistä tai kuluttaja-identiteetistä. Osittain edellä mainitut identiteetit ovat päällekkäisiä. Identiteetin muodostamista pidetään modernina ongelmana

(Bauman 1996, 18–19; Giddens 2001). Modernisaation yhteydessä on korostettu yksilön kasvanutta tarvetta jatkuvaan identiteettityöhön (Ziehe 1991; Hoikkala 1993). Yleisesti hyväksyttynä on pidetty tarkastelutapaa, jossa painotetaan identiteetin rakentamista elinikäisenä prosessina (ks. Hall 1999). Sen sijaan näkemyksellisiä eroja on syntynyt siitä, sisältyykö identiteettiin myös pysyviä rakenteita. Jotkut ovat sitä mieltä, että identiteetti on yksi kokonaisuus, joka muodostuu erilaisista osaidentiteeteistä, ja identiteetin perustan ajatellaan olevan suhteellisen vakaa (ks. Beck 1992; Giddens 1991; Erikson 1968; Fornäs 1995; Johansson ym. 1992, 48). Toiset taas ajattelevat yksilön pystyvän muuttamaan identiteettiään lähes rajattomasti (ks. Willis 1990). Heidän subjektia koskevat pohdinnat ovat yhteensopivia postmoderniksi nimetyn subjektikäsitteen kanssa (ks. Hall 1999), jolla tarkoitetaan käsitystä muuttuvasta subjektiudesta, jolla ei ole ydintä.

Tarkastelen työssäni identiteettiä erilaisista tasoista muodostuvana. Tavallisimmin erotetaan analyttisesti kolme eri tasoa: yksilöllinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Nämä eri tasot kehittyvät yhdessä ja vaikuttavat toinen toistensa muotoutumiseen (Johansson ym. 1992; Fornäs 1995, 232). Edellä esitettyjen tasojen mukaan Johansson ja Miegel ovat erottaneet kolme erilaista identiteetin tyyppiä sekä ne prosessit, joiden kautta yksittäinen rakenne muotoutuu tietyllä identiteetin muodostuksen ja kehityksen alueella. Seuraava kuvio kuvaa Johanssonin ja Miegelin käsitystä identiteetin muodostumisesta näillä kolmella eri tasolla.

IDENTITEETIN MUODOSTUKSEN JA KEHITYKSEN ALUE	RAKENNE	PROSESSIT	IDENTITEETTI-TYYPPI
Kulttuurinen	Habitus	Elämäntyylin muodostaminen	Kulttuurinen
Sosiaalinen Roolietäisyys, Roolien vaihtaminen	Rooli	Roolin omaksuminen	Sosiaalinen
Yksilöllinen Riippuvaisuus/ Itsenäisyys	Persoonallisuus	Yksilöllistyminen	Persoonallinen

Kuvio 2. Rakentumisen kolme tasoa ja yksilöllisten rakenteiden ja yksilöllisten prosessien toisiinsa yhteydessä olevat tasot (Johansson & Miegel 1992)⁵²

Identiteetin muodostuksen ja kehityksen kulttuurisella alueella identiteetti ilmenee henkilön habituksena, joka kehittyy oman elämäntyylin muodostamisen prosesseissa. Habituksella Bourdieu (1987, 120–121) tarkoittaa asenteiden ja suhtautumistapojen järjestelmää eli eräänlaista henkilökohtaisesti muodostettua dispositiota tai mukautumisen tapaa (ks. Roos 1987b, 11). Sosiaalisella alueella yksilön omaksumat roolit kuvaavat hänen

⁵² Kuvion englanninkielinen otsikko on The Three Levels of Structuration and Interrelated Levels of Individual Structures and Individual Processes (Johansson & Miegel 1992)

sosiaalista identiteettiään. Yksilötasolla identiteetin ajatellaan ilmenevän yksilön persoonallisuutena, joka on kasautuvasti muodostunut yksilöllistymiskehityksen kuluessa. Tässä kehityksessä vuorottelevat itsenäisyyttä ja yksilöllisyyttä sekä riippuvuutta ja muihin liittymistä kuvaavat prosessit (Johansson ym. 1992,) Toisaalta roolien muodostusta tapahtuu myös persoonallisella alueella; sosiaaliset roolit värittyvät persoonallisella tavalla. Erilaiset roolit myös mahdollistavat persoonallisuuden kehittymisen ja roolien saamat ilmaukset ovat yhteydessä persoonallisuuden kehitykseen. Se, millaista kulttuurista identiteettiä yksilö itselleen muodostaa, rajaa mahdollisia rooleja.

Persoonallisen identiteetin muodostaminen tarkoittaa kykyä elää ja ajatella autonomisena ja erillisenä yksilönä. Se kehittyy pääasiassa yksilön ja hänelle merkityksellisten ihmisten välisissä läheisissä vuorovaikutussuhteissa. (Mt., 47–49.) Näissä yksilölle merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa muovautuu myös käsitys sosiaalisesta maailmasta ja näkemys ympäröivästä maailmasta. Pitkän aikaa tämä on ainoa kuva maailmasta, eikä lapsi tiedosta muita maailman kuvaamisen mahdollisuuksia oikeiksi (ks. Berger & Luckman 1998.) Persoonallinen identiteetti muodostuu Johanssonin ja Miegelin (1992, 78–79) mukaan ihmisen kokemuksista, ajatuksista, unelmista ja tulkinnoista suhteessa häneen itseensä.

Sosiaalinen identiteetti kuvaa yksilön suhdetta ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Sitä määrittävät erilaiset ryhmäjäsenyydet tai tiettyyn ryhmään kuulumattomuudet. Sen tehtävänä on määrittää yksilön asemaa yhteiskunnassa. Jotkin sosiaaliset roolit ovat vaikeammin yhteen sovittavissa; niihin liittyvät odotukset ovat ristiriidassa toisiinsa nähden. (Mt., 47–48, 75–77.)⁵³ Sosiaaliset identiteetit ilmentävät helposti yhteiskunnallisia muutoksia. Johansson ja Miegel (1992) ovat esittäneet sosiaalisen identiteetin osa-alueiksi sukupuolen, yhteiskunnallisen aseman, etnisyyden, rodun ja luokan. Yhteiskunnassa esimerkiksi naisellisuuden ja miehisyyden määrittelyt voivat muuttua yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Kuitenkaan yksilötasolla vastaavaa muutosta ei välttämättä tapahdu. Keski-ikäinen, maskuliiniseen identiteetin omaksunut ei yhteiskunnan muuttuessa feminiinisemmäksi omaksu feminiinisempää identiteettiä eikä feminiinisiä puolia omaksunut välttämättä maskulinisoidu yhteiskunnan maskulinisoituessa. Identiteetin ilmauksessa on kyse myös valta-asemista (Pulkkinen 2003, 186, 202–205; Hall 1999) ja ihmisten välisistä suhteista; jonakin ajanjaksona vain tietyt identiteetit tulevat mahdollisiksi tai ovat haluttuja (Pulkkinen 2003; Juhila 2004).

Kulttuurinen identiteetti muodostuu symbolisista teksteistä ja merkitysjärjestelmistä. Kulttuurisen identiteetin omaksuminen merkitsee yksilön kykyä ilmaista omia yksilöllisiä piirteitään siinä ryhmässä, johon hän kuuluu. Sen ilmauksia ovat erilaiset tyylit. (Johansson ym. 1992, 47–52.) Kulttuurinen identiteetti on ikään kuin välittäjänä identiteetin persoonallisten ja sosiaalisten osa-alueiden välillä. Johanssonin ja Miegelin mukaan se on identiteetin epävakain ja helpoimmin muutettavissa oleva osa-alue.

⁵³ Identiteetin tunteen voi olettaa muodostuvan sitä vahvemmaksi, mitä paremmin erilaiset roolit ovat yhteen sovittavissa. Vastaavasti, mitä kauempana persoonallisesta identiteetistä ovat ne sosiaaliset roolit, joita yksilö joutuu esittämään erilaisissa vuorovaikutussuhteissa, sitä vieraannuttavammaksi hän kokee tilanteen.

Identiteetillä, kun se ymmärretään tunteena jatkuvuudesta, on edellä mainittujen tasojensa mukaan kolmenlaisia tehtäviä: yksilöllisyyttä säilyttäviä, sosiaaliseen verkostoon kiinnittäviä ja keskenään ristiriitaisten tendenssien yhteensovittamisen tehtäviä. (Johansson ym. 1992, 47–52.) Yksilöt tavoittelevat samanaikaisesti sekä yksilöllistä vapautta että yhteenkuuluvaisuutta muiden kanssa. Toisaalta ilman kulttuurisen identiteetin tarjoamaa materiaalia niin sosiaalisen kuin persoonallisenkin identiteetin ilmaisemisen käy mahdottomaksi. Kielen merkitystä voidaan pitää kaikilla identiteetin tasoilla keskeisenä (Hall 1999; Iskanius 2006, 63–65; ks. myös Lehtonen 1996).

Persoonallinen, sosiaalinen ja kulttuurinen identiteetin muodostukseen liitettyinä dimensioina ovat erotettavissa toisistaan vain teoriassa (Johansson ym. 1992, 48). Identiteetin muodostuksessa muutos yhdellä tasolla näkyy muutoksena myös toisella ja kolmannella tasolla, mikä taas muuttaa lähtötilannetta. Yksilöllinen elämäntyyli persoonallisen identiteetin kuvaajana kertoo jäsenyyksistä. Identiteettiä koskevat muutokset merkitsevät muutoksia suhteissa toisiin ihmisiin ja ryhmiin. (Johansson ym. 1992, 66, 70–73, 83, 122) Nuoruudessa tapahtuu paljon muutoksia sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin alueilla. Nuoret muovaavat sosiaalista identiteettiään kokeilemalla erilaisia rooleja (Arnett 2000; Erikson 1968). Tämä ei silti välttämättä tarkoita sitä, että persoonallinen identiteetti muuttuisi merkittävästi. (Johansson ym. 1992, 47–52.)⁵⁴

3.4. Sukupuoli-identiteetin muodostus heteroseksuaalisessa matriisissa

Sukupuoli-identiteetti on yksilön muodostama kuva itsestä tavallisesti joko naisena tai miehenä tai varmuus siitä, kumpaa (tai mitä) sukupuolta hän on. Siihen sisältyvät ne kulttuurisesti tuotetut odotukset ja roolimallit, joita yhteiskunnassa kohdistetaan eri sukupuolta oleviin yksilöihin. (Connell 2002.)⁵⁵ Murrosiässä korostuu itsensä tekeminen sukupuolisena toimijana. Nuorta myös arvioidaan yhä enemmän sen perusteella, kuinka hän asettuu yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolijärjestelmän määrittämiin asemiin. Kokemus itsestä sukupuolisena toimijana ja yksilön sukupuoli-identiteetti määrittyy sosiaalisissa suhteissa erilaisten tekojen, ajatusten ja tuntemusten muodostamana kokonaisuutena.

Perinteisissä psykoanalyttisissä kehityspsykologisissa teorioissa kuvataan poikien ja tyttöjen eriytyminen ja yksilöllistyminen erilaisina prosesseina. Nancy Chodorow (1978, 177) on sosiaalisen sukupuolen teoriassaan, kutsunut naisen identifikaatioprosessia suhteelliseksi, kun taas maskuliininen identifikaatioprosessi rakentuu emotionaalisen etäisyyden luomiselle ja läheisten suhteiden kieltämiselle (ks. myös Vuori 1995, 29). Naisellisuuden kehitys perustuu hänen mukaansa läheisyyteen ja vuorovaikutukseen.

⁵⁴ Voidaan myös ajatella, että postmodernit painotukset tulevat esille ennen kaikkea identiteetin kulttuurista tasoa käsittelevissä lähestymistavoissa ja jatkuvuutta painottavat näkemykset puolestaan liittyvät enemmän identiteetin muodostusta persoonallisella tasolla käsitteleviin lähestymistapoihin.

⁵⁵ Vaikka puhutaan sukupuolten ja mahdollisten identiteettien moninaisuudesta ja muokattavuudesta, yksilöt kuitenkin palautetaan kahden sukupuolen malliin; he ovat joko naisia tai miehiä. Henkilön sukupuoliroolin suuntautumista voidaan arvioida sen mukaan, missä määrin hän ilmentää kulttuurisesti maskuliinisina tai feminiinisinä pidettyjä piirteitä toiminnassaan (ks. Rossi 2003).

Tyttöjen ongelmana ei ole niinkään sopivan samaistumiskohteen löytäminen kuin itsenäistyminen (ks. Chodorow 1978, 173–177; 1989, 6; myös Beauvoir 1993, 311–312). Perinteiseen miehiseen kulttuuriin taas ei ole kuulunut läheisyys, avunantaminen ja hoivaaminen samalla tavoin kuin naisten kulttuuriin. Poikien on todettu jäävän helposti ilman läheistä suhdetta aikuisen mieheen sellaisissa kasvuolosuhteissa, joissa lasten kasvatustehtävistä vastaavat pääsääntöisesti naiset (Badinter 1993, 85). Tämän näkemyksen mukaan pojan on tärkeää muodostaa käsitys sukupuolten välisistä eroavuuksista. Miehisyyttä määrittellen negaation kautta, eli poika pyrkii olemaan erilainen kuin tyttö. Maskuliinisuus merkitsee näin ollen erottautumista ja rajanvetoa. Läheisyys edustaessaan naisellisuutta merkitsee uhkaa pojan maskuliiniselle kehitykselle. (Chodorow 1989; Schalin 1989, 69–80; Frosh ym. 2002.) Keskeinen kysymys, johon aikuisen miehen sukupuoli-identiteettiä itselleen muodostava poika etsii nuoruusvuosinaan vastausta, on mitä on olla mies psykososiaalisessa mielessä, eli mikä tekee yksilöstä miehen ja miten tämä eroaa naisesta. Samaa tapaan sukupuoli-identiteettiä muodostaessaan tyttö etsii vastausta kysymykseen, millainen naisen tulisi olla eli miten naiseutta toteutetaan.

Chodorowin objektiisuhteoria on myöhemmin saanut osakseen paljon kritiikkiä sen sukupuolta koskevista essentiaalisista oletuksista, yksilökeskeisyydestä, liiallisesta yleistämisestä ja hänen oman ajattelunsa paikantamattomuudesta (Vuori 1995, 32). Chodorow käsittelee lapsen sukupuolista kehitystä yksinomaan länsimaisessa perhemallissa, jossa normina on kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa ja joiden roolit vanhemmuuden toteuttamisessa ovat sukupuolen perusteella eriytyneet. Vaikka tällainen perhemalli on Vuoren (1995, 32; 2002) mukaan Suomessakin ideologisesti tuettu, elävät pikkulapset myös muunlaisissa perheissä ja suhteissa, joita Chodorowin teoria ei ota huomioon. Teoriassa ei myöskään oteta huomioon yhteiskunnan ja sen instituutioiden sekä kulttuurin merkitystä lapsen sukupuoliseen kehitykseen vaikuttavina tekijöinä. Chodorowin ansiona on toisaalta pidetty sitä, että hän toi jakamattomaan äitiyteen (*exclusive mothering*) liittyviä ongelmia esille ja korosti miesten tärkeää asemaa lasten kasvatuksessa. Jakamattomalla äitiydellä tarkoitetaan kasvatustraditiota, jossa pienten lasten hoitaminen on pääsääntöisesti naisten vastuulla. Vuoren (1995; 31–33) mukaan kuitenkin tärkeämpi kysymys kuin se, kuka lasta hoitaa, on sukupuolitetun vanhemmuuden ajatuksen normatiivisuus eli oletus siitä, että naisella ja miehellä olisi lähtökohtaisesti sukupuolensa perusteella jotain erityistä ja korvaamatonta annettavaa lapsen vanhempana. Chodorow käsitellessään ideaalista sukupuoli-identiteetin rakentumista toi Vuoren mukaan kuitenkin esille tähän prosessiin liittyviä ongelmia ja sen tuottamaa sukupuolten välistä valtasuhdetta.

Kehityspsykologisissa teorioissa poikien maskuliinisen identiteetin kehityksen vaikeutta korostetaan lähtöasetelmallisesti, kun taas tytön itsenäistyminen näyttäytyy teorioissa kulttuurisesti vaikeampana (vrt. Vuori 1995; Aapola 1999, 346). Ylipäättänsä tyttöjen kehitystä kuvataan vähemmän teorioissa. (Naskali 1998; Vuori 2002) Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että tyttöjä palkitaan suuntautuneisuudesta läheisyyteen ja riippuvuutta ilmentäviin sosiaalisiin suhteisiin poikia enemmän, kun taas poikia kannustetaan itsenäiseen toimintaan, yksilöllisyyteen ja riskinottoon. (Ks. mt.; Beauvoir 1993, 186–210; Helve 2006, 96). Jokainen yksilö kokee kuitenkin viime kädessä nuoruuteen

liittyvät haasteet omalla tavallaan, ja tästä syystä niiden kehityksellisestä haasteellisuudesta lienee vaikea sanoa mitään yleispätevää.

Vallitsevat yleiset näkemykset feminiinisuudesta ja maskuliinisuudesta palvelevat yhteiskunnassa valtaa pitävien tavoitteita ja ilmaisevat sukupuolten välisiä asetelmia (ks. Willis 1984).⁵⁶ Erilaiset teoriat lasten ja nuorten seksuaalisesta kehityksestä ja vanhempien rooleista lasten kehityksen turvaajina ovat osa sukupuolta tuottavaa ja uusintavaa käytäntöä. Yhteiskuntaluokasta riippumatta läntisissä maissa miehen rooliin on perinteisesti liitetty kodin ulkopuolella toimiminen ja vähäisempi osallistuminen lasten ja kodin hoitamiseen, kun taas naisen tehtävänä on ollut Simone de Beauvoirin (1993) mukaan epäoleellisen tekeminen. Epäoleellisella hän tarkoittaa uusintamiseksi tehtyä kotityötä, joka ei tuota pysyvää ja näkyvää hyötyä ja joka ei ole yhteiskunnassa arvostettua tai ole transsendenttiä.

Simone de Beauvoirille ruumis on tilanne. Ruumis on aina jo tulkittu kulttuurisesti eli koskaan ei ole tilannetta, jossa ensin olisi ruumis ja sitten tulisi sosiaalinen vaan ne ovat yhdessä alusta asti. Sosiaalisesti rakennettu biologinen luonnollistuu ja sukupuoli sellaisena asiana kuin sen ymmärrämme saavuttaa normaalisuuden aseman niine ominaisuuksineen kuin mitä siihen kulloisessakin yhteisössä liitetään. Sitä ei osata epäillä. Beauvoirin mukaan naisen ruumis on merkitty maskuliinisessa diskurssissa. Nainen samastuu sukupuoleen ja hänen ruumiistaan tulee maskuliinisten halujen kiinnittymispinta eli eräänlainen maskuliinisen halun representaatio (mt. 1993; ks. myös Butler 2006, 57, 60, 72). Naisen ruumis ei ole olemassa hänelle itselleen samalla tavalla kuin miehen ruumis on olemassa miehelle. Miehen halu näin ollen rajaa naisen toimintaa.

Sukupuoli voidaan ymmärtää myös tekemisenä. Sosiologian alalla sukupuolen tekemiseen erilaisissa arkisissa vuorovaikutuksellisissa ja tilanteittaisesti muodostuvana on keskittynyt ”doing gender” -tutkimus (ks. Keskinen 2005, 40–44). Sukupuolen ei-olemuksellisuutta korostavaa näkökulmaa edustaa myös Judith Butlerin performatiivinen sukupuolen teoria, jota voidaan pitää genealogisena eli ollaan kiinnostuneita niistä prosesseista, jotka mahdollistavat tietyn ilmiön (Ojanen 2011a, 41). Sukupuoli tuottuu toistuviin käytäntöihin osallistumisesta. Yksi tällainen sukupuolta tuottava käytäntö on Chodorowin käsittelemä lapsen ja vanhemman vuorovaikutus ja lapsen ja vanhemman muodostaman primaarisuhteen tukemista varten muodostetut instituutiot. Sukupuolistunut subjekti voidaan Butlerin mukaan nähdä samaistumistensa historiana eli kohteita on yksilöiden elämän aikana useita ja niiden merkitykset vaihtelevat tilanteisesti (Butler 2006; vrt. Virta 1995, 34).

Butler (2006) ymmärtää sukupuolen toistoon perustuvana esityksenä eli hänen mukaansa sukupuoli-identiteetti rakentuu esityksellisesti. Se on jatkuvaa naisena tai miehenä olemisen kulttuurin imitointia eli sukupuolitekoja; pukeutumista, elehtimistä ja toimintoja, jotka tunnustetaan sukupuolittaviin käytäntöihin sisältyviksi naisellisuutta tai maskuliinisuutta ilmentäviksi. (Butler 1993, ks. myös Keskinen 2005, 40–41). Naisellisuutta ja miehisyttä esittävät mallit ovat myös vaihtuvia. Sukupuoli merkitsee Butlerille sosiaalista

⁵⁶ Edellä esitettyjä maskuliinisuutta kuvaavia ominaisuuksia on pidetty hegemonista maskuliinisuutta ilmentävinä, joita miehiksi kasvavat pojat pyrkivät omassa toiminnassaan jäljittelemään tai joutuvat ottamaan huomioon. On kuitenkin erilaisia maskuliinisuuksia ja niiden esittämisen tilanteita (Frosh ym. 2002, 72–77).

asemaa; se on muokkautuva ja erilaisia arvostuksia itseensä sisällyttänyt asema. Hän ei tee eroa biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä; käsitykset biologisesta sukupuolesta ovat sosiaalisesti rakentuneita. (Butler 2006, 57.) Ruumiin ja kulttuurin erottelu on turha. Tavat ymmärtää biologinen, luokitella ja nimetä erilaisia ilmiöitä ovat Butlerin mukaan kielen ja kulttuurin rajaamia. Biologinen on myös sosiaalista. Tällä hän haluaa tuoda esille sen, että jaottelut biologiseen ja sosiaaliseen ovat määritelmällisesti muotoutuneita siinä missä sosiaalisenakin pidetyt asiat. Se, mitä kunakin aikana pidetään biologisena ja mitä milläkin selitetään, on kulttuurisesti määräytynyttä, sopimuksenvaraista ja luonteeltaan poliittista. (Pulkkinen 2003, 105–108; Butler 2004; Rossi 2003, 12–13.) Kokemuksessa sosiaalinen ja biologinen ovat yhdessä.

Butler (2006, 80) toteaa, ettei ”sukupuolen ilmausten takana ole mitään sukupuolen identiteettiä, ja identiteetti muodostuu performatiivisesti juuri niillä ”ilmauksilla”, joiden sanotaan olevan seurausta siitä.” Sen ympäristön tiedostaminen, jossa kasvaminen sukupuoleen tapahtuu, mahdollistaa asioiden muuttamisen ja aktiivisen vastarinnan. Tyttöjen ja poikien kasvukonteksti muokkaa identiteettiprosesseja erilaisiksi, vaikka molemmilla kyse on normien mukaisesta kasvamisesta ja omien halujen muokkauksesta. Kulttuuriset käytännöt ja normit ”pakottavat” sukupuolen kulttuuriseen ilmaisemiseen (ks. Saarikoski 2003).

Identiteettiä on Butlerin (2006) mukaan mahdollista tarkastella normatiivisena ihanteena pikemminkin kuin kokemusta kuvaavana piirteenä. Koherenssin ja jatkuvuuden normien tarkoituksena on liittää toisiinsa biologinen sukupuoli, kulttuurisesti muodostuneet sukupuolet sekä seksuaalinen halu ilmaisutapoineen. Sääntelevät käytännöt tuottavat koherentteja identiteettejä koherenttien sukupuolinnormien matriisissa. Kulttuurinen matriisi määrittää sitä, millaiset sosiaaliset sukupuoli-identiteetit ovat mahdollisia (mt., 63–69; ks. myös Beauvoir 1993; Pulkkinen 2003). Butler toteaa kielen rajoittavan kuviteltavissa olevaa sukupuolta.⁵⁷ Tämän tutkimuksen kannalta sekä Butlerin että Beauvoirin ajatukset sukupuolesta ovat kiinnostavia. Heidän ajatteluunsa tukeutuen kiinnitän aineiston luennassa huomiota sukupuolen tuottamiseen tekemisessä, kerronnassa ja kokemisen tilana. Voidaan ajatella, että sukupuolta tuottavissa toistuvissa esityksissä ja käytännöissä myös muotoutuu sukupuolispesifejä tapoja kokea ja etsiä elämyksiä, mutta myös kuvata niiden kokemista. Sosiaaliset positiot rajaavat persoonallisesti merkittävien kokemusten jakamista.

Omassa tutkimuksessani sukupuolen tekeminen ilmenee kerrottujen sisältöjen valinnoissa, teksteissä ja puheessa ilmenevissä painotuksissa ja toisten nuorten toiminnan arvioinneissa. Kukin kirjoittaja tekee omalla tavallaan sukupuolta joko sen konventionaalisia piirteitä rikkoen tai niitä lujittaen. Butlerin mukaan sukupuolta tuottavat ehdot ovat jo olemassa siinä sosiaalisessa tilassa, johon yksilöt asettuvat. (Butler 2004,1.) Yksilöiden toimintaa luetaan ja tulkitaan hänen sukupuolensa määrittämänä. Ajattelen Karoliina Ojasen (2011a, 45) tapaan puheen tuovan esille sukupuolen tekemisen ehtoja ja konventioita. Myös suoraan oman puheen nimeäminen tietyn sukupuolen edustajan puheeksi kertoo sukupuolen tietoisesta tekemisestä. Butler toteaa, että sukupuoli tulee mahdolliseksi toistojen kautta.

⁵⁷ Kieli tarjoaa välineet mielikuvien ymmärtämiseen. Kuvittelussa operoidaan kielellä ja sen mahdollistamalla käsitteillä ja niiden kombinaatioilla. Sitä mitä ei voi tuottaa kielelliseen muotoon, on vaikea myös kuvitella.

Toisto tuottaa nimen ja normin. Väärin toistaminen puolestaan on keino rikkoa tai laajentaa olemassa olevia sukupuolen esittämisen ehtoja.

3.5. Identiteetin muotoutuminen jälkimodernissa yhteiskunnassa

Identiteettiä koskevat käsitystavat voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään sen mukaan, kuinka pysyvänä rakenteena sitä pidetään ja miten sen muodostumista selitetään. Erottelu on yksinkertaistus pohjautuen erilaisiin subjektin hahmotustapoihin. Stuart Hall (1999, 21–23) on nimennyt nämä käsitykset valistuksen subjektiksi, sosiologiseksi subjektiksi ja postmoderniksi subjektiksi. Valistuksen subjekti on syntymästään asti ytimen omaava, jonka kehitys subjektina kiertyy tämän ytimen ympärille. Valistuksen subjektin tehtäväksi voidaan ajatella itsensä toteuttaminen ja itseksi tuleminen (mt., 29–33; Taylor 1995; Hautamäki 1996). Sosiologinen näkemys korostaa identiteetin sosiaalista rakentuvuutta ja epäitsenäisyyttä suhteessa subjektille merkityksellisiin ihmisiin ja muuttuvaan yhteiskuntaan. Subjektin ydin kehittyy vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Vaikka identiteettiä ei ymmärretä niin vakaaksi kuin valistuksen subjektia kuvaavassa käsityksessä, yksilöllä kuitenkin oletetaan olevan jokin ”tosi minä”. Postmodernissa subjektin käsitteellistämisen tavassa ei oleteta ydintä tai pysyvää identiteettiä. Subjektilla voi olla useita identiteettejä. Tämän näkemyksen mukaan on olemassa erilaisia identiteettiasemia, joihin subjekti voi asettua yhtä aikaa ja elämänsä eri vaiheissa.

Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi identiteetin muodostusta käsitteleviä tunnettuja teorioita Hallin esittämän subjektikäsitteiden kolmijaon pohjalta. Identiteetin muodostusta ja minuutta käsittelevät teoriat tuovat tutkimuksessani kokonaisuudessaan esille nykynuorten identiteetin muodostukseen liittyviä ristiriitaisia piirteitä, erilaisia näkökulmia ja vaihtoehtoisia tulkintoja, jotka auttavat hahmottamaan identiteetin muodostuksen kerroksellisuutta ja monitahoisuutta.

Meadin teoriaa tietoisuuden ja minuuden kehityksestä voidaan pitää Hallin (1999) mukaan yhtenä esimerkkinä sosiologisesta subjektikäsitteestä. Siinä minuuden oletetaan muodostuvan interaktiivisesti sosiaalisissa suhteissa erilaisiin aseisiin sijoittumisen myötä. Minuus syntyy suhteessa sosiaaliseen maailmaan eli on subjektiin nähden alkuperältään ulkoista (Hall 1999, 21–22; ks. Rautio 2006, 17–18). Mead kuvaa minää kolmen käsitteen avulla: **I**, **Me** ja **Self**. Self on ymmärrettävissä kokonaisuudeksi. I ja Me minän eri olomuotoina sisältyvät siihen (ks. Mead 1967; Kilpinen 2008). Toimijana erilaisissa tilanteissa on I, kun taas me-minä käsitteenä viittaa omaa toimintaansa arvioivasti ja refleksiivisesti asennoituvaan minän olomuotoon.⁵⁸ Meadin mukaan I antaa tunteen vapaudesta ja toiminnan aloitteentekijyydestä. Se reagoi me-minään, joka puolestaan suuntaa arvioivan asenteen I-minän käynnistämään ja toteuttamaan toimintaan suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. Käsitteet kuvaavat minää tiedon kohteena sekä minää tietävänä ja tuntevana

⁵⁸ Sitä voidaan Giddensin (1991, 52–53) tulkinnan mukaan kutsua myös sosiaalisesti identiteetiksi. Giddens olettaa, että ”I” olisi kykenevä tulemaan tietoiseksi ”Me”:stä lapsuuden psykologisen kehityksen aikana.

(Mead 1967; Kilpinen 2008).⁵⁹ Subjekti rakentuu toimintansa ja sen saaman palautteen prosessoinneissa.

Giddensin identiteettiä koskeissa tarkasteluissa taas on elämäntyyli keskeisessä asemassa. Elämäntyyli on Giddensin (1991, 81) mukaan yhtenäinen joukko käytäntöjä ja tottumuksia, jotka yksilö hyväksyy, koska ne antavat materiaalsen muodon erityiselle minä-identiteetin tarinalle. Omilla elämäntapavalinnoillaan yksilö kertoo, millaista sosiaalista identiteettiä hän ylläpitää, millaiset asiat ovat sen kannalta tärkeitä ja mitkä ovat keskeisiä arvoja. Elämänpolitiikka tarkoittaa valituille asioille henkilökohtaisissa puheenvuoroissa annettujen perustelujen muodostamaa toimintaa ohjaavaa kokonaisuutta. Ihmiset etsivät valintaa oikeuttavia syitä ja muodostavat yksilöllisen politiikan sille, miksi ovat valinneet juuri niin kuin ovat valinneet. Kokonaisuus, joka muodostuu näistä valinnoista ja niille annetuista perusteluista, tekee yksilölliset valinnat ja arvostukset mielekkäiksi (emt., 80–88; vrt. Ilmonen 1995.) Samanlaisia perusteluita valinnoilleen antavat muodostavat keskenään erilaisia heimoja (ks. Maffesoli 1996).

Minä-identiteetti merkitsee jatkuvuutta, joka perustuu yksilön itse tekemään refleksiiviseen tulkintaan siitä, kuka hän kokee olevansa. Giddens (1991, 52–55) näkee identiteetin kykyä ylläpitää omaa elämäntarinaa. Tätä käsitystä identiteetistä voidaan pitää narratiivisena. Identiteetti on tarina itsestä, jota yksilö kirjoittaa yhä uudelleen ja uudelleen. Se on näin muuttuva. Giddens ei kiellä ajatusta identiteetin suhteellisesta pysyvyydestä ja jatkuvuudesta ajassa ja paikassa. Tarinalla on oltava kertoja. Minä-identiteetti merkitsee kertojan subjektiivista tunnetta tarinan jatkuvuudesta. Giddens (1991) ajattelee osittain Eriksonin ajatteluun tukeutuen, että toistuvien rutiinien ansiosta ihminen voi hahmottaa jokapäiväisen elämänsä säännönmukaisena ja turvallisenä. Samanlaisina toistuvat tilanteet ja arkipäivän rutiinit tekevät maailmasta ennustettavissa olevan (emt; vrt. myös Berger & Luckmann 1998, 65–70, 166–170). Giddensin identiteettiteoriassa on luettavissa piirteitä useammasta Hallin esittämästä subjektikäsitteestä. Niin ikään Giddensin käsityksestä identiteetistä kerrottuna tarinana voidaan löytää yhtymäkohtia Meadin minuutta käsittelevään teoriaan. Ymmärrän elämäntarinan Meadin (1967) käsitteitä käyttäen me-minään kuuluvaksi, toistuvissa itsereflektionprosesseissa koostetuksi tarinaksi itsestä eli omaa toimintaansa arvioivasti ja reflektiivisesti asennoituvan minän olomuodoksi tai tuotokseksi, jonka vaikutus mahdollisesti ilmenee I-minän käynnistämässä toiminnassa ja valinnoissa tulevaisuudessa.

Bauman (1996, 161–163, 200) esittää osittain samansuuntaisen näkemyksen identiteetistä aina uudestaan muokattavana ja uudelleen luotavana elinikäisenä projektina, joka muodostuu yrityksen ja erehdyksen kautta. Hän vertaa identiteettiä linnoitukseen. Se pitää rakentaa, ja sen rajoja on puolustettava. Identiteetistä käydään hänen mielestään ikään kuin kamppailua. Bauman näkee identiteetin yhdeksi yleisimmistä inhimillisistä tarpeista. Hän olettaa, että identiteettiä etsitään erityisesti silloin, kun siihen ei voida suhtautua

⁵⁹ Kyseessä on päättymätön keskinäisten reagoitien prosessi, jossa yksilön minuus rakentuu. (Ks. myös Rautio 2006.) Elämys aktuaalisena tunteena on näin teoreettisesti ajateltavissa kuuluvaksi pääasiassa I-minän piiriin, kun taas tietoisuus siitä ja sen kokemuksellisen merkityksen oivaltaminen on Me-minän piiriin kuuluva asia. Elämykseen ei ihmisen refleksiivisyys ylety, mutta siitä ollaan tietoisia sen tapahduttua.

tyynejä, eli kun se on häilyvä ja kun se sijoittuu pikemmin tulevaisuuteen kuin menneisyyteen. Näin on erityisesti voimakkaiden ja nopeiden yhteiskunnallisten muutosten aikana. Identiteetin rakentamisesta tulee tällöin tietoinen prosessi. Suhteellisen staattisissa oloissa identiteetti muodostetaan pikemminkin tiedostamattomasti (emt.).

Baumanin mukaan identiteetin rakentaminen muodostuu jatkuvasta minuuden koostamisesta. Identiteetin etsintä kuvastaa yhtenäisyyden ja eheyden kaipuuta, joka kohdistuu itseän. Bauman pitää identiteetin säilyttämistä mahdottomana tehtävänä. Enää ei olisi sellaisia pysyviä asioita, jotka mahdollistaisivat tunteen jatkuvuudesta. Postmodernille ajalle ominaisia ovat joustavat identiteetit ja sitoutuneiden identiteettien purkaminen. Pyrkimys sitoutumattomuuteen ja identiteettien purkamiseen ilmenee haluna pitää kaikkia valintoja avoinna (Bauman 1996, 269–271.) Epävarmuuden lisääntyessä ulkomaailmalta ei voida odottaa yhteneväisyyttä ja eheyttä.

Baumanin ja Giddensin ajatukset identiteetistä ja sen muodostamisesta ovat osittain vastakkaisia toisilleen. Ne kuvaavat kahta erilaista ratkaisutapaa postmodernissa yhteiskunnassa ja epävarmuuden tilassa. Tässä yhteydessä voidaan pohtia, missä määrin sellainen henkilö, joka ei halua valinnoillaan sitoutua mihinkään, pystyy tekemään elämäntyyllisiä valintoja siten, että hänen identiteettinsä voisi tulla esiin näissä valinnoissa. Toisaalta, jos henkilö ei näitä valintoja tee, miten hänen identiteettinsä silloin ilmenee, mitä se voisi Baumanin ajattelun pohjalta olla ja miten se voisi saada ilmauksensa? Baumanin kuvaama henkilö vaikuttaa pikemminkin irtotukilta tai kodittomalta kulkijalta, kun taas Giddensin kuvaava yksilö on poliittinen toimija, valinnoilleen merkityksiä antava individualisti. Hän olettaa yksilön oman roolin keskeiseksi identiteetin yhtenäisyyden rakentumisessa kun taas Bauman korostaa ulkoisten tekijöiden merkitystä identiteetin jatkuvuuden tuottamisessa.

Kun Arto Noro pohtii yksilön mahdollisuuksia löytää ja ylläpitää tunnetta omasta yksilöllisyydestä, hän päätyy siihen tulokseen Simmelin ajatteluun nojautuen, että yhteiskunnan modernisoituminen ja vapautuminen traditioista sekä yhteiskunnallisen elämän individualisoituminen mahdollistavat vahvemman yksilöllisyyden saavuttamisen mutta eivät takaa sitä. Identiteetti voi rakentua enemmän oman minuuden ympärille kuin jonkin eriyttömän ryhmän ympärille. (Noro 1991, 210–217). Noron (1991) mukaan liikkuvuuden ja vaihtoehtojen lisääntyminen modernissa maailmassa merkitsevät myös kasvavia mahdollisuuksia vahvan ja kestäväen persoonallisuuden kehittymiselle siinä mielessä, että yksilö kykenee mahdollisuuksiensa mukaan vahvistamaan omaa minuuttaan ja toteuttamaan itseään haluamallaan tavalla.

Erilaiset teoretisoinnit identiteetin fragmentoitumisesta tai moninaisista identiteeteistä ja toisaalta ajatukset identiteetin ytimellisyydestä, sosiaalisesta rakentumisesta ja jatkuvuudesta ovat pitkälti teoreettisia ajatuksia; identiteetin rakentamista on tarkasteltu hetkellisinä sulkeutumina (ks. Järviluoma 1997). Sen sijaan identiteetin muodostumista sosiaalisena prosessina on tutkittu vähemmän. Jotta voidaan puhua fragmentoituneista identiteeteistä tai jatkuvista identiteeteistä, tarvittaisiin kuitenkin tutkimusta, joka pystyisi jäljittämään nämä kehityssuunnat. Fragmentoituminen tai jatkuvuus ei tule esille, jos jotain asiaa tarkastellaan

kertaluontoisesti, pysäytetyn kuvan avulla (emt. 22–25, 50–51). Sen sijaan esille tulee moniaineksisuus.⁶⁰

Yhteiskunnan moniarvoistuminen ja perinteisten roolimallien mureneminen merkitsevät nuorille identiteetin rakentamista oman yksilöllisyyden varaan. Tämä tarkoittaa Ziehen (1991) mukaan subjektiviteetin kuormittumista. Koska ”kaikki” on periaatteessa mahdollista, mutta kaikkea ei voi kokeilla, valinnan tekeminen on välttämätöntä. Toisaalta kilpailu ja taloudelliset sekä sosiaaliset resurssit asettavat konkreettisia rajoituksia kunkin yksilöllisille valinnoille (ks. esim. Reiter 2003). Mikäli haluaa yltää sellaiseen asemaan, jossa pääsee toteuttamaan itseään ja korostamaan omaa yksilöllisyyttään, on yksilön pakko oman etunsa nimissä valita tietyt väylät (ks. Nurmi 1997; Komonen 2001, Käyhkö 2008). Hoikkala ja Paju (2002) ovatkin antaneet nykynuorten muodostamalle sukupolvelle nimen ”yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvi”. Beck (1992) puolestaan toteaa tulevaisuuden kolonialisoivan nykyisyyttä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että ihmiset eivät uskalla ottaa vastuuta tästä hetkestä ja elää tätä päivää (ks. myös Giddens 1991, 111). Individualisoitumisen rinnalla nuoruuden elämänvaiheeseen näyttää näin vaikuttavan elämäkertojen standardisoitumisen tendenssi (vrt. Beck 1992; Ilmonen 1995, 26–33). Riskien välttämisen ja varmojen valintojen tekemisen kulttuurissa, valintojen vapaus voi ilmetä myös valintojen tekemättömyytenä ja elämän tyhjentymisenä mielekkäistä kokemuksista (vrt. Oksanen 2006, 176).⁶¹

Yksittäisille henkilöille mahdollisuudet omaksua erilaisia identiteettejä ovat kuitenkin rajallisia, ja usein vaikuttaa siltä, että kulloisetkin mahdollisuudet ovat ainoita mahdollisia vaihtoehtoja. Luotu identiteetti määrittyy muovautumisprosessiensa kautta ja se kuvaa yksilön asemaa suhteessa erilaisiin toisiin. Tämä asema luodaan identifikaation ja diskriminaation prosessien kautta. (Fornäs 1995; Hall 1999; ks. Järviluoma 1997, 50–52). Identiteettiä epävakauttaa Stuart Hallin (1999, 252–253) mukaan se, mitä siitä on jätetty pois. Se muodostuu eroissa, ei pysyvyydessä tai liikkumattomuudessa. Erojen leikeissä identiteettiä tuotetaan koko ajan uudestaan. Sen rajoja vahvistetaan tai muutetaan. Erojen merkitykset vaihtelevat ja kuvaavat, mitkä identiteettiä määrittävät ulottuvuuden kulloisessakin tilanteessa aktualisoituvat merkittävänä. Hall asettuu kulttuurista identiteettiä koskeissa pohdinnoissaan muuttuvan ja ydintä omaamattoman identiteettitulkinnan kannalle. Identiteetti merkitsee tällöin erilaisten diskurssien ja käytäntöjen tuottamaan ja muotoilemaa kohtauspaikkaa, jossa yksilö asettuu sosiaalisena subjektina tiettyyn asemaan ja toteuttaa sitä. Hallin ajatus identiteetistä pitää sisällään myös subjektiutta muokkaavat prosessit. Hänen mukaansa identiteetti sijaitsee psyykkisten ja diskursiivisen välisessä leikkauspisteessä (Hall 1999, 255). Voidaan ajatella, että identiteettitarinaan otetaan mukaan se, mikä vakauttaa käsitystä minästä ja samalla merkitsee jäsenyyttä erilaisissa kokijan arvostamissa yhteisöissä.

⁶⁰ Tämä kritiikki koskee myös tätä tutkimusta, jossa identiteettiä rakentavien kokemusten ajatellaan tulevan esille kertomuksissa ja puheessa. Toisaalta tyylillisten piirteiden esiintyminen tarjoaa mahdollisuuksia jatkuvuuden jäljittämiseen ja elämysten merkitysten rakentumisen prosessin konstruointiin.

⁶¹ Toisaalta on myös nuoria, jotka sanoutuvat irti palkkatyön pakottavuuteen perustuvasta työmoraalista tai koulutusoptimismista. He korostavat elämänlaatua ja perhesuhteiden merkitystä (ks. esim. Käyhkö 2006), mikä taas voi kuitenkin merkitä tulevaisuudessa realisoituvaa elämänlaadun vähenemistä.

Identiteetin muodostusta on kuvattu luovaksi ja kommunikatiiviseksi työksi, jota yksilö tekee suhteessa toisiin ihmisiin. Etnometodologisessa tutkimuksessaan Helmi Järviluoma (1997, 27) määrittelee toimivan identiteetin yksilön tai ryhmän käytäntöjä organisoivana periaatteena. Jonkin identiteetin mukainen käytös vaikuttaa yhtenäiseltä. Voisi ajatella, että tämän käytäntöjä organisoivan periaatteen tunnistaminen tuo myös yksilötasolla ennustettavuutta. Henkilöön tutustumisen jälkeen hänen voi odottaa toimivan tietyllä tavalla, vaikkakin eri yhteyksissä kontekstin kulloinkin mahdollistamalla tavalla. Ihmiset ovat toiminnassaan itselleen uskollisia eli toimivat omaksumansa ja itse rakentamansa tyylin mukaisesti (vrt. Giddens 1991, 80). Tämän saman ajatuksen voi tunnistaa myös Giddensin minätarinan kertojan kuvauksesta. Fenomenologisissa tarkastelutavoissa identiteetin ajatellaan tulevan esille siinä tyyliä, jolla yksilö on suhteessa erilaisiin asioihin (vrt. Heinämaa 1996, 15). Ruumiinfenomenologisissa lähestymistavoissa taas käytetään asennon käsitettä. Ihmisen ajatellaan olevan vaihtelevissa asennoissa erilaisiin asioihin.

Aikaisemmin identiteetti muodostettiin enemmän tai vähemmän tiedostamatta. Sen, että jokin asia tulee erityisen tietoisin prosessoinnin kohteeksi, todetaan kertovan asian vaikeudesta ja keskeisyydestä (Bauman 1996; vrt. Erikson 1982a, 267). Refleksiivisuuden, valinnanvapauksien lisääntyminen ja erilaisten mahdollisuuksien määrällinen kasvu nostavat valintojen henkilökohtaisen pohtimisen keskeiseen asemaan. Modernisoituminen on pitkälti merkinnyt erilaisten kollektiivisten ajatusrakennelmien ja utopioiden murtumista. Hall pitääkin käsitystä yksilöllisestä identiteetistä fantasiana, jota erilaiset minäkertomukset ylläpitävät (Hall 1999, 23), ja identiteetit ovat subjektiin nähden ulkoisia.

3.6. Elämykset identiteettiä rakentamassa

Zuckermanin teorian mukaan elämishakuisuutta toiminnassaan ilmentävälle yksilölle on ominaista rutiinien välttäminen ja halu kokeilla uusia asioita. Asennoitumisena se kuvastaa sitoutumattomuutta ja itsenäisyyttä (Zuckerman 1979, 181). Elämishakuinen henkilö kokeilee erilaisia asioita kuitenkin kiinnittämättä omaa persoonallisuuttaan erityisesti mihinkään tiettyyn asiaan. Niiden merkittävyyttä ikään kuin testataan. Siltala (1996, 128) ajattelee suunnan valitsemisen olevan samalla itseksi tulemisen valitsemista. Uusien kokemusten etsiminen ja niiden merkitysten tunnustelu ja muodostaminen voidaan näin nuoren kohdalla tulkita itsen etsimiseksi ja yksilöllisen suhteen luomiseksi erilaisiin asioihin.

Nuoruuteen on kulttuurisesti liitetty pyrkimys kokeilla monenlaisia asioita ja rikkoa erilaisia rajoja (ks. Dworkin 2005; Erikson 1982a). Nuoren oletetaan etsivän itselleen paikkaa erilaisissa verkostoissa. Erilaisten itselle autenttisten tunteiden hakeminen kuvaa samalla sitä elämyksellistä suhdetta itseän, jota asioihin tutustumisen kautta rakennetaan ja vähitellen myös saavutetaan (Johansson ym. 1992). Erilaisten tiedonlähteiden ristitiluksissa yksilön oma tunnekokemus jonkin asian merkityksen arvioinnissa on autenttisuuden tae (ks. Ketokivi 2005, 124, 132). Tunteita pidetään nyky-yhteiskunnassa objektiivisten kriteerien hävitessä moraalisten päätösten kriteereinä. Ne ikään kuin paljastavat asioiden merkityksen manipuloimattomassa muodossa (vrt. Bellah ym. 1986, 76–

77). Tunteet itsessään voidaan ymmärtää tiedostamattomaan tiedonkäsittelyyn perustuvaksi koodaussysteemiksi.⁶²

Tunteet heräävät erilaisten voimasuhteiden virittäminä. Tunteet kertovat missä määrin yksilö kokee onnistuneensa tavoittamaan itselleen merkittäviä asioita (ks. Myllyniemi 1991). Identiteetin muodostus itsessään voidaan käsittää kahden erilaisen pyrkimyksen ympärille kehittyneenä voimakenttänä, joka merkityksellistää emotionaalisesti erilaisten asioiden tavoittamista. Persoonallisella tasolla on kyse kahden erilaisen pyrkimyksen yhteensovittamisesta; yksilön ajatellaan tavoittelevan yksilöllisyyttä ja erillisyyttä, mutta toisaalta hän tarvitsee muiden ihmisten tukea ja kannustusta eli on riippuvainen heistä tätä yksilöllisyyttä tavoitellessaan (ks. Blos 1979). Ihminen haluaa samaan aikaan lisätä tunnetta omasta autonomisuudestaan ja toisaalta kokea olevansa turvassa. Identiteetin muodostusta voidaan ajatella ohjaavan näiden kahden erilaisen intressin välinen ristiriita. Ziehe (1991) käyttää tässä yhteydessä ilmausta kahdesta subjektissa vaikuttavasta samanaikaisesta taipumuksesta. Ensin mainitut progressiiviset prosessit tähtäävät itsensä ilmaisemiseen ja erillisyyteen, kun taas jälkimmäiset regressiiviset suuntautuvat aikaisemmin koettujen asioiden toistamiseen ja identiteetin tunteen lujittamiseen. Elämyksiä on mahdollista hakea kumpienkin prosessien kautta. Elämykset eivät itsessään rutinoitu, mutta ne ohjaavat elämäntavan kehittymistä tiettyyn suuntaan ja motivoivat toimimaan.

Progressiivinen intressi on suuntautunut Ziehen (1991, 133)⁶³ mukaan pystymisen elämyksiin. Tämä intressi noudattaa uskaltamisen periaatetta; haasteen vastaanottamista. Oleellista on osaaminen, uuden oppiminen ja itsensä tunteminen kyvykkääksi. Tuottaessaan mielihyvää tämän intressin mukainen toiminta merkitsee uuden asian kokemista elämyksenä ja kertoo muutoksesta oman itsen suhteen (vrt. Varila 1999). Progressiiviset intressit ovat suuntautuneet itsensä toteuttamiseen ja itsenäisyyteen. Regressiiviset pyrkimykset ovat Ziehen mukaan suuntautuneet yhteenkuulumisen ja yhteensulautumisen tuottamiin elämyksiin. Tämä intressi on mielihyvähakuinen ja konservatiivinen intressi. Se noudattaa varmuuden periaatetta. Elämyksenä koetaan rentoutuminen ja ahdistuksen poissaolo. Ilmauksena tällaisen intressin mukaisesta toiminnasta voidaan pitää esimerkiksi perheen parissa koettuja jouluja silloin, kun oikean tunnelman syntymistä koetetaan helpottaa traditionaalisiin valmisteluihin ja juhlaan virittäytymällä. Uuden tilanteen elämyksellinen arvo perustuu osaksi siihen, että aikaisempien kokemusten tunne merkitykset tuodaan uuteen tilanteeseen. Näiden aikaisemmin koettuun suuntautuneiden prosessien avulla vahvistetaan ja uudelleen tuotetaan identiteetin tunnetta toistamalla tuttuja ja turvallisia asioita (ks. Giddens 1991).

Regressiointressin mukaiseen toimintaan keskittymistä varjostaa Ziehen (1991, 133–140) mukaan kuitenkin pelko paikoillaan pysymisestä; minkä vastareaktion on kohteiden suoran kokemuksen välttäminen. Yksilö ei antaudu tällöin tunteiden vietäväksi vaan

⁶² Tunteet ovat muistutuksia aikaisemmin koetuista ja koettuihin yhdistetyistä merkityksistä. Tietoinen päättely ei pysty jäljittämään tätä hetkessä tapahtuvaa ja eri aistien ja tiedonkäsittelymekanismien kautta etenevää merkitysten muodostumisen ja uudelleen jäljittämisen prosessia.

⁶³ Ziehe (1991, 133) ei varsinaisesti käsittele identiteetin muodostusta, mutta hän esittää, että ihmiseen vaikuttaa samanaikaisesti kaksi toisilleen vastakkaista taipumusta; pyrkimys regressioon ja pyrkimys progressioon.

etäännyttää itsensä.⁶⁴ Tätä tunne-elämän vartiointiin keskittymistä Ziehe selittää hallinnan tunteen menettämisen ja johonkin alkuperäiseen riippuvuuteen palaamisen pelolla (mt., 134).

Regressiivisten prosessien kautta syntyvät elämykset jäävät Zuckermanin teoriassa vähemmälle. Voidaan kuitenkin ajatella, että ihminen toistaa sellaisia asioita, jotka hän on aikaisemmin kokenut elämyksiksi ja että riskejä sisältävät harrastukset tullessaan tutuiksi ovat regressiivisten intressien suuntaamaa toimintaa tai sisältävät molempia intressejä palvelevia asioita. Näin elämysten kokeminen suuntaa uusien elämysten hakemista. Onnistumiset harrastuksissa ja hetket hyvien ystävien kanssa voidaan ymmärtää tällaisina asioina. Ne ovat asioita, jotka eivät tyhjene merkityksistä, koska niissä muodostuu myös uusia tai lujittuu aikaisempia merkityksiä. Identiteetin muodostuksessa tarvitaan sekä progressiivisiä että regressiivisiä prosesseja. (Ziehe 1991, 133–135.) Ne suuntautuessaan eri tavoin tuottavat erilaisia elämyksiä ja ne edustavat erilaista asennetta suhteessa ympäröivään maailmaan.

Zuckermanin elämyshakuisuuden voi ajatella olevan yhteydessä itsensä totuttamiseen tähtääviin, progressiivisiin identiteetin muodostuksen prosesseihin, edellyttäen, että elämyshakuisuutta ilmentävän toiminnan taustalla on myös sitä ilmentäviä motiiveja, kuten uteliaisuutta, vaihtelunhalua ja halukkuutta ottaa riskejä ja kokea uusia asioita. Kun toiminta on suuntautunut tuttujen asioiden toistamiseen, kyseessä on identiteetin muodostukseen kuuluva regressiivinen prosessi. Siltala (1992, 94) on kuvannut näiden kahden identiteetin muodostukseen kuuluvan prosessin välistä suhdetta ”liikkeeksi suojelevan sulautumisen ja itsenäistymisseikkailun välillä”.

Nuoruuden elämyshakuisuutta voidaan tässä työssä esitelyihin teorioihin tukeutuen selittää ainakin kolmella tavalla. Ensimmäkin elämykset, joita Zuckermanin laatimaan kyselyyn on sisällytetty, ovat asioita, joiden kokeilemisen tutkimukseen osallistuneet nuoret mahdollisesti itse liittävät omaan elämänvaiheeseensa (ks. Roth ym. 2007). Ne ovat heille uusia ja mielenkiintoisia asioita. Lisäksi niihin liittyy erilaisia merkityksiä, joista osa symbolisoi itsenäisyyttä, rohkeutta, kapinallisuutta tai vapautta. Käsitteenä elämyshakuisuus sopii hyvin kuvaamaan sitä kulttuurista imagoa, joka nuoruudelle on modernissa yhteiskunnassa haluttu antaa (ks. Ketokivi 2005; Hoikkala 1993). Nykynuorten suuntautumista erilaisiin asioihin ja kuluttamiseen on nimitetty hedonistiseksi. Erityisesti elämyshakuisuus kapea-alaisemmin ymmärrettynä sopii kuvaamaan traditionaaliseksi hedonismiksi määriteltyä toimintaa, jossa omia mielihaluja hallitaan säätelemällä ulkoista ympäristöä ja sen tarjoamia virikkeitä (vrt. Campbell 1987, 69–76). Toisaalta myös elämä elämynälkäisessä yhteiskunnassa ruokkii jatkuvaa elämysten haikailua. Kulutuskapitalismi ohjaa jatkuvaan muutokseen, uusien asioiden tavoitteluun ja tyytymättömyyteen (ks. Oksanen 2006, 106).

⁶⁴ Parson (1964) sovelsi ajatusta regressiosta ja progressiosta nuorisokulttuureihin ja tarkasteli niiden piirteitä suhteessa yhteiskunnan kehitykseen sekä niihin kvalifikaatioihin, joita modernisoituvassa yhteiskunnassa arvostetaan, jolloin regressiivisiä piirteitä olivat urhoollisuutta ja voimaa korostavat maskuliiniset kulttuurit sekä ruumiillisiin nautintoihin keskittyminen. Progressiivisiä piirteitä sen sijaan edustivat sellaiset (elitistiset) nuorisokulttuurit, jotka olivat suuntautuneet taiteisiin, kirjallisuuteen ja teatteriin.

Toiseksi elämishakuisuuden yhteys sukupuoleen ja elämänvaiheeseen selittyy pitkälti sukupuoli-identiteetin muodostuksen keskeisellä asemalla identiteetin muodostuksessa sekä nuoruuteen liitettyjen pyrkimysten kulttuurisesti miehiseksi määrittelyillä piirteillä. Elämishakuisuutta ilmentävät pyrkimykset eivät tue perinteisiä käsityksiä feminiinisyydestä samalla tavalla kuin ne tukevat pojan maskuliinisen identiteetin muodostumista. Maskuliinisuuteen liitetyt kulttuuriset piirteet kuvastavat paremmin elämänvaiheeseen kuuluviksi ajateltuja tavoitteita, kuten irtautumista ja riskien ottamista. Yhteiskunnan perinteisesti asettamat odotukset naisellisuutta ilmentävästä käyttäytymisestä ovat ristiriidassa elämänvaiheeseen liittyvän itsenäistymispyrkimyksen kanssa. (Ks. Aapola 1992, 101; 1999; Holstein-Beck 1995, 110–119; Näre 1995.) Toisaalta niin tavoitellun naiseuden kuin mieheyden rakennusmallit ovat moninaiset ja ne ovat yhteydessä muihin identiteettiä määrittäviin kategorioihin, mikä helposti unohtuu tarkasteltaessa tyttöjä ja poikia yleistäen.

Kolmanneksi, kun elämishakuisuudella kuvataan paikantamatonta motiivia ja sitoutumattomuutta, kulloinkin kyseessä olevasta aineistosta todennäköisesti valikoituu helposti enemmän nuoria kuin aikuisia ilmentämään kyseistä ominaisuutta. Aikuisten elämäntilanteen ja elämäntyylin voisi ajatella olevan jossain määrin vakiintunutta, ja heidän voidaan olettaa olevan sitoutuneita erilaisiin sosiaalisiin rooleihin. Koska nuori on vasta muodostamassa omaa elämäntyyliään ja identiteettiään, ei voida olettaa nuoren elämishakuisuuden kanavoituvan yhdellä tai kahdella tavalla. Sille ominaisempaa voi pitää suuntaa hakevaa luonnetta, avoimuutta ja kanavoitumistapojen moninaisuutta. Elämishakuisuus ilmentää asioiden suhteuttamista omaan kokemusmaailmaan sekä niiden arvokkuuden tunnustelua kokeilemisen kautta. Stuart Hall (1999, 250) on todennut, että identiteetin muodostuksessa keskeisiä kysymyksiä ovat, keneksi voi tulla, millaisena tulee esitetyksi ja mitkä asiat vaikuttavat siihen, kuinka mahdollisesti esittää itsensä. Elämishakuisuus on ymmärrettävissä pyrkimykseksi hakea vastauksia näihin kysymyksiin. Se kuvaa asennetta. Kokemusten etsinnän suuntautumiseen ja arvottamiseen vaikuttavat ne viiteryhmät, jotka kulloinkin ovat merkittävimmässä asemassa nuoren elämässä. Näitä ryhmiä voi olla useita.

Toisaalta ominaisuudella on omat äärimuotonsa, jotka voivat kertoa epätoivoisuudesta tai identiteetin muodostuksen vaikeutumisesta. Äärimmäisinä sisäisiin ärsykkeisiin suuntautuneisuuden muotoina voidaan pitää omaan mielikuvitusmaailmaan uppoutumista ja addiktiivista käyttäytymistä. Kun elämishakuisuus taas suuntautuu ulospäin, se ilmenee jatkuvana vaihteluntarpeena. On esitetty, että kun traditiot murtuvat, yksilöiden toiminnassa korostuu sisäisen kontrollin merkitys ja ne, jotka eivät ole omaksuneet tätä sisäistä kontrollia, omaksuvat helposti addiktiivisia käyttäytymismuotoja (ks. Näre 1995; Pulkkinen 1996a; 1996b). Sisäisen kontrollin ainekset ovat kuitenkin vuorovaikutussuhteissa, joissa ensin ulkoinen kontrolli vähitellen sisäistetään oman toiminnan osaksi, sisäisen kontrollin välineiksi. (Ks. Vygotski 1982; vrt. Foucault 1998.)

Nietzsche (1984/1886, 66) tuo esille mielenkiintoisen ajatuksen siitä, kuinka ihmisen elämukset leimaavat koko hänen luonnettaan. Hänen mukaansa: ”Jos ihmisellä on luonne, hänellä on tyypillinen elämüksensä, joka palautuu yhä uudestaan.” Voitaneen ajatella, että elämukset ovat asioita, jotka elähdyttävät ihmistä ja muistuttavat asioista, jotka tekevät

häneen toistuvasti vaikutuksen. Elämykset emotionaalisina tiloina voivat tuoda esille jatkuvuutta ja pysyvyyttä ilmentäviä piirteitä yksilössä; sellaisia merkityksiä, joiden ympärille hänen minuutensa on rakentunut.

Tiivistäen tässä luvussa käsitellyillä erilaisilla lähestymistavoilla identiteetin muodostukseen haluan tuoda esille identiteetin muodostuksen moninaisuusisuuden; sen, että identiteetin muodostuksessa on vuorovaikutuksessa keskenään eri tason tekijöitä ja niiden kyky saada aikaan muutoksia vaihtelee yksilökohtaisesti niiden yksilön identiteetin muodostuksessa saaman merkityksen mukaan. Nämä eri tasot, kuten persoonallinen, sosiaalinen ja kulttuurinen, ovat kuitenkin tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Sosiologiset ja psykologiset identiteetin muodostusta käsittelevät teoriat yhdessä onnistuvat valottamaan prosessin monimutkaisuutta ja erilaisten tekijöiden muodostamaa verkostoa. Yksilö muodostaa identiteettiään suhteessa itseensä, suhteessa sosiaaliseen maailmaan ja sen tarjoamiin erilaisiin rooleihin ja identiteettiasemiin samalla myös muodostaen yksilöllistä elämäntapaansa. Hän käyttää tässä apuna oman kulttuurinsa mahdollistamia aineksia ja välineitä.

Identiteettiä voidaan määritellä monella eri tavalla. Käsitteet identiteetin muodostuksesta progressiivisten ja regressiivisten intressien ohjaamana prosessina sekä tietynlaista jatkuvuutta ilmentävänä sopivat hyvin elämysten merkityksiä ja niiden kokemista käsittelevien tekstien analysoinnin yhteyteen. Merkityksien voidaan ajatella liittyvän aiempien kokemusten muodostamaan kokemusvarastoon (ks. Schütz 2007). Kokemukset kiinnittyvät kokijaansa ja ovat erottamaton osa häntä. Kokemuksilla on erilaisia vaikutustapoja ja niillä on erilaisia vaikutusvahvuuksia eli kaikki kokemukset eivät ole yhtä merkittäviä identiteetin muodostuksessa. Kaikki kokemukset eivät rakenna yksilön käsitystä hänen ainutlaatuisesta olemassaolostaan ja asemastaan maailmassa yhtä paljon. Kaikki kokemukset eivät myöskään kiinnitä yksilöä yhteisöön tai vahvista hänen aikaisempaa käsitystensä hänestä itsestään. Erilaisilla kokemuksilla ja elämyksillä on yksilön minuuden rakentumisessa erilaisia tehtäviä ja kokemukset voidaan tulkita eri tavoin riippuen kokijan ajallisesta etäisyydestä tähän kyseiseen kokemukseen. Aiempi elämystulkintuuteen keskittynyt tutkimus on käsitellyt vähemmän yksilöiden kokemuksilleen antamia merkityksiä ja kokemusten merkityksien muovautumista. Yleisinä esitetyt, kulttuuriset elämystulkinnat voivat kuitenkin poiketa yksilön kokemuksilleen antamista merkityksistä, vaikkakin yksilölliset tulkinnat ovat yhteydessä kulttuurisesti ja yhteisöllisesti jaettuihin merkityksiin. Identiteetin muodostuksessa keskeisessä osassa on kokemuksiaan arvioiva yksilö.

4. ELÄMYSMAAILMAN TUTKIMINEN KÄSITTEELLISTEN ILMAUSTEN VÄLITYKSELLÄ

4.1. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimukseni kohteena ovat elämyskokemukset kielelliseen muotoon saatettuina kuvauksina ja määritelmänä. Tarkoituksena ei ole yksittäisen teorian testaaminen vaan erilaisia teoreettisia lähestymistapoja yhdistäen kuvata ja selittää nuorten elämysten kokemista. Yhdistän fenomenologiseen lähestymistapaan konstruktionistisen ajattelutavan piirteitä. Erityisesti nojaudun tällöin Foucault'n ajatteluun pohjautuvaan teoretisointiin.⁶⁵ Nämä näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne valottavat merkityksellistämistä erilaisista näkökulmista (vrt. Ronkainen 1999). Fenomenologisessa tarkastelussa pyritään irtautumaan luonnollisesta asenteesta; tulemaan tietoiseksi havaintojen teoriapitoisuudesta (ks. Pihlström 2010; Heinämaa 2010). Konstruktivistinen näkökulma taas merkitsee luonnollisen asenteen rakentumiseen vaikuttavien erilaisten näkökulmien ja diskurssien tiedostamista ja niiden muotoutumisen tarkastelemista. Kielen ja puheen avulla ihmiset tekevät maailmaa ymmärrettäväksi ja muovaavat todellisuutta sekä käyttävät valtaa määrittelyprosessien avulla ja itseänsä paikalleen asettavien ilmauksien kanssa. (Ks. Berger & Luckmann 1998; Hänninen 1999, 14–15; Laine 2000, 25; Vuori 2002; Virkki 2004, 15–16 vrt. Foucault 2005b.)

Metodiset ratkaisut olen tehnyt tutkimukseni edetessä. Tarkoitukseni on jäljittää elämyksen kokemiseen liittynyttä tunnelmaa nuoren näkökulmasta. Tämän lisäksi olen aikuisia haastatteleamalla halunnut ottaa etäisyyttä nuoruuden elämyskertomuksiin ja tuoda esille elämyksien parissa toimivien aikuisten ajatuksia nuorten elämyksistä ja nuoruuden elämyksellisyydestä. Kokeminen tapahtuu aina jossain paikassa ja tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa; kokemista kehystävät erilaiset diskurssit, vakiintuneet puhutavat, jotka järjestävät yksilöiden ja yhteisön elämää (Foucault 2005b; ks. Ronkainen 1999, 23–25).

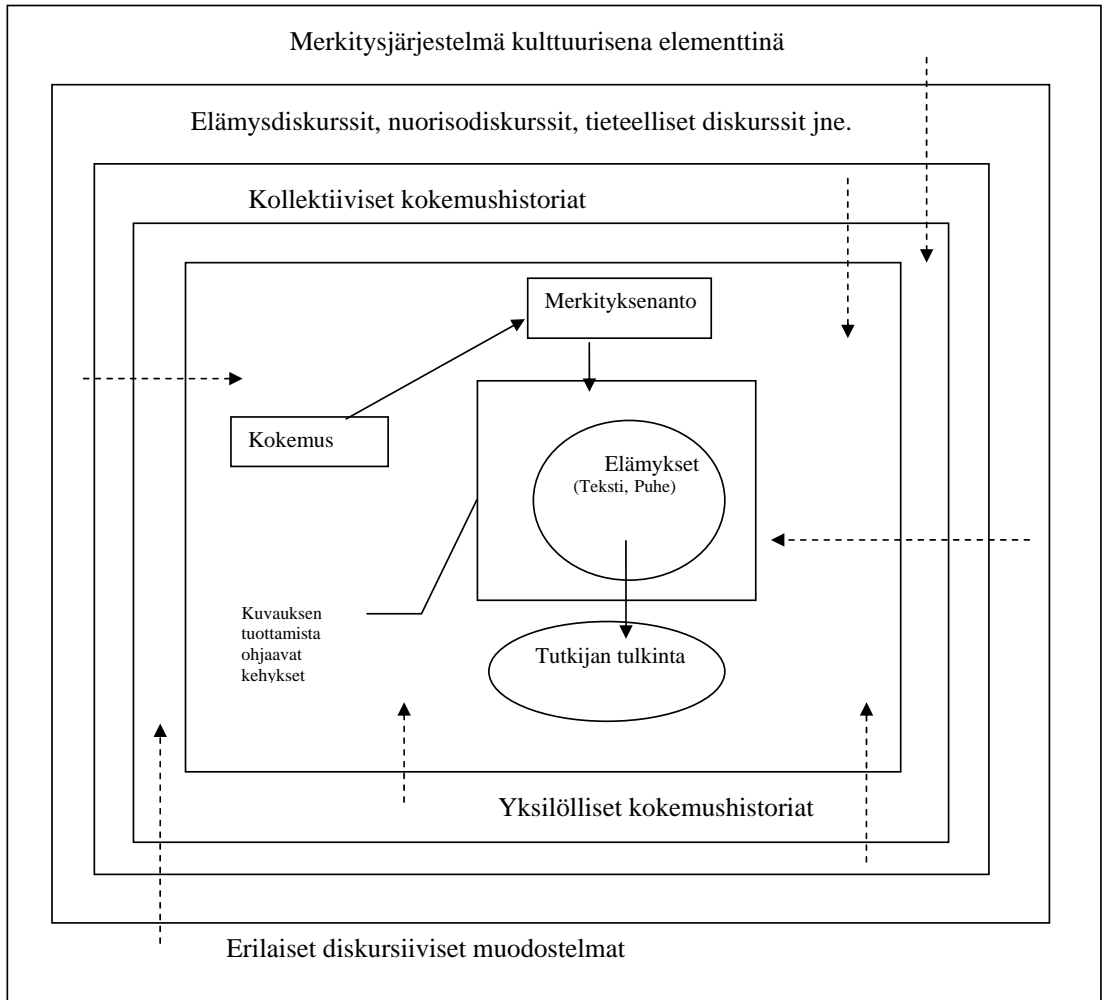
Fenomenologisessa lähestymistavassa korostuu, miten maailmassa ollaan. Ihmiset toimiessaan fyysisinä olentoina perivät merkityksiä, mutta myös tuottavat niitä (Heinämaa 1996, 12–15; Ronkainen 1999, 81–84, Butler 2006). Kiinnostuksen kohteena on merkityksien rakentuminen (vrt. Heinämaa 1997, 42–43). Tutkijalla ei ole kuitenkaan suoraa yhteyttä yksilöiden kokemusmaailmaan. Hän saa käsityksen siitä yksilöiden antamien kuvausten, asennoitumisten ja eleiden perusteella. Koulukokemuksia käsittelevän Kaarlo Laineen (2000) tutkimuksen tapaan myös tässä työssä on kaksi metodisesti erilaista kokemisen tarkastelutasoa: ensimmäisen tason muodostaa nuorten elämä, toisen tason muodostaa tutkimus, jonka kohteena ovat nämä eletyn elämän kuvaukset. Schützin (2007, 235) mukaan tulkitsijan tavoittama subjektiivinen merkitys on parhaimmillaankin likiarvo kertojan tarkoittamasta mielestä. Tavoitettu merkitys riippuu tulkitsijan

⁶⁵ Vaikka tässä yhteydessä mainitsen Foucault'n ajattelun innoittajana, en halua sijoittaa häntä sen enempiä konstruktionismin kuin fenomenologian edustajaksi (ks. Foucault 2005b, 30).

käsittämisenäkökulmasta ja hänen esitiedoistaan niistä kokemuksen tulkintakaavoista, joita asian esittäjällä on.

Vaikka kokemista ei voida yhteiskuntatieteissä tutkia lähimaailman ilmiönä, voidaan kokemista tai kokemuksia tutkia empiirisesti siinä määrin kuin ihmiset itse kertovat niistä. Tulkinta on tällöin tyypillistävää (ks. Perttula 2005; Schütz 2007). Schütz jaotteli sosiaalisen maailman lähi- ja kanssamaailmaan. Haastattelutilanteessa haastateltavalla ja haastattelijalla on mahdollista olla hetken aikaan toinen toistensa lähimaailmassa eli kasvokkaisessa sosiaalisessa vuorovaikutussuhteessa. Toinen on lähimaailmassa sinä, ei idealisaatio tai tietyn kategorian edustaja. Kanssamaailmassa toimijan ja tulkitsijan suhde on anonyymi ja välillinen. He eivät ole vuorovaikutussuhteessa toisiinsa nähden. Rajat kanssa- ja lähimaailman välillä ovat kuitenkin liukuvia. Yhteiskuntatieteilijälle sosiaalimaailma on Schütz in (mt., 397, 425) mukaan tarkkailun kohteena vain kanssamaailmana eli hän voi käsittää sitä vain tyypittäin. Tutkimieni nuorten elämyksiin minulla on kanssamaailman toimijan näkökulma.

Konstruktionistinen painotus tulee työssäni esiin tapana ymmärtää empiiristä aineistoa myös yhtenä mahdollisena kertomuksena tai muiston rakentumisprosessina. Erilaiset episodit ja niistä tuotetut tarinat rakentuvat erilaisissa tilanteissa eri tavoin, ja niiden olemassaolon ehdot vaihtelevat. (Vrt. Hänninen 1999; ks. myös Sulkunen & Törrönen 1997, 96–100; Rapley 2001, 318; Virokannas 2002, 129–130). Yleisemmän tulkintakehikon elämysten käsittelyn teemaan antavat aikuisten näkemykset. Myös nuorisotutkimuksen tuottamat nuorisokuvat samaten kuin psykologiset ja sosiologiset teoriat nuoruudesta vaikuttavat nuoruuden kokemiseen. Bergerin ja Luckmanin (1998) tapaan ajattelen sosiaalisen maailman rakentuvan erilaisten käytäntöjen kautta. Kokemuksen tulkinnan rakentumista tutkimuksessani kuvaa seuraava kuvio.

Kuvio 3. Kokemuksen tulkinnan rakentuminen ja tulkintaa muokkaavat kehykset

Diskurssin käsite on työssäni yleisen tason käsite eli en viittaa sillä niinkään tiettyyn yksittäiseen analyysimenetelmään, vaan tapaan nähdä sosiaalinen maailma diskurssien kautta jäsentyvänä (ks. esim. Mills 1997, 16–22; 48–56). Diskurssit järjestävät maailmaa, tuottavat haluttavia kohteita ja rationaalisia toimintatapoja sekä tekevät asioita oleviksi (vrt. Aapola 1999, 70). Toistot johtavat vähitellen rakenteistumiseen ja merkitysten kiinnittymiseen sekä kerrostumiseen. Jaana Vuori (2002, 81) määrittelee omassa tutkimuksessaan diskurssianalyysin tutun tekemiseksi uudestaan tunnistettavaksi ja näin muutettavaksi. Tässä tutkimuksessa tuo pyrkimys merkitsee elämyksen käsitteen ja nuoruudessa koettujen elämysten merkityksien laaja-alaisempaa pohtimista ja analyttistä erittelyä; nuoruus käsitteenä ja elämänvaiheena sekä käsitykset elämyksistä tietynlaisina

kokemuksina ovat yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja käytännöissä tuotettuja. Niiden saamat merkitykset eivät ole ainoita mahdollisia vaan erilaisissa diskursiivisissa kentissä muokkautuneita, merkityksellistettyjä ja voimasuhteiden vaikutuksesta muotoutuneita. Tiedeyhteisöillä ja asiantuntijoilla on erilaisten kohteiden muotoutumisessa ja ymmärtämisessä merkittävä asema (ks. esim. Foucault 2003). Esimerkiksi Sinikka Aapola (1999) on omassa murrosikä ja sukupuolta käsittelevässä tutkimuksessaan tuonut esille, miten murrosiän käsite on erilaisissa asiantuntijakeskusteluissa muovautunut ja miten murrosikä on eri diskursseissa luonnehdittu. Aapolan mukaan murrosiän diskursseista ”valuu” aineksia nuorten omiin tulkintoihin. Yksilöllisesti koettu elämysmaailma ilmentymineen on vuorovaikutuksessa sosiaalisen diskursiivisesti rakentuneen maailman kanssa. Tutkimuksessani elämyspuheen analysointi tuo esille tässä hetkessä olevaa kamppailua ja neuvottelua siitä, miten jotakin kokemusta määritellään ja arvotetaan sekä kokemuksen merkityksellistämisen esintyvää hajontaa. Foucaultin diskurssianalyysin tai tiedon arkeologisen tarkastelun tavoitteena on selvittää, miten jokin kohde on saanut nimensä ja tullut tunnetuksi. Tässä tutkimuksessa keskityn elämyksen nimeämiseen nykyisyydessä. Tätä elämyksen nimeämistä ohjaavat tulkitsijan asemasta aukeavat erilaiset käsitteen ymmärtämisen tavat, kuten teoria elämishakuisuudesta, nuoruuden tulkinnat ja omat kokemukset.

Merkitykset välittyvät myös niihin tapoihin ja formaalisiin piirteisiin, joilla jostakin asiasta kirjoitetaan tai puhutaan (ks. Alasuutari 1999, 171–177). Tätä asiaa ilmentää kuviossa 3 sisin nelikulmio eli kuvauksen tuottamista ohjaavat kehykset. Aineiston luennassa olen pyrkinyt tunnistamaan erilaisia elämyksen käsitteellistämistapoja sekä ottamaan huomioon, miten jostakin asiasta kerrotaan. Tutkimuksessani elämys koettuna on muisto, jota tutkimuksessani saatetaan erilaisten diskurssien muodostaman verkoston yhteyteen. Merkityksen rakentuminen tietyssä kontekstissa on prosessi, johon osallistuvat sekä tekstin tuottaja, viestin välittävä kanava että vastaanottaja, kuten tässä yhteydessä tutkija haastattelutilanteessa (Alasuutari 1999, 171–177; Hänninen 1999). Lisäksi haastattelutilanteeseen tulee vastaanottajana mukaan myös se yleisö, jolle keskustelua ajatellaan käytävän. Lausumilla on näin myös kolmas yleisö, jota Bakhtin (1986,126) on kutsunut superyleisöksi. Sen ovat puhujat rakentaneet mielessään (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005).⁶⁶ Tieteellisessä tutkimuksessa on kiinnitetty enemmän huomiota kahteen ensimmäiseen osatekijään, mutta viime vuosikymmeninä vuorovaikutuksellisuutta korostavien konstruktionististen painotusten yleistyttyä myös tutkijan asemaa on tarkasteltu enemmän ja se on otettu huomioon analysoinnissa (Rapley 2001; 2004; ks. Gubrium & Holstein 1997). Tulkinnat tutkimuskohteesta eivät ole irrallaan tutkijasta ja hänen tiedonintresseistään tai siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, josta merkitykset ja mielekkäiksi tutkimuskohteiksi ajatellut teemat nousevat. Tutkimushaastattelu on erilaisten tilannetekijöiden, sosiaalisten rakenteiden ja roolien rajaama. Ihmiset ovat diskurssien ympäröiminä myös haastattelutilanteissa.

⁶⁶ Todennäköisesti nämä kuvitteelliset yleisöt ovat erilaiset haastateltavalla ja haastattelijalla.

Merkitys rakentuu keskustelussa tai tekstissä suhteessa aikaisemmin esitettyyn ja siihen mitä tullaan seuraavaksi esittämään eli ymmärtämisen kannalta asia- ja tilanneyhteyksien huomioonottaminen ovat oleellisia asioita analyysissä. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista intersubjektiivisuus. (Gubrium & Holstein 1997; Holstein & Gubrium 2004.) Ajattelen puheen ja kirjoitettujen tekstien pitävän sisällään erilaisia tasoja. Toisaalta merkityksien ja puhetapojen etsiminen on myös määrittelyvallan käyttöä; se on tunnistamista, luokittelua ja nimeämistä tietynlaiseksi (vrt. Jokinen ym. 1993, 29–36).

Tutkijana olen väistämättä aina representaatioiden tasolla, sidoksissa kieleen ja sen mahdollistamiin merkitysten välittämiseen ja omaan kykyyni ymmärtää tutkimuskohdetta. Se, että esimerkiksi nimeän jotkin elämyksen ilmaisemisen tavat kulttuurisidonnaisiksi ja toiset yksilöllistä merkitystä kuvaaviksi, ei välttämättä tarkoita sitä, ettei kulttuurisidonnaisiksi määritelty elämysten kuvaustapa voisi kantaa yksilöllisiä merkityksiä ja ilmaista näin samalla yksilöllistä merkitystä. Toisaalta yksityisenä kuvattu tapahtuma voi olla täysin kulttuurisesti rakentunut narratiivi, kuten jotkin fiktiiviset kertomukset, vaikka niihin sekoittuisi myös yksilöllisiä fantasioita ja odotuksia. Ulkoisesta tai formaalista samankaltaisuudesta huolimatta käsitteet voivat sisällöllisesti merkitä eri asioita tai ne voivat leikata toisiaan.⁶⁷ Kulttuurinen ja yksilöllinen taso ovat kietoutuneet toisiinsa. (Vrt. Durkheim 1980, 385–389.)

Itsessään tärkeää on selvittää, miten ihmiset pukevat kokemaansa sanoiksi ja hahmottavat todellisuutta, sillä näiden samojen merkitysten ohjaamina he toimivat yhteiskunnassa. Oma kysymyksensä on tekaistujen merkitysten tarjoaminen oikeina tai esitetyn kysymyksen kiertäminen. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että vastaajilla on tendenssi tarjota toivottuja tulkintoja (ks. Rapley 2004, 16). Pelkkään puheeseen tai tekstiin keskittymällä erilaiset kontekstia rakentavat sisällöt jäisivät analyysin ulkopuolelle, mikä omassa työssäni heikentäisi mahdollisuuksia ymmärtää nuorten tuottamia merkityksiä. Näitä ulottuvuuksia esittävät kuviossa 3 uloimmat kehykset. Puhe edustaa tilanteisesti rakentuvaa suhdetta kohteeseensa; se voi olla esimerkiksi häpeilevää, avointa tai varautunutta. Ihmiset tulevat haastatteluun eri tavoin motivoituneina (ks. Aaltonen ym. 2010, 147). Edellä esitetty pätee monessa suhteessa myös kirjoitettuun tekstiin. Tietoisuus siitä, että elämyksen kerrontaan ja tulkintaan liittyy monia erilaisia merkitystä välittäviä prosesseja, auttaa välttämään naivia emotionalismia tai ääripositivismia (ks. Silverman 2004, 287–290). Tutkimuksen edetessä olen luopunut tavoitteesta saada nuorten oma ääni esille. Se on pikemminkin ihanne kuin reaalisesti tavoitettavissa oleva asia. Monet erilaiset asiat vaikuttavat tutkimusprosessissa siihen, kuinka paljon aineistosta kantautuu nuorten omaa ääntä. Aineisto kuvaa sitä, mitä nuoret pitivät mahdollisena kertoa elämyksistään siinä elämäntilanteessa ja niissä olosuhteissa.

⁶⁷ Samankaltaisesta ilmiöstä tai ongelmasta on kyse aikuisen ja lapsen (pseudokäsitteitä) käsitteen merkitysalueen suhteessa. Tarkastellessaan lasten ja nuorten omaksumien käsitteiden sisällöllistä vastaavuutta suhteessa aikuisten käyttämiin käsitteisiin Vygotski (1982) havaitsi näiden olevan ulkoisesti samanlaisia, mutta sisällöllisesti niiden merkitys ei ollut identtinen (emt. 130–133).

4.2. Tutkimuksen aineistot

Olen kerännyt aineistoa kolmesta eri ryhmästä. Ensimmäinen ryhmä muodostuu lukiolaisista, toinen ns. vaikeuksiin joutuneista tai laitoksiin sijoitetuista nuorista ja kolmas seikkailualan tai elämyspedagogiikan parissa toimivista aikuisista. Lukion ensimmäisen luokan oppilaat ovat kirjoittaneet elämyksistään ja elämyksen käsitteestä antamiensa otsikoiden pohjalta. Tämän lisäksi olen haastatellut aikuisia sekä ns. vaikeuksiin joutuneita nuoria. Aikuiset edustavat tutkimuksessa asiantuntijoiden ammattiryhmää, joka soveltavaa omassa työssään seikkailukasvatuksen periaatteita. Haastattelemani nuoret taas ovat näyte sellaisen nuorten ryhmästä, jotka eivät todennäköisesti peruskoulun suorittamisen jälkeen jatka opiskeluaan lukiossa. He myös teorian perusteella (ks. luku 2.1.) saattavat ilmentää persoonallisuudenpiirteeksi määriteltyä elämyshakuisuutta enemmän kuin nuoret keskimääräisesti.⁶⁸

Elämyshakuisuus persoonallisuuden piirteenä ja käyttäytymistä ohjaavana asenteena on Zuckermanin (1979) teorian mukaan yhteydessä asosiaaliseen käyttäytymiseen, sukupuoleen, impulsiivisuuteen ja uskonnollisuuteen. Jotta tutkimukseni näytteeseen kuuluisi sekä teoreettisin perustein elämyshakuisiksi oletettuja ja sitä vähän ilmentäviksi ajateltuja nuoria että sellaisia nuoria, joita ei lähtökohtaisesti voida pitää elämyshakuisuutta erityisellä tavalla ilmentävinä, on perusteltua ottaa tutkimukseen mukaan erilaisiin ryhmiin kuuluvia nuoria. Näin voidaan välttää se, että aineistoon valikoituisi systemaattisesti erityisesti sellaisen nuorten näkemyksiä, jotka ilmentävät piirrettä korostuneesti ulkoisessa toiminnassaan.

Tutkimuksessani olen halunnut selvittää nuorten käsityksiä elämyksistä monipuolisesti. Ideana on ollut saada tutkimukseen mukaan varsin laajasti Turun kaupungin lukioissa opiskelevia ensimmäisen luokan oppilaita sekä toisaalta myös sellaisia nuoria, joita ei ensisijaisesti voi olettaa tavoittavansa lukiosta. Tähän ryhmään olen tutkimuksessani valinnut sellaisia nuoria, joiden koulunkäynti on ollut ailahtelevaa ja katkonaista. Heillä on saattanut olla luokalle jäämisiä, koulun vaihtoksia tai muita ongelmia joko oppimisessa tai kouluelämään sosiaalistumisessa. Elämyshakuisuutta käsittelevissä aikaisemmissa tutkimuksissa uskonnollisuuden on havaittu korreloivan negatiivisesti elämyshakuisuuden kanssa (ks. esim. Stephenson ym. 2003; Mason & Spoth 2011). Aikaisemmassa tutkimuksessani (Löfblom 1999), jossa haastattelin seurakuntanuoria sekä vaikeuksiin joutuneita nuoria, tuli esille, että näihin ryhmiin kuuluvilla nuorilla oli eroja elämysten tavoittelun suuntautumisessa ja kiellettyyn toimintaan asennoitumisessa. Nuorten arvoja selvittävässä tutkimuksessa on puolestaan saatu tulokseksi, että lukiolaisnuoret ovat keskimäärin uskonnollisempia kuin kaupallisen alan opiskelijat ja ammattikoululaiset (ks. Helve 2002, 141; Helve 2006, 94). Lukiolaisnuorten näyte pitää siis sisällään

⁶⁸ Sinänsä laitospäristössä asumisesta tai vaikeassa elämäntilanteesta olemisesta ei suoraan voida päätellä yksilön elämyshakuisuutta. Osa laitoksessa asuvista nuorista on sijoitettu sinne vaikeiden kotitilanteiden vuoksi.

todennäköisesti myös seurakuntanuoria, mikäli he ovat pitäneet tutkimusta sellaisena, johon he haluavat osallistua. Tästä syystä en tässä tutkimuksessa enää erikseen haastatellut heitä omana ryhmänään. Lukiolaiset edustavat ryhmänä oman ikäluokkansa lievää enemmistöä, sillä puolet ikäluokasta (tytöistä 60 prosenttia ja pojista 43 prosenttia) jatkaa peruskoulun jälkeen lukioon (Myllyniemi 2008, 29). Ikävaiheen institutionaalisuudesta huolimatta he muodostavat melko heterogeenisen ryhmän. Heidän joukossaan saattaa olla teoreettisin perustein elämyshakuisiksi ajateltavia nuoria.

Aikuisten parista kerätty haastatteluaineisto tuo elämysten tarkasteluun aikuisyhteiskunnan asiantuntijanäkökulman, jota on kiinnostavaa verrata nuorten näkemyksiin. Olen kerännyt aikuisten aineiston nuorten aineiston jälkeen, koska nuorten haastatteluiden yhteydessä toisten nuorten puheessa tuli esille myös pedagoginen elämyspuhe ja halusin selvittää, miten aikuiset nuorten parissa toimivina kasvattajina puhuivat elämyksestä oman ammattinsa ohjaamana, millaisia käsitteitä ja elämyksen kokemisen esimerkkejä käyttäen. Niin ikään halusin selvittää, millaiset olivat heidän nuorina kokemansa elämykset ja miten he perustelivat seikkailutoiminnan soveltuvuutta nuorten parissa tehtävään työhön. Olen valinnut aikuiset tutkimukseen heidän toimenkuvansa perusteella.

Nuorten haastattelujen tuottamaa materiaalia ja nuorten kirjoituksia käsittelen yhdessä sellaisten teemojen yhteydessä, jotka ovat aineistoissa päällekkäisiä. Elämyksiä kuvattiin ja määriteltiin molemmissa nuorten aineistoissa ja elämystä kuvaavissa ilmaisuihin oli paljon samanlaisuutta. Aikuisten tuottamaa aineistoa tarkastelen pääasiassa omana kokonaisuutena, koska siinä elämystä lähestytään erilaisesta perspektiivistä, erilaisella ajallisella etäisyydellä ja haastatteluissa käsitellyt teemat ovat erilaisia nuorten teemoihin verrattuna. Aineistojen laadullisten erojen vuoksi niiden suora vertailu on ongelmallista, sillä erot saattavat selittyä pelkästään tai jossain määrin aineistonkeruun menetelmien erilaisuudella. Osa eroista johtunee nuorten tulevaisuuden odotusten ja kokemushistorian erilaisuudesta, vaikkakin ryhmien sisällä on myös huomattavaa yksilöllistä variaatiota.

4.2.1. Nuorten kirjoitukset

Tutkimuksen kirjallinen aineisto muodostuu lukion ensimmäisen luokan oppilaiden kirjoituksista. Kirjoittajat ovat pääosin 16–17-vuotiaita. Tutkimukseen osallistuivat Turun kaupungin suomenkieliset päivälukiot, joita on yhteensä kymmenen. Olen kerännyt aineistoa kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäinen kirjallisen aineiston keräsin liseniaatin työtä varten syksyllä 1996 ja keväällä 1997 (ks. Löfblom 1999). Tässä aineistossa on viiden eri lukion nuorten kirjoituksia. Väitöskirjatutkimusta varten täydensin aineistoa syksyllä 2002 niiden lukioiden osalta, jotka eivät aikaisemmalla aineiston keruukerralla osallistuneet tutkimukseen. Yhden lukion kohdalla kirjoitukset on kerätty syksyllä 2003, koska yrityksestä huolimatta aineistoa ei tässä lukiossa pystytty keräämään aikaisemmin. Liseniaatin työni yhteydessä osa lukioista jäi tutkimuksen ulkopuolelle, koska niissä ei tuolloin pystytty tai oltu halukkaita järjestämään tilaisuutta kirjoitusten keräämiseksi. Turussa lukiot, kuten

Suomessa muidenkin suurempien kaupunkien lukiot, ovat profiloituneet eri tavoin, mikä puolestaan saattaa johtaa oppilasaineuksen erilaistumiseen (ks. Järvinen 2001, 64–67; 2003). Tästä syystä oli tärkeää, että kaikkien lukioiden oppilailla oli tilaisuus osallistua tutkimukseen. Joukossa on sekä keskusta-alueella että ydinkeskustan ulkopuolella sijaitsevia lukioita.

Kirjoitusten keruutapa ja tutkimukseen osallistumisen aktiivisuus vaihteli lukioiden välillä. Yleensä yhdestä oppilaitoksesta osallistui oppilaita yhdestä tai kahdesta luokasta. Joissakin kouluissa tehtävä jaettiin kaikilla rinnakkaisluokilla. Tämä ei automaattisesti merkinnyt palautettujen kirjoitusten suurempaa lukumäärää ja kirjoitusten laadukkuutta. Osassa lukioita tehtävä tehtiin kouluaikana joko äidinkielen, opinto-ohjauksen tai musiikin tunneilla, jolloin tunnin päätyttyä aineet palautettiin opettajalle nimettöminä isoon kirjekuoreen. Toisissa lukioissa oppilaat laativat kirjoituksensa kotona, koska kouluaikaa ei haluttu käyttää ylimääräisten tehtävien tekemiseen. Oppilaat palauttivat kirjoituksensa nimettöminä erillisessä kirjekuoreessa opettajalle tai opettajalla olevaan isoon kirjekuoreen. En pitänyt tätä järjestelyjen erilaisuutta suurena ongelmana itse kirjoituksen sisällön analyysin suhteen, vaikkakin se oletettavasti vaikutti esimerkiksi siihen, kuinka moni nuori osallistui tutkimukseen. Koulutunnille tehtävään oletettavasti tarttui useampi, kun taas kotioloissa vapaaehtoisuuteen perustuvan tehtävän tekeminen saattoi helpommin unohtua tai sitä ei pidetty niin kiinnostavana, että siihen olisi oltu halukkaita uhraamaan omaa vapaa-aikaa. Toisaalta ne, jotka kirjoittivat kotona, saattoivat olla paremmin motivoituneita ja näin ollen käsitellä itse aihetta syvällisemmin kirjoituksessaan. Oppilaille annettu tehtävä ja ohjeet ovat liitteessä 1. Oppilaita pyydettiin tehtävänannossa kirjoittamaan jostakin seuraavista aiheista:

- 1) Pohdi elämys-käsitteen merkitystä. Mitä sana mielestäsi tarkoittaa, ja mikä tekee jostakin elämyksellistä?
- 2) Elämyksiä etsimässä vai löytämässä? Millaiset asiat koen elämyksellisinä ja mikä tekee näistä asioista elämyksiä? Mistä saan sisältöä arkipäivään tai juhlaan?
- 3) Elämäni unohtumattomin elämys – sitä en koskaan unohda?

Kaikkiaan kirjoituksia on 519, kun aineistosta on poistettu sellaiset kirjoitukset, jotka on tehty pilailumielessä tai tehtävään paneutumatta. Pituudeltaan aineet vaihtelivat yhdestä lauseesta yli arkin pituisiin kirjoituksiin, ja ne olivat tasoltaan hyvin vaihtelevia. Osa nuorista oli jättänyt tyhjän paperin tai merkinnyt vain pelkät kysytyt taustatiedot eli iän, sukupuolen ja harrastukset. Heidän kirjoituksiaan en laskenut analysoitavan aineiston joukkoon. Sen sijaan otin mukaan sellaiset kirjoitukset, joissa kirjoittaja oli jättänyt taustatiedot mainitsematta tai merkinnyt ne puutteellisesti. Ikänsä jätti ilmoittamatta seitsemän ja sukupuolensa kaksi kirjoittajaa. Harrastuksien voi olettaa jääneen mainitsematta joko siksi, että kirjoittaja ei omasta mielestään harrastanut mitään tai tämä oli unohtanut asian (vrt. Vuori ym. 2006, 83). Olin kysynyt harrastustietoja pystyäkseen arvioimaan, missä määrin elämykset löytyvät nuorten omien harrastusten parista sekä millaisia harrastuksia heillä ylipääntään on. Lisäksi halusin selvittää, miten tyttöjen ja poikien mielenkiinnon

kohteet eroavat toisistaan, jos eroja on havaittavissa. Alla olevaan taulukkoon olen kerännyt perustietoja kirjallisesta aineistosta sekä kirjoitusten jakautumisesta sukupuolen, aihealueen ja kirjoitusten pituuden suhteen.

Taulukko 2. Kirjoitusten jakautuminen kirjoittajan sukupuolen ja aihealueen suhteen. Aihealueet ovat kirjoitustehtävien mukaan jaettu kahteen ryhmään.

Nuorten laatima kirjallinen aineisto:			
Aihealue:	Määrittelevät kirjoitukset; Aiheet 1 ja 2	Unohtumattomat elämykset* Aihe 3	
Sukupuoli:			Kaikki:
Tytöt	200	137(142)	337
Pojat	93	87(91)	180
Ei tietoa	2		2
Yhteensä	295	224(233)	519

* Useimmat sellaiset kirjoitukset, joissa yhdisteltiin kaikkia aiheita, on sijoitettu unohtumattomien elämysten luokkaan. Sulkeisiin on laskettu mukaan myös ne kirjoitukset, joissa nimetään jokin hetki unohtumattomaksi elämykseksi.

Aihealueet ovat kirjoitustehtävien mukaan jaettu kahteen ryhmään. Tyttöjen kirjoituksia on aineistossa 337 ja poikien kirjoituksia 180. Tyttöjen suurempaa osallistumisaktiivisuutta tutkimukseen selittää ensinnäkin se, että tyttöjä on lukiossa poikia enemmän. Toiseksi, vapaaehtoisuuteen perustuva omista elämyksistä kirjoittaminen on saattanut kiinnostaa tyttöjä enemmän kuin poikia. Tyttöjen asennoituminen kirjoitustehtävään vaikutti positiivisemmalta. He olivat liittäneet aineisiinsa poikia useammin kannustavia kommentteja, eivätkä he juuri laatineet kirjoituksia pilailumielessä. Tytöt ovat mahdollisesti tottuneempia ilmaisemaan ja analysoimaan itseään kirjallisesti, esimerkiksi kirjoittamalla päiväkirjaa tai käymällä kirjeenvaihtoa kirjeystäviensä tai Internet-ystäviensä kanssa. Tällainen sosiaalinen kanssakäyminen tai halukkuus omien ajatusten kirjalliseen esittämiseen lienee edelleen poikien keskuudessa harvinaisempaa. Sama ilmiö on havaittu kirjoituskilpailuiden ja elämäkertatutkimusten kohdalla (esim. Itäpuisto & Grönfors 2004, 139–140 Virkki 2004, 29, 282; Vilkkö 1998). Jossakin laajuudessa unohtumattomasta elämyksestä kirjoitti 91 poikaa ja 142 tyttöä, vaikkakin varsinaisesti pojista 87 ja tytöistä 137 keskittyi tähän aiheeseen.

Tyttöjen ja poikien tavoissa kirjoittaa on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu tyyllillistä eroa. Poikien on todettu olevan realistisempia, ja heidän on kirjoitustyyliinsä perusteella ajateltu pitävän matalaa profiilia, kun taas romanttisuus ja suuret odotukset olisivat ominaisempia tytöille (Hoikkala 1996b, 285–286). Hoikkala on tullut päätelmään tyttöjen romanttisemmasta kirjoitustyylistä ja suuremmista odotuksista sekä poikien matalasta profiilista ja vaatimattomista odotuksista tutkimuksessaan, jossa nuoret kirjoittivat parisuhteeseen liittyvistä odotuksistaan. Kirjoitustyylistä ei kuitenkaan voi suoraan päätellä todellista asennoitumista. Pojilla voi olla hyvinkin suuria unelmia, vaikka kuvaustyyli olisi pelkistettyä. Lisäksi tyttöjen ja poikien suuret odotukset voivat myös olla suuntautuneet eri

tahoille. Poikia ei perinteisesti ole rohkaista tunteellisten ilmaisujen käyttämiseen samassa määrin kuin tyttöjä. Romanttisuutta ja pelkistettyä kuvausta voidaan pitää kulttuurisesti hyväksytyinä sukupuoleen sidoksissa olevina ilmaisullisina tyylikeinoina (vrt. Puuronen 1995, 140).

Yksittäisissä papereissa kirjoittaja oli kirjoittanut useammasta aiheesta niin, että hän oli käsitellyt kaikkia aiheita lyhyesti erikseen tai sisällyttänyt eri aiheet yhteen aineeseen. Unohtumattomien elämysten maininnoiksi huomioin myös sellaiset tapahtumat, joista selvästi ilmeni kirjoittajan kokema suuri elämys; kokemus – jonka nuori nimeää unohtumattomaksi elämykseksen – vaikka kirjoitus olisi otsikoitu toisin tai vaikka kirjoituksessa keskityttäisiin määritelmällisiin asioihin. Käsitemaalyysin yhteydessä kirjoittaja saattoi nostaa esimerkkinä esille jonkin omaan elämäänsä liittyneen kokemuksen elämyksenä tai tämä saattoi kertoa useammasta unohtumattomasta elämyksestä, jotka kaikki otin huomioon. Näin ollen unohtumattomien elämysten kuvauksien määrä ei vastaa kyseisestä aiheesta kirjoitettujen aineiden lukumäärää. Osa kirjoituksissa unohtumattomiksi elämyksiksi nimetyistä elämyksistä jäi maininnoiksi; kokemuksen unohtumattomuutta ei perusteltu.

Unohtumattomista elämyksistä kertovat aineet olivat henkilökohtaisempia kuin määrittelyyn keskittyvät aineet. Ne perustuivat muisteluun ja konkreettisten tapahtumien kuvaamiseen, jonka vuoksi ne muodostivat tyyllisesti oman ryhmänsä. Konkreettisella tilanteen kuvaamisella tarkoitin tässä yhteydessä sellaista raportoivaa kirjoitus- ja lähestymistapaa, jossa kuvataan fiktiivisiä tai faktuaalisia tapahtumia siten kuin ne ovat tapahtuneet joko menneisyydessä tai mielikuvitusmaailmassa. Kaksi muuta aihetta edellyttivät kirjoittajalta käsitteiden pohtimista ja analyttistä otetta. Pohtivassa lähestymistavassa kirjoittaja pyrkii kuvailun lisäksi reflektiivisemmin miettimään asioiden merkitystä ja selittämään, minkälaiset asiat tuottivat elämyksen. Kronologisesti etenevät kertomukset eivät kuitenkaan kaikki olleet yksinomaan raportoivia. Toisiin niistä oli sisällytetty arviointia, yhteenvetoja tai kysymyksiä (vrt. Vilkkonen 1997, 102; Virkki 2004, 36). Kirjoittajalle ei aina ollut helppoa valita sitä tapahtumaa tai aihetta, josta halusi kirjoittaa. Osa oli ratkaissut ongelman kirjoittamalla useammasta tai viimeksi kokemastaan elämyksestä. Kirjoitukset olivat nimeämisiä tai lyhyitä tarinoita.

Kolmannesta aiheesta oli mahdollista kirjoittaa myös fiktiivinen tarina. Myös keksitty tarina kuvastanee sitä, millainen asia voisi olla yksilölle todella merkityksellinen ja odotettu. Nuorten koulutunnin kokemista tutkinut Kaarlo Laine (2000) pitää tarinoita, joissa kirjoittaja on lyönyt tehtävän leikiksi, silti kirjoittajan merkitysmaailmaa ja minää kuvastavina. Fiktiivinenkin tarina lainaa elementtejä siitä tarinavarannosta, johon tosissaankin kirjoitetut tarinat perustuvat (mt., 23–25). Leikiksi lyömällä saatetaan tuoda julki niitä käsityksiä, mitä pidetään sopivana asiana käsitellä kirjoituksessa, sekä millaisten asioiden utelu koetaan loukkaavana. Seuraavassa taulukossa on esitetty kirjoitusten jakautuminen kirjoittajan sukupuolen, valitun aihe-alueen ja kirjoitusten pituuden suhteen.

Taulukko 3. Pitkien kirjoitusten jakautuminen kirjoittajan sukupuolen ja valitun aihealueen suhteen. Aihealueet ovat kirjoitustehtävien mukaan jaettu kahteen ryhmään.

Pitkien kirjoitusten osuus eri aiheisissa kirjoituksissa:			
Aihealue:	Pitkät (aihe 3) kirjoitukset*	Pitkät (aihe 1 ja 2) kirjoitukset	Kaikki pitkät kirjoitukset
Sukupuoli:			
Tytöt	24	22	46
Pojat	21	14	35
Yhteensä	45	36	81

* Pitkällä tarkoitan sellaista kirjoitusta, jossa oli tekstiä käsin kirjoitettuna kaksi sivua tai enemmän.

Aineiden lyhyys tai pituus ei sinänsä ole tutkimusongelmani kannalta kovin merkityksellistä, sillä lyhyessäkään kirjoituksessa nuori oli saattanut tuoda esille mielenkiintoisen tai muiden kirjoittajien näkemyksiä vahvistavan seikan. Yleisesti ottaen lyhyempiä kirjoituksia vaivasi kuitenkin esitetyn asian perustelemattomuus, ja ne olivat tyyliltään enemmän toteavia ja iskulauseenomaisia. Pitemmille kirjoituksille oli puolestaan tyypillisempää pohdiskelu ja kriittinenkin asenne asiaan. Suurin osa oli lyhyehköjä, noin 1–2 sivun pituisia kirjoituksia.

4.2.2 Teemahaastattelut

Toisen osan tutkimuksen empiirisestä aineistosta muodostaa 36 teemahaastattelua. Näistä 16 on nuorten teemahaastatteluja ja 20 aikuisten teemahaastatteluja. Kaikki haastattelut ovat yksilöhaastatteluja yhtä aikuisten parihaastattelua lukuun ottamatta. Parihaastattelun osapuolista toista olen haastatellut myöhemmin yksin erikseen.

Haastateltavat aikuiset on valittu näytteeseen lumipallo-otannan periaatteen mukaan.⁶⁹ Näin on ollut mahdollista jäljittää ”luonnollista”, toinen toisensa tuntevaa asiantuntijaverkostoa. Ongelmaksi saattaa näin menetellen muodostua se, että näyte vinoutuu jollakin tavalla niin, että se edustaa esimerkiksi tiettyä ääriäitaa jonkin ammattikunnan sisällä (Arksey & Knight 1999, 69–70). Etsin tarkoituksella nuorison parissa toimivia, tietynlaista työtettä käyttäviä aikuisia. Tiedostin, että kentällä on myös muunlaisia toimijoita, kuten kaupallisten ohjelmajalveluiden tuottajia.⁷⁰ Haastattelemiani aikuiset edustavat kasvatuksellista näkökulmaa seikkailun ja elämysten tarjoamisessa. Pelkän ammattinimikkeen perusteella heidän jäljittäminen olisi ollut vaikeaa. Haastatteluiden tavoitteena oli keskustella mahdollisimman avoimesti elämyspedagogiikan soveltamisesta

⁶⁹ Lumipallo-otannalla tarkoitetaan sopivan haastateltavan kysymistä aikaisemmin haastatellulta henkilöltä eli kysyin, kuka hänen mielestään sopisi haastateltavaksi esimerkiksi elämyspedagogiikan asiantuntijana.

⁷⁰ Osa haastattelemistani henkilöistä toimii parhaillaan tai on aikaisemmin toiminut myös kaupallisella puolella.

nuorten kanssa tehtävään työhön sekä nuoruuteen liittyvistä elämyksistä. Taulukossa 4 on kuvattu asiantuntijoiden ammattialakohtainen jakauma silloisen päätoimenkuvan perusteella.

Taulukko 4. Haastatellut seikkailualan asiantuntijat ja nuorisotyöntekijät

Seurakunta (pappi tai nuorisotyöntekijä)	2 miestä	1 nainen	
Sosiaalitoimi	3 miestä	1 nainen	
Nuorisotoimi	2 miestä		
Perhekuntoutustyö/koulukoti	3 miestä		
Koulu /koulutuslaitos	2 miestä		
Järjestö-, liitto- tai yhdistystoiminta	3 miestä	1 nainen	
Yksityisyrittäjä	2 miestä		
Yhteensä:	17	3	20

Haastateltavat olivat kaikki Etelä-Suomesta. Tärkeänä kriteerinä haastateltavien valinnassa oli toiminta nuorten parissa joko seikkailualan tai elämyspedagogiikan asiantuntijoina, kouluttajina, terapeutteina, ohjaajina, opettajina. Haastattelut kestivät tunnista runsaaseen kahteen tuntiin. Keskimäärin yksi haastattelu kesti puolitoista tuntia. Aikuisten teemahaastattelut on kerätty kahta ensimmäistä haastattelua lukuun ottamatta vuonna 2003 kesän ja syksyn aikana. Kaksi esihaastattelua on tehty joulukuussa 2001. Näistä toinen on otettu mukaan varsinaiseen tutkimusaineistoon. Ensimmäisessä ja aineistosta poisjätetyssä esihaastattelussa käsiteltyjä aihealueita on karsittu seuraavissa haastatteluissa pois, ja se poikkesi käsiteltyjen aihealueiden laajuuden suhteen selvästi muista haastatteluista. Ensimmäinen esihaastattelu toimi haastattelurungon testauksena.

Tutkimuksessa haastatellut nuoret puolestaan muodostavat näytteen asiakkaita, joiden parissa seikkailualan asiantuntijat muun muassa toimivat. Haastateltavat nuoret ovat stressaavassa tai haasteellisessa elämäntilanteessa olevia nuoria, ja jotka ovat Zuckermanin teorian mukaan ajateltavissa keskimääräistä elämyshakuisemmiksi. Olen valinnut haastateltaviksi nämä nuoret teoreettisin perustein. Valintaa tehdessäni olen hyödyntänyt aikaisemman maksimaalisen variaation otannan periaatteeseen nojautuvan tutkimukseni tulosta (ks. Löfblom 1999). Siinä tutkimuksen kohteeksi olin siis tietoisesti valinnut ryhmiä, joiden oletin poikkeavan toisistaan selvästi (ks. Kortteinen 1992, 142).

Haastateltavat nuoret olivat kaikki Etelä- tai Varsinais-Suomesta. Useimmilla heistä on ollut ongelmia koulunkäynnissä, asosiaalista oirehdintaa, piittaamattomuutta ilmentävää käyttäytymistä tai päihteiden käyttöä. Haastatteluhetkellä nuoret olivat sijoitettuina kasvua ja koulunkäyntiä tukeviin laitoksiin, kuten erityiskouluun, perhekuntoutuskeskukseen tai lastenkotiin. Käytännössä sen laitoksen työntekijä, jonka nuoria olin saanut luvan haastatella, kysyi tutkimukseen sopivan ikäisiltä nuorilta halukkuutta osallistua tutkimukseen. Lisäksi, jos samassa paikassa oli useampia sopivan ikäisiä nuoria, pyysin saada haastatella sekä tyttöjä ja poikia. Henkilökunta arvioi myös, olisiko nuorta ylipäättensä hyvä haastatella. Haastattelin useammassa laitoksessa tai lastenkodissa kaikki ne vapaaehtoiset nuoret, jotka

sopivat näytteelle asetettuihin kriteereihin. Haastattelin kahdeksaa tyttöä ja kahdeksaa poikaa.⁷¹

Lähestyin haastateltavia aikuisia ensin joko sähköpostin tai puhelimen välityksellä, jolloin haastateltava sai arvioida omaa sopivuuttaan tutkimukseeni. Näin pystyin karsimaan haastateltavien joukosta sellaisia toimijoita, jotka eivät esimerkiksi työskennelleet nuorten parissa. Haastattelun jälkeen pyysin henkilöä nimeämään mielestään sopivia haastateltavia. Aikuiset suhtautuivat haastattelupyyntöön hyvin myönteisesti. Nuorten haastatteluiden tekemiseen anoin lupaa eri toimija- ja viranomaistahoilta; kaupungin ylläpitämien laitosten puolesta luvan on myöntänyt kaupungin sosiaalitoimen johtaja. Lisäksi lupa tutkimukseen on pyydetty ennen haastattelujen tekemistä sekä nuorilta itseltään että kulloinkin kyseessä olevan tahon tai laitoksen edustajilta. Yksityisissä kuntoutus- ja kasvatusinstituutioissa luvan on antanut laitoksen johtaja tai johtokunta. En kysynyt nuorten vanhemmilta erikseen lupaa haastatteluun. Lähemmin käytännön järjestelyistä, ajoituksesta sekä mahdollisesti sopivan haastateltavan löytymisestä olen keskustellut laitoksen henkilökunnan kanssa. Joissakin tapauksissa tulimme siihen tulokseen, että ajoitus ei ollut sopiva haastatteluun ajatellun nuoren elämäntilanteen kannalta. Kaikki vanhemmat eivät myöskään halunneet, että heidän lapsensa osallistuu tutkimukseen. Laitokset hoitivat itsenäisesti vanhempien informoimisen. Laitosten välillä saattoi olla tässä asiassa erilaisia menettelyitä. Viime kädessä luvan haastatteluun kuitenkin antoi nuori suostumuksellaan. (Ks. Kuula 2006.)

Osa laitoksista ehdotti itse joitakin nuoria tutkimukseen. Keskeisin peruste jonkin nuoren ehdottamiseen oli ikä. Etsin tarkoituksella nuoria, jotka olisivat lukiota käyvien nuorten ikäisiä. Kaikissa laitoksissa ei ollut juuri tämän ikäisiä nuoria, jolloin haastattelin myös nuorempia henkilöitä. Nuorin haastattelemani henkilö oli haastatteluhetkellä 14-vuotias, ja vanhin oli täyttänyt 18. Suurin osa nuorista oli 16–17-vuotiaita. Haastattelut kestivät vajaan 40 minuutista puoleentoista tuntiin. Joitakin nuoria haastateltiin useampaan kertaan.

Aikuisten haastattelut suoritettiin pääasiassa haastateltavan työhuoneessa tai työpaikalla keskusteluun varatussa tilassa, mutta toisinaan myös ravintolassa, kirjastossa tai yliopiston tiloissa. Nuorten haastattelut tehtiin yhtä lukuun ottamatta laitoksen tai lastenkodin tiloissa. Laitoksessa haastattelu tehtiin joko nuoren omassa huoneessa, neuvottelu- tai ryhmätyöhuoneessa, mikä ei aina osoittautunut hyväksi ratkaisuksi. Nuori saattoi jännittää puheen kuulumista huoneen ulkopuolisiin tiloihin tai sitä, että joku kuuntelee oven ulkopuolella tai tulee häiritsemään. Tilanteet oli kuitenkin laitoksissa järjestetty niin, ettei

⁷¹ Lisäksi tein tutkimuksen loppuvaiheessa syksyllä 2006 aikaisempia havaintoja varmistavia uusia haastatteluita, jotka on kerätty seurakuntanuorten keskuudesta. Haastateltavat olivat 16-vuotiaita, kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. En enää litteroinut tai analysoinut haastatteluita tarkemmin. Seurakunnan nuorisopastori oli kertonut nuorille tutkimuksesta, ja nuoret on haastateltu nuorten illan yhteydessä seurakunnan tiloissa. Haastatellut olivat sekä ns. aktiivista seurakuntanuoria että löyhemmin toiminnassa mukana olevia nuoria. Olen käyttänyt haastatteluita alustavien johtopäätösten varmistamisessa ja sen kartoittamisessa, ovatko nuorten näkemykset mahdollisesti muuttuneet tutkimuksen teon aikana. Haastateltujen nuorten näkemyksissä ei kuitenkaan ollut merkkejä käsitteen erilaisesta ymmärtämisestä tai kokemuksissa selvästi aikaisemmin kerätystä aineistosta poikkeavia elämäskokemuksia. Haastatteluissa kuitenkin yksi uskonnollista elämystä käsitellyt kuvaus jossain määrin edustaa koko aineistossa harvinaisempaa elämyksen kokemista, mutta ei kuitenkaan ainutta.

haastatteluja juurikaan häiritty. Joissakin haastattelutuokiossa kuitenkin joku henkilö tuli kesken toimittamaan jotain asiaa tai muistuttamaan nuorta päivään liittyvistä tapahtumista. Nämä katkokset olivat harmillisia, mutta ottaen huomioon nuorten tilanteen eivät muunlaiset järjestelyt yksinkertaisesti olisi olleet mahdollisia. Suurimmaksi osin haastattelutilanteet oli laitosten puolesta pystytty järjestämään hyvin.

Haastattelujen teema-alueiden suunnittelussa otin huomioon nuorille tärkeät elämänalueet ja toimintakentät. Keskeiset teema-alueet haastatteluissa olivat elämyskokemuksena ja käsitteenä, vapaa-aika, harrastukset, suhde erilaisiin nautintoaineisiin, ihmissuhteet ja seurustelu, kielletty toiminta sekä nuoruus elämänvaiheena. Haastattelurungot ovat liitteessä 2. Teemat käsittelevät sitä, mistä nuoret hakevat jännitystä ja seikkailua, minkälaisia kokemuksia he pitävät merkityksellisinä tai tärkeinä senhetkisessä elämässään ja sitä, miten he määrittelevät erilaisia käsitteitä, kuten naisellinen, miehinen, elämys ja nautinto. Olen koettanut edetä haastattelutilanteessa mahdollisimman paljon siinä järjestyksessä kuin erilaiset asiat tulevat haastattelun edetessä esille ja välttää kaavamaisista asiain käsittelyä, mikä on toisinaan tarkoittanut sitä, että joitakin asioita ei ole käsitelty ollenkaan ja toisiin asioihin on erityisesti syvennytty. Tätä periaatetta olen noudattanut myös aikuisten kohdalla. Vaikka teemarungon laatimista on ohjannut aikaisempi tutkimus, olen itse haastattelutilanteessa pyrkinyt antamaan keskustelulle mahdollisuuden rakentua omanlaisekseen.

Aikuisten haastattelujen teema-alueet ovat osittain päällekkäisiä nuorten haastatteluissa olevien teemojen kanssa, mutta painotus on enemmän heidän työnkuvassaan sekä toiminnan tavoitteissa eli siinä, millaisia elämyksiä he pyrkivät nuorille tarjoamaan, mitä he tämän toiminnan kautta tavoittelevat, millaiset asiat heidän mielestään ovat elämyksellisiä ja millaisena elämänvaiheena nuoruutta kuvataan. Aikuisten haastattelut rakentuivat siten, että ensin käsiteltiin ammatilliseen taustaan ja seikkailupedagogiikkaa koskevia asioita, toiseksi keskusteltiin työn tavoitteista ja periaatteista ja kolmanneksi nuorista, heidän elämyksistään sekä nuoruuteen elämänvaiheena liittyvistä elämyksistä yksityisellä tasolla.

Vaikka jokainen haastattelu on yksilöllinen tapahtuma, alkoivat tutkimuksen kohteena olevat asiat toistua sisällöllisesti niin nuorten kuin aikuistenkin aineistossa. Lumipalloon otannan logiikkaa noudattavassa aikuisten näytteessä samanlaiset teemat, perustelut ja määritelmät alkoivat kertautua, enkä siksi pitänyt tarpeellisena laajentaa aineistoa, vaikka uskonkin uusien haastatteluiden ja uusien ryhmien valitsemisen tuovan oman vivahteensa tutkimukseen. Joidenkin asioiden suhteen kylläntymistä alkoi ilmetä varhaisessa vaiheessa, sillä nuorten haastatteluaineiston keruuta edelsi kirjallinen aineiston alustava analyysi, joka loi tulkintakehikon haastattelujen tuottamille havainnoille (ks. Eskola & Suoranta 1998, 62–64). Suhteessa kirjalliseen aineistoon uusia odottamattomia havaintoja tuli melko vähän. Sen sijaan haastattelut onnistuivat tuomaan mielenkiintoista tietoa ja perusteluja nuorten vapaaajan käytännöistä ja nuorten suhteista erilaisiin aktiviteetteihin. Näitä aiheita ei esiintynyt kirjallisessa aineistossa. Kokonaisuudessaan keräämäni aineisto on riittävä tuomaan keskeiset piirteet esille tutkimastani asiasta.

Nauhoitin ja litteroin haastattelut sanatarkasti. Kirjasin myös äännähdykset, toistot, tauot ja naurahdukset. Litteraatioiden perusteella ja kuuntelemalla puhetta nauhalta muodostin

käsitykseni kunkin haastattelun keskeisistä asioista, teema-alueista ja kulloisenkin puheen suhteesta aikaisemmissa haastatteluissa puhuttuihin ja kirjoituksissa esille tulleisiin asioihin. Kuunnelllessani nauhalta elämyksen kuvauksia ja määritelmiä rakensin mielessäni erilaisten asioiden välille yhteyksiä ja selityksiä sekä koetin muuttaa kysymyksiä seuraavassa haastattelussa siten, että saisin vihjeitä siitä, onko alustava ajatusrakennelma sopiva selittämään ilmiötä. Esitettyjen kuvausten perusteella etsin merkityksiä, joita kuvatuille asioille oli aineistosta löydettävissä, ja suhteutin eri puhujien ajatuksia toinen toisiinsa. Kiinnitin huomiota siihen, millaisia asioita nuoret pitivät elämyksellisinä, millainen asema näillä asioilla oli heidän elämäntilanteissaan, keitä oli paikalla elämyksinä kuvatuissa hetkissä sekä siihen, mistä he näitä elämyksiä olivat saaneet. Mielessäni rakensin kokemuksen selittämisen logiikkaa niistä merkityssuhteista, joita haastattelupuheessa ilmeni. Vastaavalla tavalla toimin aikuisten haastatteluiden kohdalla niiden kysymysten suhteen, joita oli mahdollista käsitellä edellä mainitulla tavalla.

Haastattelujen tuottamaa aineistoa voidaan pitää myös tekstinä tai kulttuurisena tuotteena, jolloin niitä itsessään pidetään mielenkiintoisina. Tällöin nuorten ja aikuisten antamia kuvauksia muun muassa nuoruuden sisällöistä tai elämyksistä, kokemusten aitoudesta ja keinotekoisuudesta, voidaan pitää jäsenyyksinä nyky-yhteiskunnasta. Tällaisen tarkastelukulman valinnassa kuitenkin usein painotetaan luonnollisesti syntyneen puheen ensisijaisuutta (naturally occurring talk) (ks. Alasuutari 1999; Silverman 2004).⁷² Koska työssäni keskityn ennen kaikkea selvittämään elämyksen merkityksiä ja sen syntymiseen yhteydessä olevia tekijöitä, keskustelujen tarkastelu yksin kulttuurisena tuotteena ei ole työssä keskeisessä osassa.⁷³ Keskusteluissa tulee kuitenkin esiin nuorten omaksumia tai heidän itse luomiaan ihanteita ja normeja. Vaikka kyseessä ovat yksilölliset ihanteet ja normit, niissä heijastuvat epäsuorasti myös kulttuuriset ja kollektiivisesti jaetut jäsenyykset eriasteisesti.

4.3. Aineistotriangulaatio ja sen tuottama moniäänisyys

Aineistotriangulaatiolla tarkoitetaan sitä, että saman tutkimuksen sisällä tiettyyn tutkimuskysymykseen haetaan vastausta erilaisten rinnakkaisten aineistojen avulla (Eskola & Suoranta 1998, 69). Ideana on tuoda esille eroja ja yhtäläisyyksiä erilaisten ryhmien välillä, monipuolistaa tutkittavasta asiasta syntyvää kuvaa ja paikata aineiston keruutavasta johtuvia aukkoja sekä mahdollisia vääristymiä tai näkökulman yksipuolisuutta. Aineistoja voidaan yhdistää, jotta ne täydentäisivät toinen toistaan, jotta voidaan löytää uutta tietoa ja jotta aineistoa voidaan laajentaa. (Alkula ym. 1994, 50–51). Erilaiset aineistot vahvistavat, asettavat kyseenalaiseksi tai voivat selittää yhdestä osa-aineistosta tehtyjä havaintoja (ks.

⁷² Ajatellaan, että luonnollisesti syntyneessä puheessa tuodaan enemmän esille sellaisia asioita ja näkökulmia, jotka ovat tunnusomaisia puhujalle tai puhujaryhmälle.

⁷³ Aineisto on syntynyt ja kerätty tätä tutkimusta varten, eikä sitä näin ollen voi pitää autenttisena tai omaehtoisesti syntyneenä. Puhe on tutkimuksellisesta syistä tuotettua. Tämä vaikuttaa aineiston laatuun ja sisältöön.

Alasuutari 1994, 86–88; Arksey & Knight 1999, 21–25). Omassa tutkimuksessani kirjallista aineistoa täydentävät haastattelut, joissa toisenlaisessa ympäristössä koulua käyvät nuoret kertovat omista elämyskokemuksistaan. Aineistot tuottavat erilaista tietoa eikä niitä tästä syystä voi suoraan verrata. Kirjoitukset ovat selkeämmin rajattuja koskemaan vain elämyksiä ja niiden kokemista, kun haastatteluissa on mahdollista käsitellä elämyksiä laajemmassa kontekstissa ja erilaisissa yhteyksissä.

Triangulaation ongelmana on se, missä määrin erilaisissa tilanteissa kerätty aines tuottaa tietoa samasta asiasta, missä määrin se vastaa samaan tutkimuskysymykseen ja missä määrin mahdolliset erot selittyvät erilaisilla menetelmällisillä valinnoilla. Kun aineiston perusteella tehdään päätelmiä, tulisi pystyä arvioimaan menetelmällisten valintojen merkitys. (Ks. Silverman 1985, 20–21.) Omassa työssäni tämä merkitsee sitä, että erilaisin menetelmin kerättyjä aineistoja ei voi pitää automaattisesti rinnastettavina. Aineistoissa ilmenevistä eroista ei voi päätellä, että nämä erot kuvaisivat välttämättä kokemisen, käsitteellistämisen tai ajattelun erilaisuutta erilaisten nuorten keskuudessa. Erot voivat johtua esimerkiksi myös aineiston keruussa käytetyn menetelmän sopivuudesta kulloinkin kyseessä olevan nuoren omien ajatusten esittämiseen, kirjoitus tai haastatteluhetken vaikuttaneista muista tekijöistä ja osallistujien motivaatiosta tai persoonallisuudesta.

Kantavana ideana aineiston keruussa on ottaa käyttöön sellaisia menetelmiä, jotka mahdollistavat nuorten omien määrittelyiden ja erilaisten näkökulmien esiintymisen. Oletuksenani oli, että lukiolaisnuoret ovat harjaantuneempia kirjoittamiaan omista näkemyksistään kuin ne nuoret, joiden koulunkäynti on ollut katkonaisempaa tai joiden senhetkisen elämäntilanteen perusteella voi olettaa olevan vähemmän motivaatiota vastaamaan kirjalliseen tehtävään. Aineistojen vertailukelpoisuus ei ole tutkimuksessani itseisarvo, vaan tärkeämpänä pidän erilaisuuden ja ymmärrystä lisäävien vihjeiden esille saamista. Haastatteluiden tarkoituksena on tuoda erilaisessa elämäntilanteessa ja toisaalta toisenlaisella aineistolla saatuja elämystulkintoja esille. Erilaiset aineistot tässä työssä rikastuttavat tulkintamahdollisuuksia. Tavoitteenani on jäljittää kokemisen moninaisuutta ja tässä moninaisuudessa mahdollisesti hahmottuvia samanlaisiakin tulkintoja ja kertomisen tapoja. Aikuisten haastattelut puolestaan hyvin valottavat esimerkiksi perhekuntoutuskeskuksissa olevien nuorten tilanteita, oppimisen haasteita ja seikkailullisten menetelmien asemaa toiminnassa.

Alasuutari (1999, 216–218) korostaa sitä, ettei aineistosta oteta havaintoja sellaisenaan. Tutkija tuottaa niitä analyttisin menetelmin. Aineistosta tehtyjä havaintoja tarkastellaan johtolankoina. Omassa työssäni elämyspuheessa toistuvia teemoja, kuten unohtumattomuus, uutuus, haluttavuus ja ainutlaatuisuus, voidaan pitää tällaisina johtolankoina. Analysoimalla niitä tarkemmin ja yhdistelemällä niitä muihin havaintoihin selvitän, mikä on kulloinkin kyseessä olevan johtolangan merkitys tutkimuskysymysten ratkaisemisessa. Samanlaisen ajatuksen on esittänyt myös Silverman (2004) todetessaan, ettei haastattelussa tuotuja vastauksia tai näkemyksiä voi pitää vastauksina tutkimuskysymyksiin. Erilaisia näkökulmia yhdistämällä koetan tuoda esiin ilmiöön yhteydessä olevat kokemukselliset ulottuvuudet, tutkia kokemuksen merkitysten rakentumista ja tunnistaa selittämisessä annettuja kulttuurisia malleja. Erilaiset aineistot rikastuttavat tulkinnallisia mahdollisuuksia, mikä toisaalta myös

vaikeuttaa analyysiä ja pakottaa erilaisiin analyttisiin ratkaisuihin aineistokohtaisesti (ks. Peuhkuri 2004, 53–54; Arksey ym. 1999; Mason 1996, 145–149). Koska aineistossa osittain puhutaan tai kirjoitetaan eri asioista, ei samanlainen teemoittelu tai analyysiin mietitty koodisto tai tyyppittely välttämättä istu toisenlaiseen aineistoon. Kirjoituksissa esimerkiksi unohtumattomien elämysten kuvauksiin ei sovi samanlainen tarkastelutapa kuin määritteleviin kirjoituksiin. Kukin aineisto tuo oman osansa kokonaisuuteen ja antaa vihjeitä toisenlaisen aineiston luentaan, vaikkakaan niiden kohdalla ei voida toimia täysin samalla tavalla.

Silverman (1985, 20–21; 1995, 156–158) suhtautuu skeptisesti oletukseen, että aineiston kerääminen erilaisista ympäristöistä tuottaisi kokonaisempaa tai luotettavampaa kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Denzinin (1970) mukaan jokainen metodi toimintalinjana paljastaa erilaisia aspekteja todellisuudesta. Aineistojen yhdistäminen omassa työssäni palveleekin juuri tätä tarkoitusta. Tutkimuksessani on kyse pikemmin erilaisten puhujapositionien sisällyttämisestä aineistoon sekä halusta soveltaa sellaisia menetelmiä, jotka pystyvät tuottamaan tietoa, jonka avulla tutkimuskysymyksiin voidaan vastata (ks. Saarikoski 2009, 130). Menetelmien valintaa ei ohjaa pyrkimys kokonaiskuvan luomiseen kattavuudeksi ymmärrettyinä. Tutkimuksessani ajatus puolueettomuudesta ei ole Silvermanin (1985, 20–21, 105–106) esittämässä mielessä keskeinen, sillä lähtökohtana on se, että jokainen on tietyllä tavalla puolueellinen tutkimani asian suhteen, jokaisella on näkemys tutkittavasta asiasta ja oma puhujapositionsa.

Haastatteluaineistoon voidaan ottaa Silvermanin (2004, 86–98) mukaan vähintään kolme erilaista näkökulmaa. Hän erottaa toisistaan positivistisen faktanäkökulmaan sitoutuneen lähestymistavan, emotionaalisen autenttisuutta tavoittelevan lähestymistavan sekä konstruktionistisen, interaktion muovaavuutta korostavan lähestymistavan. Positivistisen lähestymistavan valitseminen merkitsee aineiston tarkastelua 'faktoina'. Sen oletetaan kuvaavan käyttäytymistä ja asenteita. Emotionalistit taas pitävät haastatteluaineistoa autenttisena kuvauksena kokemuksista ja konstruktionistiseen lähestymistapaan sitoutuneet mieltävät aineiston keskinäisesti rakennetuksi kuvaukseksi. (Silverman 2004, 86–88; vrt. Gubrium & Holstein 1997, 5–10.) Haastatteluaineisto voidaan niin ikään mieltää joko tiedon lähteenä (resource) tai keskusteluna (topic). (Rapley 2004, 16). Lähdenäkökulmassa haastattelupuheen ajatellaan heijastavan haastateltavan normaalia elämää. Tämä näkökulma soveltuu faktanäkökulmaan ja emotionalistiseen lähestymistapaan. Kun haastatteluaineistoon suhtaudutaan kuin keskusteluun, haastattelu itsessään nähdään mielenkiintoisena vuorovaikutustapahtumana, jossa tietoa tuotetaan yhdessä (emt.). Se on oleellinen osa tiedon tuottamista, ei sitä häiritsevää asia. (Rapley 2004; Silverman 2004, 95.)

Emotionalistit tavoittelevat autenttisia kuvauksia subjektiivisista tunnetiloista. Tämän lähestymistavan omaksuneet suosivat avoimia haastattelutilanteita ja luovaa kysymyksenasettelua. Näin haastateltavan on mahdollista irrottautua tutkittavan roolista ja tulla esiin omana itsenään (ks. Gubrium & Holstein 1997).⁷⁴ Konstruktionistisen

⁷⁴Myös tässä yhteydessä on Silvermanin (2004, 93) mukaan mietittävä, missä määrin haastattelu tuo esille aitoja, todeksi ajateltuja tuntemuksia vai ovatko ne pikemminkin kulttuuristen käsitteiden toisintoja? On pohdittava, onko empiirisuus tae autenttisuudesta, ja mitä autenttisuudella ylipäätään tarkoitetaan.

näkökulman omaksuneet taas ymmärtävät vuorovaikutustilanteen itsessään merkittäväksi analyysin kohteeksi. Vuorovaikutustilanteessa osallistujat ovat aina erilaisissa rooleissa suhteessa toisiinsa, jotka vaikuttavat keskusteluun ja siinä muodostuviin merkityksiin.

Työni painotus on emotionalistisessa sekä konstruktionistisessa näkökulmassa. Painopiste on tutkimuksen edetessä siirtynyt koettujen tunteiden tavoittamisesta myös niiden merkitystä rakentavien kehysten selvittämiseen. Oletan nuorten ja aikuisten pääasiassa antavan rehellisiä kuvauksia siitä, miten he elämästilanteen muistavat ja ovat kokeneet.⁷⁵ Haastattelujen ja kirjoitusten tuottama tieto ei ole kuitenkaan luonteeltaan naturalistiseen lähestymistapaan sijoittuvan faktanäkökulman mukaista (ks. Alasuutari 1999, 96–100; Silverman 2004, 86–98; vrt. Saarikoski 2009, 111). Puhe on keino kommunikoida, neuvotella ja jakaa merkityksiä, muuttaa mieltä sekä vaikuttaa asioihin. Haastattelupuhe välittää kokijan omia tulkintoja ja käsityksiä hänen senhetkisistä kokemuksistaan. Yksi haastattelu voi samanaikaisesti sisältää faktuaaliseen tarkasteluun sopivaa puhetta, enemmän yhdessä rakennettua käsitystä jostakin asiasta sekä myös pyrkimystä uudelleen rakentaa jotakin kokemusta muistelemalla tuolloin koettua emotionaalista tilaa. Tällöinkin kyse on menneen uudelleen konstruoinnista, mitä kyseenalaistaa pelkästään emotionalistisen lähestymistavan soveltamisen mahdollisuuden. Oman tutkimukseni kannalta erottelu ensiö- ja toisiomuistamiseen on tulkinnan ongelmaa hyvin valaiseva.

Schütz (2007) käyttää Husserlin ajatteluun tukeutuen ensiö- ja toisiomuistamisen käsitteitä. Ensiömuistaminen tarkoittaa alkuaistimusta ja ensivaikutelmaa eli elämysvirrassa muodostuvaa tekemistä, tapahtumista ja tuntemista sellaisina kuin ne koetaan tilanteessa itsessään. Tällöin kokemisella ei ole alkua eikä loppua. Tapahtumat kietoutuvat toisiinsa ja soljuvat eteenpäin ilman katkoksia. Toisiomuistamisessa eli reproduktiossa taas tietoisesti katsotaan menneeseen ja arvioidaan koettua. Ensiömuistamisen haihduttua on mieleen palauttamalla mahdollista rakentaa tilanne uudelleen. Ensiömuistaminen varjoistuu, kun taas toisiomuistamisessa merkitykset voivat kiteytyä. Samalla toisiomuistaminen on alkuperäiseen mielen jääntiin verrattaessa epäselvää. Varjoistuminen tapahtuu siirryttäessä vaikutelmasta mieleen jääntiin. Se tarkoittaa aistillisesti ja elävästi muistetun asteittaista häipymistä eli alkuaistimus himmenee jatkuvassa kestossa (mt., 93–99). Omassa tutkimuksessani koettu elämys kuuluu ensiömuistamisen alaan, kun taas kerronnassa toisiomuistetaan koettua. Itse tapahtumasarjasta valitaan toisiomuistamisessa jokin pala edustamaan elämyksen kokemista ja tämä voi olla myös pidempi ajanjakso, jossa jo itse kokeminen on varjoistuminen, mutta tapahtuman merkitys on voinut kiteytyä täsmällisemmin tai uudestaan.

Schütz pitää elämysten tarkastelua yhteyksissään välttämättömänä, jotta niiden mieli voidaan selvittää: ”(K)estossaan elävä Minä ei elä kestopensa elämyksiä tarkoin rajattuina eikä eristettyinä yksiköinä, jos kohta hän pystyykin *tuomaan* ne sellaisina *refleктоivan katseen*

⁷⁵ Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa omiin kokemuksiin tai itse todettuun vetoaminen voidaan tulkita faktuaalistamisstrategian yhdeksi sovellukseksi. Omin silmin nähtyyn tai itse koettuun vetoaminen tekee asiasta toden, ja toisen on sitä vaikea kiistää (Juhila 1993, 158). Esimerkiksi puhuttaessa alkoholin elämyksellisyydestä nuori saattoi todeta, ettei siitä saa elämyksiä; alkoholin nauttiminen ei ole ainakaan hänelle itselleen ollut elämys.

kohteeksi. Kukin nyt-elämys avautuu sekä taakse- että eteenpäin, koska keston joka hetkeen kuuluu väistämättä mennyttä ja tulevaa.” (Emt. 2007, 141, 149.) Tällä hän tarkoittaa sitä, että itse kokemisen hetkellä on läsnä erilaisia tasoja ja merkitysten kerrostumia ja mahdollisia aukeamia. Tapahtumat muodostavat ketjun, ei ole erillistä hetkeä. Voidaan siis ajatella, että koettujen asioiden merkityksillä on omat rakentumisprosessinsa ja ne myös rakentavat jotain tulevaisuuteen muokkaamalla asenteita ja suuntaamalla ihmistä aktuaalisessa nyt-hetkessä. Samakin tapahtuma saa eri tulkintoja kontekstista riippuen. Tätä omassa aineistossani tuo esille ajatukset elämysten erilaisuudesta.

Kokemusten ja elämysten tulkintaa ohjaavat kokemuskaavat, jotka ovat syntyneet moninaisten elämysten tiivistymisten myötä kokemusvarastoon. Kokemuselämykset rakentuvat kokemusjärjestelmiksi. Schütz (2007, 154–156) mukaan kokemusjärjestelmä muotoutuu kokemusten karttumisen myötä ja kokemusten muodolliset ja sisällölliset määrittelykriteerit tulevat kokemusjärjestelmään kasaantuneista kokemuselämyksistä eli ne perustelevat vastavuoroisesti toinen toisensa. Sisäisen ajan elämyskokemus rakentuu kokemuskaavojen ohjaamana eli kokemus tavoitetaan jonkinlaisena. Kokemukselle syntyy mielekkyyssyhteys aiemmin koettuihin elämyskokemuksiin ja niiden muodostamaan kokemusjärjestelmään.⁷⁶ Näin ajattelen kokemusten myös saavan nimensä, tulevan ajattelun kohteiksi ja toimintaa suuntaaviksi merkityksiksi

Toisiomuistaminen on nykyistämistä. Se mahdollistaa erilaiset tulkinnat ja tilanteen uudelleen tuottamiset. Toisiomuistamisessa astutaan pois keston virrasta ja elämykset erotellaan, nostetaan esiin ja rajataan. Mielekkäänä elämyksenä voidaan käsitellä vain sellaista tapahtumaa, joka on päättynyt. Mieleenpalautus ei ole samalla tavalla alkuperäistä tietoisuutta kuin on mieleen jäänyt. Mieleenpalautuksessa kokemus yhdistyy erilaiseen mielekkyyssyhteyteen kuin varsinaisessa kokemisen tilassa. Nuoret kertoessaan ja kirjoittaessaan elämyksistään mieleen palauttavat eli toisiomuistavat elämyskokemuksiansa. Vaikka ne voivat kuvauksissaan pyrkiä tavoittelemaan sitä tunnelmaa, joka kokemukseen liittyi aktuaalisessa kokemisen tilanteessa, on kokemukseen rakennettu mielekkyyssyhteys nyt toinen. Myös aikuiset puhuessaan elämyksistä sijoittavat elämyksen käsitteen ensisijaisesti haastattelutilanteessa ammatilliseen merkityssyhteyteen ja puolestaan käsitellessään omia muistoja toisiomuistavat ja rakentavat koettua elämystä nykyisyydestä käsin.

⁷⁶ Kokemiskaavat ovat kokemuselämysten karttuessa eriytyneet. Niillä on oma horisonttinsa ja ne aktualisoituvat kulloisessakin tilanteessa yksilön siihen suuntaaman huomion perusteella. (Schütz 2007, 152–156.) Kokemiskaavat kuvaavat vakiintuneita reagoititapoja ulkomaailman erilaisiin asioihin. Niillä on omat erityistehtävänsä katseen tavoittaman menneen elämyksen erityismielen muodostamisessa silloin, kun minä tulkitsee mennyttä elämystään myöhemmässä nyt-tilanteessa. Esimerkiksi tutkimuksessani haastattelutilanteessa aktualisoituvat jotkut kokemuskaavat helpommin kuin toiset. Asiantuntijat palauttavat mieleensä seikkailutoimintaan liittyviä elämyskokemuksia todennäköisesti helpommin kuin toisenlaisessa yhteydessä kokemuksia muisteltaessa. Vastaavanlainen monikerroksellisuus ja merkitysten ketjuuntuminen koskee myös käytettyjä käsitteitä, yhteiskunnallisia rakenteita ja kulttuuria kokonaisuudessaan.

4.3.1. Teemahaastatteluiden etuja ja haittoja

Laadullisessa tutkimuksessa yhtenä tavoitteena voi olla lähestyä tutkittavaa kohdetta mahdollisimman ennakkoluulottomasti. Täysin ennakkoluuloton lähestymistapa on kuitenkin epärealistinen tavoite. Tutkimusaihepiirin ja tiedonkeruumenetelmän valinta jo itsessään perustuvat teoreettisiin lähtökohtiin ja niistä virinneeseen mielenkiintoon jotain tiettyä ilmiötä kohtaan. Niin ikään teema-alueiden ja haastateltavien valinta perustuu johonkin tutkijalla olevaan ennakkooajatukseen siitä, millainen näyte tai mitkä teema-alueet ovat tutkittavan asian suhteen informatiivisia. (Ks. Blumer 1969, 24–26.) Edellä mainituista syistä en voi pitää tutkimukseni lähestymistapaan yksin aineistolähtöisenä, vaikka olen halunnut tätä periaatetta aineiston analyysissä noudattaa. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on saavuttaa tutkimuksen objektiivisuudelle asetetut kriteerit tiedostamalla ja julkituomalla omat lähtökohdat. Näin halutaan vakuuttaa lukija tutkimuksen luotettavuudesta.

Teemahaastattelu voidaan määritellä suunnitelluksi päämäärätietoiseksi keskusteluksi, jonka tavoitteena on systemaattisen tiedon kerääminen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkittavaa asiaa on mahdollista lähestyä haastateltavan omasta viitekehystä käsin (Hirsjärvi & Hurme 2000.) Haastatteleamalla saadaan tietoa siitä, mitä ihmiset ajattelevat, ei niinkään siitä, mitä he tekevät (Arksey & Knight 1999; Mason 2001). Tällainen menettely sopii erityisesti tutkimukseen, jossa ollaan kiinnostuneita subjektiivisista merkityksenannoista ja kokemuksista. Haastattelut noudattavat monia tavallisen keskustelun sääntöjä, mutta osallistujat eivät ole tasavertaisessa asemassa. Haastattelija ohjaa aina keskustelua tavalla tai toisella (Ruusuvoori & Tiittula 2005). Haastattelututkimuksessa tutkija osallistuu konkreettisesti tiedon tuottamisprosessiin (Ruusuvoori & Tiittula 2005; Oinas 2004, 222–227). Asetelmallisesti haastattelutilanteessa haastattelijan oletetaan ohjaavan keskustelua ja pidättäytyvän omien näkemystensä esittämisestä, kun taas toinen on enemmän vastaajan roolissa.

Aikaisempien haastattelukokemuksieni perusteella arvioin teemahaastattelun sopivan hyvin tutkimukseeni. Se on tarpeeksi joustava keskusteltaessa asioista, jotka ovat henkilökohtaisia ja sekä pohtimista että muistelemista vaativia. Niin ikään se sopii emotionaalisesti arkojen, harvoin keskustelun kohteena olevien ja heikosti tiedostettujen asioiden tutkimiseen. Vapaamuotoinen teemahaastattelu mahdollistaa monenlaisten kokemusten käsittelyn ja joustavuuden asioiden esille ottamisessa (Kvale 1996, 38–39, 124–129; Eskola ym. 1998). Lisäksi se tarjoaa keskustelulle selkeät raamit ja ydinteemat, joiden ympärillä keskustelu käydään. Tutkimuksen tavoitteen saavuttamisen kannalta on tärkeää päästä keskustelemaan mahdollisimman rennosti ja vapautuneesti henkilökohtaisistakin asioista ja välttää tilanteeseen liittyvää asetelmallisuutta. Nuoret ja aikuiset haastateltavina ovat kuitenkin erilaisessa asemassa suhteessa haastattelijaan. Nuoret jännittävät helposti enemmän aikuiselle vastaamista tai hyvin vapaamuotoista henkilökohtaiseen kerrontaan perustuvaa tilannetta. Valmiisiin teema-alueisiin ja kysymyksiin vastaaminen auttaa tällöin keskustelun etenemistä. Nuoret saattoivatkin keskustelun edetessä esittää toiveen suurempien kysymysten tekemisestä. Osa haastateltavista siis toivoi, että heiltä kysyttäisiin

jotain sen sijaan, että he itse kertoisivat, miten ovat jonkin asian kokeneet. Tällöin haastattelijan tuottamat kysymykset palvelevat mieleen palauttamista ja rohkaisevat haastateltavaa puhumaan asioista.

Haastattelutilanteessa haastattelija vaikuttaa keskustelun kulkuun monella eri tavalla, kuten esimerkiksi valitsemalla teemat ja esittämällä yllättäviä kysymyksiä. (Ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005; Eskola ym. 1998, 124.) Kasvokkain tehdyissä haastatteluissa ei ole mahdollista miettiä jonkin asian merkitystä kauan, vaan vastaus on pystyttävä antamaan jonkin ajan kuluessa. Omien ajatusten kokoaminen nopeasti saattaa tuntua vaikealta. Haastattelutilanteessa nuoret halusivat melko pian antaa vastauksensa ja siirtyä seuraavaan teemaan. Lisäkysymykset koettiin joissakin yksittäisissä tapauksissa vaikeina ja hermostuttavina. Tutkimuksen kohteena olevaa asiaa oli harvoin pohdittu ennen, ja se oli näin outo keskustelunaihe. Toisille itse elämyksen käsite oli vieras. Haastattelutilanteessa ei tällöin juurikaan kyetty syvällisiin pohdintoihin, vaikka haastateltavien välillä olikin suuria eroja. Mukana oli myös nuoria, joiden asenne teemaan oli hyvinkin analyyttinen ja filosofisen pohdiskeleva. Osa haastateltavista oli vastauksissaan yllättävän avoimia ja käsittelivät asiaa monipuolisesti. He toivat esille sen, että olisivat tarvinneet enemmän miettimisaikaa ja että kysymykset olivat vaikeita äkkiseltään vastattaviksi. Toisaalta valmistelemattomuus saattoi tuoda esille juuri sellaisia asioita, jotka olivat jääneet mieleen elämyksinä. Ne tulivat välittömästi mieleen keskustelutilanteessa.

Haastatteluissa keskustelun syvällisyyden ja henkilökohtaisuuden asteissa oli myös huomattavia eroja. Toiset nuoret vastasivat hyvin lyhyesti, kun taas toisessa tapauksessa haastattelijana saatoin olla pitkänkin tovin kuuntelijan roolissa. Ensin mainitussa tilanteessa haastateltava ei oma-aloitteisesti lähtenyt selittämään tarkemmin asioita tai tunnelmia. Jälkimmäisessä tapauksessa haastateltava oli itse innostunut aiheesta, mikä ilmeni positiivisena jännittyneisyytenä tilanteessa. Aikuisten haastatteluissa ei tullut vähäpuheisuuden ongelmaa, vaan ongelma saattoi olla päinvastainen. Keskustelu saattoi siirtyä varsinaisesta aiheesta sivuun. Toisaalta se, että haastattelun yhteydessä tuli esille paljon muitakin seikkailutoimintaan liittyviä asioita, oli kiinnostavaa, enkä pitänyt tätä ajoittaista harhautumista ongelmana. Aikuiset olivat asiantuntijan roolissa paremmin suojattuja kuin nuoret; heillä on iän ja ammatin tuomaa kokemusta. Suhde haastateltavaan oli erilainen. En kokenut muodostavani uhkaa aikuisille haastateltavilleni, mutta nuorille haastateltaville saatoin hyvinkin olla uhka. Aikuisille henkilökohtaisista asioista keskustelu oli nuoria helpompaa, mutta toisaalta aikuisten haastatteluissa emme liikkuneet henkilökohtaisella tasolla yhtä paljon kuin nuorten haastatteluissa. Toiset seikkailualan toimijat keskustelivat mielellään elämyksistä henkilökohtaisella tasolla, kun taas toisille nimenomaan elämysten tarkastelu ammatillisena kysymyksenä oli luontevampaa. Nämä myös näyttäytyivät osittain erilaisina asioina. Aikuisten haastatteluissa asiantuntijapuhe saattoi selvästi dominoida henkilökohtaista käsittelevän puheen kustannuksella.

Haastatteluissa tuli selvästi esille, missä määrin haastateltavat olivat tottuneet puhumaan erilaisista asioista. Tämä näkyi selvästi aikuisten asiantuntijapuheessa. Toisilta heistä vastaukset tulivat välittömästi ilman pohdintaa. Henkilökohtaiselle tasolle siirryttäessä pohtivampi ote voimistui. Joillakin haastatelluilla nuorille oli vaikeaa puhua omista

tunteistaan ja analysoida erilaisia käsitteitä. Asioita ei yksinkertaisesti ollut tapana pohdiskella. Tavallista oli, että haastateltava aloitti puheen sanomalla, ettei hän tiedä tai että ei osaa sanoa. Tämä kuvastanee nuoren epävarmuutta, mutta saattaa myös kertoa siitä, että nuori ei ole tottunut selvittämään omia ajatuksiaan, omia tekojaan eikä niiden syitä tai ei yksinkertaisesti halunnut jakaa niitä tuntemattoman kanssa. Toiset haastatelluista nuorista olivat tottuneempia käsittelemään edellä mainittuja asioita. Heidän sanallinen ilmaisunsa oli monipuolista ja käsitteiden hallinta hyvää. Myös nuoren ikä saattoi yksittäisissä tapauksissa selittää asioista puhumisen, reflektoinnin ja käsitteellisen jäsentämisen vaikeutta. Sinänsä aineistooni mukaan ottamistani nuorista ketään ei voi pitää arkana. Jotkut nuoret olivat haastattelutilanteessa päinvastoin hyvinkin rentoja sekä taitavia ilmaisemaan itseään.

4.3.2. Kirjallisen aineiston etuja ja haittoja

Nuorten kirjoituksista muodostuva kirjallinen aineisto on laaja ja epätasainen, ja se sisältää kirjoituksia useammasta eri aiheesta. Myös tietyn aiheen sisällä saatetaan käsitellä hyvin erilaisia tapahtumia. Kirjallisen aineiston tavoitteena onkin palvella nuorten elämysten erilaisuuden ilmentäjänä ja tuoda esille sellaisia asioita, joita ei esimerkiksi haastattelutilanteessa voida käsitellä ja toisaalta antaa laajempi kuva nuorille elämyksiä tuottavista asioista sekä tuoda esille nuorten käsityksiä elämysten etsimisen tavoista ja mahdollisuudesta.

Kirjoituksien tuottamaa aineistoa ei voi suoraan verrata haastatteluiden tuottamaan aineistoon. Ne ovat luonteeltaan erilaisia, ja niiden avulla saadaan jossain määrin erilaisia asioita esille. Kirjoittaja voi valita, mistä hän haluaa kirjoittaa, ja hän pystyy hallitsemaan tilannetta alusta loppuun. Kirjoituksen yhteydessä tekstin laatija pystyy enemmän vaikuttamaan siihen kuvaan, jonka hän haluaa lukijalle syntyvän. Toisaalta kirjoitusta laatiessaan kirjoittaja muodostaa aina käsityksen lukijasta. Tämä käsitys vaikuttaa todennäköisesti myös siihen, miten asiasta kirjoitetaan ja siihen, mitä jätetään kirjoittamatta. (Ks. Vilkkonen 1997; Virkki 2004, 35–36; vrt. Saarikoski 2009, 109–111.) Tehtävänannon kautta puolestaan tutkija tietoisesti tai tiedostamattaan vaikuttaa siihen kuvaan, millainen hänestä kirjoittajalle muodostuu.

Kirjoittamisen hyvänä puolena on mahdollisuus valmistautua paremmin vastauksen antamiseen, kun sitä verrataan esimerkiksi haastattelutilanteeseen. Kirjoittaja pystyy pohtimaan asiaa ja esittämään selkeämmin omia jäsennyksiään. Erityisesti tässä aiheessa miettimisaika on hyödyksi, sillä tutkimuksen kohteena on verbaalisesti vaikeasti lähestyttävissä oleva ja heikosti tiedostettu asia. Tutkittavassa aiheessa ollaan ennen kaikkea tekemissä tuntemusten kanssa, joita yritetään käsitteellistää ja palauttaa mieleen.

Henkilökohtaisista asioista ja kokemuksista on usein helpompi kirjoittaa, mikäli saattaa luottaa siihen, että pysyy anonyyminä. Toisaalta se ettei tiedä kuka kirjoituksen lukee voi vaikuttaa myös päinvastaisesti kirjoittamiseen. Tehtävään ei sitouduta tai tehtävään voidaan suhtautua pilaillemalla, koska kirjoittaja tietää, ettei voi tulla paljastetuksi. Haastattelutilanteessa sen sijaan ollaan kasvotusten toisen ihmisen kanssa.

Haastattelutilanteissa ei henkilökohtaisista ja arkaluontoisista asioista haluttu kertoa monisanaisesti. Tiettyjen aiheiden käsittelyn yhteydessä haastateltavan nolostus oli helppo aistia. Tällaisia keskustelun aiheita olivat seurustelu, seksuaaliset kokemukset ja uskonto. Nämä aiheet tulevat kirjoituksissa korostuneemmin esiin. Haastattelussa seurusteluun liittyvistä elämyksistä ei juuri puhuttu henkilökohtaisella tasolla. Tosin keskustelujen välillä oli suuria eroja. Uskonnolliset kokemukset niin ikään mainittiin lyhyesti. Oma uskonnollinen vakaumus tai suhde uskontoon näyttäytyy yksityisenä asiana. Tällaiset asiat ovat kokemuksina oletettavasti jäsentymättömpiä, mikä tekee myös niistä puhumisen vaikeaksi. Kirjallisessa aineistossa näistä teemoista kirjoitettiin ja erityisesti seurustelua ja rakkautta käsitteleviä kirjoituksia oli useita.

Kirjallisessa aineistossa saavutettiin parhaassa tapauksessa henkilökohtainen ja pohtiva ote, jolloin tyyli oli analyttisempi tai vaihtoehtoisesti ekspressiivinen. Nuori saattoi pohtia, mikä oli tehnyt tästä nimenomaisesta kirjoituksen aiheesta elämyksen. Toisaalta aineiden aiheet ohjasivat erilaisiin kirjoittamisen tyyliin. Kirjallinen aineisto oli hyvin epätasaista. Toiset nuoret antoivat mahdollisuuden itseensä tutustumiseen kun taas toiset liikkuiivat yleisellä tasolla tai vastasivat hyvin lyhyesti tai pilailen.

4.4. Kirjallisen aineiston lukutavat

Aineiston analyysi pohjautuu aineistolähtöiseen teemoitteluun ja tyypittelyyn (ks. Alasuutari 1999). Etsin erilaisia elämysten sisältöjä, kuvaustapoja, käsitteen määrittelyjä sekä erilaisten toimintatapojen arvottamista suhteessa elämyksiin ja niiden tavoitteluun. Olen etsinyt aineistosta ensin erilaisilla ulottuvuuksilla toisistaan eniten poikkeavia elämyksen kuvaamisen tyyppisiä. Alkuvaiheessa tällaisiksi erottuivat elämyksen myönteinen ja kielteinen kuvaamistapa sekä erilainen asennoituminen elämysten hakemiseen. Tämän jälkeen etsin aineistosta näiden väliin sijoitettavia tyyppisiä tarkastelemalla erilaisten teemojen samanaikaista esiintymistä kirjoituksissa (ks. Alasuutari 1999; Strauss & Corbin 1990; Dworkin 2005; ks. myös Vanttaja 2002). Hain kustakin kirjoituksesta elämyksen kuvauksen tyylille, sen kokemisen kontekstille ja elämykseen asennoitumiselle tunnusomaisia piirteitä ja elämystä selittäviä vihjeitä. Kiinnitin huomiota siihen, millaiset asiat liittyvät kuvauksissa toisiinsa. Tavoitteenani on ollut muodostaa ensiksi kokonaiskäsitys aineistosta, jonka pohjalta siirryn teemoittaiseen tarkasteluun ja viimein elämyksen kuvaamisen ja kokemisen tyyppien muodostamiseen (ks. Alasuutari 1999; vrt. Roos 1987a). Näin muodostetut tyypit ovat empiirisestä maailmasta johdettuja yksinkertaistuksia; ideaalityyppejä (ks. Roos 1987a; Vanttaja 2002). Tyyppien luominen ei ole tutkimukseni varsinainen tehtävä vaan käytän menetelyä aineiston tiivistämisen keinona.

Kirjallisen aineiston analyysi on perustunut aineiston lähilukuun, mikä on tarkoittanut toistuvia aineiston lukukertoja, useita lukutapoja, teemoitteluun, erilaisten sävyjen ja tyylillisten piirteiden etsimistä, mainitsematta jätetyille seikoille herkistymistä ja erilaisten kysymysten esittämistä eri lukukerroilla (vrt. Virokannas 2004; Virkki 2004). Lisäksi olen eri lukukerroilla tarkastellut tyttöjen ja poikien kertomuksia erikseen ja etsinyt kulttuurisesta

sukupuolittuneita tyylejä kertoa omista kokemuksista. Hoikkala (1993, 37–38) pitää lähilukua konkreettisena tutkimusotteena. Se merkitsee keskittymistä ennen kaikkea tekstin sisältöön. Erilaisten toistumien esiintymistä tarkkailemalla voidaan havaita esimerkiksi kulttuurin sisällä vallitsevia käytäntöjä ja tulkintatapoja. Tekstistä etsitään ilmitason merkityksenantojen lisäksi epäsuoremmin luettavissa olevia merkityskokonaisuuksia.

Lähdin analyysissä liikkeelle jakamalla kirjallisen aineiston sisällön perusteella kahteen eri osaan. Jaoin kirjoitukset yhtäältä elämyksiä määritteleviin, joihin sisällytin määrittelevät (aihe 1) ja elämysten etsimistä selvittävät kirjoitukset (aihe 2), ja toisaalta unohtumattomista elämyksistä (aihe 3) kertoviin kuvauksiin. Hain sekä määritelmistä että tapahtumakuvauksista vihjeitä siihen, mikä elämys on. Keräsin kirjoituksista myös kaikki elämyksen määritelmät omaksi kokonaisuudekseen ja etsin niistä kuvailevia ilmauksia ja erilaisten ilmausten samanaikaista esiintymistä. Analysoin sitä, millaisilla adjektiiveilla elämystä kuvataan, millaisia merkitysyhtäläisyyksiä käsitteiden välillä ilmenee ja millaisiin asioihin tai tapahtumiin viitataan. Tämän analyysin pohjalta muodostui pääteema, joka koskee elämyksen *kokemuksellista laatua*. Tämän pääteeman alateemoja ovat elämyksen uutuus, yksilöllisyys, positiivisuus, negatiivisuus, jännittävyys, elämyksen määrittelyn vaikeus, moninaisuus ja poikkeavuus. Samalla tavalla olen menetellyt elämysten hakemiseen tai löytämiseen (aihe 2) viittaavien lausumien yhteydessä. Analyysin toinen pääteema käsittelee siis *elämysten hakemista*. Sen alateemoiksi olen nimennyt elämysten sattumanvaraisuuden, odottamattomuuden ja toisaalta niiden suunnittelun ja ennakkoinnin. Luennassa kiinnitin huomiota siihen, esitettiinkö elämys haettuna ja ennalta tiedettynä vai yllättävänä tapahtuma ja miten erilaisilla syntyneitä elämyksiä arvoitettiin. Tähän teema-alueeseen kiinnittyi esimerkkinä mainitut erilaiset tavat tavoitella elämyksellisiä tiloja. Tällaisina mainitaan päihheet, kielletyn tekeminen, erilaiset kulttuurituotteet ja tapahtumat, harrastukset ja matkailu, jotka voidaan ymmärtää myös hakemista käsittelevän teeman alateemoiksi. Kolmanneksi omaksi pääteemaksi nimesin *unohtumattomuuden*, joka myös liittyy elämyksen kokemuksellisen laadun teemaan. Unohtumattomuuteen, elämyksen muistissa pysymiseen, viitattiin monin eri tavoin niin määritelmällisissä kuin itse unohtumattoman kokemuksen kuvaamiseen keskittyvissä kirjoituksissa.

Unohtumattomien elämysten kuvauksista (aine 3) ei löydy samoja kuvaamisen ulottuvuuksia kuin määritelmällisistä kirjoituksista, siksi tämän osa-aineiston analyysissä olen keskittynyt tyyllisten erojen ja tarinatyypien sisällölliseen erittelyyn. Unohtumattomien elämysten kertomuksista olen hakenut perusteluja unohtumattomuudelle. Olen ryhmitellyt tarinoita sisällöllisesti hahmottaen erilaisia tarinatyyppejä ja etsinyt kuvaamisen tyyllisiä eroja (vrt. Saarikoski 2009, 328). Unohtumattomien elämysten kuvaukset perustelevat kokemuksen unohtumattomuutta tai keskittyivät tietyn tapahtuman kuvaukseen. Toki kuvauksesta voi useimmassa tapauksessa päätellä, onko se ollut kokemuksena positiivinen vai negatiivinen tai onko elämys tavoitettu suunnitelmallisesti vai sattumalta.

Unohtumattomia elämystilanteita käsittelevien kirjoitusten sisällöllisessä tarkastelussa keskeistä oli tarinan ymmärtäminen eli sen selvittäminen, mikä oli koettu elämyksenä ja miksi. Tämä ei välttämättä auennut jokaisen kirjoituksen kohdalla ensimmäisellä

lukukerralla. Kuolema tai sairastuminen ei itsessään ole helposti elämäkseksi ymmärrettävissä ja harvoin kirjoittaja näin haluaa kirjoituksensa tulevan ymmärretyksi. Sen sijaan elämyksiä voivat olla ne kokemukset, jotka kietoutuvat mainitun tapahtuman ympärille, kuten kiitollisuuden kokeminen tai muistutus joidenkin asioiden merkityksestä omassa elämässä. Merkityskokonaisuus voidaan jäljittää tarinassa esiintyvistä merkityksellistämistä ja niiden ketjuuntumisista (Pirainen 2006, 37).

Olen täydentänyt edellä esiteltyä elämyksiin keskittyvää aiheperustaista teemoittelua aineistosta jäsenneyillä sivuteemoilla. Olen luennassa kiinnittänyt huomiota koko aineistossa sellaisiin kuvauksiin, joissa viitataan elämyksellisyyden muodokkuuteen, elämysten näkyvyyteen tai mainitaan urheilulajeja, jotka mediassa ovat mainonnan yhteydessä usein liitetty elämyksiin. Tällaisina voidaan mainita erilaiset extreme-lajit, kuten vuorikiipeily tai koskenlasku. Näiden asioiden mainitseminen elämysten käsittelyn yhteydessä kuvaa käsitteen kulttuurista jäsentämistä ja sen sijoittamista tiettyihin merkitysyhteyksiin. Toisaalta kirjoittaja saattoi suhtautua kriittisesti elämyksellisyyden korostumiseen, mikä puolestaan ilmaisi toisenlaista elämyksen kuvaamista. Myös sukupuolta ja ikävaihetta käsittelevät lausumat olivat tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavia. Kukin pääteema on alateemoineen esitetty myös liitteessä 3, jossa on tiivistetysti kuvattu aineiston analyysiä.

Samaa pääteemaa käsitteleviä kuvauksia tarkastelemalla piirtyivät tietyn teema-alueen rajat sekä läheiset yhteydet johonkin toiseen teemaan. Näin hahmottui teeman sisällöllistä variaatiota kuvaava kenttä ja joidenkin yksittäisten teemojen kiinnittyminen muihin teema-alueisiin. Tällainen pääteema on esimerkiksi elämysten hakeminen eli millaisia elämyksiä on mahdollista hakea ja miten haettavuutta perustellaan. Elämystä kuvaavien piirteiden ja ominaisuuksien välille muodostui eräänlaisia merkityksien ketjuuntumisia ja merkityskeskittymiä. Tällainen pääteema on esimerkiksi elämyksen kokemuksellinen laatu; kysymys elämyksen positiivisesta luonteesta ja negatiivisuuden mahdollisuudesta. Tällöin kiinnostavaa oli, miten esimerkiksi elämysten negatiivisuutta selitetään ja millaisia kokemisen ulottuvuuksia korostetaan tai pyritään selittämään pois. Teemojen pohjalta aineistosta on ollut mahdollista muodostaa elämyksen tyyppejä ja erilaisia elämyksen kuvaamisen tyylejä (ks. Eskola & Suoranta 1998, 175–183; Roos 1987a, 42–43; vrt. Vanttaja 2002, 74–76, 238–239). Elämyksen kokemisen perusteluiden tarkastelu sekä elämyksen käsitteen kontekstin tarkastelu on myös yhteydessä diskursiiviseen analyysiin siten, että olen luennassa kiinnittänyt huomiota käsitteen kontekstiin. Käsitteen kontekstit voidaan ymmärtää myös sijoittumiseksi suhteessa erilaisiin elämystä määrittäviin diskursseihin.

Kirjoitusten analyysi on teknisesti edennyt siten, että aluksi merkitsin kirjoitusten reunoihin koodeja käsitellyistä asioista sen mukaan, missä on määrittelyä, missä puhutaan omasta kokemuksesta, yksilöllisyydestä, määrittelyn vaikeudesta, muistelusta, elämysten etsimisestä, uskonnosta, elämän asenteesta, iän merkityksestä, ystävyydestä, muodokkuudesta, päihteistä, keinotekoisuudesta jne. Samalla selvitin, mitkä ovat kullekin kirjoittajalle elämystä määrittävät ydinpiirteet. Minua kiinnosti elämysten kuvauksissa myös se, millaiseksi ilmiöksi se nimettiin eli onko elämys ensisijaisesti tunne, kokemus vai

tapahtuma. Unohtumattomien elämysten kertomuksissa etsin sitä, mistä kirjoittaja kirjoittaa, eli onko kyseessä matkatarina, yhteisöllinen tapahtuma tai tarina ystävydestä, rakkaudesta, menestyksestä tai pettymyksestä. Kertomukset kavereiden kanssa tehdyistä asioista liitin tapauskohtaisesti esimerkiksi ystävyys- tai yhteisöllisyys-teeman alle. Kielletyn toiminnan alaan laitoin päihteiden käyttöön yhteydessä olevan elämykset, toisiin kohdistetut väkivallan teot ja aikuisten toiveiden vastaiset tempaukset. Osa näistä on mahdollista sijoittaa tapauskohtaisesti myös ystävyyttä, yhteisöllisyyttä tai itsenäistymistä kuvaavan teeman alle. Kategoriat eivät ole toinen toisiaan poissulkevia. Määrittelyyn keskittyvistä kirjoituksista tällaista yhtenäistä tarinan ympärille keskittyvää kerrontaa ei löydy, vaan niissä kirjoittaja pikemminkin tuo väläyksittäin esille jotain itsestään ja itselle merkittävistä asioista.

Jaoin kaikki kirjoitukset niiden kuvaustyylin perusteella elämyksistä positiivisessa sävyssä kirjoittaneisiin, negatiiviset elämykset mainitseviin ja kolmanneksi negatiivisista elämyksistä kertoviin. Myönteiset kirjoitukset muodostavat pääasiallisen aineiston ja negatiiviset ovat selvästi marginaalisessa asemassa. Tein kirjoituksista tiivistelmiä, joihin poimin analyysin kannalta merkittävänä pitämäni kohdat. Määritelmien lisäksi etsin sitä, miten elämysten hakemista käsitellään kirjoituksessa ja millaisiin asioihin tällöin viitataan. Laskin myös erilaisten asioiden esiintymistä aineistossa ja vertailin sukupuolittain elämyksiä tuottavia asioita merkitysyhteyksien tarkasteluun perustuvan analyysin tueksi (ks. Eskola ym. 1998, 165–167). En kuitenkaan ensisijaisesti ole kiinnostunut siitä, kuinka moni kirjoitti mistäkin aiheesta tai millaisia käsitteitä eniten elämykseen viitattaessa käytettiin. Tarkastelu on suuntautunut erilaisuuden ja vivahteiden esille nostamiseen.

Yleisyyksien ja toistuvien yhteyksien löytäminen on ohjannut lähilukua ja aineiston analyysiä. Aineistosta on tullut esille analyttisesti mielenkiintoisia erotteluita ja erotteluiden tekemisen vaikeuksia, kuten esimerkiksi elämyksen käsitteen määrittelyn rypälemäisyys tai tietyn ominaisuuden yhteyteen kietoutuvat merkityksellistämiset. Muistamisesta käytettyjen moninaisten ilmaisujen toistuvuus ja erilaisten ilmaisujen kautta rakentuvat merkitykset, kuten ainutlaatuisuus, unohtumattomuus, ikimuistoisuus ja ainutkertaisuus, eivät pelkästään viittaa elämykseen muistona ja muistiin painuneena kokemuksena, vaan myös sille annettuun henkilökohtaiseen merkitykseen ja tunteisiin.

Vaikka kirjoitukset käsittelevätkin kukin aihetta yksilöllisesti ja elämyksen kokemisen kontekstit hajoavat laajalle alueella ja kokemisen mahdollisuudet vieläkin laajemmalle alueelle nuorten kuvauksissa, ne eivät kovinkaan suuresti poikkea toisistaan käsitteen ymmärtämisen suhteen. Kuva syvenee kerroksittain, ja satunnaisesti jonkun kirjoitus liittää tarinaan uuden piirteen tai onnistuu selvittämään aikaisemman kirjoittajan mainitsemaa asiaa. Analyysi on ollut ajatuksellisten yhteyksien testaamista eri lukukerroilla. Analyysin etenemistä voi verrata ladun avaamiseen, siihen, kuinka ensin umpihankeen hiihdetty latu paranee ja voimistuu jokaisen yksittäisen alkuperäistä jälkeä (teemoitus ja koodaus) vahvistavan hiihtokierroksen jälkeen. Uusi lumi (aikaisempaa varioivat uudet tulkinnat ja ideat) kiinnittyy latuun (tulkintakehikkoon) ilman suuria ongelmia. Yksittäiset teemat muodostavat omia kiertolenkkejään. Joistakin niistä muodostuu oma, pääladulta poikkeava kunnollinen reitti, toiset pääladulta poikkeavat ladut puolestaan jättävät hyvin kevyen jäljen.

Niitä uhkaa nopea peittyminen, ellei tätä reittiä tukevia uusia tulkintoja synny, kun kirjoitusten analyysi etenee.

Tarinoiden pohjalta on mahdollista rakentaa kooste tai selitysrakennelma, johon yksittäinen tarina ei välttämättä tarjoa riittävästi aineksia. Kirjoitusten pohjalta voi luoda yleisemmän kehiksen tai suhdeverkoston, joka elämyksen käsitteen ympärille on mahdollista muodostaa. Suhdeverkosto kuvaa niitä erilaisia asioita ja ihmisiä, joita tavallisimmin nuoret elämyksiä käsittelevissä kertomuksissaan mainitsevat ja millaisia yksittäisiä määreitä näihin tilanteisiin kytkevät. Se on samalla selitysrakennelma sille, millaiset tilanteet, asenteet tai olosuhteet ovat omiaan estämään elämysten kokemista ja sille, millaisten asioiden läsnäolo taas mahdollistaa sitä. Ystävän poissaolo esimerkiksi saattaa olla sellainen tekijä, joka voi selittää sitä, että elämys ei kokemuksena realisoidu jossakin muuten elämyspotentiaalia omaavassa tilanteessa.

4.5. Haastatteluaineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen tekijä joutuu pitkälti luomaan oman aineiston lukutapansa (Löyttyniemi 2004, 26; Eskola & Suoranta 1998). Tutkija harvoin löytää suoraan oman aineistonsa analysointiin sopivan menettelytavan. Omassa tutkimuksessani kirjallinen aineiston analyysi ohjasi haastatteluiden luentaa ja teemoittelua. Lisäksi olen analysoinut merkitysyhteyksien muodostumista sekä yksittäisissä haastatteluissa että koko haastatteluaineistossa. Haastatteluaineiston analyysin koodaus- ja teemoitteluvaiheessa olen käyttänyt apuna laadullisen aineiston NVivo-analyysiohjelmaa. Ohjelmasta on ollut apua tekstien yksittäisten teemojen hakemisessa aineistosta ja niiden analysoinnissa. Koska aineistoni on syntynyt erilaisissa ympäristöissä ja erilaisten kontekstuaalisten ehtojen vallitessa, on myös analyysimalleja useita. Aineistoilta on mahdollista kysyä sekä samoja että erilaisia kysymyksiä. Samoihin kysymyksiin saatuja vastauksia analysoitaessa on kuitenkin otettava huomioon kyseessä olevan aineiston ominaisuus. (Ks. Peuhkuri 2004, 53–56.) Nuorten ja aikuisten haastattelut avaavat elämyksiin erilaiset näkökulmat. Nuoret kuvaavat omia ja toisten nuorten elämyksiä, kun taas aikuiset kuvaavat elämyksellisyyttä etupäässä heidän työhönsä liittyvänä asiana. Molemmat omista puhuja-asemistaan käsin tuovat esille kulttuurista merkityksenantoa ja ammentavat puheensa ainekset yhteisestä kulttuurisesta tarinavarannosta.

Noudatin samanlaista otetta sekä nuorten että aikuisten haastattelujen analyysissä. Analysoin aineistoa teemoittain. Haastattelurunko ohjasi teemoittelua. Jotkin teemat jätin vähemmälle tarkastelulle, koska ne eivät varsinaisen tutkimuksen kannalta olleet keskeisiä. Tällaisia ovat esimerkiksi aikuisten aineistossa työhistoria, koulutus sekä seikkailutoiminnan historiaa käsittelevät katkelmat. Nuorten kuvauksissa taas koulunkäyntiin, laitossijoitukseen tai nuorten perhesuhteisiin liittyvät asiat eivät suoraan kuuluneet selvitetävien asioiden piiriin. Ne taustoittivat puhetta ja selvittivät mistä asemasta erilaisista asioista puhuttiin. Analysoin haastatteluja käsitellen kutakin haastattelua yhtenä tapauksena ja tein tapausten välistä analyysiä; hain samat teemat kustakin haastattelusta (ks. Alasuutari 1994, 31–34).

Yksittäisestä haastattelusta etsin elämystä käsittelevät osiot ja tarkastelin sitä, millaiseen kohtaan ne keskustelussa sijoittuvat. Kiinnitin huomiota siihen, miten elämys määritellään, miten asiaa kehitellään keskustelun aikana, millaisia asioita mainitaan elämysten esimerkkeinä ja miten koettu selitetään. Etsin aineistosta eri tapausten välisiä yhtäläisyyksiä sekä erilaisuuksia. Tällaisia teemoja olivat elämykset ja nautinto, elämysten emotionaalinen laatu, kiellettyjen tekojen tekemisen syyt, harrastukset ja unelmaharrastukset, nuorten ja aikuisten elämysten erilaisuus, mitä nuoret yleensä tekevät vapaa-aikanaan, millaiset asiat ovat heille tärkeitä, naisellisuus, miehisuus sekä se, mistä nuoret hakevat elämyksiä ja jännitystä. Tarkastelin analyysissä ensinnäkin sitä, missä määrin samanlaisia tai erilaisia asioita kuuluu haastateltujen nuorten elämään. Toiseksi etsin yhteisiä piirteitä ja eroavuuksia tarkastelemalla yksittäisiä elämyksen määritelmiä ja vertailemalla niitä toisiinsa. Kiinnitin huomiota erityisesti siihen, miten nuoret asennoituvat elämyksiin ja niiden tavoitteluun sekä siihen, millaisia asioita he kuvaavat omina elämyksinään. Kolmanneksi rakensin yleisempää kuvaa asiasta edellä mainittujen pohjalta. Aikuisten aineistosta hain perusteita seikkailutoiminnan soveltamiselle nuorille ja erilaisille menettelyille sekä asennoitumisessa ilmeneviä eroja suhteessa kaupalliseen seikkailutoimintaan ja elämysten tuottamiseen. Myös aikuisten omat nuoruuden elämykset ja niiden vertaaminen tämän päivän nuorten elämyksiin oli yksi aihe-alue, johon kiinnitin huomiota aineistoa analysoidessani.

Työn diskurssianalyttinen ote tulee ilmi puhujaposition ja puhettavan suhteen analysoinnissa. Pohdin, miten elämys ja nuorten elämykset merkityksellistyvät eri tavalla eri positiosta kuvattuina tai miten elämyksen perustelut muuttuvat. Haastattelupuheessa kiinnitin huomiota siihen, kuinka käsitteen ymmärrys kehittyy keskustelun aikana. Olen tarkastellut käsitteiden muotoutumista ja lausuman suhdetta liitännäisalueensa eli millaisessa kontekstissa lausuma esitetään. Lausuman suhteissa liitännäisalueeseen muotoutuvat erilaiset käsitteet (Foucault 2005b; Kauranen & Rantanen 2005, 228–237). Se, millaisiin asioihin elämys yhdistetään puheessa, kuvaa mitä käsitteen ajatellaan pitävän sisällään. Tämä sopii myös kirjalliseen aineiston luentaan. Lisäksi pyrin tunnistamaan koko aineiston laajuudessa erilaisia elämyksestä kertomisen tapoja. Diskurssilla ymmärrän Foucaultin ajatteluun tukeutuen kiteytynyttä ajattelu- puhe- tai toimintatapaa sekä strategiaa, joka järjestää asioita tietyn rationaliteetin ohjaamana (ks. Foucault 2005b; Vuori 2002, 83).

Foucault (2005b, 68–69) korostaa Tiedon arkeologia -teoksessaan, että diskursseja kohdellaan ”käytäntöinä, jotka muotoilevat järjestelmällisesti kohteet, joista puhuvat”. Sosiaalinen maailma rakentuu erilaisista rinnakkain esiintyvistä diskursseista. Vaikka Foucault toteaa, että diskurssit on tehty merkeistä, hän painottaa sitä, että ne tekevät ”enemmän kuin käyttävät merkkejä asioiden tarkoittamiseksi”. Tutkimuksessani yhtenä diskurssina voidaan pitää elämysten ympärille kiertyvää keskustelua, joka synnyttää kohteenaan elämyksen samanaikaisesti useammalla eri osa-alueella. Diskurssi ikään kuin taittuu aladiskursseiksi (Kauranen & Rantanen. 2005, 240). Tapa, jolla käsite elämys ymmärretään, on kussakin aladiskurssissa omansa, vaikka niillä on yhtäläisyyksiäkin ja ne heijastelevat samaa diskursiivista muodostelmaa kukin omalla tavallaan. Puhe elämyksistä merkitsee jotkut kokemukset elämyksiksi. Tämän lisäksi elämyspuheessa voidaan ajatella tuotettavan tunne-elämän hallintaan välineitä ja muokattavan ihanteita ja käsityksiä siitä,

millaiset asiat ovat tavoittelemisen arvoisia ja miten niitä voidaan tavoitella eli tuotetaan käytäntöjä ja normaalistavia menettelyitä (vrt. Oinas 2001). Tämä tutkimuskin on ymmärrettävissä yhdeksi saman diskurssin aladiskurssiksi, joka sovittaa yhteen samaan aikaan esiintyviä aladiskursseja ja yrittää selvittää niiden välisiä suhteita, diskursiivisen kentän taloutta ja rinnakkaisdiskursseja (vrt. Foucault 2005b, 77–92). Diskurssi on Foucaultin (2005b, 75–76) mukaan erilaisten suhteiden verkosto, subjektiin nähden ulkoisuuden tila, joka levittyy auki.

Foucault'n analyysin kohteena oli etupäässä tieteellinen teksti, mikä oleellisesti on erilaista kuin oma aineistoni. Tieteellisen tekstin voidaan ajatella olevan niin sanotun yleisen totuuden tuottamisessa erityisessä asemassa. Arkeologista tarkastelutapaa on Kaurasen ja Rantasen (2005) mukaan kuitenkin mahdollista soveltaa muunkinlaisen tietämisen kuvaamiseen. Tätä puoltaa sekin, että Foucault (2005b) itse ymmärtää tieteen diskursiivisena muodostelmana, joka on unohtanut oman poliittisen alkuperänsä. Ark tiedolla ja tieteellä on tiedon lajeina erilainen asema ja institutionaaliset käytännöt totuuden tuottamisessa. Omasta työstäni puuttuu historiallinen ulottuvuus lähes täysin tai se on hyvin ohut. En tutki sitä, miten nykyisyys on rakentunut vaan pikemminkin sitä, miten elämys kokemuksena ja käsitteenä nykyisyydessä rakentuu. Foucault käyttää diskurssin käsitettä monessa eri merkityksessä. Tässä työssä diskursiivinen muodostelman käsitteellä viitataan laajempaan useita eri diskursseja käsittävään tapaan jäsentää maailmaa, kun taas elämystä koskevat tekstit ymmärrän rajallisiksi vain tiettyä ilmiötä koskeviksi ”keskisuureksi diskurssiksi”. Vuori (2002, 82–83) on kutsunut näitä keskisuuria diskursseja tutkijoiden rakentamiksi tietyn teeman tai kohteen ympärille muodostuneiksi käsitteellistämistavoiksi.

Haastattelujen analyysin paino on työssäni yksittäisten haastatteluiden tarkastelussa kokonaisuusina tai tarinoina. Haastatteluissa esitettyjä lausumia on tarkasteltu yhteydessä puheessa tuotettuun kokonaisuuteen. Keskusteluissa esitettyjen ajattelu- ja toimintatapojen teemoittaisen tarkastelun tavoitteena ei ole yleispätevien lakien löytäminen, jotka soveltuisivat kaikkina ajankohtina ja joka paikassa. Lähestymistapani on tulkinnallinen ja induktiivinen. Tavoitteena on ymmärtää erityisiä tilanteita ja selvittää, mikä niiden merkityksellistymisestä elämyksenä johtuu yksilöllisestä vaihtelusta ja mikä taas saattaisi olla yleistä, kulttuurisesti määräytynyttä. Mielenkiintoisia kohtia aineistossa ovat toistuvat ilmaukset, joidenkin asioiden puuttuminen tai niiden vähäinen asema, erilaiset luonnollisuutta tai itsestään selvyyttä kuvaavat ilmaisut. Ne kertovat kollektiivisesti jaetuista käsityksistä.

Aikuisten aineiston analyysissä kiinnitin huomiota siihen, millaisista positioista kyseessä olevaa teemaa kulloinkin käsitellään. Aikuisilla oli haastattelutilanteessa useampia positioita (vrt. Alasuutari 1999, 186; Alastalo & Åkerman 2010). Aikuisten puheen analyysi oli näin monitasoisempaa; oli työn ja yksityisyyden taso sekä oman itsen tarkastelu nuorena tai aikuisena. Lisäksi aikuisilla oli oman aseman tai toimenkuvan muovaama suhde nuoriin ja yleensä nuorten positioihin. Etsin näiden erilaisten tasojen kautta sitä, millaisena elämys näyttäytyy ja kenen kokemuksena sitä kulloinkin käsitellään ja miten aikuisten näkemykset yksittäisen teeman alla jakautuvat. Samalla vertasin, missä määrin he tuottavat samanlaista

kuvausta kuin nuoret ja samanlaisia perusteluja elämysten kokemiselle. Lisäksi kiinnostavaa oli koettuina elämyksinä muistettujen asioiden sisällöllinen samanlaisuus tai erilaisuus.

Nuorten puheessa kiinnitin huomiota siihen, millaisessa roolissa ovat alkoholi ja muut päihteet tai kielletyt teot ylipäättään. Haastattelutilanteessa oli mahdollista tarkkailla nuorten reaktioita erilaisiin aihe-alueisiin eli millaisia asioita nuoret kielsivät tai millaisiin asioihin he eivät halunneet ottaa kantaa. Ihmiset tukevat helpommin esitettyä tulkintaa kuin kyseenalaistavat sen tai sanoutuvat irti jostakin asian esittämisen tavasta. Tällainen on esimerkiksi julkisessa keskustelussa usein esitetty ja aikaisemmin nuorisotutkimuksessakin ilmennyt oletamus nuorten samankaltaisuudesta.

Analyyttinen teemoittelu voi helposti johtaa kokonaisuuden kadottamiseen ja keinotekoisien ajatusrakennelmien kehittelyyn, jotka irtaantuvat kokemuksellisesta yhteydestä asiaan ja niiden merkityksiin. Siksi olen tässä työssä halunnut painottaa yksittäisten lausumien sijaan kokonaisuuksia, joihin lausumat liittyvät tai joihin ne ovat yhteydessä. Yksittäisten merkitysten tai elämyksen määrittelyiden tarkastelu kontekstista irrallaan saattaa tyhjentää sanotusta ne merkitykset, joista olen kiinnostunut. Kuitenkin analyttinen tarkastelu tuo esille kokonaisuuden erilaiset osat ja yksittäisten osien kokonaisuutta rakentavat merkitykset.⁷⁷

Haastattelupuhetta voidaan lähestyä myös Foucaultin (2005b, 76, 170–173) arkiston käsitteen avulla tai sen innoittamana. Arkiston käsite on tällöin ymmärrettävissä eräänlaisena analogiana haastattelutilanteelle ja siinä aktualisoituville lausumille. Käsite viittaa lausumien muotoutumisen ja muodonmuutoksen järjestelmään, joka saa aikaan sanotun. Sanotut asiat ovat tulosta erityisistä säännönmukaisuuksista. Arkistosta riippuu, mitä on mahdollista sanoa ja millaisia lausumia ilmaantuu ainutkertaisina tapahtumina eli millainen erilaisten suhteiden verkosto ulkoisuuden tilana aukeaa. Arkisto ei tule koskaan valmiiksi. Se on iäti keskeneräinen ja loppuunsaattamaton. Vilma Hännisen käyttämä tarinavarannon käsite voidaan ymmärtää Foucault'n tiedonarkeologiassa esittämän arkiston käsitteen avulla. Sosiaalinen tarinavaranto kuvaa kulttuurissa ilmenevien tarinoiden joukkoa, joiden on mahdollista realisoitua. Yksilö rakentaa omaa tarinaansa ja se tulee ymmärretyksi tietyn tarinaperinteen osana. Sosiaalinen tarinavaranto on luonteeltaan uudistuva; on tarinallista kiertokulkua, joka kiinnittyy Hännisen (1999, 22) mukaan rakenteellisiin tekijöihin ja sitä kautta materiaalisiin prosesseihin ja yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin. Tarinat elämyksistä heijastelevat ja yhdistelevät näitä kulttuurisia tai sosiaalisia tarinavarannon aineksia.

Yksittäisessä haastattelutilanteessa ovat monenlaisten diskursiivisten kenttien avautumisen mahdollisuudet olemassa. Toisten puhujien kohdalla keskustelu noudattaa olemassa olevia haastattelutilanteen normeja, kun taas jonkun toisen kohdalla haastattelutilanteessa saattaa syntyä myös keskustelua siitä, millaiset asiat voisivat olla vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Tilanteessa levittyy vähitellen erilaisten diskurssien muodostama verkosto, joka laajenee keskustelun edetessä tai sulkeutuu ja rajautuu

⁷⁷ Alkoholi tai tupakan polttaminen yksistään eivät esimerkiksi nouse elämyksenä esille kirjoituksissa. Ne ovat elämyksiä usein sijoituessaan laajempaa yhteyteen, jolloin niiden merkitys on muuta kuin päihtymys tai aineen vaikutus. Usein mukana tilanteessa on muita itselle merkityksellisiä ihmisiä.

vähitellen. Kaikkia kyseessä olevaan aiheeseen yhteydessä olevia kenttiä ei ole mahdollista aktivoida eikä niiden aktivoituminen noudata mitään ennalta ajateltavissa olevaan kaavaan.

4.6. Eettisiä ja metodologisia pohdintoja

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on aina jossain määrin puolestapuhujan roolissa (ks. Chow 2001, 42). Tutkimustilanteessa tutkimuskohteena oleva on tilanteen hallinnan suhteen heikommassa asemassa tutkijaan verrattuna, ja tästä syystä itsen ja omien kokemusten kuvaamisen tavat voivat olla hyvinkin kontrolloituja. Esimerkiksi kertoessaan tai kirjoittaessaan tarinaa elämyksistään ja antaessaan niille merkityksiä nuoret uusintavat ja muotoilevat omaksumiaan kulttuurisidonnaisia kuvaustyyliä. He voivat ajatella edustavansa itsensä lisäksi jotain suurempaa joukkoa tai toisaalta ottaa etäisyyttä johonkin ryhmään tai nuoriin yleisenä kategoriana. Kirjoitusten ja puheen kautta nuoret myös representoivat minuitaan, omaa sukupuoltaan ja viiteryhmänsä arvostuksia. (Ks. Jaatinen 2000, 15–16.)

Aineistossani nuorten kuvaukset ovat katkelmia, kannanottoja, käsitteen määrittelyitä ja muisteluita. Niiden avulla luon käsitykseni siitä, millaiset asiat ovat nuorille elämyksiä ja miksi ne ovat olleet elämyksiä. Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää tulkintaa ja rivien välistä lukemista. Kaikki kertomukset eivät anna vastausta kysymykseeni, ja joidenkin kertomusten kohdalla joudun itse etsimään kokemuksen merkitystä eläytyen kirjoittajan kertomukseen. Joissakin kertomuksissa kirjoittaja ilmaisee selkeästi tapahtuman merkityksen, kun taas toisissa kertomuksissa jää lukijan tehtäväksi selvittää, mitä kokemus on merkinnyt ja miksi se on ollut elämys. Olipa kirjoituksissa kuvattu selkeästi koettua elämystä ja sen merkitystä tai ei, olen tutkijana toimiessani aina, myös tutkimusasetelman perusteella, tekemässä tulkintaa jonkun toisen esittämästä asiasta; luomassa representaatiota eli representaation representaatiota.

Nuoret ovat ikäluokkana alisteisessa suhteessa aikuisiin nähden. Nuorten toimintaa kontrolloidaan, heitä edustetaan monin eri tavoin ja heidän ilmauksiaan sekä käyttäytymistään tulkitaan ilman, että heillä itsellään on samassa määrin mahdollisuuksia esittää omia näkemyksiään tai korjauksia näihin tulkintoihin. Nuorten ympärillä käyty keskustelu on ollut ristiriitaista (Hoikkala 1991b, 273–274; 1993 ks. Törrönen 2004, 147–149; Griffin 1993). Yhtäältä nuoria on kuvattu kurittomina ja ongelmia tuottavana ryhmänä, mutta toisaalta nuorten on ajateltu edustavan tulevaisuutta ja nuoruutta on itsessään pidetty ihailtavana asiana. Kuvatessaan omia kokemuksiaan ja antaessaan niille merkityksiä nuoret ottavat nämä kulttuurisesti jaetut nuoruuden diskurssit huomioon. Nuori voi esimerkiksi piiloutua valmiiksi tuotettujen negatiivisten identiteettimääritysten taakse. Myös tutkija saattaa edistää erilaisten tutkittaviin suunnattujen kontrolloivien käytäntöjen lisääntymistä (ks. Helén 2004, 208) tuodessaan ilmi joitakin ongelmallisina pidettäviä toimintatapoja. Nuoret ovat tietoisia siitä, että heidän kuvauksensa tullaan tulkitsemaan uudelleen. Tämä taas voi vaikuttaa siihen, millaisia representaatioita omista kokemuksista halutaan antaa ja millaisia kokemuksia kannattaa jakaa aikuisyhteiskunnan edustajan kanssa. Tutkimukseen

osallistuneiden aikuisten puhumista puolestaan rajaavat heidän asiantuntija-asemansa ja ammatti-identiteettinsä.

Osallistuessaan muiden toimijoiden rinnalla diskursiivisiin käytäntöihin tutkija luo ja vahvistaa ajatuksellisia yhteyksiä ja käsitteiden merkityksiä sekä tuottaa tiettyyn puhujapositioniin liitettyjä piirteitä. Omassa työssäni tällainen uhka on tuottaa negatiivisesti sävytynyttä kuvaa nuorista hedonistisina elämysten etsijöinä, jotka eivät piittaa oman toimintansa seurauksista (ks. Virokannas 2004, 19). Toinen, päinvastainen ansa on ryhtyä nuorten puolestapuhujaksi ja tuoda esille vain sellaisia asioita, asennoitumisia ja arvostuksia, joita yhteiskunnassa pidetään hyväksyttävänä. Tässä työssä haluan tehdä erilaisia näkemyksiä ymmärrettäviksi. Toisen henkilön näkökulman parempi ymmärtäminen voi toimia sysäyksenä tämän uudella tavalla avautuneen maiseman muuttamiselle tai sen vaalimiselle.

Kokemusta tai elämystä tulkitaan ja muokataan uudelleen aina nykyisyyden perspektiivistä (Schütz 2007). Analysoin sitä, mistä kirjoitetaan elämyksenä, miten siitä kirjoitetaan sekä sitä, millaisia merkityksiä kuvauksista on luettavissa. Pidän tätä lähestymistapana parempana vaihtoehtona kuin jos esimerkiksi tarkkailisin nuorten ulkoista toimintaa ja yrittäisin sen perusteella tehdä päätelmiä siitä, milloin joku on kokenut tai kokemassa elämystä ja mitä tämä kokemus tälle henkilölle mahdollisesti merkitsee. Tällöin nojautuisin pelkästään teorioihin ja omaan määritelmäni ja käsitykseni elämyksestä.

Joidenkin kokemusten voidaan ajatella olevan oman elämän tarinan, oman minäkuvan tuottamisen ja sen ylläpitämisen kannalta keskeisempiä kuin toisten. Osa näistä kokemuksista on kerrottavissa myös muille, mikä merkinnee sitä, että ne asettuvat niiden normatiivisten kehysten sisään, jotka kirjoituksen laatija on tarinalleen muodostanut. Myös yhteiskunta rajaa mahdollisten kertomusten (ja muodostettavissa olevien identiteettien) joukkoa (ks. Pulkkinen 2003, 179–191; vrt. Foucault 1980; Butler 2006). Se, voidaanko elämykset tulkita tällaisiksi oman elämäntarinan sisällön muodostumisen kannalta keskeisiksi kohdiksi, ja se, miten on mahdollista erottaa identiteettiä rakentavat kokemukset sellaisista kokemuksista, joilla ei ole tätä ominaisuutta, ovat vaikeita kysymyksiä. Ajattelen kuitenkin laaja-alaisesti ymmärrettyinä toiminnan tai tietyn tapahtuman kantavan tätä elämykseksi nimettyä merkitystä, sikäli kuin se liittyy ja kiinnittyy osaksi yksilön elämäntarinaa tai kehystää sitä.

Tutkija on laadullisessa tutkimuksessa keskeinen instrumentti. Hän on tutkimusasetelman kehittäjä ja tutkimuskysymysten asettaja. Tutkijan teoreettiset kiinnostuksen kohteet, aikaisempi koulutus, työkokemus, sosiaalinen tausta, ikä ja sukupuoli muun muassa vaikuttavat siihen, mikä on hänen suhteensa tutkimuskohteeseen aiheena ja miten hänet otetaan vastaan esimerkiksi haastattelijana. Tutkijan on nostettava aineistosta esiin ne asiat, jotka ovat hänen tutkimuksensa kannalta relevantteja, asian kehittelyä eteenpäin vieviä ja kiinnostavia kysymyksiä; hän tekee päätökset siitä, miten asian raportissaan esittää. Toinen tutkija ei välttämättä tee samoja valintoja tai keskustele haastateltavien kanssa samalla tavalla. Ajatus tutkimuksen toistettavuudesta täsmällisesti samalla tavalla ja oletus toisen tutkijan päätyemisestä samanlaisiin tuloksiin laadullisen tutkimuksen yhteydessä, on kiistanalainen ja epärealistinen vaatimus. Se edellyttäisi

persoonatonta lähestymistapaa ja menettelyiden standardointia. Luotettavuuden arvioinniksi parempi menettely on omien valintojen ja kuljetun reitin esittäminen; tutkija pyrkii paikantamaan itsensä (Ronkainen 1999a, 117–121). Omassa tutkimuksessa sitoudun fenomenologis-konstruktivistisen tutkimuksen näkökulmaan ja lähestyn nuorten ja aikuisten elämäskuvauksia aineistolähtöisesti suhteuttaen heidän kertomaansa laajempiin yhteiskunnallisesti rakentuneisiin jäsenyyksiin ja diskursseihin.

Laadullisen tutkimuksen analyysi on usein vaikea kuvata seikkaperäisesti, koska suurin osa analyysistä on ajattelutyötä ja analyysi sisältää erilaisia vaiheita, eli mielessä erilaisten asioiden ja ilmiöiden välisten yhteyksien pohtimista, teorioiden luontia ja oivalluksen odottamista. Se on myös omaa ajattelua ruokkivien aikaisempien tutkimuksien lukemista sekä oman aineiston läpikäyntiä uudestaan ja taas uudestaan. Olen omassa työssäni pyrkinyt kuvaamaan analyysivaihetta mahdollisimman tarkasti, jotta lukija saa käsityksen siitä, miten tulkintani aineistostani ovat muodostuneet. Laadullisen aineiston analyysiin ei ole yhtä oikeaa tapaa. Sellaisen analyysitavan kehittäminen, joka sopii omaan aineistoon vie usein aikaa; kokeilemista ja erehtymistä. Olen halunnut yhdistää tutkimuksen kannalta merkityksellisiä lähestymistapoja. Sosiologisen omasta työstäni tekee keskittyminen niihin merkityksiin, joita nuoret elämysten käsitteeseen ja tätä käsitettä vastaaviin kokemuksiinsa liittävät. En ole psykologian tapaan kiinnostanut yksilöiden persoonallisuuden rakentumisesta sinänsä vaan siitä prosessista, joka rakentaa yksilön identiteettiä tuottamalla sosiaalisesti rakennettuun maailmaan objekteja, joita kohden yksilö toimintansa ohjaa, joiden ohjaamana hän toimii yhteisön jäsenenä ja joiden vaikutuksesta hänen tuntemuksensa saavat merkityksensä.

5. NUORTEN AJATUKSIA ELÄMYKSESTÄ KÄSITTEENÄ JA KOKEMUKSENA

Tässä luvussa analysoin sekä nuorten kirjoituksia että teemahaastatteluja. Asian käsittely etenee niin, että ensin tutkin elämyksen määrittelyä sekä käyn lyhyesti läpi elämysten aiheita, minkä jälkeen analysoin aineistoa teemoittain. Luvun lopussa esittelen elämyksen kuvaamisen tyyppejä. Keskeiset teemat koskevat elämysten hakemista ja kokemista, elämysten kokemuksellisia ominaisuuksia, niiden erottuvuutta ja unohtumattomuutta sekä elämysten kokemiseen liitettyä yhteisöllisyyttä. Näin myös muistaminen ja halu kertoa elämyksistä ovat keskeisiä luvussa käsiteltyjä teemoja. Ennen tyypittelyä käsittelem myös nuorten harrastuksia useita teemoja yhdistävänä ja erilaisia elämyskokemuksia tuottavana kenttänä. Teemojen käsittelyn kautta avaan aineistossa esiintynyttä näkemysten moninaisuutta ja toisaalta tyypittelyn avulla tiivistetysti kokoan yhteen teemojen hajontaa. Elämyksistä kertominen ja niiden mieleenpainuvuus tuovat myös esille kokemusten merkityksen identiteettitarinaa rakentavina asioina. Vaikka analyysissä on tavoiteltu aineistolähtöisyyttä, on aineisto kerätty teoreettiseen kirjallisuuteen perehtymisen jälkeen ja erityisesti elämyshakuisuutta ja nuoruutta ikävaiheena käsittelevien teorioiden ohjaamana. Aineiston analyysissä yhdistän havaintojani aikaisempien tutkimusten nuorten toimintaa ja kokemuksia selittäviin tutkimustuloksiin. Työni tarkoitus on valottaa nuorten elämysten subjektiivista ymmärtämistä ja kokemista. Tiukasti aineistolähtöisessä tutkimuksessa ideana ei ole se, että tutkija ilman tutkimuskohteeseensa perehtymistä lähtisi keräämään aineistoa. Päinvastoin teoreettisen sensitiivisyyden ajatellaan kumpuavan tutkijan perehtyneisyydestä johonkin tiettyyn kysymykseen. (Vrt. Strauss ym. 1990, 42–44, 46).

5.1. Elämys tunteena, kokemuksena ja tapahtumana

Elämystä voidaan kirjoituksissa lähestyä useasta eri näkökulmasta. Kertojan asemoituminen suhteessa aiheeseen määrittää, miten hän sitä tarkastelee tai millaisia esimerkkejä hän nostaa esille. Elämystä voidaan kuvata jonakin tulevana tapahtumana, parhaillaan tapahtuvana, äskettäin koettuna tai joitakin aikoja sitten tapahtuneena tapahtumana. Myöhemmin kokemukselle annettu merkitys voi olla toinen kuin se, minkä kertoja sille on antanut aktuaalisessa tilanteessa. Samalla tavoin, jos nuori kuvaa elämystä yleisellä tasolla, hän saattaa esittää sellaisia asioita elämyksinä, joita itse ei pidä elämyksinä omalla kohdallaan.

Nuorten teksteissä elämykseen viitataan tunteena, tapahtumana, tilanteena, kokemuksena tai asiana. Elämystä kuvataan enimmäkseen myönteisenä ja voimakkaana tunnetilana, joka saattaa vallata ihmisen silloin, kun hän kokee jotain erityistä.

Elämys on jonkinlainen voimakas tunne. Sen ei varsinaisesti tarvitse edes tuntua hyvältä. Pääasia on, että sen muistaa jälkeensä. (T108)

Tapahtuma tai asia, joka on vaikuttanut merkittävästi omaan elämään. Käsite elämys tuo esiin ihanoitua, jännitystä ja ehkäpä rakkauttakin. (T177)

Kaikki haluavat elää. Joskus täysin, joskus muuten vaan. Joskus halutaan mukaan uuteen, tuntemattomaan seikkailuun tai kokea jotain erikoista ja ihmeellistä ja irtaantua arjen rutiineista. Elämys on tunne siitä, että on elossa. Se on kokemus, joka vaikuttaa ihmiseen ja kenties auttaa ajattelemaan asioita eri tavalla. (P163)

Käsitteitä tunne, kokemus ja tapahtuma käytetään läpi aineiston rinnakkain elämyksen kanssa. Tämä käyttö ei ole määrittelyyn pyrkivää, vaan eri käsitteitä käytetään silloin, kun halutaan välttää toistoa tekstissä. Osalle tunteet ja kokemukset rinnastuvat toisiinsa, kun taas toisilla kokemukset ja tapahtumat ovat pitkälti rinnakkain käytettyjä käsitteitä.

Ihmiset perinteisesti ymmärtävät sanan elämys jonain hienona ja positiivisena tapahtumana tai sen muistona. ”Olipa elämyksellistä”, saattaa joskus kuulua lomamatkan selostuksen aikana tai jossain muussa vastaavassa tilanteessa, mutta onko tämä todella se, mitä elämys-käsite todella tarkoittaa, tai edes mitä sen pitäisi olla? [...] Mielestäni tämä on täysin väärin. Tapahtuma ei ikinä voi olla elämys. Tapahtuma on kokemus. Elämys taas tapahtuu ihmisen mielessä, joko kokemuksen laukaisemana tai jonkun muun asian aiheuttamana. [...] jotta jokin olisi elämyksellistä, on sinun koettava jotain ylevää ja uutta, henkistä kasvua...[...] Elämyksen todellinen tapahtumapaikka ei siis ole mikään aineellinen taso, vaan oma mieleemme, kun käsityskykymme laajenee tai kokemuspöyrimme kasvaa.” (P173)

Edellä olevassa esimerkissä kokemus ja tapahtuma kiinnittyvät johonkin havaittavissa olevaan ja yksilön ulkopuoliseen, ei niinkään mielensisäisiin prosesseihin, jollaiseksi taas elämys määritellään. Mielensisäinen on kirjoittajan mukaan kuitenkin vuorovaikutuksessa ulkoisen maailman kanssa, sillä elämyksen saa aikaan jokin kokemus. Erilaisia jäsenystapaa edustavat ne nuoret, joilla kokemus rinnastuu tunteisiin. Kokeminen on asioiden tuntemista tietyllä tavalla, kuten elämyksenä. Elämys itsessään ymmärretään kuitenkin sisällöllisesti hyvin samalla tavalla. Elämys on jonkin arvossa pidetyn kohtaamista. Kokeminen on suhteessa olemista tai suhteen muodostamista erilaisiin asioihin (ks. Perttula 2005, 116). Laajasti ymmärrettynä kokemuksia ovat esimerkiksi havainnot, uskomukset, muistot, kuvitelmat ja kosketukset (ks. Heinämaa 1996, 17).

Teksteissä elämyksinä pidetään myös tavallisuudesta poikkeavia ja merkittäviä tapahtumia. Niihin liittyy vaikuttaviksi ajateltuja asioita omassa elämässä tai ne ovat jääneet erityisesti mieleen.

Elämys on mielestäni monipuolinen käsite ja se on erilainen jokaiselle yksilölle. Jollekin on elämys käydä naapurikaupungissa ja jollekin se on maailmanympärysmatka. Yksi elämyksen tärkeimmistä piirteistä on sen aiheuttamat tunteet. Nämä tunteet ovat voimakkaita ja positiivisia. Elämyksen on aiheutettava jotain sisäistä värinää eli nostaa karvat pystyyn. Elämyksen on myös jotenkin poikettava arjesta. Eihän se muuten voi sävyttää. (T298)

Nimittäisin elämykseksi arjesta erottuvaa tapahtumaa. Usein elämykseen liittyy uuden tuntu. Samoin elämykseen liitetään helpommin positiivisia, myönteisiä tunteita herättäviä tapahtumia kuin jotain tavanomaisesta elämästä negatiivisesti poikkeavaa. Kukaan ei kai nimitä auto-onnettomuuteen joutumista elämykseksi. (T260)

Jos nuorista yksille elämys on nimenomaan tunne ja toisille se ilmenee tiettyjä tunteita virittävänä tapahtumana, kolmannet eivät määritä elämystä niinkään suhteessa kokemuksen, tapahtuman tai tunteen käsitteisiin, vaan he kirjoittavat kuvailevaan sävyyn elämyksestä. He kertovat, miltä silloin tuntuu. Elämys on sateen ropinaa katolla, mikrossa lämmitetyn pullan

tuoksua, pudonneiden lehtien kahinaa jaloissa tai lumihiihtaleiden leijailua. Tässä kuvaustavassa nuori ilmaisee elämyksen kokemisen fyysisyyttä, ruumiillisuutta tai materiaalisuutta. Se on fyysisesti aktivoivaa tuntemista. Koettu liikuttaa, sykähdyttää, värisyttää tai hätkähdyttää.

Toinen asia, joka saa tunteeni kuohumaan on heavy metal -yhtye, jossa soitan. [...] Joskus kun soitamme poikien kanssa, ja kaikki tuntuu menevän nappiin, niin silloin on erittäin hyvä olo. Tekisi mieli juosta ulos ja huutaa: ”Me olemme parhaat!”. (P100)

Elämyksiä ovat syvälle mieleen jääneet tapahtumat tai tilanteet. Käsitteellä elämys ei ole varsinaista synonyymia. Kun ihminen kokee elämyksen, hänen koko kehonsa aistii sen. Se tulee jonkinlaisina aaltoilevina tunnetiloina ja jättää tapahtuneen muistiin tietyllä tavalla. Elämykset palaavat mieliin ja yleensä ne ovat positiivisia. (T25)

Kokemuksena tai tapahtumana elämystä tarkastelevat nimeävät erilaisia asioita elämyksiksi, mutta toteavat usein samalla, että nämä asiat eivät ole välttämättä kaikille ja tilanteesta toiseen elämyksiä. Moni kirjoittaa, ettei tietty kokemus automaattisesti tarkoittanut elämystä.

Elämys sopii huonosti olemassa oleviin kategorioihin tai pyrkii ylittämään käsitteiden välisiä rajoja. Sen määrittäminen on niin ikään vaikeaa, mikä elämyksen kulloinkin synnyttää. Tämä kysymys tuli esiin niissä kirjoituksissa, joissa nuori toteaa, ettei elämyksen kokemusta määrännyt pelkästään tapahtuma tai tietty tunne. Kognitiivisesti painottuneessa määrittelytavassa elämys hahmottuu oivalluksena, ahaa-elämyksenä ja asioiden uudenaikaisena ymmärtämisenä. Emotionaalisuutta korostavilla nuorilla taas korostuu aistimisen konkreettinen kuvaaminen.

Usein mietiskellessään saa uusia elämyksiä. En siis puhu meditaatiosta vaan siitä, kun hetkeksi pysähtyy hengähtämään ja miettimään asioita. Saattaa tajuta jonkun asian tai löytää siihen uusia ulottuvuuksia. (T10)

Elämys tuntuu sydämessä ja saa kasvat hehkumaan outoa lämpöä. Huolet ja murheet katoavat hetkeksi ja mieli rentoutuu. Elämys on kuin vaihuis transsiin. Tiedostamatta muuta ympärillään kuin sen asian, jonka tunnet elämykseksi. (T23)

Kirjoittaja voi valita useita erilaisia tarkasteluhorisontteja elämykseen. Hän voi ottaa siihen esimerkiksi henkilökohtaisen välittömällä tunnetasolla liikkuvan, aktuaalista kokemusta kuvaavan näkökulman tai omaan elämänsäkuuluun sijoittuvan reflektiivisen asenteen mutta myös enemmän kulttuurisen näkökulman muokkaaman asenteen eli elämystä käsitellään tällöin yleensä kulttuurin sisällä tietynlaiseksi ymmärrettynä asiana. Alla olevassa esimerkissä kirjoittaja suhteuttaa elämyksen yksilön kehitykseen ja elämänsäkaareen.

Elämys tarkoittaa mielestäni samaa kuin kokemus eli jonkun tapahtuman kokemista. Molemmissa tapahtuma herättää kokevassa yksilössä tunteita, joskin elämys antaa sanana sellaisen kuvan, että tilanne olisi vaikuttavampi ja ikimuistoisempi kuin kokemus. Sekä elämykset että kokemukset vaikuttavat vahvasti siihen millaiseksi aikuiseksi he kasvavat. Myös aikuisena elämykset tuovat elämään mielenkiintoa, rikkautta ja muokkaavat sekä persoonallisuuttamme että olemustamme (P 168)

Tunteena ja kokemuksena kuvattu elämys on aktuaalisessa tilanteessa kokijalleen syntynyt emotionaaliseen vahvistukseen perustuva ajatus kokemuksen poikkeuksellisuudesta.

Takautuvassa tarkastelussa yksilö tutkii kokemustaan, sillä hän ei ole itse tapahtumahetkellä tietoisesti reflektoinut kokemustaan ja tunnistanut omia tunteitaan. Muistelutyössä kokemukseen liitetään erityisiä merkityksiä. Oma kokemus suhteutetaan laajempiin merkitysverkostoihin ja omaan henkilöhistoriaan. Schütz (2007, 91–95) kuvaa reflektiivisen katseen suuntaamista elämyskokemukseen toisiomuistamisena. Ensiömuistamiseen viittaavia piirteitä voidaan pyrkiä kirjoituksessa jäljittämään eli toisiomuistamiseen perustuvassa elämyksen kuvaamisessa keskittyään kokemushetkellä vallinneen tunnelman luomiseen.

Tilanteen merkityksellistäminen jälkeensä on kokemuksen uudelleen tulkintaa tai nimeämistä nykyisyydestä. Toisaalta joidenkin kokemusten merkitys selviää vasta myöhemmin ja yksilö voi nähdä niiden asettuvan erityiseen vaiheeseen omassa elämänkulussaan (ks. Rönkä ym. 2002, 48, 58). Nuoret saattoivat taaksepäin katsovassa merkityksenannossa nimetä elämykseksi myös pidempään ajanjaksoon sijoittuvan episodin, jonka merkitys on muodostunut ajan kuluessa ja laajemman kokonaisuuden osana. Tulevaisuuteen sijoittuvat elämykset puolestaan kuvaavat niitä toiveita ja arvostuksia, joita nuorella on tällä hetkellä ja nykyisyyden perspektiivistä tarkasteltuna.

Jokaisella ihmisellä on uskoakseni täysin ainutlaatuinen käsitys elämyksistä. Tämä käsitys alkaa muovautua jo hyvin varhain; [...] Ihmisen elämyksen kokemukseen vaikuttaa hänen arvomaailmansa, joka muuttuu vanhetessa. Voidaankin sanoa, että meillä jokaisella oleva elämys-käsite on eräänlainen ihmisiän mittainen prosessi. (P172)

Elämys on jotain, mikä herättää voimakkaita tunteita ja jotenkin koskettaa. Elämys-sana kuulostaa positiiviselta. Elämys on yleensä myönteinen - ei tosin välttämättä aina tapahtumahetkellä. Mutta useimmiten se on sellainen juttu, mitä voi muistella hymyissä suin. Elämys on eri ihmisille eri asioita. Vaikuttaa paljon, mitä ihminen itse on elämänsä aikana ehtinyt kokea. (T252)

Tapahtuma, läsnäolon kokemus ja tapahtuminen kokemuksena

Kun elämystä käsitellään tapahtumana, käsite saa kulttuurisesti määrittyneitä spesifejä sisältöjä. Esimerkkeinä mainitut tapahtumat representoivat elämyksellisyyttä yleisemmässä merkityksessä. Näitä tapahtumia tuodaan myös mediassa esille juuri tässä ominaisuudessa. Tällaisina tapahtumina nuoret mainitsevat perhejuhlat ja kirkolliset juhlat (joulut, kastetilaisuudet ja konfirmaatiot), festivaalit, taidenäyttelyt, teatteriesitykset, matkat, konsertit tai messut. Niiden viettoon kohdistuu odotuksia tai niitä varten valmistaudutaan erityisesti. Ne voivat itsessään myös edustaa arvostettuja asioita, kuten yhteisyyttä, kauneutta tai lahjakkuutta. Lisäksi monet urheiluun liittyvät suuret tapahtumat sekä tietyt urheilulajit mielletään elämyksellisiksi. Ne kirjoittajat, jotka nimeävät erikoisempia tapahtumia elämyksiksi, perustelevat niiden elämyksellisyyttä esimerkiksi sillä, että tapahtuma kokoaa yhteen paljon ihmisiä ja että siinä on mahdollista tutustua uusiin ihmisiin tai ”hukkaa” ihmispaljouteen (ks. Mäenpää 2005, 142–151, 159–164).

Sana elämys tarkoittaa mielestäni vähän samaa kuin kokemus siis sellainen asia tai tapahtuma mistä nauttii tai on onnellinen kokiessaan sen. Elämykseen kuuluu mielestäni monia eri asioita tai seikkoja. Yksi tai tärkein niistä on tunnelma, millainen tunnelma on kokiessaan jotain aivan uskomatonta tai nähdessään todella kaunista ja upeaa. Esimerkkini elämykselle voisi olla vaikkapa

taiteiden yö. Siellä on paljon ihmisiä, nuoria, joita ei ole ennen nähnyt ja joihin voi tutustua ja saada heistä uusia kavereita tai jopa ystäviäkin. (T34)

Odotus itsessään voi olla merkittävä osa tapahtumaa. Nuori saattaa festivaaleille mennessään haaveilla suureen rakkauteen törmäämisestä tai unelmoida oman esikuvansa tapaamisesta urheilutapahtumassa. Tämä selittää, miksi nuoret mainitsevat erilaiset tapahtumat elämyksellisinä, vaikka heillä itsellään ei olisi niistä kokemuksia. Osittain kokemusten puuttuminen mahdollistaa kuvitteellisten tarinoiden kehittämisen etukäteen ja fantasiaattisen aineksen sitomisen niihin.⁷⁸

Tapahtumasta elämyksenä kirjoitetaan edellä mainitusta poikkeavassa merkityksessä silloin, kun käsitettä käytetään synonyyminä kokemiselle. Elämys syntyy, kun jotakin tapahtuu omassa elämässä. Elämys assosioituu näin usein ajatukseen elämisestä ja elossa olemisesta.

Sana elämys tarkoittaa jonkin asian elämistä. Tämä ei tarkoita jokapäiväisiä tapahtumia (yleensä), sillä elämys on elämys vain, jos koskettaa jotakin ihmisen sisällä ja herättää tunteita. Joillekin esim. kävely kadulla on suuri ja koskettava kokemus, elämys toiselle vain jokapäiväinen rutiini. Eri ihmiset kokevat eri asiat elämyksiksi ja elämys voi olla mikä tahansa, hyvä levy, kauniin tytön hymy tai viikonlopun ryypyputki. Elämyksen aikana ihminen tuntee todella elävänsä enemmän kuin normaalisti, mutta elämys ei silti ole aina mukava. Elämys on asia, joka jää kirkkaana muistoihimme. (P153)

Elämys on tunne siitä, että on elossa. (P163)

Yksittäiselle elämykselliselle hetkelle on ominaista tunteiden voimakkuus ja ajantajun häviäminen. Voidaan puhua eletystä koetusta tai koetusta koettuna, jota tietoisuus ei ole vielä tavoittanut (ks. Oesch 2002, 296). Läsnaolo tilanteessa kattaa muut ajan kokemisen ulottuvuudet tietoisuudessa: hetkessä ei ole erikseen ajateltavissa menneisyyttä ja nykyisyyttä, vaan ne ovat samassa hetkessä kiinni. Vastakkainasettelu poissaolevan ja läsnäolevan välillä kuvaa hyvin tilannetta. Poissaolo voidaan ymmärtää fyysisenä poissaolona mutta myös ajatuksellisenä tai psykologisena. Tämä tilanteesta poissaoleminen ei onnistu elämykselliseksi kuvatussa tilanteessa.

Samaa asiaa voidaan kuvata Kaj Ilmosen (1999) käyttämän omistautumisen käsitteen avulla. Ajatus tunteesta omistautumisena perustuu Agnes Hellerin (1979) ajatteluun. Hänelle omistautuminen kuvaa subjektin sääntelevää funktiota suhteessa maailmaan, eli se kuvaa sitä, miten yksilö on suhteessa maailman erilaisiin kohteisiin. Tunne on kohteellista ja kuvaa omistautumisen astetta, eli asiat havaitaan tietynlaisina. Tunteminen on myös havaitun kohteen käsittämistä, ymmärtämistä. Tunteet kietoutuvat kognitioon. (Heller 1979, 7, 50–51.) Tunteminen intensiivisesti on jollekin kokonaan omistautumista. (Ilmonen 1999, 300–301.) Omistautuminen antaa tietoa siitä, millaisia merkityksiä yksilö antaa asioille ja miten hän on

⁷⁸ Osa nuorista oli kokenut suurten odotusten sijoittamisen johonkin tulevaisuudessa toteutuvaan tapahtumaan petolliseksi siinä mielessä, että he olivat joutuneet pettymään. Toistuvilta pettymyksiltä halutaan suojautua ja kehitetään defensiivinen orientaatio; kun ei lataa suuria odotuksia tuleville tapahtumille, voi yllätyä positiivisesti. Nuorille näytti olevan tyypillistä haluttomuus käsikirjoittaa tapahtumia etukäteen. Tämä tuli esille erityisesti haastattelujen yhteydessä.

suhteessa ulkomaailmaan (Heller 1979). Elämys voidaan tulkita tällaisen omistautumisen erityisenä muotona. Seuraavat sitaatit kuvaavat hetken subjektin omistavaa merkitystä:

Elämys on kokemus tai tilanne, joista ihminen nauttii niin, että unohtaa hetkeksi kaiken muun. Elämys painuu yleensä mieleen niin, ettei sitä heti unohta. (P36)

Elämys on vapauttava kokemus, joka saattaa tulla mistä tahansa, esimerkiksi talvella kokea täydellisen hiljaisuuden. Asiat, jotka tekevät tapahtumasta tai tapahtumasarjasta elämyksellistä ovat erilaisia. Elämystä kokiessa ei tule minkäänlaiset murheet mieleen. Elämys hipoo täydellisyyttä. (T66)

Se, että ollaan jossakin läsnä, edellyttää tietoisien itsen ja oman toiminnan tarkastelun häviämistä. Tietoisesti ei voi saavuttaa tunnetta läsnäolemisen (ks. Utriainen 1999, 106–112, 271–272; vrt. Mead 1967). Tietoisella kognitiivisella tasolla tapahtuvassa reflektiossa on jo menetetty aktuaalisen kokemuksen taso (ks. Mead 1967, 135–138; ks. myös Kilpinen 2008).⁷⁹ Yksilö arvioi jälkikäteen aktuaalisessa läsnäolon tilanteessa ilmenevää omaa intuitiivista ja aloitteellista toimintaansa. Yksilön kokemushistoria rakentuu koetun jatkuvasta suhteuttamisesta aiemmin koettuun.

Reflektiivisyyden kehitys on yhteydessä myös hallinnan ja itsekontrollin saavuttamiseen. Itserefleksiivisyys kykynä tekee yksilön tietoiseksi omaan toimintaansa liittyvästä epävarmuudesta ja hallinnan otteen menettämisen mahdollisuudesta, kun taas vähän tällaisia kykyjä toiminnassaan ilmentävä henkilö ei asetu samassa määrin itsensä ulkopuolelle; hän elää hetkessä. Sosiaalisessa kanssakäymisessä itsetietoisuuden herääminen myötä ihmiselle kehittyy asteittain suhde itseen eli kyky asettua toisen asemaan (vrt. Vygotski 1982; Mead 1967).

Vaikka elämysten kuvaustyyli vaihtelee kirjoituskohtaisesti, on kirjoituksissa viime kädessä kyse jälkikäteen tapahtuvasta merkityksenannosta ja (re)konstruointiprosessista, toisiomuistamisesta. Koettu ensiömuistamisena on tietoisuuden tavoittamattomissa (ks. Schütz 2007, 90–95). Näin ajatellen läsnäolon kokemus on koettua vapautta itsen arvioinnista ja tietoisesta kontrolloinnista.

Mielestäni koko elämä on elämyksien etsimistä ainakin minulle. Yritän etsiä suuria tunteita eri tavoilla. Elämyksien ei välttämättä tarvitse olla iso repäisy tai irtiotto tavallisesta arjesta. Elämys voi olla myös turvallinen tunne, onnen tunne siitä, että elämä sujuu hyvin ja juuri niinkuin haluat. Kun on hyvät välit ystäviin ja läheisiin ja aurinko paistaa ja olo on kaikin tavoin onnellista. Toisaalta elämys voi olla myös jotain suurta. Sellaista, mitä et olisi koskaan voinut kuvitella tekeväsi. Jotain mistä tiedät energiasi riittävän sellaiseksi, miksi et olisi itseäsi ikinä kuvitellut. Irtautumista tavallisesta minäkuvastasi, tieto siitä, että pystyt muuhunkin. (T288)

[...]Usein elämys on jotain, mitä vastaavaa ei ole koskaan ennen kokenut. Elämykset ovat hetkiä, jolloin pysähtyy ajattelemaan, että nyt kaikki asiat sujuvat hyvin tai, että on todella onnellinen ja sama ”hurmos” jatkuu elämyksen ajan, jos niin voisi sanoa, vaikea selittää. (T49)

⁷⁹Meadin teoriassa *I* minän osana edustaa intuitiota ja aloitetta. *Me*-minä ilmentää tätä itseä viiveellä.. (Ks. Kilpinen 2008). Weckrooth (1992) on tässä yhteydessä Meadin ajatteluun nojautuen käyttänyt ”lähiminän” ja ”etäminän” käsitteitä, jotka kuvaavatkin hyvin minätietoisuuden dynamiikkaa. Sen sijaan Törrösen ja Maunun (2006; 2009) käyttämiä käsitteitä yksityisestä ja julkisesta minästä voidaan pitää harhaanjohtavina siinä mielessä, että yksityisen minän rakenne ei lopulta ole kovin yksityinen. Kyse on yksilön minätietoisuuden rakenteesta, ei niinkään siitä, miltä yksilö konkreettisesti näyttää muiden silmissä tai siitä, miten tämä julkisuuskuva poikkeaa yksityisestä minäkäsityksestä, vaikka oman toiminnan saamalla palautteella onkin merkittävä rooli minän rakenteen kehityksessä.

Elämystä määrittävät ilmaukset kiertävät aineistossa kehää. Sitä on mahdollista pitää niin kokemuksena, tapahtumana kuin tunteenakin. Nuori saattoi ilmaista asian niin, että jonkin tunteen kokeminen omassa elämässä oli itsessään merkittävä tapahtuma. Vastaavasti jotkin tapahtumat, kuten häät tai lapsen syntyminen, näyttäytyvät elämyksinä niihin sisällytettyjen suurien tunteiden takia. Abstraktilla tasolla elämyksen liittäminen johonkin edellä mainittuun yleiseen kategoriaan tuntuu kutistavan sen olemusta; tekevän siitä neutraalin. Zuckermanin määritelmä elämyshakuisuudesta erityisenä tilana (state) tulee lähelle nuorten ajatuksia kokemuksesta, jossa yhdistyvät tietty mielenlaatu (asenne), kokemisen intensiivisyys ja tapahtumallisuus. Tämä käsitys sopii positiivisiksi määriteltyihin elämyksiin. Elämyksen määrittämisessä myös itse kokemisen prosessissa voidaan kiinnittää huomiota kolmeen eri vaiheeseen. Voidaan siis pohtia, onko asenteen lähtökohtaisesti oltava tietynlainen, jotta elämys voisi syntyä, onko elämys lopputuloksena syntynyttä vai onko se jonkun asian tekemistä ja jotakin kohti kulkemista?

Millainen kokemus on elämys? Elämyksen kuvaaminen

Elämys sana tarkoittaa tilannetta, joka jää mieleen lämpöisenä muistona ja jonka ehkä haluaisi kokea uudestaan. Elämys on mielestäni positiivinen sana. Elämystä ei voi kokea negatiivisessa mielessä. (T314)

Elämys on kokemus, jota ihminen ei haluaisi olla kokematta (P155)

Elämystä määrittäviä usein toistuvia kriteereitä ovat kokemuksen positiivisuus, erityisyys ja unohtumattomuus. Osa nuorista kuvaa elämystä positiiviseksi kokemukseksi ja negatiivista kokemusta pelkästään kokemukseksi. Elämys yhdistyy jännittävään, arvokkaana pidettyyn, nautintoon, iloon ja onnellisuuteen. Elämyksen erityisyyttä puolestaan ilmentää sen nimeäminen muista kokemuksista erottuvana. Erityisyys on ainutlaatuisuutta, ihmeellisyyttä ja poikkeavuutta. Elämys merkitsee myös muutosta. Elämystä kuvataan rikastuttavaksi, avartavaksi tai vapauttavaksi kokemukseksi tai tuntemukseksi.

Elämystä kuvaavat ilmaukset ovat merkitykseltään voittopuolisesti myönteisiä, tai niillä on kulttuurisesti tällaisia konnotaatioita. Näistä ennenkokemattomuus, uskomattomuus ja uutuus ovat tavallisimpia ilmauksia. Myös jonkin asian tulkitseminen sanoinkuvaamattomaksi tai harvinaislaatuiseksi viestittää kokemuksen positiivisesta merkityksestä. Elämyksen erottuvuutta kuvataan lisäksi kokoon ja voimaan liittyvin ilmauksin. Se ajatellaan muun muassa mahtavaksi ja mielettömäksi. Näitä kokemuksen suuruutta korostavien ilmausten jälkeen kirjoittaja saattaa kuitenkin todeta, että elämys voi olla pienikin. Ne ovat pieniä, mutta kokijalleen merkittäviä. Esille nostetaan myös pelon, vaaran, surun ja vihan kokemista. Usein tällaiset kuvaukset tulevat esiin vastinparin toisena jäsenenä, kun luetellaan, mitä kaikkea elämys voi olla; se voi olla iloinen tai surullinen, upea tai kamala, kaunis tai ruma.

Elämystä luonnehtivat sanavalinnat muodostavat synonyymiryppäitä. Ainutlaatuinen kokemus on esimerkiksi jollain tavalla uusi ja siksi erottuvuudessaan mieleenpainuva.

Käytetyt käsitteet ilmaisevat kokemuksen harvinaisuutta ja korvaamattomuutta suhteessa aikaisempiin kokemuksiin.

Minulle elämys tarkoittaa jotain arjesta poikkeavaa tai uutta elämystä, joka aiheuttaa tunteita ja tunteita, esim. iloa ja väsymystä. Elämyksiä on helppo kokea tavallisesta poikkeavassa ympäristössä. Kaupunkilaiset kokevat elämyksiä maalla, metsässä tai merellä, kun taas maalla asuville päivä kaupungissa voi olla elämys.[...] Elämykset ovat irrottautumista arjesta ja niistä ei saa tulla tapaa tai koko tunne ja tuntemus katoaa. (T218)

Elämys on unohtumaton kokemus, josta muistaa lähes kaiken, tai sitten jos on sillä hetkellä onnesta sekaisin, niin ei välttämättä muista juuri mitään. Elämykset ovat tapahtumia, jotka koskettavat syvästi. Esimerkiksi lapsen syntymä tai kauan haaveillun unelman täytyminen. Minusta elämykset ovat suuria asioita, jotkut tietysti voivat saada elämyksiä pienistäkin asioista elämyksen, mutta minä en. (T211)

Kaikki uudet asiat eivät kuitenkaan ole elämyksiä kuten eivät kaikki miellyttävät kokemuksetkaan. Elämykseksi ymmärretyllä kokemuksella uskotaan olevan jotain kestävämpää merkitystä. Rutinointumisen ajatellaan olevan elämyksellisen kokemuksen esteenä. Toistuvuus saattaa tehdä elämyksenä pidetystä kokemuksesta epäelämyksen, josta tunteet ovat latistuneet.

Elämykset tuovat mieleen hetkiä, joita ei voi enää kokea, mutta niillä on positiivinen vaikutus, jotka tuovat elämän synkkiin hetkiin jotain positiivista.(T316)

Elämyksiä ovat juuri ne asiat, jotka piristävät arkea. Siihen, että aletaan kutsua miellyttävää kokemusta elämykseksi täytyy siihen liittyä lisäksi jotain ainutkertaista, ennenkokematonta ja sellaista, mitä ei ehkä koskaan saa kokea uudelleen. (P181)

Oma harrastus saattoi kuitenkin tarjota pysyvämmän tavan tavoittaa elämyksellinen tunnetila.

Yksi tapa löytää elämyksiä on liikkuva elämäntyyli, laajat tuttavapiirit ja harrastukset. Omat elämykset liittyvät lomamatkojen huikaiseviin maisemiin tai kummelluksiin. Myös kaverien kanssa tehdyt asiat voivat olla elämyksiä. Omassa harrastuksessa, jalkapallossa elämykset ovat pelireissut tai ehkäpä paras elämys on selvästä altavastaaja asemasta nousu voittoon. Harrastuksissa elämys motivoi jatkamaan. Elämyksiä ei saa tulla liian usein, sillä jos elämä on pelkkää elämystä, tiputus arkipäivään on liian suuri. (P110)

Nuoret korostavat elämyksen yksilöllistä merkitystä. Ajatellaan, että ihmisten elämät, kyvyt tuntea ja kokemusvarastot ovat erilaisia, ja näin ollen eri ihmiset arvostavat erilaisia asioita. Yksille jo pienet asiat voivat olla elämyksiä, kun taas toiset ajattelevat elämyksen olevan jotain suurta ja kerran elämässä tapahtuvaa. Se, millä tavalla kohteeseen on asennoiduttu, määrää pitkälti sen, millä tavalla asia havaitaan tai koetaan.⁸⁰ Vaikka asia voidaan tiettyssä tilanteessa ymmärtää näin, tästä ei voitane kuitenkaan päätellä, että yksilöt voisivat mielin määrin omaa asennettaan muuttamalla muodostaa vastenmielisistäkin tilanteista itselleen elämyksiä.

Elämys on ollut kokijalleen usein myös yllättävä, toisin sanoen kokemus ei vastaa odotuksia. Tällöin kokemus on onnistunut murtamaan asenteen luoman ennakkokuvan

⁸⁰ Schütz (1967) korosti asenteen ja reflektion merkitystä kokemuksen sisällön määrittämisessä (ks. Heiskala 2000, 87). Haaparanta (2002, 319) tuo kokemista analyysoivassa pohdinnassaan esille, että asenteet luovat objektin eli havaitsemisen on kohteen havaitsemista jonkinlaisena.

objektista. Elämys olisi näin omaksuttuja merkityksiä potentiaalisesti uudelleen järjestävä kokemus.⁸¹

Minusta juuri se, miten reagoi, määrittelee sen, onko se elämys vai ei. Jos on itse kokenut asian suurenmoisena ja jännittävänä, on se silloin elämys. Elämykset herättävät aina jonkinlaisia tunteita, olivat ne sitten huonoja tai hyviä. Mitä elämä olisikaan, jos ei välillä kokisi upeita hetkiä ja uusia asioita. Elämä on lyhyt, mutta maailmassa on kuitenkin niin paljon opittavaa ja koettavaa. Itse ainakin haluan elää jokaisen päivän täysillä [...] on erittäin hienoa, jos osaa iloita pienistäkin asioista: Ne muuttuvat silloin elämyksiksi. (T319)

Tässä elämyksen kokeminen olisi kirjoittajan mukaan itsestä kiinni, eli siitä, miten elämään suhtautuu. Nuorten kirjoituksista välittyvä yleisesti oletus siitä, että uudet asiat ovat mukavia ja mielenkiintoisia. Nuoret kirjoittavat siitä, että he tulevat löytämään rakkauden, työpaikan tai että he ovat jonakin päivänä lapsenlapsilleen tarinoita kertovan isovanhemman asemassa. Nämä myönteiseen sävyyn kuvatut oman elämän etenemisen hahmotelmat viestittävät kulttuurisesti normittunutta käsitystä elämän normaalista etenemisestä.

Elämys... kai minulla ei ole ollut suurempia elämyksiä, kun aiheesta on niin vaikea keksiä kirjoitettavaa. Pieniä ja hetkellisiä elämyksiä on ollut esim. saada synttärilahjaks jotain ihanaa tai saada kokeesta kymppi, mutta en laske niitä elämyksiksi. Odotan kyllä elämältä vielä suuria elämyksiä, eihän tässä lyhyessä 16 vuotta kestäneessä elämässä ole voinut tai tavallaan onneksi ole tapahtunut suuria elämyksiä, joita vanhuudenpäivinä voisi muistella. Mitä tässä olisi enää odottamista elämältä, jos kaikki olisi jo tapahtunut. Sana "elämys" mielestäni on jotain aivan unohtumatonta ja ihanaa esim. omat häät ja matka jonkeen lämpimään vaikka kuherruskuukausi. (T181)

Esimerkit teksteissä, joiden kautta elämystä luonnehditaan vahvistavat käsitteen myönteistä tulkintaa. Matkailu, uudet ihmissuhteet ja menestyminen ovat tässä yhteydessä mainittuja asioita.

Elämyksiä kokee loppujen lopuksi aika usein. Niitä tapahtuu ihan arkipäiväisessä elämässä. Elämyksiä ovat kaikenlaiset, jotka ihminen kokee upeana ja uutena. Asian ei tarvitse olla erikoinen eikä ihmeellinen. Kunhan se vaikuttaa ja liikuttaa kyseistä ihmistä. Asia, jonka joku kokee elämyksenä voi olla toiselle aivan tavallinen asia. Elämys voi olla myös jotain aivan suurenmoista. Sitä on vaikea kuvailla muille, koska se on juuri sen ihmisen tai joidenkin yhdessä kokema asia ja vain ne "tajuavat" sen. Ei pysty määrittämään mitä tai millainen elämys on. Elämys syntyy, kun joku reagoi johonkin asiaan voimakkaasti ja tunteella. (T269)

Aikaisemmat kokemukset ja havainnot omasta toiminnasta tai ympäristöstä vaikuttavat siihen, miten tulevaan suhtaudutaan (Neisser 1982, 49–50). Aikaisemmat kokemukset ja näistä oletan erityisesti elämyksien olevan yksilön tulkintakehikon koossa pitäviä osia ja arviointiperusteita luovia yksiköitä. Tämä merkityksenanto on pitkälti tiedostamatonta. Emootioteoreetikko Nico Fridjan (1986) ymmärtää tunne-elämykset relevanssisignaaleina. Ne kertovat toimijan ja tilanteen suhteesta. Tähän ajatukseen viitaten myös Myllyniemen (1991, 360) mukaan elämykset ovat signaaleja emotionaalisen ärsykkeen merkityksellisyydestä

⁸¹ Toisaalta elämyksenä ajatellaan usein asiaa, joka on uusi sikäli, ettei yksilöllä ole siitä käsitystä eikä näin myöskään ennakoivaa asennetta. Aikaisemmat kokemukset ylipäättensä voisivat näin selittää sitä, miksi elämä näyttäytyy eri tavalla elämyksellisenä eri yksilölle. Ne, joille on karttunut positiivisia kokemuksia, odottavat tulevaisuudenkin tuovan niitä, ne taas, joilla on huonoja kokemuksia, ovat oppineet suhtautumaan varauksellisesti uusiin kokemuksiin.

vireillä olevien pyrkimysten kannalta. Ne antavat tietoa siitä, mihin suuntaan ollaan menossa, kun asioita arvioidaan suhteessa omien tavoitteiden saavuttamiseen. Schütz (2007, 153–157) puolestaan käyttää kokemuskaavan käsitettä viitattaessaan kokemuselämysten mielekkyyssyhteyteen. Mielekkyyssyhteys tavoittaa kokemuselämyksissä valmiiksi rakentuneet kokemusesineistymät. Kokemuskaavat ovat kokemusten tulkintakaavoja, jotka sijoittavat tulkittavan elämyksen samanlaiseen menneeseen kokemusesineistymään (emt.), kuten esimerkiksi koettuun riemuun.

Elämykset ovat hahmotettavissa yksilöllisinä asian arvon merkitsijöinä, vaikka ne rakentuvatkin sosiaalisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksen tuloksena. Se, että nuoret arvottavat uusia kokemuksia positiivisina, kertoo kulttuurisen jäsenystävän omaksumisen lisäksi siitä, että heillä ei välttämättä ole vielä ollut paljon vastoinkäymisiä elämässään.

Olen itse elämysten etsijä. Pidän uusista elämyksistä ja niiden saaminen voisi olla vaikka koko elämäni tarkoitus. En halua vanhana isoäitinä tajuta, etten ole kokenut tai elänyt täysillä. Äsköinen lauseeni taitaa olla aika suosittu ja kliseinen nykypäivän maailmassa, mutta tottahan se on, ei kukaan halua olla elämättä varsinkaan tässä mahdollisuuksien täyttämässä maailmassa.[..]Elämyksellisiä asioita ei voi kukaan määritellä kuin itselleen. Jokainenhan kokee asiat eri tavalla, omalla tavallaan. Uskon kuitenkin, että jos vain istuu kotona ja vuoroin koulussa, ei voi sanoa elämäänsä kovinkaan elämykselliseksi. Elämyksistä pitää ottaa kiinni ja antaa niiden viedä.

Itse pidän suurimpina elämyksinä tähän astisessa elämässäni omia kavereitani. He ovat tuoneet elämäni suurimman osan elämyksistäni ja ovat itse suuri elämys! Heihin liittyvät tunteet ovat elämyksistäni suurimmat. yöllä saavutetut asiat ovat myös tuottaneet elämyksiä onnistumisesta ja nehan ovat niitä parhaita. Epäonnen elämykset kun eivät jää niin hyvin mieleen. (T264)

Nuoret kokivat elämyksen määrittelyn vaikeaksi. Tätä selitettiin ensinnäkin sillä, ettei omassa elämässä ollut välttämättä tapahtunut mitään sellaista, jota voisi kutsua elämykseksi. Omien kokemusten pohjalta oli vaikea luoda yleistystä (vrt. Vygotski 1982, 18). Elämys voitiin nimetä ”Once in the lifetime” -tyyppiseksi kokemukseksi. Toisaalta osa saattoi ymmärtää käsitteen median välittämän kuvan perusteella tai irralliseksi omasta elämästä. Käsite yhdistyi joillakin haastatelluilla nuorilla kulttuuriin elämyksiin, kuten taidenäyttelyyn ja estetiikkaan. Nuori ei itse välttämättä ollut koskaan käynyt taidenäyttelyssä tai mieltänyt pitäneensä tällaisia asioita omina elämyksinään. Ominaista näille kuvauksille oli, ettei nuori osannut sanoa, mitä elämys on.

H: Niin mutt, ett voiks sää ajatella, ett ne on ollu niinku sulle semmosia elämyksiä?

T: En mä tiä

H: Sä et osaa sanoa joo. Jos sää ajattelet elämystä noin sanana ja sitt vaikk nautintoo ni, miten ne eroaa toisistaan?

T: En mä tiä

H: Ku sä mietit, mikä sulle on niinku nautinto ja sitt mikä elämys, ni, miten...

T: Enemmän vois sanoa niinku, ett kavereitten kanssa oleminen on niinku nautinto, ku se, ett se ois niinku joku elämys.

H: Joo. Miks tota se on niinku enemmän nautinto eikä sitt elämys?

T: No ku meillä on niinku niin semmonen hyvä porukka ni sitt se, siit niinku nauttii siitä hetkestä ku on niitten kanssa. Sitt ku pääsee kuitenkin tosi harvoin moikkaamaan niitä, ni sitä ainakin tekee jotain repäsevää, mutt oon määkin rauhoittunu nyt aika paljon siitä mitä mä oon tänne tullut, ett sillee

H: et sä näät ton puuhastelun kavereitten kanssa ni pikemminki nautintona kuin elämyksenä. Millä tavalla niinku elämys on sitten erilainen?

T: En mä tiedä.
H: Ett mitä se tavallaan vaatis, ett se ois sitt vielä niinku elämys?
T: En mä tiedä. Nautinto on jotenkin paljon täydellisempi silleen. Meillä on aika täydellistä aina ku me ollaan yhdessä.
H: Millä tavalla sitt elämys on niinku ei täydellisempi?
T: Sä kysyt liian vaikeita kysymyksiä. hehe
H: heheh Eiku mua kiinnostaa toi, ett mitä sää ajattelet, ett toi toinen ois niinku nautinto ja toinen elämys, ett mikä, miten ne niinku eroaa? Mitä puuttuu toisesta tai on toisessa niinku lisänä?
T: No mä en. Mä en oikeestaan osaa ajatella mitään asiaa silleen elämyksenä, ku en mä o mitenkään semmonen. Mä oon niinku... no, jos mä oisin vähän rauhallisempi ja silleen, ni ehkä mä sitt ajattelin, ett tähän on elämys, ett ompa kivaa. Mutt mä oon oikeesti vähän semmonen menevämpi ja sitt mä yleensä teen ja ajattelen vasta sen jälkeen ja silleen ni, mä ajattelen kaiken silleen paljon yksinkertaisemmin [...]
H: Joo .Mitä sä ajattelet minkälaisesta asiasta voi saada elämyksiä?
T: En mä tiedä.
H: Jos sä mietit tota ...
T: No jostain Gallerioista käymisestä.... en mä tiedä
H: Gallerioista käymisestä. Sulla liittyy tää tämmöseen taiteeseen nää elämykset vai?
T: No Tosiaan joo. (päinvastainen merkitys) (HT)

Kokemistapoja pidetään yksilöllisinä, kuten myös asioiden merkityksiä. Nuoret eivät halunneet haastattelutilanteessa puhua toisten nuorten puolesta, mikä on heille elämys. Halu olla määrittelemättä käsitettä muiden puolesta on tulkittavissa usealla eri tavalla. Ajattelen tämän heijastavan elämyksen ja kokemuksen henkilökohtaisuuden lisäksi nuorten epävarmuutta tai pelkoa siitä, että on väärässä tai sanoo jotakin hullua aikuisyhteiskunnan edustajan kuullen. Toisaalta aihe voi yksinkertaisesti olla niin uusi, ettei siihen osata ottaa kantaa tai nuorilla ei ole käsitystä siitä, millaiset asiat muille nuorille olisivat elämyksiä. Henkilökohtaisen näkemyksen painottaminen on turvallinen ratkaisu. Omien tunteiden tulkittaminen jokainen on asiantuntija, eikä kukaan toinen voi määrittää toisen puolesta, mikä tälle on elämys (vrt. Jokinen ym. 1993; Jokinen 1999, 134–135).

Nuoret eivät ole myöskään tottuneet käyttämään määrittelyvaltaa suhteessa toisiin nuoriin tai tottuneet asettumaan asiantuntijan osaan (vrt. Honkasalo 2010, 89–90). Nuorilla voidaan ajatella olevan tuoreessa muistissa kokemukset, jolloin heitä ei ole kuunneltu vaan heidän toiveitaan ja käyttäytymistään on pidetty oireena jostain muusta ja yleisemmälle joukolle tyypillisenä tapana reagoida johonkin asiaan. Tällöin heidän pyrkimyksistään on ikään kuin viety yksilöllisyys, ja viesti on jäänyt kuulematta (ks. Aapola 1999, 74–79; 2002b, 132). Omassa työssään Aapola (1999) erottaa kolme murrosikää määrittelevää diskurssia, jotka tarjoavat tulkintamalleja siitä, miten nuoren käyttäytymistä tulee selittää ja ymmärtää. Selvästi erottuvina diskursseina hän mainitsee murrosikäisen biologisen, psykologisen ja sosiaalisen diskurssin. Diskurssit ovat erilaisia subjektipositioita tarjoavia määrittelyareenoja, jotka asemoivat yksilöt risteävien diskurssien kentässä tiettyyn paikkaan. Nämä subjektipositiot luovat resursseja, mutta myös käyttäytymisodotuksia. Yksilö voi pyrkiä muuttamaan tietyn subjektiposition muovaamalla niiden sisältöjä ja merkityksiä uudestaan. (Ks. Aapola 1999, 73–79, 350; Foucault 2005b, 70–76.) Jonkin mielipiteen selittäminen esimerkiksi henkilön murrosikäisyydellä antaa perusteen olla ottamasta puhujaa vakavasti. Kirjoituksissa sen sijaan saatettiin helpommin viitata nuorille yleisiin elämyksiin. Muiden nuorten elämykset luovat taustan omien elämysten esittelylle.

Elämyskäsite merkitsee monelle nykynuorelle jotain hyvin extremepainotteista kokemusta osittain ehkä sen takia, että nämä extreme-lajit ovat kovassa huudossa nykynuorison keskuudessa. Minulle elämys tarkoittaa unohtumatonta kokemusta. Jollekin tämä voi käytännössä tarkoittaa yötä metsässä leirinuotion äärellä, matkaa eksoottiseen tai vähemmän eksoottiseen maahan, sukellusta tai mitä tahansa arkielämästä poikkeavaa toimintaa. (T215)

5.2. Nuorten elämyksien aiheet

Yksityiskohtaiset kronologisesti etenevät ja tiettyyn tapahtumaan keskittyvät kirjoitukset ja haastatteluissa kerrotut yksittäiset tarinat voidaan luokitella sisällöllisen aihealueensa mukaan

- 1) suhde- tai relationaalisuustarinoihin (suhteet ihmisiin, kulttuureihin, eläimiin ja luontoon)
- 2) liikunnallisiin ja toimintakeskeisiin tarinoihin (liikunnalliset ja seikkailulliset toimintamuodot)
- 3) eksistentiaalisiin tarinoihin (filosofiset, yliluonnolliset ja uskonnolliset tarinat)
- 4) harrastuskeskeisiin onnistumis- ja menestystarinoihin (musiikki- ja urheiluharrastukset)
- 5) aineellisiin seikkoihin liittyviin tarinoihin (pähteet, nautintoaineet, tavarat)
- 6) kasvu- ja muutostarinoihin (oppiminen, kasvaminen ja elämänmuutokset).

Aihe-alueet, joita seuraavaksi käyn hieman läpi, ovat tarinoissa kuitenkin usein päällekkäisiä. Yksittäinen tarina saattaa muodostua useasta edellä mainitusta aihealueesta. Toisaalta joukossa on puhtaasti vain yhtä sisältöaluetta käsitteleviä esimerkkejä. Elämykseksi voi määrittää seurustelusuhde, ensimmäinen ulkomaanmatka tai kouluvuodet sisäoppilaitoksessa. Yksi nuori kirjoittaa ainutlaatuisena elämyksenään vaihto-oppilasvuodestaan, jota hän pitää kasvattavana ajanjaksona omassa elämässään. Toiselle kirjoittajalle elämyksenä ilmenee silmänräpäyksen omainen hetki, joka on viedä jalat alta. Tällainen voi olla ensimmäisen suudelma, tanssiminen oman ihastuksen kohteen kanssa tai esiintyminen yleisön edessä (vrt. Kontula & Haavio-Mannila 1995, 563). Yhtä hyvin elämyksenä voidaan muistaa konkreettinen elämänmuutos, kuten muutto toiselle paikkakunnalle. Oleellista tarinoissa ovat seuraavat asiat: missä ollaan, kenen kanssa, mitä tehdään sekä se, mikä on kertojan suhde näihin asioihin. Yksilö tulkitsee nykyisyyttä suhteessa omaan kokemukselliseen horisonttiinsa, ja näin ollen tilanne saa merkityksensä suhteessa tulevaisuuden odotuksiin; siihen mitä yksilö haluaa olla (ks. Koskijoki 1997, 283; Vilkkonen 1997; vrt. Markus & Nurius 1986).

Kokemuksellisesti yksilöllisestä luonteestaan huolimatta elämyksiä näyttää muodostuvan hyvin samanlaisista aineksista. Useimmiten nuori on tarinassa ystäviensä tai samasta asioista kiinnostuneiden kanssa tekemässä tai seuraamassa jotain itselle mieluista asiaa erityisissä olosuhteissa (vrt. Raippa 2002, 58–59). Nuorten keskinäiseen vapaa-ajanviettoon liittyvät tarinat ovat moniaineksisia. Ne voivat sisältää mainintoja alkoholin käytöstä tai muista jännittävyttä lisäävistä tekijöistä, kuten ihastuksen kohteen läsnäolosta, kielletyn asian tekemisestä, vanhempien poissaolosta, hurjasta suoriutumisesta, uudesta ympäristöstä tai

onnistumisen mahdollisuuksista. Painotus tällaisissa kuvauksissa on vapauden, ystävyiden ja jakamisen kokemisessa, hetkeen heittäytymisessä tai omassa onnistumisessa. Toive menestymisestä ja toiveen toteutuminen muodostavat usein omassa harrastuksessa koetun elämyksen sisällön.

Omana ryhmänään erottuvat jonkin oman elämän tärkeän kysymyksen hahmottamiseen, esteettisyyteen tai uskonnollisuuteen liittyvät elämykset. Tilanteeseen yhdistetään pyhyyttä, upeutta, kauneutta ja koskemattomuutta. Näissä tilanteissa kokemuksen jakamisella ei näyttäisi olevan suurta merkitystä, tai jakaminen saa erilaisia muotoja. Yksilö voi tällöin kokea olevansa osa ympäröivää luontoa. Toiset kuvaavat kokemusta oman paikan löytämisenä. Oma elämä näyttää hetken uudella tavalla merkitykselliseltä (ks. Koski 2000, 226–228). Toisille nämä voivat olla hetkiä, jolloin oman elämän kurssi määritellään uudelleen. Eräs poika kertoi haastattelussa päättäneensä pitkän patikkaretken aikana mielessään muuttaa toimintaansa, jotta tulevaisuus voisi muodostua erilaiseksi. Oman elämän pohdinnalle ja pysähtymiselle luonnon parissa vietetyt päivät antoivat hyvän tilaisuuden. Luonnossa kulkiessaan ja ympäristöä havainnoidessaan hän oli ihmetellyt sitä, että hänen kohtamiaan paikkoja oli ylipäättänsä olemassa. Eksistentiaaliset ja esteettiset elämykset saattavat liittyä läheisesti toisiinsa.

Matkustamiseen liittyvä tapahtumien elämyksellisyys oli yksittäisenä aiheena suosituin. Osassa matkakertomuksia nähtävyydet, ympäristön esteettisyys ja erilaisuus nousivat sosiaalisia ulottuvuuksia merkittävämmäksi. Nuorten kuvaukset matkoista näyttävät ensimmäisinä kohtauksina suuren maailman kanssa, askelina itsenäistymisen tiellä tai mieleenpainuneina hetkinä oman harrastuksen parissa (vrt. Tolonen 2005, 61). Merkittävä osa matkustamiseen liittyvistä tarinoista oli erilaisia omaan harrastustoimintaan liittyneitä kilpailu- tai esiintymismatkoja sekä koululuokan kanssa tehtyjä luokkaretkiä. Nuorten harrastusvalinnat selittävät elämyksinä muistettuja matkustelukokemuksia. Ne olivat mahdollistaneet matkalle pääsemisen. Toiset nuoret nimesivät ikimuistoisiksi elämyksiksi sen sijaan perheen kanssa matkustamisen tai ystävien kanssa tehdyt festivaalimatkat tai retket. Toisinaan matkakertomuksiin yhdistyi tarina romanssista tai oman naisellisuuden tai miehisyyden testaamisesta uudessa ympäristössä. Vieraassa ympäristössä oleminen antaa mahdollisuuksia rajojen ylityksiin (ks. Aapola 2002b, 143; Aapola ym. 2005, 154; Jokinen & Veijola 1990; Kröger 2005, 418). Yhteisölliset normit ja rooliodotukset eivät velvoita yksilöä samalla tavalla kuin normaalissa ympäristössä (vrt. Lehtonen 1994b, 48).

Siskoni löysi jätkäkaverin ja siitä se alkoi. Asuimme koko kesän sen jätkän luona, koska hänen vanhempansa olivat mökillä. Kutsuimme kavereitamme kylään ja pidimme hauskaa. Muistan miltä tuntui olla villi ja vapaa. Sai tehdä mitä ikinä halusi, kukaan ei tullut käskemään syömään, siivoamaan huonetta ym. Sai polttaa milloin ikinä mieli, ei tarvinnut pelätä, että joku haistaisi sen. Juotuakin tuli. Tapasin jätkiä. Kunnon ensisuudelman koin silloin. Muistan tuon kesän aina kun kuulen musiikkia, jota silloin soitimme [...] Se oli uskomatonta aikaa, en ikinä unohda sitä. Se avasi silmäni ja aloin elää. (T190)

Menestykseen ja suoriutumiseen liittyvissä kuvauksissa ilmeni myös isänmaallisia korostuksia. Nuori tunsu suurta ylpeyttä saadessaan edustaa omaa kotimaataan kansainvälisissä kisoissa. Myös se, että nuori pääsee matkalle, voi olla hänelle vanhempien

luottamuksen osoitus, jonka nuori voi kokea merkittäväksi asiaksi (vrt. Aapola 2002b, 134, 144).

Ilman vanhempien seuraa matkanneiden kirjoituksissa ylistettiin ystävyyttä, vapautta ja maailman mielenkiintoisuutta (vrt. Kröger 2005), kun taas vanhempien seurassa matkustaneet nostivat enemmän esille uutuuteen, kulttuurin erilaisuuteen ja maisemien hätkähdyttävyyteen liittyvät seikat. Haastatellut nuoret kertoivat vähän tarinoita matkustamisesta.

Muutama vuosi sitten olin Kanarian saarilla Teneriffalla. Sitä hetkeä ei hevin unohda, kun saavuimme hotellille ja katsoi ulos parvekkeelta, joka oli noin 200 metrin korkuisen jyrkänteen reunalla. Silmiin avautui jylhä maisema, vesi kimmelsi ja oli lämmin. Hiekka oli hienoa ja aallot löivät rantakallioihin. Olimme ainoat Suomalaiset siinä hotellissa. Kävimme myös meille järjestetyillä retkillä, kiertämässä saarta ja katsomassa uinuvaa tulivuorta. Maasto oli kivikkoista, mutta hedelmällistä. Hulluinta saarella oli sen liikennekulttuuri. Kaikki ajavat miten sattui pienillä ja kapeilla teillä. [...] Jos minulla olisi mahdollisuus lähtisin melko varmasti samaan paikkaan uudestaan (P133)

Musiikki oli myös merkittävässä osassa elämyksinä muistetuissa hetkissä. Se mahdollisti erilaisia kokemisen tapoja ja liittymisen muotoja. Toiset musiikkielämyksistä olivat suorituskeskeisiä ja yleisöä edellyttäviä (ks. Hanifi 2009), kun taas toisten elämyksellisyys perustui musiikin voimaan vapauttaa normaalista roolista ja siirtää mielikuvituksen ja liikkeen maailmaan.

Seurustelu ja sukupuoliuus nuorten kirjoituksissa ja puheessa

Pojat ja tytöt käsitelivät seurustelua ja seksuaalisuutta eri asioita painottaen. Tytöt korostivat rakkauden, läheisyyden ja tunnelman merkitystä. Kirjoituksissa kuvattiin esimerkiksi elämyksenä vastarakkauden tai huomion saamista.

Oli kaunis ruskailta ja jäähyväisdiscon aika. Olin silloin ihastunut erääseen meidän luokan poikaan [...] Se piti olla vain yksi tanssi, mutta sen tanssin aikana me jotenkin liimauduttiin toisiimme kiinni ja tanssimme näin ollen koko loppuajan. Muut tytöt katselivat vierestä hämmästyneinä, mutteivät sanoneet mitään. Sitten se tapahtui, se tuli kuin salama kirkkaalta taivaalta. Viimeisen hitaan kappaleen soidessa, tämä ihastukseni kohde tunnusti rakastavansa minua. Olin aivan myyty. (T20)

Poikien kirjoittamat rakkaustarinat olivat harvinaisempia, mutta niitäkin oli aineistossa. Rakkaustarinassa saatettiin kuvata omaa sankaruutta tai tunnelman upeutta. Tyypillisempiä olivat erilaiset kokemuksista mainitsevat tarinat. Tämä ei silti välttämättä tarkoittanut sitä, etteivät pojat kokisi rakkauteen ja läheisyyteen liittyviä elämyksiä merkityksellisinä (ks. Smiler 2008). Seurustelu saatettiin mainita, mutta siitä harvemmin kerrottiin sen enempää.

Toinen elämykseni ei liity peleihin, vaan yksityiselämäni. Se on päivä, jolloin aloin seurustella tyttöstäväni kanssa. Tunsin rajatonta riemua, kun sain jotain, mistä olin kauan haaveillut (P70) Tällä hetkellä tämä unohtumaton elämys on uusi tyttöstävä, jonka tavatessani, joka hetki on hyvin elämyksellistä. (P73)

Eroavuuksista huolimatta seurusteluun ja sukupuolisuuteen liittyvien asioiden keskeisyys tuli ilmi sekä tyttöjen että poikien unohtamattomien elämysten kuvauksissa. Tytöt viestittivät kiinnostuneisuuttaan vastakkaiseen sukupuoleen kirjoittamalla merkitsevistä katseista, kun taas pojat kirjoittivat hyvännäköisistä naisista. Konkreettisten elämysten kuvauksissa niin tyttöjen kuin poikienkin tarinoissa esiintyi oma tyttö- tai poikaystävä tai luokkatoveri, josta kertoja oli kiinnostunut. Yleistävä epäpersoonallinen tapa puhua naisista kuvaa poikien keskuudessa jaettua maskuliinisuutta tuottavaa diskurssia.⁸² Se on keino rakentaa yhteisyyttä ja normatiivista maskuliinisuutta, johon nähden nainen on toinen sukupuoli, ei yksilöllinen henkilö vaan jonkin tietyn kategorian edustaja (vrt. Jokinen 2004, 199). Samanlaisen diskurssin esiintyminen on havaittu aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. Jaatinen 2000, 50–51, 90). Aineistossani naisista kirjoittamista ja puhetta yleisellä tasolla elämysten lähteenä ei voikaan tulkita heijastamaan poikien omakohtaisia konkreettisiä kokemuksia (vrt. Tolonen 2001, 231). Pidän sitä pikemminkin maskuliinisen asenteen omaksumista ilmentävänä kerrontana. Omaa identiteettiä heteroseksuaalisena miehenä rakennetaan suhteessa toiseutta edustavaan objektivoiduun naiseen (Jokinen 2003).

Naiset ovat oma elämysluokkansa. Niistä löytää aina uusia elämyksiä.[...] Minulla on vain muutama unohtumaton elämys. Yksi on kun matkustin ulkomaille ensimmäisen kerran. Se oli kuin paratiisi arkeen verrattuna: olimme siellä melkein kuukauden ja olisin voinut olla siellä toisenkin, koska koko ajan aurinko paistoi ja rannat olivat täynnä kauniita ruskettuneita naisia puolialastomina. Sitä voi jo kutsua elämykseksi. (P124)

Työillä vastaavasti ihastumisten, hullaantumisen ja seurustelun ympärillä käytävä keskustelu saattaa palvella samaa asiaa kuin pojilla naisista puhuminen (vrt. Anttila 1999, 60–62; Lähdenmaa 1992a, 211–212). Ihastumista käsittelevissä keskusteluissa rakennetaan naisellista identiteettiä, yhteisyyttä ja naisellisuutta kuvastavia käytäntöjä. Työillä mielihien pitäminen elämysten lähteenä oli monikollisena ja epäpersoonallisena ilmaisuna kuitenkin harvinaista. He viittasivat tarinoissaan poikaystäviin, seurustelukumppaneihin tai luokkatovereihin (vrt. Anttila 1999). Tämä piirre puhetapoja erottelevana asiana kuvaa epäsuorasti sitä, miten naisia on totuttu ajattelemaan enemmän yhtenä kategoriana, kun taas miehiä on totuttu pitämään enemmän yksilöinä ja persoonina.⁸³ Poikia on rohkaistu enemmän olemaan itsenäisiä ja tekemään omia ratkaisuja, kun taas tyttöjä on kasvatettu enemmän mukautumaan muiden tahtoon ja ottamaan heidän toiveensa huomioon (ks. Beauvoir 1993, 161–162; Vanttaja 2002). Vaikka kasvatukselliset käytännöt ovat muuttuneet paljon, tyttöjen toimintaa latistavia kulttuurisia piirteitä voidaan havaita edelleen erilaisissa puhetavoissa ja erottelevissa käytännöissä (vrt. Tolonen 2001; Jokinen 2004; ks. Käyhkö 2011).⁸⁴

⁸² Tällainen diskurssi on ominainen hegemonista maskuliinisuutta vaaliville ja vartioville toimialueille ja kasvatusinstituutioille, kuten armeijalle (Jokinen 2004, 199; ks. Jokinen 2000).

⁸³ Rakkaus suhteena asettaa kohteen erilaiseen asemaan kuin silloin, kun toista käytetään erottumista heijastavana pintana. Rakkaus on persoonallinen suhde kun taas eron tekeminen toisiin ja meihin tekee kohteena olevista samanlaisia keskenään, joita pidetään erilaisina kuin itseä.

⁸⁴ Symbolinen valta merkitsee hierarkkista luokitusjärjestelmää, jossa feminiinisuutta ja maskuliinisuutta ilmentävät käytännöt tulevat määritettyä toistensa vastinpareina ja toinen toisensa poisulkevina. Miehisyyden määrittäminen aktiivisuutena, rationaalisuutena, ihmisytenä ja valtana, naisisen merkityksessä luontoa, emotionaalisuutta, seksuaalisuutta ja alamaisuutta (ks. Vuola 1995; Jokinen 2003, 131).

Odotukset suhteessa toiseen sukupuoleen ovat nuoruudessa aikaisempien tutkimusten perusteella suuret niin tytöillä kuin pojilla (ks. Jaatinen 2000). Ensimmäisten seksuaalisten kokemusten voidaan ajatella merkitsevän nuorille aikuisen statuksen saavuttamista ja oman seksuaalisen identiteetin testaamista (Kroger 2007, 61, 63; ks. Raitanen 2008, 193). Yhteisön sisällä oleva erilainen suhtautuminen seksuaaliseen aktiivisuuteen toimijan sukupuolen mukaan kuvastuu aineistossani joidenkin tyttöjen tavoista kirjoittaa omista kokemuksistaan. Osa tytöistä on kokemuksistaan ylpeitä tai kiitollisia, toiset katuvat ja kolmannet kirjoittavat siitä, etteivät kadu. Asian esille ottaminen kertoo siihen kulttuurisesti sisäänrakennetuista merkityksistä suhteessa feminiinisyyteen ja seksuaaliseen arvoon miehisen halun kohteena. Tyttö saattaaakin osoittaa erityistä rohkeutta seksuaaliseen aktiivisuuteen ja itsenäisyyteen viittaavilla ilmauksilla. Naisen arvoa heteroseksuaalisessa matriisissa on traditionaalisesti määrittänyt naisen seksuaalinen maine. Häpeän ja katumuksen tunteita tuottamalla pyritään rajoittamaan tyttöjen aktiivista toimintaa tai seksuaalisuuden ilmaisemista (Saarikoski 1999, 109–112; 2003; Aaltonen 2011, 270–271, 283).

Tyttöjen kirjoituksissa huomattava paino on rakastumiseen ja seurusteluun liittyvissä tilanteissa. Näissä kuvauksissa uusinnetaan perinteistä yhteiskunnassa jaettua naisiseen sosialisointiin liitettyä romanttisen rakkauden eetosta (ks. Paasonen 1999, 18–19; Salomäki 2004) ja halun suuntaamista parisuhde- ja perheinstituutioon (Näre 1995, 115). Toisaalta oman halunsa ilmaisemisella ja kokemusten kerronnalla voidaan ajatella tyttöjen myös ylittävän perinteiseen feminiiniseen sukupuolirooliin liitettyjä normeja, kuten passiivisuutta tai siveyttä. Kokemusten kartuttaminen voi olla ylpeyden aihe, vaikka siitä tunnettaisiinkin kiitollisuutta myös toista osapuolta kohtaan. Pojat eivät kirjoituksissaan viitanneet häpeään, joka olisi liittynyt seksuaalisiin kokemuksiin.

Elämys on sellainen tunne, jota ei pysty kuvailemaan sanoin. Minulle se on jotain ns. Pyhää, kuten esimerkiksi Neitsyys, sitä olen säästänyt, monet pitävät minua tyhmänä, mutta uskon sen olevan elämys, johon kuuluu oikeita tunteita ja jotain sellaista, mitä minulla ei vielä ole, hyvistä yrityksistä huolimatta ollut. Voi olla, että odotan liikoja elämyksiltä ja ehkä olen jo kokenut niitä, mutta kuten mainitsin mielestäni elämyksen tulee olla jotain aitoa ja sanoinkuvaamatonta (T51)

Kaikki oli hyvin, mulla oli mukava neito käsivarsillani, pieni nousuhumala eikä paikkakaan olisi voinut parempi olla. Sitten kaverini saapuivat ja lumous särkyi. Ilta jatkui ja hukkasin Eevan? Elämys jatkui yhä ja ilta oli mahtava. Sentenced kruunasi illan ja menin nukkumaan tyytyväisenä, mutta ehkä vähän pettyneenä [...] Ironista kyllä näin Eevan bussin ikkunasta kun ajoimme pois. (P6)

Tunteet syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ilmentävät moraalisten sääntöjen sisäistämistä. Seksuaalisuus halun ilmaisuna on Foucault’lle ennen kaikkea valtaa ja tämä tulee juuri tunteiden ilmaisun kautta mielenkiintoisella tavalla esille. Seksuaalisuus kehittyi kulttuurisesti muovailtuna ja muovautuvana haluamisen muotona ja kiinnittyy asioihin, joiden sääntelyä pidetään yhteiskunnallisesti tärkeänä (ks. Foucault 1998; myös Helén 1997, 26). Ilpo Helén on määritellyt seksuaalisuuden elämäntähtäntöjen matriisiksi. Nuorten seksuaalisuus on yksi keskeinen kontrollon kenttä, mikä vaikuttaa myös siihen, millaisia tunteita seksuaaliset kokemukset synnyttävät (ks. Aaltonen 2011).

Elämäni unohtumattomoin elämys oli, kun rakastuin tai ihastuin ensimmäistä kertaa. Muistan sen tunteen kun näin ensirakkauteni. Kaikki vain pysähtyi ja muu ympäristö katosi. Katselimme

toisiamme vain muutaman sekunnin ajan ja muuta ei sitten tarvittukaan.[...] Ensirakkauteni kanssa menetin myös neitsyyteni, enkä tule sitä katumaan [...] meillä oli kahden ihmisen välinen luottamus ja me ymmärsimme toisiamme. [...] Opin myös paljon tältä kyseiseltä miehenalulta. Opin luottamaan ja arvostamaan, hellimään ja rakastamaan toista henkilöä. Olen ikuisesti kiitollinen hänelle siitä, että juuri hän oli ensirakkauteni. (T228)

Ensimmäiset seksuaaliset kokemukset sinänsä ovat yksi elämyksiä tuottava asia niin tytöillä kuin pojilla, vaikka tavat käsitellä kokemuksia poikkeavatkin toisistaan.

Elämys tarkoittaa mielestäni mielen tilaa, jota ei voi kokea uudelleen samanlaisena. Haen elämyksiä tällä hetkellä vapaa-aikana esim. alkoholista ja tytöistä. Molemmat aika mielenkiintoisia. Parhaat elämykset ovatkin syntyneet näiden yhteisvaikutuksesta. Paras elämykseni on ollut ehdottomasti yhden nimeltänainitsemattoman tytön kanssa se ”eka kerta”. Silloin ei alkoholia tarvittu siihen mielentilaa. Luulen etten koskaan enää koe mitään vastaavaa elämystä. Toki löydän myös muita elämyksiä esim. urheilusta ja tietokoneista. (P67)

Mielenkiintoinen haastattelussa esiin tullut eroavuus on, että tytöt ajattelevat usein, että ihmissuhteista voi saada ja etsiä elämyksiä, kun taas pojat ajattelevat harvemmin näin. Ero ei niinkään selity sillä, että pojat arvostaisivat emotionaalisia asioita vähemmän kuin tytöt vaan se selittyy moraalisiin käsityksiin ja käsitteen ymmärtämiseen liittyvillä eroilla. Pojat eivät hae ihmissuhteista elämyksiä. Ilmaus itsessään pitää sisällään heidän tulkinnassaan välineellisen lähtökohdan, mitä he eivät pidä hyväksyttävänä, kun taas tytöillä tätä välineellisyyteen viittaavaa yhteyttä ei ilmene. Ihmissuhteet ovat sinänsä heille elämyksiä tuottava asia, kun taas pojilla elämysten etsiminen ihmissuhteista yhdistyy ajatukseen toisen tunteilla leikkimisestä.

H: Niin aivan joo. Mites sitt tota tommonen seurustelu, voiks siitä saada elämyksiä?

P: Joo kai siit nyt saa elämyksiä mutt...

H: Luuleks sää, että tytöt ja pojat hakee seurustelusta erilaisia elämyksiä?

P: Hymm. Voi olla. Mää en itse ainakaan lähe seurustelemaan hakee...sen takia, että mä hakisin jotain elä- elämyksiä

H: Joo. Miks sää näät sen tota, voiks sä perustella?

P: No jos mä lähen jotain elämyksiä hakemaan ja mä rupeen seurustelemaan, mä huijaan kaiken, viä sen muijan lisäksi vielä itseänikin. Se ei mun mielestä sillai hyvä juttu.[...] Sen, Sitt mä huijaan itseänikin, jos, jos mä lähen seurustelemaan mä satutan, mä hyvässä lykyssä satutan vielä jotain toista, jos mä lähen niinku festarille, ett kokeillaas millanen elämys tää ois...

H: Joo sä ajattelet, ett ihmisistä, ihmisiä ei, ihmisestä ei saa lähteä hakemaan elämyksiä niinkö?

P: No kai ny tietyss mieless, mutt jos niinku esimerkiksi tyttö rakastaa mua tosi paljon tai mä en rakasta tippakaan ni ois se tietysti hyvin väärin, jos mä lähtisin hakeen siitä jotakin elämystä. (HP)

Tämä käsitteen merkityksen mahdollinen sukupuoliperustainen eriytyminen voidaan selittää tyttöjen ja poikien sosialisoinnin erilaisuudella ja asioiden erilaisilla painoarvoilla identiteetin muodostuksessa. Jos tätä asiaa ajatellaan sitoutumisen näkökulmasta, voidaan kysyä, onko niin, etteivät pojat ajattele teini-ikässä sitoutuvansa tosissaan siihen henkilöön, jonka kanssa seurustelevat, mikä sitten heijastuisi mahdollisuuteen saada elämyksiä seurustelusuhteista? Onko niin, että vasta myöhemmin, kun ihmissuhteeseen panostetaan enemmän, myös mahdollisuus elämyksien kokemiseen lisääntyy? Pojilla elämysten hakeminen ihmissuhteista assosioituu seksuaalisuuteen ja kokemusten kartuttamiseen. Toisaalta yksilölliset erot ja seurusteluun liittyvät motiivit ovat erilaisia niin tyttöjen kuin poikienkin keskuudessa.

Painotuserot voivat myös selittyä tarvitsevuuden kieltämisellä ja suoriutumisen keskeisellä asemalla maskuliinisessa kulttuurissa⁸⁵, kun feminiinisessä kulttuurissa korostetaan enemmän toisen ihmisen merkitystä (ks. Chodorow 1979; Badinter 1993; Connell 2002; ks. myös Lähteenmaa 1992b; Helve 2007).

Ensimmäinen. Siis se ainoa, ensimmäinen tosirakkaus, se on ollut minun elämäkseni. Se on vakavampaa kuin kaikki ne 7-luokan ”rakkaudet” ja ihastukset yhteensä. Minulle se tuli niin yllättäen ja rymähdyksellä, etten aluksi tajunnut olevani rakastunut, koukussa, lämässä, miten vaan [...]

Olemme olleet vajaa 2 vuotta yhdessä, ja rakastan häntä edelleen täysillä. Mielestäni tämä meidän juttu on yhtä elämystä, vaikkei aina nyt niin ruusuilla tanssimista. Riitoja tulee aina, mutta ne on tehty selvitetäviksi. Sen suurempaa elämystä ei olekaan, kuin jakaa sielu rakastamansa ihmisen kanssa. (T5)

Materiaaliset elämykset ja päihteiden elämyksellisyys

Koko aineistossa yksistään materiaan liittyvät elämykset ovat marginaalisessa asemassa, ja materiaaliset asiat pitävät usein sisällään muita merkityksiä.⁸⁶ Useimmat elämyksinä mainituista saaduista esineistä ja asioista mahdollisesti yhteydessä olemisen suuremman yhteisön ja itselle läheisten ihmisten kanssa. Lisäksi materiaalistien elämysten kertovat niiden yhteydestä mahdollisuuksiin tavoitella toisentyypisiä elämyksiä tai lunastaa asema merkityksellisessä viiteryhmissä (ks. Kangas 2002, 24–28). Nuorten materiaan liittyvät elämykset merkitsevät usein elinpiiriin laajenemista ja vanhempien välittömästä kontrollista etääntymistä (vrt. Aapola 2002b, 136; Tuomaala 2003). Toisenlainen materiaallinen elämys on johonkin esineeseen kiinnittyvä muisto toisesta ihmisestä tai lupaus, josta esine muistuttaa sen saajaa. Ne kertovat jonkin vuorovaikutussuhteen arvokkuudesta, jolloin elämys on heijastus tästä vuorovaikutussuhteesta; sen merkityksen osoitus. Tällaisia esineitä voidaan pitää pyhiksi jäsenyviiden kokemusten ruumiillistumina (Ilmonen 2007, 157–178).

Myös päihteiden käyttöön liittyvät elämykset voidaan ymmärtää materiaalisina elämyksinä. Ensimmäinen humaltuminen ihmeellisenä olotilana on jäänyt osalle nuorista mieleen elämyksenä. Kokemusten elämyksellisyttä selitettiin uutuudella ja hauskan pitämisellä (ks. Jaatinen 1994). Alkoholinkäyttö symbolisoi kulttuurissamme vapautta, itsenäisyyttä ja nuorten keskuudessa myös aikuisten tahdosta riippumattomia päätöksiä (ks. Apo 2001; Pietilä 2006, 62–70).

Tähän mennessä unohtumattomin elämäkseni on ollut, kun olin ystävyyskoulu matkalla Saksassa[...] Tunsin jälleen eläväni. Sain paljon uusia ystäviä ja koin paljon uusia asioita. Koska tämä ei ilmeisesti mene minnekään yleiselle palstalle voi todeta, että vedin ekat kunnon kännit matkan aikana, itseasiassa kolmeen kertaan. Viikon aikana koin kaiken mitä vain hiukankin voi kokea. Meren hiekkarannan,(--) ystävyiden, hyväksynnän, joukkoon kuuluvaisuuden, öiset bailut[...] Experience of lifetime niin tota voi kutsua. (T94)

⁸⁵ Maskuliinisia kulttuureita on monia ja ne ilmentävät eri tavalla ja vaihtelevassa määrin ns. maskuliinisuuden ideologiaa (ks. Smiler 2008, 19; vrt. Tolonen 2001, 207–209).

⁸⁶ Materiaalisina elämyksinä pidän sellaisia elämyksiä, joiden kehittämisessä oleellisissa osassa ovat erilaiset päihdyttävät aineet sekä joidenkin asioiden, kuten lemmikin, kännykän, kulkuneuvon tai muistoesineen, saaminen.

Päihteiden välityksellä on lisäksi mahdollista tavoitella toisenlaisia asioita, kuten uutta poikatai tyttöystävää, kaveriporukan hyväksyntää, hyvää oloa tai pakopaikkaa. Käsittelen nuorten päihteisiin liittyviä näkemyksiä enemmän elämysten keinotekoisuutta selvittävässä alaluvussa myöhemmin ja tässä yhteydessä ainoastaan materiaalisina elämyksinä.

Alkoholin ja huumeiden käyttöön liittyvät elämykset ovat kuitenkin harvemmin yksin aineen vaikutuksista selittyviä. Kokemusta pidetään yleensä mielenkiintoisena, mutta kirjoittaja, mikäli kyseessä on esimerkiksi huumeekokeilu, saattoi liittää tarinaansa jonkin varauksen. Kokemus oli ollut myös pelottava tai kirjoittaja toteaa, ettei tarvitse kokeilla enää uudestaan. Elämystarinassa saattaa tapahtua paljon kaikenlaista, silti kirjoituksen varsinainen juoni voi olla se, että ystäväporukka humaltuu vähitellen esimerkiksi laivamatkan aikana. Tarina on tulkittavissa positiivisen päihde-elämyksen lisäksi myös kaveriporukan yhteistä tarinavarastoa kartuttaneeksi tapahtumaksi; kertomukseksi siitä, mitä ”me olemme yhdessä tehneet”.

Ensimmäiset tupakan henkoset olivat joskin kielletty ja epämiellyttävä kokemus, myös eräänlainen elämys juuri sen ”pahuuden” takia. Samaa sarjaan kuuluu ensimmäinen humalakin. (T35)

Elämys on kun tuntee jotain erityistä ja ihanaa. Elämys voi olla huonokin juttu. Elämys on kokemuksen alkua. Elämys sanasta tulisi mieleen kaksi asiaa. Poikakaveri ja huumeet [...]Öm. Se oli minulle elämys, kun ekan kerran poltin ruohoa. Samanlaista tunnetta kun ei muulla tavalla saa (T158)

Kasvattavuutta ja muutoksellisuutta ilmentävät kertomukset

Kasvutarinoissa korostuu liikahtaminen tai siirtyminen. Kertoja kuvaa muutokseen johtanutta tapahtumaa ja pohtii sen merkitystä omassa elämässään. Tällaisia olivat esimerkiksi pitkäaikaiset oleskelut ulkomailla omasta perheestä erillään. Ne ovat merkittäviä tapahtumia itsenäistymisen prosessissa (ks. Kröger 2005, 415–418). Niin ikään uuteen kouluun meneminen tai vieraalle paikkakunnalle muuttaminen käynnistävät uudenlaisia ajatteluprosesseja ja pakottavat yksilön kohtaamaan epävarmuutta synnyttäviä tilanteita. Koulun vaihtamisen yhteydessä nuori saattoi jännittää sitä, tuleeko hän saamaan kavereita ja miten koulu lähtee sujumaan. Laitosympäristöön sijoitettaessa nuorilla oli myös ollut vääriä kuvitelmia siitä, millaisia muut nuoret tällaisessa paikassa ovat, mikä oli synnyttänyt epävarmuutta. Toisaalta laitokseen sijoittaminen saattoi olla nuorelle helpotus. Vaikea tilanne omassa elämässä tulisi muuttamaan. Edessä olevan asian ei näin tarvitse aina olla kulttuurisesti hyväksi ajateltu ollakseen elämys. Sopeutuminen uuteen tilanteeseen loi uskoa omiin selviytymismahdollisuuksiin.

Muutoksellisia kokemuksia ovat myös kuolemaan ja avioeroihin liittyvät asiat. Negatiiviset elämykset saattoivat muodostua kasvattaviksi elämyksiksi siten, että nuori itse oli selvinnyt tilanteesta ja saattoi tämän vuoksi nyt ajatella itsestään myönteisesti. Ratketessaan haasteelliset tilanteet olivat muuttaneet yksilön suhtautumista tilanteen alkuperäiseen aiheuttajaan. Toisaalta jotkin asiat olivat saattaneet tulla yhä

merkityksellisemmiksi, kuten ystävyys tai oma yrittäminen. Kokemus ilmenee omien käsitysten tarkistuspisteenä ja uuden suunnan hahmottamishetkenä. (Vrt. Rönkä ym. 2002; 2003.) Toiset muutokset ovat olleet nuorille pakon sanelemia, kun taas toiset ovat syntyneet oman oivalluksen myötä. Kirjoitukset kasvattavista kokemuksista ovat aineistossani kuitenkin enimmäkseen vähemmän dramaattisia.

5.3. Negatiiviset elämykset

H: Joo, voiks sun mielestä elämykset olla negatiivisia siis tällaisia epämiellyttäviä kokemuksia, joista ei niinku pidä, vähän niinku karmukokemuksia, voiks niitä kutsua sun mielestä elämyksiksi?

T: Ei

H: Ei voi. Miksei?

T: No, koska se on niinku silleen, ett no, miten mä nyt sen selittäisin. No se menee sillee jännästi niinku, ku joku puhuu jostain ni, jos se oli niinku huono asia ni, kyll se sanoo sen silleen niinku, silleen ett ei se ollu mikään hieno juttu tai jotain (H: Joo) niin, niin, mutt sekin riippuu vähän silleen ihmisestä. En mä tiedä, oon mää niin tota.. oon mää ollu pieness kolarissa messiss, niin tota joku sano, ett tää on just siisti sillai. Mä, mäkin olin sitä mieltä ett, ett siisti, ku ei tiäks käyny mitään, mutt ei se silti niinku silleen tarkoita, ett se olis jotenki niinku elämys

H: Joo miks jotenki, miks sä ajattelet, ettei se ollu elämys?

T: no koska se elämys on silleen, ett se on enemmän hyvä asia kuin huono asia (HT)

Negatiivisten elämysten olemassaolosta ei nuorten keskuudessa oltu yksimielisiä. Joillekin sana elämys oli positiivinen, ja koettu elämys on aina näin ollen positiivinen. Toisille negatiiviset elämykset taas olivat mahdollisia, ja ne ilmenivät totaalina munauksina ja harmittamaan jääneinä tapahtumina. Negatiivisina elämyksinä voitiin ymmärtää myös asiat, joita yhteisössä pidetään statukseltaan kielteisinä ja rankaistavina.

Mä oon kyllä aina pitäny sitä aina myönteisenä kyllä [...] No ny ku mä rupesin miettimään, ett onks siin sitt jotain, ett ne muka voiski olla kielteisiä, en mä tiä. Ei mun mielestä, mutta..(HP3)

Niin, mut en mä tiedä, mun mielestä elämys on vaan niinku silleen, et se kuulostaa sillaselt, ett se ois hauskaa ja silleen, etten mä osaa niinku kuvitella, ett elämys olis jotain negatiivist (HT7)

Negatiivisten tunteiden sisältyminen itse tapahtumaan ei välttämättä merkitse sitä, että elämys olisi merkitykseltään tai kokonaisarvioltaan negatiivinen. Negatiiviseksi elämyksiksi olen tutkimuksessani mieltänyt ne kokemukset, joiden negatiivisuus on muodostunut kokemusten merkityksestä – ei niinkään ilmitasolla näyttäytyvistä epämukavuutta tuottavista asioista.

Elämyksen ymmärtäminen kielteiseksi asiaksi ilmenee poikkeuksena siihen, mitä pidetään normaalina tapana ymmärtää tämä käsite. Tästä viestittää jo sanan edessä käytettävä negatiivinen-määrite.⁸⁷ Sen sijaan kun käytetään elämyksen käsitettä yksin, asialla on voimakas positiivinen merkityssisältö. Se ei kaipaakaan erikseen täsmentävää positiivisuuden ilmausta. Osa nuorista pitää silti negatiivisia elämyksiä mahdollisina. Tällöin kirjoittaja voi

⁸⁷ Vrt. ilmaukset *pappi* ja *naispappi* tai *kirjailija* ja *naiskirjailija*, jotka kuvaavat normin ja siitä poikkeavan tapauksen. Normi on se, jota vasten erilaisia ilmiöitä tarkastellaan ja johon ne suhteutetaan.

tekstissään pohtia sitä, minkälaiset negatiiviset kokemukset olisivat ajateltavissa elämyksiksi.⁸⁸

Elämys on jotain sellaista, jonka vaikutus on voimakas ja pysyvä. Jotakin, jota ei voi noin vain unohtaa tai sulkea mielestä. Elämys on mielestäni AINA positiivinen; en koe hyvinolontunnetta nähdessäni merellä kuolleen kanadan hanhen, en vaikka ympäristö muuten olisi kuinka elämyksellinen tahansa. Positiivisen vaikutuksensa ansiosta elämystä ei yleensä edes halua unohtaa tai sulkea ajatuksista alitajuntaan [...]. (T 53)

Itse koen sanan elämys muistutuksena jostain unohtumattomasta ja ainutkertaisesta. Uskon että ihminen elämässään kokee monia elämyksiä, mutta vain harvat ja kaikkein merkityksellisimmät niistä jäävät hänen mieleensä. Elämyksen ei mielestäni tarvitse olla positiivinen asia, se voi myös olla negatiivinen, vaikka ihminen usein sanan kuullessa kokeekin sen positiivisena. (T142)

Kielteisten kokemusten elämyksellisyyttä ei juuri perustella ja negatiivisia elämyksiä esitellään esimerkkien kautta aineistossa harvemmin. Kirjoituksissa, joissa aihetta käsitellään, kuolema tai sairastuminen mainitaan esimerkkeinä tällaisista elämyksistä. Aineistossa eräs poika kirjoittaa lemmikkinsä kuolemasta elämyksenä, mutta pitää tätä samalla outona tapana ymmärtää kokemus. Esimerkki kertoo siitä, että kirjoittaessaan negatiivisesta tapahtumasta elämyksenä nuori ajattelee jotenkin poikkeavansa vallitsevasta normatiivisesta tavasta mieltää käsite. Samalla tavoin eräs tyttö kertoo ainekirjoituksen yhteydessä kysyneensä lupaa opettajalta kirjoittaa negatiivisesta elämyksestä. Tämä menettely viittaa niin ikään siihen, että hän uskoo oman tapansa mieltää elämyksen käsite poikkeavan yleiseksi olettamastaan tavasta.

Itse käsitän elämyksen vahvana, unohtumattomana, ainutkertaisena ja jopa mahdollisesti uskomattomana tapahtumana. Jotta tapahtuma olisi todellinen elämys, sen täytyisi mielestäni pystyä painautumaan pysyvästi kokijansa muistiin. Sana elämys vaikuttaa positiiviselta ja iloiselta asialta. Kuitenkin miettiessäni asiaa tarkemmin saattaa elämys olla myös negatiivinen. Esimerkiksi, jokin pelottava ja kauhistuttava tapahtuma saattaa olla elämys, vaikkei sen kokija edes jälkeensä voi millään tavalla sanoa, että olisi nauttinut tapahtuneesta. Yleensä elämykset erottuvat kuitenkin ympäröivästä elämästä positiivisina ja mahtavina ilonhetkinä. (P166)

Vaikka negatiivisten elämysten mahdollisuus voidaan mainita, kirjoitetaan silti positiiviseen sävyyn elämyksistä ja sivuutetaan mainittu negatiivinen elämys. Sivuttaessaan koko asian nuori tulee näin kumonneeksi ensin esittämänsä vaihtoehdoisen kuvauksen kokemuksen negatiivisuudesta. Ei myöskään ole itsestään selvää, mitä negatiivisuudella kussakin kirjoituksessa tarkoitetaan. Surua ei tunteena voida ainakaan yksinomaan pitää negatiivisena asiana. Toiselle henkilölle arkisesta erottuvana suurena tunteena vihakin on ajateltavissa elämykseksi.

Jos elämyksellinen sisältö elämässä olisi jatkuvaa ja päättämätöntä, emme varmastikaan osaisi antaa arvoa näiden hetkien suunnattomalle laadulle. Elämys on elämys vain suhteessa siihen massaan, mikä on se muu "tavallinen" aika kiedottuna sen muka merkityksellisemmän tai jotenkin arvokkaamman ajan ympärille. [...] Elämyksen luonteeseen vaikuttaa koettu tunne. Luonnollisesti elämyksellisiä asioita ovat ihmiselämän ns. "suuret" tunnetilat, kuten pelko, viha, kateus, rakkaus.

⁸⁸ Fenomenologisessa tutkimuksessa perusajatuksena on tutkia, miten maailma ilmiiöineen näyttäytyy ihmisille, ottamatta kantaa ilmiöiden todellisuudesta tai epätodellisuudesta (Heinämaa 1996, 17).

Elämyksen luonne voi olla myönteinen tai kielteinen, kunhan tunne on vain mahdollisimman kaukana arkisesta. (P183)

Edellisessä tekstipätkässä kirjoittaja kuitenkin ajattelee elämysten olevan laadukkaampia, ”muka merkityksellisempiä” tai jotenkin arvokkaampia, vaikka myöntää kielteisiksi mielletyille tunnetiloille elämyksen statuksen. Näin elämystä erityisesti määrittäväksi piirteeksi nousisi sen erottuvuus. Ristiriitaisesti aiheesta kirjoittavat saattavat aluksi kirjoittaa negatiivisista elämyksistä, jollaisia voivat olla esimerkiksi lapsuudessa koetut traumat tai pelottavat tilanteet, mutta päätyä lopuksi toteamukseen, että ilman elämyksiä elämä olisi sisällyksetöntä ja että kaikki tuntevat olennot tarvitsevat elämyksiä koko elämänsä ajan. Niin ikään tunnusomaista oli elämyksien käsittely negatiivisten tai vastakkainasetteluiden kautta; positiivisia elämyksiä ei olisi, jos ei olisi negatiivisia elämyksiä tai onnen hetkistä ei osaisi iloita, jos ei olisi ollut vastoinkäymisiä. Nuorten kirjoitukset tältä osalta toistavat ajatusta siitä, kuinka käsitteet muodostavat suhdeverkoston ja saavat merkityksensä tämän verkoston osina. Käsitteet edellyttävät toinen toisiansa tarkoittaakseen jotakin (ks. Hall 1999, 81). Seuraava esimerkki havainnollistaa sitä, miten negatiivisuutta voidaan kirjoituksessa sivuta.

Elämys on, että näkee auringonlaskun, huomaa leppäkertun kotipihallaan, juoksee kaatosateessa kaupungin halki, tutustuu uuteen ihmiseen tai mikä tahansa pienikin asia, jos vain ottaa sen elämyksenä. Sanassa elämys on samaa kuin sanassa elämä.[...] Elämykset muistuttavat, miksi kannattaa elää, tuovat ihmisille mitoittain positiivista energiaa ja nekin elämykset, jotka sillä hetkellä tuntuvat pelkästään negatiivisilta, vahvistavat ja antavat elämäkokemusta. (T310)

Ne kirjoittajat, jotka tuovat esiin erottelun positiivisiin ja negatiivisiin ja jotka kuitenkin päätyvät siihen, ettei negatiivisia elämyksiä ole, perustelevat kantaansa elämyksen käsitteen määrittelyn kautta. He ymmärtävät sanan viittaavan arvokkaina pidettyihin ja haluttuihin kokemuksiin. Halutut asiat ovat myös asioita, joita yhteiskunnallisesti erilaiset institutionaaliset käytännöt pyrkivät muovaamaan eri tavoin. Yksilöiden haluja ja tahdonilmaisuja kontrolloidaan heidän oman toiminnan hallinnan ja säätelyn kehittämisen myötä. Yksilöt saadaan sitoutumaan tähän subjektivoivaan käytäntöön ideaaleja, motivationaalisia perusteita muokkaamalla.

Aineistossa selvänä vähemmistönä ovat ne kirjoittajat, jotka selvittävät, millaisia nämä negatiivisina elämyksinä mielletyt tilanteet ovat olleet tai mitä merkityksiä he ovat niille tapahtumina antaneet. Toiset näistä ovat merkitykseltään positiivisiksi kääntyneitä alkujaan negatiivisia kokemuksia ja toiset ovat pysyneet myös ajan kuluessa negatiivisina. Kääntyneiden negatiivisten elämyksien negatiivisuus on laimentunut. Kertoja löytää vaikeista kokemuksista positiivisia sisältöjä. Näiden kokemusten kautta hän ajattelee oppineensa tai saavuttaneensa jotain merkittävää tai päässeensä eroon jostakin sellaisesta asiasta, josta irrottautuminen nyt ilmenee hyvänä asiana. Nuori on oppinut esimerkiksi luottamaan itseensä. Vaikeat kokemukset ovat osoittaneet myös joidenkin itselle merkittävien ihmisten korvaamattomuuden.

Aineistossa kääntyneinä negatiivisina elämyksinä ymmärrän myös sellaiset kokemukset, joissa nuori ajattelee olleensa voittaja tai selviytyjä. Ne ovat ilmauksia sisukkuudesta. Tämä voi olla sairauden kanssa taistelevan tyytyväisyyttä omaan peräänantamattomuuteen tai

riippuvuudesta irti pyristelevän iloa kuiville pääsemisestä. Samaan tapaan saatettiin ottaa esille urheiluharrastuksessa koetut pettymykset ja tappiot. Niiden ajateltiin vahvistavan positiivisten kokemusten merkitystä entisestään. Epäelämyksenä näyttäytyvistä negatiivisista kokemuksista puuttuu tämä yksilöä rakentava vaikutus. Ne eivät muodostu tarinoiksi, joita voi ylpeillen kertoa itsestään. Niiden voi olettaa jäävän yksityisiksi ja piilotetuiksi.

Negatiivisina pysyvät, takautuneesti tarkastellut, elämiskokemukset aineistossa eivät esiinny elämyksinä ollenkaan sikäli, ettei niiden elämyksellisyyttä joko perustella tai niitä on sarkastisen tai ironisen kirjoitustyylin vuoksi vaikea ymmärtää elämyksiksi. Tapahtumakuvaus ei itsessään perustele samalla tavalla kuin positiivisessa tarinassa. Kirjoitus on tulkittavissa purkautumiskanavaksi, eli kirjoittaja haluaa kertoa itseään vaivanneesta ikävästä tapahtumasta.⁸⁹ Joukossa oli myös sellaisia kirjoituksia, joissa ei suoraan kirjoitettu mistään tietystä negatiivisesta elämyksestä, vaan kirjoitus itsessään oli synkkä tai alakuloinen. Jotkut haastateltavat sanoivat sarkastiseen sävyyn oman elämänsä olevan yhtä elämystä ja tarkoittivat tällä täysin päinvastaista.

Sarkastisesti kirjoittavat kuvaavat elämyksenä omaan elämään liittyvää vaikeata tapahtumaa, kuten vanhempien avioeroa tai hyväksikäytetyksi tulemistä ystävyysuhteessa tai kaverin paljastunutta huumeiden käyttöä. Negatiivisten elämysten työstäminen on vaikeaa ja huumori on yksi keino kirjoittajalle etäännyttää itsensä kokemuksesta (vrt. Mykkänen & Huttunen 2008, 176; vrt. Soilevuo Grønnerød 2004). Toinen tapa käsitellä itselle hankalaa kokemusta on ilmaista asia sellaisessa muodossa, ettei lukija pysty sitä ymmärtämään eli kirjoittaa tarkoituksellisesti käsittämättömiä lauseita. Edellä mainitut negatiivisten elämysten ilmaisutyylin valinneet ovat aineistossa poikia, mikä voi olla pelkkä sattuma, mutta se on myös tulkittavissa perinteisen maskuliinisen tunnekulttuurin ilmaukseksi. Miehen ei odoteta näyttävän sellaisia tunteita, jotka ovat tulkittavissa heikkouden ilmauksiksi (ks. Emslie ym. 2006; O'Brien ym. 2006; vrt. Valkonen ym. 2012, 268). Tytöt kirjoittivat vaikeista asioista suoremmin omaa loukkaantuneisuuttaan peittelemättä. Nämä tyttöjen kirjoitukset olivat aineistossani yleissävyltään haikeita tai synkkiä. Syitä synkkyyteen olivat muutokset esimerkiksi omassa terveydessä, seurustelusuhteissa tai perhesuhteissa. Nuori on kokenut tulleen kohdelluksi väärin tai epäoikeudenmukaisella tavalla.

Mielestäni elämyksen ei pitä olla kaunis ja positiivinen muisto. Oma unohtumattomin elämykseni on kaikkea muuta. Se ei ollut lyhyt, hetkellinen elämys, vaan pitkä ajanjakso henkistä hyväksikäyttöä ja luottamuksen pettämistä. Vasta myöhemmin ymmärsin mitä oli tapahtunut ja mielsin sen elämykseksi. [...] Aluksi siinä oli jotain hyvää, mutta nykyään se on täynnä vihaa ja huonoja kokemuksia, siitä miten toisen ihmisen voi turruttaa henkisesti [...]. (T208)

Myös kurinpidolliset seikat olivat vaikuttaneet niin positiivisten kuin negatiivisten elämysten kokemiseen. Se, että jotkin asiat tai toiminnat kielletään, tekee juuri näistä erityisen merkityksellisiä oman tahdon tai taitavuuden ilmaisemisen keinoina. Tällaisia ovat esimerkiksi karkaaminen ja virkavallan uhmaaminen tai onnistunut pakeneminen. Vaikka

⁸⁹ Joidenkin kirjoitusten kohdalla jäin pohtimaan sitä, miksi kirjoittaja kirjoittaa tästä asiasta annettujen otsikoiden alla. Koska elämyksen positiivinen merkitys näyttäytyy normina, on tästä normista eroavaa tulkintaa vaikea ymmärtää; ne jäävät tulkintakehikon ulkopuolelle tai eivät ole suhteutettavissa normiin (ks. Butler 2004).

nämä vallankäyttöä vastustavat toiminnat voivat seurauksiltaan olla negatiivisia yksilölle, ne on tapahtumahetkellä koettu elämyksinä uskaltamisen, hallinnan tunteen saavuttamisen tai ystävyyden lujittamisen merkityksessä.

Itse aiheutetut voimakasta syyllisyyttä kuvaavat elämykset puuttuivat aineistosta kokonaan. Haastattelutilanteessa näitä oli mahdollista käydä jossain määrin läpi. Näytteeseen kuuluneet nuoret eivät pitäneet niitä elämyksinä, jos lopputulos tapahtumasta jäi kuitenkin negatiiviseksi. Nuori toisin sanoen ajatteli jääneensä tilanteessa häviäjäksi, ”saaneensa takkiin”. Toisaalta myös se, että joku omalla toiminnallaan häpäisee tai kohtelee epäkunnioittavasti, saa yksilön tämän toiminnan kohteena pikemmin vaikenemaan ja haluamaan näiden kokemusten unohtumista kuin niiden jakamista jonkun toisen kanssa (ks. Husso 2003). Kokemuksen aiheuttamien seurausten ankaruuden voi olettaa vaikuttavan siihen, missä määrin sen tulkintaa kyetään muuttamaan jälkeensä. Joidenkin kokemusten tulkinta ei käänny tai pehmene. Tähän ryhmään kuuluvia kokemuksia ei nosteta esiin elämyksinä. Ne ovat tapahtumia, joita ei olisi pitänyt tapahtua.

Elämyksinä koetut tilanteet eivät ole yksiselitteisesti vain positiiviseksi tai negatiiviseksi ajateltavia. Yhteiskunnassa negatiiviseksi mielletty asia, kuten päihteiden nauttiminen, voi nuorelle yksilötasolla olla positiivinen elämys, jos se esimerkiksi muodostuu kaveripiiriin yhteiseksi salaisuudeksi, synnyttää merkityksellisiä ihmissuhteita, seikkailuja ja tätä kautta palauttaa elämänolon sellaiselle nuorelle, jolta se on ollut kadoksissa.

Muista nuorista syntyi ns. ”pienoisyhteiskunta”, joka jakoi kaikki kokemukset, ilot, surut ja murheet. Nähdessään muiden nauravan se sai omallekin naamalle hymyn.

Lupien menetyksen jälkeen poltimme salaa vessassa tupakkaa/pilveä, jemmaimme rauhoittavia ja unilääkkeitä kielen alle ja otimme ne kaikki samalla kertaa ja sammuimme. Näistä kaikista koostuu minun paras elämäkseni. Tämä elämys sai minut takaisin jaloilleen, poisti itsemurhayritykset ja antoi kokemusta ja neuvoja.(P65)

Kun negatiivisista elämyksistä kirjoitettiin yleisellä tasolla, negatiivisella elämyksellä viitattiin sellaiseen elämysten etsimisen tapaan, jota ei pidetty hyväksyttävänä. Elämyksinä ei myöskään pidetty väkivallan käyttöön liittyviä kokemuksia. Poikkeuksen tässä suhteessa muodostavat ne yksittäiset kirjoitukset, joissa toisen ihmisen kimppuun käyminen mainitaan jännittäväksi elämykseksi. Tilanteen voi koettaa selittää maskuliinisuuden manifestaationa tai sitä voi lähestyä ryhmässä oman aseman luomiseen liittyvänä menettelyä (ks. Vaaranen 2004, 29–31, 53–56; vrt. Perho 2002; 2007, 29; Honkatukia ym. 2006, 218–219).⁹⁰ Tällaiset elämysten etsimisen tavat olivat koko aineistossa hyvin harvinaisia ja on vaikea arvioida, kuinka tosissaan nuori esittelee kokemustaan elämyksenä.

⁹⁰ Toiminnan sisältö saattaa tällaisessa ryhmässä muodostua jännityksen etsimisestä, virkavaltaa pakenemisestä ja rohkeuskokeista (ks. Vaaranen 1998, 36–39). Esimerkkinä mainitussa kirjoituksessa nuori luettelee useita elämyksiä ja käsittelee yksityiskohtaisemmin tätä adrenaliinikokemukseksi nimitettyä tilannetta.

5.4. Elämysten hakeminen ja löytäminen teemana

Elämysten löytäminen vaikeutuu usein, kun uudet asiat alkavat loppua lähipiiristä. Näin elämyksiä pitää hakea yhä kauempaa ja niiden merkitys kasvaa. Elämyksiä voi löytää lukemalla asioista ja ottamalla selvää ja niistä voi kuulla myös tutuilta.

Elämysten todellinen etsiminen jää usein elämässä vähemmälle ja muut arkipäiväisemmät asiat menevät usein edelle. Myös tästä johtuen niiden harvojen elämään mahtuvien elämysten merkitys korostuu.

Harvemmin elämykset ovat kestäviä tai sellaisia, että niiden pariin voi palata useammin. Tällaisia elämyksiä kuitenkin on ja ne voivat olla esim. jokin todella rakas harrastus (siinä menestyminen) tai paikka, johon palaa mielellään useamminkin. Tällaisen kestävä elämyksen löytäminen vie ihmiseltä niin sanotun elämyshakuisuuden.

Henkilökohtaisesti haen enemmän pitkäkestoisia elämyksiä, vaikkakin niiden löytäminen on vaikeampaa. Niistä voi kuitenkin hakea turvaa arjen harmautta vastaan. (P135)

.Elämysten hakeminen voidaan ymmärtää toiminnaksi, joka on suuntautunut ennakolta tiedettyyn tavoitteeseen.⁹¹ Toisaalta elämysten hakeminen on ajateltavissa luonteeltaan epämääräisemmäksi, huonosti tiedostetuksi pyrkimykseksi tai asennoitumisen tavaksi. Heikosti tiedostettuna se saattaa olla ajalehtimistä tai assosiaation varassa tapahtuvaa välitöntä ohjautumista itse tilanteessa.

Tutkimukseni nuoret haluavat kokea elämyksiä, mutta niiden hakemiseen liittyy ongelmia. Periaatteessa elämysten etsiminen on monen nuoren mielestä mahdollista, mutta käytännössä hakeminen harvoin johtaa haluttuun lopputulokseen. Odotukset saattavat olla liian suuria tai itse hakeminen tekee elämysten kokemisen mahdottomaksi. Elämysten liiallisen hakemisen ajateltiin myös turruttavan. Se voi johtaa siihen, että tavallista elämää ei osata enää arvostaa ja että asioilta katoavat merkitykset.⁹² Elämysten tietoiseen etsimiseen kielteisesti asennoituneet nuoret pitivät hakemista turhana ja toiset myös elämysten kokemista haittaavana.

Nyky-yhteiskunnassa elämyshakuisuus on muotia. Järjestetään kaiken näköisiä elämysmatkoja ja extreme-tempauksia. Ihmisille ei riitä enää kotona rauhassa oleminen, vaan täytyy pyrkiä ravaamaan paikasta toiseen. Tämä aiheuttaa sen, että ihmisistä tulee suoranaisia elämysnarkomaneja. Kaikkea on pakko kokeilla ja tehdä mitä kummallisimpia asioita. Mutta entä kun on kokeillut jo melkein kaikkee, eikä mikään tunnu enää miltään? Onko mahdollista menettää kyky tuntea elämyksiä? Mielestäni terve ihminen kokee pakollakin elämyksiä, enkä usko tämän olevan mahdollista. Aikaa kylläkin voi kuluu suuressakin mittasuhteessa oman itsensä uudelleen löytämiseen.[...] Elämyksiä ei voi myöskään suoranaisesti jahdata. Elämyksiä tulee, jos on tullakseen, eikä siihen oikeastaan voi omilla teoillaan vaikuttaa. (P175)

Toisille elämyksen nimeäminen etukäteen on absurdi tehtävä, koska elämys määritetään yllätyksenä syntyvänä. Toistuvat asiat elämässä eivät voi olla elämyksiä, koska ne eivät ilmene ainutlaatuisina eivätkä ne yllätä. Erilaista lähestymistapaa elämysten kokemiseen edustavat ne nuoret, joiden mukaan elämyksiä tuottaa jo tietynlaiseen toimintaan osallistuminen. Elämysten hakeminen on heille elämykselliseksi yleisesti määriteltyjen

⁹¹ Elämyshakuisuuden teoriassa hakemista ei välttämättä ymmärretä tietoisena toimintana, vaan se on pikemminkin hakeutumisesta, pitkästyminen ehkäisemisestä tai halukkuudesta kokeilla erilaisia asioita (Zuckerman 1979, 10).

⁹² Nuorten liiallista elämysten tavoittelua koskevat pelot muistuttavat niitä pelkoja, joita on liitetty kulutuksen yhteydessä luksukseen ja nautinnon tavoittelun vaaroihin (vrt. Ilmonen 2007, 363–370).

asioiden pariin hakeutumisesta. Myös nuorten omat harrastukset olivat sellaisia elämyksen hakemisen ja kokemisen tapoja, joissa itse toiminta oli elämykseksi määrittyvää ja sisältää itse tavoitetilan.⁹³

Vauhdikkaiden urheilulajien sekä matkailun ajatellaan tarjoavan jännittäviä elämyksiä. Nuorten käsitykset esimerkiksi erilaisten extreme-lajien elämyspotentialista rakentuvat kuitenkin monen kohdalla median tarjoamien mielikuvien varaan. Ne eivät ole helposti nuorten tavoitettavissa.

Luulen että elämyksiä ei etsitä, vaan niitä löytyy melkein mistä vain, jos osaa katsoa. Ehkä ihmiset matkustaessaan etsivät elämyksiä, mutta usein juuri matkoilla löytää jonkinlaisen elämyksen etsimättäkin. Jo se, että kokee jonkin uuden asian on elämys. Erilaisuus on aina elämys. Oli se sitten mitä tahansa: erilainen ihminen, erilainen kulttuuri, jopa erilainen ruoka voi olla elämys. Minun unohtumattomin elämykseni odottaa vielä aivan nurkan takana ainakin luulen niin. [...] mutta jos pitäisi sanoa jotkin tähänastinen elämys, olisi se ehdottomasti Rooman matkani. En odottanut siltä mitään ja se antoi enemmän kuin olisin edes voinut odottaa. (T69)

Elämyksiin voi törmätä tai niitä voi etsiä. Mieleeni ovat jääneet parhaiten sellaiset elämykset, joihin olen törmännyt. Siitä on minulle muodostunut mielipide, että haetut elämykset eivät ole yhtä vaikuttavia kuin ”vahingot” En kylläkään kiellä, ettei esimerkiksi laskuvarjohyppy voisi olla hyvinkin vaikuttava elämys. (T 208)

Jos elämyksiä tarkastellaan sen suhteen, missä määrin ne ovat olleet aineiston perusteella tietoisesti tavoiteltavissa, ne näyttävät asettuvan pikemminkin tiedostamattomalle tai arvaamattomien asioiden alueelle. Nuoret kuvaavat vaikeasti suunniteltavissa olleita tapahtumia.

Välittävän kannan elämyksien hakemiseen omaksuneiden mielestä kokemuksen intensiteetin suhteen ei ole merkitystä sillä, miten elämykseksi ajateltu tila on saavutettu; ”koettu elämys on elämys”. Normatiivisempaan tapaan asiaa pohtineille oli päinvastaisesti ratkaisevaa elämyksen synnyn kannalta, miten sitä tavoiteltiin. Näkemysten erilaisuutta selittää mahdollisesti se, mikä on tarkastelijan ajallinen näkökulma kokemukseen. Jotkut lähestyvät elämystä syntyvänä, vielä edessä olevana asiana. Pohditaan sitä, mikä voisi tuottaa elämyksen. Takautuvasti elämystä lähestyneet kuvaavat sellaista tapahtumaketjua, jonka tuloksena on koettu elämys.

Elämyksien hakeminen yhdistyy toisinaan aineistossa moraalisiin pohdintoihin siitä, mikä on hyvää ja toivottavaa elämässä. Elämysten hakemisen käsittely tuo esille erilaisia asenteita, jotka heijastavat suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia arvoja tai asioiden järjestämisen ja kategorisoinnin tapoja (vrt. Douglas 2000, 88–90). Tunneilmaisujen ja kokemusten yhteydessä arvostetaan spontaaniutta ja aitoutta. Spontaanisuus yhdistyy arkiajattelussa ilmaisun vilpittömyyteen. Tämän asian arvostus tulee elämysten kokemuksen yhteydessä esille sellaisten kokemuksen tapojen preferointina, joissa tunnereaktioita ei ole manipuloitu.

⁹³ Kuvaukset voivat olla kuitenkin päällekkäisiä siten, että sekä kulttuurinen että henkilökohtainen elämyksen ymmärtämisen tapa yhtyvät; ne viittaavat samaan kohteeseen. Eräs tyttö kuvasi musiikin elämykseksi, mutta tarkoitti tällä kuitenkin hyvin erityistä ja pitkäaikaisesti rakentunutta suhdetta musiikkiin ja sen harrastamiseen.

Elän ja koen joka päivä jotain uutta, mutta elämyksiä on vaikea tavoittaa vain päättämällä, että menenpä nyt ja hankin uuden elämyksen. Toki päättäväsyydelläkin voi onnistua, mutta niin kuin parhaat keksinnötkin, syntyvät kauneimmat ja parhaimmat elämyksetkin vahingossa tai odottamatta. Yllätyksellisyys ja odottamattomuus usein vaikuttavat kokemuksen elämyksellisyyteen positiivisella tavalla. (P162)

Rehellisyys ja avoimuus ovat assosioitavissa alastomuuteen ja haavoittuvuuteen – tilanteeseen, jossa yksilö asettaa itsensä alttiiksi jollekin vaaralle. Elämyksien kokemisessa kyse on usein uskaltamisesta, joka tulee ilmi asenteen merkitystä korostavissa ilmaisuissa.

Ellei ihminen usko elämyksiin, eikä oleta sellaista koskaan kokevansa, on hyvin epätodennäköistä, että hän sellaisen saisi kokeaakaan. Tällaisia, elämykset torjuvia, ihmisiä on monia. He eivät kiinnitä huomiota elämyksiin, eivätkä kaipaa niitä. Jos he sattuisivat elämyksen kokemaan, eivät he välttämättä edes huomaisi sitä. Vastapainoksi tämänkaltaisille ihmisille, löytyy maailmasta onneksi myös sellaisia persoonia, jotka kaipaavat elämyksiä ja suorastaan unelmoivat niistä. Heidän elämänsä, niin arki kuin juhlaakin, olisi harmaata ja merkityksetöntä ilman elämyksiä. Tällaiset ihmiset etsivät elämyksiään mitä erilaisimmista paikoista: jotkut hakevat niitä alkoholia nauttimalla, toiset taas musiikkia kuuntelemalla. Uskoisin kuitenkin kaikkien, myös niiden, jotka eivät elämyksistäväliä, kokeneen vähintään kerran elämässään jotain, jota voi kutsua elämykseksi. Tämän perustelisin sillä, että jonkin tapahtumanhan on aina noustava ylitse muiden ja oltava muita tärkeämpi ihmiselle. (P166)

Nuorten elämysten hakemista käsittelevissä näkemyksissä on havaittavissa piirteitä individualistisesta ajattelutavasta sekä yksilön vastuun korostamisesta. Tätä ilmentää se, että sekä elämysten kokemisesta että niiden kokemattomuudesta lankeaa vastuu yksilölle itselleen.

Myös sen tajuaminen, että kokee elämyksen, voi olla elämys. Elämyksiä koetaan enemmän ulkomailla kuin kotona, ja tylsyys johtuu siitä, että ei osaa etsiä elämyksiä. Jos etsii, löytää varmasti, mutta vaikka elämys osuisi kohdalle, ei sitä välttämättä tunnista. Jotta löytäisi elämyksiä on opittava ihmettelemään. (T256)

Mielestäni maailmassa kuuluukin etsiä elämyksiä jonkin verran, muuten elämä on pitkäveiteistä, mutta kohtuus kaikessa. Kukaan ei kaipaa huonoja elämyksiä. Mielestäni ihmisten tulisi hankkia itselleen elämyksiä. (T245)

Yksilöä vastuuttavissa lausahduksissa ei oteta huomioon yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta ja yksilöllisten mahdollisuuksien erilaisuutta (vrt. Ollila 2008, 211). Asenteena elämysten hakeminen ilmenee elämänmyönteisyytenä ja ihmisen aktiivisena suhtautumisena ympäristöönsä.

Olen sellainen ihminen, että mieleni tekee kokeilla aina jotain uutta. Mielestäni jokainen uusi eletty juttu on aina uusi elämys. Välillä sattuu vahingossa jotain juttuja ja niistä syntyy elämys. Mutta usein etsin uusia elämyksiä, joissa riittäisi kertomista jälkipolville. Useimmiten elämykseni rajoittuvat ”kohtuullisiin” asioihin esim. Festarit ja niillä sattuneet jutut. Välillä mieleni tekisi kokeilla jotain uutta ja ihmeellistä, mutta kuitenkin vaarallista ja jännittävää, kuten Kannabista ja hakea sen kautta uusia elämyksiä. Mutta ”huumejutut” sotivat niin paljon periaatteitani vastaan. Tähän asti olen pärjännyt viinalla kaveriporukan bileissä, ja hyvä niin. Elämyksiä olen hakenut paljon myös luonnosta, kuten patikkaretkistä, kajakkimelonnasta, kalaretkistä. Niistä saa parhaat elämykset. (P63)

Luulen, että jos yrittää liiaksi etsiä elämäänsä elämyksiä, suurempia ja hienompia, kadottaa vähitellen ne pienet asiat, jotka ovat nekin elämyksellisiä. Itse koen kyllä silti, että olen etsimässä

jotain suurta, elämyksellistä, mitä en ole vielä kokenut. Olen aina valmis ottamaan haasteen vastaan ja lähtemään seikkailuun, jos joku vain pyytää.

Silti niin pienet arkipäivän asiat koen vieläkin elämyksellisinä, kuten että pystyn iloitsemaan lehtikasasta tien vieressä ja mieleni tekee mennä peuhaamaan siihen kuin lapsi. Myös hymy, tuikkivat silmät tai totuudenmukaiset tv-sarjat koen elämyksinä. Ehkä joskus innostun jopa liikaa ja hämmennyn, kun toinen ihminen on varautuneempi kuin minä. (T50)

Elämysten hakeminen tiedostamattomana taipumuksena kuvaisi näin ihmisen pyrkimystä rakentaa omasta elämästään kokemuksellisesti mahdollisimman rikasta. Ajateltiin, että jos suhtautuu ympäristöönsä avoimin mielin, löytää helpommin elämyksiä. Elämän elämyksettämyys selittyisi näin toisten nuorten mielestä yksilön omalla asenteella.

Itse kuitenkin uskon todellisten elämysten syntyvän kuin itsestään. Elämyksessä on mukana niin mieli kuin kehokin. Elämyksiä on turha etsiä puiston penkin alta. Elämyksiä ei löydä hakemalla. Elämykset löytävät sinut, kun olet hetkessä mukana sydämen ja mielen yhteisvoimin. Elämys tapahtuu hetken huumassa. Elämyksen voi kokea benji-hypyn aikana tai, kun toinen ihminen sanoo rakastavansa sinua. Usein elämys yhdistetään eksoottiseen tapahtumaan. Esimerkkinä, joku voi kokea elämyksen sukeltaessa Karibian merellä. Elämyksiä löytää mielestäni kuitenkin aivan läheltäkin, kunhan vain rohkenee avata silmänsä ja on valmis kokemaan uusia asioita. (T314)

Nuoret toivovat omasta ja muiden elämästä mahdollisimman elämystäyteistä. Ihminen, joka ei kaipaa tai koe elämyksiä, kuvataan toisten nuorten kirjoituksissa masentuneena tai onnettomana.

Hyvä ja palkitseva elämä koostuu elämyksistä. Ihminen kenellä ei ole miellyttäviä elämyksiä, ei mielestäni voi olla onnellinen ja tyytyväinen elämäänsä. En tarkoita nyt vain kännissänsä tehtyjä tolvailuja vaan ihania pieniä elämyksiä, kuten itsensä kokeminen tärkeäksi yhteiskunnassa. (T242)

Nämä nuorten elämystä asenteena luonnehtivat ajatukset ovat yhdenmukaisia Zuckermanin määritelmän kanssa, jossa elämyshakuisuus kuvataan halukkuutena ja tarpeena tehdä jotakin rutiineista ja arkisesta poikkeavaa sekä etsiä uusia kiinnostavia kokemuksia. Toisaalta osa nuorista ei pidä itseään elämyshakuisena tai ajattele kaipaavansa suuria elämyksiä.

Itse en etsi elämyksiä, vaan löydän niitä. Elämyksenä koen pieniä arkipäivän asioita ja laajempia arjesta erottuvia tapahtumia. Yksi arkipäiväinen asia on lukeminen. Kirjan kautta voi saada mahtavia hetkellisiä elämyksiä, mikäli johonkin kirjan henkilöön pystyy samaistumaan [...] Elämyksiä etsivät ovat usein seikkailunhaluisia rämäpäitä, jotka haluavat kokeilla kaikkia mahdollisia Extreme-juttuja. Itse en ole tällainen rämäpää [...] Ne jotka etsivät (ja löytävät) elämyksiä, tuskin kokevat arkipäivän asioita sellaisina. Olen sitä mieltä, että ne, jotka löytävät elämyksiä, kokevat niitä enemmän ja saavat niistä suuremman tyydytyksen harmaaseen arkeen. En kuitenkaan väitä, etteikö halukkaat saisi elämyksiä etsiäkin. Me jokainen koemme elämyksen omalla tavallamme (T307)

Aineistossa on erotettavissa elämysten tietoisien tavoittelun suhteen kaksi eniten toisistaan poikkeavaa asennoitumistapaa: elämysten hamuajat ja aiheesta ärsyyntyneet. Näiden kahden näkemyksellistä ääripäätä edustavien välillä on useita väliin sijoitettavia asennoitumistapoja. Itsensä elämysten hakijaksi mieltäviä nuoria on aineistossa vähän, ja he suhtautuivat elämysten hakemiseen ongelmattomasti. Varuuskellisesti elämysten etsimiseen suhtautuneet

ajattelivat, että vaikka haettaisiin elämyksiä, eivät haetut elämykset ole oikeita tai kunnollisia samalla tavalla kuin ne elämykset, jotka tulevat eteen sattumalta.

Elämyksillä voi löytää itsestään uusia asioita. Esimerkiksi kun vuorikiipeilijä pääsee vuoren huipulle, hän tuntee todella saavuttaneensa jotain ja pystyneensä siihen. Elämyksiä ei myöskään voi suoranaisesti jahdata. Elämyksiä tulee, jos on tullakseen, eikä siihen oikeastaan voi omilla teoillaan vaikuttaa.

Nuorison elämys-käsite perustuu nopeaan tapahtumiseen. Kaiken pitäisi tapahtua nopeasti ja kaiken pitäisi olla hienoa. Näkymää laajennetaan alkoholilla ja huumeilla, ja tämä vie loppujen lopuksi kaaokseen. En usko että tällä tavalla saavutetaan mitään "tosi" elämyksiä, mutta uskokoot ihmiset mitä haluavat. (P175)

Elämysten hakeminen assosioituu varauksellista kantaa edustavilla nuorilla muun muassa irrallisiin seurustelusuhteisiin tai kielletyn ja vaarallisen puuhasteluun. Näillä erotteluilla rakennetaan aidoksi elämykseksi luonnehditulle tapahtumalle ominaisia piirteitä. Samalla muodostetaan aidolle elämykselle eräänlaista pyhän luonnetta, joka erottaa sen pilalle menneestä, epäpuhtaasta, kielletystä ja arkisesta (vrt. Douglas 2000, 86—92). Elämysten tavoittelua ja kokemista käsittelevillä pohdinnoilla rakennetaan myös hyvän elämän mallia itselle.

Hakeminen ja elämysten yhdistäminen mainonnassa tiettyihin asioihin tekee yksilöllisistä kokemuksista sarjatutantoa. Nuorten omat elämykset eivät kuitenkaan edellyttäneet vuoren huipulle kiipeämistä ja koskenlaskua yritysjohtajien kanssa, kuten yksi kirjoittaja asian ilmaisi. Tällaisen kannan esittäneitä kirjoittajia olen aineistossani kutsunut kriittisiksi kirjoittajiksi.

Mielestäni elämykset ovat tärkeä osa elämää, mutta niitä ei kuitenkaan ole syytä lähteä hakemaan, vaan kannattaa antaa niiden tulla ajallaan ja vain nauttia niistä, kun ne sitten vastaan saapuvat. Elämysten hakeminen on mielestäni turhaa siksi, että se ei tuota kovinkaan suurta tulosta: esim. elämysten hankkiminen rahalla on kallista ja sillä ei kuitenkaan saada aikaan niitä kaikkein suurimpia, todellisia elämyksiä, vaan vain pieniä hauskoja, mutta unohtuvia kokemuksia. (P 166)

Autenttisuus, keinotekoisuus ja toistuvien elämysten mahdollisuus

Tuotteistettuihin elämyksiin liitetty toistettavuus on ristiriidassa ainutkertaisuuden ja unohtumattomuuden ajatuksien kanssa. Usein elämyksenä muistettu tapahtuma on jonkin asian kokeminen ensimmäistä kertaa. Se toimii arviointiperusteena tuleville kokemuksille.

Toistettavina olevien epäaitojen elämysten lähteenä mainitaan aineistossani muun muassa elokuvien katselu. Kuitenkin elokuva saattoi tuottaa aitoja elämyksiä elokuvia harrastuksinaan pitävälle nuorille sekä silloin, kun elokuva tarjoaa välineitä omaan elämään liittyvän ongelman ratkaisuun. Elokuvien ajateltiin myös tarjoavan visuaalisia ja älyllisiä elämyksiä, jotka voivat olla kauneudessaan tai mielikuvituksellisuudessaan kiehtovia tai omaa ajattelua avartavia. Elokuvan katselutilanteeseen voi niin ikään liittyä jotain omassa elämässä ainutlaatuisista. Elokuvien elämyksellisyys tuli paremmin esille haastatteluissa, jolloin saatoin

erikseen kysyä asiaa. Nuoret tuovat harvemmin spontaanisti esille elokuvien elämyksellisyyden.⁹⁴

Media ja viihdekulttuuri tarjoavat kokonaisuudessaan runsaasti virikkeitä erilaisten mielikuvien luomiseen ja välillisten elämysten kokemiseen, joita vasten oma eletty todellisuus saattaa tuntua valjulta versiolta. Arkitodellisuus ei pystyisi näin vastaamaan niihin kuvitteellisiin käsikirjoituksiin, joita on etukäteen mahdollista luoda esimerkiksi ”elämää suurempien elokuvien” inspiroimana erilaisille tilanteille (vrt. Ziehe 1991, 38). Tällainen asennoituminen ei kuitenkaan välittynyt nuorten kirjoituksista. Leimallisempaa oli nuorten odottava asenne suhteessa omaan tulevaisuuteen.

Nuorten kirjoitusten pohjalta voidaan ajatella, että joidenkin elämysten suhteen hakeminen voi onnistua paremmin kuin toisten. On mahdollista esimerkiksi ostaa pääsylippu oman suosikkiartistin konserttiin, matkustaa tähän tapahtumaan hyvien ystävien kanssa ja kokea jotain ainutlaatuisiksi arvioitua. Ensirakkauden kohtaamista tai oman olemassaolon kokemista elämyksenä lienee taas vaikeampi järjestää niin, että tunnelma olisi aito. Toisaalta kulttuuriset tarinat ja niiden käänneiden tiedostaminen voivat johtaa arjen köyhtymiseen myös toisella tavalla (ks. Näre 2005a, 140, 149–150). Kollektiivisten tarinoiden käänneet, kuten tarinat väkivallasta, uskottomuudesta ja avioeroista, eivät ole toivottavia ja yksilöt haluavat säästyä niiltä omassa elämässään. Tällöin pyritään Näreen mukaan välttämään ja ennakoimaan erilaisia riskejä, mikä toimintastrategiana johtaa emotionaaliseen köyhyyteen, suojautumiseen ja varuillaan oloon.

Päihteiden käyttö tulee myös esille kirjoitettaessa ja puhuttaessa oikeista ja vääristä tavoista tavoitella elämyksiä sekä silloin, kun halutaan rajata jotkin elämykset aidoiksi ja toiset keinotekoisiksi. Autenttisuus rinnastuu arvokkaana pidettyyn asiaan, kun taas epäautenttisuus on jonkin arvokkaana pidetyn jäljittelyä. Keinotekoisuus kokemusta määrittävänä piirteenä on liitettävissä sellaisiin tilanteisiin, jotka sijoittuvat oman elämän ulkopuolelle tai jotka koetaan humalapäissä. Niin ikään se on yhdistettävissä yksilön henkiseen vireystilaan sekä oman elämän kontekstiin. Alkoholien vaikutuksen alaisena oleminen merkitsi elämyksen epäautenttisuutta sellaisissa tapauksissa, kun oli juonut liikaa ja oli tehnyt sellaista, mitä normaalissa oloissa ei tekisi ja jota nyt katuu.

Jonkin kokemuksen merkitystä saattoi entisestään kohottaa se, ettei tilanteeseen liittynyttä jännitystä ollut helpotettu alkoholilla. Alkoholien vaikutuksen alaisena tapahtunut hetki, joka muuten olisi mahdollista kokea palkitsevana, saattaa liiallisen humalatilaa takia mennä myös pilalle; se siirtää kunnian itse asiasta päihteelle. Yleensä selitykseksi kelpaa, kun normien vastaisesti toiminut kertoo muille, että hän oli humalassa (ks. Apo 1999). Tätä ajatustapaa voidaan soveltaa päinvastaisiinkin tilanteisiin; toimintaa tai tapahtunutta ei voi lukea omaksi ansioksi.

⁹⁴ Kuitenkin eräs lukion toisen luokan oppilas (ei siis kuulu näytteeseen) kirjoittaa unohtumattomana elämyksenään tapahtumasta, jolloin hän oli mennyt katsomaan Tähtien sota -elokuvan ennakkonäytöstä. Saadakseen liput hän oli viettänyt koko yön elokuvateatterissa muiden elokuvafanien kanssa. Kirjoittaja kuvaa tilannetta ainutlaatuisiksi. Tapahtumaa voi rinnastaa tunnelmaltaan johonkin suureen konserttiin tai festivaaliin, joka kokoaa yhteen suuren joukon saman asiaa arvostavia ihmisiä. Tilanne oli poikkeuksellinen ja tunnelma intensiivinen.

Nuorten kirjoituksista heijastuu pääasiassa kielteinen asennoituminen huumeisiin sekä alkoholikeskeisiin elämyksiin, mikä tukee nuorisobarometrin tuloksia nuorten suhtautumistavoista huumeiden käyttöön. Nuorisobarometrin mukaan ehdottoman kielteisesti huumeiden käyttöön suhtautuneita on 15–19-vuotiaiden ryhmässä 89 % (Saarela 2002).⁹⁵ Huumeiden käyttö ja kokeilu on nuorisobarometrin mukaan kuitenkin harvinaista nuorten keskuudessa verrattuna alkoholin kulutukseen tai tupakointiin.⁹⁶ Nuorten mielestä humalahakuinen alkoholinkäyttö kuuluu nuorten vapaa-aikaan. Tätä mieltä oli 61 prosenttia 15–17-vuotiaiden ryhmästä. (Emt., 55–62.) Tämä antaa jossain määrin viitettä siitä, kuinka yleistä alkoholin käyttö on nuorten elämässä, vaikka sitä ei suoraan näistä asennelauseista voidakaan johtaa. Näitä asenteita vasten tarkasteltuna tulee ymmärrettäväksi se, miksi itse humaltumiseen liittyviä elämyksiä löytyy aineistosta melko vähän, kun otetaan huomioon, kuinka yleistä se on (vrt. Ahlström ym. 2003, 598–601; Rainio ym. 2009).⁹⁷ Alkoholin käyttöön ja humaltumiseen liittyvät elämykset on saatettu kokea jo aikaisemmin, ja toistuessaan ne eivät ole osoittautuneetkaan niin merkityksellisiksi (vrt. Jaatinen 2000, 66–71, 143). Tätä tukee oman aineistoni kohdalla se, että alkoholi ja tupakka olivat haastateltujen mukaan liian tavallisia asioita nuorille, jotta niistä voisi ajatella saavansa elämyksiä. Kaikkein nuorimmilla alkoholinkäyttöön kuitenkin liittyi puheessa kapinoinnin ja seikkailun mukanaan tuomaa hohdokkuutta.⁹⁸

Tutkimusten mukaan kokemusten lisääntyessä suhtautuminen alkoholiin muuttuu realistisemmaksi (Jaatinen 2000). Alkoholin nauttimiseen liittyy tiedostettuja ongelmia, jotka saattavat heijastua myös tilanteen aktuaaliseen kokemiseen, kuten tietoisuus ankarista sanktioista.

H: et siinä aineessa ei sinänsä oo mitään kauheen kiinnostavaa vai?

P: No niin

H: ett periaatteessa...

P: tai saattaa siinä jotain kiinnostavaakin olla, ehkä just se, ett haluu pään sekasin

⁹⁵ Alueellisesti pääkaupunkiseutu ja Uusimaa eroavat selvästi muusta maasta siten, että ehdottoman kielteisiä huumeiden käytön suhteen on kolme neljäsosaa nuorisobarometriin vastanneista. Vaikka huumeisiin suhtaudutaan yleisesti ottaen hyvin kielteisesti, silti noin 18 % ajattelee huumeiden kuuluvan nuorten vapaa-aikaan jollain tavalla. Lausuman voidaan ajatella kuvaavan nuorten käsitystä faktuaalisesta tilanteesta eli vaikka huumeita ei hyväksyttäisi, niiden kuitenkin ajatellaan kuuluvan nuorten elämään.

⁹⁶ Kuitenkin vuonna 2009 nuorten terveystapatutkimuksen mukaan 16-vuotiaista tytöistä 50 prosenttia ja pojista 36 prosenttia tiesi ainakin yhden huumeita viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeilleen tuttav (Rainio ym. 2009, 43).

⁹⁷ Nuorten alkoholin kulutuksessa ja asennoitumisessa alkoholin käyttöön ei ole tapahtunut suuria muutoksia 2000-luvulla. Vuosituhannen alusta alkanut myönteinen kehitys on kahden viimeisen vuoden aikana kääntynyt uudelleen laskuun tai se on pysähtynyt. 14–18 vuotiaista pojista 46 % ilmoitti juovansa alkoholia kerran kuukaudessa tai useammin vuonna 2009. Tyttöjen vastaava osuus oli 48 %. (Ks. tarkemmin Rainio ym. 2009.)

⁹⁸ Nuorten positio päihdekentässä on erilainen kuin aikuisten. Päihteet tarkoittavat heille usein eri asioita kuin aikuisille. Julkisuudessa ja aikuisten puheissa korostuu nuorten päihteiden käytön ongelmallisuus (ks. Korander ym. 2004; vrt. Honkatukia ym. 2006, 211–213). Nuorille taas alkoholi ei näyttäydä ongelmana. Päihteiden mielenkiintoa lisää niiden nuorilta kielletty status ja niiden erityinen asema ja rooli aikuisten elämässä. Jaatinen (2002, 92–94) toteaa, ettei nuorten päihteiden käyttö ole erillinen ilmiö, vaan se on tiiviisti kytköksissä heitä ympäröivään yhteiskuntaan. Vaikka merkitykset rakentuvat yhteydessä yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja arvostuksiin, suomalaisessa yhteiskunnassa nuoret harjoittavat päihdekulttuuriaan erillään aikuisten maailmasta. Aikuisten päihdekulttuuria leimaavien negatiivisten piirteiden ei ajatella liittyvän nuorten omaan päihteiden käyttöön.

H: joo. Onks pään sekasin saaminen elämys?
P: ei oikeestaan.
H: Joo, miksei se oo?
P: En mää tiä ei sitä varmaan ajatella siltä kantilta
H: miltä kantilta sitä sit ajattelee?
P: En mä tiä
H: Et mikä se sit tekis tavallaan niinku elämykses, jos tota tai erooks se jollakin niinku oleellisella tavalla siitä elämäksestä?
P: No juu esimerkis just, ett siit tulee sellanen kaduttava olo ja (H: Joo) ja kaikennäköstä ja sit voi jäädä ikuinen merkintä
H: niinku mihinkä, niinku tonne....?
P: jos jää kiinni niin siitä tulee merkintä rikosrekisteriin(HP)

Moraalisesti kielteisen statuksensa takia päihteiden kautta syntyneet tuntemukset eivät ole toisille nuorille elämyksiä. Kuitenkin päihteet voivat olla rakentamassa jotain merkittävää tapahtumaa.

Hauskanpito humalapäissä ilmenee osalle nuorista teeskentelynä ja muille näyttämisenä. Sama asia tulee esille seurustelua käsittelevissä haastatteluissa. Joitakin asioita voidaan tehdä sen takia, että oletetaan kaikkien muidenkin tekevät niin tai siksi, että toiminnalla on erityinen status omassa kaveriryhmässä (vrt. Jaatinen 2000, 43–45; 2002, 93–95). Voidaan puhua kollektiivisesta harhasta, joka ilmenee siten, että nuoret uskovat ikätovereidensa olevan itseä kokeneempia. Ilmiö on selitettävissä myös yhteisen puheen tuottamana yleisenä oletuksena, joka syntyy omaksutun puhutavan takia. Puheella luodaan yhteisyyttä ja rakennetaan identiteettiä oman sukupuolen edustajana tai jonkun ryhmän jäsenenä (Tolonen 2001, 37, 263; Hermonen 2006, 49–50; vrt. Maffesoli 1995, 44–45). Kasvanut puheen määrä jostain asiasta voi kertoa sen muodostumisesta erityisen kontrollonin kohteeksi, jonka kautta määritellään normaaliutta ja poikkeavuutta (ks. Foucault 1998, 12–58).

Nuoruuteen liitetty epävarmuus siitä, kuka itse on ja millainen tulisi olla, heijastuu arviointeihin, jotka koskevat muiden nuorten toimintaa. Toisten toiminnan autenttisuuden arviointi kertonee siitä, että nuorilla saattaa olla houkutus esittää sellaista roolia, joka voidaan arvioida epäaidoksi, toisaalta autenttisuuden arvioinnin tarve itsessään voi kertoa identiteetin hataruudesta sekä myös ryhmän keskuudessa olevasta pyrkimyksestä normittaa toimintoja ja pohtia toiminnan luonnetta suhteessa tekijän todelliseen minään. Mielenkiintoista itsessään on se, millaisissa yhteyksissä nuorille on tärkeää arvioida jonkun ihmisen käyttäytymisen autenttisuutta, ja toisaalta se, millaisen toiminnan yhteydessä saattaa syntyä houkutus teeskennellä kokevansa joitakin tunteita, joita itse asiassa ei tunne. Lisäksi voidaan kysyä, kuka on oikea henkilö sanomaan, millainen toiminta kenenkin kohdalla on autenttista. Edellä esitetty vaade autenttisuuteen on tulkittavissa itsetoteutuksen kulttuurin ilmentymäksi (ks. Taylor 1995, 46–48, 57–59, 109–110). Itsensä toteuttamisen kulttuuri autenttisuuden ihanteen ohjaamana merkitsee suuntautumista toimintaan, joka on toimijan minäidentiteetin mukaan määrittynyttä.

Tarve määritellä ja pohtia toisten toiminnan autenttisuutta ja päinvastaisessa tilanteessa teennäisyyttä on tulkittavissa maineen rakentamisen ympärille kietoutuvaksi yleiseksi normittamiseksi ja kontrolloniniksi. Pyritään hyväksyttämään samanlainen eettinen koodisto, jota palvelee autenttisuutta vaativa retoriikka. Oletettavasti kaikki autenttiset tunteet eivät

myöskään ole arvostettuja. Aitojen ja epäaitojen elämyksien kuvauksella ja määrittelyllä luodaan kokemusten välille hierarkioita. Modernin subjektin synnyssä keskeisessä asemassa on perimmäisten halujen ja tuntemusten analyysi. Kun erilaisten valintojen perusteiden oletetaan olevan yksilössä itsessään, voidaan Taylorin (1995, 58–59, 109) mukaan puhua autenttisuuden kulttuurista. Välittömien tunteiden ja intuitioiden ajatellaan kertovan asioiden todellisista merkityksistä, koska niiden tuntemisen ja niistä kertomisen väliin sijoittuu näin mahdollisimman vähän välittäviä mekanismeja, joiden kautta viesti voi myös vääristyä. Autenttisuus tunteiden yhteydessä voidaan ymmärtää alkuperäisenä, manipuloimattomana ja rehellisenä olemassaolon tai identiteetin ilmauksena (ks. Salmela 2005a). Vilpittömyys ja välittömyys eivät kuitenkaan Salmelan (2005a, 200–201) mukaan ole autenttisuuden riittäviä edellytyksiä.

Tunteet ja valintojen tekeminen

Tunteiden viriäminen selittyy tapahtumien erottuvuudella ja vaihtuvuudella. Jotta jokin tarkoittaisi jotakin, sen täytyy välillä väistyä ja tehdä tilaa jollekin toiselle olotilalle. Näiden olotilojen erilaisuuksien tunnistamisen ja nimeämisen myötä merkitykset muotoutuvat. Nykyinen kulutukseen perustuva elämänmuoto antaa nautinnon ja mielihyvän tavoitteluun suuntautuneelle elämäntavalle enemmän mahdollisuuksia kuin esimerkiksi teollisuusyhteiskunta (vrt. Maffesoli 1995). Jatkuva mielihyvää tuottavien asioiden tavoittelu johtaa kuitenkin tunneilmaisujen erottuvuuden laimenemiseen sekä kokemuksellisen herkkyyden katoamiseen. Sama ilmiö pätee myös stimulaatioon. Jatkuva runsas stimulaatio turruttaa. Yhdeksi modernisuuden aiheuttamaksi huoleksi Taylor (1995, 33–36, 42–47) mainitsee pelon siitä, että merkitykset katoavat.

Nykyaikainen kiireinen elämäntyylisi saattaa ajaa ihmiset pisteeseen, jossa tapahtuu paljon, muttei mikään tunnu enää erikoiselta ja tärkeältä. Arkeen turtuminen saattaa elämänlaadun huonontumiseen ja masennukseen. Ei kuulosta järin hyvältä. Suorituspainetta kasaavassa yhteiskunnassa elävien ihmisten keinot saada elämyksiä ovat monet. (T297)

Yksi piirre, joka kuvaa elämyksen uutuus -käsitettä on se, että elämys saattaa kärsiä, jos siitä tulee toistuvaa jopa jokapäiväistä. Silloin ensimmäinen kerta on elämys, mutta ellei seuraavat todellakaan tarjoa mitään huomattavaa uutta, ovat ne jo toistoja, ja samalla voivat haalistaa ensimmäisen elämyksen arvoa kokijalle. (T260)

Kun mielihyvää on tullut normi, toimintaa ohjaava rationaliteetti muuntuu; pyrkimys jatkuvaan mielihyvän kokemiseen ilmeneekin mielipahan karkottamisena eikä mielihyvän tavoitteluna. Aina ei voi olla hauskaa, ja hauska lakkaa olemasta hauskaa. Hauskan pitäminen jo ilmaisuna sisältää tämän oudon ajatuksen siitä, että ei ole hauskaa mutta pidetään hauskaa. Tunteen kokeminen irtoaa sen merkityksestä. Harvemmin kuitenkaan voidaan ajatella, että hauskuus on jotain, jonka pitämistä voidaan ennakoita suunnitella. Se on tunnetila, joka syntyy – tai on syntymättä – jonkin toiminnan yhteydessä. Nuorten keskuudessa hauskan

pitäminen on juuri tämän tunnelman tavoittamiseen tähtäävää toimintaa (ks. Jaatinen 2000, 85).

Tunteiden korostumiselle yhteiskunnallisessa keskustelussa voidaan hakea selityksiä esimerkiksi arkielämän muutoksesta, kiireestä tai moderniin rationaalisuutta korostavaan ajatteluperinteeseen suunnatusta kritiikistä (ks. Maffesoli 1995, 23–28; Hietala 1996, 277–281; vrt. Koivunen 2008). Toisaalta rationaalisuuden ja hallinnan voidaan ajatella tunkeutuneen yhä syvemmälle yksityisyyteen, sillä esimerkiksi elämyksiä ja erilaisia tapahtumia pyritään tuottamaan pakettiratkaisuina erilaisiin tarpeisiin.

Ziehe (1991) käyttää käsitettä mahdollisuustietoisuus viittaamaan ihmisen kykyyn tiedostaa valittavana olevia mahdollisuuksia ja elämäntavan moninaisuuksia. Yhtenä syynä tämän kyvyn kehittymiseen on Ziehen mukaan viihde- ja kulttuuriteollisuuden kehittyminen, joka pystyy kuvallisessa muodossa tuottamaan mielikuvitusta ruokkivaa materiaalia. Tämä tietoisuus erilaisista mahdollisuuksista on syntynyt siitä, että mediat vapauttavat mahdollisuuksia purkaa unelmia ja fantasioita (mt., 27; vrt. Näre 1995). Ihmisen psyykinen todellisuus ja mielikuvat ovat moninaistuneet, ja kulttuuriteollisuus tarjoaa niille aiempaa enemmän purkautumiskanavia.

Tunteet, omat ajatukset ja henkilökohtaiset kokemukset muodostuvat tärkeiksi oman itsen määritteiksi, kun yhteydet aikaisempiin konkreettisiin ja fyysisiin yhteisyyden muotoihin ovat tulleet väljemmiksi. Identiteettiä ei enää rakenneta valmiin tai periytyvän yhteiskunnallisen aseman varaan. Subjektivoituminen on yksilöksi tulemista ja oman yksilöllisyyden tiedostamista. Subjekti on yksilöllistymiskehityksensä kautta itsensä muista erottuvaksi kokeva. Subjektivoinnin vaatimuksella Ziehe (1991, 28–31) puolestaan tarkoittaa emotionaalisen suhteen muodostamista erilaisiin asioihin tai tällaisen suhteen muodostamisen kaipuuta. Mitä enemmän globaali muoti- ja vapaa-ajanteollisuus monopolisoituessaan tuottaa yhä enemmän samanlaisia, koko maailmanlaajuisesti jaettuja tuotteita, sitä vaikeampaa yksilön on tavoittaa tunnetta oman elämänsä ainutlaatuisuudesta. Kokemus oman osan pienuudesta konkretisoituu uudella tavalla. Osaltaan tätä tulkintaa ruokkivat yleistyneet määräaikaiset ja epämääräiset työsuhteet ja sekä muut elämään liittyvät väliaikaisuutta vahvistavat kokemukset. Vastapainoa näille tuntemuksille antaa oman elämän estetisointi, sen merkityksellistäminen elämänpoliittisin päätöksin (ks. Hoikkala 1998, 153–154). Autenttisuuden ajatus tulee uudella tavalla esille. Tätä voidaan pitää vastareaktionä kaupallistumisella ja asioiden tuotteistamisella.

5.5. Unohtumattomuus ja muisteleminen

Unohtumattomuuden teema ilmeni aineistossa niin unohtumattomista elämyksistä kertovissa kuin määritelmällisissäkin kirjoituksissa. Myös haastatteluissa muistaminen ja unohtumattomuus nousivat esille elämystä luonnehtivina piirteinä.

Elämys on mielestäni jotain sellaista, jonka muistaa koko loppuelämänsä. Elämys on aina jokin ihana asia, jota ei halua unohtaa ja johon liittyy hyviä muistoja, usein rakkaiden ihmisten seurassa koettua. Elämys on jotain, josta ei osaa ennalta kuvitella ja se tapahtuu yllättäen ja on usein sellaista,

mitä ei ole koskaan aikaisemmin tehnyt. Sanasta elämys tulee mieleen tunnekuohu ja suuri onnellisuuden tunne tai jokin tapahtuma, joka vaikuttaa koko loppu elämään. (T332)

Muisto voidaankin ymmärtää menneenä elämyksenä (vrt. Koskijoki 1997, 270). Nuorten kuvaamat elämykset sijoittuivat pääasiassa heidän lähihistoriaansa. Lapsuuden muistoissa keskeisessä osassa olivat itselle merkitykselliset toiset ihmiset; isoäidin, isoisän, sisaruksen tai hoitajan kanssa vietetyt hetket. Ne olivat jääneet elävinä muistoina kirjoittajan mieleen (ks. Vilkkonen 1997, 117–121). Elämyksiksi määritetyt hetket painuvat nuorten mukaan kokijansa muistiin, koska niiden yhteydessä koettiin voimakkaita tunteita tai koska niillä oli erityistä merkitystä omassa elämässä (ks. Varila 1999, 37).

Elämys on siis ainutkertainen, tunteita kuohuttava kokemus, joka saattaa muuttaa jotain kokijassaan. Joka tapauksessa elämyksen kokija yleensä muistaa kokemuksensa loppuelämänsä. (T255)

Mielestäni elämys on sellainen asia, jota ei unohda, jota muistelee mielellään ja, jota ei vaihtaisi pois. Puheenaiheenamme voisi olla lähes yhtä hyvin: tärkeä muisto tai kokemus. Usein elämykseen liittyy uuden oppimista tai kokemista, sillä todennäköisesti juuri se, että tapahtumassa oli jotain ennen kokemattomaa, tekee siitä ikimuistoisen.[...] Minun elämäni parhaimpiin elämyksiin liittyy oleellisesti toisten ihmisten läsnäolo. Se, että on saanut olla tekemässä jotain mikä on kiinnostanut koko porukkaa yhdessä parhaimpien ystävien kanssa, tuntuu jättäneen hyviä muistoja. (P164)

Ymmärrän tunteet ympäristön, elämäkokemuksen ja kulttuuristen tekijöiden yhteisvaikutuksesta muodostuneina reagoitapoina erilaisiin tilanteisiin. Ne ovat erottamaton osa kokemusta, sillä tapahtuman yhteydessä koetut tunteet tekevät kokemuksesta tietynlaisen. Tunteiden tunteminen on yleisenä ilmiönä yhteydessä moraaliseen kehittymiseen, kykyyn erottaa kulttuurisesti oikea tapa toimia väärästä tavasta toimia (ks. Harré 1988, 11–13; Heelas 1988). Ne kertovat siitä, onko yksilö toiminut omaksumiensa moraalisten käsitysten mukaan oikein vai väärin tai kohdannut jotain hyvää tai paha elämässään. Myös se tapa, jolla tunteista puhutaan ja niitä käsitellään, on kulttuurisidonnaista ja vaikuttaa itse kokemiseen (Heelas 1988, 258–260).⁹⁹ Elämykset välittävät niitä yksilön omaksumia kulttuurisia ja yhteisöllisiä arvostuksia, joita erilaisiin asioihin liittyy.¹⁰⁰

Mutta uskon, että jokainen on varmasti kokenut jotain sellaista, mikä on jäänyt hänen mieleensä ja sanonut, että se vasta oli elämys! Kaikki asiat ym. joita voin omasta mielestäni kutsua elämyksiksi jäävät mieleeni erityisellä tavalla ja myös hyvin pitkäksi aikaa. Jos niitä alkaa oikein yksitellen ajattelemaan, suurin osa niistä on kauniita muistoja ja hetkiä. Yleisesti sanottuna positiivisia asioita! (T56)

⁹⁹ Tunteiden perustasta on olemassa useita erilaisia lähestymistapoja, joiden syvällisempi käsittely tämän työn puitteissa ei ole mahdollista. Osa teoreetikoista jakaa tunteita ensisijaisesti biologisiin ja toissijaisesti tai biologisiin ja niistä johdettuihin oppittuihin tunteisiin. Toiset erottavat ns. universaalit perustunteet ja niille perustuvat korkeamman tason tunteet. Joidenkin mielestä kaikki niin perus- kuin korkeamman tason tunteet ovat sosiaalisia, vaikka tuntemukset niiden taustalla olisivat fysiologisista tuntemuksista, kuten kivusta tai mielihyvistä johdettuja (ks. Niiniluoto 1996).

¹⁰⁰ Myös eksistentiaalifilosofian piirissä tunteita ajatellaan maailmaan suuntautumisen tapoina eli niissä on olemassa jonkinlainen arvottava piiri (ks. Niiniluoto 1996, 114) Ongelman elämyspuheessa on kuitenkin sen arvioimisen vaikeus, missä määrin puhe elämyksistä ja niiden kokeminen ovat eriytyneet. Tunteiden hallinnan kulttuuri kehittää kykyä tunneilmaisilla pelaamiseen. (Vrt. Ilmonen 2007, 108–112; 1999, 301; Campbell 1987.)

Elämäkertatutkimusten yhteydessä on havaittu elämän käännekohtien olevan tilanteita, jotka säilyvät muistissa. Käännekohtien avulla yksilön on mahdollista tehdä omaa elämäänsä ja toimintaansa ymmärrettäväksi itselleen ja muille (ks. Knuuti 2007, 76–77). Tällaisia unohtumattomina elämyksinä muistettuja, käännekohtiksi ajateltavia asioita tutkimukseen osallistuneiden nuorten mainitsemina ovat esimerkiksi koulunvaihdos, muuttaminen, sisaruksen syntymä tai vanhempien avioero. Samanlaisia tapahtumia on raportoitu myös pitkäaikaisesta tutkimuksesta juuri oman elämän käännekohtina (ks. Rönkä 2005, 68–69; Rönkä ym. 2002; 2003). Kehityksen käännekohtaksi nimetyille kokemukselle on tunnusomaista ulkoisten muutosten lisäksi se, että yksilö kokee itse muuttuneensa tapahtuman jälkeen. Elämän käännekohdat voivat olla myös negatiivisia, mutta niitä ei tällöin oletettavasti muistella elämyksinä, ellei niihin liitetä myös positiivisia piirteitä ja tunteita (vrt. Rönkä ym. 2002; 2003). Nuorten teksteissä unohtumattomuus assosioituu merkittävään ja tärkeäksi koettuun.

Päällimmäisenä ajatuksena itselläni on käsitys jostain miellyttävästä kokemuksesta. Toisin kuin kokemus, elämys on aina positiivisella tavalla vaikuttava. Elämys on tämän lisäksi jotain paljon suurempaa. Siitä jää muisto pitkäksi aikaa ja sen voi elää mielessään - mahdollisesti myös ulkoisessa todellisuudessa – yhä uudelleen ja uudelleen. Elämykset tulevat jäädäkseen ja ovat uniikkeja. Elämys on ainutlaatuinen ja hyvin mielekäs kokemus. Elämyksen syntyyn vaikuttaa hyvin paljon henkilön ajatusmaailma ja mielen syvimmat halut (P162)

Ihminen haluaa yleensä tietoisesti muistaa positiivisiksi mieltämänsä tapahtumat. Vastaavasti ihminen pyrkii joko tietoisesti tai tiedostamattaan unohtamaan vaikeat kokemukset. Sellaisia negatiivisia kokemuksia ei haluta muistella, jotka voidaan tulkita omaa minäkuvaa hajottaviksi kokemuksiksi (ks. Ochs & Capss 1996, 30–33; Husso 2003, 301–308). Tämä pyrkimys tuli esille myös nuorten puheessa. Sellaisia tapahtumia ei haastatteluissa mielellään käsitelty, jotka olivat johtaneet omaa elämää koskevien suunnitelmien romuttumiseen tai joiden muistelu oli tuskallista. Negatiiviset kokemukset saattoivat synnyttää toiveen palata takaisin lapsuuteen, jota nuori piti nykyisyyttä parempana vaiheena; lapsuudessa ei tarvitsisi kantaa ikävän kokemuksen taakkaa.

P: varmaan se oli joku kokeilu tai sillai, ett pystyyks näin tekeen ja mitä tapahtuu

H: et sä muistelet, muisteleks sää sitä koskaan tota niinku sillain, minkälaisena sä niinku muistat sen tapahtuman, kun te ootte yhdessä lähteny jotakin autoa hakemaan?

P: en mä tiedä silleen, ettei olis vaan pitäny tehdä sitä. Siit tuli kaikki nää huonot ja siit meni kaikki nää suunnitelmat uusiks sen jälkeen[...]

P: En mä mä muista, en mä niinku, ei se niin, ku yleensä ollu mun tyylistä koskaan, ettei mulla oo koskaan ennen ollu mitään poliisien kaa tekemistä, muuta ku toi reissu [...] Ei se ollu, ei se mulle mitään elämys ollu. Se oli vaan semmonen tapahtumasarja, joka päätty huonosti. (HP6)

Yksilö hakee omaan menneisyyteensä kuuluvien kokemusten pohtimisen avulla vastausta siihen kysymykseen, kuka hän on nyt ja mihin hän on menossa (Hovi 1997, 318; Koskijoki 1997, 277; Vilkkö 1997, 77; vrt. Hänninen ym. 2010). Kuvauksen tuottamisen yhteydessä omasta elämästä valitaan mukaan tietyt tapahtumat (Vilkkö 1997, 93). Vilkkö (1997)

määrittelee muistot ja muistelun itseä määrittäviksi tuokioiksi.¹⁰¹ Yksilöllisten ja yhteisöllisten kriteerien pohjalta itsestä luodaan yhä uudelleen sellaista tarinaa, jonka arvioidaan vastaavan yleisempää tapaa merkityksellistää kokemuksia ja samalla olevan sopusoinnussa kertojan minäkuvan ja minäideaalien kanssa. Elämän käännekohdat saavat yksilöt pohtimaan kokemuksellista jatkuvuutta heidän omassa elämässään (ks. Hovi 1997, 318–319; Rönkä ym. 2002, 58–59).

Nuorten kirjoituksissa muistelu kietoutuu elämyksenä määriteltyyn tapahtumaan siten, että näitä elämyksiksi miellettyjä tapahtumia ajateltiin kerrottavan jälkeensä lapsenlapsille ja muisteltavan kavereiden kanssa. Elämysten ajateltiin tuovan elämään sisältöä, viisautta ja onnea.

Ihminen saa elämyksistä voimaa. Kaiken kokemansa kivan jälkeen on uskoa tulevaisuuteen ja jaksaa puurtaa arkipäivässä muistelemalla menneitä: ne tekevät meidät onnellisiksi, auttavat jaksamaan. (T199)

Elämykset ovat muistoja, joita muistellaan tulee hyvälle tuulelle jo pelkästään ajatellessaan, että on saanut joskus kokea jotain näin mahtavaa ja ainutlaatuista. Elämykset tekevät elämästä elämisen arvoisen. (T118)

Muistelulla ja muistilla itsessään on merkittävä rooli, kun pohditaan ihmisen persoonan rakentumista. Mielenkiintoinen toteamus muistamista käsittelevään teemaan on elämyksen pitäminen kokemuksena, joka muistetaan ilman, että siitä tarvitsee koko ajan muiden muistuttaa. Tulkitseen tämän vastakommentiksi nuorten keskuudessa vallitsevalle tarinan kertomisen ja yhdessä muistelemisen traditiolle. Toisaalta ajatus tuo esiin kertaamisen merkityksen muistiin painamisessa ja muistamisessa. Kertaaminen pitää asiat mielessä. Kirjoituksessaan asiaa pohtiva tyttö kuitenkin tulkitsee elämyksen asiaksi, joka pysyy muistissa, vaikka sitä ei aktiivisesti kertailisi. Hän korostaa elämysten omakohtaisuutta ja rakentumista suhteessa omiin kokemuksiin ja elämään.

Ihmiset käsittävät elämykset usein etenkin vain extreme –kokemuksina. Laskuvarjohyppyä, vuorikiipeilyä tms. Elämyksiin liitetään valtava adrenaliinikuuhu, jota kuitenkin saa esim. raivokohtauksista samalla tavalla ja näitä ei kuitenkaan myönnetä elämyksiksi.

Mikä sitten tekee jostain elämyksellistä? Mielestäni kaikki, jonka pystyy muistamaan lopun ikänsä ilman, että muiden tarvitsee jatkuvasti muistutella. Tästä esimerkkinä vaikka häät, ensimmäisen lemmikin saaminen, poika-/ tyttöystävän tapaaminen tms. Elämyksiä ei tarvitse lähteä kokemaan toiselle puolelle maapalloa, vaan niitä löytää oman asenteen mukaan mistä vain.

Elämyksiä pidetään nykyään tämän päivän must -asioina. Jokaisen pitäisi katsoa vain menneisyyteensä. Sieltä löytyy varmasti useita elämyksiä.(T295)

Ihmisen persoonallisuus tulee Antti Eskolan (1985) mukaan esille sellaisten erilaisten toimintojen muodostaman kokonaisuuden kautta, joihin yksilö on sitoutunut. Henkilön tapa

¹⁰¹ Kertoessaan kokemuksistaan yksilö muodostaa suhdetta vallitseviin arvostuksiin ja moraalisiin sääntöihin sekä hyvän elämän ideaaleihin (Giddens 1991; Nykyri 1998; ks. myös Vilkkonen 1997). Omista kokemuksista kertovia kirjoituksia tai puhetta voidaan pitää minuustekniikoiden kaltaisina minäsuhteen muodostamisen kulttuurisina malleina. Kertoessaan itsestään yksilö samalla kehittää suhdettaan itseensä itsereflektion ja itsetietoisuuden prosessin avulla (Nykyri 1998, 68–70; Foucault 1998). Toiset kirjoitukset omassa aineistossani olivat kuitenkin hyvin toteavia tai käsitteen määrittelyjä. Niihin ei voi soveltaa tällaista tulkintatapaa.

tai tyyli toimia ja olla yhteydessä erilaisiin asioihin määrittää persoonaa. Omista tekemisistä kertominen on tärkeää yksilön persoonan ilmaisun ja jatkuvuuden tunteen säilyttämisen kannalta.¹⁰²

Myös oma mieliala ja muut ihmiset vaikuttavat siihen, millainen elämys on. [...] Itse olen ns. ”elämysten etsijä”. Kokoajan yritän keksiä hienompia ja hienompia juttuja, jotten kyllästyisi. Paikalleen jämähtäminen kauhistuttaa. Mutta siltikään elämys ei aina tunnu kovinkaan mahtavalta, ennenkuin siitä on jälkeenpäin päässyt kertomaan äidille, poikakaverille tai parhaalle kaverille. (T1)

Nuoret pitivät koettua elämystä suurempana silloin, kun sen saattoi jakaa jonkun toisen kanssa. ”Todistusaineiston esittäminen” tai kokemuksien jakaminen toisten kanssa oli koettu tarpeelliseksi. Toisaalta tämä tilittämisen tarve voidaan tulkita nyky-yhteiskunnalle ominaisen suoritusmentaliteetin tunkeutumisena elämysmaailmaan siten, että suorittaminen koskee myös yksityisyyteen liitettyjä asioita. Elämä hahmottuu ”suoritekenttänä”.

Kokemusten jakamisen halua voidaan lähestyä itsereflektiivisen palautejärjestelmän kehittämisen viitekehystä. Omista tunteista kertominen on eräänlaista peilipinnan hakemista ja emotionaalisten ilmaisujen oppimista toisilta saadun palautteen avulla. Tilittämisen ja tunnustamisen kulttuuria voidaan lisäksi hahmottaa kontrolloinnin ja säätelyn muotona, jossa omaehtoinen asioista kertominen peittää kontrolloivat piirteet käytännöstä (ks. Foucault 1998, 47–48). Kokemuksien kartuttaminen voi helposti tulla ymmärretyksi vain tietynlaisten kokemusten kartuttamisena. Normaaliuden paineet ovat tutkimusten mukaan nuorten keskuudessa suuret (ks. Lehtonen 2002, 156; vrt. Tolonen 2001; 2002). Tätä havainnollistavat itsensä erilaisiksi kokevien nuorten pyrkimykset naamioida oma käyttäytymisensä ilmiänsuhtaan valtavirran toiminnan kanssa yhdenmukaiseksi, jotta heitä ei epäiltäisi muista poikkeaviksi. Ei-heteroseksuaalisten nuorten strategioita tutkineen Lehtosen (2002, 156–158) mukaan heteroseksuaalisuuden vahvistamisessa voidaan kulissien luomiseksi seurustella vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa. Tärkeää on voida tarvittaessa osoittaa oma heteroseksuaalisuus esimerkiksi seurustelusuhteen avulla (mt.).

Muistelussa ja merkittävien kokemusten jakamisen halussa tulee esille yksilöllisten merkitysten kietoutuminen yhteisöllisiin tarinoihin suoriutumisen ja tekemisen painotuksina. Kertoessaan siitä, mitä on, miten on tehnyt, mitä on tuntenut ja millaiset asiat ovat olleet elämyksiä, kertojan on mahdollista uusintaa aikaisempia merkityksiä mutta myös neuvotella uusia itseilmaisun positioita suhteessa kulttuurisesti määrittäviin ideaaleihin tai mallitarinoihin. Kriittiset kirjoitukset toivat esille vaihtohtoisen tavan suhtautua esimerkiksi elämysten tavoitteluun.

Itse en ole kovinkaan elämyshakuinen. En myöskään tunnustaudu vaativaksi elämysetsijäksi, vaan minulle elämyksen aineet voi tarjota hyvinkin arkiset elementit. Elämyksenä voi avautua vaikkapa ankarana puhaltava talvimyrsky, jota saan ihailta, tai hieno maisema, joka siintää pitkälle horisonttiin. Mitään erityistä aktiviteettia elämyksen tuntemiseen en edellytä, ja joskus pelkkä yksinolokin riittää. Moni muu näkee asian toisin ja hakeutuu erilaisille elämysmatkoille, ohjatun

¹⁰² Se, miksi välittyneet kokemukset eivät piirry mieleen samalla tavalla kuin itse koetut asiat, johtunee juuri siitä, etteivät ne välity itse tehtyinä asioina, vaan tunteiden ja mielikuvien ajatellaan kuuluvan jonkun toisen elämään.

elämyksen kurseille tai sellaisen urheilulajin pariin, joiden kautta uskoo löytävänsä elämykskokemuksia. Mielestäni tällainen on kuitenkin varsin keinotekoisista. Maailmassa itsessään on vielä paljon ennalta kokematonta ja hienoa, ja sen etsiminen ei ole vaikeaa.(P172)

Huolestuttavana tai epätoivottavana asiantilana seuraavassa kirjoituksessa pidetään sitä, ettei omasta elämästä olisi mitään kerrottavaa ja että hienoksi oletetut asiat jäisivät kokematta.

Kun ajattelee elämää, tuntuu ettei kunnon elämyksiä olekaan, ei ole aikaa. Aina kiire, eikä missään ole mitään. Välillä iskee ihan paniikki, tätäkö elämä on? Opiskelu, töitä..ehkä sitten eläkkeellä on aikaa elämyksille. Iskee paniikki ja epätoivo. Haluan elämyksiä! Epätoivoon ei saisi kuitenkaan vaipua, sillä mielestäni ei elämykset etsimällä löydy, eikä niitä saa jäädä kotikoloon odottamaan. On tartuttava tilaisuuteen ja nautittava pienistäkin iloista. Avoimella ja oikealla asenteella voi löytää elämyksiä. [...] (T326)

Tulkitsen aineistoni perusteella, että nuoret arvostavat kokeneisuutta. Kokeminen on rinnastettavissa tietämiseen. Kokeneisuus puolestaan assosioituu aikuismaisuuuteen. Kokemuksellisen pääoman avulla nuori voi saavuttaa erilaisia jäsenyyksiä ja vahvistaa omaa statustaan sosiaalisessa verkostossaan, mutta joissakin tapauksissa myös heikentää omaa asemaansa. Kokemukset puetaan sanoiksi ja tarinoiksi. Yhdessä koetut ryhmien omat hetket ja niistä syntyvät kollektiivisesti jaetut tarinat ovat yhteisöllisyyttä lujittavia tekijöitä.

Kokemusten kartuttamisen eetos äärimmilleen kiihdytettynä saattaa myös kuvata yksilön pyrkimystä luoda tunnekontaktia itseen ja asioihin, joiden merkitykset ovat väljähtyneet. Kun tapahtumia koetaan liian kovalla intensiteetillä, omia tunnereaktioita ei kyetä tunnistamaan.¹⁰³ Samalla tavalla halu kertoa omista kokemuksista voidaan tulkita keinoksi hakea yhteyttä omiin tunteisiin erilaisia intensiivisiä kokemuksia käsittelemällä. Yksilöllinen tunnereaktioihin perustuva merkityksistä kertova palautejärjestelmä olisi tällaisessa tilanteessa ikään kuin irtikytkeytynyt ja toimisi puutteellisesti. Yksi tapa koettaa parantaa tilannetta on tavoitella tätä merkityksen tunteen viriämistä käymällä läpi muiden kanssa erilaisia kokemuksia.¹⁰⁴

Koettu elämys ja mieleenpalautettu kerrottu elämys

Muistelu rakentaa tapahtumia uudestaan. Kielellisin ilmauksin ei tavoiteta kokemusta sinänsä (Koivunen & Liljeström 1996, 277). Kokemus tai elämys on aina nykyisyyden perspektiivistä tulkittu ja uudelleen muokattu (Schütz 2007; ks. Hovi 1997). Eri kertojen välillä henkilö on

¹⁰³ Jos tunnereaktioita pidetään sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sisäistettyinä tulkintaan perustuvina arviointina asioiden arvoista, se, ettei tunne mitään, merkinnee sitä, että sosiaaliset vuorovaikutussuhteet eivät enää heijastelisi näitä merkityksiä; yksilöltä puuttuisi moraalinen ohjaus tai hän olisi joutunut moraalisen yhteisön ulkopuolelle.

¹⁰⁴ Tämä turtumisen uhka tuli joidenkin nuorten teksteissä esille. Se on vaarana silloin, jos elämyksiä pyritään varta vasten hakemaan. Tässä on mielenkiintoisia yhtymäkohtia orientaatiotutkimuksessa esitettyyn tulokseen siitä, että jos alun perin sisäsyntyisesti orientoitunutta toimintaa ryhdytään palkkioin vahvistamaan, tuloksena on intensiteetin kasvu ja alkuperäisen kiinnostuksen häviäminen sekä toiminnan suuntautuminen näiden palkkioiden tavoitteluun. Toiminnan ylläpitäminen tulee totumuksen myötä vaatimaan myös palkkion suurentamista kerta kerralta, jotta mielenkiinto siihen säilyisi. (Ks. Lehtinen ym. 2000, 215.)

itse muuttunut ja näkee siksi asiat eri tavalla, tai mietittyään asioita hän on löytänyt uusia tekijöitä, joita ei esimerkiksi aikaisemmin tilannetta muistelllessaan liittänyt siihen. Tilanne näyttäytyy hänelle nyt erilaisena kuin aktuaalisena tapahtumahetkenä. Vaikka yksilö ei ole enää sama identtissä merkityksessä, hän kuitenkin pystyy ymmärtämään ne yksilölliset merkitykset, joita aikaisemmille kokemuksilla on hänen oman kokemuksellisen maailmansa kehitymisessä. Hän määrittää ne tulkinnalliset kehykset, joita vasten kutakin tilannetta arvioi ja tuottaa aktiivisesti jatkuvuutta rakentamalla emotionaalisia ja ajatuksellisia siteitä menneestä nykyisyyteen (ks. Hänninen & Valkonen 1999, 142; vrt. Schütz 2007). Näin ajateltuna identiteetti merkitsee itsensä tunnistamista erilaisista käännteistä, jatkuvuuden ylläpitämistä sekä tämän jatkuvuuden emotionaalista kokemista (ks. Vuorinen 1990).

Joidenkin kokemusten voidaan ajatella olevan keskeisempiä oman elämäntarinan, identiteetin ja sen ylläpitämisen kannalta kuin toisten. Se, voidaanko elämykset tulkita tällaisiksi oman elämäntarinan sisällön muodostumisessa keskeisiksi kohdiksi kirjoituksissa esitettyjen määritelmien ja esimerkkien pohjalta, on mielekäs kysymys tämän työn kannalta. Toiset elämästä käsittelevät kirjoitukset eivät kuitenkaan anna riittävästi perusteita sen henkilökohtaisen merkityksen arvioimiseen, ja toisaalta jonkin kokemuksen merkitys voi ajan kuluessa muuttua (ks. Rönkä ym. 2002; 2003). Tutkimuskysymysteni kannalta en pidä oleellisena sitä, tuleeko nyt jokin unohtumattomaksi ajateltu asia unohtumaan tulevaisuudessa tai sitä, onko nyt merkittävänä kokemuksina kerrotuilla kokemuksilla sittenkin vähemmän merkitystä, kun asiaan palataan kymmenen vuoden päästä. Ajattelen, että nuorten esille nostamat seikat ovat sellaisia ajankohtaisia asioita, jotka heitä tällä hetkellä askarruttavat.

Nuorten kirjoituksissa kokemukset ovat eritasoisesti välittyneitä. Jotkut nuorista kertovat suoraan omista elämyksistään, toiset epäsuorasti ja kolmannet väistelevät ja tarjoavat vihjeitä. Jos kirjoittaja ei selvästi ilmaise jonkin kokemuksen subjektiivista merkitystä, olen nojautunut tulkintoja tehdessäni kirjoittajan epäsuorasti tarjoamiin aineksiin. Määrittelmälliset kirjoitukset tarjoavat tulkintakehikon, jota vasten elettyjä hetkiä voin tarkastella. Oletan yksilöiden erilaisuusistaan huolimatta myös jakavan joitain yhteisiä piirteitä. Perinteistä nuorisotutkimusta on kritisoitu siitä, että nuorisoa tarkastellaan yhtenä kategoriana ja että tietyn ryhmän perusteella tehdään päätelmiä nuorisosta tai murrosikäisistä yleensä (ks. Aapola 2003, 97–98). Viime aikoina on haluttu korostaa nuoruuden moninaisuutta ja kokemuksellista erilaisuutta (ks. Aapola 1999; Lähteenmaa 2000; Niemelä & Kelhä 2005). Vaikka haluan itsekin korostamaan tätä erilaisuutta, joudun kuitenkin myös toteamaan, että yleistämisen, elämänvaiheen essentialististen tulkintojen ja monoliittisuuden vaarat ovat tutkimuksessani olemassa jo teoreettisten valintojeni kautta. Ajattelen aineistoni tarjoavan viitteitä siitä kulttuurisesta nuoruudesta, jonka tuottamiseen tutkimukseeni osallistuneet nuoret osallistuvat ja jonka ympäröimänä he elämyksiään kokevat ja niistä kertovat. Yksilöllisistä erilaisuusistaan huolimatta nuoret myös jakavat pitkälti samanlaisen yhteiskunnallisen aseman, ja moniarvoistuvasta yhteiskuntakehityksestä huolimatta he omaksuvat erilaisten institutionaalisten käytäntöjen ohjaamana myös yhteneväisiä arvoja ja kulttuurisia tapoja jäsentää kokemuksia. Se, ettei nuoria pystyittäisi millään kriteerillä pitämään yhtenäisenä ryhmänä tai ettei nuoruutta elämänvaiheena voisi pitää muista vaiheista erottavana, saattaa paradoksaalisesti johtaa nuorisotutkimuksen kohteen katoamiseen. Ehkä

yhden tai useamman kriteerin sijaan nuorten asemaa olisikin määritettävä tapauskohtaisesti ja suhteessa niihin asioihin, jotka ovat tutkimuksen kohteena.

Erityisesti viime aikoina nuorten on ajateltu käytöksellään ja itsekeskeisyydellään ilmentävän ”kaikki minulle ja heti” -tyyppistä ajattelumallia (vrt. Oinonen 2001, 115). Tätä ei voine pitää minään ihmeenä sinänsä, kun viesti, jonka ympäristö antaa omaa paikkaansa etsivälle nuorelle on, ettei etsiskelyyn ja harha-askeliin ole aikaa. Korostetaan sitä, että ihmisten pitää olla tuottavia ja nuoria kehoitetaan valmistumaan koulutuksesta mahdollisimman nopeasti työelämään, jottei yhteiskunnalle tule ylimääräisiä kustannuksia. Nuorille kerrotaan monin eri tavoin, että aika on kallista ja tulevaisuus on epävarma. Rationaalisenä toimintatapana voitaneen tällöin pitää menettelyä, jossa yksilö valitsee sen, mikä on saatavilla heti. Yksilöllisyyttä korostavassa nyky-yhteiskunnassa jokaisen katsotaan olevan velvollinen tekemään valinnoillaan ja teoillaan itse oman onnensa. (Ks. Giddens 1991, 20–35.) Tämän kaltaisten viestien avulla muokataan nuorten arvo-orientaatioita. Nuorten kertomuksissa ajankuvaan sopivia ilmauksia ovatkin kiireen liittäminen elämysten kokemisen yhteeseen.

Nykyaikainen kiireinen elämäntyylisi saattaa ajaa ihmiset pisteeseen, jossa tapahtuu paljon, muttei mikään tunnu enää erikoiselta tai tärkeältä. Arkeen turtuminen saattaa elämänlaadun huononemiseen tai masennukseen. Ei kuulosta järin hyvältä.

Suorituspainetta kasaavassa yhteiskunnassa elävien ihmisten keinot saada elämyksiä ovat monet. Ensimmäisenä sanasta elämys saan mielikuvan pitkän uraputken tehneistä liikemiehistä laskemassa koskea. Arvatenkin kyseessä on elämysmatkailu. Elämysmatkailu on yksi 90-luvun vastauksista turhautuneisuuteen [..]

Elämykset syntyvät tunteita herättävistä asioista, joiden ei tarvitse muuttaa maailmaa eikä näkyä. Elämykset ovat omia positiivisia kokemuksia, joiden merkitys näkyy lähinnä vain omassa itsessä. Elämyksiä voi hakemalla hakea, mutta parhaat elämykset koostuvat yllätyksellisissä tilanteissa, suunnittelematta.(T297)

Aikuiset moittivat nuoria niistä toimintatavoista, jotka ovat pitkälti reaktiota aikuisten omaa toimintaa ja odotuksia kohtaan. Nuorten arvot ovat aikaisempien tutkimusten mukaan muuttuneet ristiriitaisiksi ja kontekstisidonnaisiksi. (Helve 2002; 2007.) Ristiriitaisuus voi kertoa yhtäältä arvostuksia koskevien pohdintojen keskeneräisyydestä, ja toisaalta sen voi ajatella tuovan esille yhteiskunnan ristiriitaisista arvoperustaa ja moniarvoisuutta (ks. Suurpää 1996, 58–61).. Erilaiset muutokset heijastuvat nuorten toimintaan ja synnyttävät vastarinnan ja toisin tekemisen muotoja, mutta ne aiheuttavat myös vallitseviin olosuhteisiin mukautumista ja vallitsevien käytäntöjen ja tarinamallien omaksumista (vrt. Helve 2007).

Nuorten kirjoitukset elämyksistä välittävät kuvaa positiivisesti uusiin asioihin suhtautuvista ja pääasiassa ennakkoluulottomista nuorista. Erilaisuudestaan huolimatta nuorten elämyksistä on löydettävissä yhteisiä piirteitä ja jaettuja arvoja.

Sanoisin, että kaikkein suurimpia elämyksiä ovat ne, jotka sattuessaan kohdallamme vaikuttavat suuresti elämäämme ja muuttavat sen tilannetta. Ne voittavat kaikki muut elämykset sen vuoksi, että niihin liittyy suuri onni ja hyvinolontunne johtuen ihmisen tietoisuudesta hänen edessään olevista paremmista ja onnellisimmista ajoista. Tällaisia elämyksiä voisivat olla esimerkiksi unelmien toteutuminen, kuten naimisiin pääsy tai lapsen syntymä.(P166)

Tämän päivän postmodernia nuoruutta määrittää monella tavalla valinnaisuus (ks. Ziehe 1991). Yksilölliset elämäntyylit ja eettiset periaatteet konkretisoituvat valintojen kautta (Giddens 1991). Yksi valintatilanteessa sovellettu strateginen ääripää on sitoutumattomuus, joka ilmenee valintojen tekemättä jättämisenä tai useiden vaihtoehtojen samanaikaisena valitsemisena. Tätä ilmentää toiminnassa sukkulointi eli siirrytään harrastuksesta toiseen ja liikutaan yhdestä ryhmästä seuraavaan (vrt. Lähteenmaa 1992c). Sitoutuminen ja totaalinen keskittyminen johonkin valintaan ovat strategisista vaihtoehdoista toinen ääripää. Ajattelen näiden erilaisten valitsemisen strategioiden tuottavat myös erilaisia elämyksiä ja mahdollisuuksia niiden kokemiseen.

Sitoutumattomuus heijastaa pyrkimystä pitää kaikki mahdollisuudet avoinna ja välttää se riski, että jokin arvokas mahdollisuus jäisi käyttämättä tai että tulisi valittua väärä vaihtoehto. (Vrt. Oksanen 2006, 176.) Tällaisessa tendenssissä on löydettävissä postmodernin identiteetin ongelma siten kuin Bauman (1996, 18–19) on sitä kuvannut. Ihmiset pelkäävät paikalleen jäämistä ja vaihtoehtojen vähenemistä. Kiinnittymättömyys ja tilapäisyys tekevät myös irrottautumisen helpoksi. Kun tulee ongelmia yhdessä valitussa kohteessa tai ihmissuhteessa, voi siirtyä seuraavaan; ns. punaisen langan puuttuminen voi johtaa kritiikittömään kokemusten kartuttamiseen ja pinnallisuuteen.¹⁰⁵ Toisaalta vaihtelun ja kokemusten hakeminen on nähty nuorten ikävaiheelle tunnusomaisena piirteenä vastakohtana aikuisuuteen liitetyle vakiintumiselle (Oinonen 2001, 112; Ketokivi 2004). Vähitellen tapahtuva vaihtoehtojen ja kiinnostusten kohteiden rajautuminen prosessina vie aikaa, mihin nykyinen pakkovalintoihin perustuva institutionaalistuneen nuoruuden malli ei aina kaikkien osalta anna riittävästi mahdollisuutta (ks. Komonen 2001, 81). Itselle sopivan vaihtoehdon etsimisestä optimimallia rikkovalla aikataululla rankaistään yhteiskunnallisesti eri tavoin. Usein nuoren on kuitenkin vaikea päättää, millaista yksilöllisyyttä hän haluaa valinnoillaan ilmentää.

Nuorten haastatteluissa elämysthakaisuus yhtäältä yhdistettiin ennakkoluulottomuuteen uusien asioiden suhteen sekä erilaisuuden tavoitteluun, mutta toisaalta myös kokeilunhaluisuuteen ja kavereille näyttämiseen. Elämysthakaisuus orientaationa on näin tulkittavissa yhdeksi tavaksi tulla toimeen liiallisen stimulaation ja vaihtoehtojen kanssa. Se tuottaa asenteellista turismia mutta myös sitoutumattomuutta ja ulkoista hallinnan tunnetta, mikä on kuitenkin eri asia kuin sisäinen hallinnan tunne.

Aineistoni pohjalta elämyksellisinä muistetuille hetkille tunnusomaista on luottaminen omiin kykyihin tai niihin ihmisiin, joiden kanssa tilanne jaetaan ja pikemmin sitoutuminen kuin välinpitämättömyys. Valintojen tekemisen ja sitoutumisen voidaan ajatella heijastuvan elämyksien kokemiseen ja elämyksellisyyden tavoitteluun. Elämyksiä pidettiin muistiin painuvina ainutlaatuisina kokemuksina. Se, miten tarkasti jotkut asiat muistetaan, on puolestaan yhteydessä kokemusten herättämiin tunteisiin ja tunteiden intensiteettiin (Schacter 2001; Näre 2002, 253–254). Voidaankin kysyä, onko elämysten tavoittelun voimistuminen kulttuurisena ilmiönä omiaan hävittämään niitä yksilöllisesti merkityksellisinä kokemuksina.

¹⁰⁵ Näre on liittänyt addiktoitumisen reaktiivisuuteen, mikä on seurausta ylistimulaatiosta ja kulttuurin seduktiivisesta ärsykekuormituksesta ja tunkeutumisesta yksilön mielikuvamaailmaan, mitä vastaan yksilö pyrkii puolustautumaan (Näre 2002, 260, 263–264; vrt. Kajamaa 1994).

Useat unohtumattomina elämyksinä muistetuista hetkistä liittyy nuorilla aktiiviseen harrastamiseen, sen mukanaan tuomiin muihin tapahtumiin ja ihmissuhteisiin, mikä kertonee myös asiaan panostamisesta.

Edellä mainitusta ajattelutavasta poikkeavat niiden nuorten käsitykset, joille elämys ei merkinnyt mitään. Se, ettei sanalla elämys ollut heille sisältöä, on yllättävä piirre aineistossani, koska elämyksen käsite on ollut paljon esillä viime aikoina mediassa. Ehkä juuri siitä syystä elämys näillä nuorilla yhdistyykin aikuisten latteuksiin ja itselle vieraaseen kulttuurialueeseen tai kokemisen representaatioihin, joista heillä ei ole henkilökohtaisia muistoja. Yksi haastatelluista nuorista sanoi, ettei hän ole sellainen tyyppi, joka jotain elämyksiä harrastaisi.

Merkitysten rakentumisen prosessissa toistolla on keskeinen asema (ks. Berger & Luckman 1998). Jonkin asian jatkuva esillä pitäminen, käsitteen tarkoituksellinen assosiointi joihinkin tuoteryhmiin tai toimintatapoihin muuttaa käsitteen merkitystä ja rakentaa todellisuutta juuri tämän nimeämisen ja uudelleen nimeämisen kautta. Erityisesti median merkityksiä rakentava vaikutus korostunee sellaisilla ihmisillä, joilla ei ole henkilökohtaisesti omaksuttua sisältöä käytetylle sanalle (ks. esim. Näre 2002, 258).

5.6. Yhteisöllisyyttä kuvastavat elämykset

”Teollisuushalli” paljastui upouudeksi urheiluhalliksi vessoineen ja muine hienouksineen. Asetuimme makuupusseihimme tyytyväisinä kuivasta ympäristöstä ja juttelimme kavereiden kanssa. Ottamistamme valokuvista huomaa, kuinka ahtaasti nukuimme. Ventovieraat makoilivat kylki kyljessä, jopa jutellen toisilleen. Missä nykyaikana näkee tällaista? Tämä ei ainakaan kuulu meidän jurojen pohjoismaalaisten arkipäivään, eikä edes juhlaan. Mutta totta puhuen me emme olleet enää ventovieraita keskenämme, meissä oli jotain samaa, jotain yhteistä. Olimme selvinneet myrskystä ja saavuttaneet tasapelin luonnon kanssa eloonjäämiskamppailussa. Paluumatka ja loppuleirin aikana elämyksen sitoma solmu vain kiristyi ympärillämme. Lopulta myrskyn tekemiä tuhoja ei korjannut tuhat partiolaista, vaan yksi ja vahva voima; ystävyys!(T240)

Idea yhteisöstä saattaa esiintyä elämyksinä koetuissa unohtumattomissa hetkissä joko materialisoituneena tai se voi olla luonteeltaan abstraktia. Jälkimmäisessä tapauksessa se on kirjoituksissa viittauskohteena, jota vasten oman kokemuksen merkitystä arvioidaan. Tällaisen viittauskohteen saattavat muodostaa muut nuoret, oman elämäntarinan merkittävät henkilöt tai esimerkiksi oman urheiluseuran jäsenet. Yhteisöllisyydellä tarkoitan tässä tutkimuksessa sellaista kokemisen tai asioiden merkityksellistämisen tapaa, joka on yhteydessä yksilön kannalta tärkeään läsnä olevaan ryhmään tai sosiaaliseen verkostoon. Yhteisöllisyys voidaan ymmärtää myös kokemuksena henkisestä yhteydestä (ks. Maffesoli 1995, 89). Maffesolilaisittain ilmaisten tällaiseksi luokiteltavissa oleva elämys ilmentää heimoyhteisöllisyyttä.

Yhteisöllisyyttä ilmentävät elämykset liittyivät aineistossa usein tapahtumiin, jolloin nuoret olivat keskenään jakaneet jonkin tunnelman. Keskinäiseen yhdessäoloon liittyy ajatus rentoudesta, hauskuudesta ja vapaudesta. Erityisesti tällaisia tuntemuksia tuottavia tilanteita oli syntynyt erilaisilla matkoilla. Vieraassa ympäristössä oman ryhmän jäsenten merkitys

korostuu. Heidän seurassaan ollaan päivittäin. Tämä on omiaan tuottamaan kokemuksen samanlaisuutta ja tunnetta ”meistä” toisista erottavana ryhmänä. Urheiluleireillä saattoi myös syntyä samaa harrastusta harrastavien eri kansalaisuuksia edustavien nuorten kesken kansallisia rajoja ylittävää ystävyyttä.

Yksi elämysten luokka liittyy erilaisiin massatapahtumiin. Keskeisenä tekijänä tällaisessa kollektiivisesti jaetun tapahtuman kyvyssä tuottaa elämyksiä on, että siihen osallistujille muodostuu tunne sulautumisesta johonkin itseä suurempaan. Kollektiivisista tapahtumista aineistossa mainitaan esimerkkeinä Taiteiden yö -tapahtuma sekä erilaiset festivaalit, konsertit ja yksittäiset jalkapallon tai jääkiekon maa- tai loppuottelut. Yhteisyyden tunne syntyy silloin, kun osallistujat tulkitsevat tilanteen merkittävyyden keskenään samalla tavoin. Jalkapalloa itsekin harrastava nuori kertoo seuraavassa katkelmassa omasta elämyksestään.

Jalkapallo tuottaa elämyksiä ympäri maailmaa. Pelaajille ja kannattajille elämyksiä ovat mestaruudet, voitot ja maalit. Suomalaisille jo suuri yleisö ja hyvä tunnelma ovat elämyksiä, koska täällä näkee harvoin hyviä pelejä ja katsojat puuttuvat katsomoista. [...] Tunnelma oli jo hyvä stadionin ulkopuolella, mutta astuessamme stadionin sisäpuolelle näimme ja kuulimme, että tunnelma oli uskomaton. Kun pääsimme paikoillemme alkoi pelaajien esittely. Norjalaisten nimiä luettellessa suomalaisyleisö vihelsi ja buuasi. Kun alkoi suomalaisten esittely yleisö räjähti suosionsoituksiin. Varsinkin Suomen huippupelaajan, Jari Litmasen nimen kuulussa yleisö villiintyi. Kun Maamme laulu alkoi soida ja yleisö alkoi laulamaan se oli minulle elämys, koska Suomalaiset olivat sydämellään laulussa mukana. [...] (P116)

Toisaalta, jos ne ihmiset, joiden kanssa johonkin tapahtumaan osallistutaan, ovat nuorelle itsessään riittävän merkittäviä, ei tapahtumalle itselleen välttämättä aseteta niin suuria vaatimuksia (ks. Ahonen & Saksala 2000). Näin on havaittu esimerkiksi rockfestivaaleja käsittelevissä tutkimuksissa. Tilanne mahdollistaa erilaiset kohtaamiset, ja voidaan ajatella, että niiden toivotaan olevan erilaisia kuin kohteliaaseen välinpitämättömyyteen perustuvassa vieraiden ihmisten kohtaamisissa normaalissa kaupunkimiljöössä.¹⁰⁶ (Vrt. Raippa 2002; Mäenpää 2005.) Yhteisöllisyyttä kuvaavista hetkistä puuttuu välinpitämättömyyden ja suojautumisen ilmapiiri.

Elämäni unohtumattomin elämys oli Ruisrockissa ’96 Blurin esiintyessä. Olin aivan lavan edessä ja liikuin massan mukana, takanani seissyt poika piti minua pystyssä ja ihmiset sekoittuivat yhdeksi isoksi massaksi (T74)

Festivaaleilla olevaa ihmismassaa ei voi pitää automaattisesti yhteisönä eikä festivaaleille osallistumista voi automaattisesti pitää yhteisöllisenä kokemisena (ks. Ahonen ym. 2000, 205).¹⁰⁷ Yhteisöön liittyminen on yksilöllinen prosessi. Kollektiivisen toiminnan muodosta ei

¹⁰⁶ Bauman (2002, 116–117) lainaa Sennetin ajatuksia ja tulkitsee kaupunkielämään liittyvät kohtaamiset irrallisiksi näennäiskohtaamisiksi. Ihmiset tiedostavat tällaisten kohtaamisten olevan tilanteita, joilla ei ole menneisyyttä eikä tulevaisuutta. Tämä taas luo välinpitämättömän asenteen, jolla itseä suojataan kohtaamisissa.

¹⁰⁷ Mediassa erilaisia massatapahtumia kuvataan helposti yhteisöllisyyttä ilmentävinä tapahtumina, vaikka mitään yhteistä ei samaan paikkaan kokoontumisen lisäksi voida päätellä olevan ihmisten välillä (vrt. esim. Ahonen & Saksala 2000, 205; Terho 1999, 46). Kukin ratkaisee mielessään sen, liittyykö jossakin tapahtumassa esimerkiksi oman ryhmänsä muodostamaan yhteisöön vai laajempaan, koko yleisön muodostamaan yhteisöön.

voida myöskään suoraan päätellä sen elämyksellisyyttä, vaan elämykselliseksi jonkin asian tekee vasta kokijan suhde siihen, siinä mukana oleviin ihmisiin tai tapahtumassa representoituihin ideaaleihin.

Unohtumattomana elämyksenä muistettua tilannetta kuvattiin toisissa kirjoituksissa hurmokselliseksi. Rockfestivaalien yhteydessä tällaiseen kokemukseen viitataan tutkimuksissa totaalaisella festivaalikokemuksella, jossa keskeistä on saavutettu vapautumisen tunne sekä rajojen häviäminen esittäjien ja yleisön välillä (ks. Ahonen ym. 1990, 206). Vuorinen (1990) on tulkinnut tällaisen intensiivisen osallistumisen antautumiseksi regressiivisten halujen vietäväksi ja haluksi saada yhteys arkaasiin tunnekokemuksiin. Tässä on löydettävissä yhteys Maffesolin (1995) ajatukseen uusheimoisuudesta. Osallistujat liittyvät jonkin merkitysyhteyden välityksellä koolla olevien ihmisten muodostamaan joukkoon. Osallistujiin yksilöinä ei tarvitse olla henkilökohtaista sidettä. Voidaan puhua symbolisesta yhteisöllisyydestä, joka ruumiillistuu heimojuhlissa. Yhteisö on kuviteltu (vrt. Anderson 2007, 39).

Erilaisia tapahtumia markkinoidaan yhteisöllisinä elämyksinä ja nautinnollisina hetkinä. Nautinto rinnastuu näissä yhteyksissä helposti elämykseen.¹⁰⁸ Festivaalitapahtumia voidaan lähestyä tietynä tuotteena ja niihin osallistumista kuluttamisena (ks. Terho 1999).¹⁰⁹ Siellä ei kuitenkaan sanan varsinaisessa merkityksessä kuluteta mitään, ja asennoituminen tapahtumaan vaikuttanee ratkaisevasti siihen, miten se koetaan. Elämyksellisessä mielessä festivaalikokemuksessa merkittävämmiksi tekijöiksi aikaisemman tutkimuksen mukaan muodostuvat yleisö ja se ryhmä, jonka kanssa tapahtumassa ollaan osallisina, kuin esiintyjät ja festivaalien ohjelma (Ahonen & Saksala 2000). Festivaaliyleisön kokemuksia selvittäneessä tutkimuksessa isossa tapahtumassa oman ryhmän merkitys ja kiinteys pikemminkin tiivistyy. Kyse on sosiaalisen pääoman käyttöön ottamisesta tietyssä tilanteessa tai pääoman kartuttamisesta.¹¹⁰ Elämyksellisyyden tilanteisiin tuovat osallistujat ja heidän välilleen muodostuneet tai muodostuvat kuvitteelliset tai konkreettiset suhteet merkitysverkostoihin. Esimerkiksi tietyn esiintyjän fanit muodostavat festivaaleilla suhteellisen samanlaisia merkityksiä tapahtumalle antavan yleisön.

Aineiston perusteella toiset nuoret ovat kokeneet yksittäisten kuuluisien artistien tai yhtyeiden konsertit voimakkaina jakamisen kokemuksina. He pitivät uskomattomana sitä, että

¹⁰⁸ Kuluttamisen ympärille rakentuvia ilmiöitä on selitetty esimerkiksi hedonismilla ja elämysten tavoittelulla. (Mäenpää 2005). Oman aineistoni valossa kuluttamisen yhteys elämyksiin on epäsuora. Kuluttaminen toimintana harvoin itsessään on elämyksellistä, mikäli kuluttamisella ymmärretään jonkin valmiin tuotteen hankkimista tai palvelun käyttämistä. Kuluttaminen voidaan kuitenkin määritellä monin eri tavoin (vrt. Räsänen 2003, 22–23; 2000, 229). Suppeimmillaan kuluttaminen on jonkin tavaran ostamista tai palvelun käyttämistä, laajimmillaan se voi merkitä monimutkaista käytöksellistä prosessia, joka tarjoaa mahdollisuuksia henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin kokemuksiin, tarpeen tyydyttämiseen ja itsensä ilmaisuun jokapäiväisessä elämässä. (mt.)

¹⁰⁹ Terhon (1999, 32, 46) mukaan yhteisöllisyys kärsii kaupallistumisesta, mikä näkyy festivaalien muuttuneessa luonteessa. Orientaatioperusta osallistumiseen on erilainen. Osto- ja myyntinäkökulma korostuu vasta festivaalivieraan vanhetessa. Nuorten osallistumisen syyt eivät ilmeisesti ole kovin keskittyneitä oman hyödyn laskemiseen tai siihen, mitä osallistumisesta saa itselleen (ks. Ahonen & Saksala 2000, 205–206).

¹¹⁰ Sosiaalisen pääoman keskeisiä alueita ovat sosiaaliset verkostot, luottamus ja vastavuoroisuus (Ilmonen 2000).

julkisuuden henkilö, jonka oli nähnyt vain televisiossa, olikin nyt omien silmien edessä, osa omaa elämää.

Jo se että yleisöä oli paikalla n. 50 000 ihmistä, oli elämyksellistä, sillä eihän tuollaista tilannetta kovinkaan usein koe.[...] Koko elämys alkoi, kun savua alkoi tupruta lavalla ja videoskriinit alkoivat näyttää kuvaa ilotulitusten vauhdittamana. Mutta huippu oli tietysti itse tähden näkeminen ja hänen ”laskeutuminen avaruusmodulistaan”. Ja kun Michaelin kasvot vihdoin ja viimein tulivat näkyviin hoin itsekseen, että nyt mä oon nähny Michael Jacksonin ihan oikeesti – eikä sitä tunnetta pystynyt oikein sanoin kuvaamaan. Kappale kappaleelta tuli aina vaan parempi ”fiilis” ja siinä kohtaa kun Michael otti salkustaan kuuluisat takin, hatun ja hanskansa ja aloitti Billie Jeanin, tuntui kuin koko yleisö olisi revennyt.[...] Konsertin päätyttyä oli kyllä sellainen olotila, että huh, huh. Muiden jo lähtiessä stadionilta, oli minunkin pakko jäädä katsomaan, josko tähti sittenkin vielä saapuisi lavalle, mutta turhaan. ”Tähti oli jättänyt lavan”[...] Kyllä koko tapahtuma oli niin upea ja mahtava, että ei sitä pysty unohtamaan. (T77)

Fanikulttuuria, jossa palvonnan ja fantasioiden kiinnityspintoina toimivat erilaiset yksittäiset artistit tai bändit, on pidetty tytöille ominaisena kulttuurina tai kulttuurisen luovuuden merkinä (vrt. Lähteenmaa 2002, 277; Saarikoski 2009). Tyttöjen fanikulttuurista on aikaisemmissa tutkimuksissa löydetty karnevalistisia piirteitä. Pojilla yksittäiseen artistiin liittyvä palvonta ei tullut yhtä intensiivisesti aineistossani esille. He näyttävät etsivän enemmän samastumiskohteita bändeistä. Onnistuessaan myös oman yhtyeen keikat olivat musiikillisesti suuntautuneille nuorille muodostuneet elämyksiksi. Aineistossani on sekä tyttöjä että poikia, joilla musiikkiin laajasti liittyvä elämyksellisyys kuvastaa totaalisaatamista. Tällä tarkoitan yksilön voimakasta sitoutumista koko persoonallaan musiikin harrastamiseen. Myös artistin ja yleisön välille saattaa syntyä voimakas tunneyhteyden kokemus, jossa kummallakin on merkittävä rooli itse tunnelman luomisen suhteen (Ahonen & Saksala 2000, 206). Musiikki itsessään stimuloi voimakkaasti mielikuvien muodostumista. Se myös yhdistää kuuntelijoita poliittisesti ja ideologisesti (vrt. Perkkiö 2003; Raippa 2002).

Yhteisöllisyyttä ilmentävien kokemusten yhteydessä korostettiin vapautta. Nuori koki olevansa vapaa vanhempien moraalista arvioinnista ja toimintaa koskevista sopivuuskriteereistä (ks. Ahonen & Saksala 2000). Elämyksellisissä kulttuurisissa tilanteissa varjellaan jotain yhdessä luotua tunnelmaa, joka sitten lopulta särkyä, kun tilanteeseen liittynyt taika häviää.¹¹¹

Partio-, rippi- Prometheus- ja harrastusleireillä koettuihin elämyksiin liittyvät oleellisesti luonnon läheisyys ja kauneus, onnistumisen kokemukset sekä tunteet ystävydestä. Yön läpi valvominen leirinuotion ympärillä tai auringonnousun seuraaminen ystävien seurassa saattaa sisältää merkityshorisonttien laajentumista siten, että yhteisyyttä koettiin myös suhteessa ympäristöön tai Jumalaan. Toisille nuorille rippileiri oli tarjonnut elämyksellisiä hetkiä koetun ystävyden ja hyväksytyksi tulemisen myötä. Eräs haastattelemani nuori ajattelee

¹¹¹ Tutkimusten mukaan tämä epärealistinen tunnelma voi liittyä myös shoppailukokemuksiin. Shoppailua koskeva tutkimus tuo esille kuluttamisen ympärille syntyneisiin käytäntöihin kytkeytyvän imaginaarista ajattelua stimuloivan toiminnan tason, joka mahdollistaa intensiivisten tunne-elämysten tavoittamisen ja arkisesta olosuhteensa itsensä etäännyttämisen hetkeksi (Mäenpää 2005; Lehtonen 1994a).

ystävyyden lisäksi rippileirin muuttaneen hänen suhdettaan omaan itseensä; hän oli oppinut arvostamaan itseänsä.

H: joo. Mä unohdin tommosen asian ku uskonto taikka tota luonto, niin mitä sä ajattelet niistä asioista, että liittyyks sulla mitään elämyksellisyyttä niihin? Mitään uskonnollista taikka...

T: no rippikoulu

H: Aha. Mitä sä ajattelet niinku, mitä sä siitä ajattelet? hehe

T: Mun mielestä se oli hieno kokemus

H: Miks se oli susta hieno kokemus?

T: No oppi niinku silleen, ku kuunteli niit kaikki höpinöi siä, niin mä aloin ainakin niinku arvostamaan paljon enemmän itseäni, ku mitä mä olin ennen (H: joo) silleen ja... ett vaikk niinku sanotaan silleen...auttaa niinku lähimmäistä ja muuta, mut sit taas mä aloin niinku ottaa myös itseäni huomioon, kun mulla on ollu semmonen tapa, et mä huolehdin muitten asioista, mut sit omat jää niinku. Mä aloin siin mieless paljon enemmän niinku huolehtimaan myös omista asioista ja arvostamaan itseäni, ett ei mun tarte niinku yrittää kaikkee (H: Ymm), ett se niinku riittää se, mihin mä pystyn.(HT)

Yhteisöllisyyden ympärille rakentuissa elämyksissä perheen parissa vietetyt juhlat poikkesivat monessa suhteessa edellä esitetyistä elämyksistä, sillä niihin ei sisällynyt riehakkuutta, hauskanpitämistä tai avautumista ulkomaailmaa kohti. Sen sijaan kuvauksissa korostettiin läheisiä suhteita omiin vanhempiin tai sukulaisiin. Tällaisen elämyksen luonnehdinnalle oli ominaista yksityisyyden ja hiljentymisen painottaminen tai yhteinen tekeminen ja onnellisuus. Teksteissä saattavat olla läsnä yhteiskunnallisesti muodostuneet käytännöt ja uskonnolliset rituaalit, kuten kynttilän sytyttäminen jouluyönä omaisen haudalla.

Erilaiset traditionaaliset ja uskonnolliset perhejuhlat saavat nuorten teksteissä sellaisia piirteitä, että niitä voidaan ajatella yhteisöllisyyttä representoivina elämyksinä. Juhlat kokoavat paikalle itselle merkittävän sosiaalisen. Tämä mahdollistaa oman aseman muuttumisen suhteessa itselle merkittäviin ihmisiin, ja usein yhteisön koolle kutumisessa ideana on juhlia jonkun yhteisön jäsenen muuttanutta asemaa tai uuden jäsenen liittymistä yhteisöön. Tällaista tilannetta kirjoituksessaan elämyksenä muisteleva nuori on kokenut esimerkiksi kummina toimimisen kastejuhlissa luottamuksen osoituksena. Negatiivisina elämyksinä perhejuhlista mainitaan hautajaiset, jotka kuitenkin saattavat olla joillekin kirjoittajille hartaudessaan elämyksiä positiivisessakin merkityksessä. Näillä juhlilla on vertauskuvallisia tai uskonnollisia merkityksiä. Perinteisesti esimerkiksi ripille pääsyä on pidetty yhtenä taitekohtana aikuistumisessa, ja uskonnollisen sisältönsä lisäksi konfirmaatiolla on edelleen symbolista merkitystä (Niemelä 2002, 106–116). Ripille pääseminen on aikaisemmin avannut oikeuksia, jotka liittävät nuoren aikuisten yhteisöön (ks. Aapola 2002b, 135, 142–143). Se symbolisoi edelleenkin aikuistumista, vaikka ripille pääsyn konkreettinen merkitys on vähentynyt nuoruuden pitkittymisen myötä.¹¹² Erilaiset perhe- ja sukujuhlat voivat toisinaan merkitä myös kokemusta yhteisön jäsenyyden kyseenalaistamisesta, tunnetta ulkopuolisuudesta ja ohitetuksi tulemisesta.

¹¹² Nuoret ovat aikaisempien tutkimuksien mukaan itse arvioineet rippileirin kasvattavan ja itsenäistävän heitä, vaikka merkittävin anti onkin leireillä löytynyt yhdessä olosta ja ikätovereiden seurasta (Niemelä 2002).

Elämystä määrittelevissä kirjoituksissaan nuoret nostivat esille erilaisia juhlia mahdollisten elämysten tuottajina, mutta unohtumattomia kokemuksia esittelevissä kirjoituksissa niitä oli vähemmän. Tätä selitän sillä, että nuoret eivät ikänsä perusteella ole ehtineet kokea kovinkaan monia erilaisia, itseä konkreettisesti koskevia perinteisiä perhejuhlia. Toistuvasti nuorten kirjoituksissa esiintynyt esimerkki tulevaisuuteen sijoittuvasta ja aikuisten elämään liittyvästä elämyksellisestä hetkestä oli oma hääpäivä ja häämatka. Näihin asioihin liittyy edelleen suuria odotuksia, vaikka avioliiton ja perheen sanotaan instituutioina tulleen yhä epäluotettavammiksi sitoutumiskohteiksi (Oinonen 2001, 114; ks. Reuna 1997, Näre 2005b, 195).

Kollektiivisten elämysten yhteydessä uskonnollisuus ilmenee viittauksena suurempiin voimiin. Mielenkiintoinen piirre oli uskonnollisten elämysten yksityinen luonne. Se on asia, josta ei kaveripiirissä juurikaan keskustella rippileirien ulkopuolella. Onko niin, että puhumattomuus merkitsee kulttuurissamme asian erityistä merkitystä? Julkisesti jostakin asiasta puhuminen olisi ikään kuin sen arvokkuuden laimentamista ja emotionaalisen arvon laskemista, arkipäiväistämistä (ks. Douglas 2004). Vastaavanlainen puhumattomuuden kulttuuri liittyy toisaalta myös vaikeisiin häpeää tuottaviin kokemuksiin (ks. Husso 2003, 252–261). Omassa aineistossani puhumattomuus liittyy ennen kaikkea yksilön jumalasuhteeseen. Selvitysten mukaan uskonto on asia, joka ei nuoria kiinnosta (Kalliomaa ym. 2004). Uskonto institutionaalisenä muotona ei houkuttele nuoria, mutta henkilökohtaisena asiana se voi olla hyvin merkittävä osalle nuorista (ks. Helve 2006).

Aineistossani yhteisölliset kokemukset liittyvät yhtäältä juhlintaan ja arjesta irrottautumiseen sekä toisaalta itselle merkittävään harrastustoimintaan tai hetkiin, jotka on vietetty itselle tärkeiden ihmisten kanssa. Identiteetin muodostuksen näkökulmasta nämä yhteisöllisen elämyksen kokemisen muodot voidaan tulkita uusien identiteettiä määrittävien roolien kokeilemiseksi sekä toisaalta persoonallisen identiteetin jatkuvuuden tunnetta elvyttäväksi aikaisempien yhteisyyden kokemusten ja siteiden vahvistamiseksi. Yhteisöllisyys on kirjoituksissa myös kokemusta taustoittava asia. Niin ikään päihteet usein kehystivät tapahtumia. Syy keskinäiseen vapaa-ajan viettoon saatetaan hakea alkoholin kulutuksesta. Myös erilainen kielletty puuhastelu voi olla ryhmää yhdistävä tekijä. Nuorten elämäntilanteessa ryhmän yhdistymistä lujittava ”vihollinen” on usein jokin aikuisyhteiskunnan auktoriteetti, sen tahtoa ilmaiseva säädös tai viranomaistahon edustaja. Suomalaisessa yhteiskunnassa on todettu vapautta symbolisoivalla alkoholinkäytöllä olevan pitkät perinteet, vaikka se onkin eri aikoina manifestoitunut eri tavoin. (Ks. esim. Virtanen 1982, 14–15; Törrönen 1999.) Vapauden ja arjesta irtautumisen ideologian kehystämä transgressiivinen juomatapa, jossa pääasiana on humaltuminen, on tutkimusten mukaan ollut ominaisempaa nuorille miehille kuin naisille (Pyörälä 1991; Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2005, 267). Pyörälän tutkimuksessa nuoret miehet kuvasivat parhaimpina humalakokemuksinaan poikaporukalla toteutettuja kesäretkiä, joiden sisältö muodostui humaltumiseen keskittyneestä vapaa-ajanvietosta luonnon helmassa. Vastaavanlainen pyrkimys päästä nauttimaan vapauden makuisesta elämästä on havaittu myös nuorten naisten vapaa-ajanvietossa (Pietilä 2006, 63–64).

5.7. Harrastukset elämysten antajina

Harrastamiseen ja harrastamattomuuteen liittyy monenlaisia tekijöitä.¹¹³ ja aktiivinen harrastustoiminta voi merkitä nuorelle merkittävää kenttää oman identiteetin työstämiseen, itsenäistymiseen sekä sosiaalisten valmiuksien kehittämiseen (ks. Helve 2009). Lukiolaisilla oli koulunkäynnin lisäksi usein harrastuksia, jotka rytmittivät heidän arkeaan. Vaikeuksiin joutuneilla nuorilla, jotka eivät harrastaneet mitään säännöllisesti tai ohjatusti, vapaa-ajanvietto oli enimmäkseen kavereiden kanssa seurustelua, musiikin kuuntelua ja jossain määrin kirjojen lukemista. Laitosympäristö oli tosin myös mahdollistanut erilaisten harrastuksien aloittamisen, ja moni haastatelluista nuorista kertoikin nyt harrastavansa jotain itseään kiinnostavaa. Toisaalta laitokseen sijoittaminen merkitsi aikaisemmista harrastuksista luopumista niille nuorille, jotka olivat aktiivisesti harrastaneet jotakin joukkuelajia, olleet mukana seuratoiminnassa tai käyneet soittotunneilla. Nuorten harrastukselliset taustat vaihtelivat paljon.

Lukiota käyvien nuorten harrastuksista

Kirjoituksen yhteydessä pyysin nuoria ilmoittamaan omat harrastuksensa. Saatujen harrastusvastausten perusteella ei ole kuitenkaan mahdollista sanoa mitään varmaa siitä, millainen on aineistoon kuuluvien lukiolaisten harrastamisen taso. Osa on saattanut unohtaa ilmoittaa harrastuksensa, tai he eivät ole katsoneet vapaa-ajan toimintaansa harrastukseksi. Joku pitää harrastuksenaan musiikin kuuntelua, elokuvissa käymistä ja kavereiden kanssa seurustelua, kun taas toinen ei laske niitä harrastuksiksi. Seuratoiminnan ulkopuolella tapahtuvaa liikuntaa ei myöskään aina lasketa harrastukseksi (ks. Vuori ym. 2006, 83–84). Jotkut nuoret taas keskittyvät koulunkäyntiin ja sanovat, ettei muilla asioilla riitä aikaa. Yksilölliset erot harrastusaktiivisuudessa ovat suuria (vrt. Kaivola & Rikkinen 2003, 178). Nuorten mainitsemat harrastukset antavat minulle kuitenkin karkeasti tietoa nuorten kiinnostuksen kohteista ja arkielämän sisältöjen rakentumisesta. Nuorten harrastuksia tarkastelemalla pystyn myös arvioimaan tyttöjen ja poikien toiminta-alueiden eriytymistä.

Nuorten suosituimmat harrastukset olivat melko perinteisiä ja samansuuntaisia kuin aikaisemmissa nuorten harrastuksia selvittäneissä tutkimuksissa (Kaivola & Rikkinen 2003, 172–173; Vuori ym. 2004, 7–8; Berg 2005). Pojat pelaavat edelleen jääkiekkoa tai jalkapalloa ja tytöt voimistelevat, käyvät jazz-tanssissa tai ratsastavat (ks. Keskinen 2001; Vuori ym. 2004; 2006). Yleisimpien harrastusten suosituimmuutta selittää osittain se, ettei niiden harrastamiseen tarvitse yhtä paljon rohkeutta kuin silloin, jos valitsee jonkin harvinaisemman lajin. Ystäväpiiristä on helpompi löytää toisia saman asian harrastajia. Harrastukseksi ei välttämättä valita sitä, mitä todella haluttaisiin tehdä vaan se, mikä on

¹¹³ Aineistossani nousi selvästi esille, mikä vaikutus nuorten käytettävissä olevilla erilaisilla resursseilla on harrastamiseen, mikä osaltaan selittää nuorten suuntautumista ja elämysten kokemisen kontekstien erilaisuutta.

mahdollista. Motiivit harrastamiseen ovat moninaisia. Liitteessä 4 on esitetty taulukkomuodossa kirjoituksissa mainittujen harrastusmuotojen suosituimmuutta.

Yleisesti lukiolaisten suosimia harrastuksia ovat erilaiset liikunnalliset ja urheilulliset harrastukset sekä musiikkiin liittyvät harrastukset. Erot tyttöjen ja poikien välillä tulevat esiin selvimmin kaikkein suosituimpien lajien kohdalla. Ne harrastukset, jotka ovat suosittuja tyttöjen keskuudessa, ovat lajeja, joita pojat eivät juuri harrasta, ja ne harrastukset, joita pojat puolestaan suosivat, eivät ole enemmistön mieleen tyttöjen keskuudessa (vrt. Berg 2005). Poikkeuksen tästä muodostavat musiikilliset harrastukset, joita suosivat sekä tytöt että pojat (ks. Hanifi 2009). Vaikka viime vuosina tytöt ovat liikunnan alueella lähentyneet Kosken ja Tähtisen (2005, 13–15) mukaan miehistä liikuntakulttuuria (ks. myös Laakso ym. 2006) ja vaikka naisurheilun ja liikunnan kuva on myös Tiihosen (2002) mukaan monimuotoistunut, ovat sukupuolierot edelleen olemassa (ks. Theberge 2003). Omassa aineistossani tämä välittyi selkeimmin poikien fyysisten suoritusten tai taidon korostamisena ja tyttöjen liikuntakokemukselle antamien merkitysten moninaisuutena. Viime vuosina nuorten kiinnostus liikuntaharrastuksia kohtaan on yleisemminkin kasvanut, kun tarkastellaan harrastajaosuuksia (ks. Hämäläinen ym. 2000; Berg 2005, 166; Laakso ym. 2006, 9). Samalla liikuntakulttuuri on Kosken ja Tähtisen (2005) mukaan muuttunut mediavetoisemmaksi, kaupallisemmaksi ja eriytyneemmäksi. Nuorten harrastusvalinnat kuvastavat sekä perinteisten roolimallien murtumista että niiden säilymistä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu tyttöjen ihmissuhdekeskeisyys ja poikien suuntautuminen tyttöjä enemmän fyysiseen toimintaan (ks. esim. Aapola 1992b; Lähteenmaa 1992a, 213; vrt. Willis 1984; Chodorow 1989, 30–34).¹¹⁴

Haastatteluun osallistuneiden nuorten harrastukset ja toiveharrastukset

Haastatteluissa yhtenä teema-alueena oli harrastaminen. Samassa yhteydessä kysyin myös nuorten unelmaharrastusta (ks. Taulukko 5). Oletan unelmaharrastusten kuvaavan sellaisia asioita, jotka tällä hetkellä ovat nuorelle merkittäviä ja minäidealiin suhteutettuna puhuttelevia.

¹¹⁴ Itse toiminnan käsite on monessa mielessä ongelmallinen, ja se sisältää itsestäänselvyyskinä pidettyjä olettamuksia siitä, millaista toimintaa pidetään toimintaa ilmentävänä. Toiminnallisuus, erotuksena passiivisuudesta, rinnastuu helposti myös kulttuurisesti maskuliiniseksi määrittyneisiin toiminnan tapoihin.

Taulukko 5. Haastateltujen nuorten harrastukset ja unelmaharrastukset

Haastateltavat:	Harrastukset:	Unelmaharrastukset:
Poika	Kiipeily (aikaisemmin, nyt jäänyt pois)	Ralliautoilu
Poika	Kitaransoitto ja kiipeily (aloitettu laitoksessa)	Jääkiipeily
Poika	Kitaransoitto (aloitettu laitoksessa), tietokoneet	Kitaransoitto
Poika	Rullaluistelu (aikaisemmin ratsastus)	Lentäminen
Poika	(Lapsena sähly ja karate)	Salibandy
Poika	Rumpujen soitto (aloitettu laitoksessa), Musiikin kuuntelu (harrastanut aikaisemmin koripalloa)	Musiikin tekeminen
Poika	Rumpujen soitto (aloitettu laitoksessa)	Rumpujen soitto
Poika	Vapaapaini	Laskuvarjohyppäys
Tyttö	Musiikki, laulu, eri instrumenttien soittaminen	Soittoharrastukset, musiikki
Tyttö	Harrastanut aikaisemmin ratsastusta ja laskettelua	Ratsastus
Tyttö	Musiikkikerho kuntoutuskeskuksessa	Musiikki
Tyttö	Musiikkikerho kuntoutuskeskuksessa	Laskuvarjohyppy
Tyttö	Ratsastus, käsityöt, lukeminen	Ratsastus
Tyttö	Ei oikein harrastusta, aikaisemmin ratsastus	Laskuvarjohyppäys, baletti
Tyttö	Laulu ja ratsastus (kuntoutuskeskuksen järj.)	Matkailu
Tyttö	Ei harrastuksia	-

Haastattelussa ainoastaan yksi nuori ilmaisi selvästi, ettei hänellä ole unelmaharrastusta, eikä hän sellaista myöskään kaivannut. Hän hyvin tiedosti tässä suhteessa oman ”erilaisuutensa” ikätovereihinsa nähden. Hän ei halunnut elämäänsä viihdykkeitä ja erosi vakavalla elämänasenteellaan muista. Hänen unelmansa liittyivät oman elämän ammatillisiin ja sosiaalisiin päämääriin. Nuorten unelmaharrastusten yhteydessä tulee esille elämyksellisyyden korostuminen sekä harrastamisen omaehtoisuus (vrt. Vuori ym. 2004).

Haastattelujen yhteydessä ilmeni, että osa tytöistä haluaisi kokeilla tai harrastaa sellaisia asioita, jotka olivat kirjallisissa aineistossa yksin poikien mainitsemia ja että poikien joukossa on sellaisia, jotka olivat harrastaneet aikaisemmin vain tyttöjen kirjoituksissaan harrastuksikseen esittämiä asioita. Pojilla näyttää kuitenkin olevan korkeampi kynnys ryhtyä kokeilemaan jotain sellaista, joka mielletään kulttuurisesti enemmän naisten alaan kuuluvaksi kuin tytöillä ryhtyä tekemään sellaista, joka on kulttuurisesti nähty miehelle ominaisempaan asiana (vrt. Ilmonen 2007, 279–281; vrt. Vanttaja 2002, 64–65).

Perinteisesti miehiseksi miellettyjä toiminta-alueita on pidetty yhteiskunnassa arvokkaina. Tässä kontekstissa on normaalia tavoitella arvostettua, kun taas on epäilyttävää tai järjen vastaista, jos henkilö tuntee viehtymystä jotain vähäarvoisempaa kohtaan. Kun yksilö omaksuu yleisestä poikkeavia asioita tai suuntautuu tietyssä toimintakontekstissa odotusten vastaisesti, hänen ei ajatella tavoittelevan näitä asioita niiden itsensä vuoksi, vaan pyrkimykset voidaan tulkita kapinallisuuden tai poikkeavuuden ilmauksiksi (vrt. Beauvoir 1993, 368–369). Tällaisten käsitteellisten merkitysten rakentamisen kautta konkreettisesti käytetään valtaa yksilöön nähden. Naisellisuus muodostaa eräänlaisen merkityskokonaisuuden, johon on ulkoistettu ne piirteet, jotka on haluttu irrottaa maskuliinisuudesta. Tällaisia piirteitä vähätellään hegemonisen maskuliinisuuden matriisissa, koska ne koetaan kulttuurista maskuliinisuutta uhkaavina (ks. Jokinen 2003, 16; Lähteenmaa 1992b, 159). Pojalle on häpeällistä harrastaa tyttöjen suosimia asioita, ja hänen miehinen

maineensa tai seksuaalinen orientaationsa voidaan asettaa kyseenalaiseksi. (Ks. Kinnunen 2001; Kolehmainen 2002, 211–212; vrt. Pirskanen 2006, 117.)

Harrastukset elämysten lähteinä unohtumattomiksi miellettyissä hetkissä

Nuoret kirjoittivat harrastamista koskevan teeman sisällä aihepiireiltään tavallisimmin urheiluun, musiikkiin ja esiintymiseen, partioon tai eläinharrastuksiin liittyvistä hetkistä elämyksinä. Haastatelluista yksi tyttö ilmaisi harrastamisen merkitystä seuraavasti.

H: No tota mitä sä ajattelet tollasesta sanasta ku elämys? Mitä se susta tarkoittaa? – elämys?

T: Elämys tarkoittaa sitä, että se on niinku jonkun asian niinku periaatteessa sä kunnioitat sitä asiaa, kun sä saat kokea sen (H: ymm) ja elämys on hurmaava tunne tai jotain vastaavaa.

H: Joo

T: jonka tietysti eri ihmiset kokee eri asioista

H: Joo. Tuleeks sulla mieleen jotain tämmöstä kokemusta, minkä sä muistat tän tyyppisenä?

T: Mikä mulle ois elämys?

H: Ymm

T: En mä tiä musiikki on periaatteessa mulle se siis se on mun elämys. Se on mun harrastus. Se on mun niinku ... siis musiikki on vaan minä, ett niinku enemmän tota... mä saan semmosen niinku hyvänolon tunteen musiikista, niin se on periaatteessa siinä tapauksessa se on elämys ja tota sitten, sitten kun sitä saa harrastaa niin totta kai siitä tulee hyväolo ja kaikkee. (HT)

Aktiivinen harrastaminen mahdollistaa monenlaisia asioita. Harrastusten yhteydessä tutustutaan uusiin ihmisiin, opetellaan erilaisia taitoja ja tehdään töitä jonkin tavoitteen eteen. Harrastuspainotteisissa tarinoissa elämykset liittyvät onnistumiseen, tekemisen nautinnollisuuteen, ystäviin, hallinnan tunteeseen, jännitykseen sekä matkustamiseen.

Soitan trumpettia eräässä soittokunnassa. Useimmat soittajat ovat jo melko vanhoja, mutta joukossa on muutamia nuorempiakin. [...] Minulle on suuri kunnia saada soittaa samassa orkesterissa itseäni paljon parempien soittajien kanssa. Ja vaikka en ole ollut soittokunnassa vielä kovin kauan, minuun suhtaudutaan ystävällisesti. Olisi suuri elämys, jos joskus saisoin soittaa trumpettia ammatikseni. Mutta tämä on tietenkin vain haave muiden joukossa. (T101)

Usein mieleenpainuvimmat hetket tapahtuivat suur tapahtumissa ja erilaisilla harrastusleireillä tai kilpailumatkoilla. Yhteisöllisyyden kokemus muodostui näin samanhenkisten ihmisten kokemana.

Onnistumisen elämykset tulivat erityisesti esille urheilusta unohtumattomana elämyksenä kirjoittavilla nuorilla. Onnistumista on edeltänyt pitkäaikainen harjoittelu. Harjoittelujaksoa seurasi kuvauksissa kilvoittelu. Jos jännittävä omaa osaamista testaava tilanne oli kuitenkin johtanut toivottuun lopputulokseen, tapahtuma oli koettu suurena mielihyvää tuottavana asiana. Nämä tarinat olivat usein rakenteeltaan ”taistelun kautta voittoon” -tarinoita. Myös jonkin asian oppimista pidettiin tällaisena onnistumisen kokemuksena. Onnistumisen elämyksillä on flow-kokemukseen rinnastettavia piirteitä, kuten keskittyneisyys, hallinnan tunne ja itsetietoisuudesta vapautuminen (Csikszentmihalyi 1985, 78–83). Vastaavanlaisia

kokemuksia oli ollut myös musiikkia ja tanssia harrastaneilla nuorilla, jotka olivat saaneet esiintyä suurelle yleisölle. Esiintymisiä pelkäävä nuori oli esimerkiksi ylittänyt itsensä.

Itse henkilökohtaisesti olen kokenut suurimmat elämykseni urheilukentillä. [...] Oli menossa koulujen kisoissa korkeushyppykisa.[...] koska kyseessä oli kisojen viimeinen laji ja minä sen viimeinen kilpailija, katsojien silmät kohdistivat minuun päin. Korkeuspatjan ympärille kerääntyi paljon koululaisia ja lopulta olin aivan saarrettu. Kyseessä oli ennätyskorkeuteni 180. Oli erittäin hiljaista ja jännitys oli huima.

Lähdin hyppäämään. Ensimmäinen hyppy epäonnistui. Jotkut katsomossa nauroivat. Yritin uudestaan ja epäonnistuin. Ennen viimeistä hyppyä yritin pitää pienen tauon, mutta en viitsinyt mennä ihmismassan läpi. Keskityin viimeiseen hyppyyn ja ihme, se meni yli. Kuulin jonkun sanovan katsomosta: "Tieräks sää onks tol vierit jalas?" (P165)

Nuorten kertomukset onnistumisista muistuttavat jossain määrin rakenteeltaan Kortteisen (1992) haastatteleminen miesten kuvauksia siitä, miten he olivat saavuttaneet sellaisen tilanteen, joka mahdollisti itsensä kunnioittamisen vaikeaksi koetussa tilanteessa. Nuoret kuvasivat sitä, kuinka oli ollut vaikeaa ja kuinka selviämisen ansiosta saattoi olla ylpeä omasta itsestään.

On suuri elämys, kun on talvikisoissa, hiihtää lumimyrskyssä umpimetsässä sukset puolimetriä uppoutuneina lumeen 20 asteen pakkasessa. Kisojen jälkeen on mahtavaa huomata, että jaksoi sittenkin kaikkien koittelemusten jälkeen viedä kisan loppuun ilman keskeytystä partioystävien kanssa. Kuinka hauskaa on muistella kokemuksia jälkeensä (T41)

Nuorten kirjoituksia ei voida kuitenkaan verrata Kortteisen aineiston kertomuksiin siinä mielessä, etteivät nuoret pitäneet näissä teksteissä ulkomaailmaa ankarana tai torjuvana, kuten edellä mainitun tutkimuksen koneistajat. Harrastamista kuvataan elämystarinoissa ja haastatteluissa omana valintana ja myönteisenä asiana. Nuorilla kovuuden kokemus syntyi asetetun tavoitteen vaativuudesta. Kortteinen on tulkinnut tämän kuvauksissa korostuneen tarinarakenteen ilmaisevan kollektiivisesti jaettua selviytymisen eetosta, joka korostaa yksilön itsellistä asemaa; kaikki on itsestä kiinni (mt.; vrt. Tuohinen 1996, 89–94).

Selviytymisen ja voittamisen tarinoita kirjoittavat enimmäkseen kilpaurheilua harrastavat nuoret (ks. Tiihonen 2002, 298.) Rakenteeltaan samanlaisia tarinoita liittyy aikaisemmin hallittujen asioiden uudelleen opettelemiseen esimerkiksi sairauden jälkeen. Urheiluun liittyvissä sankarikertomuksissa edellä kuvattu tarinamuoto on luonteva, sillä joukkuelajeissa tietoisestikin rakennetaan sankaruutta esimerkiksi valitsemalla joukkueelle kapteeni tai ottelun paras pelaaja.

Jalkapalloilijana "kapteenin titteli" on minulle suuri kunnia ja unohtumaton kokemus. Joukkueeni valitsi minut kapteeniksi ja se oli minulle upea hetki. Tätä ennen olin ollut varakapteeni ja nyt sain edustaa joukkueettani kapteenina, tämä sai hymyn huulilleni. Muikin menestys (Tsempparit ja pokaalit) on antanut minulle elämyksiä, joita en unohda koskaan. Se antaa minulle "potkua" peliin kun käy kättelemässä tuomarin ja tsemppaa joukkueen voittoon. Silloin tuntee onnistuneensa!!! (T276)

Kirjoituksissa saatetaan kuvata sitä riemun tunnetta, joka valtaa yksilön julkisen ihailun ja tunnustuksen saamisen hetkellä. Tällaiseen tunnelmaan päästiin myös musiikillisten

harrastusten yhteydessä, kun oma esitys oli saanut hyvän vastaanoton. Onnistuminen oli tuntunut huumaaavalta.

Yleisöä oli vaikea nähdä savuverhon takaa, mutta kärsimättömät äänet korvasivat näyn. Koko keikka meni täydellisesti alusta loppuun ja se jäi mieleeni unohtumattomana elämyksenä, joka oli saavutettu täydellisellä tunnelmalla ja oman unelman toteutumisella.

Toisille ihmisille elämys voi olla nähdä oma suosikkibändinsä lavalla, mutta minusta se, että itse pääsee soittamaan suuren yleisön kannustamana on vieläkin nautinnollisempi elämys. Tämän elämyksen muistan varmasti elämäni loppuun saakka, koska se oli täynnä unelmaa alusta loppuun. (P180)

Poikien kirjoituksissa nämä kilpailuihin, jonkin taidon omaksumiseen ja tämän taidon testaamiseen liittyneet elämykset korostuivat.¹¹⁵ Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu eroja tyttöjen ja poikien urheiluun liittyvissä merkityksenannoissa. Pojat korostavat tavoitteisiin liittyviä merkityksiä tyttöjä enemmän (ks. Koski & Tähtinen 2005, 12). Kuitenkin myös ne tytöt, jotka harrastivat jotain urheilulajia sille omistautuen, kertoivat omista kuvauksistaan poikien tapaan kilpailuihin ja otteluihin liittyvistä onnistumisen elämyksistä. He olivat sosiaalistuneet tämän toimintakentän arvostuksiin ja toimintaperiaatteisiin (vrt. Theberge 2003).

Elämäni unohtumattomimpiin elämyksiin kuuluu ehdottomasti 16-vuotiaiden tyttöjen avoimet Pohjoismaiset mestaruuskilpailut jalkapallon saralla. Matka antoi sisällöltään aika paljon ja pidän sitä yhtenä jalkapalloilullisen urani käännekohdista, että pääsin maajoukkueeseen.[...] Hävisimme 2-0 ja tulimme turnauksessa 8:ksi eli viimeisiksi. Minua se ei liiemmästi haitannut, sillä ensinnäkin sain erittäin arvokasta pelikokemusta ulkomailla, ja nämä pelit olivatkin ensimmäiset kansainväliset pelini ulkomaalaista joukkuetta vastaan.[...] Kaikista upeinta matkassa oli se tunne, joka tuli kun seisoin rivissä muiden pelaajien kanssa ja katsoi Suomen lippua kohti ja taustalla soi kansallishymni. Tuota tunnetta varten olen treenannut pian yhdeksän vuotta.[...] (T205)

Urheilu sosiaalisen toiminnan kenttänä mielletään hypermaskuliinisena, ja urheilun periaatteet vastaavat pitkälti hegemonisen maskuliinisuuden periaatteita (Tiihonen 1994, 22–26; 2002; vrt. Miller ym. 1998, 111; Theberge 2003). Urheilu korostaa toimintaa, suorittamista ja fyysistä voimaa, ja kilpaileminen on siinä keskeisessä asemassa (ks. Koski & Tähtinen 2005). Tiihosen (1994) mukaan urheilussa ja siihen liittyvissä sankaritarinoissa on keskeistä kärsiminen. Kärsimyksen kestämisestä syntyvät miehiset tarinat. Tämä tarinatyyppi tuli esille myös tämän tutkimuksen aineistossa, mutta näitä ”kärsimyksen” kestäminen tarinoita kirjoittivat myös tytöt.

Suurimpia elämyksiäni koen urheilussa ja se on varmasti yksi syy siihen, että harrastan sitä niin paljon. Kun olen täysin loppu, väsynyt ja hiestä märkä, mutta tiedän onnistuneeni jossain niin se tunne on suuri elämys ja usein juuri se saa minut jaksamaan eteenpäin ja tekemään sen kaiken uudestaan ja nauttimaan siitä. Onnistuminen yleensäkin on elämys. Myös toisten ihmisten tuki ja kannustus on elämys. (T204)

¹¹⁵ Voimakkaita onnistumiskokemuksia käsiteltiin myös kirjalliseen aineistoon sisältyneissä mielikuvitustarinoissa. Ne ovat määriteltävissä fantasian toteutumiksi. Yhdessä näistä poika unelmoi kultamitalin voittamisesta SM-kisoissa, kun taas kaksi muuta poikaa kertoivat oman seksifantasiansa toteutumisesta. Yhteinen piirre näille kertomukselle oli suoriutuminen tilanteesta täydellisesti ja oman kelpoisuuden osoittaminen. Yhden tytön vastaanlainen tarina kertoo itsestä pyyteettömänä auttajana kehityksessa.

Toimintakenttä näyttää näin määrittävän sitä, millaisia tarinoita näillä kentillä syntyy. Voidaankin kysyä, pystyykö feminiinistä identiteettiä rakentamaan noudattamalla edellä kuvattua tarinamallia (vrt. Pietilä 2006; Pirskanen 2005, 49; Miller ym. 1998). Pietilän mukaan urheiluharrastus vahvistaa sukupuoli-identiteettiä naisten itsensä määrittelemänä. Se tuottaa voimaantumisen kokemuksia.

Laajemmin käsitettynä onnistuminen on jonkin itselle tai omalle joukkueelle asetetun päämäärän saavuttamista tai onnistumista yli odotuksien. Harrastamien merkitsi toisille nuorille myös kuulumista johonkin ryhmään tai yhteisöön.

Elämäni voimakkaimmat elämykset olen kokenut harrastukseni, joukkuevoimistelun parissa. Siinä kaikkien on tehtävä töitä yhdessä ja siksi yhteishenki onkin tärkeää. Tuloksena saattaa olla menestys kilpailuissa, jota minun joukkueeni ei ole paljolti saavuttanut, mutta se ei ole kuitenkaan tärkeintä. Harjoituksissa hypitään naama irvessä harppoja ja venytetään joskus jopa kyyneliin asti, mutta kun kilpailuissa on oman joukkueen vuoro ja seuran muut ryhmät kiljuvat ”HYVÄ TNV!!!” niin leveä hymy pyrkii väkisininkin naamalle. Koko ohjelman ajan on ”MÄ PYSTYIN MIHIN VAAN!” -henki ja hymy senkun levenee. Hyppy tuntuvat nousevan ainakin 5 metriä korkeammalle ja venyvyys on luokkaa ”makaroni” Tasapainokohdat sen sijaan tuntuvat epävarmoilta kun koko ajan keho tärisee innosta[.] (T89)

5.8. Tyttöjen ja poikien elämysten eroja ja yhteisiä piirteitä

Tyttöjen ja poikien *unohtumattomien* elämysten kuvauksissa on painotuseroja. Keinot viestittää kokemuksista eroavat yksilöiden välillä, ja ne johtuvat esimerkiksi persoonallisuudesta ja yksilön asemoitumisesta suhteessa hegemonisen heteroseksuaalisuuden määrittämiin feminiisyyden ja maskuliinisuuden esitystapoihin. Sukupuolisuus on yksi identiteetin muodostusta muovaava tekijä. Se on samalla myös olemassaolontyyli (ks. Beauvoir 1993), joka vaikuttaa siihen, miten koettua kuvataan. Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, erot tyttöjen ja poikien muodostamien ryhmien sisällä ovat suuria (ks. esim. Aapola 1999, 262) eli niin tyttöyden kuin poikuuden esittämisen tavat ovat moninaiset. Sukupuolittainen asioiden tarkastelu johtaa helposti stereotyyppisten piirteiden ja sosiaalisten identiteettiä määrittävien asemien vahvistamiseen. Havaitsematta jää helposti se mikä on yhteistä tytöillä ja pojilla tai erilaisissa harrastajaryhmissä. Haluan kuitenkin tuoda esille tyttöjen ja poikien elämyksellisten kokemusten kuvauksissa havaitsemiini painotuksellisia eroja. Oletan sukupuolta ilmaistavan erilaisiin tyyllisiin erontekoihin tukeutuen. Yksilöt eivät sukupuoli-identiteettiä rakentaessaan kuitenkaan ole kulttuuristen käsikirjoitusten passiivisia toistajia, vaan aktiivisesti muodostavat merkityksiä ja hakevat itselle yhteisön määrittämien rajojen sisällä ja niitä myös rikkoen sopivia itseilmaisun tapoja ja seksuaalisen identiteetin esittämisen muotoja (ks. Connell 2002, 77–85).

Sukupuoli-identiteetin muodostuksen prosesseissa persoonallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen tason tekijät ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden (ks. Johansson & Miegel 1992). Sukupuolen esittämisen tapoja säännellään eriasteisesti erilaisilla toiminta-alueilla. Nuoret muovaavat sukupuoli-identiteettiänsä suhteissa muihin ihmisiin kulttuurin tarjoamien

ja merkitsemien keinojen avulla. Sukupuoli-identiteettejä muovaavat käytännöt puolestaan suuntaavat yksilöiden kehitystä ja suuntautuminen itsessään avaa identiteettiä vahvistavien sukupuolisesti eriytyneiden keinojen valikoiman. Keinojen ja itsensä esittämisen tapojen erilaisuus hegemonisen heteroseksuaalisen järjestämässä kulttuurissa johtaa kokemuksellisten kontekstien merkittävyyden eriytymiseen sekä vähitellen myös taito- ja kyvykkyysalueiden eriytymiseen; sukupuoli-identiteetit rakentuvat erilaisista asioista ja niitä ilmaistaan eri tavoin. Samaa yhteistä, esimerkiksi heteroseksuaalista, diskurssia toteuttavat sosiaaliset instituutit ohjaavat ikään kuin automaattisesti ”oikeiden” asioiden pariin (vrt. Honkasalo 2010, 187). Sukupuoli tuottuu eronteissa, erottelevissa käytännöissä eli se tulee niissä näkyväksi ja tunnistettavaksi (vrt. Connell 2002).

Aineistossani tyttöjen elämykset liittyvät pääosin sosiaalisiin konteksteihin ja ihmissuhteisiin. Vilkon (1997, 217) mukaan naisten omaelämäkerroille on tyypillistä ihmissuhteiden kautta etenevä kertomus.

Olin viime kesänä kielimatalla Englannissa.[...] Matkan parhaat muistot syntyivät kuitenkin oudoimmassa mahdollisessa paikassa, linja-autossa. [...] Istuimme kaikki bussin etuosassa, osa lattialla ja osa penkillä. Koska bussimatkan aikana oli keskiyö, puheenaiheena olivat tietysti kaikenlaiset kummitusjutut, etenkin kun toinen opettajista oli kaikenlaisesta ylikuonnollisesta kiinnostunut. Pian puhe kuitenkin kääntyi tulevaan kurssiin, siihen liittyviin odotuksiin jne. Muutamassa tunnissa tuntui, kuin olisimme tunteneet toisemme aina, tunnelma oli tosi hyvä, eikä kaikkein hiljaisinkaan (siis minä) tipahtanut keskustelun ulkopuolelle. Suureen ryhmään täysipainoisesti kuuluminen oli minulle jotain täysin uutta. Vaikka kaikki keskustelijat olivat keskenään erilaisia, tunsivat varmasti muutkin, ettei se ole este hyvälle ystävyysuhteelle (T169)

Seuraavassa tekstipätkässä poika puolestaan luettelee ja arvioi unohtumattomia elämyksiänsä neutraalia tyyliä tavoitellen. Hän ei avaa kirjoituksessaan unohtumattomien kokemustensa merkityksiä tai liitä kertomukseensa muita toimijoita. Seksi mainitaan merkittävimpanä kokemuksena, mutta asian esittely ei ole henkilökohtaisia tai emotionaalisia seikkoja korostavaa. Kirjoituksessa korostuu kokemusten moninaisuus ja vahvuus.

Tietyt larvit, ensimmäiset seksikohtaukset, uskonnollinen herääminen, vahvimmat painajaiset, 3.kerta, kun polttaa vihertävää ”tupakkaa”, eka känni, seksuaalisen suuntauksen tajuaminen, kun minut pahoinpideltiin kaupungilla, autonajo jne. Näistä jokin, varmaan se seksi. (P189)

Tytöille myös luonto ja eläimet ovat elämysten lähteitä. Kulttuurisesti tytöille on luontevampaa ottaa itselleen eläinystäviä hoivattaviksi ja harrastaa eläinten kanssa, onhan hoivaaminen ja varjelu mielletty erityisesti feminiinisiksi piirteiksi (Lähteenmaa & Näre 1992; Beauvoir 1993).

Luonossa kulkiessa voi usein kokea elämyksiä, kun pysyy tarkkaavaisena. Kuulin kesällä tikanpoikien kiljuvan nälissään ja jäin hiljaa seuraamaan, miten emo, tarkasti ympärilleen pälyillen uskalsi vihdoinkin viedä ruokaa poikasilleen. Joskus hyvän kaverin kanssa ajautuu puhumaan vähän syvällisemmistä asioista. Sekin on hieno elämys, kun uskaltaa avautumaan toiselle ihmiselle. Sehän ei ole ihan jokapäiväistä.(T82)

On sanoinkuvaamattoman upeaa kävellä yksin pitkin öistä tietä ja katsella tähtiä tai istua metsässä aukean reunalla ja tarkkailla lintuja ja jäniksiä. Tämän kaltaiset hetket vievät minut pohtimaan elämää. Ne tuovat puhtaan ja tyytyväisen olon. Uusien maisemien ja kulttuurien näkeminen antaa voimaa jatkaa arkipäiväistä elämää. (T75)

Vaikka pojat kirjoittavat luonnosta vähemmän, antavat yksittäiset poikien tekstit viitteitä siitä, että hekin pitävät eläinystävyyttä ja luontoa itselleen merkityksellisinä. Länsimaisessa kulttuurissa feminiinisyys käsitteenä ja piirteenä on yhdistetty luontoon, jolloin maskuliinisuus dualistisessa ajattelumallissa on merkinnyt rationaalisuutta ja kulttuuria emotionaalisuudelle, kaaokselle ja luonnolle vastakkaista maailmaan suhteessa olemisen asentoa (vrt. Grotz 1994), mikä edelleen saattaa heijastua siihen, etteivät luontoon tai sen suojeluun liittyvät teemat ole maskuliinista identiteettiään rakentavalle nuorelle relevantteja tai niistä ei olla yhtä halukkaita keskustelemaan. Luonnon kauneuden kokemiseen liittyviä elämyksiä käsittelevät aineistossa kuitenkin sekä tytöt että pojat. Pojille luonto antaa mielenkiintoisen toimintaympäristön, esteettisiä elämyksiä ja katseelle kohteen. Luonnossa koettiin yksityisiä pysähtymisen ja aistimisen hetkiä.

Sosiaaliset suhteet ovat poikien kirjoituksissa yksi tarinan lisäjuonne, mutta harvoin sen etenemistä ohjaava tekijä (ks. Bardy ym. 2005, 103–104). Niissä usein matkustaminen ja erilaiset tapahtumat kehystävät elämyksien kokemista. Lisäksi he kuvaavat ympäristön uutuutta, yhdessä tekemistä, kiellettyyn toimintaan osallistumista ja yhteistä vapaa-ajanviettoa.

Koin elämäni unohtumattomimman elämyksen pari vuotta sitten kesällä juhannuksena. Vietimme hauskan päivän kaveri ”Kaitsun” mökillä. [...] mukana oli noin viisitoista kaveriani, jotka kaikki toivat mukanaan jotain syötävää ja juotavaakin. Alkuillasta grillasimme ja juttelimme ja teimme kaikkea mukavaa. Myöhemmin illalla kävimme myös saunassa ja uimassa. Yksi hauskeimmista hetkistä oli juuri uiminen, hypimme viisimetriseltä kalliolta veteen. Vesikin oli mukavan lämmintä. Uimisen ja saunomisen jälkeen päätimme syödä räiskäleitä. Kaverini äiti teki meille erittäin maukkaita räiskäleitä. Vähän ajan kulttua päätimme lähteä Vehmaalle, jossa oli joku disco tai jotain. Tilasimme kimppataksin [...] (P136) (nimi muutettu)

Ystävät ovat keskeisessä osassa tapahtumakuvauksissa, mutta ystävyys merkitystä ei poikien kirjoituksissa hehkuteta. Tytöt kirjoittavat poikia useammin ihastumisesta tai siitä haaveilemisesta (ks. Hoikkala 1996a; Vesivalo 1998). Anttilan (1999) mukaan tyttöjen kulttuurissa on piirteitä, jotka ovat nähtävissä romanttisen rakkauden harjoitteluna ja panostamisena heteroseksuaaliseen parisuhteeseen. Omassa aineistossani tämä tulee esille rakkauden ja emotioiden korostamisessa seurustelun ja ihastumista koskevissa kirjoituksissa. Poikien keskinäinen kanssakäyminen taas perustuu aikaisempien tutkimusten mukaan tyttöjä enemmän yhteiseen tekemiseen ja kilpailumiseen (ks. Lähteenmaa 1992c; Tiihonen 1994). Nämä painotukset tulivat esille myös tutkimukseni aineistossa. Alla olevassa tekstissä poika kertoo kavereiden kanssa metsässä toteutetusta värikuulasodasta (paintball).

Elämyksen siitä teki se, että en ollut kokenut sitä aikaisemmin ja siinä oli kaikki elementit elämykseen. Kaverit, joiden kanssa jakaa elämys, jännitys saako ammuksista joka lentää lähes 100m/s päähän tai muuhun ruumiin osaan, ilon tunne kun saa itse räiskittyä kaverin täyteen maalia ja tuska 30 asteen lämmössä kuuma haalari päällä ja mustelmia juuri tehdystä ilmahypystä 3 m korkeudelta, joka pelasti sinut joutumasta eliminoitujen joukkoon. (P76)

Pojat kirjoittavat onnistumisen ja voittamisen hetkistä sekä oman harrastuksen parissa vietetyistä hienoista hetkistä (vrt. Ollila 2008,131–133). Maskuliiniseen kulttuuriin ei edelleenkään näyttäisi kuuluvan tarvitsevuudesta kertominen (vrt. O'Brien ym. 2005). Tämä ei silti tarkoita sitä, etteivätkö ihmissuhteet olisi heille tärkeitä. Mielenkiintoisena seikkana tästä kertoo erään pojan tarina omasta unohtumattomasta elämäyksestä, jossa hän itse oli jonkun toisen ihmisen kipeästi tarvitsema lohduttava henkilö. Tämä tarvitsevuuden ja turvallisuuden tuntemisen tarpeen ilmaiseminen tulee mahdolliseksi vasta myöhemmin. Haastattelemani seikkailuohjaajat, jotka etupäässä ovat miehiä, nostivat tämän esille nuoruuden elämyksiä koskevissa muisteluissaan. Nuoruusvuodet ajanjaksona ja maskuliinisen identiteetin vahvistaminen kehitystehtävänä muodostavat yhdistelmän, joka näyttää antavan vähän mahdollisuuksia läheisyyden tarpeen osoittamiseen (vrt. Pirskanen 2006, 117–119).

Seurusteluun liittyvät koetut elämykset ovat tytöille ja pojille uusia, yhteisiä ja voimakkaita tunteita herättäviä asioita. Kuten yleensä elämysten yhteydessä, nuoret eivät ensisijaisesti seurustelunkaan yhteydessä mieltäneet hakevansa jotain erityistä (ks. esim. Aittola ym. 1995, 41). Kulttuurisesti ymmärrettyyn miehisyyteen ja naisellisuuteen suoraan liittyvät painotuserot tulevat kuitenkin teksteissä esille seurustelukuvausten yhteydessä. Sen sijaan seurustelun henkilökohtainen merkitys ei näytä kuuluvan sen paremmin kulttuurisesti miehiseksi miellettyyn kuin kulttuurisesti naiselliseksi miellettyyn toimintapiiriin.¹¹⁶ Useat kirjoittajat ajattelivat, että heidän itsensä ikäisten merkittävät kokemukset liittyvät seurusteluun, seksiin tai rakkauteen.

Asiasta tekee elämyksellistä sen unohtumattomuus ja joissakin tapauksissa myyttisyys. Esimerkiksi ensisuudelmaa on hehkuteltu upeaksi elämykseksi ties kuinka kauan. Muita tällaisia tapahtumia tms. ovat rippikoulu ja vaikkapa ensimmäinen kesätyö. Minulle riparin isosena oleminen oli suurenmoinen elämys. (T117)

En rupea sitä selittämään, mutta yksi parhaimmista elämyksistäni on ensisuudelmani. Se oli jotain mieluista ja tunsin oloni fiksuksi, koska tiesin jotain, mitä kukaan muu ei tiennyt. (T104)

Seurustelulla on merkitystä erityisesti itsearvostuksen ja positiivisen identiteetin muodostuksen kannalta. Seurusteleminen on myös tapa osoittaa sitä, että on tullut hyväksytyksi sukupuolisena toimijana. Toiset haastatelluista tytöistä ovat ns. seurustelukeskeisiä, kun taas toisilla seurustelu ei ole erityinen keskustelunaihe. Seurustelun rinnalla on muita tärkeitä pidettyjä asioita (vrt. Miller 1998).¹¹⁷ Poikien puhe ei viestittänyt vastaavanlaisesta keskittymisestä seurusteluun.

¹¹⁶ Osa haastatelluista nuorista oli sitä mieltä, että seurustelu oli tavallista tai että nuorilla saattaa olla paineita seurustelun aloittamiseen. Toiset nuoret taas päinvastoin olivat sitä mieltä, ettei tällaisia paineita ollut. Tätä näkemysten erilaisuutta selittää osaksi kaveripiirien erilaisuus sekä se, seurusteleeko nuori itse vai ei haastatteluhetkellä. Seurustelulla voi kuitenkin olla myös välineellistä statusarvoa (ks. Siltala 1995, 27).

¹¹⁷ Tässä voitaisiinvarovasti etsiä yhteisiä piirteitä Willisin (1984) esittämiin näkemyksiin siitä, kuinka työväenluokkaiset nuoret valintojensa kautta sijoittuvat työväenluokkaiseen tilaan. Se vastaa heidän omaksumiansa arvostuksia ja käsityksiä itsestään toimijoina (emt.; Käyhkö 2006, 64–65; 2008). Usea haastattelemani nuori toi esille sen, että hän on käytännöllinen ja ettei hän halua opiskella pitkään. Toisaalta kyseessä voi olla myös tilapäinen motivaation menetys. Seurusteluun keskittyminen ja koulunkäynnin jättäminen vähälle voidaan nähdä tapoina uusintaa työväenluokkaista asemaa ja siihen liittyvää sukupuolten

Yksi yllättävä havainto oli se, etteivät televisio-ohjelmat, tietokoneet ja niiden mahdollistama virtuaalimaailma esiintyneet kovinkaan monen nuoren kertomuksessa tai puheessa merkittävässä osassa (vrt. Ollila 2008, 200–202). Pojat mainitsivat erilaisia teknisiin laitteisiin liittyviä kokemuksia elämyksiksi, ja tietokonepelikulttuuri tarjosi myös joillekin tytöille elämyksiä. Elämys oli tässä yhteydessä kokemus omasta taitavuudesta, pelin hallinnasta ja kekseliäisyydestä.

Harrastamisen sukupuolittuneisuus ja identiteettikategoriat

Sukupuolisuuteen liittyvät seikat ovat harrastamisen yhteydessä merkityksellisiä, sillä tyttöinä ja poikina joidenkin valintojen tekeminen voi jättää yksilön sellaiseen sosiaaliseen asemaan tai tilaan, jossa tukea vertaisilta on vaikeampi saada tai se ei ole yhtä automaattista. Identiteetin muodostaminen on myös poliittinen kysymys, eli yksilö voi valinnoillaan ottaa kantaa erilaisiin sosiaalisiin normeihin ja olemassaolemisen malleihin (ks. Pulkkinen 2003, 200–204). Pulkkinen haluaa kyseenalaistaa ylipäätänsä käsityksen siitä, että identiteetit perustuisivat valinnalle ja korostaa niiden kontekstissa muokkautuvaa luonnetta, jota ohjaavat erilaiset pakot ja säännöt.

Harrastukset itsessään synnyttävät ympärilleen oman alakulttuurinsa ja sosiaalisen verkostonsa. Toiminnallinen eriytyminen sukupuolen mukaan harrastamisen yhteydessä on omiaan vahvistamaan käsityksiä siitä, millaiset asiat ovat miehiä ja millaiset naisia, vaikkakin myös yhteisiä harrastuksia löytyy. Näitä ovat aineistossani erilaiset kuvataiteeseen, kirjallisuuteen ja musiikkiin liittyvät harrastukset. Tällaiset harrastukset ovat usein yksilöharrastuksia tai esimerkiksi koko koululuokalle yhteisiä ja näissä mahdollinen ohjaus ja opetus ei ole sukupuolen mukaan eriytettyä. Lukeminen ja elokuvat niin ikään pystyivät tuottamaan yksityisiä arjesta etäännyttäviä omaa ajattelua stimuloivia elämyksiä sekä tytöille että pojille.

Kirjallisen aineiston perusteella sukupuolen mukaan tapahtuva jakautuminen koskee erityisesti niitä harrastuksia, jotka ovat poikien ja tyttöjen keskuudessa kaikkein suosituimpia. Haastatteluissa tätä oli mahdollista selvittää enemmän kysymällä nuorten näkemyksiä naisellisuudesta ja miehisyydestä sekä tyttöjen ja poikien harrastuksista. Etsin perusteluita sille, miksi jotain harrastusta pidettiin naisellisena ja jotain miehisenä. Perusteluiden antaminen oli haastatelluille vaikeaa. Ominaisuudet, jotka naiselliseen ja miehiseen liitettiin, yhdistettiin havaittuihin ominaisuuksiin, mutta myös eriytyneiden toimintakenttien tuottamiin mielikuviin. Käsite naisellisuus yhdistettiin automaattisesti naiseen ja miehisuus mieheen. Nuoret pitivät tavallisesti hyvänä asiana sitä, jos tyttö on naisellinen tai poika miehekäs.

Nuorten näkemykset tukevat Palinin (1996, 239) esittämiä päätelmiä siitä, että vaikka postmodernit teoriat pyrkivät kyseenalaistamaan heteroseksuaalisen sukupuolijärjestelmän,

välistä työnjakoa. Käyhkö on siivoojaksi kouluttaneita tyttöjä tutkiessaan todennut, että mahdollisimman lyhyen koulutusuran valinneet tytöt ohjautuvat ammatilliseen koulutuksen naisvaltaisille aloille, ja näin he pikemminkin ylläpitävät kuin muuttavat sukupuolittuneita ammattiasemia ja toiminta-alueita yhteiskunnassa (emt.; 2002).

todellisuudessa identiteettityö edelleen perustuu heteroseksuaaliseen sukupuolijärjestelmään (ks. myös Lehtonen 2002; Salonen 2005). Todellisessa arkielämässä sukupuoli-identiteetin muodostus ei ole vapaata erilaisten asemien vaihtelua; rooleja vaihdetaan harvoin, ja valinnat ovat sitovia ja rajoittavia (Palin 1996, 238–239). Vaikka nuoret ajattelivat, ettei eroja ole ja että on kunkin oma asia, millaista naiseutta tai mieheyttä ilmentää tai mitä harrastaa, he pystyivät kuitenkin nimeämään edelleen sellaisia sektoreita, joilla toimijoiden ajatellaan voittopuolisesti olevan miehiä tai poikia tai toisaalta naisia tai tyttöjä. Siksi niiden ajatellaan olevan myös joko maskuliinisia tai feminiinisiä toimintamuotoja. Maskuliinista on se, mitä miehet yleensä tekevät. Feminiinistä on se, mitä puolestaan naiset tekevät enemmän.¹¹⁸ Haastatellut nuoret perustelivat erottelua naisellisiin ja miehiin harrastuksiin myös fysiologisilla tekijöillä.¹¹⁹

Osa nuorista oli hämillään naisellisuutta ja miehisyyttä koskevan kysymyksen edessä, ja he kertoivat, etteivät olleet ajatelleet tämäntyyppisiä asioita, kun taas toiset hämmästelivät ja pyysivät anteeksi omien ajatustensa stereotyyppisyyttä. Ne nuoret, joilla oli asiasta henkilökohtaisempia näkemyksiä, korostivat rohkeuteen liittyviä asioita ja yksilöllisyyttä.

Käsitteiden määrittelyssä on kyse vallankäytöstä eli asioiden liittämistä tiettyyn yhteyteen tai diskurssiin eli siitä, kuka hallitsee kenttää katseellaan tai kuka saa sanoa, mikä kuuluu jonkun käsitteen piiriin ja mitä jää sen ulkopuolelle; mikä on sen liitännäisalue ja mitkä ovat sen muotoutumissäännöt (ks. Foucault 2005b, 77–86). Mies on perinteisesti edustanut yhteiskunnassa järkeä, tietoisuutta ja teoriaa, kun taas naiseen on usein liitetty tunne, luonto, materia ja käytäntö. (Ks. Badinter 1993; Beauvoir 1993; Grönfors 1994, 66–73; Palin 1996, 226.) Postmodernin tai semioottisen käänteen myötä on ajateltu tällaisten kategoristen erottelujen häviävän. Loogisesti ajatellen se merkitsisi myös edellä mainitun käsiteparin sisällöllisen erottelun häviämistä, sikäli kuin se pohjautuu esimerkiksi tiedon ja tunteen tai ruumin ja mielen erottamiseen ja siihen, että vastinpareista toinen asetetaan toista arvostetumpaan asemaan.¹²⁰ Tämä taas merkitsisi merkitysjärjestelmän ja sen sisältämien asioiden välisten suhteiden uudelleenmuotoutumista (Hall 1999, 152–156). Kieli itsessään ei ole neutraali media vaan sanat palvelevat ihmisten intentioita. Ne ovat miehittyjä (Bakhtin 1981, 293–294).

Asioiden nimeäminen joko naisisiksi tai miehiseksi pyrkii sulkemaan piiriinsä tiettyjä ominaisuuksia ja piirteitä ja houkuttelee pitämään niitä ominaisempina toiselle sukupuolelle. Käsitteisiin naisellinen ja miehinen liittyy sisäänrakennettuja arvostuseroja, jotka viime kädessä palautuvat valtaan ja pelotteluun. Toisenlaisia asioita ei valita, koska pelätään sosiaalisen arvostuksen vähenemistä, leimautumista ja sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle joutumista (Palin 1996, 239; ks. Beauvoir 1993; Vesivalo 1998).

¹¹⁸ Mikäli jakauma eri kentillä tasapainottuisi siten, että ajatus naisten ja miesten töistä, harrastuksista tai toimintasektoreista häviäisi, erottelun pohjaksi olisi haettava jokin toinen kriteeri. (Vrt. Heiskala 1996, 192)

¹¹⁹ On kuitenkin todettava, että nuoret eivät kovin helposti lähteneet tekemään tätä erottelua, mutta jos se halutaan tehdä, naiselliset ja miehekkäät harrastukset pystyttiin nimeämään suhteellisen yhtenäisellä tavalla.

¹²⁰ Mikäli sisällölliset kategoriat häviävät tai niiden rajat huokoistuvat, voidaan ajatella, että ulkoiset piirteet käyvät entistä merkittävämmiksi sukupuolisten erojen merkittäjinä sellaisilla alueilla, joilla segregatio halutaan säilyttää.

Viime vuosikymmeninä tasa-arvoistuminen ja yksilöllisyyden korostaminen ovat olleet voimakkaita tendenssejä kehittyneissä läntisissä (jälki)teollisuusyhteiskunnissa (esim. Ziehe 1992; Jallinoja 1994; Julkunen 2010). Tämä heijastuu nykynuorten kokemaan vaikeuteen vastata kysymykseen siitä, mitä tarkoitetaan naisellisuudella ja mitä miehisyydellä. Heiskala (1996) on esittänyt ajatuksen siirtymisestä kohti keinotekoista yhteiskuntaa, jossa erilaiset asiat tulevat yhä enemmän neuvottelunvaraisiksi. Hänen mukaansa myös sukupuoli muuttuu aikaisempaan nähden keinotekoisemmaksi ja neuvottelunvaraisemmaksi. Heiskalan kirjoituksesta voi saada sellaisen käsityksen, että aikaisemmin jaotteluperusteet olivat jotenkin luonnonmukaisempia. Voidaan kuitenkin sanoa, että myös se, mitä pidetään luonnollisena tai keinotekoisena, on diskursiivisuuden tuotetta (ks. Foucault 1998). Erona aikaisempaan tilanteeseen on keskustelun muuttuminen moniäänisemmäksi (vrt. Badinter 1993). Naisellisuuden ja miehisyyden tyypit ovat moninaistuneet (Heiskala 1996, 190–192).

Nuorten harrastusvalikoimaan ja identiteettitarinaa rakentaviin kokemuksiin suhteutettuna moniäänistyminen näkyy variaationa ja erilaisina mahdollisina harrastuskombinaatioina, jotka rikkovat perinteisiä sukupuolitettuja toiminta-alueita, mutta myös perinteisten jakojen säilymisenä. On poikien harrastamat asiat, tyttöjen harrastamat asiat ja sekä tyttöjen että poikien yhteiset harrastukset. Yhteiseen harrastustoimintaan osallistutaan kuitenkin vähemmän tai harrastajat jakautuvat useamman lajien tai aiheen kesken, jolloin koko harrastamisen kentällä yhteisten harrastusten painoarvo on pienempi ja sukupuolittain tapahtuneet jaot säilyvät. Käsitykset miehisestä ja naisisesta toiminnasta tuottuu uudelleen (vrt. Pirskanen 2005, 49).

Kokemuksellisesti elämys on merkitykseltään hyvin samanlainen riippumatta siitä, oliko määrittelijänä tyttö vai poika. Se oli pääasiassa unohtumaton ja poikkeuksellinen kokemus. Toisaalta elämykset synnyttävät myös toimintaa. Ne rohkaisevat uusien haasteiden kohtaamiseen. Harrastaminen tuottaa toimintaan sitoutuneelle miellyttäviä muistoja ja itsensä määrittämisen tiloja, joilla voi olla identiteetin jatkuvuuden ja merkitysten muodostamisen kannalta keskeinen asema. Tyttöjen ja poikien kokemissa elämyksissä painotukselliset erot liittyvät osaksi naiseksi ja miehiksi kasvamisen eriytymiseen ja näin erilaisten asioiden arvostamiseen sekä harrastamisen yhteydessä omaksuttujen ilmaisutapojen ja arvostusten erilaisuuteen. Identiteettiä muodostaessaan yksilö tietoisesti tai tiedostamattaan ottaa huomioon sekä sosiaalisen että kulttuurisen ulottuvuuden tai identiteetin ilmaisun tason. Yksilö haluaa olla yksilöllinen ja löytää oman tyyliinsä, mutta toisaalta tätä rakennusprosessia rajaavat olemassa olevat mahdollisuudet, joiden olemassaolosta jatkuvasti huomautetaan monin eri tavoin. Tämä tulee aineistossani esille siten, että pääasiassa suvaitsevaisista asenteista huolimatta kukaan ei toivonut itse olevansa muista poikkeava. Naisen odotetaan olevan naisellinen ja miehen miehекäs. Sen sijaan tavat, joilla kulttuurisesti naiselliseksi ja miehiseksi nimettyjä ominaisuuksia osoitetaan, lienevät moninaiset. Nuoret olivat pääasiassa valmiita hyväksymään erilaiset yksilölliset tavat osoittaa omaa persoonallisuutta ja erilaiset seksuaaliset orientaatiot sekä tavat etsiä elämyksiä, vaikka joitakin kielteisiäkin asennoitumisia ilmeni. Jokaisella ihmisellä ajateltiin olevan oikeus hoitaa omat asiansa. Tulkitsen tämän eräänlaiseksi solidaarisuuden muodoksi. Toisaalta tällainen asenne voi kääntyä välinpitämättömyydeksi tai ilmentää sitä (ks. Bauman 2002, 117–119).

Kun etsitään tyttöjen ja poikien välisiä eroja, niitä myös löydetään. Vastaavasti, jos etsitään tyttöjen ja poikien välisiä samanlaisuuksia, myös niitä löydetään. Se, ollaanko kiinnostuneita samanlaisuudesta vai erilaisuudesta ohjaa katseen suuntaamista, objektien näkemistä ja samalla tuottaa myös tätä erilaisuutta tai samanlaisuutta (vrt. Foucault 2004). Nuoret ajattelivat tyttöjen ja poikien pitävän melko samanlaisista asioista ja harrastavan samanlaisia asioita. Myös tytöille toiminnallisuus ja harrastuksissa menestyminen ovat tärkeitä asioita, pojille puolestaan kaverit ja ihmissuhteet. Seuraavassa tekstissä poika muistelee itselleen tärkeitä ihmissuhdetta.

Suurin elämäkseni on ehkä ollut rippileiri, joka oli Lapissa, se oli todella hieno kokemus. Lisäksi on pienempiäkin elämyksiä, kuten leikit vaarini kanssa joskus pienenä. Kuten se, että lähdettiin ruotsin laivalle, vaikka todellisuudessa mentiin vanhaan oranssin väriseen Isutzuun, joka oli pienen matkan päässä vaarin talosta. Siellä sitten syötiin kaikki eväät ja pelattiin mustaa pekkaa. Minä istuin aina kuljettajan paikalla ja Vaarini neuvoi sitten tietä. Sitten aina välillä käytiin tarkistamassa jarruneste auton konepellin alta.(P92)

Kulttuurisesti mieheyttä ja naiseutta ilmaistaan eri tavoilla. Näiden stereotyyppisten korostusten voidaan edelleenkin olettaa tulevan esille identiteetin muodostuksessa, mikäli asiat, joiden ympärille stereotypiat kietoutuvat, ovat kyseessä olevan yksilön identiteetin muodostuksen prosessissa merkityksellisiä. Kuitenkin yhtä lailla voidaan odottaa, että havaitaan niiden uudelleen kirjoittamista ja yksilöllisiin tavoitteisiin sovittamista. Kuvauksissa käytetyt ilmaukset siitä, miten *tietenkin* tai *yleensä* tai *luonnollisesti* joitakin asioita tehdään, tuovat esille näitä kulttuurisesti itsestään selviä tapoja tai idealisoituja malleja naisena, miehenä tai nuorena olemisesta.

Tällä hetkellä päällimmäisenä muistona on kuitenkin kesä ja sen mukana tullut elämys. Tämä elämys liittyy, kuten *monella muullakin ikäiselläni työllä*, poikaan. [...] (T96)

Elämäni unohtumattomin elämys on *tietysti* se, kun rakastuin ensimmäisen kerran kunnolla [...] (T93)

Elämäni unohtumattomin elämys on ollut Italian matkani, kun olin parhaan kaverini kanssa viime kesänä Italiassa. En koskaan unohda niitä upeita hiekkarantoja ja ihania suklaasilmäisiä italialais poikia. Se oli niin ihanaa, kun aamulla heräsi hotellissa ja pääsi uimaan hotellin altaaseen ja söi aamiaista hotellin terassilla auringonpaisteessa. Päivällä me sitten *tietenkin* ostettiin ihania vaatteita kivoista pikkukaupoista ja vähän isommistakin, *sehän kuuluu naisten tapoihin* (T178) (kursivointi lisätty teksteihin)

Yleiseen keskittyvä tarkastelu hävittää sen variaation, jota sekä tyttöjen että poikien keskuudessa ilmenee. Identiteettiään muodostaessaan yksilö kohtaa erilaisuuden ambivalenttisuuden eli joutuu pohtimaan, missä määrin itse pystyy suvaitsemaan erilaisuutta ja omaksumaan itseensä erilaisuutta ilmentäviä ominaisuuksia tai identiteettikategorioita (ks. Hall 1999, 160). Nuoret ovat yksilöinä erilaisissa asemissa suhteessa perinteisiin sukupuoli- ja identiteettikategorioihin. Vesivalon (1998, 154) tulkintaa mukailien näyttäisi siltä, että vaikka nuoret halusivat yksilöllisesti määritellä oman maskuliinisuutensa, feminiinisyytensä tai sukupuolensa näiden jaotteluiden ulkopuolella, on ympäröivä yhteiskunta muuttunut

arvoiltaan yhä aggressiivisemmaksi ja perinteisessä mielessä maskuliinisemmaksi.¹²¹ Maskuliiniseksi miellettyillä trendeillä on erityistä imua, ja tyttöjen ja poikien toiminnan kentät ovat lähentyneet toisiaan eri alueilla. Tämä koskee myös vapaa-ajan viettotapoja, kuten alkoholin käyttöä (Rimpelä ym. 2003; Rainio 2009) tai aggressiivisuuden ilmaisemista,¹²² sen sijaan poikien toimintojen feminisoitumisesta kertovia tutkimuksia ei juuri löydy.¹²³

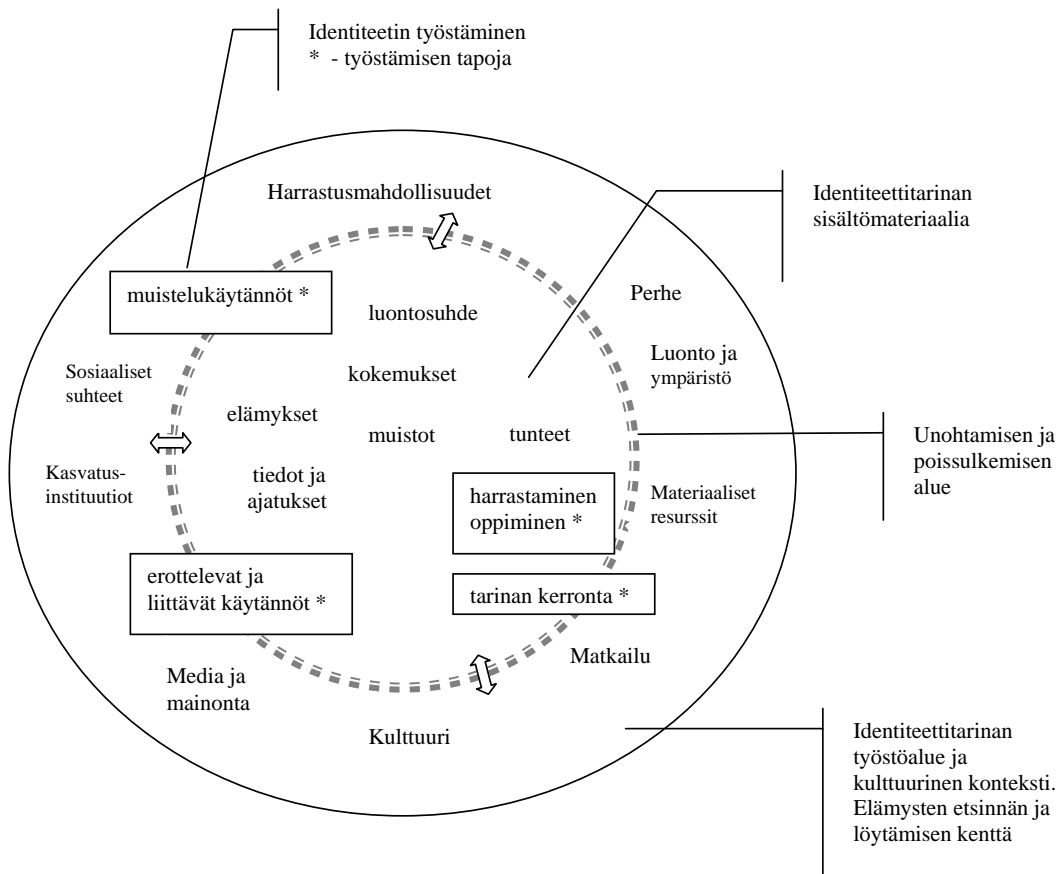
Erilaisten tunteiden määrittelyä ja kokemista työtetään jatkuvasti sosiaalisissa suhteissa ja kulttuurituotteiden avulla. Elämys kokemuksena pysäyttää pohtimaan omaa suhdetta kohdattuun asiaan. Se on saanut yksilön riemastumaan tai pahastumaan sellaisen asian kokemisesta, joka onnistuu puhuttelemaan voimakkaasti tai herättämään eloon aikaisempia merkityssuhteita. Tuomaan jotain yksilöllisesti ja yhteisöllisesti rakentuneesta kokemusten ja kertomusten arkistosta nykyisyyteen. Kuvio 4 esittää empiirisesti rakentuneena sovelluksena identiteetin muodostuksen aluetta ja identiteetin sisältämiä osia sekä niitä mekanismeja, joiden myötä erilaisten asioiden ja erityisesti elämyksien voidaan ajatella tulevan nuoren minätarinan sisällöiksi. Voidaan ajatella, että erilaiset kokemukset ja valinnat edustavat Giddensin (1991) esittämän elämäntarinan aineksia.

Yksilö valitsee tietoisesti tai tiedostamattaan erilaisten tarinoiden varannosta omaa identiteettitarinaansa tukevia sisältöjä ja mukauttaa tarinansa myös kuulevan yleisön odotuksiin (vrt. Saarikoski 2009). Tämä yleisön mukaan tapahtuva orientaatio ilmentää myös identiteetin poliittista ulottuvuutta. Identiteetin työstämisen keinoja ovat muistelukäytännöt, tarinan kerronta sekä erilaiset erottelevat ja liittävät käytännöt sekä harrastaminen ja oppiminen. Identiteetin muodostavat erilaiset kokemukset, sosiaaliset asemat, elämykset, muistot, tunteet ja erilaiset suhteet.

¹²¹ Taloudellinen kannattavuus ja tehokkuus, liberaali markkinatalous, hyvinvointiyhteiskunnan alas ajaminen, kansainvälinen ihmiskauppa ja prostituutio voidaan mainita esimerkkeinä perinteisessä mielessä maskuliinisuutta ilmentävistä arvo-orientaatioista tai niiden ohjaaman toiminnan tuloksista.

¹²² Aaltonen & Honkatukia (2002) näkevät julkisuudessa paljon esillä olleessa tyttöjen väkivaltaisuutta koskevassa kirjoittelussa moraalisen paniikin piirteitä. Tyttöjen ”uudenlaista” kovuutta kauhistellaan (Oksanen 2006, 89–90; ks. myös Honkatukia 2004).

¹²³ Maskuliinisuuden ilmentämisen tyyliä ovat kuitenkin moninaistuneet. On esimerkiksi tullut uusia isyyden malleja, joille näyttää löytyvän nykyajan yhteiskunnassa tilaa ainakin poliittisessa ajattelussa (ks. Rantalaiho 2003).

Kuvio 4. Elämykset osana identiteettitarinaa ja sen sisältömaterialia

Osa identiteettitarinaan sisällytetystä aineksesta tulee tietoiseen käsittelyyn kun taas toiset kokemukset vaikuttavat itsen kokemiseen ja identiteettiin enemmän tiedostamattomasti. Uloin kehä kuviossa kuvaa sitä aluetta, jossa identiteettiä työstetään ja josta erilaisia asioita suodattuu, valitaan tai omaksutaan oman identiteettitarinan osaksi. Oletan, että yksilön kokemusvarastossa on joitakin sellaisia kokemuksia, muistoja, ajatuksia ja tunteita, jotka pyritään sulkemaan identiteetin ulkopuolelle, unohtamaan ja työntämään pois identiteettitarinasta. Koettuina asioina ne eivät kuitenkaan katoa, vaan jäävät identiteettitarinan resursseiksi ja osaksi emotionaalista arkistoa.

5.9. Kokemisen kuvausten tyypit

Nuorten tavat kuvata elämyksiä kokemuksina ja tapahtumina ovat keskenään erilaisia ja niissä painotetaan erilaisia asioita. Yksittäinen henkilö voi kirjoittaa tai kertoa elämyksistä monella eri tavalla. Tästä moninaisuudesta olen kuitenkin muodostanut erilaisia elämyksen kuvaamisen tyyppejä. Tyypit eivät siis ole määritelmällisesti erilaisia vaan ne ilmentävät painotuksellisia eroja kokemuksen kuvaamisessa ja hahmottamisessa. Tyypit kuvaavat merkitysten yhdistymisiä, joihin yksittäisiä kirjoituksissa käytettyjä ilmaisuja suhteutan.

Esittämäni tyypit myös tuovat eri tavalla ja eri asteisesti esille yleisempiä elämystä käsitteleviä diskursseja, elämyksen puhetapoja eli tapoja ymmärtää elämys käsitteenä ja kokemuksena. Toiset nuorista ovat kannanotoissaan joustavia ja varovat rajaamasta kokemusta millään erityisellä tavalla, kun taas toisten nuorten käyttämille kuvaamisen tyyलेille on ominaista elämyksen käsitteen täsmällisempi rajaaminen tietynlaisia kokemuksia ja sisältöjä tarkoittavaksi asiaksi. Seuraavat tyypittelyt ovat kirjoitusten pohjalta muodostettuja elämyksen kuvaamisen ideaalityyppejä. Tyypittelyn pohjana oleva teemoittelu on esitetty luvussa 4.4. Kirjallisen aineiston lukutavat sekä liitteessä 3.

Erilaisten teemojen yhteenkietoutumisen ja painotuksien pohjalta olen nimennyt elämyksen kuvaustyypeiksi: elämys yksilöllisenä kokemuksena, elämys kulttuurisesti määrittynään kokemuksena, elämys autenttisenä tunteena ja intensiivisenä kokemisena, elämä elämyksenä, elämys vaikeana kokemuksena ja elämys ainutlaatuisena kokemuksena eli ”Once in a lifetime” kokemuksena. Lisäksi olen muodostanut kriittisten kirjoittajien kuvaustyyppin. Ensimmäisessä tyypissä korostuu yksilöllisyys ja erilaisuus sekä elämyksen määrittelyn vaikeus. Toisessa tyypissä keskitytään elämyksellisten asioiden mainitsemiseen ja esittelyyn. Tunteisiin keskittyvässä kuvauksessa tavoitellaan sitä välitöntä tunnelmaa havaintoineen, joka elämyksen kokemiseen on liittynyt. Elämää elämyksenä korostavassa kuvauksessa elämystä tarkastellaan laajemmassa aikaperspektiivissä. Elämys yhdistyy elämän ainutlaatuisuuteen ja positiiviseen elämän asenteeseen. Poikkeuksellinen kuvaustyyppi on vaikeisiin tilanteisiin keskittyvä elämyksen kuvaus, jossa tuodaan esille se, etteivät elämykset aina ole kokijalleen onnea tai ilon hetkiä. Elämys ainutlaatuisena kokemuksena on puolestaan kuvaustyyppi, jossa käsitellään elämysten toistumattomuuden ja ainutlaatuisuuden teemaa eli kerronnassa pohditaan sitä, missä määrin elämykset ovat unohtumattomia kokemuksia. Viimeisenä kuvaustyyppinä on kriittisesti elämysten hakemiseen ja elämysmainontaan suhtautuva kerronta. Tämän kuvaamistyylin omaksuneet kyseenalaistavat yleisenä pidetyn elämysten käsittämisen tavan ja nostavat esille elämysten henkilökohtaisen kokemisen. Taulukossa 6 on esitetty kutakin tyyppiä kuvaavat keskeiset piirteet.

Taulukko 6. Elämyksen erilaiset kuvaamisen tyypit

<p>Elämys yksilöllisenä kokemuksena</p> <ul style="list-style-type: none"> - erilaisia elämyksiä; kestoltaan, laadultaan, toistuvuudeltaan - määrittelyn mahdottomuus; koetaan yksilöllisesti - erilaiset tavat saada ja kokea elämyksiä 	<ul style="list-style-type: none"> - harvinaisia ja arkipäiväisiä - pieniä ja isoja - paljon erilaisia elämyksiä - oikealla asenteella elämä yhtä elämystä ihmiset arvostavat erilaisia asioita, elämät ja elämäntilanteet erilaisia
<p>Kulttuurisesti ohjautunut elämys</p> <ul style="list-style-type: none"> - tapahtumakeskeisyys - matkailu ja nähtävyydet, uudet maisemat - kulttuurituotteet, taideteokset - elämysten etsiminen onnistuu 	<ul style="list-style-type: none"> - elämysten etsintään suhtaudutaan innostuneesti - kuvataan enimmäkseen poissaolevana - eivät liity jokapäiväiseen elämään - harrastukset, eräretkeily
<p>Elämys autenttisenä tunteena ja intensiivisenä kokemuksena</p> <ul style="list-style-type: none"> - intensiteetti - fyysisyys - voi etsiä, mutta aina ei onnistu - moninaisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - erilaiset ensimmäiset kerrat ja uudet kokemukset - jännitys, vauhti, kauneus, erilaisuus - elämisen kokeminen elämyksenä - hetkellisyys
<p>Elämä elämyksellisenä</p> <ul style="list-style-type: none"> - oman elämän pienet ihmeet - onnellisuus ja tyytyväisyys - elämys itselle tärkeä asia - tulee usein yllättäen, mutta voi koettaa etsiäkin 	<ul style="list-style-type: none"> - elämys positiivisena asiana - elämä itsessään muodostuu elämyksistä ja elämä itsessään on elämys - elämys kuvataan omassa elämässä olevana
<p>Elämys vaikeana ja kasvattavana kokemuksena</p> <ul style="list-style-type: none"> - voi olla myös negatiivisia tunteita sisältävä - merkittävä ja voimakas kokemus - omaan elämään liittyvän kysymyksen hahmottaminen - oppimisen kokemus - jääminen 	<ul style="list-style-type: none"> - harvinaisen, ei koeta joka päivä - onnistumisen ilo/selviytymisen lohtu - positiiviseksi kääntyminen / negatiiviseksi tilanteen generoima
<p>Elämys "Once in a lifetime" kokemuksena</p> <ul style="list-style-type: none"> - toistumaton, - ainutlaatuisuuden ja unohtumattomuuden pohdinta - suuret tunteet - ei ole arkinen - etsiminen on vaikeaa 	<ul style="list-style-type: none"> - ei ole välttämättä koettu vielä - elämä itsessään on ainutlaatuinen - elämys kuvataan usein poissaolevana sattumanvaraisuus
<p>Kriittinen näkökulma</p> <ul style="list-style-type: none"> - elämysten moninaisuus - elämysten hakemattomuus tai - hakemisen tarpeettomuus - oikeat elämykset eivät ostettavissa 	<ul style="list-style-type: none"> - elämysten yksilöllisyys - moraaliset pohdinnat - muodikkuuden esille tuominen - sattumalta syntyneiden laadullinen paremmuus

Elämys yksilöllisenä kokemuksena

Eri ihmiset kokevat eri asiat eri tavalla. Niinpä myös elämykset ovat kaikille erilaisia. Joillekin elämys syntyy hyvin pienestä asiasta. Aivan kuten onnellisuuskkin. (T78)

Tälle kokemuksen kuvaustyyllille tunnusomaista on elämyksen luonnehtiminen yksilöllisesti merkityksellistyvänä. Ajatellaan, että elämyksiä, elämysten kokemisen tapoja sekä niiden kokemisen konteksteja on monenlaisia. Asiat, jotka ihmiset kokevat elämyksiksi, vaihtelevat yksilöllisesti. Joku voi kokea jokapäiväiset asiat elämyksiksi, kun taas toinen ymmärtää elämyksen kerran elämässä tapahtuvaksi kokemukseksi. Ihmisillä oletetaan olevan erilaisia kriteereitä, kun he määrittävät kokemuksiansa elämyksiksi.

Elämässä voi olla pieniäkin elämyksiä, jos vaikka näkee elokuvan, joka vaikuttaa ihmiseen todella paljon tai voi lukea elämyksellisen kirjan. Kun toinen sanoo, että vuorelle kiipeäminen oli elämys, toisen mielestä se voi olla ihan hirveää, eri ihmiset määräävät mitä elämys heille tarkoittaa. Omasta mielestäni minulla ei ole ollut hirveästi elämyksiä elämässäni tai sitten minulle ei vain riitä pienet elämykset.(T220)

Elämykset tekevät elämästä elämisen arvoisen. Ne tuovat vaihtelua, sisältöä ja mielekkyyttä arjen elämään. Mielestäni yhtään yksittäistä tapahtumaa ei voi nimetä varsinaiseksi elämykseksi, sillä jokaisella ihmisellä on tietenkin omat käsityksensä siitä, millainen tapahtuma on elämys. Sen ei tarvitse olla edes tapahtuma, vaan melkein mikä tahansa asia voi tuottaa elämyksen tai olla elämyksenä. On olemassa monia erilaisia tapoja kokea elämys. Taide, kauneus ja esteettinen mielihyvä tuottavat elämyksiä varmasti monelle ihmiselle. Taideteos tai kaunis maisema voivat luoda ikimuistaisen hetken henkilölle, joka arvostaa kyseessä olevia asioita. (P170)

Elämysten kokeminen kytketään omaksuttuihin arvostuksiin, kokijan ikään ja aikaisempiin kokemuksiin ja asioille annettujen yksilöllisiin merkityksiin. Kirjoitetaan, miten joku voi pitää useita motivoivia kokemuksia elämyksinä, kun taas toinen voi nimetä ainoastaan suuria tunteita herättävät tapahtumat elämyksiksi. Elämysten määrittelyn moninaisuuden tiedostaminen tekee kirjoittajan mielestä aiheen käsittelyn vaikeaksi. Lisäksi nuorten mukaan elämykset vaihtelevat tilanteen mukaan; taide-elämys on erilainen kuin luontoelämys. Kirjoitettaessa omista kokemuksista elämys määrittyy usein positiiviseksi ja omasta elämästä löytyväksi asiaksi. Jos kirjoittaja ajattelee, että hänen omassa elämässään on paljon elämyksiä, hän todennäköisesti pitää mahdollisena elämysten hakemista.

Kirjoittaja voi niin ikään tehdä erilaisia erotteluja oman elämän elämysten välille: on pieniä arkielämään kuuluvia elämyksiä ja siitä poikkeavia harvoin kohdattavia eksoottisempia elämyksiä. Ensin mainittuja syntyy tavallisesti luonnossa tai kaupungilla liikkuessa tai omien harrastusten parissa, ja jälkimmäiseen ryhmään kuuluviksi mainitaan esimerkiksi matkustettaessa koetut uudet elämykset.

Elämys- käsitteeseen kuuluu mielestäni valtava määrä erilaisia asioita. Elämys ei ole mikään yksiselitteinen käsite. Se, minkä kokee elämyksenä on henkilökohtaista ja riippuu jokaisen ihmisen omasta elämäntilanteesta, elämänarvoista ja muista sellaisista. Elämys on mielestäni asia, useimmiten tapahtuma, jonka muistaa pitkään jopa läpi elämän. Useimmiten elämys ajatellaan varmasti positiiviseksi, mutta miksei elämys voisi olla negatiivinenkin? Asia, jota ei ole ennen kokenut, ainutlaatuinen tapahtuma, positiivinen tai negatiivinen, eikö se ole elämys jos jokin? Minulle henkilökohtaisesti niin sanotut arkipäiväiset elämykset koostuvat harrastuksieni parissa. (T237)

Mielestäni elämys käsitteenä on hyvin laaja, koska eri ihmiset pitävät eri asioita elämyksinä, mutta mielestäni voisi sanoa, että elämys olisi joku sellainen kokemus, mitä ihminen ei koe monta kertaa elämässä, mikä olisi niin erikoinen tilanne, että se jää mieleen loppuelämäksi. Esim. jollekin ihmiselle vaikka benji-hyppy voi olla suuri elämys. No itse asiassa ei elämysten tarvitse olla mikään

suurikaan asia, joku voi pitää tavallisia arkipäiväisiäkin asioita suurena elämyksenä. Se oikeastaan riippuu siitä, mitä ihminen pitää arvossaan. (T238)

Kulttuurisesti määrittyneet elämykset

Yleensä etsin elämyksiä erilaisista tapahtumista, kuten messuilta, konserteista, elokuvista ja ihan vaan kavereiden kanssa ollessa. Messuilla voi kokea monenlaisia elämyksiä. Siellä on paljon erilaisia tapahtumia. (T255)

Kulttuurisesti määrittyneellä elämyksellä tarkoitan sellaista elämyksen hahmottamistapaa, jossa elämykset tarkoittavat tiettyjä asioita, toimintatapoja, kulttuuritapahtumia tai harrastuksia. Elämys muistuttaa yleistystä eli tiettyihin objekteihin viittaavaa merkitystä. Käsitettä ei välttämättä määritellä kirjoituksessa ollenkaan, vaan luetellaan, mitä kaikkia elämyksiä on koettu ja millaisissa tilanteissa niitä on koettu tai mitä mahdollisesti haluttaisiin kokea. Usein elämys rinnastuu johonkin tiettyyn harrastukseen. Harrastukset, joita tässä yhteydessä mainitaan, mielletään jännittäviksi, uskallusta vaativiksi ja vauhdikkaiksi. Toisaalta myös ilmaukselliset tuotokset, kuten musiikkiesitykset, ajateltiin itsestään selvästi elämyksiksi. Elämyksellisyys yhdistyy tällöin emotionaaliseen intensiivisyyteen tai elämyksiä tuottavan asian kulttuuriseen arvostukseen. Näinä kulttuurisesti määrittyneinä elämyksinä näyttäytyvät aineistossa myös erilaiset taidenäyttelyt, teatterinäytökset tai erilaiset esitykset. Matkailu mainitaan niin ikään elämyksiä tuottavana asiana. Näiden asioiden elämyksellisyyttä perustellaan suoraan harvoin.

Jonkin asian käsittelemättömyydestä tai sen kiertämisestä ei kuitenkaan voida päätellä, ettei siihen voisi liittyä myös yksilöllisesti määrittyneitä jäsenyyksiä, omakohtaisia kokemuksia tai sisältöjä, joita ei tuoda suoraan esille. Tässä kuvaamisen tavassa elämykselliset hetket tuottavat mielihyvää ja elämykset ovat ainakin jossain määrin haettavissa, tai niitä ainakin voi koettaa hakea.

Elämäni unohtumattomin elämys on benji-hyppy. Se oli tosi hauskaa hypätä korkealta pelkän benjiköyden varaan. Menin hyppäämään, koska kaverit lupasivat maksaa sen, jos uskaltais. Niin menin ja hyppäsin. Messuilla olevaan Sky rocket laukaisimeen olisin mennyt, ellei se olisi maksanut niin paljon. Siitä olisi voinut tulla unohtumaton elämys. Myös laskuvarjohyppy voisi olla hauskaa. (P60)

Suoranaisesti tähän ryhmään kuuluvia elämyksiä on aineistossa melko vähän, ja ne tulevat pikemminkin esille matkustamiseen liittyvinä elämystarinoina sekä usein kriittisen kirjoittajan kommentoimana. Elämykset hahmottuvat arkielämän ulkopuolella oleviksi asioiksi. Matkustuskokemukseen liittyy nuorten kuvauksissa monta kertaa kuitenkin yhteisöllisiä piirteitä sekä omaan suoriutumiseen ja oppimiseen liittyviä korostuksia, jotka taas eivät samalla lailla tulleet esille niissä kirjoituksissa, jotka olen tulkinnut edustamaan median välittämää kulttuurisesti määrätynytä tapaa lähestyä elämystä. Kulttuurisesti määrittynyt elämyksen kuvaamisen tyyppi vastaa hyvin niitä mielikuvia, joita mediassa on yhdistetty elämykseen. Asiat itsessään edustavat elämystä, riippumatta siitä, miten ne koetaan. Ne kertomukset, joissa elämysten kokemista ei selitetä, tulevat tulkituiksi kulttuurisiksi osuessaan samalle alueelle kuin julkisuudessa tapahtuva kokemusten nimeäminen niiden

ulkoisen statuksen mukaan. Toisaalta tässä on vaarana se, että itse tulkitseen tarinat kulttuurisesti määräytyneeksi tavaksi käsitellä elämystä valmiiksi kulttuurisesti määräytyneestä näkökulmasta. Ei kuitenkaan liene olemassa tapaa jäsentää elämystä, joka ei olisi jossain määrin kulttuurisesti määrittynyt. Käyttämäni käsitteet ovat osa sitä diskurssia, joka muovaa käsitteiden merkityksiä (ks. Saarikoski 2009, 125–126).

elämykset ovat oman itsensä löytämistä ja omien rajojensa kokeilemista. Ei elämyksiä voi etsiä, ne vain tulevat esiin mitä oudoimmista asioista ja ne pitää ottaa vastaan haasteena... jotkut kuitenkin etsivät ja samalla löytävät elämyksiä extreme-urheilulajeista, siis ne, jotka haluavat jännitystä elämään.

Itseni voisin luokitella molempiin ryhmiin, sillä etsin rajoja ja haasteita sekä samalla myös kohtaan niitä arkipäivässä.

Olen haaveillut, tai siis haaveillut ja haaveillut, rahasta se on ollut kiinni, niin kuumailmapalloonostosta, benji-hypystä, vaelluksista Sveitsin Alpeille tai muualle missä on kauniit maisemat. Näistä jäisi muistelemista vanhuusiällä ja halu kokea kaikki uudestaan.

Samalla tulisi testattua omia rajojaan ja rohkeutta. Nyt suunnitelmissa on kesäksi mennä junalla Rovaniemelle ja fillaroida sieltä kaverin kanssa takaisin Turkuun tai kiertää Ahvenenmaan rengastie. lisäksi sen Benji-hypyn voisi tehdä heti kun on rahaa. (P119)

Elämys tunteena ja intensiivisenä aistimisena

Elämys on hetki, pieni välähdyks elämästä, joka herättää ihmisessä erityisen voimakkaan positiivisen tunnekuohon. (T118)

Edelliseen kuvaustyyppiin verrattuna varsin erilainen lähestymistapa on hahmottaa elämys tunnetilana tai kirjoittaa tarina itsestä. Nämä kirjoitukset ovat henkilökohtaisia, eikä niissä pyritä yleiseen käsitteen määrittämiseen. Niissä kuvataan, miltä silloin tuntuu, kun koetaan elämys. Tunnetilasta tulee tällöin keskeinen elämystä määrittävä tekijä, kun se edellisessä oli toiminnan muoto. Kuvatussa tilanteessa tunnetaan ja aistitaan jotain vahvasti. Kuvaukset eivät pyri tapahtumansarjan kronologiseen esittämiseen, vaan niissä pikemminkin keskitytään hetkessä koetun tunnelman luomiseen. Oma tunnetilaa valotetaan erilaisten luonnon ja ympäristön kuvausten kautta. Teksti on maalailevaa.

[..]Ehkä minussa on jotain vikaa, sillä suuret tunteet ryöppyävät minussa silloinkin, kun heittäydyn keskelle kultaisena aaltoilevaa peltoa, niin tietoisena oman olemassaoloni epävarmuudesta. Kun vieressä makaava pieni musta kissakin saa siivet selkäänsä ja minä jään yksin maailman armoille kuulumatta siihen. Silloin minä tiedän todella eläväni, silloin minä tiedän todella rakastavani! Minulle ei ole elämys koetella maailman lakeja ja luonnon mahtavia voimia, minä haluan vain tuntea ne. Kaikki ne kerrat, kun olen seissyt rantakalliolla myrskyävän meren yläpuolella ja antanut tuulen riepottaa itseäni ovat piirtyneet mieleeni kirkkaana, kuin olisin ne vasta kokenut. Nähdä taivas, kuu, tähdet, ja arvuutella niiden ikuisuutta.

Elämys on mikrossa lämmitetty valmispulla, se, että mummi vielä kerran halaa ja prupsauttaa ryppyisillä huulillaan suukon poskelleni. Elämys on tulla hyväksytyksi itsenään, elämys on lupa mokata. [...] (T322)

Toiset taas kuvaavat, millaisia tunteita tilanteeseen liittyi, viemällä lukijan tilanteeseen ja kertomalla mahdollisimman tarkasti, miten he muistavat asioiden tapahtuneen ja millaisia tulkintoja he ovat siinä hetkessä tai jälkeenpäin antaneet niille. He kuvaavat tapahtumat ikään

kuin näkisivät ne uudestaan omin silmin. Autenttista tunnetta tavoittelevat tarinat liittyvät yleensä urheiluosaavutuksiin, esiintymisiin, jännittäviksi koettuihin kilpailutilanteisiin sekä ihmissuhteisiin tai oman aseman tiedostamiseen maailmankaikkeudessa. Itse tekstin tuottamisen prosessi saattaa niin ikään määrittää elämäkseen. Omien ajatusten saattaminen kirjoitettuun muotoon pystynee tuottamaan minuuden tunnetta elähdyttävän kokemuksen. Itsestään kirjoittavat nuoret kertovat tekstinsä välityksellä, keitä he ovat ja millainen suhde heillä on erilaisiin asioihin. Kirjoitus on tulkittavissa kokemuksellisen tilan luonnehdinnaksi.

Elämä elämyksellisenä eli elämä koostuu erilaisista elämyksistä

Elämä itsessään on jo elämyksien elämys, joka rakentuu pienen pienistä elämyksellisistä siruista. (T39)

Neljättä elämyksen kuvaustyyppiä luonnehtii kokonaisvaltaisuus. Tässä tyyppissä elämä kokonaisuudessaan on elämyksellinen. Kirjoituksissa todetaan, että erilaiset asiat ovat elämyksiä ja että elämyksiä löytyy kaikkialta. Kuvauksista välittyy lukijalle elämisen ilo ja toisaalta erilaisten kokemusten arvostaminen. Elämys rinnastuu pitkälti kokemukseen tai tapahtumaan. Elämystä käsitellään oman elämän yhteydessä, ja pohdittuaan käsitettä ja omia elämyksiään kirjoittaja tulee usein siihen tulokseen, että pienet ja arkisetkin asiat ovat elämyksiä. Elämykset ovat eri tavoin tavoitettavissa. Joidenkin eteen pitää nähdä vaivaa ja toiset tulevat itsestään. Arkisenkin asian yhteyteen saattaa kietoutua sellaisia asioita, jotka saavat sen väritymään jollakin tavallisesta poikkeavalla tavalla. Oikealla asenteella arjen pienetkin asiat voivat tuottaa elämyksiä.

Elämässä on paljolti kysymys siitä, että ymmärtää olla kiitollinen kaikesta hyvästä, mitä jo omistaa. Nämä elämän sisältöä antavat hyvin pienetkin asiat ovat juuri niitä.

Lähiaikoina minulle aivan suunnattoman tärkeä ja upea elämys oli oivaltaa hetkessä elämisen merkitys. Olen vihdoin oppinut arvostamaan tätä jo olevaa sen vaatimalla tavalla elämättä ainoastaan tulevaisuuden suunnitelmissa ja haaveuksissa. (T286)

Elämä elämyksellisenä -lähestymistavan omaksuneet haastavat tai kehottavat suhtautumaan elämään kuin tutkimusretkeen, joka tarjoaa uusia ja mielenkiintoisia oppimiskokemuksia. Näissä kuvauksissa on kannustava ja rohkaiseva sävy. Elämä elämyksellisenä viittaa myös epäsuorasti siihen, miten asioiden saamat merkitykset ovat suhteessa toisiinsa. Kun oma elämä ymmärretään aintuलातuisiksi, se voidaan kokea elämyksenä.

Minusta juuri se, miten itse asiaan reagoi, määrittelee sen, onko se elämys vai ei. Jos on itse kokenut asian suurenmoisena ja jännittävänä, on se silloin elämys. Elämykset herättävät aina jonkinlaisia tunteita, olivat ne sitten huonoja tai hyviä.

Mitä elämä olisikaan, jos ei välillä kokisi upeita hetkiä ja uusia asioita. Elämä on lyhyt, mutta maailmassa on kuitenkin niin paljon opittavaa ja koettavaa. Itse haluan ainakin elää jokaisen päivän täysillä. Maailmassa on paljon pahaa, mutta myös paljon hyvää, joten kyllä elämä on elämisen ja elämyksien arvoinen.

Itse muistan hienoimpana elämyksenä sen, kun olimme perheemme kanssa Kanadassa. Sitä en varmasti unohda koskaan. Yleensä ihmiset kutsuvat matkojaan elämyksiksi, mutta voihan jokin

arkipäiväinenkin tapahtuma toki olla. On erittäin hienoa, jos osaa iloita pienistäkin asioista. Ne muuttuvat silloin elämyksiksi.(T319)

Elämys vaikeana kokemuksena

Elämyksien avulla ihminen kasvaa henkisesti. Yleensä elämykset opettavat ihmiselle jotakin. Erityisesti ainakin silloin, kun elämys on negatiivinen. (T133)

Elämystä kuvataan myös pettymykseksi ja vastoinkäymiseksi, jotka ovat syntyneet sattumalta ja yllättäen. Tällöin kirjoittaja on hyvin perillä oman lähestymistapansa erilaisuudesta suhteessa muiden kirjoittajien tapaan käsitellä aihetta. Perustellessaan omaa lähestymistapaansa kirjoittaja tuo esille niitä käsityksiä, joiden voidaan ajatella olevan kulttuurin sisällä ja nuorten keskuudessa yleisesti omaksuttuja elämyksen ajattelutapoja. Tämän eronteon myötä hän vahvistaa yleistä käsitystä elämyksestä positiivisena kokemuksena ja tuo esille niitä piirteitä, joiden mukaan tietty kokemus määrittyy elämykseksi tai eroaa siitä. Sen lisäksi, että esille tuodut hetket on kuvattu negatiivisiksi, niitä yhdistää myös tilanteisiin liittyvä vaikeus ja oman aseman muuttuminen suhteessa sosiaaliseen verkostoon. Kuvattu tapahtuma on eräänlainen päätepistetilanne tai irtautumisen hetki. Jotkut negatiivisia elämyksiä käsittelevät nuoret ajattelevat kasvaneensa negatiivisten elämysten myötä, toiset taas ovat pystyneet irrottautumaan epäkiitollisista läheisistä ihmissuhteista. Kolmannet puolestaan ovat kokeneet jonkin itselleen merkittävän henkilön taholta myötätuntoa haasteellisessa elämäntilanteessa. Ne ovat kääntyneet uudelleentulkinnan myötä lopulta positiivisiksi. Vastoinkäymisestä selviytyminen on kokemus, jonka kautta voi ajatella vahvistuneensa henkilönä. Seuraavassa tekstilainauksessa yksi nuori kirjoittaa vanhempiansa avioerosta ja sen seurauksena tapahtuneesta etääntymisestä omasta isästään, sivulliseksi jäämisestä ja unohdetuksi tulemisesta.

[..] Kahden vuoden kuluttua, minun ollessa 10-vuotias, isäni sai vaimonsa kanssa ensimmäisen lapsen. Ajattelin – ja ajattelen yhä – hänen olevan kuin oikea veli minulle. Myöhemmin syntyi vielä kaksi pikkuveljeä. Halusin pitää yhteyttä heihin, jotta vanhempana olisi lähisukulaisia jäljellä, sillä minulla ei ollut muita sisarusia ja lähisukumme on varsin pieni. Ponnisteluistani huolimatta vaimo ei pitänyt minusta vaan kaatoi hartioilleni perättömiä syytelyitä. [..] Usein lähdin jopa kotiin kesken viikonlopun, sillä olin romahtanut täydellisesti. Ajan mittaan unohdin loukkaukset, sillä halusin niin kovasti pysyä lähellä veljiäni. Vähitellen kuitenkin asiat painuivat mieleen ja kävin yhä harvemmin isäni luona. Muistin monet perättömät lupaukset; [..] (T188)

Toisaalta negatiivisia elämyksiä käsittelevillä kirjoituksilla tulkitsem haluttavan kertoa siitä, että nuorilla on erilaisia kokemuksia. Ne eivät välttämättä ole sellaisia asioita, joita voidaan käydä läpi kavereiden kanssa. Ne ovat henkilökohtaisia asioita, eivätkä ne todennäköisesti rakenna me-henkeä sillä tavoin kuin sellaiset elämykset, joista nuoret puhuvat toisilleen mielellään.

Elämys ainutlaatuisena kokemuksena

Elämys on sellainen kokemus, jota ei voi kokea kuin kerran. Vaikka tekisi monta kertaa, se ei enää ikinä ole elämys uudelleen. Elämä on elämys! (T125)

”Once in a lifetime” -ilmaus viittaa kokemukseen, joka olisi jossain mielessä korvaamaton. Nuoret ottivat omalla kirjoituksellaan kantaa ainutlaatuisuuden ideaan ja pohtivat sitä, millainen tällainen kokemus on tai voisi olla. Pohdittuaan asiaa he saattoivat havaita oman elämänsä elämykset pienehköiksi ja oman elämän sisältä löytyviksi. Tällaisen unohtumattoman kokemuksen kokemisen mahdollisuus kuitenkin tiedostettiin. Osaa oman elämän unohtumatonta elämystä käsittelevistä kirjoituksista (aihe 3) voidaan pitää myös kuvaustyyliältään ainutlaatuisen kokemuksen kuvaamisina. Ilmaus elämyksestä kokemuksena, jonka voi kokea vain kerran elämässä tai erityisissä tilanteissa, kertoo koetulle annetusta arvosta ja omien kokemusten suhteuttamisesta niiden asioiden joukkoon, joita pidetään merkittävinä. Mielenkiintoinen piirre unohtumattomia elämyksiä käsittelevissä kirjoituksissa oli se, ettei niissä ollut juurikaan ”once in a lifetime” -tyyppistä jyrkkää elämyksen jäsenystapaa. Kun unohtumattomuutta lähestyttiin viitaten omiin kokemuksiin, elämyksiä pidettiin ainutlaatuisina ja toistumattomina, mutta ei korostettu sitä, että elämyksiä koetaan hyvin harvoin ja poikkeuksellisissa tilanteissa. Kirjoittavat korostivat kokemuksen arvokkuutta, ei niinkään poissulkevuutta.

Vaikka tiettyjä asioita voi kokea vain kerran elämässä, kirjoittajat ajattelivat, että koko elämä on rikas kaikessa elämyksellisyydessään. Usein kirjoittajat suuntautuivat luottavaisesti tulevaisuuteen ja ajattelivat sen tuovan uusia elämyksiä. Unohtumaton elämys oli myös monen kirjoittajan kohdalla vielä kokematta. Johdonmukaisena piirteenä nuorten omaa elämää koskevalle odottavalle asenteelle on se oletus, että lupaavimmat ja hienoimmat hetket ovat vielä edessäpäin.

Usein henkilö, joka piti elämyksiä moninaisina, hyväksyi ajatuksen elämysten hakemisesta. Sen sijaan ne, jotka määrittivät elämyksen harvinaiseksi ja poikkeavaksi kokemukseksi, ajattelivat useimmiten, että elämysten hakeminen on mahdotonta. Tällaisille kirjoittajille elämys on useammin jotain todella merkittävää. Elämys on jotakin, joka ”vie jalat alta” ja tapahtuu vain kerran elämässä. Suuret odotukset näyttäisivät harvinaistavan elämysten kokemista.

Elämys tulee tiettyssä asiassa vain kerran, toisella kertaa sama asia voi tuntua yhtäläiseltä, mutta ensimmäinen kerta on aina se ainutlaatuinen.

Minä itse en pidä pieniä ns. onnen hetkiä elämyksinä. Kun tapahtuu jotain todella mahtavaa, niin se on minulle vasta elämys. On mahtava tunne kun pitkän ajan jälkeen tulee elämys, se korvaa kaiken mitä ennen elämystä oli.

Minusta olisi ihanaa hypätä laskuvarjohyppy ja tuntea hetken olevansa vapaa, olla osa taivasta, se olisi ihan mieletön elämys! (T162)

Osa niistä kirjoittajista, jotka asettivat kokemuksille tiukat kriteerit, olikin sitä mieltä, ettei omassa elämässä ollut mitään elämyksellistä. Toiset olivat tästä pahoillaan, mutta oli myös nuoria, jotka olivat tyytyväisiä normaaliin elämäänsä. Se, että jotkin nuoret eivät kaivanneet elämyksiä, saattaa selittyä kulttuurisesti määräytyneen elämyksen käsitteen dominoivuudesta;

elämykset on ymmärretty oman elämän ulkopuoliseksi ”huimiksi seikkailuiksi”. Elämys on mahdollista kuvata myös omasta elämästä puuttuvana tai haaveilun kohteena olevana.

[...] Jotkut voivat kokea jokapäiväisestä arjen rutiineista poikkeavan pienen yksityiskohdan elämyksenä.

Itse kuitenkin pidän elämystä jonain erilaisena, ainutlaatuisena tapahtumana. Sellainen - once in a lifetime –tunne on minulle elämys. Mutta kun alan oikein ajattelemaan, niin en ole kokenut sellaista asiaa, minkä mieltäisin elämykseksi. Jos laajennan elämys sanan merkitystä seuraavasti: Jotain tapahtuu ensimmäisen kerran, mitä ei kuitenkaan tapahdu usein ja se jää hyvin mieleen. Sitten voin sanoa kokeneeni elämyksiä; kun pikkusiskoni tuotiin ensimmäisen kerran kotiin, ensimmäinen ulkomaanmatkani Kreetalle, kevariajelu poikaystäväni kanssa.

Ei elämystä voi olla huomaamatta, kun sellainen kohdalle sattuu. Ja kyllä jokainen sen kokee ainakin kerran elämässään.(T52)

Kriittiset kirjoittajat

Yleensä sanasta elämys tulee mieleen jokin suuri tapahtuma hienoine tehosteineen ja ihmismassoineen. Ihminen voi saada kuitenkin elämänsä suurimmat elämyksensä aivan pienistä jokapäiväisistä asioista. (T339)

Kriittisten kirjoittajien ryhmään kuuluvat analysoivat käsitettä ja käsittelevät aihetta kyseenalaistaen yleisiä oletuksia. Heidän kirjoituksissaan myös rakentui samalla käsitys kulttuurisesti määrittäneestä elämyksestä. He eivät niinkään kirjoita unohtumattomista elämyksistä kuin kritisoivat niiden tietoista tavoittelua. He suhtautuivat epäilevästi yleisesti tarjottuihin tapoihin tavoitella elämyksiä. Tällaisiksi kirjoittajat ajattelivat erilaisten huumien harrastusten hankkimisen, benji-hypyn ja eksoottiset matkailukohteet.

Elämykset ja niiden hankkiminen tuntuu olevan nykypäivänä kovin trendikästä. Mediaa seurattessa saa myös käsityksen, että elämysten on oltava jotain todella tavallisuudesta poikkeavaa, ja niitä löytääkseen on matkustettava pitkiäkin matkoja mitä ihmeellisimpiin paikkoihin. Kotona istuessa se ei mukamas kerta kaikkiaan onnistu. Rohkenen olla eri mieltä. Minulle elämykseksi kelpaavat paljon pienemmätkin, aivan jokapäiväiset ja mitä yksinkertaisimmat asiat. Minun ei tarvitse käydä elämysmatkoilla tai varta vasten etsiä elämyksiä, elämyksiä voi kyllä kokea muutenkin. Elämäni on täynnä mitä mahtavimpia elämyksiä vaikken hyppäisikään laskuvarjolla lentokoneesta, katsoisi vaaraa suoraan silmiin tai vaeltaisi suuria matkoja [...] mutta olenko sittenkin täysin väärässä? Mitä jos olenkin vain raapaissut elämysten ihmeellistä pintaa elämysten ihmeellisestä maailmasta, ja kokemukseni ovat vain jäävuoren huippu. Enkö vain ole tarpeeksi rohkea sukeltamaan pintaa syvemmälle? En tiedä, mutta kun kerran olen nykyiselläänkin enemmän kuin tyytyväinen, miksi väkisin etsin jotain suurempaa? Taidan jättää sen muille. (P167)

Kriittiset kirjoittajat halusivat tehdä eroa markkinoidun elämystulkinnan ja sen välillä, mitä he pitävät oikeana, aitona tai parhaana tapana saada itse elämyksiä. Vaikka muiden tapoja tavoitella elämyksiä saatettiin ihmetellä, ei kuitenkaan haluttu kieltää, ettei toisenlainen toiminta saattaisi tuottaa jollekin toiselle henkilölle elämyksiä. Joissakin kirjoituksissa oli myös normittavaa asennoitumista suhteessa tapoihin hakea elämyksiä.

Minulle elämys on jotain melko tavanomaista. Sen ei tarvitse olla mitään, mitä haetaan kaukaa ja erikoisista paikoista. Mikä tahansa mukava ja unohtumaton hetki voi olla elämys. Nykyisin on kuitenkin vallalla hyvin kaupallinen näkemys elämyksistä. Ihmisille tarjotaan elämysmatkoja ja

elämyspuistoja, mutta siitä huolimatta en usko nykyisen elämysnäkemysten olevan aivan realistisia. Julkisuudessa oleva kuva elämyksistä on mielestäni pääosin markkinointihenkilöiden laatimaa. On luotu eräänlainen yleinen käsitys, tai pikemminkin luodaan illuusio kyseisen kaltaisesta yleisestä ilmapiiristä, jonka tarkoitus on pohjimmiltaan vain saada ihmisten rahat ohjattua elämysrittäjille. Markkinavoimat ovat taitavia luomaan trendejä, jotka ihmiset vähitellen ottavat itselleen luullen niitä omiksi keksinnöikseen. No eihän siinä sinänsä mitään outoa ole, sehän on markkinatalouden henki ja tapa ansaita rahaa, mutta mielestäni tällä kuvalla ei ole juurikaan tekemistä todellisten elämyksien kanssa. (P174)

Se, että nuoret viittasivat runsaasti erilaisiin seikkailullisiin harrastuksiin, kuten sukeltamiseen tai eräretkeilyyn, osoittaa, millaisten asioiden ympärille elämyksellisyys on liittynyt mainonnassa ja mediassa. Näin ollen nuorten ajattelussa sana elämys itsessään helposti yhdistyy näihin asioihin. Tätä näkemystä kriittiset kirjoittajat purkavat omalla kirjoituksellaan.

Nyky-yhteiskunnassa elämyshakuisuus on muotia. Järjestetään kaiken näköisiä elämysmatkoja ja extreme-tempauksia. Ihmisille ei riitä enää kotona rauhassa oleminen, vaan täytyy pyrkiä ravaamaan elämyksestä toiseen. Tämä aiheuttaa sen, että ihmisistä tulee suoranaisia elämysnarkomaaneja. Kaikkeaa on pakko kokeilla ja tehdä mitä kummallisimpia asioita. (P175)

Kriittisesti kirjoittavat haluavat pohtia ja kysyä, miksi elämyksiä pitää olla ja miksi niiden perässä pitää juosta. He korostavat yksilöiden omaa arvostelukykyä ja arkielämän elämysten merkitystä.

Elämykset ovat päivän sana. Ihmiset etsivät tarkoituksella elämyksiä ja puhutaan jopa elämyshakuisuudesta. Elämyksellä ymmärretään jotain arkipäivästä poikkeavaa, jotain tavallisuuden yläpuolella olevaa. Elämyksiä etsiessä saattaa jopa unohtua oikean, arkisen elämän tähtihetket. Viimevuosien villitys, elämysmatkat esimerkiksi Lappiin, ovat nousseet trendiksi kaupunkilaisten keskuudessa. Elämyksistä on tullut tuottavaa bisnestä, jonka takia niiden perimmäinen merkitys on hämärtyntä. Ehkä joku saa unohtumattomia elämyksiä laskiessaan koskea, mutta minun elämykseni liittyvät sinivuokkoihin päivänvalossa. (T289)

Nuorten reaktio kuvastanee sitä vastarintaa, jota yksilöt pyrkivät tekemään silloin, kun heistä tuntuu, että heidän elämysmaailmaansa tunkeudutaan tai kun heihin pyritään vaikuttamaan tarjoamalla asioita ja ihanteita, joita he eivät koe omikseen. Elämyksistä, jotka mielletään hyvin yksilöllisiksi kokemuksiksi, pyritään tekemään viihdettä ja ostettavia palvelumuotoja.

Yhteenvedonomaaisesti totean kuitenkin, että elämyksen kuvaamisen perusteella muodostetut tyypit eivät kata elämyskokemusten koko kirjoa, mutta antavat tiivistetyn luonnehdinnan aineistoni nuorten erilaisista tavoista kertoa elämyksistä ja asennoitumistavoista elämyksen kokemiseen. Tyypittely ei ole myöskään kattava, eikä se tee oikeutta niille kaikille erilaisille kuvaustyyyleille, joita aineistosta löytyy. Tyypittelyn tarkoituksena on kerätä yhteen samanlaisia piirteitä omaavia ilmaisuja ja sanoa niistä jotakin yleistä tai tunnusomaista eli tyyppi on kooste. Yksittäisessä kirjoituksessa voi olla useitakin näistä kuvaustyypeistä läsnä tai se voi edustaa yhtä tiettyä tyyppiä tai päinvastaisesti sopia kaikkiin suhteellisen huonosti. Näin on erityisesti silloin, kun kirjoitus on lyhyt määritelmänomainen kannanotto tai jos nuori puhuu hyvin monesta eri näkökumasta käsitellen tällöin useampia tyyppejä ja tuoden esille erilaisia vaihtoehtoisia tulkintoja. Haastateltujen

nuorten kuvaukset eivät ole suoraan sijoitettavissa edellä mainittuihin kuvaamisen tyyppien kategorioihin. Haastatteluissa mainituissa yksittäisissä elämyksen kuvauksissa olen kuitenkin löytänyt teemallista samanlaisuutta elämystä yksilöllisenä kokemuksena kuvaavan tyyppin kanssa eli elämysten ajatellaan olevan erilaisia ja henkilökohtaisia sekä ennalta määrittämättömiä. Kulttuurisen elämyksen kuvaamisen piirteitä olen taas tunnistanut niissä kohdissa, kun haastateltava on pohtinut, millaiset asiat ovat nuorille tai voisivat olla hänelle itselleen elämyksiä. Omaan elämään liittyvistä elämyskuvauksista taas löytyy samanlaisia piirteitä kuin elämyksestä tunteena kirjoittavilla. Kerronnassa pyritään jäljittämään kokemiseen liittyvää tunnelmaa.

Olen tässä luvussa käsitellyt aineistoni pohjalta nuorten erilaisia tapoja lähestyä, määritellä ja kuvata elämyksiä. Olen analysoinut nuorten kirjoituksia ja haastatteluja rinnakkain, mikäli tämä on ollut mahdollista ja toisaalta käsitellyt niitä myös erikseen silloin, kun jokin asia tulee vain toisessa aineistossa esille, kuten esimerkiksi harrastamiseen liittyvät unelmat ja sukupuolen tekemistä ohjaavat odotukset ja normit. Nuorten elämysten hakeminen tulee aineistossa esille eri tavoin ja haastatteluissa sitä oli erikseen mahdollista kysyä. Elämyksiä ajateltiin harvemmin suoranaisesti haettavan, mutta tällainen toiminta myös tunnistettiin, vaikka tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät itse näin ajattelisi toimivansa. Nuoret suhtautuvat edessä oleviin kokemuksiin odottavasti ja tulevia elämyskokemuksia pidetään arvaamattomista paikoista tavoitettavina. Koetut elämykset eivät tulleet esitetyiksi haettuina tai etukäteen tiedettävissä olevina.

Elämysten kokemista kehystävät monet sekä yksilölliset että yhteisölliset normit ja realiteetit, jotka vaikuttavat siihen, millaisia asioita on itse kunkin nuoren omassa elämässä ollut mahdollista kokea elämyksinä. Kokemukset merkityksellistyvät elämyksiksi tilanteisesti. Keskeisiä elämysten kokemista kehystäviä asioita ovat harrastukset, nuorten sosiaaliset suhteet sekä yhteisöllisesti jaetut arvostukset ja nuoruutta määrittävät odotukset. Nuorille merkittävässä asemassa ovat lähimenneisyyteen liittyvät tapahtumat ja aikuisuuteen siirtymistä symboloivat tapahtumat, kuten seurusteluun liittyvät ensikokemukset sekä itsenäisyyttä ja omaa toimija-asemaa vahvistavat kokemukset. Lisäksi erilaiset turvallisuutta ja luottamusta rakentavat kokemukset olivat elämyksinä koetuissa hetkissä keskeisessä asemassa.

Elämykset yhdistyvät pääasiassa positiivisia tunteita tuottaneisiin tilanteisiin ja niihin liitetään erilaisia unelmia ja elämässä tapahtuvia merkittäviä käännekohtia, kuten naimisiin meneminen tai lapsen saaminen. Puhe elämyksistä on myös hyvän elämän määrittelyä ja katseen suuntaamista sellaisiin hetkiin elämässä, joita nuoret pitävät nykyisessä elämänvaiheessaan keskeisinä. Tyttöjen ja poikien tavoissa kertoa oman elämän elämyksistä on tyyllillisiä eroja tyttöjen keskittyessä poikia enemmän seurusteluun ja sosiaalisten suhteiden yhteydessä koettuihin elämyksiin poikien puolestaan korostaessa enemmän sitä toimintaa, jonka yhteydessä elämyksiä on koettu.

6. AIKUISET ELÄMYSTEN MÄÄRITTELIJÖINÄ: ELÄMYKSIÄ, EHEYTTÄ, POSITIIVISIA KOKEMUKSIA JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYÄ.

Seikkailualan asiantuntijoiden näkemykset elämysten keskeisistä piirteistä ja nuorten elämyksistä edustavat työssäni elämyksen käsitteellistämistä tietystä puhujapositionista. Tarkastelen sitä, miten aikuiset kertovat omista nuoruuden elämyksistään, nykynuorten elämyksistä, yleensä tyttöjen ja poikien elämysten sisällöllisistä piirteistä sekä millaisia eroja he ajattelevat olevan aikuisten ja nuorten kokemien elämysten välillä. Keskeinen tulkintakehikko aikuisten puheelle on heidän toimenkuvansa erilaisissa kasvatus-, kuntoutus- tai koulutusinstituutioissa. Osa heistä toimii myös kaupallisella sektorilla. Tämä toiminnallinen eriytyminen näkyy asiantuntijoiden puhetaojen moninaisuutena ja ristiriitaisuutena. Erilaiset näkökulmat tuovat esille myös sitä diskursiivista kenttää, jossa sekä nuoret että aikuiset muodostavat omasta asemastaan käsin näkemyksiään elämyksistä tai nimeävät subjektiivisia tunnetilojaan. Asiantuntijoiden puhe voidaan tässä tutkimuksessa ymmärtää yhdeksi tärkeäksi ja ajankohtaiseksi elämysdiskurssiksi. Haastattelemani asiantuntijat toimiessaan nuorten parissa myös siirtävät tätä elämyksen ymmärrystä asiakkaana olevien nuorten keskuuteen.

Kuten nuorten myös aikuisten kokemusmaailma voidaan ymmärtää diskursiiviseen maailmaan upotettuna. Tällä tarkoitan sitä, että yksilöllistä kokemista ympäröi diskursiivisesti määrittynyt ulkoisuus. Diskursiivisen kentän analyysissa ilmausta tulee tarkastella sen esiintymisen erityisyydessä, eli on tarkasteltava sen olemassaolon ehtoja sekä suhdetta muihin ilmauksiin, joihin se mahdollisesti kiinnittyy tai jotka se päinvastaisesti omalla olemassaolollaan sulkee pois. Diskursiivisen kentän analyysissa tarkastellaan sitä, miten jokin tietty ilmaus tulee mahdolliseksi tietynä ajanjaksona. (Foucault 2005b, 40–42.) Hahmotan omassa työssäni yhdeksi diskurssiksi elämyksiin kiinnittyvän puhettavan, joka on nykymuodossaan pitkälti tullut mahdolliseksi postmodernin ajattelun ja yksilöllisyyttä ja emootioita korostavan puheen yleistymisen myötä (vrt. Sarema 2010, 72). Sama ilmiö, kuten elämyksen kokeminen, voidaan tulkita tiettyssä diskursiivisessa kentässä eri tavoin sen mukaan, mikä on ilmauksen esittäjän oma asema tällä kentällä. Elämyksiä käsittelevä diskurssi muodostaa eräänlaisen ykseyden, joka määrittelee rajallisen kommunikaatiovaruuden eli sen, mitä on mahdollista sanoa (vrt. Foucault 2005b, 167).

Ymmärretyksi tulemisen tavoite rajoittaa niiden ilmaisujen joukkoa, jotka ovat valittavissa. Kokoavasti Foucault'n ajattelua lainaten kokemus pohjautuu ensinnäkin tietoon siitä, millaiseksi jokin asia ymmärretään, toiseksi sen arvotettuun sisältöön eli siihen, miten tietyn normijärjestelmän sisällä asia määrittyy suhteessa muihin asioihin ja kolmanneksi kokevaan subjektiin (ks. Foucault 1998, 117–118). Vaikka yksittäinen kokemus voidaan käsitteellisesti rajoittaa tarkoittamaan jotakin yksilöityä tapahtumaa tai tilannetta, kokeminen on jatkuvaa ja uusia suuntia kokoajan hakevaa sekä ottavaa (ks. Heinämaa 2000, 77). Subjekti on kokemuksen eri osat kokoava entiteetti ja arvioinnin suorittaja.

6.1. Asiantuntijoiden erilaiset tavat puhua elämyksistä

Asiantuntijoiden elämysten määrittelyjä ohjaa heidän työnsä, ja elämyksestä puhutaan kahdessa eri merkityksessä: työn kontekstissa ja henkilökohtaiseen elämään kuuluvana asiana. Lisäksi asiantuntijoiden puheessa voidaan erottaa toisistaan yleinen elämyspuhe ja henkilökohtaisista elämyksistä puhuminen. Toimijan näkökulma elämyksiin tuottaa erilaisia tulkintoja verrattuna tarkkailijalle aukenevaan näkymään (ks. Demorest 1995, 576). Seikkailualan työntekijälle elämys on usein tuotettu tapahtuma, joka täyttää tietyt kriteerit. Se on suunniteltu kokonaisuus kulloinkin kyseessä olevan ryhmän tavoitteita, tarpeita ja toiveita ajatellen. Elämyksiä jaotellaan esimerkiksi niiden seikkailullisen profiilin mukaan korkean riskitason ja matalamman riskitason seikkailuiksi. Lisäksi korkean ja matalan tason erottelu kuvaa, millaisia menetelmiä tai välineitä sovelletaan toiminnassa. Esimerkkinä korkean riskin seikkailusta voidaan pitää koskenlaskua kun taas matalan tason toiminnaksi luetaan esimerkiksi draama. Oman elämän kontekstissa elämys kuvataan merkityksellisenä, voimakkaita tunteita herättävänä ja mieleen jäävänä asiana. Elämyksiä ajatellaan olevan myös erilaisia. Niiden intensiteetti vaihtelee, ja niihin sisältyy paljon erilaisia tuntemisen tapoja. Koettujen tunteiden skaala saattaa olla laaja.

Elämyksen käsitteellistäminen on tunteiden tunnistamiseen liittyvän erottelujärjestelmän kehittämistä, mikä on myös seikkailutoiminnan yhtenä tavoitteena (vrt. esim. Karppinen 2007, 90–93). Toiminnassa harjaannutaan havaitsemaan merkityksiä ja analysoimaan niitä moniaineksisessä kokemuksessa sekä tekemään käsitteellisiä erotteluita, joita erilaisiin asioihin on tiivistynyt. Ihminen kiinnittää toimintaympäristöönsä ja siinä oleviin objekteihin subjektiivisia merkityksiä aikaisempien kokemustensa ja sen hetkisen tilanearvion perusteella (ks. Lupton 1998) eli ulkoistaa subjektiivisuuttaan ja tekee päällekirjoitusta. Ympäristö tulee näin symbolisoidummaksi kokemusten karttumisen myötä eli tapahtuu kerrostumista. Myös Karl Mannheim (1968/1928) esittää ajatuksen aikuisten kokemusten kerrostuneisuudesta verrattuna nuorten kerrostumattomampaan maailman tulkintaan. Tietoisuuden kohteiden kerrostumattomuus on hänen mukaansa yksi edellytys sukupolvikokemuksen muodostumiselle, ja se selittää tämän kokemuksen muotoutumisen ajoittumista tietyn sukupolven nuoruusvuosiin (ks. Purhonen 2002, 6; 2005, 250–251). Kokemukselta tai tietoisuuden kohteelta ikään kuin puuttuu pitkä kunkin yksilön subjektiivisesti sille muodostama historia, joka tekisi kollektiivisen merkityksenmuodostuksen vaikeammaksi.

Kentällä toimijoiden kesken on kehittynyt tietynlainen yhdenmukainen tapa puhua elämyksistä ja seikkailukokemuksista. Samanlaisia havaintoja on tehnyt Terhi Utriainen (1999, 74–75) omassa uskontotieteen alaan kuuluvassa tutkimuksessaan, jossa hän havaitsi läsnäolon olevan saattohoidon ja hyvän kuoleman dogmi hoitohenkilökunnan puheessa. Aineistoa luonnehtii samanäkökulmaisuus. Seikkailutoiminnan ympärille kiertynyt puhetapa omaksutaan vähitellen ammatillisen kasvun ja kouluttautumisen myötä. Yksilöllisesti esitetyt näkemykset varioivat tätä yleistä puhetapaa. Myös työn käytännönläheisyys heijastuu käsitteen määrittelyihin.

Omaan elämään liittyvänä elämyksen käsite assosioituu voimakkaisiin tunteisiin ja hetkiin, jotka eivät ole yksilön omassa hallinnassa samalla tavalla kuin työn yhteydessä. Hallinnan tunne näissä tilanteissa liittyy enemmän turvallisuuden tunteen kokemiseen kuin jonkin ennalta suunnitellun tapahtumakuvion suorittamiseen. Kontrollointia keskeisempää on vastaanottavuus, avoimuus, oppiminen ja ihmissuhteet.

A: Siinä on just se, että mä koen ne pikkusen eri, kun mä teen sen niinku työnä, ett mä tuotan niitä muille, ni mä oon niinku pikkusen eri roolissa, ett mä niinku omalla tavalla vähän niinku kiellän itteeni myöskin niinku nauttimasta täysillä, koska mulla on siinä muitakin asioita, mistä mun pitää pitää huolta silloin (H: Aivan). Ja kattoo ja se, että mä oon niinku olen silloin enemmän tarkkailijan roolissakin, että jos mä, ett mä en oo siellä pelkästään sitä varten silloin, että haen elämyksiä niinku jaan niitä muiden kanssa, vaan myöskin se, ett mulla on joku muu tarkoitus, ett selvä mä yritän vaikka selvittää jonkun pariskunnan parisuhdetta tai jotain muuta niinku, ett tää on vaan, ett mä pääsen niiden lähelle, että mä itse asiassa teen vähän niinku filunkin siinä kohtaa että mä yritän [...] Silloin mä en pääse niinku nauttimaan siitä asiasta samalla tavalla, ett, koska mulla on niinku muut asiat niinku silloin pyörii niinku rattaissa tuolla mitä mä yritän niinku selvittää. (At8)

Ammatillisessa elämysten kuvaamisessa painotetaan toiminnallisuutta; se, mitä halutaan saavuttaa, mitä tehdään ja millaisia menetelmiä käytetään. Asiantuntijapuheen keskeisiä elementtejä ovat ammattitaito, turvallisuus, positiivisuus, yhdessä toimiminen, palautteen antaminen ja tunteiden nimeämisen käytännöt. Elämys itsessään tulee asiaksi, jota pitää hallita, ja elämyksen kokemiselle tulee ohjaajan järjestää puitteet. Hän on tässä kontekstissa tietoinen toimija erotuksena tekijälle, jolla tarkoitetaan enemmän tiedostamattomasti toimivaa (vrt. Heiskala 2000, 189). Yksilöllä ei ajatella Heiskalan mukaan tekijänä olevan samalla lailla valtaa tai hallintaa siihen, mitä hän tekee kuin silloin, kun hän on tietoisien toimijan roolissa. Hallitsemattomana seikkailutoiminnasta saattaa aiheutua osallistujille vahinkoa, siksi toiminnan sisällöt ja vaihtoehtoiset toteuttamistavat ovat etukäteen mietittyjä. Ammattitaitoa osoittaa se, että löytää erilaisille ryhmille sopivat toimintatavat, osaa ottaa huomioon erilaisten ihmisten toiveet ja pystyy tarvittaessa joustavasti muuttamaan toimintaa.

Kun elämystä käsiteltiin omaan yksityiselämään kuuluvana asiana, siihen yhdistettiin yllätyksellisyys, oppiminen, rauhan ja turvallisuuden kokeminen sekä tapahtumaketjun päätyminen onnellisesti. Toiminnallisten elämysten yhteydessä painottuu jännitys, selviytyminen ja onnistuminen. Luonnossa yksin koetut elämykset liittyvät levollisuuden, ympäristön kauneuden tai elämän merkityksellisyyden kokemiseen, kun taas yhteisöllisissä kokemuksissa itselle merkitykselliset ihmiset, oppiminen ja oman paikan löytäminen muodostavat taustan voimakkaalle kokemiselle. Oman elämän elämyksissä on tunnettu luottamusta ja sen tuomaa turvallisuutta. Seuraavassa keskustelupätkässä ohjaaja kuvaa yksin tekemällään koulutukseen liittyneellä vaelluksella kokemaansa hetkeä. Tekstistä välittyy hyvin hetkeen liittynyt rauha ja erilaisten kokemuksellisten aikaulottuvuuksien läsnäolo (ks. Kauppinen 2004, 36–38; vrt. Vilkkonen 1998, 48). Kauppinen nostaa Husserliin tukeutuen esille ajatuksen ykseydestä moneudessa. Tällä hän tarkoittaa erilaisten kokemusten reflektioiden tuottamaa ykseyttä, joka kokemuksessa mahdollisesti muodostuu. Merkittävää on hetkellä tapahtuva kokemusten yhteenliittymisen tiedostaminen, esitietoisien muuttuminen tietoiseksi. Erilaiset reflektiiviset suhteet itseen ovat mahdollisia samassa kokemuksessa.

A: Ja se oli kevät, se oli toukokuun puoliväli ja mä istuin semmosella polun varrella semmosella koivuhalkopinolla ja se oli vasta suht pian tai niinku silleen kaadettu, että se tuoksui (H: Joo). Ne koivuhalat tuoksu ja mä istuin siinä koivuhalkopinolla ja punoin sitä narua ja pääskysset niinku meni siellä pään yläpuolella ja visersi ja mä heiluttelin jalkoja ja mulle tuli ihan semmonen olo, ett, mä oon seitsemän vuotias pieni tyttö mummolassa kesällä - mikään ei paina ja, ja tota jotenkin mä olen tässä hetkessä hyvin niinku hyvin voimakkaasti (H: Joo mitä sä silloin mietit?) läsnä.

H: Mietiks sää silloin mitään erityistä? Vai oliko sää just niinku pienenä tyttönä mummolan portailla vaikka jossakin...?

A: Niin no. En mä tiedä mietinks mää mitään erityistä muuta mutt, ett tuli semmonen olo, että tää on niinku lapsuus, jotenkin niinku mikään asia ei niinku huoleta, eikä, mun tarvi olla vastuussa mistään, että mä voin olla tässä ja heilutella jalkojani ja aurinko paistaa ja mulla on hyvä olo. (At13)

Elämystä koskevassa puheessa asetetaan kokemiselle erilaisia määreitä myös sen mukaan, kuvataanko sitä yksilöllisellä vai yleisellä tasolla. Yleistä kokemista määriteltäessä elämys yhdistyy viihteellisyteen, nautintoon ja elämyskulttuurin markkinoimaan käsitteellistämisen tapaan. Kun keskustelu viedään yksilötasolle, moni yleisellä tasolla elämyksenä kuvattu asia ei ole enää elämys. Toisaalta asiantuntijat myös tiedostavat tämän yleisen tavan puhua asioista ja haluavat ottaa siihen etäisyyttä. Yleisessä puhettavassa muiden ihmisten ajatellaan toteuttavan niitä tendenssejä ja valintoja, joita media yleisesti esittelee (vrt. Forsberg 2003, 89).

Seuraavavalla sivulla olevan kuvion avulla tiivistetysti kuvaan elämyksen määrittymistä erilaisista puhujan positioista käsin. Kun elämyksistä puhutaan ammatillisesta näkökulmasta, yleisenä asiana, elämys ymmärretään seikkailuretkinä ja erilaisina aktiviteetteinä. Tulkinta elämyksestä lähenee merkityksessään tiettyä toimintatapaa tai toiminnallista kokonaisuutta. Kun asiantuntija kertoo elämyksestä yksityisenä ammatillisesta näkökulmasta, on elämys silloin onnistumista, oivaltamista ja itsensä ylittämistä. Kun taas elämys kytketään ihmisten henkilökohtaiseen elämään ja asiasta puhutaan yleensä, se määrittyy onnistumisina, luontoaistimuksina, erilaisina retkinä ja matkailuna. Oman elämän kontekstissa yksityisinä asioina elämykset ovat läheisiin ihmissuhteisiin ja harrastuksiin liittyviä kokemuksia sekä luonnossa koettuja rentoutumisen ja rauhan hetkiä. Elämys kuvataan oman paikan löytämisenä, oppimisena ja omaan elämään liittyvänä oivalluksena. Syvälisten elämyksien ajatellaan myös ohjaavan oman elämän kulkua.

Ammatillinen asema			
Yksityinen näkökulma (mistä yksilöt tai itse saa elämyksiä)	Onnistuminen, oivallus, selviäminen, itsensä voittaminen	Seikkailuretket, kiipeily, melonta	Yleinen näkökulma (mistä ihmiset saavat elämyksiä)
	Läheiset ihmissuhteet, rentoutus, oma paikka, oppiminen	Matkailu, luonto, erilaiset retket, onnistumiset	

Henkilökohtainen puhujapositio

Kuvio 5. Elämyksen määrittäminen erilaisissa puhujapositioissa

Haastatellut aikuiset määrittelevät elämyksen

Aikuiset olivat nuorten tapaan pääosin omaksuneet sisällöltään positiivisen elämyksen käsitteen joko merkitykseltään positiiviseksi kääntyneenä tai itsessään positiivisena, mutta joukossa oli sellaisiakin henkilöitä, jotka ajattelivat elämyksien olevan myös negatiivisia. Elämys eroaa muista tunteista suuremman intensiteettinsä, vaikuttavuutensa ja poikkeavuutensa takia. Elämys on kuvausten perusteella kuin koettuun tunteeseen liitetty lisämääre. Se kuvaa tunteen laadullista poikkeavuutta. Elämykseksi nimetty kokemus voi olla esimerkiksi nautinnollinen tai uusi, mutta se on myös jotain enemmän.

Elämyksen ja nautinnon välillä ei asiantuntijoiden mukaan ole aina suurta eroa. Elämys ei ole kuitenkaan yksinomaan nautintoa, vaan se on kokemuksena moniulotteisempi, persoonallisempi, usein ristiriitaisempi ja haasteellisempi sekä luonteeltaan ainutkertaisempi. Nautinnosta puuttuu usein kokemisen tuoreus ja syvällisyys. Nautinto, jota koetaan elämykselliseksi kulloinkin ajatellun tilanteen yhteydessä, liittyy oman suoriutumisen tuottamaan mielihyvään tai rasituksen jälkeen koettuun rentoutumiseen. Muita elämystä määrittäviä ominaisuuksia, joita aikuiset nostivat esille, olivat uutuus, yllättävyys, jännitys, riskien tiedostaminen, mutta nekään eivät ole välttämättömiä elämyksellisessä tilanteessa. Elämys ei ole redusoitavissa miksikään tietyksi tunnetilaksi tai ominaisuuksien yhdistelmäksi. Elämystaloutta käsittelevässä kirjallisuudessa elämys ymmärretään tulevaisuuteen suuntautuvana käsitteenä erotuksena kokemuksen käsitteestä, jonka ymmärretään viittaavan menneeseen. Kokemus on jotain jo tapahtunutta, kun taas elämys assosioituu ennen kokemattomaan. Soile Veijola (2002, 97) on määrittänyt sen tulevaisuudeksi nykyhetkessä. Elämys on hetki ennen kuin kohteesta tulee määrätty; tunnistettu ja nimetty. Se ei ole vielä tässä selkeässä muodossaan.

H: Onks elämys tämmönen ohikiitävä?

A: Ää eiks siinä oo jotain sellaista. Siinä on jotain sellasta niinku loputtomiin sellasta tavoiteltavaa. Se on joku sellanen nymfi mettässä, jonka perässä juostaan ja sitä ei ikinä kiinni saada, että se ikään kuin, ikään kuin joku luukku avataan hetkeksi ja sitt se menee taas kiinni (H: Joo). Pienen hetken näkee enemmän, tajuaa paremmin ja sit se, sitt se menee, mutta siitä jää semmonen niinku tavallaan siitä jää semmonen niinku utu jäljelle tai sellanen (H:ymm) ja sen, sen pohjalta yrittää työstää jotain, mitä sitten niinku ja yrittää hahmottaa jotain uusiks. (At11)

Idea elämyksen tulevaisuuteen suuntautuvasta merkityksestä tai tulevaisuuden tähän hetkeen tuovuudesta tulee esille seuraavassa keskustelupätkässä, jossa asiantuntija muistelee ensimmäistä musiikkifestivaalia, johon hän oli nuorena osallistunut. Elämyksiksi luokiteltavat kokemukset ruokkivat tulevaisuuteen suuntautuvien myönteisiä odotuksia.

H: Mikähän siit tavallaan tekee sen viehätysvoiman, miks ne niinku on niin mieleenpainuvia, mitä se kokemus on itse asiassa niinku tarkottanut?

A: Siis niinku tää kansain-, tää tai no mulla se oli tämmönen, ett ”onpa kansainvälinen meininki” (H: Joo), ett hyvä musiikki ja, näin niin, ni kyll mä ajattelen, ett siin voi olla semmonen keskeisessä osassa semmonen niinku taas kuvitelmat semmosesta niinku tulevaisuudesta ja jostakin niinku omaa arkielämää suuremmista mahdollisuuksista (H: joo) ja tämmösistä hiukan niinku tuntemattomista, kiehtovista, vähän isommista asioista.

H: Joo. Sä ajattelet tommosia elämyksellisiä hetkiä, niin tota, onks niissä tämmönen tulevaisuusaspekti niinku läsnä?

A: Must on ja se on oikeestaan se, mitä mä sanoin, ett töissä esimerkiks, miten näitten käyttö tietoisesti työvälineenä sisältää sen niinku kuvitelman toisenlaisesta tulevaisuudesta, kun mitä arki on nyt tai tää painiskelu on nyt [...] semmonen käsittekin on olemassa kuin transsendentitset elämykset tai kokemukset, jotka sisältää semmosen niinku kasvuajatuksen. (At14)

Elämyksen määrittely suoraan koettiin vaikeaksi, ja usein käsitettä on helpompi lähestyä negaation kautta tai todeta, ettei käsitettä pysty määrittelemään. Tuodaan esille, mitä elämys ei ole tai miten se poikkeaa jostakin muusta asiasta. Edellinen puhuja tekee eron esimerkiksi arjen ja elämyksen välille. Elämys ymmärretään näin eri tavalla kuin esimerkiksi tutkimuskirjallisuudessa, missä elämystä tarkastellaan vaikutuksena. Tunne-elämykset voivat olla Myllyniemen (2004) mukaan monenlaisia. Tunteet ovat tämän käsitystavan mukaan ymmärrettävissä elämyksiksi; ne ovat ilmauksia jonkin tai joidenkin asioiden vaikutuksista kokijaan. Tätä käsitteen ymmärtämisen tapaa edustaa seuraavan asiantuntijan käsitteen määrittely, vaikkakin haastattelun edetessä hän toteaa, että keskustelun myötä elämyksen käsite assosioituu tietynlaisiin asioihin. Haastattelututkimuksessa on vuorovaikutuskontekstilla suuri vaikutus siihen, millaisia tulkintoja lausumille annetaan, millaisia merkitysyhteyksiä aktualisoituu ja miten erilaiset lausumat tietystä diskurssissa yhdistyvät toisiinsa (Jokinen et. al 1993, 29–31; Alasuutari 2006, 84–86).

A: [- -] siis se on joku asia, mikä niinku voimakkaasti yht’äkkiä kaappaa tarkkaavaisuuden, saa kiinnittämään huomioon (H: Joo) niinku saa hereille. Näin mä sen ajattelen, sillä ei oo väliä sillä, onks se niinku se tunne sävy, mikä siihen liittyy, ei oo olennainen, vaan just tämä niinku täst havaintomassasta siilautuu jotain, joka niinku --

H: Voiks elämykset olla negatiivisia?

A: Joo, joo voi.

H: Minkälaiset elämykset voi olla negatiivisia?

A: Semmonen yksinkertainen, jos pelkää, että henki lähtee, niin se on tai et on sillai uhattuna, että niinku voi joko henki tai terveys olla yhtäkkiä vaarassa, niin se on niinku hyvin negatiivinen elämys

(H: Joo), mutt sitten on myös näitä tota yleensä uhatuksi tulemisen, tyypillisempää, että joutuu solvatuksi tai, tai sillai tämmösen...

H: Miten se voi olla elämys?

A: Niin siis just siks, että, että se niinku herättää, herättää. Mä en ajattele siis elämystä, että elämys on positiivinen asia. H:[...] Tuleeks sulla mieleen esimerkkiä? Minkä sä nyt muistat elämyksenä?

A: Joo, joo kyllä siis ensimmäinen asia kyllä liittyy siltä mulla näihin, näihin niinku... tilanne ohjaa mua tässä tietenkä tavallaan, tää elämys ja siltä tämmönen seikkailumenetelmät ohjaa nyt mielikuvia sillai, ett kyllä ne liittyy tämmösiin. Esimerkiks toss kysymyksessä, mikä mulla on ollu elämys, niin ensimmäinen asia, mitä mä ni pikkunen semmonen pelonsekainen ihastus jossain niinku tai ihan tietysässä paikassa vuoristossa. (At14)

Yksinomaan negatiivisten esimerkkien löytäminen oli myös asiantuntijoille vaikea. Negatiivisuus ja positiivisuus saattoivat kokemuksessa esimerkiksi kietoutua yhteen ja tuottaa tilanteeseen liittyvän jännityksen tunteen. Elämyksiin liitettiin myös haluttavuus, mikä erotti ne mieleenpainuneista voimakkaista negatiivisista kokemuksista.

H: Joo mut, muisteleks sää niitä elämyksinä?

A: En mää niitä oikein elämyksinä. Ne on vahvoja kokemuksia ja ennen kaikkea oppeja (H: Joo) mulle henkilökohtaisesti, mutta se, ett tota, jos mä ajattelen sitä, että mä haluan elämyksen, ett se elämys ois semmonen, niinku moni haluaa elämyksiä, niin tota en mä haluu niitä epäonnistumisia. (H: Niin) Niin niitä minä en halua, mutta ne on mulle ollu eniten opettavaisia (H: Joo) Mutt mä haluan elää elämyksiäni, ni silloin siihen liittyy onnistuminen (H: Joo) Niin siin mielessä mun mielestä ne vahvat kokemukset ei oo elämyksiä. Näin mä erottasin nimenomaan sen [--] näitten nuorten kanssakin niin kaiken toiminnan mä pyrin välttämään, ettei se sisältäis epäonnistumisia (H: Joo) koska mä en itsekään nää niitä niinku, jos ajattelee jälkeen päin en mä niitä halua, vaikk mä olen oppinut niistä eniten, ett siin mielessä se ei oo elämys[--]. (At6)

Elämyksen käsittäminen ensisijaisesti positiiviseksi erottaa sen myös kohtalokkaiksi kuvatuista kokemuksista (fateful moments), joihin liittyy samanlaisia piirteitä ja kokemuksen tapoja kuin aikuisten ja nuorten elämyksiksi ajattelemiin kokemuksiin. Kohtalokkaat tai kriittiset hetket rikkovat rutiinien tuottaman turvan (Thomson ym. 2002; Giddens 1991, 112–114). Joitakin kohtalokkaiksi määritetyistä kokemuksista voitaneen ajatella elämyksiksi, vaikka tätä käsitettä ei ole asiaa selvittäneissä aikaisemmissä tutkimuksissa käytetty. Kokemusten kuvauksissa on löydettävissä samanlaisia piirteitä, kuten hetken oletettu vaikuttavuus, opettavuus ja sen sisältämä muutoksen mahdollisuus (ks. O’Conner 2006; Rönkä ym. 2002). Toisaalta kohtalokkaat tai kriittiset kokemukset voivat olla emotionaaliselta sävyiltään selvästi elämyksestä poikkeavia. Kokemusta luokittelevina käsitteinä ne kuitenkin leikkaavat toisiaan.

Osa asiantuntijoista pitää negatiivisia elämyksiä mahdollisena, vaikka oman toiminnan tarkoituksena onkin tuottaa positiivisia elämyksiä. Heidän mukaansa negatiiviset kokemukset voidaan kokea elämyksinä silloinkin, kun ne ovat uhkaavia ja ahdistavia, jos niihin osaa asennoitua oikein ja jos kokemuksesta on hyötyä tulevaisuutta ajatellen. Elämys ei ole kokemuksena yhdentekevä eli sellainen, josta voi asiantuntijan mukaan sanoa ”ihan sama”. Seuraavassa tekstissä asiantuntija pohtii elämyksen muistelua ja negatiivisten elämyksien asemaa.

H: Miks niitä muistelee mielellään?

A: Niin tota siinä on se, siin on siis, mä luulen, ett siin, kun [...] niihin yhdistyy tämmösiä tunnetiloja tai merkityskokemuksia tai kiinnostavia asioita siis semmosia, sillai kiinnostavia, että ne on ihan

puhtaasti älyllisesti kiinnostaa (H: joo) niissä yhdistyy monia asioita ja, silloin semmoset, ne kokonaisuudet niinku on semmosii jollain tavalla, että ne myös niinku tekee onnelliseksi siis, että on tällaisia kokemuksia takana. Sitä onnea ei välttämättä kerkiä kauheesti siin kokea siinä niinku itse tilanteessa, mutt sitten niinku, niitten niinku kertyminen ja semmonen (H: joo), mutt ett niitä on muistissa, niin se on onnea tuottava asia siis onnellisuuden kokemuksia tuottava asia[...].

H: Voiks negatiivisista elämyksistä olla kans samalla tavalla niinku ylpee taikka kiitollinen?

A: Voi sen selviämisen kautta, (H: Joo) mikä siihen liittyy.(H: just) Mutt sitt semmonen.. mult puuttuu kokonaan kokemukset semmosesta, ett ois tämmönen erittäin tai ei nyt kokonaan puutu, mutta ei oo kamalan paljon, että ois joku erityisen negatiivinen kokemus, josta ei oo selvinny ollenkaan. (H: Joo.) Niinku niin tota se on sitten eri asia varmaan.

H: Joo niin tämmöset järkyttävät kokemukset? (V: Niin, niin) ne ei varmaan oo elämyksiä?

A: Niin ei tai ne on niinku niin kielteisiä, ett niihin ei liity tämmösiä selviytymis- (H: joo) ajatuksia tai tunteita. (At14)

Käsitteellisesti tärkeää elämyksellisyydestä puhuttaessa on tehdä ero negatiivisten tuntemusten ja negatiivisten elämyksien välille. Negatiivisia tuntemuksia voi liittyä elämykseen, ja usein jotkut elämykset jopa vaativat niitä. Elämys ilmenee tällaisessa tarinallisessa kehityksessä helpotuksen ja rentoutumisen hetkenä. Asiantuntijoiden puheissa nämä hetket löytyvät luonnosta ja eräretkiltä, kun tavoite on saavutettu. Varsinaista elämystä edeltänyt fyysinen rasitus ja tavoitteen eteen tehty työ rakentavat kokemuksen merkitystä siten, että se voidaan realisoituessaan kokea elämykseksi.

Aineistossani tulee esille yksilön elämäkokemuksen vaikutus siihen, mitä yksittäinen käsite pitää sisällään. Yhdelle epämukavuutta tuottavat olosuhteet eivät merkitse negatiivisia kokemuksia, kun taas toiset elämyksiä käsittelevässä puheessaan pitävät niitä kielteisinä asioina ja nostavat ne esiin esimerkkeinä negatiivisista elämyksistä. Negatiivisena pidetyn asian kriteerit ovat osittain yksilöllisiä. Tätä eroa tuo hyvin esille yksi haastateltava todetessaan, ettei omasta nuoruudesta löydy elämyksiä, koska silloin tapahtui paljon pahoja asioita. Hän ei myöskään pidä negatiivisia elämyksiä mahdollisina. Puhuminen tässä yhteydessä elämyksinä negatiivisista kokemuksista saattaa kuvastaa pikemminkin kokemuksen emotionaalisen sisällön ymmärtämättömyyttä.¹²⁴

Nykykulttuurissa elämykset intuitiivisesti ajatellaan toivotuiksi asioiksi. Elämys on tulkittavissa määrittelemättömän hyvän representaatioksi, joka tekee sen muunlaisen ymmärtämisen vaikeaksi. Kun lisäksi asioita yleisesti mediassa mainostetaan elämyksinä, niihin on sisään kirjoitettuna lupaus jonkin hyvän tavoittamisesta. Tätä taustaa vasten ajatus merkitykseltään negatiivisesta elämyksestä eroaa vallitsevasta elämyksen ymmärtämisen tavasta eli se poikkeaa normista.

Lähtökohtaisesti elämystä ei voi joidenkin haastateltavien mukaan pitää sen paremmin positiivisena kuin negatiivisenakaan. Elämys on tällöin täysin subjektiivinen arvio kokemuksesta, jolla ei olisi sisällöllisiä vakiintuneita vastineita. Jos kulloinkin kyseessä oleva yksilö ajattelee kokemaansa elämyksenä, on se riittävä kriteeri elämykselle. Ulkoisen

¹²⁴ Haastateltavan mukaan negatiiviset elämykset puolestaan olisivat asioita, jotka toisten puheessa määrittyvät keinotekoisiksi elämyksiksi. Ne eivät siis ole negatiivisia siinä mielessä, että jotakin negatiivista olisi tapahtunut, vaan ne ovat myönteisiä kokemuksia ja jossain mielessä elämyksiksi ajateltavia. Ne ovat hetkellisiä tunnekuohuja, joista ei jää mitään ”käteen.” Kun hetki on ohi, ollaan samassa pisteessä mistä lähdeinkin. Positiiviseksi haastateltu ymmärtää elämyksen, joka ohjaa kokijaa eteenpäin tai suuntaa hänen toimintaansa jatkossa.

maailman rooli elämyksen muotoutumisessa on tässä ajattelutavassa ja käsitteen määrittelyssä toissijainen. Asennoituminen tapahtumaan on ratkaisevaa. Tässä vastuu kokemuksen laadusta siirretään kokijalle.¹²⁵ Elämyksen määrittely sekä negatiivisena että positiivisena pyrkii eroon käsitteen arvottavasta sisällöstä. Tämä ei kuitenkaan onnistu hyvin juuri siitä syystä, että asiantuntijoiden toiminta elämyspedagogiikan soveltajina voidaan oikeuttaa oikeastaan ainoastaan sitä kautta, että sen oletetaan sisältävän pedagogisesti arvokkaita kokemuksia. Näin elämys määrittyy positiivisesti tavoitteidensa kautta.

Elämyksen käsitteeseen liittyvä positiivisuus ja käsitteen kytkeminen pedagogiseen toimintaan ohjaa elämyksiksi ajateltavien asioiden esille nostamista haastattelutilanteessa. Tämä tekee myös sellaisten asioiden esittäminen elämyksinä vaikeaksi, joilla ei alun perin ajatella olevan kasvatuksellisia vaikutuksia tai jotka eivät yleisellä tasolla määrity positiivisina. Tämä asia tuli käänteisesti esille yhden seikkailutoiminnan asiantuntijan puheessa, kun keskustelimme siitä, voivatko huumeet tai alkoholi tuottaa elämyksiä. Haastateltu korosti sitä, että vaikka jokin asian on mahdollista kokea elämyksenä, se ei tee siitä sallittua tai hyvää, eikä myöskään riitä perusteluksi jonkin asian tekemiseen. Oletus elämyksellisen hyväksyttävyydestä lieneekin elämystalouden ja mainonnan luoma harha. Kun elämys yhdistetään haluttavaan, ja arvostettuun asiaan, se yhdistetään helposti myös johonkin hyväksyttävään.

Fenomenologisesti ajatellen elämyksen käsite, niin kuin minkä tahansa käsitteen merkitys, on avoin tai arbitraarinen. Se on tilanteisesti muovautuva, mikä ilmenee keskustelussa häilyvyytenä siten, että kantoja muutetaan, vahvistetaan ja mietitään uudelleen. Käsitteen saama merkitys on yhteydessä puhujaposition. Yksittäisellä puhujalla voi olla erilaisia asemia kohteeseen nähden, joista asian kokemisen muoto ja ymmärtämisen tapa määrittyy.

Nuorten tapaan myös aikuiset toteavat elämyksen olevan mitä vain puhuessaan siitä yleisesti. Tällä ilmauksella tuotiin esille kokemuksen yllätyksellisyyttä ja yksilöllisyyttä. Kokemisen yksilöllisyyden korostaminen merkitsee myös sitä, että omista kokemuksista ei voi tehdä analogioita toisen kokemuksiin.¹²⁶ Toisaalta samalla luodaan toiselle tilaa omiin määrittelyksiin ja merkityksellistämisiin. Kun elämysten rakentumista analysoidaan tarkemmin, muodostuvat rajat sille, mitä elämys konkreettisenä kokemuksena saattaa olla tietyn diskurssin rajaamana.

¹²⁵ Vastaavanlaisia ajatuksellisia yhtymäkohtia on ns. ratkaisukeskeisissä ja positiivisen ajatteluun pohjautuvissa kognitiivisia voimavaroja korostavissa terapiakäytännöissä, joissa todetaan, ettei koskaan ole liian myöhäistä rakentaa onnellista lapsuutta itselleen. Korostetaan asioiden kertomista uudella tavalla. Forsberg (2003, 93–98) varoittaa kuitenkin syyllistämästä uhria. Näin voi käydä, kun vastuu muutoksesta asetetaan uhrin asemaan joutuneelle.

¹²⁶ Foucault on kuvannut sitä, kuinka ihmistieteiden synty ja ihmisen alistaminen tieteen ja hallinnon arvioivalle katseelle synnytti vähitellen normittavien ja vertailevien käytäntöjen avulla itsensä yksilöllisenä tiedostavan yksilön; ihmisen, joka tiedostaa oman olemisensa erityisellä tavalla, kun aikaisemmin tieto rakentui samanlaisuuden tunnistamisen varaan ja tuotti näin myös kokemuksen samanlaisuudesta. (Mt. 2004, 51–79; 1998.)

A: Mä ajattelen sitä sillä tavalla, koska mä en voi niinku koskaan tietää, mikä kenellekin...mikä se kenenkin kokemusmaailma on ja historia on ja mitä se kokee milläkin tavalla, ni mä oon hirveen varovainen yleensäkin missään sellasessa, ett mennään vaikka metsään, ni täähän on ihan lasten leikkiä, ett mennään tänne. Sellasessa arvottamisessa tai ääneen niinku arvottamisessa, mikä on siisti, mikä ei ole siisti tai tää on kova juttu, tää ei ole kova juttu, koska mä en voi koskaan tietää (koskaan) ett jollekin... mä olen niin monta sellasen lapsen ja nuoren kanssa ollu mettässä, joka ei ole koskaan nukkunut teltassa tai ollu mettässä tai nuotiolla. Ne on niin kovia juttuja ollu niille ja mä teen sitä työkseni, ni jos mä menisin siinä tilanteessa ni, ett mitäs ihmeellistä tässä nyt on, jos paistetaan makkaraa nuotiolla, ni johan mä niinku aivan nollaisin sen ihmisen, joka siinä on. (At1)

Nuorten elämykset ja aikuisten elämykset

Määritellesään elämyksiä seikkailu- tai elämyspedagogiikan asiantuntijat päätyivät moniin erilaisiin painotuksiin. Kokemisen yksilöllisyyttä korostaen he pitivät muiden ihmisten elämyksiä erilaisina kuin mitä ovat heidän omat elämyksensä ja nykynuorten elämysten ajateltiin poikkeavan oman ajan nuorten elämyksistä. Toisaalta nuoruuteen liittyvistä elämyksistä löydettiin myös samanlaisuutta. Haastateltavat olivat myös epävarmoja sen suhteen, mitkä asiat nykynuoret kokevat elämyksinä. Median välityksellä luodaan kuvaa, että päihteet ja viihdekulttuuri tarjoaisivat nuorille elämyksiä. Asiantuntijat eivät olleet varmoja eivätkä yksimielisiä tämän olettamuksen paikkansapitävyydestä.

H: [...] mistä muualta nuoret voisivat saada elämyksiä kuin tietokonepeleistä? Haetaanko niitä ylipäättänsä?

A: Sitä korostetaan kauheesti, että nuoret, jos ajatellaan mediaa, etsii elämyksiä ja päihteitä ja tätä niinku tulee joka tuutista. Mä en sitä oikein tiedä, käyttääkö nuoret päihteitä tai huumeita sen takia, että ne sais elämyksiä tai hyviä juttuja. Mä en ole ihan päässy selvyyteen siitä. Paitsi ku jonkun verran on niitten kanssa, jotka aineita ja päihteitäkin on käyttäny, ni jonkun verran on, niitten kanssa toimin, ni en oo oikein päässy selvyyteen, ett mikä siä se logiikka niitten päässä on. Se saattaa olla sekin syy, "eipä oo muutakaan tekemistä: no lähetään tonne kavereitten kanssa tsillaileen..."

H: Voisko niistä saada?

A:...ehkä se palvelee sitä, ett se pistää pään sekaisin ja sitten on taas uuden tilanteen edessä, jos sillain niinku ajattelee tai en mä tiä. Se on taas uus tilanne sinänsä, mutt- (At1)

Kokemisessa ei oletettu aikuisten ja nuorten välillä olevan suuria eroja. Elämys on kokijalleen elämys iästä tai elämänvaiheesta riippumatta eli mielensisäisenä prosessina se määriteltiin samanlaiseksi. Eroa ajateltiin sen sijaan olevan niissä asioissa, joiden yhteydessä elämyksiä syntyy. Asioiden kokemisen puitteet ovat muuttuneet eli asioiden merkitykset ovat erilaisia. Eroja eri-ikäisten ihmisten kesken ei toisaalta pidetä välttämättöminä.

Nuoruuteen sijoitetuissa elämyksissä esille nousevat yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden teemat yhtäältä yhteisöön tai toveriipiiriin kuulumisen ja toisaalta yksilönä erottuvuuden muodoissa. Tätä havaintoa tukevat myös nuorten kuluttamista ja identiteetin muodostusta koskevat tutkimukset, joissa johonkin ryhmään kuulumisen, hyväksynnän sekä yksilöllisyyden teemat ovat tiiviisti kietoutuneet toisiinsa (ks. Miles, Cliff & Burr 1998, 89–93). Ystävyuden kokemista pidettiin nuorille tärkeänä asiana. Tämän ajateltiin selittävän myös nuorten päihteiden ja kiellettyjen tekojen tekemistä (vrt. Jaatinen 2000). Erilaisten sääntöjen uhmaaminen sekä kielletyn toiminnan elämyksellisyys ajateltiin nuoruuteen

liittyväksi omien rajojen etsimiseksi ja aseman rakentamiseksi. Alkoholinkäytön elämyksellisen luonteen arvioiminen osoittautui keskustelun aikana vaikeaksi. Sen merkitykseen on vaikea ottaa kantaa juuri elämyksellisyyden näkökulmasta: jos alkoholinkäyttö on tavallista,¹²⁷ millä perusteella sen voidaan ajatella olevan elämyksiä tuottavaa? Nuorten alkoholinkäyttöä selitetään tutkimuksissa muun muassa elämysten etsinnällä.¹²⁸

H: Joo tota toi ystävyys, miks sä ajattelet, että se niinku näitten nuorten elämyksissä niinku korostuu? [...] Miks se on niin tärkeä elementti noitten nuorten elämyksissä?

A: Joo no tota monestihan nuorten niinku yksi tämmösisistä niinku peruspeloista tai niinku syvemmistä ja ehkä ihmisen yleensäkin syvemmistä peloista on se, ett jää yksin (H: joo), niinku hylätyksi jonkun niinku muitten ihmisten ulkopuolelle (H: Joo) niin mä luulen, että se liittyy siihen, että niinku vahva kokemus siitä, että mä kuulun johonkin porukkaan tai, ett me ollaan yhdessä tehty jotakin ja, ett siinä on ehkä avainta (H:Joo) siihen

H: Joo, Onks sulla ollu just tämmösiä tuntemuksia noissa omissa nuoruuteen liittyvissä elämyksissä vahva kuulumisen tunne?

A: Joo. Ja siihenhän nuoret, jos ajattelee, siihen ne pyrkii pukeutumalla samalla tavalla ku muut tai kuuntelemalla musiikkia, joka on yleisesti hyväksyttävää tai aika monet nuoret kuitenkin (H: Joo), että ei halua erottua joukosta. Tietysti on sitt niitäkin, jotka haluaa tehdä sen, mutta omasta mielestään he on hyvinkin yksilöllisiä, jos heiltä sitä kysyy ja, mutta he kuitenkin käyttää kaikki samanlaisia vaatteita ja kuuntelee just sitä musiikkia (H: Niin) mitä, mitä markkinoijat antaa kuunnella. (At13)

Asiantuntijapuheessa, nuorten keskinäisen erilaisuuden korostamisesta huolimatta, tulee esille myös ajatus nuorten elämää rytmittävien tapahtumien suhteellisesta yhtenevyydestä aikuisten keskinäiseen heterogeenisuuteen verrattuna. Elämäntarinat eivät ole kerinneet eriytyä yhtä voimakkaasti kuin aikuisilla. Tämä ajatus ilmaistaan puheessa monin eri tavoin nuotoiltuna. Puhutaan valmiiksi ohjelmoidusta nuoruudesta tai nuorten elämyshakuisuuden säätelystä.¹²⁹

Aikalaisanalyysissä esitetään yksilöiden elämänkulkua normittavien instituutioiden ohjaavuuden voimistuneen. Ohjaavuus perustuu pikemmin suostutteluun, tiedon tarjoamiseen, hyvää tarkoitaviin pyrkimyksiin kuin pakottamiseen (vrt. Foucault 1998). Samaan aikaan rinnalla kulkevat pohdinnat yksilöllisistä valinnanmahdollisuuksista ja valintojen tekemisen vaikeutumisesta sekä elämänkulkujen fragmentoitumisesta (Beck 1992; ks. Ziehe 1991, 32–35). Siirtymisreittien nuoruudesta aikuisuuteen todetaan viimeisten vuosikymmenten aikana moninaistuneen ja tulleen epälineaariseksi (ks. esim. emt.; Giddens 1991; Thomson ym. 2002, 335). Elämänkulkuun vaikuttavat valinnat kuitenkin tehdään yhteiskunnallisten arvostusten määrittävien raamien sisällä (Käyhkö 2002, 59–60; 2006, 220; Hirvonen 2002). Hallinnointi on siirtynyt aikaisempaa enemmän ihanteiden ja tavoitteiden muokkaamiseen, eli ihmiset saadaan haluamaan tiettyjä asioita ja kontrolloimaan omaa toimintaansa entistä tietoisemmin. Asiantuntijat kuitenkin ajattelivat

¹²⁷ Suomalaisten nuorten alkoholinkäyttö on todettu olevan runsasta ja humalahakuista, ja se noudattaa kansallisia perinteitä niin tyttöjen kuin poikien osalta. (Myllyniemi ym. 2005, 43–50).

¹²⁸ Toiset seikkailualan asiantuntijat kuitenkin liittävät nuorten alkoholinkäytön, mikäli se on runsasta, pikemminkin pakoiluun ja joidenkin asioiden käsittelyn välttämiseen kuin elämysten tavoitteluun.

¹²⁹ Vaikka yksilölliset valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet viime aikoina koulutuksen järjestämisessä ja eriyttäneet lasten ja nuoren kehitystä rajaavia puitteita (Järvinen & Jahnukainen 2008; Seppänen 2006, 278–287), käydään koulua edelleen suhteellisen yhteneväisellä tavalla organisoiduissa ympäristöissä.

nuorten elämyksiä yhdistävän kokemuksen tuoreuden, vaikka he tuovat esille myös nuorten elämää rajaavien instituutioiden muokkaaman samankaltaisuuden.

A: Se että mistä asioista ne saa elämyksiä, niin se on todennäköisesti eri, mutta kuka sen tietää, että onko se niinku sisäisesti koettuna eri.

H: Entä mitkä niinku suurimmat erot niinku nuorten ja aikuisten elämyksissä. Niin se tunne vois olla sama suurin piirtein, mutta tota niitä saa eri paikoista?

A: Mä luulen, että nuorten elämykset on kenties jollain tavalla raikkaampia ja niinkun voimakkaampia. Ne kokee ne, kokee ne jotenkin kokonaisvaltaisemmin.

H: Joo. Miks sä ajattelet noin?

A: Mä luulen, että nuorten elämyksellisyys on ehkä myöskin vähän enemmän homogeenistä. Mä luulen, että sitten kun on enemmän elämää takana niin ehkä se eriytyy enemmän, että jotkut aikuiset ei tahdo heilahtaa oikein mistään ja jotkut on hyvinkin elämyshakuisia ja jotkut saa voimakkaita elämyksiä siitä, että kun lumihiihtale osuu nenään, että se niinku...musta tuntuu, että se vaihtelee aikuisilla enemmän. (H: joo) Nuoret ei ehkä oo kaiken kaikkiaan herkempiä elämyksille niinku keskenään vähän enemmän samanlaisia. (H: Joo) Ei oo semmosta kyynistymistä tai tylsistymistä tapahtunut, mikä osalla aikuisia tapahtuu, ei kaikille (H: Joo), ett se on myöskin nuorten kanssa tehtävässä työssä hirveen ihanaa se-¹³⁰

H: ett he innostuu.

A: Aitous, semmonen aitous niihin, että ne osaa ottaa asiat tosissaan. Ne osaa ottaa vastaan ja osaa antaa. Silti ne on niit semmosia tota... No joillakin nuorilla tietysti, kun on ollu tosi rankkaa ollut, niin on rakennettuja muureja, muttei semmosia kun taas aikuisilla. (At20)

Nuorten ajateltiin aikuisiin verrattuna tavoittelevan enemmän uusia, erikoisia ja hurjia elämyksiä, kun taas pienten asioiden oletettiin jäävät helpommin heiltä huomaamatta. Nuorilla on kova kiire ottaa oma elämä haltuun, mikä merkitsee sitä, että nuoruudessa ei toisenlaiseen kokemukseen helposti löytynyt tilaisuutta (vrt. Ravert 2009). Elämäntavallisen etsinnän laannuttua todettiin aikuisuudessa olevan mahdollista kokea enemmän elämyksiä omaan elämään kuuluvan tutumman toiminnan yhteydessä. Nuoret kuitenkin muodostavat heterogeenisen joukon, eikä yleistävien ilmausten ajateltu tekevän oikeutta tälle moninaisuudelle.

H: [...] Onko nuorten elämykset erilaisia kuin aikuisten elämykset? Saaks sä esimerkiksi nyt elämyksiä samanlaisista asioista kuin nuorena?

A: En välttämättä samanlaisista kyllä. Mun mielestä, mä luulen nuorilla se liittyy enemmän siihen, se liittyy enemmän siihen niinku ryhmään ja siihen porukkaan.

H: Miksi sä ajattelet niin?

A: No osittain sen takia, että silloin, kun on nuori, niin ei oo välttämättä sitä uskallusta ja rohkeutta tehdä asioita, eikä ole toisaalta sitä elämäkokemusta ett, ett niinku oivaltais asiat samalla tavalla kuin mitä aikuiset. Mä luulen, että aikuisena tavallaan niinku se semmonen elämys, se voi tulla jostakin paljon pienemmästä asiasta (At2)

Ystävyyden ympärille muodostuvien elämyskokemusten lisäksi toinen merkittävä alue on nuoruudessa tapahtuvaan oman kehon kehittymiseen ja sukupuolisen kypsyyden saavuttamiseen liittyvät elämykset, mikä tekee aikuisten mukaan nuoruudesta kehokeskeistä

¹³⁰ Tämä puheenvuoro tuo esille asiantuntijoiden keskuudessa ilmenneen epäyhtenäisen tavan ymmärtää elämyshakuisuuden käsite. Edellä elämyshakuisuus yhdistetään sellaiseen henkilöön, joka kokee myös herkästi asioita elämyksinä erotuksena turtuneisuudesta. Ominaisuudesta puhutaan aineistossa yhtäältä negatiivisiksi ajateltavissa oleviin asioihin liittyvänä taipumuksena, kuten addiktoitumisena ja todellisuuden pakoiluna, ja toisaalta positiivisissa merkityksessä elämänmyönteisyytenä ja luovuutena arkielämän kontekstissa.

aikaa. Kolmas merkittävä elämysten alue liittyy elämänpiiriin laajenemiseen. Nykynuorilla oletetaan tässä suhteessa olevan enemmän mahdollisuuksia kuin mitä itsellä on ollut; matkailun yleistymisen, Internet ja media ovat tehneet erilaisista asioista nuorille tuttuja. Aikuiset pohtivat myös sitä, miten tietoisuus erilaisista asioista voi vaikuttaa itse kokemukseen; nuorilla on enemmän odotuksia ja valmiiksi muodostettuja sisältöjä erilaisille asioille (vrt. Ziehe 1991). Samaan tapaan Ziehe (1991, 35–38; 1992a) esittää sekundaaristen kokemusten määrällisen kasvun vaikuttavan köyhdyttävästi primaarikokemusten antiin. Uuden löytämisen mahdollisuudet vähentyvät.

A: On varmaan sisällöllisesti muuttunut niinku siinä mielessä, että jos puhutaan näistä extreme-lajeista ja näistä niin, ja vaikka he ei olisi itse niitä kokeillu, niin ne on ikään kuin tutumpaa heille tämmöset erilaiset muodot ja menetelmät mitä voi niinku [...] He voi kokee, että se, ett pelkästään niinku luontoon meneminen se voi olla todella mäntti juttu ja siinä ei ole niinku mitään ja siinä mä taas nään, että se voi niinku parhaimmillaan, kyllä mä niinku uskon, että nää nykynuoret ja tämmöset, jotka ajattelee, ettei siinä luonnossa itsessään oo mitään, vaan siä pitää tehdä jotakin ihan huima juttu ennen ku se on joku. [...] nykyisin kaiken täytyy tapahtuu niin nopeasti ja äkkiseltään. (At2)

Aitojen kokemusten tilalle on tullut välittyneitä kokemuksia ja tietoa asioista. Tämän kehityssuunnan seurauksena elämyksille asetetut odotukset kasvavat. Kuitenkin aineistossa oli myös varsin toisenlaisia näkemyksiä aikuisten ja nuorten elämysten erilaisuudesta sekä niiden kokemisen konteksteista; nuorten ajateltiin kokevan asiat elämyksinä myös aikuisia helpommin, mikä edustaa vastakkaista näkemystä edelliselle ilmaukselle.

H: Onko aikuisten ja nuorten elämykset erilaisia? Jos mietit ittees taas nuorena ja nyt (A: Joo) niin onko ne samanlaisia asioita vai erilaisia?

A: Siis mä luulen, että yks ero voi olla semmonen, että tota semmoset pienemmät, vähän arkisemmat asiat on, on nuorille elämyk-, siis niinku tämmösiä voimakkaampi elämyksiä kuin aikuisille.

H: Joo. Miten sä perustelet sen?

A: Tavallaan, tavallaan niinku, silläkin, että tota nuoret elää aika lähellä semmosta keskimäärin semmosta niinku arkielämää ja sitten tavallaan se, se niinku tapahtumien ja kokemusten määrä mitä ne käy läpi, niin se ei oo kauheen iso niin kuin meikäläisen, (H: ymm) neljätoistavuotiaana vielä (H: Niin ne on uusia). Niin semmonen uutuus on niinku siinä, (H:joo), mikä tota vaikuttaa. (At14)

Pelkästään uutuuteen perustuvien elämysten löytäminen vaikeutuu elämäkokemuksen karttuessa. Nuorten ei näin ollen tarvitsisi varta vasten etsiä elämyksiä tai uusia kokemuksia. Niitä tulee aikuisiin verrattuna helpommin oman elämän kontekstista. Jatkuva uuden tarjoaminen selittyisi näin pikemmin aikuisten vaatimuksista. Kaupallisia elämystuotteita tarjoavalle yritykselle ”varmempi” tapa tuottaa elämykseksi ajateltavaa kokemusta on keksiä jatkuvasti uusia ja yllättäviä aktiviteetteja kuin koettaa tuottaa sisällöllisesti merkittävää tai harrastuneisuutta synnyttävää toimintaa.¹³¹ Ajattelen sisällöllisesti merkittävien ja yksilöiden elämään kiinnittyvien elämysten tuottamisen aikaisemmin asiantuntijoiden puheessa ilmenneessä ns. pienimuotoisessa merkityksessä edellyttävän jo kohderyhmän arvostusten parempaa tuntemusta.

¹³¹ Jos toiminta perustuu ulkoisen palkitsevuuden säätelyyn pikemmin kuin osallistujien sisäiseen motivaatioon, on panostusta nostettava, jotta aktiivisuus ja motivaatio säilyvät optimaalisella tasolla toimintaa toistettaessa. On oltava aina uutta, vähän jännittävämpää tai vielä nautinnollisempaa.

Edellä esitettyjen näkemysten yhteensovittaminen on ongelmallista. Olen selittänyt tätä näkemysten erilaisuutta sillä, että nuorten odotuksista riippumatta, kokemuksellisesti elämyksiä voi olettaa kuitenkin olevan helpompi tuottaa nuorille, sikäli kuin elämysten hätkähdyttävyyden ajatellaan liittyvän ylipääntensä uuden kokemiseen. Aikuisilla tämä taas tarvitsisi tuekseen sisällöllisesti jonkin muunkin kokemista uusien asioiden löytymisen vaikeutumisen myötä ja uutuuden arvon vähentyessä. Oma kysymyksensä on, missä määrin tiedot ja erilainen tuotettu kuvallinen materiaali vaikuttavat kokemuksiin. Koettuna asia kuitenkin on erilainen kuin siitä muodostettu mielikuva erityisesti silloin, kun mielikuva ei perustu aikaisempiin kokemuksiin.¹³²

Aikuisten ja nuorten tapa ymmärtää elämys voi olla ratkaisevalla tavalla erilainen siinä mielessä, että nuorena asioilla on selkeämmät rajat. Aikuiset taas pienentävät kynnyksiä ja lieventävät kriteereitä nimetessään erilaisia asiantiloja. Nuorten tapaa ajatella asioita kuvataan usein mustavalkoisena, mikä ilmentää nuoruuteen liitettyä ihanteellisuutta ja ehdottomuutta (vrt. Vuorinen 1997, 215–220). Aikuiset ovat sovittaneet omat odotuksensa ja ajatuksensa reaali maailmaa paremmin vastaaviksi. Oman aineistoni pohjalta en voi tehdä yleistyksiä käsitteen ymmärtämisessä olevista eroista. Haastattelemieni aikuisten suhde elämyksiin on oletettavasti myös erilainen kuin keskivertoaikuisen. He ovat pohtineet elämystä kokemuksena enemmän ja useimmat heistä luovat työkseen elämyksiä muille. Tässä tilanteessa käsitykset elämyksestä arkipäiväistyvät helposti, mikä saattaa ilmetä puheessa käsitteiden välisten rajojen lievenemisellä.

Kysymys nuorten ja aikuisten elämysten keskinäisestä erilaisuudesta tai samanlaisuudesta saattoi tuottaa erilaisia vastauksia sen mukaan, tarkasteltiin asiaa omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin suhteutettuna vai suhteessa yleensä aikuisten oletettuihin elämyksiin. Kun puhujan positio on minä aikuisena, ei elämyksiä ajateltu saatavan yhtä usein samanlaisista asioista kuin nuorena, vaikka jatkuvuutta löydetään toisten asioiden kohdalla. Jatkuvuus elämyksiä tuottavissa asioissa selittyy itselle merkittävien asioiden muuttumattomuudella. Kun puhutaan aikuisten ja nuorten elämyksistä yleisellä tasolla, eroja ei pidetä suurina. Seuraavassa katkelmassa asiaa tarkastellaan henkilökohtaisiin kokemuksiin viitaten.

H: Pystyys sää niinku yhtään yleisemmällä tasolla sanomaan, mitä siinä on muuttunut, mihin ne painopisteet on tavallaan niinku siirtynyt?

A: Joo mä luulen, että mä en tarvi enää niin semmosii massiivisii niinku mittasuhteita tai massiivista niinku ympäristöä tai jotenkin massiivista elämystä, jotta mä ajattelin, että se on elämys (H: Joo). Mä oon niinku nuorempana ehkä tarvinnu tehosteita ja kaikkee, jotta se on jotenkin niinku tuntunu enemmän ja nyt voi nauttia jostain linnun laulusta ja kauniista auringonpaisteesta eri tavalla kuin silloin nuorempana ehkä oli niin kova vauhtikin päällä, että, että ei ollu aikaa, eikä oikein osannu jotenkin pysähtyä mitä sellaiset, asioiden niinku edellä tai ääressä. (At13)

¹³² Asian uutuus ei yksistään ole sen paremmin nuorille kuin aikuisillekaan aineiston perusteella riittävä edellytys elämyksen kokemiselle. Useimmat seikkailukasvattajat ajattelivat esimerkiksi luonnon omien elämystensä lähteeksi ja heistä useat olivat tottuneita luontoharrastajia. Tuttuus ei ollut vähentänyt harrastuksen merkitystä elämysten resurssina. Toisaalta luonnossa ilmiöiden ajateltiin myös muuttuvan jatkuvasti ja ne ovat näin uusia.

Nuorten ja aikuisten elämysten hahmottaminen erilaisina heijastaa myös normatiivista käsitystä elämänculun etenemisestä ja elämän aikana todennäköisesti tapahtuvista asioista. Toisaalta kulttuurisen aikuisuuden representaatio on muuttunut ja samaan aikaan kulttuurisen nuoruuden alue on laajentunut. Aikuiset ovat omaksuneet nuorekkuuden ideaalin (ks. Ziehe 1991; Hoikkala 1993; Koski & Tähtinen. 2005, 5), mikä voi selittää myös näkemyksiä aikuisten ja nuorten elämysten samanlaisuudesta.

Omien kokemusten lisäksi median ja tutkimusten luomat nuorisokuvat ohjaavat tulkintoja ikäkaudesta. Nuoret myös pääsevät helpommin lehtien otsikoihin ja herättävät yleisempää mielenkiintoa toimintatavoilla, joita aikuisväestö pitää ongelmallisina, epätoivottavina tai erityistä moraalista paniikkia synnyttävinä. (Ks. Aaltonen & Honkatukia 2002, 207, 217; Hjelm 2005, 19–23; Kivivuori 2005; ks. Hermunen 2006.) Nuorten on todettu elävän nykyhetkessä, etsivän elämyksiä ja olevan hedonistisia (ks. esim. Pietikäinen 2005, 231–233; Salasuo 2006, 59). Myös tutkimuksissa on esitetty mitä erilaisimpien asioiden itsessään olevan nuorille elämyksiä, mutta tätä elämyksellistä potentiaalia ei näissä tutkimuksissa tarkemmin analysoida. (Ks. Wilska 2001a, 56–57; Zacheus 2005, 71). Tiettyjen tuotteiden kuluttamisesta tulee ”elämyskuluttamista” (ks. Veijola 2002). Tällaisten näkemysten voidaan ajatella muokkaavan yleistä käsitteen muodostusta.

6.2. Nuoruuden elämykset aikuisten puheessa

Aikuiset ajattelivat nuoruuden muuttuneen yhteiskunnan kehityksen myötä. Syyt nuoruudessa tapahtuneisiin muutoksiin löytyivät elämän erilaisista puitteista, kuten median vaikutuksesta, epävarmuuden lisääntymisestä elämässä sekä yhteiskunnan modernisoitumisesta. (Vrt. Koski & Tähtinen 2005, 5; Ziehe 1991.) Yhteistä asiantuntijoiden omalle nuoruudelle ja tämän päivän nuoruudelle on fysiologisiin muutoksiin sopeutuminen, irrottautuminen lapsuuden kodista ja itsenäistyminen. Nuoruuden ydinolemus ja ratkaistavat ydinongelmat ovat pysyneet samanlaisina.

H: Ku sä ajattelet [...] minkälainen sä itse olit nuorena, ni ajatteleks sää niinku, ett nuoruus on jollakin tavalla muuttunut taikka elämykselliset asiat nuoruudessa ois muuttunut?

A: Niin kyll kai se nuoruus niinku sinänsä menee, just aattelee kaikkia tämmöset jengit ja tämmöset, mitä siinä tulee ja vanhemmista irtautuminen ja nää. Kyllähän ne niinku, eihän ne varmaan muutu mikskään, mutt ett se ympäristö ja kaikki muu, ett on tullu kännykät ja tietokoneet ja tämmösiä asioita.(H: Ymm) ja se miten yhteiskunta, yhteiskunta ehkä on kuitenkin muuttunut aika paljonkin sinä aikana, ett, onhan se silleen toista ja tietenkkin se.[...] ni tämmöset niinku nää ympäristöasiat niinku onhan ne kans erilaisia, mutt ei kai se muuten sitten et kai se edelleen menee samalla tavalla, että kasvetaan ja, ja kehitytään ja löydetään tyttö- ja poikakavereita ja ihastutaan ja rakastutaan ja se nuoruus on ja se on sitä semmosta yhtä tunnekuohua ja kauheen voimakkaita tunteita, mennään laidasta laitaan ja muuta, ni ei kai se, kyll mä luulen, ett se on varmaan ollu samanlaista aina, ett se vaan, ett se menee sen aikakauden ja kulttuurin mukaan, mitä sitten eletään, ni... (At8)

Nykypäivän nuorten ajatellaan olevan tottuneita sellaisiin asioihin, jotka ovat tämän päivän aikuisille suhteellisen uusia. Osittain tässä erojen selittämisessä on kyse enemmän eri sukupolveen kuulumisesta johtuvista eroista kuin ikävaiheeseen liittyvistä tekijöistä.

Nuorimmat asiantuntijat eivät pitäneet eroja suurina. Monet sellaiset asiat tai harrastukset ovat nyt mahdollisia, joita ei haastateltavan nuoruudessa ollut tai joita vain harvat samanikäiset pääsivät silloin kokeilemaan. Myös suhde luontoon on useamman asiantuntijan mukaan nykynuorilla erilainen. Metsässä liikkuminen ei ole tämän päivän kaupunkilaisnuorille tuttua toimintaa. Tästä havainnosta on kuitenkin vaikea tehdä päätelmiä elämyksellisyyden suhteen. Luonto voi outona toimintaympäristönä olla nuorille erityisen elämyksellinen, kuten asiantuntijat toteavat.

Toiset asiantuntijat totesivat myös materiaalistien asioiden, kuten vaatetuksen ja varusteiden tulleen tärkeämmiksi hyväksyntää, ryhmään kuulumista ja minuutta määrittäviksi asioiksi, kuin mitä ne olivat olleet heidän omassa nuoruudessaan (vrt. Aledin 2005; Miles, Cliff & Burr 1998). Se, että jotkut asiat ovat helposti saatavilla, tekee niistä todennäköisiä, mutta tämä ei tee niistä välttämättä elämyksiä. Kuten yksi haastatelluista seikkailualan asiantuntijoista toteaa, liiallisesta tarjonnasta ja välittömästä tarpeiden tyydyttämisestä saattaa seurata turtumus ja asioiden merkityksellisyyden häviäminen.

H: Jos ajattelet nykynuoria, niin mistä sä ajattelet, että he hakee elämyksiä itsellensä? Hakeeks he niitä?

A: Tota kyllä mä uskon, että niinkun, ett samalla lailla kuin itekin niin ne nuoruuden elämykset liittyy niinkun siihen että, liittyy ystäviin ja siihen, että kuuluu johonkin ja että tavallaan niinkun se, että miten kuuluu johonkin porukkaan, niin entistä enemmän on sitten niinkun ostettavissa niinkun rahalla se hyväksyntä, ett meidän aikana niin rupes jo ehkä olemaan niinku vähän vaatteista kiinni se, että miten niinku kuuluu porukkaan ja (H: Joo), ett halus näyttää niinkun hyvältä ja tyylikkäältä totta kai. (H: Joo) ryhmään kuuluvalla, mutta nyt vielä enemmän se on niinkun öö ett muodostunut se, että niinkun, että on kyse vaatteista tai on kyse kännyköistä tai tietokoneista tai jostain muista (H: Joo). Ett korostunu ikään kuin se, että mä, mitä mä voin rahalla ostaa sitä asiaa tai millä mä kuulun johonkin ryhmään (H: joo) en mä tiedä onko niinku, ett perus on kuitenkin samoja, että niinkun, ett ne, että tavallaan ne elämykset kuitenkin koetaan ehkä niinku nuorena ryhmässä ja sillä että kuuluu siihen ryhmään (H: Joo). Ett se on edelleenkin sama. (At7)

Elämyskäsitteen kytkemistä omien kokemusten kerrontaan pidetään tämän päivän ilmiönä. Oman nuoruuden kontekstiin sijoitettuna se on vieras ilmaisu; silloin ei käyty keskustelua elämyksistä. Foucaultin ajatteluun tukeutuen ajattelen, että elämyspuheella määritellään ihmisen suhdetta monenlaisiin asioihin, kuten esimerkiksi haluttavaan ja vältettävään, oikeaan ja väärään. Sen kautta luodaan ihanteita ja yhteisiä normeja (vrt. Foucault 1998). Diskursseilla on Foucault'n mukaan yhteys kulttuurisesti muovautuneisiin haluihin ja intresseihin. Halut itsessään ovat osa diskursiivista muodostelmaa, niissä muokkautuvia ja ne myös määrittävät diskursseja. Diskurssit voidaan hahmottaa strategisina kenttinä, joissa erilaiset toiveet ja halut etsivät ilmaustaan ja oikeutustaan erilaisissa lausumissa. Foucault esittää diskurssit fantasmaojen näyttämöllepanon paikkoina (mt. 2005b, 92). Diskurssin muodostelmassa hän erottaa erilaisia ulottuvuuksia, joista merkittävänä hän pitää strategista ulottuvuutta. Se ohjaa diskursiivisen kentän muotoutumista, eli se on eräänlainen diskurssia jäsentävä periaate. Käsitteet muotoutuvat strategisen toiminnan tuloksena erilaisten ajatuksellisten yhteyksien syntymisten ja vähittäisten lujittumisten myötä. Merkitykset käsitteille rakentuvat toistuvissa käyttöyhteyksissä. (Emt.; 1980; Kauranen & Rantala 2006; ks. Heiskala 2000.) Ajattelen elämysdiskurssissa tällaisen strategisen tekijän sisältyvän ajatukseen elämysten positiivisuudesta ja haettavuudesta. Diskurssit muokatessaan ihmisten

haluja ohjaavat heidän käyttäytymistä ja luovat näin ennustettavuutta.¹³³ (Ks. Silvennoinen 2002, 18).

Reijo Kupianen ja Juha Suoranta (2002) tarkoittavat elämyskulttuurin käsitteellä erityistä tuotteistettua kokonaisuutta, jossa keskeisessä osassa on erilaisten tunteiden manipulointi ja tuotteiden esittäminen elämyksellisinä. Heidän käyttämänsä termi elämys poikkeaa sisällöllisesti kuitenkin huomattavasti seikkailu- ja elämyskasvatuksen parissa omaksutuista sisällöistä (vrt. Telemäki 1998). Seuraavassa haastateltu tuo esille elämyskäsitteen yhteyden nykypäivään yrittäessään sovittaa nuoruuden muistojaan käsitteen sisällöllisiin kriteereihin.

A: [...] Nuorena pitkälti, kun isä hyvin kriittisessä tilanteessa, kun joku muu osoitti ei-hyväksyntää, niin hän osoitti hyväksyntää. Nää oli kokemuksii, tota... mitkä oli elämyksiä.

H: Niin, semmosena 15 - 16 -vuotiaana? Tai miks sä nyt muistat ne semmosina? Et ehkä silloin, mutt, ett...

A: No tota, jos mä nyt sitä katson, koska tuota sanaa ei silloin juuri käytetty, mun täytyy ikään kuin tästä ajankohdasta pisteestä arvioida, minkä mä olisin saattanu kokea elämykseksi, kun sitä sanaa ei ollu. (H:joo) Se ei luodannut todellisuutta siihen aikaan. Eli sillä tavalla on vähän vaikee, mutta sanotaan öö Bulgarian ulkomaanmatkat kavereiden kanssa, mitä kaikkea siihen liittyikin, (H:Joo) yöpymiset palel-, paleltumiskuolemaa lähennellen rakovalkealla 30 asteen pakkasessa. (At21)

Asiantuntijoiden nuoruuden elämystarinoissa ystävyys-suhteet korostuvat. Kavereiden kanssa tehdyt matkat ja erilaiset retket olivat jääneet mieleen elämyksinä. Tällaisina mainitaan esimerkiksi interrail, esiintymismatkat ja pitempiaikainen oleskelu ulkomailla. Myös omien vanhempien antama tuki ja rakkaus koettiin voimakkaana mieleen painuneena asiana omassa nuoruudessa, mikäli tällainen tilanne oli aktualisoitunut vastoinkäymisten yhteydessä. Nuoruuden elämyksinä muistetaan myönteisiä ja intensiivisen aistimisen hetkiä. Vastaavanlaisista kokemuksista kirjoittivat tutkimukseen osallistuneet nuoret.

H: Minkälaiset kokemukset sulle on jääny niinku nuoruudesta elämyksinä mieleen? Mitä niihin on liittynyt?

A: No kyllähän ne näitä positiivisia elämyksiä sitt onneks on, mitä miettii niinku elämys, elämys-sanan kautta. Luonto, ystävät [...] mulla on ollu ilo varttua semmosessa erittäin tiiviissä porukassa. Meitä oli kuus, jotka oli tämmöessä poikaköörissä ja tota kyll ne vahvimmat elämykset on sitä, että oli se semmonen tietty jännä kavereus, kun oltiin oikein lähellä toisia niinku suunnilleen kädet kaulalla ja niinku todettiin, että tää oli hyvä juttu (H: Joo) ja, kun me nyt oltiin sitten siihen maailman aikaan partiolaisia, niin aika monet niistä liittyi sitten metsään ja mettässä kaikennäkösten juttujen tekemiseen (H: joo) onneks aika positiivisten juttujen tekemiseen yleensä (H: Joo) eli siellä on se luonto, luonnon elementti, kaverit ja sitt, ett oli tehty jotakin, onnistumisen kokemuksia.

H: Joo. Onks sulla jääny jotain erityistä muistikuvaa, [...] ett mitä sä oot sillä hetkellä niinku ajatellu?

A: se on jännä, mää nimittäin nyt huomaan, että mä en oo hirveesti ajatellu mitään, vaan nimenomaan se on niitä hiljaisia hetkiä. Ollaan niinku puoli joukkoa teltassa kaminan naksuessa, sitä vaan huomaa, ett hei, nyt on hyvin, nyt on niinku tosi hyvin. [...], mutt siellä on ne elementit, jotka tuo sen semmosen tietyn hyvinolontunteen (H: ymm) ainakin mulle tai sitten joku vastaavan tyyppinen tilanne, mutta toisissa ympäristössä, ett kuitenkin tämmönen ei juurikaan ajattele vaan niinku aistii sen, että nyt on hyvä olla esimerkiks tää kyll nyt soti mun puheita negatiivisesta elämystä kohtaan. (At15)

¹³³ Halujen analysoinnin ajatellaan johtavan totuuden äärelle. Psykoanalyttisessä lähestymistavassa juuri halujen analysoinnilla on keskeinen asema. Halu liitetään tiiviisti mielihyvää tuottaviin asioihin, jotka puolestaan yhdistetään seksuaalisuuden muotoutumiseen ja ilmaisemiseen (vrt. Foucault 1998).

Aikuiset nostavat elämyksinään esiin seurusteluun liittyviä ensimmäisiä kokemuksia tämän päivän nuorten tapaan sekä harrastuksiin liittyvissä kilpailuissa menestymiset. Oma elämysluokkansa ovat vaikeat, vääjäämättöminä pidetyt ja vastuullisuutta vaatineet tilanteet, joista kertoja on selviytynyt hienosti. Tähän ryhmään sijoittuvat tilanteet ovat olleet kunniakysymyksiä; niistä ei ole voinut perääntyä häpeää tuntematta.

Sosiaaliseen yhteisöön liittymistä kuvaavien kokemusten lisäksi muisteltiin vapautumista symbolisoivia kokemuksia. Näitä oli nuorena koettu yksin matkustettaessa tai uusiin tilanteisiin heittäytyttäessä. Ne ovat tulkittavissa aikaisemmista rajoittavista identiteetti-positioista irrottautumisen hetkinä. Myös näissä aikuisten nuoruuden elämysten kuvauksissa on paljon yhteistä nykynuorten matkailua ja vaihto-oppilaana olemista käsittelevien tarinoiden kanssa.

Niille aikuisille, joille nuoruuteen sijoittuva alkoholikokemus muistui mieleen oman elämän elämyksenä, alkoholi oli ollut yksi osatekijä tapahtumassa. Ensikumaltumisen elämyksellisyyttä perusteltiin kokemuksen uutuudella. Muita tärkeitä tekijöitä tilanteessa olivat ystävyys, uudet aistimukset ja se salaperäisyys, joka asian ympärille nuoruudessa kietoutui. Aineen vaikutuksen ei yksin ajateltu synnyttäneen elämyksenä mieleen jäänyttä tunnelmaa, vaikka sen osuutta tai elämyksellisyyttä ei myöskään kiistetty.

H: Sanotaan tommosena rippikouluikäsenä, viistoista, kuustoista vuotiaana, peruskoulun päättäneenä.

A: no silloin ei enää suoranaisesti kouluun mutta taas sitä kautta tuttujen ihmisten ryhmät, jotka selvästi niinku, ett siinä puhutaan luokkakavereista ja tolla viisteen, ett silloin on kyllä selvästi ollu ryhmässä tapahtuvaa systeemiä, niinku röökin poltto ja siitä kiinnijääminen koulu-aikaan ja sit tämmöset hummailut [...] yöelämässä ja kaikkee muuta tällästä niin..

H: Minkä tyyppistä ne? Minkä, mikä siinä on ollu se elämys tai mikä, mitä siihen on niinku liittynyt? Ilmeisesti ystävät?

A: Ystävät ja sitt varmaan se, ett ne tekee, taas kerran tekee uusia asioita, esimerkiks jokainen ihminenhan muistaa todennäköisesti, paitsi jos on liikaa juonut, ni ensikänninsä. (H:ymm) Niin minäkin muistan sen niinku itse asiassa aika monikin muistaa. Kaikki ei vaan tahdo tunnustaa sitä, mutta senhän muistaa ikuisesti esimerkiks, niinku ensimmäisen kerran aivan ihmeellinen aistihavainto ja aistimaailma.

H: Oliko se sulle elämys?

A: Oli, oli.

H: Mitä siihen muuta liitty kun se? Oliko se itsessään se aine vai oliko siinä muita kulisseja?

A: Oli voi tunnelma ja turvallisuus, kun oli kotibileet ja näin kato, ei tarvinnu lähteä mihinkään, ei ollu ketään ulkopuolisia. (H: Joo) Riittävä määrä hyvää jengiä siinä ja sopiva määräkin vielä. Kaikkee tollasta turva- niinku varmaan se turvallisuuden tunne siinä oli ykkönen. (At19)

Aikuiset eivät korosta alkoholin merkitystä omissa nuoruuden elämyksissään. Se on ollut harvoin elämysten lähteenä. Ne aikuiset, jotka mainitsevat alkoholiin liittyvät kokemukset omakohtaisina nuoruuden elämyksinään, ovat kaikki miehiä, kun taas naiset, joita on näytteessä tosin ainoastaan kolme, tuovat päinvastaisesti esille sen, että alkoholilla ei ollut keskeistä roolia nuoruuden elämyksissä. He korostavat sitä, kuinka hauskaa osattiin pitää silloin ilman alkoholia. Tämä havainto tukee aikaisempien tutkimustuloksia humaltumisen positiivisesta merkityksestä suomalaisten miesten keskinäisessä kulttuurissa ja maskuliinisen identiteetin rakennusaineena, kun taas naisille runsas alkoholinkäyttö ei ole erityinen mainitsemisen arvoinen asia. (Ks. Apo 1999, 108–110; Tolonen 2001, 187, 208;

Törrönen ym. 2007, 71–72; Simonen 2011). Jos alkoholi liittyy asiantuntijoiden nuoruuden elämykseen, se näyttää olevan samanlaisessa asemassa kuin nykynuorten kuvauksissa.

Aikuiset palauttavat mielensä myös kokemuksia, joita voidaan pitää eksistentiaalisina kokemuksina ja joita on kirjallisuudessa kutsuttu elämän virtaavuuteen liittyviksi Flow-kokemuksiksi. Tällaisena hetkenä oma elämä koetaan merkitykselliseksi. Se on omaan elämään liittyvää syvällisempää oivaltamista.

Kokemisen erilaiset ulottuvuudet ja jäsentämisen tavat on vaikea keskustelussa pitää erillään toisistaan. Elämyksistä puhuminen yleisellä tasolla kääntyy helposti puhumiseksi siitä, mitä nuoret tai aikuiset ryhmänä tekevät yleensä. Kun analysoitiin omien konkreettisesti muistettujen elämysten erilaisuutta aikuisena ja nuorena, niin sekä eroja että jatkuvuutta oli helpompi löytää. Elämysten lähteiksi aikuisena tulivat erilaisten uusien kokeiluiden ja kokemusten kartuttamisen tilalle omassa elämässä merkittäviksi mielletyt asiat, kuten harrastuksessa kehittyminen, onnistuminen ammatissa tai oman perheen kanssa koetut tärkeät tai hyvät hetket. Uuden asian oppiminen saattoi iästä riippumatta muodostua elämykseksi esimerkiksi silloin, kun aikuisena oppi jotain sellaista, joka olisi haasteltavan mielestä pitänyt oppia paljon aikaisemmin. Ilmaus ikäluokkaan kuulumattomasta oppimisesta, jota puhuja tässä yhteydessä käytti, sisältää ajatuksen tietynlaisesta normien varaan rakentuvasta normaalin elämänkulun mallista, johon omia elämän episodeja ja omaksuttuja taitoja verrataan. Normista poikkeaminen muodostuu erityiseksi normin tiedostamisen kohdaksi (vrt. Butler 2004, 1–10). Asiantuntijat korostivat aikuisuuteen sijoituvissa elämyksissä rauhan saavuttamista, jonkin kaivatun tavoittamista ja johonkin kuulumiseen liittyviä tuntemuksia. Ne erosivat kuvausten perusteella nuorena koetuista asioista siinä, että ne vahvistivat pikemminkin sitä, mitä yksilö kokee olevansa, kuin rikkovat tätä itsestä muovattua kuvaa.

Erilaisten asioiden ja aktiviteettien yhteiskunnallinen asema tai hyväksyttävyyys vaikuttaa niiden esille ottamiseen puheessa. Voi olla vaikeaa esittää sellaisia asioita elämyksinä, jotka ovat ristiriidassa puhujan nykyisen aseman kanssa. Usein joidenkin asioiden kokeilu rinnastetaan niiden hyväksymiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa omakohtaisten kokemusten on esitetty muokkaavan asenteita esimerkiksi päihteisiin (ks. Jaatinen 2000, 78–85). Tällaisen tiedostaminen vaikuttanee myös puheeseen. Opitaan varomaan sellaisten lausuntojen tekemistä, jotka voidaan yhdistää esimerkiksi päihdemyönteisyyteen. Toisaalta haastattelemillani aikuisilla oli tavallisesti urheilullinen ja luontokeskeinen tausta, johon nähden esimerkiksi kertomukset erilaisten päihteiden tuottamista elämyksistä olisivat pikemminkin vaikuttaneet epäuskottavilta.

Aineiston asiantuntijoilla oli monia eri tapoja puhua nuorista ja he myös totesivat, etteivät he pystyneet sanomaan mitään nuorten elämyksistä yleensä. Ne nuoret, joiden parissa useimmat työskentelivät, eivät tavallisesti edustaneet heidän mukaansa keskivertonuorta. Olen nimennyt keskustelussa ilmenneitä erilaisia tapoja puhua nuorista yleiseksi, ammatilliseksi ja henkilökohtaiseksi puhetavaksi. Näidenkin puhetapojen sisällä on vaihtoehtoisia näkökulmia. Puhuja on näissä erilaisessa subjektipositiossa suhteessa kohteeseen, jota hän puheessaan määrittelee tietynlaisena. Kun nuorista puhutaan yleisesti tietynä väestöryhmänä, heidät kuvataan tällöin elämyshakuisina, viihdeorientoituneina,

koulutettuina, yhteiskunnan ja kaupunkikulttuurin uudistajina ja korkeaan elintasoon tottuneina toimijoina. Näissä tulkinnoissa on paljon yhteisiä piirteitä julkisuudessa esitettyjen sukupolvikuvausten kanssa. (Ks. Hoikkala & Paju 2002). Toinen puhetapa on muodostunut oman toiminnan ja ammatin kautta, jolloin erona ensin mainittuun nuoruuden kuvaukseen on se, että nuoret, joista puhutaan, ovat asiantuntijoiden tuntemia henkilöitä yksilöllisine tarinoineen. Tämä puhetapa on ymmärrysorientoitunut. Nuorten toiminnalle löydetään syitä, ja se näyttäytyy ymmärrettävänä tai sen ajatellaan noudattavan tiettyä rationaliteettia. Kolmanneksi nuoruuden puhetavaksi tunnistan omaan nuoruuteen liittyvän puheen. Nuoruuden erilaiset puhettavat kokemusten merkitysten pohdinnoissa limittyvät ja kilpailevat keskenään. Aikuiset myös tiedostivat aikuisten yleisen tavan moittia nuoria.

A: Nuoria on aina sanottu niin, että niinku, että ne yrittää niinku kahmia liikaa ja ne on niinku liian niinku ikään kuin ahneita ja itsekkäitä. Ne on nuoria, en mä näkis siinä henkilökohtasesti.. Aaa...Sitten kun puhutaan niinku no siis tottakai tää yks juttu on tää, että kun elämyksiä voi saada päihteistä. (H:ym) Se on tietysti riski. Äää.. aika paljon mä uskon, että monet nuoret, jotka käyttää päihteitä enemmän, niin ne hakee enemmän mielihyvää ja silloin niillä on myös, mä uskon aika monella on joku, joku tilanne, minkä takia just heillä on suuri tarve hakea kemiallista mielihyvää, et tottakai, mitä enemmän on saatavilla ja kun nuorena on mukava kokeilla niinku sillai...nuoruuden ongelma on se, että...aa.. aikuisen ongelma ehkä enemmänkin on se, että aikuinen laskee todennäköisyyksiä aina, ett me aina lasketaan, että no tavallaan sellaisia, että, jos tekee noin, niin siitä seuraa todennäköisesti[...]. (At11)

Toisten asiantuntijoiden näkemyksissä tulee myös esille haluttomuus määritellä elämystä. Kielenkäytön ja käsitteiden määrittelyn ajateltiin rajoittavan yksilöllisen kokemuksen mahdollisuuksia ja luovan malleja kokemusten nimeämiselle ja viimein myös niiden kokemiselle. Tavallaan he toimivat vastavoimana Ziehen (1991) esittämälle valmiiksi tulkittulle ja päälletunkevalle todellisuudelle.

A: Ei siinä mun mielestä oo ristiriitaa, se ett tota noin ni kyll tää elämä on muutenkin sellasta, että niinku ei se niinku jakaudu semmosiin lokeroihin, ett se kieli pyrkii jakamaan elämää lokeroihin, mutta ei elämä sinänsä ole olemassa lokeroissa (H: ymm) ei, ei elämässä ole sellasia mun mielestä sellasi rajoja niinku missään (H: joo), kaikki on kuitenkin kaikkee
H: Ymm miten tota sää ylipäätänsä erotat elämyksen jostain muusta?
A: se ett, jos tota se, kuka siinä on sitä kokemassa, niin se kokee sen elämyksiksi, niin se on silloin elämys, jos se ei sitä koe, vaikka se hyppäis Benji-hypyn, mitä meillä nyt ei täällä harrasteta, niin se ei oo sitt elämys, siinä se ero on. (At18)

Aikuisten erilaiset tavat puhua nuorista kuvaavat hyvin sitä eroa, mitä Schütz (2007) on ilmaissut lähimaailman ja kanssamaailman käsitteiden avulla. Lähimaailmassa ihmiset ovat välittömässä kosketuksessa toisiinsa kun taas kanssamaailmaan kuuluviin ihmisiin ei ole suoraa yhteyttä. He ovat välillisesti olemassa erilaisten kategorioiden, yleistysten edustajina ja tyyppinä. Heitä ei tällöin tunneta tai tiedetä yksilöinä eikä heidän kokemusmaailmaansa ole yhteyttä. Lähimaailman ihmisiin ollaan kasvokkaisessa suhteessa eli suhteet ovat sinäsuhteita tai vuorovaikutussuhteessa muodostuneita me-suhteita. Kokemusten tulkintaa voidaan tarkistaa toisen kasvoniilmeistä ja hänen suorista reaktioistaan. Sen sijaan suhteet kanssamaailmassa ovat nuo-suhteita. Ihmisiin ei olla kasvokkaisissa läheisissä suhteissa, eikä heidän kanssaan eletä samoja tilanteita. Vaikka haastatteluhetkellä puheenkohteena

olevat henkilöt ja heistä puhuvat eivät olekaan lähimaailman kaltaisessa vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden, niin yksittäiset ihmiset, joista puhutaan, ovat puhujille olleet myös lähimaailmaan kuuluvia. He ovat tällöin yksilöitä, joilla on omat ainutlaatuiset tavat reagoida asioihin ja kokea niitä. Nämä kuvatut maailmat eivät ole toisistaan erilliset vaan muodostavat jatkumon. Tyypin nimettömyys Schützin (2007, 347–348) mukaan vähenee sitä mukaa, mitä lähemmäs lähimaailmaa se voidaan tuoda. Lähimaailman ja kanssamaailman käsitteet kuvaavat sosiaalista, kokemuksellista ja ajallista etäisyyttä.

6.3. Sukupuolen merkityksestä elämysten kokemisessa

Elämyksellisyyttä korostavia toimintakenttiä on useita. Elämys määrittyy toimintaperustaisesti kullekin kentälle ominaisella tavalla. Matkailualan ammattilaiset käsittelevät käsitettä eri tavalla kuin kokemuksistaan keskustelevat koululaiset tai aistihavaintojaan keskenään vertailevat kulinaristit. Oletan myös sillä olevan merkitystä, ovatko kokemuksistaan kertovat naisia vai miehiä, tyttöjä vai poikia. Tässä alaluvussa käsittelen asiantuntijoiden käsityksiä tyttöjen ja poikien elämyksistä, niiden huomioon ottamista omassa toiminnassa ja toimintaan liittyvissä käytännöissä. Käytännöllä tarkoitan tässä vakiintunutta hyväksi havaittua toimintatapaa, jonka perusteita ei välttämättä ole tietoisella tavalla käsitelty. Butlerin (2006, 79–92, 234–236) mukaan erilaisten käytäntöjen kautta tapahtuu jatkuvasti yksilöiden muokkaamista ja sukupuolista muokkautumista, joka on pitkälti huomaamatonta ja saa näyttämään erilaiset taipumukset luonnollisina ja itsessään eroja selittävinä; toisto ja vakiintuneet ajattelutavat ylläpitävät käsityksiä joidenkin asioiden luonnollisuudesta. (Ks. Berger ym. 1998, 65–79; Käyhkö 2006.)

Sukupuoleen liittyvät pohdinnat eivät asiantuntijoiden toiminnassa olleet keskeisessä asemassa.¹³⁴ Tytöille ja pojille ei pääsääntöisesti tarjota erilaisia asioita, mutta jos ryhmässä on pelkästään poikia tai tyttöjä, sen oletetaan vaikuttavan toiminnan muotoutumiseen. Tyttöjen on esimerkiksi havaittu leireillä kiinnostuvan enemmän erilaisista keskusteluryhmistä ja tansseista, kun taas poikia kiinnostaa enemmän telmiminen ja fyysiset suoritteet. Sukupuoleen liittyvät ajatukset tulevat paikoin puheessa esille epäsuorasti olettamuksina siitä, että jokin toiminta tai harrastus itsessään selittää harrastajien sukupuolista jakautumista. Tämä kertoo jonkin toiminnan sukupuolittaisesta eriytymisestä suomalaisessa kulttuurissa.

Seikkailutoiminnan asiantuntijoiden näkemyksissä on aste-eroja sen suhteen, missä määrin he ajattelevat tyttöjen ja poikien toiminnassa ja elämyksissä olevan eroja. Osa asiantuntijoista ei tehnyt eroa tyttöjen ja poikien elämysten välillä, ja toiset pitivät tyttöjen ja poikien elämyksiä sekä samanlaisina että erilaisina. Toiminnan piiriin nähtiin limittyvän toisiinsa. Ne asiantuntijat, joiden mielestä tyttöjen ja poikien elämykset ovat erilaisia, selittivät eroja kulttuurisilla ja biologisilla tekijöillä. Lisäksi jotkut totesivat, etteivät he

¹³⁴ Tarkastelen sukupuolta tässä tutkimuksessa yhteiskunnassa vallitsevan käytännön mukaan, jossa ihmiset luokitellaan dikotomisesti syntymästä asti erilaisten kehollisten ominaisuuksien perusteella joko naisiksi tai miehiksi, heteronormatiivisen matriisin mukaisesti.

pystyneet sanomaan, millaiset asiat ovat elämyksiä vastakkaisen sukupuolen edustajille, kuten seuraavassa keskustelussa käy ilmi.

A: Hyvä, että kysyt ton kysymyksen, koska mistä mä voin tietää tyttöjen elämyksistä, kokemuksista yhtään mitään, ett onko niissä eroja?

H: Niin, ooks sä huomannu teidän ryhmätoiminnasta, näis leireissä, nauttiiks tytöt ja pojat erilaisista asioista sun mielestä?

A: Äää nauttivat samoista asioista ja erilaisista asioista kyllä eli ei voi ennustaa ainakaan kattavasti, että tämä naru vetää vain tyttösten kanssa tai tämä naru vetää vain poikasten kanssa. Sitä ei voi ennustaa. Sen sijaan voi ennustaa esimerkiks, että asioista puhuminen, jakaminen, merkitysten pohdiskeleminen niin joko tytöt tykkää niistä enemmän, tykkää siitä enemmän tai he ovat muuten vaan siinä parempia, mutta joka tapauksessa he tekevät sitä enemmän (H: Aha) jakaminen, puhuminen, kuvaileminen ja toinen, mikä tuntuu olevan tytöille joko helpompaa tai siis tuntuu olevan helpompaa, syytä en lähde tässä arvailemaan (H: Joo), on näitten asioitten suunnittelu, että jos ajatellaan, että homma on aina joku prosessi; alkaa näin, sisältää valmisteluvaiheen, niin tää vaihe on se, missä tytöt lähtee mukaan mielellään, kiinnittyy, en tarkota sitä, etteikö pojatkin mielellään lähtisi, mutta niin, selkeä ero tulee siinä, että ne tähän suunnitteluun, rakentamiseen, juonitteluun, tän tyylliseen pitkäjänteiseen touhuun ihan selvästi tytöt lähtee mukaan paremmin (H: joo) ja erittäin todennäköistä on, että myöskin sitten se [] jälkeen päin tapahtuva jakaminen, käsitteellistäminen,.. ni tottakai nää nyt olis jollakin tavalla suhteessa toisiinsa, että jos kerran on voimakkaasti sitoutunut siihen.[..] Pojilla on valitettavan usein, tuntuus olevan sellanen, en mä ny tiedä, onko se nyt varmaan mikään ominaisuus, ehkä se on tapa, johon on totuttu, ett mennään sisään toiminnan vaiheessa, kun toiminta on ohitte, tullaan siitä tavallaan ulos (At19)

Toiset eivät löytäneet sukupuolittaista eriytymistä elämysten kokemisessa. Eroja pidettiin yksilöllisinä.

H: Mutt ett elämykset ei sinänsä välttämättä oo sun mielestä erilaisia niinku nuorilla, tytöillä ja pojilla?

A: Ainakaan ne mitä tuotti silloin niinku näitä seikkailujuttuja näille ni mun mielestä he pärjäs siinä tai niinku mä en lähtis niinku erittelemään kauheesti, että tytöille ja pojille täytyis olla erilaisia juttuja. Totta kai ne nyt niinku luontaisesti on sitt, tulee jossain kohtaa, että tytöt on tai pojat fyysisesti vahvempia sum muuta, mutta ei sekään tuu, vasta ku joskus kolmentoista ja siitä ylöspäin ni, ehkä ni rupee tuleen sitä muutosta ett, ei ja miksei tytöt samalla tavalla ne pystyy pelaamaan jalkapalloa ja muuta niinku. Se on semmosta kaavamaista ajattelua, että on niinku, tää on tyttöjen juttu ja tää on poikien juttu, ett tyttöjen pitää leikkiä nukeilla ja pojat pikkuautoilla, ei tarvi sellasta olla. (At8)

Asiantuntijat pystyvät kuitenkin löytämään joitakin painotuseroja tyttöjen ja poikien kiinnostuksen kohteissa. Tyttöjen oletetaan kokevan esimerkiksi poikia useammin pienet asiat elämyksiksi. Pojat taas kiinnostuvat lähtökohtaisesti tyttöjä enemmän sellaisesta toiminnasta, joka sisältää riskejä ja joissa saa käyttää erilaisia välineitä ja osoittaa taitavuuttaan. Vaikka tyttöjen ja poikien välisistä eroista puhuttiin, haluttiin samalla välttää essentiaalisia oletuksia esimerkiksi pojille ominaisista toimintatavoista ja tuoda esille, että on paljon yksilöllistä vaihtelua.

H: Miten luulet, onks tyttöjen ja poikien elämykset erilaisia? Nääks sä niissä mitään semmosia painotuseroja, että antaa palautetta erilaisista asioista taikka muuta?

A: No mä luulen, että pojilla se tietysti perinteisesti on vähän sellasta äijätoimintaa, ett toimintaa.

H: Mitä se tarkoittaa tai miten se ilmenee?

A: No pojat tietysti haluaa useesti vähän enemmän sellasta, missä rytisee ja kolisee ja on se sitten musiikkii tai tota autoihin liittyvää tai sitten just ikään kuin miehekkäämpiä seikkailuja: kiipeilyä tai tälläsii juttui, splättistä tai näin pois päin. Mutt itse asiassa vielä nyt, ku mä mietin, justiin tytöillä on

myös lisääntynyt mun mielestä, tyttöjen niinku toiveet toiminnasta on hyvin paljon kyllä samanlaisia. He haluaa pelata sähköä ja he haluaa, että leireillä mennään laskeutumaan tai, ett leireillä tosiaan kalastetaan tai (At12)

Tyttöjen ja poikien elämyksellisyydessä havaittuja eroja selitettiin muun muassa hormonaalisilla tekijöillä.

H: Mites tota tytöt ja pojat, onks he jotenkin erilaisia tän elämyksellisyyden suhteen? Ett ooks sä huomannu työssäs taikka..

A: Kyllä mun mielestä pojat on toiminnallisempia selkeesti enemmän. Niillä tämmöset niinku, no se riippuu kyllä pojasta. Kyllä pojissakin on semmosia, jotka voi saada niistä pienistä asioista elämyksiä, mutta musta tytöillä niinku yleisemmin. Niin ne pystyy saamaan ilman tämmöstä korkeamman profiilin toimintaa, niitä voimakkaampia tämmösiä tunne-elämyksiä, jotka jää todella mieleen.

H: [...] mistä se mahtaa johtua, ett pojat tarttee tommosia katolta pää alaspäin -tyyppisiä enemmän?

A: Ne on vaan erilaisia, ne on eri tavalla rakennettu. Testosteroni on erilainen hormoni.[...]

H: Joo et poikia viehättäis enemmän tää toiminnallisuus kuin tyttöjä. Tytöillä on sitten, minkälaiset olis sitten tytöille semmosia tunnusomaisempia elämysten antajia?

A: Kyllä ne nauttii kauheesti jostain tanssista tai kirjoittamisesta tai maalaamisesta tai tota ystävytydestä. (At20)

Kulttuurisilla perinteillä ja median luomilla mielikuvilla ajatellaan olevan suuri myös merkitys siihen, miten nuoret toimivat ja miten he ajattelevat muiden odottavan heidän toimivan. Paineet stereotypioita noudattavaan käyttäytymiseen ilmenee toiminnasta kieltäytymisenä: statukseltaan epävarmoiksi luokitelluissa tilanteissa ei aina mennä mukaan omaa sukupuoli-identiteettiä uhkaaviin toimintoihin. Pojilla sosiaalisten paineiden ajatellaan liittyvän rohkeuteen ja suoriutumiseen. Tytöillä ne liittyvät omaan ulkomuotoon ja viehättävyyteen, kuten seuraavassa puheenvuorossa käy ilmi. Asiantuntija pohtii ylipainoisen tytön kokemusta itsestään.

A:[...]Se ei voi tehdä mitään juttuja, koska se koko ajan miettii, että nyt kaikki näkee[...] tämmönen niinku roolimatriisi kaventuu ihan hirveesti siitä, kun ne joutuu jättämään kaikki semmoset hommat pois missä niitten kroppa näkyy, vaikka sehän näkyy silti, ettei ne niinku pääse sitä pakoon kuitenkaan, ja sitten kuitenkin-

H: Ehkä siinä on se, että yhteiskunta arvottaa niinku naista aika pitkälle kuitenkin edelleenkin ulkonaisten ominaisuuksien mukaan, ett he kokee jotenkin hirveen hankalaks sen tilanteen?

A: Joo, et se on niinku, ett jos mulla on tässä poikia ryhmä ja mä laitan niille valjaita päälle, niin ne pojat, ei ne niinku sitä, että minkä näkösiä ne on, viis-, kuustoista vuotiaita, vaikka siinä ois tyttöjäkin paikalla ja niinku (H: ymm) ne laittaa ne valjaat, koska se juttu on se, että nyt valjaat päälle. Tytöt taas niinku, [...], niillä menee pitkä aika siihen kun ne miettii, ett miltä mä sitten näytän noi päällä [...], että sitten ei voi tehdä ja sitten, jos joku niinku hiukankin isompi tyttö laittaa ni, tää on myöskin valtavaa yleistystä.[...] Sitten ku ne lopulta laittaa valjaat päälle, ni sitten ne niinku häpee itseensä ja sitten ne keskittyy siihen, miltä ne näyttää (H: Joo) siihen niin. Tavallaan ikään kuin se niitten niinku elämänkenttä on siinä, että näyttääks ne hyvältä vai eiks ne näytä hyvältä ja sitten se, sen ikään kuin sen niinku yläotsikon alla tehdään jotain, jos näytetään hyvältä tai ainakin omasta mielestä riittävän hyvältä, ni sitten voidaan tehdä jotain muutakin. (At11)

Edellä ollut kuvaus tuo esille itsereflektiivisyyden sosiaalisen ulottuvuuden eli toisten katseen tiedostamisen kontrolloivan vaikutuksen (vrt. Foucault 2005a.) Nuorista oli tehty seikkailullisten toimintojen yhteydessä myös yllättäviä havaintoja. Tytöt saattavat odotusten vastaisesti ryhtyä vaativaksi arvioidussa tilanteessa poikia helpommin tehtävän

suorittamiseen.¹³⁵ Tätä asiaa osaltaan selittävät kulttuurisen sukupuoli-identiteetin rakentumisen käytännöt. Lehtosen (1995, 30–35, 65) mukaan hegemonisen maskuliinisuuden määreet ovat kulttuurissamme säilyneet melko pitkään samanlaisina, ja maskuliinisen statuksen säilyttäminen edellyttää jatkuvaa suoriutumista, naisellisenä pidetystä erottautumista sekä valta-aseman osoittamista (vrt. Coles 2008, 233–235, 246). Kulttuurisesti tytöillä on lupa osoittaa epävarmuutta ja pelkoa, mikä näin mahdollistaa huimiinkin tilanteisiin mukaan menemisen, kun taas pojat pelkäävät kasvojen menetystä ja tunteiden osoittamista. Pojat ovat epävarmoja siitä, pystyvätkö he aktuaalisessa tilanteessa selviytymään miehisen roolin esityksestä (ks. Goffman 1971, 23–34, 184, 270–273; Oinas 2003, 32). He saattavat vetäytyä tilanteesta; näyttämölle ei astuta eli tilanteeseen ei mennä mukaan. Tämän kaltaisten tilanteiden muodostumista koetetaan seikkailutoiminnassa erityisesti välttää. Myös hiljaisina pidetyt nuoret voivat vastaavanlaisissa tilanteissa helpommin osallistua toimintaan. Heidän sosiaalinen statuksensa ei aseta heille liian suuria odotuksia tilanteessa pätemisestä.

H: Mites tytöt ja pojat, onks tyttöjen ja poikien elämykset erilaisia? Näätteks te omassa toiminnassa, et ne poikkeis toisistaan?

A: Pojilla tää omien kasvojen menetyks. Nyt tää on tietysti, näinhän ei saisi niinko ohjaustilannet koskaan edes rakentaa, että syntyis tämmönen mahdollisuus ja sitä me vähän koitetaan kyll välttääkin sillä. Tää tulee näkyviin erityisryhmillä, tarkkailuluokan tytöillä ja pojilla. Ku tarkkiksen poikaryhmälle tarjoaa, no vaikka se laskeutuminen, ni siellä tulee kummallisia selkävaivoja, lääkäri kielsi sitä ja tätä ja tuota (H: Joo). Ei oteta sitä riskiä, että heittäydytään tilanteeseen, jossa sitten todelliset tunteet paljastuu, pelko, jännitys ja jalkojen vapinan muodossa tai jotain tällasta. Tytöillä on jotenkin, nyt puhutaan [...] oikeestaan 13–18-vuotiaista, niin tota heillä on jotenkin niinkun suuempaa, selkeämpää. He ei sikäli, mun kokemus on se, että he ei sinällään niinko, se tämmönen oma rooli ryhmässä, sillä on pienempi merkitys ja silloin pystytään heittämään itsensä likoon erilaisiin aktiviteetteihin toisella tapaa (H: Joo) ja silloin, niinkon tää tarjottujen keinotekosten elämysten hakemiseen tule se ero, ett tyttöryhmille jotkut köysiaktiviteetit on helpompia elämysten lähteitä kuin poikaryhmille, koska poikaryhmään tulee mukaan niin paljon semmosia estolementtejä (H: Joo) mutta sitten taas, jos ajatellaan niinku elämyksiä elämyksinä niin, en mä pystyis erottelemaan arkielämän elämyksiä, että miten ne voisi erota tytöillä ja pojilla, siis tottakai lähteet on varmaan erilaisia johtuen siitä, että eletään kuitenkin hiukan, siis maailmat on tietysti limittäin ja lomittain, mutta on siä tiettyjä kärkiä, joissa sitten pojat on keskimääräistä enemmän ja tytöt keskimääräistä enemmän kun sitt toiset. (At15)

Tyttöjen ja poikien toiminnassa ilmeneviä eroja selitettiin myös identiteettikriisiin liittyvillä piirteillä, kuten tyttöjen ja poikien sukupuoli-identiteetin muodostuksen erilaisuudella.

A: Tunnelmaherkempiä (tytöt), miehet ovat kolmiulotteisempia visuaalisuudessaan,... Että ne mitkä, jotenkin turvallisuuden kautta heräävä herkyys, sen tyyppiset. Mutta sitten tällä ei oo mitään tekemistä sen kanssa, että jos on pelkoa herättävä harjote, että tytöt tekis niitä nuorena vähemmän kuin pojat. Tai pelokkaammin, päinvastoin, koska se liittyy taas mun mielestä siihen, että tytön turvallisuus ... perusturvallisuus on keskimääräisesti suurempi kuin pojan, koska hänen ei ole koskaan tarvinu muuttaa samaistumisen kohdettaan, niinku miehen äidistä isään, joka on paha käppi. (H: joo) [...] (At21)

¹³⁵ Vaativilla suorituksilla tai korkeamman profiilin toiminnalla tarkoitetaan perinteisiä seikkailuharjoitteita. Ne ovat fyysisesti vaativampaa ja näyttävämpää toimintaa, kuten kiipeilyä tai kalliolta köyden varassa laskeutumista.

Asiantuntijoiden mukaan nuorten ryhmissä on tärkeää hyväksynnän saaminen. Kulttuurisesti pojat ovat hakeneet hyväksyntää toimimalla ja tytöt taas poikia enemmän ulkonäköön liittyvillä asioilla (ks. Tolonen 2001, 183–187, 196–198). Näihin eriäviin tapoihin heitä myös kulttuurisissa ja kasvatuksellisissa käytännöissä ohjataan edelleen. (Tolonen 2002, 265; ks. myös Gordon ym. 1992; 2004; Koski 1999, 45–46.). Ympäristöt erilaisine asioineen ja palkitsemiskuvioineen ovat eriasteisesti sukupuolittuneesti merkityksellistettyjä.¹³⁶ (Ks. esim. Grabrucker 1991, Lahelma 1992; Tolonen 1999; Miller ym. 1998, 119–120; Keltikangas-Järvinen 2006).

H: Tarjooteks te erilaisia asioita tytöille ja pojille? Miten sä näät niitten aseman?

A: Lähtökohtasesti ei (H: Ei) Siis kyllä ää.. se perusajatus, ett ku me tehään jotain niin me tehään yhdessä ja ää tehään jotain, joka on jännittävää, jossa saa kokeilla jotain, mitä ei oo ennen tehty. Se on niinku semmosia perusajatuksia ja aikuisten kanssa ja tolkullisilla säännöillä ja silleen jotenkin niin samalla lailla tytöille kuin pojillekin, ett joissain niinku.. ää mun mielestä siinä on semmonen ero, että pojilla on suurempi tarve tehdä joku juttu siis sillai, että niillä on vaan joku semmonen, outo semmonen voima. Mä en tiä liittykö se sukupuoleen vai. Mun mielestä se liittyy. Joku tai sitt ehkä siihen roolittamiseen, mikä kuuluu sukupuolen sisään, ett pojilla on joku semmonen niinku propelli, joka työntää niitä tekemään näitä kaikkia asioita, on niistä siihen tai ei. Niitten on vaan pakko vähintään koittaa tytöt enemmän sillai pystyy maisteleen niitä asioita (H: Joo) Ja tyttöjen ei oo, tyttöjen ei oon niinku, se on niinku, se on tytöillä niinku parempi, että poikien on pakko, jokaisen pojan on pakko ajaa mikroautoo taikka että sitten jotain tälläisiä juttuja, koska niitten vaan täytyy, tykkää ne tai ei. On se niinku niitten, niinku, sopii se tai ei, niitten on pakko (H: Joo) Tytöt taas pystyy sanomaan, että hän ei tota, ett se on niinku tytöillä parempi (At11)

Vaikka nuorena pyritään olemaan yksilöllisiä ja erilaisia, erilaisuudella on oletettavasti myös rajansa. Nuorilla on tietyt marginaalit, joiden sisäpuolelle valintojen tulee sijoittua. Tämä nuorten tapa vertailla omaa toimintaa muiden nuorten toimintaan voi johtaa tietyn keskimääräisen tyylin omaksumiseen eli tuottaa homogeenisuutta yhteisön jäsenten kesken ja vahvistaa näin vallitsevia käytäntöjä. Sellaisia valintojen tekeminen, joita yhteisössä pidetään liian erilaisina, vaatii nuorelta erityistä rohkeutta (ks. Tolonen 2002; Miles ym. 1998, 89–94).

Sukupuolen merkitys toimintaa suunniteltaessa ja toiminnan aikana

Toiminnan suunnittelu jommallekummalle ryhmälle voi helposti toistaa stereotyyppisiä käsityksiä tyttöjen ja poikien kiinnostusten kohteista. Tämä tuli esille muutaman asiantuntijan puheessa keskusteltaessa siitä, miten tyttöjä tai poikia on toisinaan huomioitu erillisinä ryhminä kyseessä olevan kasvatuksellisen tahon toiminnassa. Tytöille saatettiin järjestää tyttöjen iltoja ja pojille vastaavasti poikien iltoja. Tyttöjen illoissa jutellaan muun muassa naiseksi kasvamisesta ja seurusteluun liittyvistä asioista (vrt. Honkasalo 2010, 94–96). Poikien kanssa asioista keskustelun ei kuitenkaan ajatella suoraan onnistuvan. Mieheksi kasvamiseen liittyvien kysymyksien käsittely on hyvä ujuttaa muun tekemisen yhteyteen.

¹³⁶ Thanteet ovat erilaisia ja näiden ihanteiden mukaan samanlainen käytös, kuten esimerkiksi Tolosen (1999, 152–155) tutkimaa äänen käyttöä, arvioidaan sukupuolittuneesti. Erilaiset äänenkäytön tavat ilmentävät myös moninaisuutta ja stereotyyppioita tukevien odotusten rikkoutumista nuorten koulu-yhteisössä.

Haastateltavat saattoivat myös havaita, että vain tytöille järjestetään keskusteluiltoja, jotka liittyvät naiseksi kasvamiseen, mutta pojille ei ollut mieheksi kasvamiseen liittyviä iltoja ollenkaan.¹³⁷ Kärjistäen voin todeta, että se, että tytöt tarvitsevat erityistä tukea naiseksi kasvamisessaan osoittaa, että naiseus on jotain, mihin pitää erityisesti tyttöjä ohjata, kun taas mieheksi kasvamiseen ei ilmeisesti ajatella liittyvän erityistä opeteltavaa. Tällaisen keskustelukulttuurin ylläpitäminen tyttöjen naiseksi kasvamisen ympärillä myös tuottaa erityistä sukupuolista tietoisuutta. Naiseus konkreettisesti tulee näin tehdyksi ominaisuudeksi, kun taas mieheys on tekemättömyyttä ja asioiden jättämistä silleen, mistä kielii perinteinen lausahdus ”pojat ovat poikia” (vrt. Saarikoski 2003). Heidät tulee jättää rauhaan. Naiseus on oman itsensä aktiivista muuttamista, mieheys taas edustaisi enemmän mukautumattomuutta. Erottelu on käsitteellinen, sillä sukupuolta tuotetaan koko ajan toistuvien tekemisien ja tekemättä jättämisen kautta.

H: Joo, niin tytöt ja pojat, mitä sä ajattelet niistä, onks teillä toiminnassa jollakin tavalla huomioitu heidät erityisesti vai meneeks he siinä samassa? Tarjooteks te erilaista toimintaa tytöille ja pojille? Onks siinä eroo?

A: No se vähän vaihtelee (H: Joo), ett välillä meillä on ihan tytöille suunnattuja tyttöryhmiä, tyttöjen iltoja ja siihen liittyviä juttuja naiseks tulemiseks, niihin mä en oo hirveesti tutustunu, ett mutt (H: Joo) Silleen niinku on semmosta, niinku semmosta, mitä on olla tyttö, mitä on olla nainen, suhteet poikiin, meikkaaminen ja ruokakulttuuri, terveys ja kaikki tämmöset ja sitten --

H: Onks vastaavaa sitten pojille tarjolla?

A: Pojille ei oo ollu vastaavaa. Mä itse asiassa nyten siihen niinku havahdun ettei..(At12)

Vastaavanlaisella tavalla toimintaa on eriytetty toisen kasvatuksellisen tahon nuorisotyössä, kuten seuraava tekstipätkä ilmentää.

A: ää no tyttöjen illassa me ollaan puhuttu niinku naiseuteen liittyvistä asioita ja niinku myöskin ehkä seurustelusta ja seksuaalisuudesta niinku naisten kannalta (H: Joo) ja poikien illassa ne on ollu tämmöstä saunomis, grilliosastoo ja sitten on niillä ollu jotain ohjelmaakin siinä, mutt, ett ne on miettinyt jonkun, niinku ne on ollu semmosii, ett ku me ollaan enemmän ehkä niinku poh-, pohdiskeltu niin ne on ollu enemmän semmosii niinku toimintajuttuja ne poikien illat

H: Miksei pojille puhuta mieheyteen ja seksuaalisuuteen (V. Kyllä) liittyvistä?

A: Kyllä niistä puhutaan, mutta poikien niinku puhuminen niistä asioista niin ehkä he on niin, niille on helpompaa tehdä sitä jonkun niinku, vaikka saunanlauteilla istumisen kautta (H: Joo) Kun se, että istutaan piirissä ja keskustellaanpas nyt miltä meistä tuntuu olla miehiä, ett se ei oikein toimi niinku pojille. (At13)

Asiantuntijoiden kuvaukset tukevat aikaisempien tutkimusten tuloksia siitä, että tytöt harjaantuvat omissa alakulttuureissaan taitaviksi sosiaalisilta taidoiltaan (Lähteenmaa 1996), kun taas pojat sosiaalistuvat alakulttuurisissa käytännöissään kilpailulliseen toimintatapaan ja yksilöllisen menestyksen ja kunnian ideaaleihin (ks. Vaaranen 2004). Tyttöjen on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu olevan poikia suvaitsevaisempia asenteiltaan ja kannattavan poikia enemmän tasa-arvoa (ks. Helve 2007; Poutiainen 2007, 169). Pojat eivät samalla tavalla siirry naisellisiksi mielletyille alueille, kun taas tytöt ylittävät näitä erilaisiin stereotypioihin perustuvia raja-aitoja helpommin omassa toiminnassaan. Pojat vaalisivat

¹³⁷ Edellä mainitut toimintamuodot eivät liittyneet varsinaiseen seikkailutoimintaan, vaan ne ovat instituution puitteissa nuorille järjestettävää nuorisolle suunnattua toimintaa.

näin hanakammin maskuliinisuuden aluetta kuin tytöt feminiinisuuden aluetta (vrt. Ilmonen 2007, 280–281). Tytöt taas aikaisempien tutkimusten mukaan kontrolloivat enemmän toistensa toimintaa suhteessa poikiin. Kurin pitämisen keinot kietoutuvat maineen menettämisen ympärille (ks. Tolonen 2001, 223–239, 251; vrt. Jokinen 2003, 122–124).

Seikkailutoiminta itsessään voidaan nähdä perinteistä maskuliinisuutta tukevaksi. Toiminnassa on mukana ideaali vaikeissa olosuhteissa selviävästä sankarista, joka voittaa pelkonsa, kykenee liikkumaan hankalissa maastoissa ja hallitsemaan erilaisia välineitä (ks. Jokinen 2003, Tiihonen 1994, 222–245). Aktiviteetit, joista seikkailutoiminta pääasiassa muodostuu, liitetään niin ikään miehiseen toiminta-alueeseen pikemmin kuin kulttuurisesti naisiseksi ymmärrettyyn kenttään. Pääsääntöisesti asiantuntijat suhtautuvat omaan toimintaansa ongelmattomasti; seikkailutoimintaa koskevissa analysoinneissa ei juuri nosteta esille esimerkiksi toiminnan kietoutumista hegemonisen maskuliinisuuden ideoihin. Käytännön toiminnan organisoinnissa näyttää vallitsevan sukupuolineutraaliuden ajatus, eli asiaan ei kiinnitetä erityistä huomiota. Tämä ei silti tarkoita sitä, etteivätkö nämä asiat vaikuttaisi toimintaan. Sukupuolirooleja koskevasta binariteetteja rikkovasta ajattelutavasta antaa viitettä toisten asiantuntijoiden pyrkimys kyseenalaistaa sukupuollittuneet erot ja korostaa erojen yksilöllisyyttä.

Seikkailukasvatus erilaisine retkeilypainotuksineen saattaa tukea perinteisesti maskuliiniseksi ymmärretyn identiteetin rakentamista. Toisaalta ryhmätyöosuuden painottuminen ja tunteiden jakamiseen keskittyvät harjoitteet voimistavat feminiiniseen puoleen liitettyjä taitoja. Toiminta onnistuu sovittamaan yhteen erilaisia toiminnan ja itseilmaisun kenttiä sekä luo puitteita mahdollisten rajojen hälventämiseen erilaisten toiminnallisten luokitusten välillä sen mukaan, miten mahdollisuudet käytetään ja miten toimintaa toteutetaan. Kysymykset sukupuolen merkityksestä seikkailutoiminnassa tulivat osalle haastatelluista yllätyksenä ja he olivat kannanotoissaan hyvin varovaisia. Se ei ollut päällimmäisin asia, jota toimintaa järjestettäessä pohditaan.

6.4. Nuoret seikkailutoiminnan kohderyhmänä

Seikkailukasvatuksen ydinajatuksena on tuottaa ihmisille itseluottamusta rakentavia kokemuksia. Lähtökohtina ovat tekemällä oppiminen, ryhmässä toimiminen ja erilaisten kokemusten ja tilanteiden jakaminen (Karppinen 2005; Lindfors 1996, 65–66). Seikkailu- tai elämystoiminnassa kokeillaan erilaisia rooleja, kehitetään sosiaalisia taitoja, annetaan vastuuta sekä haetaan erilaisia peilipintoja erilaisten harjoitteiden avulla turvalliseksi koetussa ryhmässä (Nyqvist 1992, 51–58; ks. Lehtonen 1998).¹³⁸ Seikkailutoiminnan ajatellaan sopivan lähtökohtaisesti kaiken ikäisille ihmisille. Nuorille se antaa turvallisen areenan erilaisten rajojen etsimiseen ja riskien ottamiseen. Toiminta tarjoaa heille itsenäistä

¹³⁸ Suomessa on erilaisten seikkailullisten nuorisoprojektien tavoitteena ollut usein nuoren elämänhallinnan lisääminen, joka projektin suuntautumisen mukaan on saanut erilaisia sisältöjä. Se on voinut merkitä itsenäistymistä, työllistymistä tai päihderiippuvuudesta vapautumista (ks. Veijola 2005; Vehviläinen ym. 2001).

päättävävaltaa, jota usein seikkailutoiminnan asiakkaisiin lukeutuvilla nuorilla on asiantuntijoiden mukaan ollut vähän omaa elämää koskevilla kysymyksissä. Myös uudelleen sosiaalistaviin hankkeisiin sisältyy helposti sisään rakennettuna epäluottamus, mikä saattaa lähtökohtaisesti tehdä hyvää tarkoittavat aktivoinnit leimaaviksi ja nuoren oman arvontuntoa loukkaaviksi (Pohjola 2001, 187–190, 200). Aktivointipyrkimykset näyttäytyvät Pohjolan mukaan hallintana, erilaisuuden tuottamisena ja ylhäältäpäin tuotuna interventiona. Tätä asetelmaa halutaan muuttaa elämyspedagogisessa lähestymistavassa.

A: Kyllä se on ollu se, että me ei tuoda mitään, ett kun ne on eläny koko elämänsä sillä lailla, että joku ohjaa niitä ett, nyt meet sossuun hakeen rahaa, nyt oot sitä ja tätä ja joka puolella on ollu niinku auttajia näin, mutt sulle on vaan niinku tyrkytetty yhdestä suunnasta, ett tee, toimi tällä tavalla (H: ymm) ja jos ajatellaan konkreettisesti jotain tämmösiä palaverite, mitä niinku nuorten kanssa pidetään, vaikka jossain nuorisokodissa. Sitt siellä on niinku kodin edustaja, omahoitaja, sossu, siä voi olla vielä joku psyk-, joku jonka luona sä käyt juttelemassa ja kaikki istuu niinku näin ja sä oot siinä (H: ymm) ja, ja koko se niiden elämä on ollu sitä, että on sanottu, ett tee näin, tee näin, tuu silloin sinne ja tuu tänne ja mee sinne ja tonne, ni se paras palaute täällä meille on kyll ollu se, että ne on ensimmäistä kertaa elämässään kokenu olevansa hyödyks ja arvostettuja henkilöitä, koska ne on saanu itse päättää asioita (H: ymm. Joo) Se on niinku ollu mun näkemykseni mukaan se suuri juttu (At10)

Seikkailullisen toiminnan ajatellaan soveltuvan nuorille monesta eri syystä; omien tunteiden ilmaiseminen verbaalisesti on nuorille vaikeaa, he ovat fyysisessä kehityksessään intensiivisessä vaiheessa ja he ovat enemmän oman elämänsä sisällä, eli he eivät pysty ottamaan samalla lailla etäisyyttä oman elämänsä tapahtumiin kuin aikuiset. Lisäksi heidän toiminnassaan korostuu toveriryhmän merkitys. Nämä asiat voidaan yhdistää seikkailupedagogiikkaan perustuvassa toiminnassa. Toiminnallisuus on myös hyvä tapa poistaa uusiin tilanteisiin liittyvää epävarmuutta, aktivoida, houkutella nuoria mukaan toimintaan ja tutustuttaa ihmisiä toisiinsa.

A: että täällä kaupungissa on niin helppoa, jos tulee niinku vastuu-, vastoinkäymisiä. Alkaa vaikka satamaan tai, ei oikein niinku tuu toimeen nyt tässä porukassa tai jotain, niin täällä ei tarvi oikeestaan tietää muuta kuin sen oman bussiaikataulun, millä pääsee pois siitä tilanteesta kotiin tai sitten, jos tulee paha keli ni mennä lähimpää hampurilaisbaariin istumaan ja se on niinku se, ett se ei vaadi niinku mitään. Sä vaan meet ja pakenet oikeestaan siitä tilanteesta, kun taas tuolla, kun ollaan tekemässä näitä asioita, ni sieltä ei pääse mihinkään, vaan siellä pitää toimia ja tuota ratkaista ne asiat jollain tavalla ja samahan se on täällä arkielämässä, että jos meinaa pärjätä täällä ni, ei voi mennä sinne hampurilaisbaariin istumaan vaan ja odottaa, että se sade loppuu tai ajaa kotiin ja mennä sängyn alle piiloon ja näin ja sitten tietysti toinen asia on se, että, että minkä takia on niin hyvä tämmönen niinku toiminnallinen kasvattaminen, jos sitä sanaa voi käyttää, tätä kasvatussanaa, niin tota se on se, että, jos vertaa öö aikuista johonkin tämmöseen kahvitilaisuuteen, että tulee, tullaan johonkin ja ihmiset on, ei tunne toisiaan kovinkaan hyvin ja sitt mennään siihen paikkaan ja siellä on sitt kahvitus ja istutaan sohvan reunalle tai jonkun pöydän ympärille, ni onhan se hirveen jäykkä tilanne ja semmonen, ett mitä tässä nyt puhuis ja muuta, kun taas, jos se sama tilaisuus olis sillä tavalla, että siellä ois esimerkiks vaikka tikanheitto tai omenanpoimintaa tai mitä vaan, jonka kautta voi alkaa niinku keskustelemaan ja, ja tekemään asioita, niin se ryhmäytymistilanne ja muutenkin se vaivalloinen istuminen vaan, ni se poistuu ja sitt se koko asia niinku alkaa menemään itsestään. (At10)

Asiantuntijat korostavat sitä, että kaikki nuoret eivät kiinnostu yhdestä ja samasta asiasta. Poikien oletettiin kuitenkin hyötyvän keskusteluun perustuvista toiminta- ja tukimuodoista ikäisiään tyttöjä vähemmän. Toisaalta aikaisempien tutkimusten mukaan tyttöjen

voimakkaaseen fyysiseen itsensä ilmaisemiseen on suhtauduttu torjuvammin erityisesti silloin, kun ilmaistaan negatiivisia tunnetiloja, kuten vihaa ja suuttumusta (Näre 1999; Nykyri 1998; Virkki 2004). Tyttöjen kynnys ilmaista itseään toimimalla fyysisesti on korkeampi. Tämän heikomman kyvyn tai haluttomuuden ilmaista itseään verbaalisesti oletetaan olevan yleisempää niiden tyttöjen ja poikien keskuudessa, jotka valitaan seikkailupedagogiikkaan perustuviin projekteihin.

A: Ja määh varsinkin uskon, että meidän asiakkaat on sellasia, että nääh ei oo kovin sellasia niinku puhujia (H: Joo) Siis se, ett nääh on sellasia nuoria monta kertaa, monet näistä, [...] ei tietysti kaikki [...] on sellasia, joihin on jo monin eri tavoin yritetty puhumalla ja puhumisen kautta saada kontakti. Näillä on kuinkahan monta lappua näillä on ollu jo koulukasissa tai muualla, [...] että tässä on tavallaan semmonen toisenlainen näkökulma (H: joo) sellanen että, otetaan ne vaan mukaan koko ajan kamalasti puhumatta, hehe niinku silleen ja tehdään asioita yhdessä ja sen tekemisen kautta niinku eletään oikeesti yhteistä elämää. (At11)

Eräs asiantuntijoista toteaa puhuttaessa seikkailutoiminnan vahvuksista, että ns. vaikeuksiin joutuneelle nuorelle on usein muodostunut epäluottamus sanojen ja niiden erilaisia asiantiloja aikaansaavan funktion suhteen. Keskustellut asiat eivät itsestään selvästi realisoidu tai tarkoita mitään konkreettista. Samanlaista epäluottamuksen sävyttämää suhtautumista aikuisiin ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin on havaittu koulukotia käyneiden nuorten keskuudessa aikaisemmissa tutkimuksissa. Aikuisten ei ajatella ymmärtävän, ja siksi heille puhumista voidaan pitää turhana (ks. Pösö 2004, 77, 87–91).

A: No en usko, että kaikille nuorille tekeminen on just varmasti paras ja oikea vaihtoehto siis ei, mä en missään, hetkeekään usko, että tää on nyt joku semmonen juttu, joka on yks yhteen joka ikiselle (H: Joo) se paras vaihtoehto, mut se että näistä mun asiakkaista niin mun mielestä näiltä nuorilta puuttuu lähinnä, mitä näiltä puuttuu? Näiltä puuttuu semmosia pitkäaikaisia täyspäisiä ja myönteisiä aikuiskontakteja. (H: Joo) mun mielestä tää on se, mitä nääh nuoret on vailla (H: Joo) nääh on vailla aikuiskontakteja, jotka olis niitten kaa jotenkin, jotka olis sellasia järkeviä aikuiskontakteja (H: Joo), jotka aidosti olis niinku aikaa elää yhdessä (H: ymm) ja ääh se, mitä nuoret saa tosi paljon, nuoret saa nykyään tosi paljon tietoa ja nuoret saa kuunnella tosi paljon puhumista ja juttelua monesta suunnasta [...] Meidän palveluista valtaosa on sellasia, että joku istuu sua varten ja kuuntelee sua ja se on ihan hyvä, mutta kun ruvetaan laskemaan näitä, että esimerkiksi kuinka, kuinka paljon on erilaisia paikkoja, jossa joku kyllä ottais sut heti vastaan ja kuuntelee, kun sä puhut. Kaikki koulun organisaatiossa, kaikki opot, erityisopettajat, kuraattorit, kaikki mielenterveyspalvelut, seurakunnan kaikki mahdolliset palvelut, kriisipisteet ja joka paikassa niinku on, on ihan sitä varten. Sitten on sellasia nuoria niinku on itse asiassa aikuisiakin, jotka ei oo puhumalla vahvimmillaan tai, jotka ei ikään kuin jaksa sellasta, minkä ne kokee lässytykseks tai sitten ne jotenkin ääh ne ei tunnu todelta, jos joku asia puhutaan, ni se ei oo totta. (At11)

Luottamuksen puute kohdistuu kielen symbolifunktioon, eli sanat eivät itsestään selvästi merkitse minkään poissaolevan tulemistä läsnäolevaksi. Tätä epäluottamusta ajatellaan voitavan vähentää nuorten kanssa toimimalla, jolloin merkitykset ikään kuin rakentuvat uudelleen. Toisen asiantuntijan mukaan kielellisesti asioita käsiteltäessä ollaan helposti negatiivisissa kehissä; siinä, miten ei osata, ei kyetä tai miten ei koskaan onnistuta. Tällaisia negatiivisia ajattelun kehiä voidaan lähteä purkamaan kokeilemalla ja harjoittelemalla asioita.

Edellä esitetty puhumiseen pohjautuva auttamiskuvio tuo myös esille tietynlaisen tunnustamiseen pohjautuvan toimintatavan, jossa autettavan oletetaan kertovan hänen omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Asetelmallisesti tämä voidaan kokea keinotekoiseksi ja vallankäyttöä sisältäväksi tilanteeksi. Kaikki eivät myöskään halua altistua niille subjektiivista rakentaville menetelmille, joilla suhdetta itseän pyritään luomaan, eivätkä puhua yksityisyyteen liittyvistä asioista tai asettua näkyväksi tehtävän objektin rooliin (vrt. Foucault 1998).

Yhtenä keskeisenä edellytyksenä onnistumisten kokemusten syntymisille on yksilöiden kyky ottaa asiat avoimesti vastaan. Tämä edellyttää luottamusta ja kokemusta turvallisesta ryhmästä. Turvallisen ryhmän merkitystä korostaneen asiantuntijan mukaan luottamus mahdollistaa tunteiden kokemisen. Kun voi luottaa, ei tarvitse pelätä omien tunteiden ilmaisemista. Seuraavassa tekstissä haastateltu kuvaa ei-kehiä mahdollisuuksia rajoittavina tilannearvioina.

A: Joo, ni tai niinku siinäkin näyttää siltä, ett kun ihmisten kanssa keskustelee, niin tota kauheen äkkiä ollaan esimerkiks semmosess, täss mun nykyisessä ympäristössä, (H: ymm) lähdetään nyt siitä sitten, sellaisissa kielteisissä niin sanotuissa, kielteisissä tai ei-kehissä, ett kerrotaan niinku kielteisiä asioita, negatiivisia asioita ja ongelmia ja pulmia ja, sitten, miten niitä yritettiin ratkaista ja, miten tota näkyy arjessa. Semmosta voivottelua se on se kielen rakenne usein (H: Joo) ja sitt keskustelussa on kauheen vaikee muuttaa sitä voivottelua tai semmosta niinku tämmöstä kielteistä ilmaisun kehää (H: Joo), mutt sitt, ku ruvetaan tekemään jotakin tai lähdetään seikkailemaan niin siinä on heti semmonen niinku asia, ett siin ei voivottelu auta kovin pitkälle vaan, että täytyy kattoo, miten me selviämme tästä asiasta, joka meillä on edessä. (At4)

Seikkailutoimintaa voidaan tarkastella myös tietynlaisena subjektiviteetin muodostamisena; erityisen itsesuhteen kehittämisenä (ks. Foucault 1998). Se on tällöin mielletävissä eräänlaiseksi normaaliuden tuottamiseksi, joka helpottaisi integroitumista yhteiskuntaan. Yhtenä keskeisenä tavoitteena toiminnassa on tunteiden tunnistaminen. Prosessissa symbolista maailmaa rakennetaan ja muokataan siten, että uudenlaisten merkitysten ja toimintamahdollisuuksien havaitseminen olisi mahdollista. Vastaavanlaisesta menettelystä lienee kyse tarinatyöskentelyssä, jota on sovellettu esimerkiksi sosiaalihuollollisissa interventioissa (ks. Känkänen 2004, 227). Oman tarinan tuottamisen avulla asiakasta mm. ohjataan työstämään kokemuksiaan ja muodostamaan kertomusta itsestään eli etsimään kokemusten välille jatkuvuutta.

Nuoruuteen liitettiin ainutkertaisuuden olettamus suhteessa koettaviin asioihin. Tällä yksi asiantuntija tarkoitti sitä, että idea kokemusten ainutlaatuisuudesta ja ainutkertaisuudesta on eräänlainen illuusio, joka ikään kuin ajaa nuoria tapahtumasta toiseen ja uuden kokemiseen.¹³⁹ Elämishakuisuus voitaneen tulkita tämän illuusion ilmentymäksi käyttäytymisen tasolla. Koettavien asioiden kuvataan helposti olevan luonteeltaan mahdollisia vain tässä ja nyt. Kun hetki on mennyt ohi, saatetaan ajatella, että tilaisuus jonkin asian kokemiseen on menetetty. Tämän ainutlaatuisuuden idean oletetaan iän myötä heikentyvän.

¹³⁹ Toisaalta nuorten halu elää nuoruutta mahdollisimman intensiivisesti erilaisia kokemuksia kartuttaen ilmentää myös aikuisuutta koskevien odotusten ja normien voimakkuutta (ks. Ravert 2009).

H: Joo. Okei. Tota, mitä sä ajattelet, minkälaiset asiat on nuorille elämyksiä? Onks nuorten ja aikuisten elämykset jotenkin erilaisia? Mietit ittees nyt ja viistoista, kuustoista kesäsenä, ni onks sun elämykset tässä viimeisen viiden taikka kymmenen vuoden säteellä ollu erilaisia kuin ne, mitkä sä koit silloin viistoista-, kuustoista-, seitsemäntoistavuotiaana?

V: Hymm, no en mä tiä. Mun maailmassa nuoruuteen liittyi sellanen, että nuorilla on mun mielestä, mä muistan, ni aina se oli vähän niinku ajatus nuoruudessa oli tavallaan vähän sellasta, että asiat on semmosia niinku "once in a life time" juttuja, että, ett "nyt tai ei koskaan Hose" hehehe (H: Joo) että jotenkin, et se on niinku yks sellanen, yks sellanen juttu, että, jos jotain tulee vastaan niin se on ikään kuin jotenkin ainutkertaista. Mä oon tähän niinku, tähän ikään jotenkin niinku, ne asiat ei oo niin ainutkertaisia siis sillai, että mahdollisuudetkaan ei ole ainutkertaisia. (At13)

Erilaiset asiat eivät ole vielä saavuttaneet nuorten kokemushistoriassa toistuvaa luonnetta. Negatiivisia kokemuksia voidaan niin ikään olettaa heillä olevan vielä suhteellisen vähän, mikä ilmenee positiivisena asennoitumisena tulevaa kohti (vrt. Myllyniemi 2008, 101); hyviä asioita on elämässä edessä ja niitä kannattaa tavoitella. Nuorilla on kiire kokea uusia asioita. Eräs haastatelluista kuvasi nuoren tilannetta siten, että nuori on enemmän oman elämänsä sisällä.¹⁴⁰

H: Verrattuna nuoriin?

V: No, jos käyttää tämmöstä ilmaisua, että nuori on enemmän koko ajan sen elämyksensä, sen kokemuksensa sisällä. Aikuinen on usein sekä sisällä että tarkastelee enemmän ulkopuolelta sitä omaa käyttäytymistään, enemmän kun nuori. Ja sitt hänellä on enemmän sanoja ilmaista tun... erilaisia tunteita yleensä, kun nuorella jota vituttaa tai on mukavaa. (H: ymm. joo) J a sitt on etäisyyttä.. omiin nuoruuden kokemuksiin, tämmösta syy-seuraus omassa elämässä on helpompi jäsentää. (H: joo) On jo vähän semmosta terapeutista lähestymistapaa usein omaan elämään. (At20)

Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat asennoitumiseen uusia asioita ja ihmisiä kohtaan. Aikuisilla on muistissa samankaltaisia tilanteita tai tietoa tällaisista vastaavista tilanteista, joiden pohjalta he voivat arvioida, kannattaako johonkin lähteä mukaan vai ei. Eräs haastatelluista asiantuntijoista totesi aikuisten laskevan todennäköisyyksiä erilaisten tilanteiden edessä. Kokemuksien määrä ja kirjo olisi näin merkittävämpi asia kuin kokijan ikä. Ihminen ei ole kuitenkaan koskaan kokemattomuuden tilassa, oli hänen elämänsä kuinka tapahtumarikas tai päinvastaisesti tapahtumaköyhä. Nuorilla elämyksellisyyden korostuneisuus kuvaa yleisemmällä tasolla kykyä innostua ja kokea asioita intensiivisesti.

V:[...] Mutta se, mikä on kyllä ehtottomasti kun mietti, mitä niinku on välillä vieläkin, mutta mitä muistaa jossain vaiheessa niinku nuoruutta silloin, kun jotenkin elämä rupes avautuun, mikä on.. jos nuoruudesta välillä niinku kaipaa, ni sitä, sellanen niinku, mites vois sanoo, semmonen niinku, se on niinku välillä vielä, kun on ikään kuin, miten sen nyt oikein vois sanoo ää, jotenkin kokee sellasta niinku sillai, niinku hirmu vahvasti jotenkin niinku elävänsä, tulee semmonen niinku vahva sisäinen värinä, että on vaikee pitää ääntä tasasena ja on niinku. Ni jossain vaiheessa nuoruutta sitä oli paljon (H: Joo). Ikään kuin pääsi, pääsi ikään kuin jotenkin avaamaan elämänsä eri suuntaan. Mä en tiedä, kuinka henkilökohtainen asia tää on, mutt semmonen niinku, semmonen niinku siis jostain, se voi paikallistaa johonkin tähän näin täältä sisältä kuin sydän ois tärissy niinku... (At13)

Nuoruus näyttäytyy aikuisten puheessa elämänvaiheena, jossa uusien kokemusten kartuttamisella on monenlaisia tehtäviä. Seikkailukasvatuksen keinoin voidaan tasoittaa

¹⁴⁰ Carmen Leccardin (2006) mukaan nykyhetkessä eläminen olisi tunnusomaista ns. toisen modernin nuorille.

erilaisissa harrastamisen ja myönteisten kokemusten kartuttamisen mahdollisuuksissa olevia eroja.

6.5. Keinotekoiset kontekstit ja aidot elämykset

Elämyksiin liittyy erilaisia arvottavia ja moraalisia näkökulmia, jotka tulevat esille keskusteltaessa siitä, mitkä asiat ovat tai voivat olla elämyksiä tai mitkä ovat aitoja elämyksiä ja mitkä taas epäaitoja. Samalla määritellään sitä, millaisia asioita voidaan pitää todellisina ja aitoina ja mitkä rajataan tämän ulkopuolelle. Karkeasti yleistettynä elämyksen keinotekoisuutta käsiteltäessä voidaan kiinnittää huomiota kolmeen eri asiaan: kokevaan yksilöön, toimintatilanteeseen tai yksilön ja toiminnan väliseen suhteeseen eli millaisia merkityksiä toiminnalla on osallistujalle. Seuraavassa taulukossa on esitetty tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, voidaanko jotakin kokemusta ajatella aitona elämyksenä. Taulukon tarkoituksena on tuoda kootusti esille mainittuja kriteereitä ja hahmottaa erilaisten tekijöiden välille muodostuvia suhteita. Se on ajatuksellinen kehitelmä niistä piirteistä, joita keskusteluissa käytiin läpi. Aitojen elämysten piirteet muodostuvat jossain määrin taulukossa mainittujen tekijöiden vastakohtina eli yksilön odotetaan olevan läsnä tilanteessa tai tilanteen toivotaan olevan suorassa suhteessa itseen sekä henkilön omaan elämään tai vastaavaan niitä arvoja, joita hän pitää tärkeinä. Taulukossa on vaakasuunnassa luettavissa kytkentöjä erilaisten asioiden välillä. Ne kuvaavat esimerkinomaisesti mahdollisia yhteyksiä eri sarakkeissa esitettyjen asioiden tai olosuhteiden välillä.

Taulukko 7. Keinotekoiseksi määritetyn elämyksen tunnistamisen paikat

Yksilöön liittyvät tekijät:	Tilanne/Konteksti:	Yksilön ja toiminnan välinen suhde
Toissijaisuus Poissaolevuus Passiivisuus	Rakennettu/ Muokattu (esim. seikkailuradat tai huvipuistot)	Yksilöllä ei suhdetta toimintaan; irrallaan omasta elämästä; toiminta ei tapahtuman jälkeenkään liity yksilön elämään
Ulkopuolisuus Sitoutumattomuus	Välittynyt (elokuvat, tietokonepelit)	Yhteys omaan elämään näennäinen tai välittynyt
Mukavuudenhaluisuus Lyhytjännisyys Harrastuneisuuden puute	Ostettu Tuotteistettu (valmismatka, tandem)	Ei sitoutunut toimintaan/ kokemusten ostaminen (halu oppia, harrastaa tai kehittää toimintaa ei ole muodostunut)
Teeskentely Epärehellisyys Esittäminen	Sosiaalinen paine ja siihen liittyvä laskelmointi	Pakonomaisuus tai sosiaalisen aseman takia motivoitunut
Liiallinen pelko	Pakotettu	Tekee vastoin käsityksiään oikeasta ja väärästä tai itselleen sopivasta
Liiallisesti humaltunut/ päihtynyt	Stimuloitu, tehty kemiallisesti, kontrolloimattomuus	Toiminnan ohjaus ei ole tietoista, ei omaa päätöksentekoa ja kykyä arvioida tekemäänsä

Elämysten keinotekoisuuden perustelu ja kriteerien löytäminen tällaiseksi ajatellulle elämykselle osoittautui vaikeaksi tehtäväksi. Kriteereitä oli useampia ja ne olivat myös ristiriitaisia.¹⁴¹

H: Joo. Tota...takasin noihin elämyksiin, niin mitä sä aattelet, onks olemassa jotenkin keinotekosia elämyksiä?

A: Tuota... mun mielestä ei oo olemassa. [--] että siis se, miten niitä tuotetaan, niin on keinotekosta, mutta elämys on aina objektiivisessa ihmisessä persoonan ja sisimmän ja tunne-elämän tuote. Ett sielt ei artefaktia voi syntyä, mutta keinot voi olla hyvin artefakteja.

H: Tunne aito, mutta tapa tuottaa se tunne voidaan ajatella niinku erilleen siitä, ett se voi olla keinotekonen. Minkälaiset sä ajattelet tämmösekse keinotekosesti tuotetuiksi tunnetiloiks?

A: No, mä oon aika raaka siinä suhteessa, että ... että mä aattelen, että kaikki elokuvat esimerkiksi ovat luonteeltaan artefakteja elämystuotantoa, koska se ei oikeasti tapahdu suhteessa toiseen ihmiseen, vaan suhteessa siihen, miten sä siihen roolihenkilöön, jonka tunnelmiin sä eläydyt.[--] (At21)

Joillekin keinotekoiset elämykset olivat tietyn tyypisiä elämyksiä, kun taas toisille tuntemisen tapa määrittä sen keinotekoiseksi ja kolmansille keinotekoisia elämyksiä ei ollut olemassa ollenkaan. Koettuja elämyksiä pidetään yleisesti aitoina. Viriävä tunne osoittaa aitouden.

Ne, jotka mielsivät keinotekoiset elämykset mahdollisiksi, määrittivät asiaa emootioiden puuttumisen, tarkoitushakuisuuden asteen, tilanteen asetelmallisuuden, sosiaalisen paineen, fysiologisen manipuloinnin tai kokemuksen välittyneisyyden mukaan. Keinotekoisina pidettiin esimerkiksi erilaisten kemiallisten aineiden käytön synnyttämiä olotiloja. Oma kysymyksensä olivat lisäksi vääränlaiset elämykset. Ne olivat tällöin määriteltävissä moraalisisessa mielessä sopimattomiksi. Seuraava esimerkki kertoo keinotekoisuuden määrittelystä puitteiden perusteella.

H: Minkälaiset elämykset voi olla keinotekosia?

V: Äää kun jotkut mun mielestä tämmöset seikkailuharjoitteet on keinotekosia.

H: Ymm. Miks?

V: Ne on siis tämmönen keinotekoinen tilanne, joka on tehty niille osallistujille ja se välillä, jos se vielä, varsinkin, jos se epäonnistuu, ni se tuntuu niistä osallistujistakin keinotekoiselta [...] elikkä se keino-, aitous tai keinotekoisuus voi tulla esimerkiks tämmösestä niinku...ää.. voi tulla siitä että, niinku otetaan tämmönen pikkulasten ryhmä. Laitetaan nurmikolle joku tämmönen tehtävä niille ja annetaan hyvä kehyskertomus. Ne elää sitä mielikuvituksessa ja se on niille aito juttu. Sitten tehdään sama tota noin seikkailuohjaajille, niin ne kypsähtää ihan täysin, koska se ei oo tarpeeks jotenkin rajua niille tai hienoo. Ne ei pääse kiinni siihen mielikuvitusmaailmaan, ett ne tekis sen aitouden siitä tai sitten väännetään väkisin joku sellanen niinku tilanne, joka ei ala elää jolloin se muuttuu niinku niiden osallistujien mielestä keinotekoseks, [...]Ett se on jotenkin ylimitoitettu tai väärään aikaan väärässä paikassa väärälle ryhmälle (At9)

Toinen tapa jäsentää keinotekoisien elämyksen käsitettä on luokitella sitä tunnereaktioiden vilpittömyyden mukaan. Keinotekoisuus merkitsee jonkinlaista emotionaalista epärehellisyyttä, eli tunteen ulkoisella representaatiolla ei ole sisällöllistä merkitystä tai koettua intensiteettiä. Keinotekoisina voidaan pitää sellaisia kokemuksia, jotka ovat teeskenneltyjä tai harkittuja. Sosiaalisen pakon ajateltiin esimerkiksi saavan ihmiset

¹⁴¹ Esimerkiksi päihtymisen ajateltiin turruttavan eli haittaavan elämysten kokemista. Toisaalta alkoholi itsessään voi liittyä osana elämykseen, jolloin se oli merkityksellistämässä tärkeäksi koettua hetkeä.

näyttelemään joidenkin tunteiden kokemista ja peittämään toisia tunteita. (Vrt. Salmela 2004, 115–117).

Toinen variaatio manipulaatiosta on pyrkimys saada jokin tunnetila aikaan elimistöä stimuloimalla esimerkiksi pähteitä käyttäen tai voidaan mennä sellaisiin laitteisiin, joiden ajatellaan saattavan ihmisen haluttuun emotionaaliseen tilaan. Tässä toiminta, jonka avulla haluttua tunnetila tavoitetaan, määrittää kokemuksen laatua. Näin ajateltuna toiminta tapahtumakonteksteineen on osa elämystä. Sitä ei pystyisi erottamaan jostakin ilman, että kokemuksen laatu siitä kärsisi. Jotta jokin asia voidaan kokea huipentumana, tulee sitä edeltää tietyt vaiheet. Tämä myös viittaa siihen, ettei elämyksiä voisi suoranaisesti hankkia valmiina. Osa asiantuntijoista ajatteli, että ostaminen itsessään ei kuitenkaan tee kokemuksesta keinotekoista. Voitaneen kuitenkin ajatella, että mitä valmiimpaa tuotetta ostaa sitä helpommin se voidaan kokea itselle vieraaksi elämyksellisessä mielessä. Valmiissa tuotteessa ei näin ollen olisi tilaa yksilöllisille merkityksenannoille. Tämä tuli esille matkustelua käsittelevässä yhteydessä, kun haastateltava teki eron valmistatun ja omatoimimatkan välillä.

H: Entäs tota keinotekoisuus? Voiks elämykset olla keinotekoisia, ett ne on syntynyt jotenkin väärällä tavalla, ett niitä ei voi pitää aitoina? Vai onks elämys aina aito?

A: Voi, ei tota, toi ...siin mielessä, ku mä ajattelin elämyksen, niin kyllähän se sitten aina aito on, silloin kun se syntyy, niin kyllä se aina aito on, sitt se on semmonen niinku tietysässä mielessä arvostuskysymys, ett syntyyks se oikein, niinku väärällä tavalla tai oikealla tavalla, missä suhteessa tai kenen mielestä?

H: Mitä sä ajattelet, mikä ois semmonen väärällä tavalla syntynyt kokemus, mitä sä et pidä sen takia elämyksenä, kun se syntyy sillä tavalla? Ett tavallaan se meni jotenkin pilalle?

A: Siis, mä ajattelen siis mulla on kyllä niinku nää, tota niin ää, toi noin semmoset reissut esimerkiks missä ollaan, sellaset tapahtumat, missä me ollaan yhdessä, seuramatkat, jossa niinku on koko ajan joku, joka selvittää mitä ympäriltä kannattaa huomata niinku se on semmonen ”nyt kun te katsotte oikealle, niin siinä on hieno puu”. Sitt me osataan katkoa hienoa puuta, jos se ei ollukaan hieno puu, siis tän kaltanen ohjailu.

H: Vähän sellanen ilonpilaaja.

A: Niin siis semmonen, et selitetään mitä nyt kannattaa havainnoida siis on se mis tää, on se miss tahansa, niinku tämmönen niin. [--] mutt ett, palataan, no se seuramatkajuttu, kyllähän ihmiset itte päättää, ett ne menee seuramatkoille, mutt tota ja ne voi olla tosi hienoja elämyksiä joillekin ihmisille ja tää tulee taas täst niinku, ett mikä on oikein ja väärin hankittu elämys niin, mikäpä mää esimerkiks olen sitä sanomaan, mikä on jollekin toiselle oikein hankittu elämys. Se on ihan omista arvostuksista ja historiasta sillai kiinni.

H: Joo. Elämyksissä on kyse myös niinku arvostuksista?

V: Hyvin suurelta osin joo (At14)

Keinotekoisina elämyksinä miellettiin myös erilaiset median luomat tunnetilat. Tällaisina toiset asiantuntijat pitivät elokuvien ja tietokonepelien tuottamia hetkellisiä tunnekokemuksia. Tätä he perustelivat sillä, että ne tunteet, jotka esimerkiksi elokuvan katsomisen myötä viriävät, eivät ole oman elämän tapahtumiin liittyvien asioiden synnyttämiä; asiat eivät olleet totta, eivätkä ne sattuneet itselle. Toisen elämään kuuluvilla kokemuksilla ja tunteilla ikään kuin lämmitellään.

Tuotettuja tilanteita seikkailutoiminnassa, esimerkiksi trapetsiin hyppäämistä, pidettiin keinotekoisina, jos ne jäivät irrallisiksi tempuiksi. Kuitenkin alun perin keinotekoiseksi ajateltu tilanne saattoi kehittyä aidoksi, jos esimerkiksi jonkin järjestetyn toiminnan

seurauksena syntyy spontaania toimintaa tai harrastamista, joka ei enää noudata alkuperäistä käsikirjoitusta. Toiminnan merkitys yksilön elämässä oli keskeinen kriteeri keinotekoisuuden määrittämisessä.

Keinotekoisina pidettiin niin ikään sellaisia elämyksiä, jotka olivat jättäneet osallistujan kylmäksi, vaikka tilanne olisi täyttänyt tietynlaiset ulkoiset kriteerit. Tähän ryhmään voidaan sijoittaa erilaisina elämystuotteina markkinoidut asiat, jotka eivät tavoita asiakastaan. Tilanne ei herättänyt kokijassa kuitenkaan riittävästi tunteita tai koetut tuntemukset ylittyivät negatiivisella tavalla. Lisäksi tuotiin esille se, että kun ihmiset ostavat jotain, he myös yleensä olettavat, että joku tekee asioita heidän puolestaan. Asiantuntijoiden mukaan elämys usein kuitenkin vaatii syntyäkseen epävarmuutta ja vaivannäköä. Ohjelmatoimistolta palveluita ostava asiakas tietää alitajuisesti, että oikeata vaaraa ei ole olemassa ja että toiminnasta on vastuussa palveluiden järjestäjä.

Toisenlaista näkökulmaa edustavat ne asiantuntijat, jotka pitivät tuotettuja elämyksiä mahdollisina ja aitoina. Kokemisen syvyys tekee niistä elämyksen, ei niinkään se, missä ne koetaan. Oleellista on, mitä tapahtuma merkitsee kokijalle. Ei voida yleisesti sanoa, että esimerkiksi huvipuistossa tunnekokemukset olisivat kaikille keinotekoisia tai merkitykseltään yhdenlaisia. Keinotekoinen elämys ei siis ole mitään valmiina olevaa tai jostain tietystä paikasta löytyvää. Kokemuksen keinotekoisuus, kuten sen aitouskin, määrittäytyy suhteessa kokijaan.

Myös se, missä määrin toiminta vaatii henkilöltä omaa panostusta, oli kokemuksen laatua määrittävä kriteeri. Toisaalta luontoelämykset ja erilaiset esteettiset elämykset miellettiin suhteellisen helposti tavoitettavissa oleviksi elämyksiksi ja silti niitä pidettiin aitoina elämyksinä.

H: Niin mitä sulle tulee mieleen, ku sanoo elämys, niin minkälaista asiaa se niinku tavallaan tarkoittaa?

A: No mulle se tuo, kyllä se liittyy tähän työhön nimenomaan, että tuota niinku mä aikasemmin puhuin siitä, että se mitä niinku korvien välissä tapahtuu, ni se on se elämys ja mä näkisin sen näin, että tai näenkin sen näin, että on positiivisia elämyksiä ja sitten on negatiivisia elämyksiä, joita luulee positiivisiksi, ja ne voi olla nää negatiiviset elämykset, tää on aika jyrkästi sanottu, mutt pitäiskö ehkä muuttaa, että semmosia hetkellisiä elämyksiä, jotka ei niinku kannu oikeestaan mihinkään, ni niitähän on maailma täynnä, ett tehdään joku juttu ja tulee, tulee niinku semmonen sykäys ja jännä tilanne ja adrenaliini vierähtää pyörimään ja on, sanotaan nyt vaikka joku benji-hyppy tai Linnanmäellä päivä tai näin. Sitten kun sä oot sen tehny, ni ei siitä jää käteen niinku mitään (H: Joo) ja se on se semmonen negatiivinen elämys mun mielestäni. (At10)

Keinotekoisien elämyksen ja aidon elämyksen välille tehtiin eroa myös sen mukaan, missä määrin yksilö itse oli läsnä toimijana tilanteessa. Mediaelämykset poikkeavat tuotetuista elämystapahtumista siten, että seikkailutapahtumaan osallistuessaan yksilö on tekemässä jotakin fyysisesti. Kuitenkaan ne asiat, joita näillä seikkailuretkillä tehdään, eivät liity samalla lailla yksilön omaan elämään kuin esimerkiksi harrastustoiminnan yhteydessä koettu onnistuminen tai ystävien kanssa toteutettu ulkomaan matka. Kyseessä on aina jonkinlaisen rajan vetäminen sen välillä, mitä kukin ajattelee omaan elämään oikeasti kuuluvan ja millä kriteereillä.

Elämys syntyy ikään kuin palkintona sellaisesta toiminnasta, joka lähtee kokijasta itsestään ja on itselle merkityksellistä. Moraaliset kokemukset ja arvostukset voitiin myös kokonaan erottaa itse tuntemisesta ja elämyksen kokemisesta, ainakin käsitteellisessä merkityksessä.

H: Joo, ett sä et ajattele, että öö jotkut elämykset ei voi olla elämyksiä sen takia, että ne ois syntyne jotenkin väärällä tavalla esimerkiks, helposti tulee mieleen jotkut [haastateltavan pitkä esimerkki auton varastamisesta elämyksenä]

A: En mää usko, että siihen niinku määritelmien tasolla ni sillä oo niinku sinänsä sillä hyvän ja pahan touhulla ei sinällään ole mitään, (H: Joo) ett kyll se tulee sit niinku [...] leimana jostakin, jostain muusta kuin siinä hetkessä, jossa se elämys koetaan, että (H: Joo) elämys on elämys eli se on subjektiivinen kokemus

H: Ett sun mielestä periaatteessa päihteiden kautta kaikki tämmöset on ihan yhtä lailla elämyksiä kuin ilmankin?

A: ihan yhtä lailla elämys kyllä ja sitten taas se arvoperusta siihen tai sitten arvoperustaisten leimojen lyöminen, ni sehän on tietysti ihan asianmukaista myöskin, ett oliko se... voidaan jälkeen päin tai ennen tai aikana kysyä, onko se oikein, onko se hyödyllistä, (H: niin) ketä se hyödyttää, [...] ja kaikkea tän tyylistä, mutta se ei sinänsä muuta sitä, etteikö se elämys ole elämys silti. (At19)

Kun elämyksestä puhutaan moraalisesti oikeanlaiseksi ajateltuna kokemuksena, merkitsee se arvoperustaista kiinnostumista itselle tärkeisiin elämänsisältöihin, ihmissuhteisiin tai maisemiin. Elämyspuheen moraalista ja normittavasta sävystä oltiin tietoisia ja siitä pyrittiin myös eroon.

Kaupallisuus seikkailutoiminnassa

Kaupalliseen seikkailu- ja elämystoimintaan asennoituminen oli alan toimijoiden keskuudessa ambivalenttia. Kasvatuksellisesti orientoitunut seikkailutoiminta halutaan erottaa kaupallisesta toiminnasta. Toiminnan tavoitteet ja työskentelyä ohjaavat periaatteet ovat niissä erilaiset. Kuitenkin kasvatuksellisessa mielessä organisoidulla sekä viihteellisellä ja ensisijaisesti mielihyvää tuottamaan tarkoitetuilla toiminnoilla on yhteisiäkin piirteitä. Niin ikään niiden kokemuksellinen anti voi muodostua osallistuvalla yksilölle samanlaiseksi ja kaupallisesti tuotetut seikkailutapahtumat voivat olla kasvattavia. Erilaisten kokemusten tuottamisessa asiantuntijat eivät sinänsä näe mitään pahaa ja kaupallinen elämystoiminta voi tuottaa osalle osallistujista hienoja hetkiä. Ne asiantuntijat, jotka toimivat yksinomaan kasvatuksellisissa tehtävissä tai ovat keskittyneet kuntouttavaan seikkailu- tai elämystoimintaan, suhtautuivat kriittisesti elämysten tuottamiseen.

A: [...] Mä en pysty niitä vertailemaan siis pistää ollenkaan niinku samalle viivalle niinku sitä tunne-, sitä tunnemaastokirjoa, minkä mä koen, kun mä oon sen itse tehny. Mä joudun ottamaan erilaisia vastuuta, että se on just sitä vähän, ku mä puhusin ohjaajan roolista seikkailukasvatustyössä, ett tota, ett mä maksan "so What", [...] mä oon tandemia silloin tällöin käyny hypäämässä, ni ensimmäinen tandem- kokemus niin mä just sanosinkin, ett totta kai sydän tota vähän niinku läpähti, mutta mun niinku suhtautuminen siihen, niin "okei, mennään" ja tota ei mulle niinku siitä simmosta ihan kauheeta niinku flow-kokemusta, ett... oikein, että "Jee, että minä selvydyin". Onhan siä kaveri, joka ottaa täyden vastuun siitä hommasta. Tavallaan mä olen maksanut siitä (H: Joo) ja nyt, jos mä ajattelen tämmöstä koskenlaskuu niinku elämyksenä, ni mä maksan siitä, että toi hoitaa homman. Se

voi olla pelottava se asia ja mua voi niinku sill tavalla,”ett huima juttu” ja jälkeen päin, ett ”huhuh olipa hieno homma”. Mä olen maksanu siitä, ni sehän hoitaa, niinku, ettei mulle tapahdu mitään [...] aina, jos mä olen maksanut siitä, ni mä olen siirtänyt vastuuta niinku jollekin muulle ja tavallaan mä oon niinku tekemässä sill tavalla, kyll se niinku muokkaa sill tavalla asenteita ja ajatusta siihen, että ”no toi on järjestäjän juttu, eihän se voi meitä minnekään vaaraan pistää, ett kyllähän tästä munkin on pakko selviytyä”, mutt se, että jos mä joudunkin itte arvioimaan sen ryhmässä niin, että onkos musta tohon... (At6)

Osa kouluttajista piti kaupallista elämystoimintaa hyvänä lisänä, vaikka se ei olisikaan sitä, mitä he itse haluaisivat elämystoiminnalta.

H: [--] jos sä mietit tommosta seikkailubisnestä ja muuta, ett benji-hyppä ja muita, niin nääks sää ne aitoina elämyksinä?

A: On ne aitoja. Siis kyll mä pidän niitä aitoina elämyksinä. Ei siinä mitään. Kyllähän, jos ostaa benji-hypyn ja hyppää, niin kyllä varmaan tuntuu jossain ellei oo ihan puupää, ett kyll se silleen on niinku elämys, eikä siin mitään. Jos mä aattelen, mutt mä oon ehkä ite semmonen, ett mä mielellään en osta mitään, vaan niinku hankin sen itte ja siit tulee se tai siis hankin itte tarkottaa, että järjestelen asiat itte ja valmistelen ja opettelen ja kouluttaudun ja sitten teen, jolloin siitä tulee semmonen pidennetty juttu. Tämmönen, tämmönen paljon valmistautumista sisältävä elämys, mutt ett näähän nää matkanjärj- tai siis palvelujen tarjoajat perustaa nää markkinansa just siihen, että suurin osa ihmisistä ei oo valmis semmosiin niinku pitkäkestosiin panostuksiin, vaan haluaa niinku sen, sen elämyksen mielellään myönteisen elämyksen, sen niinku palkkion aika nopeesti sillai, että mä annan sulle rahaa ja sä järjestät asiat niin, että mulla on mahdollisuus kokea elämyksiä jonkinlaisia ja sitt viäl miellyttäviä, nautinnollisii elämyksii. Koska, kun mä maksan sulle ni, jos tulee näitä epämiellyttäviä elämyksiä, niin sitt mä voin reklamoida siitä niinku sen tyyppinen suhde. (At11)

Pedagogiselle toiminnalle kaupallinen ohjelmapalvelutoiminta saattaa olla kuitenkin myös haitallista. Seikkailualan asiantuntijat arvelivat, että mainonta ja toimintaan liittyvä julkinen imago sekä tiedotus ovat luoneet vääranlaisia mielikuvia toiminnan sisällöstä. Vanhemmat eivät halua, että heidän lapsensa altistuvat erilaisille vaaratilanteille tai riskeille.

A:[...]just se seikkailu koki sanana jotenkin niinku inflaation jossain vaiheessa (H: Aivan), ett vähän niinku siitä tuli enemmän semmonen kaupallinen juttu siitä seikkailusta, että (H: Joo aivan niin se.), ett se kuulosti jossain väliss mun mielestä korvaan pahalta, ett--

H: ett sitten tuli, te aloitte kutsuun sitä toiminnallisiksi menetelmiksi tätä teidän--

A: Nii ja sitt ku se kumminkin oli monennäköistä muutakin ett, ku ihmiset mieltää sen, seikkailusta ehkä enemmän just semmosen kauheen hurjina juttuina, niin ni toiminnalliset menetelmät on kuitenkin sitte.. Siinä oli vaikka savitöitä ja piirustusta ja muuta, ett ku se oli kuitenkin ne, tavoite oli saada jotakin lapsia jotain muutoksia aikaan ja nää menetelmät oli vaan niinku apukeino siihen, ett saadaan, ett, selvä saadaan lapsi lopettamaan rikostelu tai käymään koulu tai jotain, mikä sitt olikin se juttu siinä aina. Täähän oli vaan väline, ett päästään lasta lähelle ja ehkä pystyy vaikuttamaan jotain

H: Joo elikä te tota koitte, että seikkailun käsite on niinku haitaks tän teidän oman toimintanne kannalta, että se antaa vääriä mielikuvia niinku muille?

A: Niin no aikakin jossain kohtaa tuli. Eihän se alkuun ollu. Alkuun sillä oli ihan hyvä, mutt ett jossain kohtaa se rupes tuleen ett, ku seikkailufirmoja saattoi niinku kuka tahansa pistää pystyyn ja sitt ku siitä tuli semmonen kaupallisuus kauheesti mukaan, niin se ehkä vähän muutti silleen sitä luonnetta ja sitt ku siinä.. en tiä jotenkin tuli semmonen olo vähän, ett kannattaa olla sillai pikkusen varovainen mitä kaikkee sitt.. ku kaikki oli niin kauheen seikkailuu koko ajan sitten

H: Joo aivan. No sehän on oikeestaan niinku edelleenkin jonkin verran näkyvissä vieläkin se--

A: Joo ja sanotaan ehkä just silleen, ku ajattelee niin ihmiselle tulee, saattaa tulla niinku negatiivinen mielikuva siitä sitten, ett selvä mä kerron, ett mä nyt vien sun lapses seikkailemaan, ni se voi olla, että joku ei tykkääkään siitä kauheesti enää, ni, ett se ei oookaan hyvä juttu. (At8)

Toisaalta nuorille itselleen saattaa syntyä toiminnan sisällöstä erilaisia odotuksia, joihin voi olla vaikea vastata. Kaupallinen elämystoiminta kaventaa myös pedagogisen toiminnan mahdollisuuksia, kun joukossa mukana olevat taitamattomat yrittäjät huolimattoman toimintansa myötä luovat paineita uusien standardien ja toimintaa koskevan lainsäädännön kehittämiseen, kuten erilaisten lupamenettelyiden, turvallisuussäädösten ja laatujärjestelmien luomiseen asiakkaan aseman turvaamiseksi. Aikaisemmin ei ole tarvittu tällaisia säädöksiä, kun toiminnan piirissä olevat tiesivät toimintaan liittyvät riskit ja osasivat varautua niihin. Edellä mainittu asiantuntijan esittämä kritiikki ei kohdistu kaikkiin kaupallisiin toimijoihin, vaan ainoastaan niihin, jotka eivät ole pätevyityneet alalle ja joiden osaamisessa on puutteita. Erilaiset säädökset hoidollisissa kuvioissa vaikeuttavat toisinaan toiminnan järjestämistä tai tuottavat lisäkustannuksia. Kun seikkailutoiminnan tarkoituksena on ollut osaksi luoda kokemusta vapautumisesta ja irtautumista yhteiskunnasta ja sen arkisista käytännöistä, on ”yhteiskunta tullut perässä metsään lainsäädännön muodossa”, kuten yksi asiantuntija kehitystä kuvaa.

H: Mikä tota ongelma tämmösessä viihteellisyydessä on, ett miks se on huono juttu?

A: Ei se oo mun mielestä ollenkaan huono juttu (H: Joo). Mun mielestä se on ihan hyvä juttu, siis niinku periaatteessa. Se vaan mitä, ett nää on, nää asiat, mistä mä oon huolissani on just se, ett tavallaan sitt ku meillä on tota noin ni kuitenkin aina tämmösiä tavallaan niinku suurempia merkityksiä, ni siellä pitäis olla sitt tavallaan kykyä havainnoida sitä ihmistä ja mahdollisesti auttaa sitä ihmistä, jos se on avun tarpeessa muutakin kuin se, että laittaa laastaria, jos se saa naarmun (H: Joo), ett se on se, mistä mä oon huolissani ja sitt, no sitt tietysti on se, ett sitten on tää teknillinen puoli, mistä mä oon vähän huolissani, ett niitä tämmösiä juttuja tehdään hyvin hepposin turvajärjestelyin ja sitt siinä on se lopputulema, että sitt meidän työ vaikeutuu siitä täällä, näissä tämmösissä lai-, paikoissa, koska sitt lainsäätäjä ei osaa muuta kuin tehdä tiukempia lakeja, kun joku... tarvitaan näitä ja ne, ne lait tehdään tavallaan aika pitkälti just niitä varten. Ja tämmöset määräykset näitä yksityisiä varten, koska niitä, niissä on semmosia osittain, mitkä on niinku niin turvattomia juttuja tehdä, eikä niitä oikeestaan muuten saa kuriin muuta kuin jollain määräyksillä. Noi määräykset silloin tietysti koskee kaikkia (H: Niin joo) ja sitt hommat hankaloituu tälläsessä perinteisessä seikkailu-, missä niinku huolehditaan asioista, mutt sitten ei riitä se, että on turvallinen. Sen pitää olla sekä turvallinen että lainmukainen. (At18)

Lisäksi kaupalliselle puolelle ostajan oikeus tietynlaiseen tuotteeseen on saattanut synnyttää ikäviä piirteitä asiakkaiden asennoitumisessa itse toimintaan. Asioiden odotetaan olevan valmiita, luontoa ei välttämättä arvosteta, taitoja ei haluta opetella ja välineitä voidaan haluta ostaa.

Kun asiat tehdään rahallista korvausta vasten mahdolliseksi, syntyy helposti illuusio niiden helppoudesta. Tätä päätelmää yksi asiantuntija piti ongelmallisena. Osallistuja ei ymmärrä taustalla olevaa työtä tai se ei ole ainakaan häneltä vaatinut työtä. Hän saa näin kokemuksesta vain sen osan, joka voidaan irrottaa erillisenä nautinnollisena hetkenä toisen kontrolloimana ja turvaamana. Toimijuus samalla siirretään toiselle henkilölle. Tämä tulee esille kiipeilyä koskevassa puheessa harrastajan ja asiakkaan erilaisina näkökulmina itse tapahtumaan. Laskeutuminen jyrkän teeltä on kiipeilyssä se osa toimintaa, joka tarjoillaan elämystoimintaa osallistuvalla kuluttajalle huippuelämyksenä, kun se alan harrastajalle on välttämätön paha. Se ei vaadi erityisiä taitoja. Harrastajille varsinainen idea on

kiipeämisessä ja määränpäähän pääsemisessä.¹⁴² Ostettavuus tekee asioista myös välittömästi tavoitettavia, jos on riittävästi taloudellista pääomaa käytettävissä. Tämä johtaa siihen, että asioita ei odoteta. Asiantuntija ilmaisee tämän kevään häviämisenä. Tämä tendenssi koskee hänen mukaansa laajemminkin yhteiskunnassa olevaa orientoitumista erilaisiin asioihin.

H: Joo.. joo. Mitäs, jos nyt ajattelet niinku nykyajan nuoria ja heidän elämyksiään, niin tota... onks niissä jotenkin huolestuttavia piirteitä sun mielestä?

A: Olla huolestunuthan, pitää sisällään jonkinnäkösen arvolatautuneen viitekehysten, olla huolissaan, mutta..

H: Huolissaan taikka sitten toinen arvolatautunut viitekehys erityisen riemuissasi.

A: En ole erityisen riemuissani. Että... ehkä se syvin syy, miksen ole erityisen riemuissani, on juuri se elämyksen helppous, ett jos sä tavallaan opit siihen, ett sä voit ikään kuin koko ajan järjestää itsellesi viikon loman esimerkiksi aina maksamalla siitä tietyn, tietyn verran ja koko ajan erilaista pahaa oloa vastaan hankkimaan hyvän olon kokemuksia sen asemasta, ett kävis läpi niitä pahan olon kokemuksia.(H: Joo.) Niin "I want it all and I want it now" niinku –perinne, niinku ne sanoo, niin minusta se ei oo kauheen hyvä elämänasenne, jos siitä lähtee niinku kontrolli, kontrasti lähtee katoamaan elämästä niiden mukana tuoma ehkä merkitys ja syvyys. Ja sitten se, että myöskin katoaa tää niin sanottu kevät, elikkä odottamisen aspekti häviää, joka on suhteessa aina täyttymykseen. (At21)

Edellä esitetty kritiikki kohdistuu kuitenkin ensisijassa kaupalliseen elämystoimintaan ja siihen, että se ei toteuta niitä pedagogisia tavoitteita, joita on kasvattajilla ja elämyspedagogiikan toteuttajilla. Kaikki elämykset eivät kuitenkaan välttämättä tarvitse pitkää valmistautumista, riskien huomioimista ja turvallista ryhmää toiminnan aikana heränneiden tunteiden käsittelyä varten. Seikkailutoiminnan asiantuntijat toteavat myös, että on monenlaisia elämyksiä ja niiden viriämisen ympäristöjä. Elämysten kokemisen tilanteet ovat vaikeasti rajattavissa.

Kaupallisen ja pedagogisen suuntautuneisuuden erottelun avulla rakennetaan myös ammatillista identiteettiä. Luodaan eroa asiantuntijoiden ja taloudellista hyötyä tavoittelevien toimijoiden välillä. Osa asiantuntijoista oli haastatteluhetkellä jättänyt kaupallisen sektorin tai ei halunnut sijoittua omassa toiminnassaan kaupallisten toimijoiden alueelle. Toiset taas olivat siirtyneet yksinomaan kaupalliseen toimintaan. Kun toimitaan näillä eri sektoreilla, elämys määrittyy eri tavalla. Myös elämystalous synnyttää tälle kentälle ominaista elämyspuhetta, joka on enemmän markkinointiorientoitunutta tunnelman luontia ja kokemuksia nimeämään pyrkivää käytäntöä kuin elämysten kokemista raportoivaa. Käsitteet elämysmarkkinat ja -talous jo itsessään antavat viitettä siitä, että aikaisemmin elämykseen liittynyt yksilöllisyys ja henkilökohtaisuus ovat korvautuneet sarjatuotantoon ja massoihin viittaavilla ominaisuuksilla (ks. Veijola 2002).

Innostus seikkailutoimintaa kohtaan lisääntyi 1990-luvun aikana ja siitä syntyi oma elinkeinohaaransa matkailupalveluita tuottavien yritysten rinnalle. Asiantuntijat löytävät monta syytä tälle kiinnostukselle. Osa selittää sitä työelämän muutoksella, kaupungistumisella, toiminnan kaikkia puhuttelevalla sisällöllä sekä elämän helpottumisella.

¹⁴² Elämyspedagogiikassa laskeutuminen pyritään liittämään osaksi retkeä, eli osaksi tapahtumakokonaisuutta. Tämän ajatellaan lisäävän toiminnan vaikuttavuutta ja vahvistavan (nuoren) käsitystä omasta toimijuudesta.

H: Mites tällöinen elämyksellisyysbuumi, niin miten sä... miks sä... onks sulla jotakin ajatusta siitä, miks tällöinen on nyt pinnalla?

A: No, sanotaan, että musta tuntuu, että se lähti pitkälti siis tästä liikkeelle näistä seikkailujuutuista, joka korreloi ikään kuin must sen kanssa, mikä työelämässä on tilanne. Eli sun täytyy koko ajan niinku kyetä enemmän ja ylittää uusia rajoja. Ja, ja must tuntuu, että jos ajattelee tämmöstä yhteiskunnan kollektiivista alitajuntaa, niin se on ikään kun oikealla hetkellä juuri. Samaan aikaan tapahtuu samantyyppisiä asioita, ett ihmiset meni hyppäämään ja voittamaan pelkokokemuksia ja ikään kuin siellä ylittämään rajoja samalla tavalla kuin joutuu työelämässä. Ja tota... mutt sittenhän se... sittenhän se pitkälti on laajentunut toki monenlaisiksi muunlaisiksi. [--] (At21)

Työelämässä olevilla on vähemmän aikaa, ja elämä on muuttunut kiireiseksi. Ihmiset haluavat asioita valmiina, kun itse löytämiseen ei ole aikaa tai siihen ei haluta käyttää aikaa.

H: mitä tota sä arvelet, ett kertoo tästä meidän ajasta tai yhteiskunnasta taikka mistä tahansa, että on niinku herännyt tällöinen seikkailubuumi taikka tällöinen niinku oma toimintakenttänsä, [...] Onks joku erityinen tarve, ett miks niitä nyt on alkanu tullen enemmän?

V: Joo kysymyksen ajankohta sulla nyt tuntu just osuvan tähän kun puhuin tästä lainsäädännöstä tässä hetki sitten [...] yhteiskunnan tota noin puuttumisesta kaikkeen asiaan, nyt se ensin, jotenkin mä koen, että tällöinen seikkailupedagogiikka kun tuli, niin se oli just sitä niinku mentiin näitten vähän näitten ulkopuolelle näitten, ett tota noin ni, jos ajatellaan, että kaikella on, niinku kahvinkeitinissä on kaksikymmentä varotusta jo, että ei saa tehdä sitä ja sitä, ett koko maailma on niin säännösteltyä, että niinku ihmisen oma ajattelu niinku lopetetaan kokonaan, että se ei saa niinku tavallaan elämystä mistään enää (H: Joo) ja siirtyminen ehkä tällöiseen just tällöiseen holhoamiseen ja kaupunkimaiseen yhteiskuntasysteemiin. Mä luulen, että se on niinku antanut tilaa tällöiselle seikkailu-- (H: Joo), elämystoiminnan kehittymiselle, mutt sit se vaan on, sitt se lainsäädäntö tulee sitt perässä sinne metsään. (At18)

Tätä holhoavaa yhteiskuntamallia eräs asiantuntijoista piti oma-aloitteisuutta ja elämänhallintaa heikentävänä asiana. Näin tuotetaan ihmisiä, joilta puuttuu oma kyky arvioida asioita ja ottaa omasta elämästä vastuuta. Valmiita vaihtoehtoja muodostamalla padotaan luovat ja yksilölliset toimintatavat. Luodaan tarpeita jo ennen kuin niitä ehtii muodostua ja ratkaisut tarjotaan ennakoivasti. Voitaneen ajatella, että näin toimien ihmiset oppivat odottamaan erilaisia sääntöjä ja noudattamaan niitä, pohtimatta näiden sääntöjen mielekkyyttä tai oman toiminnan seurauksia.

6.6. Aikuisten ja nuorten näkemysten vertailua ja tulosten pohdintaa

Elämys määritetty ennen kaikkea kokemukseksi, jolla on yksilöllistä arvoa ja merkitystä. Sekä nuoret että aikuiset ymmärsivät elämys-käsitteen yhtenevällä tavalla, kun viitattiin henkilökohtaisiin kokemuksiin. Eroja oli siinä, kuinka erilaisia kokemuksia elämyksen käsitteen oletettiin kattavan ja siinä, millaiset asiat jäävät tämän alueen ulkopuolelle. Nuorilla elämykseksi jonkin asian lukemisen ehdot ovat tiukemmat. He puhuvat ja kirjoittavat enemmän vain positiivisista ja hyviksi kokemuksiksi ymmärretyistä asioista, vaikka heidänkin joukossaan on niitä, jotka ovat nimenneet negatiivisia tapahtumia elämyksiksi. Aikuisten ja nuorten näkemyksiä yhdistää kokemukselle annettu arvo. Kyseessä on sellainen kokemus, jonka haluaa muistaa. Elämystä ajateltiin erottuvana ja

ainutlaatuisena, vaikkakin aikuisten keskuudessa oltiin valmiimpia luopumaan ainutlaatuisuuden olettamuksesta. Asiat eivät olleet niin ainutlaatuisia kuin nuorena niiden saattaa olettaa olevan. Lisäksi osalla aikuisista oli nuoria selkeämmät näkemykset siitä, miten elämysten hankkiminen voi onnistua. Aikuisten keskuudessa elämysten ostamisen mahdollisuuden olettaminen ei kuitenkaan yksiselitteisesti merkinnyt tämän toimintastrategian hyväksymistä. Toisaalta nuorten joukossa oli sellaisia, jotka pitivät itseään elämyshakuisina ja sanoivat haluavansa kokea mahdollisimman paljon elämyksiä. Nuoret eivät kuitenkaan tarkemmin aina määritelleet, mitä tällä tarkoittivat. Niin nuoret kuin aikuisetkin ajattelivat, että elämysten määrittelemisen on vaikeaa ja yksilöllistä.

Elämys itsessään kuvataan haluttavana asiana. Kokemuksen arvo voi rakentua monella tavalla. Se voi perustua jonkin toiminnan arvostamiseen tai siihen sosiaaliseen verkostoon, joka tietyn tilanteen ympärille on muodostunut. Myös ympäristöä voidaan pitää arvokkaana ja siihen sisältyy esteettisiä arvoja tai se muodostaa mielekkään toimintaympäristön ja harrastuskentän. Itsessään joidenkin tunnetilojen tunteminen tai tunteiden tiedostaminen koettiin tärkeäksi asiaksi.

Mahdollisten elämysten joukko on kirjava, ja etukäteen ajateltuna lähes rajoittamaton. Sekä nuorten että aikuisten puheessa tuli esille tämä rajaamisen vaikeus. Nuorten ja aikuisten elämysten lähteiden erilaisuutta selitettiin kokemusten karttumisella, elämänpiiriin liittyvien asioiden erilaisuudella ja arvojen muuttumisella. Tyttöjen ja poikien elämyksiä ei pidetty kategorisesti erilaisina. Mikäli eroja haluttiin erityisesti etsiä nuorten kiinnostuksen kohteissa, ne noudattivat asiantuntijoiden mukaan perinteisiä sukupuolirooleihin liittyviä painotuksellisia eroja; tytöillä korostuu sosiaaliset suhteet ja pojilla toiminta.

Aikuiset pitivät nykyajan nuoria kulutuskeskeisinä, enemmän mielihyvää tavoittelevina ja valmiisiin ratkaisuihin tarttuvina kuin mitä he itse ajattelivat olleensa nuorina. Tätä selitettiin asioiden saatavuuden paranemisella ja mahdollisuuksien moninaisuudella. Nykynuorten elämysten ajatellaan yleisesti olevan enemmän nautintoaineisiin, mediaan ja tuotettuihin elämyksiin suuntautunutta kuin asiantuntijoiden omana nuoruusaikana. Matkailuun liittyvät uudet kokemukset olivat sekä nuorille että aikuisille yhteinen elämyksiä tuottava alue. Matkailun ja retkeilyn ansiosta nuoret voivat kohdata maailman uudella tavalla, rakentaa uusia ihmissuhteita sekä saada uskoa tulevaisuuteen.

Valmiista ratkaisuista tai elämyksistä tuotteistettujen tapahtumien yhteydessä saattaa joidenkin asiantuntijoiden mukaan puuttua itse tekemisen ja löytämisen ulottuvuudet, joita elämyksen käsitettä määriteltäessä ja elämyspedagogiikan vaikuttavuutta arvioitaessa pidettiin oleellisina asioina. Nuorten kirjoitusten perusteella elämykset ovat kuitenkin pikemmin ystävien seurassa koettuja ja oman toiminnan ja osallistumisen tuloksena syntyviä. Nuoret mainitsevat mediassa esitettyjä elämystuotteita elämyksinä, mutta kertovat niistä harvemmin omina elämyksinään.

Elämysten löytyminen teemana aikuisten puheessa noudattelee pitkälti median muovaamaa kuvaa elämyksiä aktiivisesti tavoittelevista ja ostavista nuorista. Median ajateltiin vaikuttavan haitallisesti nuoren kehitykseen tuomalla liian suuria odotuksia suhteessa itsen ja omaan ulkonäköön sekä toisaalta suhteessa toisiin ihmisiin ja oman elämän sisältöihin. Yhdenmukaisuuden paineet, harkinnan puute ja kiire kokea erilaisia

asioita mainittiin nuorten elämyksellisyyteen liittyvinä huolenaiheina. Pähitteet, internet, tietokonepelit ja elokuvat ovat elämysten tuottajina siinä mielessä pulmallisia, että ne voivat etäännyttää todellisuudesta. Yhtenä uhkana pidettiin myös turtuneisuuden lisääntymistä ja aidon kokemuksen katoamista. Tämä asettuu mielenkiintoiseen ristiriitaan yksilöllisyyden ja itsensä kehittämisen ideaalien kanssa, joiden ajatellaan olevan voimistuvia ja yleisiä tendenssejä postmoderneiksi miellettyissä yhteiskunnissa. Nämä ideaalit perustuvat tunneilmaisujen välittömyyteen, autenttisuuteen ja rehellisyyteen. Kokemukset ja tunne-elämykset ovat keskeisessä osassa persoonallisen identiteetin muodostuksessa ja ylläpitämisessä. Myös Giddensin (1991) teoria identiteetistä refleksiivisesti rakentuvana tarinana perustuu ideaan asioiden merkitysten pohtimisesta ja suhteuttamisesta omaan itseen, tavoitteisiin ja aikaisempiin kokemuksiin.

Aitous ja keinotekoisuus kietoutuvat myös elämystoiminnan tarjoamiseen sikäli, että myös seikkailutoiminta jossain määrin nähtiin keinotekoisena rakenteena. Vaikka osa asiantuntijoista piti seikkailuratoja tehtyinä ja epäaitoina, ne olivat kuitenkin siinä mielessä aidompia kuin useat median välittämät kokemukset, että niissä ollaan itse tekemässä jotain. Yksi tapa jäsentää kysymystä elämysten aitoudesta ja keinotekoisuudesta on juuri toiminnan ja kokijan välisen suhteen korostaminen: mitä kyseessä oleva toiminta ja siihen osallistuminen itsessään merkitsevät kokijalle ja tuottaako toiminta jotain yksilön elämään. Erilaisten asioiden nimeämistä yleisesti jonkinlaisiksi pidettiin ongelmana, koska se estää omakohtaisten merkitysten rakentamista ja tutustumista erilaisiin asioihin sekä luo normittavia malleja.

Elämysten tarjontaan ja elämyksellisyyden korostumiseen liitetään myös erilaisia uhkia, kuten esimerkiksi päihde-elämysten tavoittelu. Yleisesti median, mainonnan ja julkisuuden seksuaalisoituminen koettiin tyttöjen ja poikien kehitystä häiritseviksi asioiksi. Nuorten seksuaalista kehitystä ajateltiin häiritävän monella eri tavalla. Näkemyksistä voidaan löytää yhteisiä piirteitä Ziehen (1991, 38–39) esittämän kuvauksen kanssa todellisuuden päälletunkevuudesta.

V:[--]sanotaan kymmenessä vuodessa on tapahtunut sellanen kehitys, että niin on aitoja vaihtoehtoja semmosen perinteisen pakkokäydä peruskoulu, pakko saada ammattikoulutus, pakko siis noudattaa tietynlaista koulutusuraa esimerkiksi, jotta päätyis kunnialliseksi aikuiseksi tai pakko elää tietynlaista aikuiselämää, jotta olis kunnollinen aikuinen. Se on hirveän vapauttavaa, ett nyt on paljon niinku mielenkiintoisia vaihtoehtoja. Muttt sitt tää niit riskei ja semmoset, niinku tuntuu siltä että, tai mä pidän esimerkiks sekä tyttöjen että poikien kannalta isona riskinä tämmöst, sitä semmosta seksuaalisoitumista, mistä on viime aikoina puhuttu, ett se määrittelee kauhee niinku, tämmönen julkisuuskuva määrittelee sitä, ett mikä on niinku hyväksyttävä aikuinen. [--] niin on kurjaa jos, jos julkisuuskuvista muodostuu tietynlainen niinku miehen tai naisen malli valmiiks. Se on semmonen niinku tän, tän valinnan vapauden rinnalla semmonen niinku täll hetkellä selvä riskitekijä, joka taas vähentää valinnan vapautta.

H: Aivan

V: tai aiheuttaa paineita tiettyyn suuntaan

[--]

V: niin se on raukkamaista, ett otetaan ne kaikkein haavoittuvimmat elämänalueet tämmöseks niinku normituskohteeks eli seks-, tää tämmönen fyysinen ja seksuaalinen olemus samalla, samalla kuitenkin oikeesti on tota, toi noin valinnan vara, vapaus lisääntynyt. (At14)

Omassa toiminnassa epäkohtana pidettiin sitä, ettei yhteiskunta myönnä riittävästi varoja nuorten oikea-aikaiseen tukemiseen. Projektit, joiden tavoitteena on nuoren kuntoutuminen tai yhteiskuntaan uudelleen kiinnittäminen, ovat alusta asti suunniteltu kestoltaan liian lyhyiksi. Tämä tuottaa eettisesti raskaita kokemuksia aikuisille, jotka joutuvat luomaan toimintaan osallistuville nuorille uskoa paremmasta tulevaisuudesta ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista. Työ koettiin tässä mielessä yhteiskunnan lyhyen aikavälin taloudellisille intresseille alisteisena. Erityisesti tämä tuli esille niiden aikuisten puheissa, jotka pitivät nuorten auttamista elämänuran tässä vaiheessa hyödyllisenä myöhemmän kehityksen kannalta. Nyt tarjotaan minimiä, joka ei riitä todelliseen auttamiseen. Nuoreen ihmiseen panostaminen oikealla tavalla ja oikeaan aikaan ajateltiin yhteiskunnan kannalta tärkeäksi sijoitukseksi.

V: Joo, joo semmonen asia nyt kun sä puhuit tosta, että mitä se hyödyttää mitä, et tarvitaanko vai eikö tarvita niin Suomen niinku nää lait ja systeemit on semmosia, että moni tämmönen auttava asia, johon niinku mun näkemykseni mukaan monesti, niinku satsataan varoja siihen vain ja ainoastaan sen takia, että voidaan sanoa, että meillä on hyvinvoiva yhteiskunta ja annetaan just sen verran, kun tarvitaan, eikä yhtään enempää ja sen takia nää asiat aina vedetään, niin paljon, kun on ihmisiä työttömänä ne käy uudelleen koulutuksessa ja kurssia ja muuta, niin ei ne silti saa mitään. Ne vaan käy niillä, jotta niillä ois niinku jotain ja ne ohjataan semmoksiin. Sama on tää kurssi. Se on just sen mittanen, että se yhdessä sen työllistämisen kanssa täyttää sen velvollisuuden, mitä laki sanoo, mutta todellisuudessa kaikki tämmöset jutut pitäis olla paljon paljon pitempiä (H: Niin, ett tämmönen yks kurssi, ni pitäis kestää vähintään yhden vuoden mun mielestä ja tää on niinku pylyllään tässä maassa, ett täällä on niinku kaikki näennäisesti just ja näin. On niinku vaihtoehtoja miljoona tässä, mutta jokainen vaihtoehto, ensinnäkään ne ei nivelly toisiinsa ja sitten ne on just sen mittasia, ett lakipykälät on niinku täytetty. [...])

V: Niin nää kurssit on, on vähän sama asia, ett siin täytetään määrätty kriteerit ja hirveen paljon ihmisiä puhuu hienosti ja näin, mutt sitt se varsinainen toiminta ja tulosten niinku saavuttaminen ne jää aina, ne jää usein, ett hienosti osataan puhua ja käsitellä asioita, mutta se ei niinku sitä varsinaista kohdetta sitten hirveesti hyödytä[...]

V: Ihminen, joka on täysin niinku miinus sadasta lähtee niin ei, ei, ei pääse edes siihen nollaan usein. Ett voitais niinku alkaa rakentaa sitä juttua, ett saa ne miinusasiat pois siitä. [...]

V: Ja tästä syystä muun muassa myös, ni monia asioita ei... siis tarvitaan, mutta ei tarvita, koska ei anneta tarpeeksi sitten resursseja tekemään niitä.

H: Niin elikä ajatletko niin, että koska ei anneta tarpeeksi resursseja niin siitä ei oo oikeestaan sitt hyötyä?

V: Joo, koska jonkun tommosen ongelmanuoren tai alkoholisti aikuinen, mikä vaan, niin sen parantamiseen tarvitaan.. se suuri juttu on aika (H:yymm) ja aika viä aina rahaa, mutt ku ne on määrätty tämmösiks pikku palasiks näin ni, niin kyllähän se hirveen äkkiä, ett jos mekin annetaan jotain hemmetin hienoo täällä ja nuori niinku tajuu, ett "joo tää on elämää" ja hänellä on sisälttöö ja kaikkee ja sitten samana päivänä, kun kurssi loppuu, niin takas sinne mistä tultiin ja kaikki se hienous.. on niinku. Se on niinku pettymys sitten. (At10)

Nuorilla on aikuisten mukaan omat yksilölliset tai nuorisokulttuuriperustaiset tapansa etsiä elämyksiä. Vaikka media voi tarjota mahdollisuuksia erilaisten elämysten kokemiseen, ei sen tarjontaa kuitenkaan pidetä ainoastaan hyvänä. Sen ajatellaan olevan haitallista silloin, kun nuori tavoittelee elämyksiä yksinomaan median välityksellä tai korvaa sosiaaliset suhteet sillä. Elämysten mallintamista ja elämyksillä ohjaamista pidettiin myös yksilön omaa aktiivisuutta ja luovuutta rajoittavana. Elämyspuhella näin ymmärrettynä voidaan ajatella piirrettävän mielihyvän tavoittelulle rajoja.

Haitallisina tapoina etsiä elämyksiä esitetään erilaiset kiellettyyn toimintaan suuntautuneet pyrkimykset, kuten vaaralliset vapaa-ajanviettotavat, erilaiset päihdekokeilut ja liian aikaiset seksuaalisiin suhteisiin liittyvät kokeilut. Yhtäältä rajojen asettamista pidetään hyvänä asiana, mutta toisaalta liian kontrolloiva ilmapiiri ja joustamattomat säännöt saattavat synnyttää vastarintaa, joka voi saada nuorten keskuudessa kielletyn toiminnan näyttämään houkuttelevana. Nuorten omaehtoista elämyshakuisuutta aikuiset selittävät mielihyvän, tiedon ja omien rajojen sekä aseman hakemisella. Erilaisiin toimintoihin ryhtyessään nuori hakee subjektiivisia kokemuksellisia rajojaan. Toisaalta voidaan hakea myös tiettyä asemaa kaveripiirissä. Elämysten hakemisella on näin kaksinainen tehtävä.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut selvittää nuorten kokemien elämysten yksilöllisiä ja yhteisöllisiä merkityksiä ja elämyksen käsitteen ymmärtämistä. Olen tarkastellut nuorten kuvaamia elämyksiä suhteessa nuoruuteen elämänvaiheena ja identiteetin muodostukseen sekä seikkailualanasiatuntijoiden elämystulkintoihin. Olen lähestynyt tutkimuskohdettani erilaisia teoreettisia lähtökohtia yhteen sovittaen. Fenomenologinen lähestymistapa tutkimuksessani tuo esille sitä, miten ihmiset merkityksellistävät asioista ja kokevat maailman ympärillään kun taas konstruktivistinen lähestymistapa keskittyy siihen, miten kulttuurin jäsenet selittävät ja kuvaavat omaa ja toisten toimintaan (ks. Peräkylä 2009, 253). Yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset kietoutuvat kokemuksessa yhteen. Vaikka elämyksen kokeminen on yksilöllistä, luovat esimerkiksi media, kulttuuritarjonta ja kasvatukselliset käytännöt elämysten kollektiivisia merkityksiä raamittamalla kokemisen konteksteja ja tarjoamalla kokemuksille yhteisiä tulkintamalleja ja niistä kertomisen tapoja. Elämykselle ei ole yhtä kokemisen paikkaa, mieltä, eikä se pysyvästi tarkoita mitään tiettyä konkreettista asiaa. Elämyksellisyys on tajuisuuden asia (Perttula 2007, 54; Schütz 2007). Elämyksen merkitys määrittyy oman elämän merkitysyhteyksissä.

Tulkitsen tutkimuksessani elämyksiä käsittelevän kerronnan toisiomuistamiseksi (Schütz 2007, 94–95, 99, 107). Näin tuotetut elämyskokemukset ovat ensin reflektiivisen katseen tavoittamina tunnistettu elämysvirrasta erottuviksi kokemuksiksi. Kerronnassa taas tavoitellaan ensiömuistettuja eli tilanteessa koettuja nyt varjoistuneita mielikuvia ja aistimuksia. Toisiomuistamiseen liittyy näin tietoinen kokemisen uudelleen arviointi, merkityksien analysointi ja niiden yhdistäminen. Kokemus saa eri merkityksiä valitun näkökulman, elämään kohdistuvan huomioivan asenteen ja ajallisen perspektiivin mukaan (ks. Schütz 2007, 139–140, 183–184). Kokemuksia merkityksellistetään aina jostakin asemasta käsin. Nuoret kertoessaan omista nuoruuden kokemuksistaan ovat lähempänä itse kokemisen tilannetta, kun taas aikuiset muistellessaan ja miettiessään tämän päivän nuorten elämyksiä ovat jo etäännyneet nuoruudesta elämänvaiheena ja hahmottavat elämyksiä enemmän ammatillisesta asemastaan käsin.

Elämys käsitteellisenä ja kokemuksellisenä jäsennyksenä

Nuoret lähestyvät elämystä aineistossa sekä tunteena, kokemuksena että tapahtumana. Yksilöllisessä kokemuksessa nämä kolme erilaista näkökulmaa yhdistyvät. Tutkimukseen osallistujat voivat kuitenkin painottaa kerronnassaan yhtä elämyksen puolta: affektiivisuutta, toiminnallisuutta tai merkityksellisyttä. Elämys saattaa olla yksittäisen kertojan tarinassa lyhyen hetken kestävä välähdyksen omainen tunne; intensiivisen kokemisen ja elämisen tunteen sävyttämä hetki tai tapahtuma. Nuoret kuvaavat esiintymistilanteita, uskaltamisen ja onnistumisen kokemuksia tällaisina jännittäviksi koettuina välähdyksinä. Toisaalta

elämyksen käsitteellä nuoret voivat ilmaista arvoa, kuten aitoutta, ainutlaatuisuutta tai vapautta. Lisäksi toiset nuoret kuvasivat elämyksenä jotakin vaihetta omassa elämässään tai tapahtumasarjaa. Elämys on tällöin merkitystiivistymä ja se ilmaisee kokemuksen laatua.

Tutkimukseen osallistuneilla nuorilla ei ole yhtä elämyksen tulkintaa. He viittasivat elämyksen käsitteellä upeaan myönteiseen kokemukseen, mutta pitivät elämyksinä myös pieniksi ajattelemiaan ja arkielämään sijoittuvia onnen pilkahduksia. Elämyksen kokeminen vertauskuvallisesti herättää hetkeksi henkiin; tuo mieleen muiston, synnyttää iloa, kertoo jonkin asian merkityksestä (vrt. Perttula 2007, 56). Myös uudet kokemukset ovat olleet tai saattavat olla nuorten mukaan elämyksiä, vaikka ne eivät olisikaan erityisen miellyttäviä. Näiden tilanteiden ja kokemusten kuvaamista elämyksinä selitti koetun poikkeuksellisuus. Elämyksenä muistettu uusi kokemus tekee yksilön tietoiseksi omasta itsestään ja toiminnastaan.

Aineistossani sekä aikuiset että nuoret nimesivät elämyksiksi myös negatiivisiksi koettuja tunnetiloja ja tapahtumia (vrt. Perttula 2007, 57). Ajan kuluessa he olivat pystyneet mieltämään surua, tuskaa tai harmia tuottaneet asiat elämyksiksi, vaikka kokemuksen tai ensiömuistamisen hetkellä he eivät olisi niitä tällaisina tunteneet. Kokemuksina ne olivat olleet pysäyttäviä tai tuottaneet muutoksia. Kokemukselle annettu subjektiivinen merkitys muuttuu myöhemmin ilmaantuneen tiedon ja uusien kokemusten myötä, mikäli tulkinta tapahtumasta muuttuu.

Yksittäisen elämyksen kriteerit vaihtelevat kokijakohtaisesti. Yksi nuori olettaa elämyksen olevan merkittävä ja unohtumaton, kun hän arvioi sitä suhteessa aiemmin kokemaansa tai tulevaisuuden visioihinsa nähden. Toinen nuori voi sen sijaan ajatella pienemmätkin elämäniloa tuottavat asiat elämyksiksi lähennellen käsitteen määrittelyssä nautinnon ja mielihyvän käsitteitä. Pienistäkin asioista elämyksiä kokevat korostivat kokemuksen merkittävyttä. Elämykset eivät ole tällöin tiettyjä asioita, tuotteita tai tapahtumia vaan asennoitumista tilanteeseen ja ylipäättänsä elämään. Oikea asenne mahdollistaa nuorten mielestä elämysten kokemuksen. Asennoituminen, toiminta ja syntynyt tulos muodostavat kokonaisuuden.

Elämykset ovat nuorten mukaan koettuina aitoja. Tunne vakuuttaa. Puhe keinotekoisista elämyksistä voidaan tulkita tunteiden ja kokemuksen ohjailuun liittyväksi retoriikaksi ja sääntelymenettelyksi (ks. Foucault 1998; Peräkylä 2009), sillä nuoret korostivat koettujen elämysten yksilöllisyyttä ja erilaisuutta. Elämysdiskurssi tuntemisen aitoutta korostavana on ymmärrettävissä puhettavaksi, jolla ohjataan muiden toimintaa haluttuun suuntaan. Toisaalta puheen kautta tuotetaan eettistä toimijuutta ja tietynlaista subjektiutta. Se on samalla puhetta itselle ja oman toiminnan kontrollointia (vrt. Foucault 1998; ks. Vygotski 1982, 164–168).

Nuoret toteavat elämyksen määrittelyn vaikeaksi ja osa jättää käsitteen määrittelemättä. Vaikka nuorten antamat määrittelyt ja kuvatut koetut elämykselliset tilanteet ovat erilaisia, liitettiin elämykseen samanlaisia ominaisuuksia. He viittaavat elävänä muistona mieleen jääneeseen tapahtumaan. Elämys yhdistyy pääasiassa myönteisiin pidettyihin asioihin; elämiseen, voimakkaaseen kokemukseen vastakohtana kuolemalle ja sairaudelle. Jokin omaa olemista tai terveyttä kohdannut uhka, kohdattu suru tai sairaus saattaa nuorten kertomuksissa alleviivata elämisen merkitystä (vrt. Le Breton 2004, 2). Elämisen aistiminen,

elämän tarjoamien mahdollisuuksien ajattelemisen ja oma elämä hahmottui osalle nuorista itsessään elämyksenä. Tutkimukseeni osallistuneet nuoret eivät ainakaan tässä yhteydessä anna merkkejä itselle varatun katseen pakkoluovutuksesta, mikä Ziehen (1991, 33–39) mukaan uhkaa nykynuoria, kun he tulevat entistä tietoisemmiksi kulttuurisesti jaetuista elämisen käsikirjoituksista. Tämän on puolestaan oletettu johtavan siihen, että nuoret omaksuisivat suhteessa itseensä ja omiin kokemuksiin ulkopuolisen katsojan paikan. Liiallinen ajattelu ja oman elämän arviointi suhteessa valmiina oleviin malleihin ehkäisee elämistä ja läsnäolemistä. Elämää koskevien käsikirjoitusten tiedostamisen lisäksi yksilöt tulevat tietoisiksi elämään liittyvistä riskeistä. Tämä voi kanavoitua haluksi itse ottaa riskejä eli olla itse aktiivinen suhteessa riskien kohtaamiseen (Oksanen 2006, 108–109; Le Breton 2000; 2004). Elämyksellisyyden korostumista jälkimoderneissa hyvinvointiyhteiskunnissa on selitetty vapauden, autenttisuuden ja välittömyyden tunteiden kaipuulla. Läsnäolon kokemus harvinaistuu, kun omaa toimintaan pyritään jatkuvasti tietoisesti kontrolloimaan ja ohjaamaan.

Oletetut, koetut ja haetut elämykset

Nuoret uskovat elämyksiä haettavan ennen kaikkea uusista asioista. Tällaisina uuden kokemista mahdollistavina asioina mainitaan matkailu, seurustelu, ennen kokeilemattomat trendikkäät harrastukset sekä päihteiden käyttö. Uutuuden korostuksissa on tunnistettavissa yhteiskunnallista kehitystä tukevaa edistysajattelua; uusi tarkoittaa kehittyneempää ja parempaa. Uuden tavoittelu ja eteenpäin meneminen ovat kulttuurisesti hyväksyttävämpiä suuntautumisia kuin kertaaminen ja paluu entiseen toimintatapaan, jotka taas saatetaan kokea pysähtyneisyyteen viittaaviksi, autonomiaa ja itsemääräämistä uhkaaviksi kehityssuunniksi (vrt. Ziehe 1991, 133–135, 140–146). Nuorille uutuus ja aikuisuus ovat etenemistä edustavia asioita.

Nuorten elämyksinä koetut tilanteet ovat olleet yksille uuteen kurkottamisen hetkiä. Toisille elämykset taas ovat olleet aikaisemman ja tiedetyn puoleen kääntymistä. Kokemuksessa voi niin ikään yhdistyä uuden tavoittelu ja tuttuuden luoma turvallisuus. Nuorten mainitsemista asioista esimerkiksi harrastukset mahdollistavat kestävämmän tavan tavoitella elämyksiä. Ystävien kanssa uusien haasteiden vastaanottamisessa yhdistyvät nämä molemmat suuntautumistavat.

Nuoret kuvaavat mahdollisina elämyksinä myös sellaisia asioita, joista ”koettuina” ei juuri kerrota. Etukäteen ajatellut, oletetut elämykset eivät välttämättä olleet samanlaisia tilanteita kuin ne, joka olivat toteutuneet elämyksinä. Näin nuori kuvaa tulevaa elämystä etukäteismuistamisena (vrt. Schütz 2007, 112). Etukäteen ajateltu kuvataan päättyneenä tai lopputilana. Erilaisuutta oletettujen ja koettujen elämysten välillä selitän Schütz’in ajattelun pohjalta sillä, ettei kertoja pysty ennakoinnissaan ottamaan huomioon kokemusten kerroksellisuutta, kokemusta konstruoivaa elämysten virtaa ja jatkuvaa rakentumista. Kun kertoja kokee nuo elämyksiksi etukäteen ajatellut tilanteet reaalisesti, hän ei ole enää sama, kuin näitä elämyksinä ennakolta ajatellessaan. Kokemuksellinen varasto on muuttunut ja

kokemus kiinnittyy erilaiseen merkityskokonaisuuteen kuin kuvaamisen hetkellä (ks. esim. Schütz 2007, 139–140). Toiminnassa ja tavoitetta lähestyttäessä merkitykset muuttuvat ja muodostuvat.

Kun nuoret käsittelivät elämyksiä yleisellä tasolla, he olettivat niitä syntyvän myös sellaisten asioiden yhteydessä, joista heillä itsellään ei ollut kokemuksia, kuten esimerkiksi oman lapsen syntymä, avioliittoon vihkiminen tai työpaikan saaminen. Tämä kertoo yhteisöllisten arvojen ja elämäntapojen kuvaavien normien omaksumisesta, mutta myös niistä oletuksista, joita nuorilla on oman elämän suhteen ja niistä tapahtumista, joiden he olettavat tulevan määrittämään heidän omaa identiteettiänsä tulevaisuudessa.

Tutkimukseen osallistujat uskoivat elämyksiä haettavan myös imagoltaan hurjista ja jännittävistä asioista sekä viihdeteollisuuden tuotteista. Aineistossa kielletyt teot ja toiminta, kuten ajokorttilla autolla ajaminen tai päihteiden käyttäminen, esitettiin elämyksiä tuottaviksi. Omina elämyksinä nuoret ja aikuiset esittelivät näitä harvemmin. Osa informanteista halusi kieltää tällaisten potentiaalisten elämyskokemusten tavoiteltavuuden tai aitouden. Kielletyn toiminnan suhteen yleinen ja yksilöllinen tulkinta olivat ristiriidassa keskenään, mikä heijastaa yleisempää ambivalenttista suhtautumista päihteiden ja erityisesti alkoholin käyttöön suomalaisessa kulttuurissa. Nuorten kuvauksissa alkoholin käyttö on sosiaalista toimintaa ja humaltumiseen yhdistettiin uuden kokemuksen mahdollisuus (vrt. Pietilä 2006, 65–66; Törrönen & Maunu 2005).

Erilaiset kokemukset merkitsivät nuorille tietoa ja osallisuutta; kokemukset avaavat maailmaa ja kiinnittävät sosiaalisiin verkostoihin. Nuorten elämyksinä muistetuissa hetkissä merkittävässä osassa ovat itselle tärkeät ihmiset. Erilaiset matkat, kulttuuritapahtumat ja kilpailut kuvattiin aineistossa ystävyyttä ja yhteisöllisyyttä, rakkauden kokemista, onnistumista, uskaltamista ja menestymisen elämyksiä mahdollistavina tilanteina. Luokkarekillä ja rippileireillä nuoret olivat kokeneet ystävyyttä, mikä merkitsi hyväksytyksi tulemistä ja mahdollisuutta olla oma itsensä. Osaamisen ja maailmaan kuulumisen kokemuksia tarjosi myös luonto. Se oli kuitenkin ennen kaikkea esteettisten elämysten antaja. Myös erilaiset perhejuhlat uusiin rooleihin asettumisen hetkinä muistettiin elämyksinä. Nuoret käsittelivät elämyksinä myös vaikeita tilanteita omassa elämässä. Ne olivat puolestaan merkinneet kertojan oman aseman kyseenalaistumista lähiyhteisössä, ulkopuolisuuden kokemista ja luotujen merkitysyhteyksien murtumista. Pettymykset olivat tällöin pakottaneet nuoren arvioimaan omaa toimintaansa uudelleen tai punnitsemaan asioiden tärkeyttä omassa elämässään.

Nuorten kesken ei ollut yksimielisyyttä elämysten tavoittamisen tilanteista ja keinoista. Kokemuksen oikeanlaisuutta tai arvoa voi horjuttaa moni asia, kuten tilanteen asetelmallisuus, liiallinen humaltuminen, väärällä motiivilla saavutettu lopputulos, itsepetos, kulttuurisesti epämoraalinen toiminta tai välittyneet viihteen tuottamat tunne-elämykset. Toiset taas kutsuivat tällaisia kokemuksia valmiiksi tuotetuiksi ja ostetuiksi elämyksiksi. Nuoret kuitenkin usein ajattelivat elämyksiä löydettävän pikemmin sattumalta ja omaan elämään oleellisesti liittyvistä asioista. Toisaalta matkailu, erilaiset kulttuuritapahtumat ja uusien harrastusten aloittaminen mainittiin keinoina kulkea kohti uusia elämyksiä. Osa nuorista kertoi itsekin etsivänsä elämyksiä tietoisesti tai tiedostamattaan hakeutumalla

erilaisiin uusiin jännittäviin paikkoihin. Osa nuorista liitti hyväksyttävyyden oikeisiin elämyksiin. Ne olivat myös eettisesti oikeina pidettyjä asioita, vaikka elämyksiä saatettiin kokea myös kielletyn toiminnan yhteydessä.

Puhujan asema ja omaksuttujen roolien lukumäärä vaikuttivat kokemusten kerrontaan ja merkitysten antamiseen. Ammattinsa puolesta elämyksiä tuottava henkilö käsittelee elämystä työnsä kehyksessä erilaisena asiana kuin silloin, kun hän analysoi sen sisältöä omassa yksityiselämässään. Kokemuksina niiltä odotetaan erilaisia asioita. Ohjaajan nautinto saattoi olla esimerkiksi se, kun hän pystyi luomaan tapahtumaan osallistuneille onnistumisen ja ilon hetkiä. Omassa yksityiselämässä elämyksiä tuottivat pikemmin rentouttavat ja nautinnolliset hetket harrastuksien parissa, luonnon rauha, läheisyyden kokeminen tai omaa perhettä kohdanneet iloiset asiat. Aikuiset kuvasivat nuorten tapaan elämyksinä pääasiassa omaa minuutta rakentavia ja omaa paikkaa elämässä vahvistavia hetkiä. Aikuisten omat nuoruuden kokemukset olivat hyvin samantyyppisiä tai samanlaisista aineksista muodostuvia kuin aineiston nuorten elämykset.

Tyttöjen ja poikien elämysten erilaisuus ja samanlaisuus

Sukupuoli merkitsee kulttuurisidonnaisesti määräytyntä asioiden merkitysten koodaamisen järjestelmää ja näin myös tuntemisen tapaa. Identiteettitarinan kerronnassa nuoruudessa ajankohtaistuvat naisisiin tai miehisiin identiteettipositioihin asettumista tukevat kokemukset. Erilaiset sukupuolista käyttäytymistä ja kehitystä koskevat heteronormatiiviset käsitykset vaikuttavat elämysten tulkintaan ja kokemuksen määrittelyyn sekä siihen, mikä on koetun merkitys yksilön identiteettitarinassa. Kokemuksia arvotetaan myös sukupuolta ilmentävinä ja tekevinä asioina (vrt. Topo 2001). Tunteet saavat olla pieninäkin värähdyksinä arvokkaita ja oma haavoittuvaisuus on lupa myöntää esimerkiksi tyttöjen ja feminiinisiksi kuvattavissa olevissa tarinan kerronnan perinteissä, kun taas maskuliinisissa tarinan kerronnan traditioissa suoriutumisen, osaamisen ja onnistumisen kokemukset nousevat keskeisempään asemaan. Nolatuksi tuleminen ja häpeä uhkaavat eri tavalla erilaisissa sukupuolipositioissa olevia (ks. Näre 2002, Saarikoski 2003; vrt. Siltala 1994).

Nuorten elämiskerronnassa irtiottoina heteronormatiivisuuden luomiin odotuksiin ovat kyvykkyyttä, rohkeutta ja rajuutta korostavat tyttöjen tarinat ja toisaalta läheisyyden, luonnon kauneuden ja ystävyyden merkitystä korostavat poikien kuvaukset. Läheisyyttä tai kyvykkyyttä käsittelevät tarinat eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia. Ne kuitenkin tulevat vallitsevassa heteroseksuaalisessa tulkintakehyksessä helposti tulkituiksi sukupuolittain arvoltaan eriytyneiksi. Tutkijana mahdollisuuteni tunnistaa maskuliinisuutta ja feminiinisyttä toisenlaisissa ilmaisutavoissa ovat huonommat. Perinteisistä toimintatavoista poikkeavat tavat tehdä sukupuolta eivät tule tulkituiksi sukupuoli-identiteettiä rakentaviksi prosesseiksi. Sukupuolisesti määrittäviä käsityksiä puretaan omassa aineistossani pienin liikkein sukupuolta määrittävien kriteerien rajoilla. Tytöt tulevat lähelle ja ylittävät näitä sukupuolen esittämisen tapoja ja rajoja esimerkiksi harrastamisessa, kun taas pojat ovat varovaisempia suhteessa omaan maskuliiniseen imagoonsa. Voidaankin

ajatella, että mitä enemmän erottelut naisten ja miesten toiminnallisten alueiden ja toimijapositionien suhteen häviävät, sitä enemmän sukupuolen tekemisessä on kyse yksilöllisten ominaisuuksien esilletuomisesta ja oman tyylin luomisesta. Sukupuolen luovat Butlerin (2006, 234) mukaan erilaiset sukupuoliteot. Sukupuolta ei ole olemassa ilman näitä tekoja.

Kerrontatavat ja tunneilmaisut rakentavat myös yksilöiden sukupuoli-identiteettiä. Naiseutta ja miehisyyttä esitetään eri tavalla riippuen esitystä seuraavasta yleisöstä. Aineistossa rakkaudesta ja seurusteluun liittyvistä kokemuksista kirjoittavat erityisesti tytöt. Läheisyys ja hyväksytyksi tuleminen kokemukset ovat heidän identiteettitarinassa mainitsemisen arvoisia asioita. Pojat taas tarinoissaan kertovat suoriutumista, sankaruudesta ja osaamisesta. Vaikka edellä mainitusta asioista kirjoitetaan ja puhutaan sekä tyttöjen että poikienkin tarinoissa, on niiden ilmaisemistavoissa eroja, mitä selittää myös nuorten toiminnallinen eriytyminen. Urheilun ja esiintymisen kunnian kentillä ovat omat tarinan kerronnan mallinsa, joita näiden alojen harrastajatkin noudattavat. Toiminta sitoo yleisön ja esiintyjät tiettyyn olemisen tyyliin.

Asiantuntijat puheessaan korostivat ennen kaikkea elämysten yksilöllisyyttä. Seikkailutoimintaa ja harjoitteita ei ensisijaisesti suunniteltu osallistujien sukupuolen mukaan. Tyttöjen ja poikien elämysten eroja pohdittaessa nostettiin esille perinteisiä maskuliinisia ja feminiinisiä sukupuoli-identiteettiä määrittäviä tekijöitä, kuten pojilla toiminnallisuus ja tytöillä puolestaan sosiaalisuus.

Elämykset ja identiteetin muodostuksen prosessit

Aineistoni pohjalta tulkitseen elämysten palvelevan monenlaisia tehtäviä. Ne vahvistavat aikaisempaa minäkäsitystä ja kiinnittävät yksilöä hyviä kokemuksia tuottaneeseen toimintaan sekä kiintymyssuhteisiin. Elämykset voivat myös avata uusia puolia itsestä ja rohkaista uuden etsintään. Uudet kokemukset elämyksiksi miellettyinä edustavat kykyjen, osallisuuden, hallinnan ja tietojen lisääntymistä. Aikaisempia merkitysyhteyksiä vahvistavat elämykset voidaan puolestaan ymmärtää minäkäsitystä tukeviksi. Kerronnassa kokemusten uudelleen tuottaminen ja yhteyksien rakentaminen uuden ja vanhan välille on jatkumon luomista. Identiteettitarinan kontekstissa tämä merkitsee erillisten tapahtumien ja kokemusten punomista yhteen ja suhteuttamista toinen toisiinsa (ks. Hänninen 1999).

Kokemusten ja asioiden representaatioon vaikuttaa se, millaisia vertailukohteita yksilöllä on vastaavanlaisista tilanteista sen emotionaalisen ja tiedollisen arvon määrittämiseksi ja mihin huomioiva katse suuntautuu (vrt. Schütz 2007, 137). Yksilö ei pääse eroon yksilöllisestä näkökulmastaan ja tietoisuuden prosessinomaisesta kehityksestä, joka ohjaa huomion keskittämistä ja maailman kohtaamista aktuaalistuvissa tilanteissa aikaisempien kokemuksellisten ja tiedollisten kerrostumiensa muokkaamana.

Merkityksien muodostuksessa ja emotionaalisten siteiden rakentumisessa uusiin asioihin tutustuminen ja vanhan kertaaminen rakentavat perustaa minuuden muokkautumiselle ja uusiutumislle. Elämykset ohjaavat toimintaa ja liittävät yksilöä erilaisiin asioihin,

paikkoihin, tunnelmiin ja ihmisiin. Harrastamisen yhteydessä koetut elämykset saavat yksilön jatkamaan harrastusta. Niin ikään ystävien kanssa koetut elämykset vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä ja synnyttävät erilaisia tarinoita ”meistä”. Negatiiviset elämykset voidaan tulkita minän rajoja osoittaviksi siinä mielessä, että ne loukkaavat henkilöä tai saavat hänet sijoittamaan ne itsen ulkopuolelle teoiksi tai kokemuksiksi, joita ei olisi halunnut tehdä tai kokea.

Tulkitsen elämyksen tilanteessa syntyväksi intuitiiviseksi arvioksi jonkin asian, tapahtuman tai tunteen merkityksestä oman minätunteen tai identiteetin vahvistajana ja kehittäjänä. Se myös suuntaa toimintaa ja identiteetin muodostusta uudelleen tiettyjen omaksuttujen moraalisten ideaalien, sitoumuksien ja käytäntöjen määrittämässä tilassa. Elämys aineistossani tarkoittaa ennen kaikkea mennyttä elämystä. Merkitykset eivät ole olemassa kokemuksenvirrassa koettuina vaan vasta kun tietoisuus on ne tavoittanut (vrt. Schütz 2007, 99–100, 134). Kuitenkin tämä merkitys on yksilön rakentama; kestästä kuluneeseen suuntautuva refleктоiva katse rakentaa koetun mielekkäänä. Jotkut kokemuksista on mahdollista tietoisesti tavoittaa, kun taas toiset jäävät tavoittamatta, ja mitä lähemmäksi ne tulevat intiimiä persoonaa sitä enemmän ne ovat olemukseltaan hetken elämyksiä (vrt. emt). Omassa aineistossani tämä tulee esille siinä, etteivät kaikki nuoret pysty nimeämään tai selittämään elämyksen kokemista tai tilanteen merkitystä, vaan he kertovat pikemminkin vivahteiden aistimisesta ja elämisestä. Osalle elämysten analyttinen käsittely oli myös vaikeaa pelkästään siitä syystä, että käsite oli heille vieras.

Elämysten kokemisessa ja identiteetin muodostuksessa erilaiset tekijät yhdistyvät. Yksilöllinen identiteetti tulee mahdolliseksi sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa ryhmän tai yhteisön jäsenenä. Identiteetin muodostuksessa yksilöllinen ja sosiaalinen ulottuvuus ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja välittäjän osassa ovat pitkälti kulttuuriseen identiteettiin sisällytettävissä olevat asiat (ks. Hall 1999, 255). Meadin (1967, 154–155) mukaan minän kehittymistä edeltää suhde toiseen ja yleistettyyn toiseen. Yksilö tulee sitä mukaa tietoisemmaksi itsestään ja omasta toiminnastaan mitä paremmin hän pystyy omaksumaan yleistetyn toisen asenteen suhteessa omaan toimintaansa. Yleistetty toinen on kehittyvä abstraktio, joka ohjaa toimintaa ja minän kehittymistä. Se on yksilön luoma käsitys muiden yhteisön jäsenten toiminnasta ja asenteista (ks. Kilpinen 2008, 106–107). Käsitys yleistetyistä toisista tarkoittaa aluksi hyvin suppeaa ihmisryhmää, josta se kehityksen kuluessa laajenee kattamaan suurempaa ihmisyyhteisöä. Kun käsitys yleistetystä toisesta muuttuu, myös käsitys minästä muuttuu. Nuorten elämishetkissä tämä suuremman ryhmän huomiointi tulee esille niissä pohdinnoissa, joissa viitataan kokemusten hyväksyttävyyteen ja oikeanlaisuuteen. Muistaminen ja tietoinen refleктоivan katseen suuntaaminen omiin kokemuksiin, kokemusten toisiomuistaminen ja etukäteen ajattelu sekä tunteet erilaisten merkitysrakennelmien ilmentyminä ovat minäprosessien suuntaamia (ks. Schütz 2007). Ne ovat minuutta rakentavia ja ylläpitäviä tiedon tuottamisen prosesseja.

Identiteetin muodostus on prosessi, joka jatkuu läpi elämän (ks. esim. Erikson 1968). Kokemuksellinen tila muuttuu ja yksilöltä odotetaan erilaisia asioita hänen elämänvaiheensa perusteella. Koska kokemukseen perustuva minuus rakentuu koko ajan, voitaneen ajatella, että näin käy myös elämyksen kokemiselle. Elämys säilyttää jotain varhaisemmin

käsitteeseen yhdistetyistä piirteitä, mutta muokkautuu ja muuntuu tulkinnallisen kehyksen liikkeiden mukana. Toisin sanoen ilmaus yhdistyy uusiin kokemuksiin ja uusiin asioihin, vaikka sen emotionaalinen arvo pysyisikin suhteellisen samanlaisena subjektiivisen identiteetin muodostamisen ja ylläpidon prosessissa. Analyttisesti voidaan erottaa tuntemisen, toiminnan ja kerronnan tasot ja liittää ne identiteetin muodostuksen persoonallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen tason tai alueen jaotteluun.

Identiteetin muodostuksessa vuorottelevat progressiiviset ja regressiiviset prosessit (ks. Ziehe 1991, 133–135). Progressiiviset prosessit suuntautuvat itsensä ilmaisemiseen, erillisyyteen ja itsenäisyyteen, kun taas regressiiviset suuntautuvat aikaisemmin koettujen asioiden toistamiseen ja yhteisyyteen. Toistaminen lujittaa identiteetin tunnetta (ks. Giddens 1991). Progressiivinen intressi suuntautuu pystymisen elämyksiin ja vaatii uskaltamista. Yksilö kurkottaa aikaisemmin minuita määrittäneiden asioiden ja toimintojen ulkopuolelle. Progressiiviset intressit suuntautuvat itsensä toteuttamiseen. Näiden pyrkimysten mukainen toiminta on pitkälti yhteensopiva elämishakuisuuden yhteydessä käytettyjen kriteerien kanssa. Elämishakuiselle persoonalle on ominaista hedonistinen itsensä toteuttaminen ja itsenäisyys (Zuckerman 1979).

Regressiivisten intressien suunnassa tapahtuvan elämysten tavoittelu on mielletävissä kokemuksen kautta tapahtuneeksi oppimiseksi ja opitun lujittamiseksi. Regressiiviset pyrkimykset ovat Ziehen (1991) mukaan suuntautuneet yhteenkuulumisen tuottamiin elämyksiin. Tämän intressin ohjaamana tehdään niitä asioita, joiden tiedetään tuottavan mielihyvää. Elämykset, jotka intensiiviset yhteisyyden kokemukset, omat harrastukset sekä ystävien luoma turvallisuus ja mielihyvä synnyttävät, ovat tulkittavissa identiteetin muodostuksessa regressiivisten prosessien mukanaan tuomiksi. Toistuva toiminta voi kuitenkin merkityksellistyä uudella tavalla.

Aineistoni pohjalta ajattelen, että regressiivisesti orientoituneen toiminnan yhteydessä toiminta itsessään tuottaa elämyksiä; syventyminen, panostaminen ja aikaisemmin koettujen uudelleen eläminen. Asiat, joiden parissa yksilö on viettänyt paljon aikaansa, merkitsevät myös merkitysten muodostumista, asioiden toistamista ja suhteiden pitkäaikaista luomista. Tällaisesta toiminnasta voi tulla oleellinen osa minuutta, mikäli se on omaehtoisesti kehittänyt toimintaan. Harrastamisen tuomien elämysten lisäksi tällaisia olivat toisilla nuorilla sosiaaliset suhteet ja luontoretkien tunnelmat. Monesti saman toiminnan voidaan ajatella tuottavan molempia intressejä palvelevia elämyksiä.

Kokeminen, käsitteellistäminen ja merkitysyhteyksien luominen, muistaminen ja minätunteen kehittyminen voidaan tulkita samaa tarkoitusta palveleviksi prosesseiksi. Ilman kokemisen, tuntemisen ja muistamisen prosesseja ei ole mahdollista ymmärtää identiteetin käsitettä. Käsitteet mahdollistavat mielen sisäisten elämysten ilmaisemisen toisille ja niiden ymmärtämisen. Prosesseille on ominaista kehämäisyys ja jatkuvuus. Uusi kokemus rakentuu jo koetulle ja samalla synnyttää uudet ennakoitavissa olevat kokemukset (vrt. Erikson 1968). Prosessi on merkityksiä antava, merkityksiä jälleenrakentava, uudelle toiminnalle mielen ja suuntautumisen pohjustava ja toisaalta se merkitsee kaikkein varhaisimpien ja sisintä ydintä lähimpinä olevien sisäisten kokemusten tavoittamattomuutta (vrt. Schütz 2007, 101–102). Jäsentymättöminä tuntemuksina kestossa ilman nimiä tai prosessin alkuvaiheiden

tiivistyminä voidaan ajatella olevan sellaisia varhaislapsuuden kokemuksen tiloja, jotka ovat tallentuneet keholliseen tai kokemukselliseen varastoon, mutta joille ei ole käsitteellisiä muotoja tai merkityksiä, koska ne ovat koettu ennen kuin asioiden nimet ja merkitykset ovat tietoisuudessa rakentuneet. Ne ovat niin sanottua sisäistä aikaa; tunteita ilman sisällöllisiä kohteita, aistimuksia ilman erottuvia kohteita, läsnäoloa ilman ulkoisuutta ja sisäisyyttä.

Kokemisessa tiivistyvät tuntemiseen ja muistamiseen liittyvät ainekset. Olemassaoloa koskeva tieto on rakenteistunut tuntemisen tapaan. Kokeminen eri muodoissaan kertoo siitä perustasta ja merkitysten historiasta, jolla yksilö kunkin yksittäisen tilanteen kohtaa. Voitaneen ajatella, että ensimmäiset erillisen minän hahmottumiseen perustuvat tuntemukset ovat liittyneet niihin sosiaalisiin prosesseihin, joissa yksilö on oppinut tuntemaan läheisyyden ja turvan sekä toisaalta eron, avuttomuuden ja pelon tunteet. Nämä läsnäoloon ja kuuluvuuteen ja toisaalta eroon ja uuden tavoitteluun liittyvät tuntemukset toistavat turvallisuuden ja turvattomuuden tunteiden dynaamista yhteyttä. Ne ovat tuntemisen tapoina myöhemmissäkin vaiheissa omiaan synnyttämään kaikkein voimakkaimmat emotionaaliset reaktiot ja merkitsemään erilaisia asioita. Elämysten kokemuksen voidaan ajatella liittyvän näihin prosesseihin tiiviisti.

Elämysten tulkintaa kehystävät diskurssit

Elämystä käsitteenä ja kokemuksena määrittävät useat eroille rakentuvat sosiaalisen maailman järjestämisen tavat. Elämysten koetaan tiettyjen olemassaoloa määrittävien tekijöiden muodostamassa verkostossa, tiettyjen omaksuttujen toiminnan logiikkojen ja rationaliteettien säätelämäksi. Kokemuksen pukeminen sanoiksi on kokemuksen muokkaamista yhteisöllisesti omaksutun käsitejärjestelmän mukaiseksi objektiksi eli samalla kokemuksen liittämistä osaksi sosiaalista erottelujen järjestelmää. Kerronnan hetkellä koetaan taas jokin uusi, joka on merkitykseltään toinen kuin se, mitä koetetaan muistelemalla tavoittaa eli tuottaa uudelleen (ks. Schütz 2007; vrt. Varto 2004, 19). Myös tutkija tulkitsee kerrottua kokemuksen merkitystä ja tuottaa jälleen uuden kokemuksen merkityksellistämisen (Piirainen 2006, 27).

Nuoruudessa tapahtuu sosiaalisen verkoston uudelleen rakentumista. Vertaisilta saadun palautteen merkitys korostuu (Vuorinen 1997, 207, 213–215; Tarrant ym. 2001). Nuoruudessa esitettävien roolien määrä kasvaa. Hallittavien roolien ja roolisuoriutumista seuraavien yleisöjen joukko moninaistuu, mikä puolestaan vaatii roolien tietoisempaa yhteensovittamista eli identiteettityötä (vrt. Erikson 1982a, 249–250, 257; Ziehe 1991).

Keskeisimpiä elämysten kokemista raamittavia asioita ovat tässä tutkimuksessa olleet yhteisöllisesti omaksutut käsitykset nuoruudesta, elämyksistä sekä identiteetin muodostuksesta. Myös tutkimukset elämystahakuisuudesta ja sen yhteydestä nuoruuteen, sukupuoleen ja asosiaaliseen toimintaan (ks. Haapasalo 1992) ovat luoneet koetuille elämyksille tulkintakehyksiä. Nuoruutta pidetään yleisesti uusien kokemusten, roolikokeiluiden, vapauden ja huolettomuuden ajanjaksona (Ketokivi 2004; vrt. Campbell

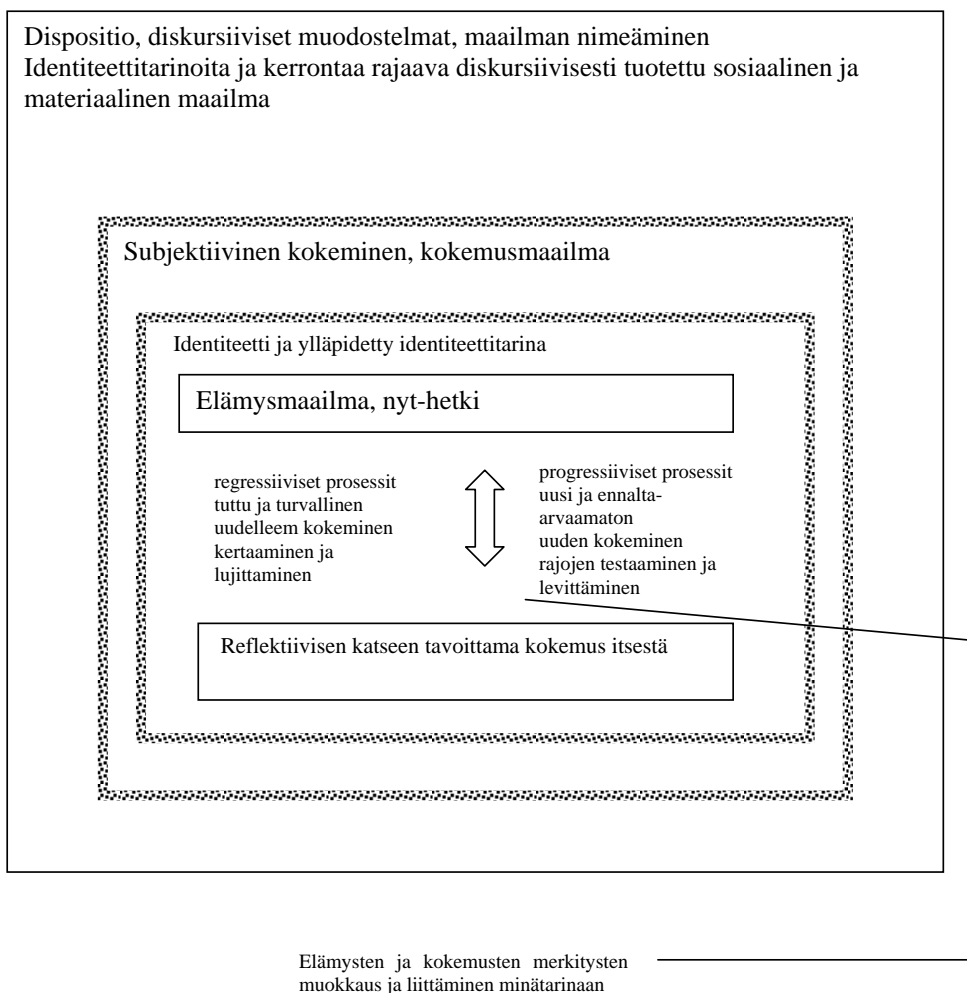
1987, 224). Erilaiset nuoruutta selittävät mallit välittyvät nuorten elämysten kuvauksiin ja myös elämyksiä koskeviin odotuksiin.

Seuraavassa kuviossa havainnollistan, miten elämykset, identiteetti ja identiteetin muodostukseen osallistuvat erilaisten kokemusten prosessointitavat ovat yhteydessä toisiinsa. Olen koonnut kuvioon omassa työssäni käyttämäni keskeiset teoreettiset lähtökohdat eli diskursiivisen, Meadin sosiaalista vuorovaikutusta ja tietoisuuden rakentumista käsittelevät ajatukset, Schützlin näkemykset merkitysten muodostumisesta sekä Ziehen esittämät yksilöiden toimintaa suuntaavat regressiiviset ja progressiiviset prosessit. Ymmärrän identiteetin muodostuksessa yksilöllisen, sosiaalisen ja kulttuurisen tason tekijöiden olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa ja muokkaavan kokemuksille annettuja merkityksiä. Merkitykset kerrostuvat. Kerrostuminen on sekä yksilöllinen että sosiaalinen prosessi. Elämysten kokeminen on aina subjektiivista siinä mielessä, että kokija on kokemustensa subjekti ja hän määrittää suhteessa omaan identiteettiinsä tai identiteettitarinaansa, millaisen arvon hän erilaisille kokemuksilleen antaa. Tämä subjektiivinen kokeminen, kokemisen käsitteellistäminen ja arvioiminen tapahtuu kuitenkin laajemman kehysten sisällä. Kokemusten ymmärtäminen jonkinlaisina tapahtuu kollektiivisesti jaettujen diskurssien ohjaamana ja määrittelemänä. Kaikki kokeminen ei ole kuitenkaan kielelliseen muotoon saatettavissa ja näin se jää emotionaaliseen varastoon identiteettiä muokkaavaksi resurssiksi tai materiaaliksi vaikuttaen tulevien kokemusten merkityksellistämiseen; kokemusesineellistymiin tai kokemuskaavojen muodostumiseen Schützlin (2007) käsitteitä käyttäen. Subjektiivinen kokemusmaailma ei ole diskursiivisesti tuotettuun ulkoiseen maailmaan nähden läpäisemätön vaan rajat ovat huokoisia.

Elämyksiä on vaikea sijoittaa mihinkään kuviossa esitettyyn vyöhykkeeseen yksinomaan, sillä ne rakentuvat sekä subjektiivisesti, subjektien välisessä vuorovaikutuksessa että yhteisöllisessä elämässä. Elämys määrittyy eri tavalla silloin, kun sitä tarkastellaan yksilön näkökulmasta kuin jos sitä määritellään enemmän kulttuurisesti ymmärrettynä asiana. Myös yksittäisellä toimijalla on useita erilaisia asemia, joista hän voi käsitettä määrittellä. Kokemukset arvottuvat eri tavalla myös suhteessa identiteetin erilaisiin analyttisesti erotettavissa oleviin tasoihin eli elämykset sosiaalisen aseman ja sosiaalisen identiteetin rakentamisen kannalta voivat olla erilaisia kuin ne, jotka yksilö kokee omaa minuuttansa eheyttävinä yksityisempinä kokemuksina. Toisaalta voidaan ajatella, että laajemmassa kulttuurisessa kontekstissa taas korostetaan toisenlaisten enemmän elämäntyylisiin liittyvien elämysten arvoa, kuten esimerkiksi esteettisiä elämyksiä, kehittymistä, yhteisöllisyyttä ja hyvää elämää edistäviä elämyksiä.

Kokemuskaavat eli aikaisempaan kokemiseen perustuvat tavat tulkita ja nimetä ilmenevää voidaan yksilötasolla ymmärtää diskurssien kaltaisiksi asioita järjestäviksi malleiksi. Ne auttavat elämyksen erityismielen rakentamisessa eli sijoitettaessa kokemus aikaisempien kokemusten muodostamaan kokonaisuuteen. Kokemusykyisyys, jonka Schütz (2006, 152–156) ajattelee sisältävän kaikki yksilön kokemuskaavat rakennettuina esineistyminä, ei ole annettuna rakenteeltaan yhdenmukaisena jokaisessa nyt-tilanteessa. Kokemukset eivät ole läsnä samalla selvyystasolla ja kaikkia mahdollisia kohteita ei myöskään havaita tai niistä ei tulla tietoisiksi. Kokemusten kokonaisuus eli kokemusykyisyys

on synteesi. Se on rakentunut kokemuselämyksistä vaiheittain (vrt.mt). Elämykset syntyvät tilanteessa erilaisten tekijöiden vaikutusten kentässä.

Kuvio 6. Kokeminen ja kokemusten merkitysten rakentumisen prosessi ja konteksti

Elämysten erilaisiksi diskursseiksi olen nimennyt tässä tutkimuksessa kaupallisen, tieteellisen (psykologinen), seikkailukasvatuksellisen ja elämyspedagogisen, esteettisen sekä persoonallisen elämysdiskurssin. Kaupallisesti orientoitunut elämysten käsitteellistämisen tapa tuottaa näkemystä elämyksistä tiettyinä tuotteina. Esteettisessä diskurssissa elämys liitetään kauniiseen ja taidokkaaseen, kun taas kasvatuksellisessa diskurssissa se liittyy henkiseen kasvuun ja kehitykseen (Perttula 2007; Karppinen 2007). Elämystä määrittävät

diskurssit leikkaavat toisiaan. Näillä erilaisilla elämystä käsittelevillä (ala)diskursseilla on puolestaan oma paikkansa laajemmassa samanaikaisten ja erityisesti nuoruutta, persoonallisuutta ja identiteettiä, nuorten toimintaa, sukupuolta ja elämysten hakemista selittävien diskurssien muodostamassa kokonaisuudessa. Erilaisten elämystä jäsentävien käsittely-yhteyksien muotoutumista ja eriytymistä voidaan selittää tietyn diskurssin taitumisena tai erilaisina yhteyksinä samaan aikaan ilmaantuneiden muiden diskurssien muodostamassa suhteiden kimpussa. Valtasuhteet liikkuvat diskursiivisessa verkostossa, nostaen tiettyjä aladiskursseja ja laskien joitakin toisia (Foucault 2005b, 87–95; Kauranen & Rantanen 2005, 238–241; vrt. Hall 1999, 104–105). Diskurssit vaikuttavat toinen toisiinsa eriasteisesti. Modernisaatiokehitys on merkinnyt enenevässä määrin huomion suuntaamista yksilöön ja elämän yhteiskunnallistumista (Ziehe 1991, 82–83). Yksilö tuntemuksineen ja erityisyyksineen on muodostunut kasvavan kiinnostuksen ja vaikuttamisen kohteeksi sekä näiden kohteena. Tunteisiin vaikuttamalla kontrolloidaan yksilöiden toimintaa. Elämyspuhe voidaan tulkinta yhdeksi ilmentymäksi suostuttelevasta vallankäytöstä (vrt. Foucault 1998). Diskursseissa ei yksin synny ja määri elämyksen käsite sisällöllisesti tiettyyn kohteeseen viittaavana merkinä, vaan niissä myös luodaan käytäntöjä näiden tilojen tavoittamiseksi. Foucault'n (2005b, 68–69) mukaan diskurssit järjestävät asioita ja synnyttävät tuntemisen tapoja. Elämyksen käsite palvelee erilaisissa elämysdiskursseissa erilaisia asioita. Se saa merkityksensä kulloinkin kyseessä olevan vuorovaikutussuhteen tai sijaintinsa mukaan dirkurssien kentässä.

Elämyshakuisuuden teoria ja koetut elämykset

Elämyshakuisuuden teoria ei pyri selittämään, millainen koettu elämys on yksilöllisesti merkityksellistettynä, vaan nimeää tietynlaisen toiminnan, asennoitumisen ja kokemisen tilan elämyshakuisuutta ilmentäväksi (Zuckerman 1979, Haapasalo 1992). Tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita siitä, miten yksilöt eroavat toisistaan erilaisiin virikkeisiin reagoineissa. Kuitenkaan kaikkia voimakkaasti stimuloivia asioita ei voida pitää yksilöllisesti tulkittuna elämyksinä (vrt. Haapasalo 2007) ja on olemassa myös toisenlaisia elämyksiä, joiden tutkiminen ulkoisesti havaittavan toiminnan perusteella on vaikeaa.

Elämyshakuisuuden teorian esittelemä elämysten tavoittelun tapa ilmentää yhtä aineistoni nuorten elämyksien kuvaamisen tapaa. Elämykset ovat tällöin erilaisia riskejä sisältävää, vauhdikasta, poikkeuksellista ja jännittävää toimintaa. Nuoret kertovat siitä, millaiset asiat olisivat heistä hienoja sekä siitä, mitä jännittävää ja hurjaa he ovat jo kokeneet. Usein elämyksen selitykseksi riittää halu kokea jotain uutta. Kuvaukset vastaavat hyvin sitä käsitystä elämyksestä, jonka myös mainonta ja media välittävät. Nuorten aineistosta muodostetuista elämyksen kuvaustyypeistä tunnetta korostavat, elämää elämyksenä pitävät, kriittiset kirjoittajat sekä unohtumattomasta elämyksestä kertovat ja tällaista kokemusta odottavat tavoittavat kerronnassaan paremmin yksilöllisiä merkityksiä. Tällöin nuoret kuvasivat esimerkiksi ensimmäisen seurustelusuhteen opettavuutta, päihdekokeilujen perimmäistä sisältöä, tapahtumia ulkomaanmatkalla ja niiden synnyttämiä ajatuksia tai

merkityksiä omassa elämässä. Tunnetta ilmaisevissa kuvauksissa korostetaan hetkessä elämistä, elämän elämyksellisyyttä ja tilanteen henkilökohtaista puhuttelevuutta.

Kokeneisuus merkitsee nuorille tiedollista pääomaa. Ennen kuin on kokenut jonkin asian, ei voinut tietää, olisiko se itselle elämys. Tekemisessä tieto ja tunteet rakentuvat. Ihminen tietävänä ja tuntevana olentona tulee siksi, mitä hän on muodostamalla suhteita erilaisiin asioihin ja muokkautumalla monenlaisissa suhteissa olemisen prosesseissa (vrt. Beauvoir 1993). Yhteisölliset merkitykset välittyvät yksilön toimintaan ja värittyvät hänen kokemusvarastonsa mukaisesti. Kokemukset avaavat ja sulkevat mahdollisuuksia vertaisryhmässä. Kukin yksilö myös toiminnallaan rakentaa yhteistä tai yhteisöllistä. Valta liittyy näihin kolmeen erilaiseen kokemisen puoleen läheisesti. Elämyshakuisuus toimintaa suuntaavana ominaisuutena voidaan tulkita myös mieltä ja merkitystä antavaksi. Elämyksiä etsiessään nuorten voi ajatella hakevan tietoa, toiminnan kautta rakentuvia merkityksiä ja tunteita.

Elämyshakuisuusteoriassa mainittu elämyksen epäsuora käsitteenmäärittely onnistuu kattamaan monen aineistoni nuoren kuvauksia siitä, millainen on ollut elämys. Elämyshakuisuutta ilmentää vaihtelevien, uusien ja kompleksisten elämysten ja kokemusten tarve, johon liittyy halukkuus ottaa erilaisia riskejä elämysten tavoittamiseksi (Zuckerman 1979). Nuorten elämyksinä kokemat tilanteet ovat olleet uusia, vaihtelevia ja monimutkaisia. Elämykset ovat syntyneet tällöin proaktiivisesti suuntautuneiden pyrkimysten yhteydessä (vrt. Ziehe 1991). Voidaan kuitenkin kysyä, miksi ne on koettu elämyksinä ja millaisia ovat nämä uudet, vaihtelevat ja monimutkaiset asiat ja mihin koetut elämykset viittaavat? Osa aineistoni nuorten kuvaamista elämyksistä ovat niitä asioita, joita on sisällytetty ominaisuutta mittaavaan kyselyyn, mutta toiset taas ovat ristiriidassa teorian lähtöoletusten kanssa. Jotkut elämyksinä koetut asiat eivät ole uusia eivätkä välttämättä monimutkaisia. Voidaan ajatella, että elämyshakuisuus ja elämysten kokeminen ovat kaksi eri asiaa. Toinen kuvaa suuntautumista eli mieltä etsivää ja antavaa intentionaalista toimintaa, kun taas elämys on koetulle annettu merkitys. Ne tapahtuvat elämisen virrassa eri paikoissa. Ne ovat kokemusten merkityksellistämisen prosesseina eriaikaisia tai ne suuntautuvat nyky-hetkessä eri tavalla; toisessa katsotaan ennen kokemattoman suuntaan ja toisessa menneeseen. Elämyshakuisesti suuntautunut toiminta voi tuottaa elämyksiä myös koettuina, mutta yhtä luultavaa on, että koko joukko kokemuksia on jotain muuta merkitykseltään kuin elämyksiä, mikäli elämys ymmärretään tuntemuksen erityistä ominaisuutta ilmaisevaksi käsitteeksi erotuksena elämyksen käsitteen käytöstä yleisemmässä merkityksessä psykologisessa tutkimuksessa, jolloin elämys rinnastuu tuntemukseen.¹⁴³ Elämyshakuisesti suuntautunutta toimintaa ei näin välttämättä pysty ulkoisesti erottamaan toisella tavalla suuntautuneesta toiminnasta.

¹⁴³ Myös Schütz käyttää elämyksen käsitettä laajemmassa merkityksessä kuin mitä sitä suomen arkikielessä käytetään. Elämyksikäsitteen käyttäminen on kuitenkin suomentajan Veikko Pietilän tekemä ratkaisu valitessaan suomenkielistä vastinetta Schützinkin käyttämälle käsitteelle *Bewusstseins erleben* tai *Erlebnis*. Schütz käyttää ”elämyksen” käsitettä monella eri tavalla. Hänellä on käsitteinä tajunnan-, mielen- ja tietoisuuden elämykset. Mielen elämys kattaa tajunnan- ja tietoisuuden elämysten väliin jäävät tapaukset (ks. Pietilä 2007, 20–22).

Fenomenologisessa näkökulmassa korostetaan kokemuksen intentionaalista luonnetta eli asioita koetaan jonkinlaisina ja jostakin paikasta. Kokemuksellisuus on maailmassa olemisen tapa. Eläminen ja ajattelu ovat Schütz (2007) mukaan toisilleen vastakkaisia prosesseja.¹⁴⁴ Ajattelu etäännyttää olemisesta. Kriittisesti elämysten etsintään ja kaupalliseen tarjontaan suhtautuvien nuorten kirjoituksista välittyy toive saada itse muodostaa käsityksensä tavoiteltavista asioista. Pelkkä tietäminen tyypistää kokemista ja toisaalta kaikkea ei nuorten mielestä tarvitse kokeilla. Osa nuorista ilmaisee kirjoituksissaan haluavansa itse punnita erilaisten asioiden merkityksiä. He eivät elämyksiä käsittelevällä alueella halua valmiiksi määritettyjä reittejä.

Elämysthakuisuuden teoria tarjoaa mielenkiintoisen lähtökohdan itse elämysten merkitysten tarkasteluun kiinnittäessään huomiota ulkoisesti havaittavaan toimintaan. Merkitykset eivät kuitenkaan ole pysyviä eivätkä yleisiä, vaan niissä kietoutuvat niin subjektiiviset kuin kollektiivisetkin merkityksen antamisen prosessit yhteen. Sama toiminta voi niin ikään kantaa monia eri merkityksiä. Toiminnassa leikkaavat useat eri diskurssit, joiden merkitys ei aukea ulkoisesti. Yhteiskunta pyrkii ohjaamaan ihmisiä erilaisten asioiden pariin ja varoittamaan toisista. Kokemisessa yhdistyvät erilaista tunnetta, tietämistä ja toimintaa määrittävät rakenteet. Yhteisö merkitsee kuljettavia reittejä tiivistämällä käsitteisiin jaettuun arvostukseen, mitkä välittyvät toimintaan osallistuville erilaisina asenteina ja viime kädessä siihen, minkälaisena yksilö voi itsensä kokea toimintaan osallistuessaan.

Ajattelun elämysten kertovan tarkkaavaisuuden suuntaamisesta aktuaalisessa hetkessä. Toiset ovat herkempiä ympäristön antamille viesteille ja reagoivat niihin voimakkaammin, kun taas toiset keskittyvät enemmän omaan toimintaansa ja sen kannalta oleellisiin asioihin. Yksilöiden voi ajatella reagoivan kyseessä olevaan tilanteeseen monessakin suhteessa eri tavalla, joista toiset selittyvät yksilön suhteella omaan itseensä ja tilanteen merkityksellä hänen tavoitteidensa suhteen. Lisäksi yksilön käsityksillä muista tilanteesta toimivista henkilöistä tai tilannetta seuraavista ihmisistä on oma vaikutuksensa tilanteesta syntyvään tulkintaan. Niin ikään hänen reagoitiansa voivat selittää muiden toimijoiden oletetut asenteet itseä ja toimintaa kohtaan, omaksutut sosiaaliset roolit ja toiminnan yhteensopivuus näihin rooleihin. Aikaisemmat kokemukset vastaavanlaisista tilanteista luovat alustavan asenteen tai kokemuskkaan tilanteen kohtaamiselle. Elämys on kokemus, joka huomataan. Elämyksiksi kokemuksina tulevat nimetyiksi ne hetket, joilla on merkitystä minuuden ylläpitämisen ja kehittämisen kontekstissa. He herättelevät, vahvistavat käsitystä yksilöllisestä olemassaolosta tai tekevät tietoiseksi omasta osasta.

Halujen muokkaaminen on yhteiskunnallisten tahojen intresseissä ja nyky-yhteiskunnassa halujen muokkaamiseen tähtävien kontrollikoneistojen vaikutus on mitä hienovaraisempaa ja kattavampaa (Foucault 1998; 2005a; Julkunen 2008). Koulutus ja erilaiset

¹⁴⁴ Ajattelun ja elämisen kahtia jaosta voidaan etsiä yhtäläisyyksiä erottelulle traditionaaliseen ja moderniin hedonistiin (ks. Campbell 1987). Moderni hedonisti edustaa enemmän ajatusten maailmaan uppoutunutta itsereflektiivistä elämysten kokijaa, kun taas traditionaalinen hedonisti saisi elämyksensä reaalisesti toimimalla tässä hetkessä. Mead omassa ajattelussaan pyrki kuitenkin eroon toiminnan ja ajattelun erillisyydestä tai mielen ja ruumiin erillisyydestä. Ne kehittyvät prosessinomaisesti yhdessä. Meadin kuvaamat minän eri olomuodot muistuttavat pitkälti Schütz elämisessä ja ajattelussa olevaa erilaista olemassaolon ja toiminnan tilaa.

kasvatustoimintaan osallistuvat instituutiot pyrkivät erilaisten tiedollisten ja taidollisten valmiuksien lisäksi ohjaamaan kasvatettavia niiden asioiden pariin, joita yhteiskunnassa arvostetaan. Vallitsevat diskurssit ohjaavat toimintaa, suostuttelevat ja oikeuttavat erilaisia toiminnan ja kokemisen tapoja. Ohjailun muuttuessa tunkeilevaksi tai yksityisyyttä loukkaavaksi syntyy erilaisia väistöliikkeitä ja vastarinnan ja kurittomuuden muotoja. Vastarinnat keinot tulevat tässä tutkimuksessa esille nuorten kirjoituksissa asiattomaksi heittäytymisissä, toisenlaisten tarinoiden tuottamisissa ja kriittisissä puheenvuoroissa, mutta myös erilaisissa persoonallisissa kuvauksissa, jotka tuovat moniäänisyyttä elämyksen kerrontaan. Elämykset eivät ole nuorille pelkästään nautinnollisia ja hedonistisia mielihyvää tuottavia hetkiä. Nuoret ilmentävät kiellettyjä tekoja tekemällä ja erilaisin kokeiluun pyrkimystä itse ottaa haltuun asioita.

Vaikka nuoret toisaalta vastustavat olemassa olevia tai esitettyjä arvokkaiden ja haluttavien kokemusten malleja, he myös toisaalta tavoittelevat omassa toiminnassaan aikuismaisuuksia korostaen nykyiseen aikuisuuteen liitettyjä ominaisuuksia omassa toiminnassaan. Elämykset kertovat niistä erilaisista asioista, joista nuoret etsivät tietoja, taitoja, itsevarmuutta sekä emotionaalista vahvistusta omalle toiminnalleen ja käsityksilleen. Elämys voi merkitä myös vaikeuksien kohtaamista, niistä selviämistä ja uuden aloittamista.

Kokemukset ovat tunteilla merkittyjä. Nuoruudessa yksilöllisten muutoskokemusten myötä turvallisuuden ja turvattomuuden teema ajankohtaistuu oman olemuksen ja kehon muutosten myötä. Luottamus mahdollistaa erilaiset kokeilut ja luovalla tavalla itsensä ilmaisemisen. Epävarmuus, torjutuksi tuleminen pelko ja varuillaan olo taas estävät emotionaalisina tiloina itsenä esille tulemistä. Elämysten hetket tässä tarkasteluyhteydessä edustavat uskaltamisen, yksilöllisen olemisen ja hyväksytyksi tuleminen hetkiä tai näistä muistuttavia asioita.

Tunnereaktioiden korostunut tietoinen säätely ja tarkkailu vieraannuttavat kokemisesta. Kielletyistä tai stressiä tuottavista tunteista on tullut uusia yhteiskunnallisia riskitekijöitä, joita pitää osata käsitellä ja joilta tulee suojautua. Erilaisten voimakkaiden tunteiden käsittelyä varten perustetaan kriisiryhmiä ja tarjotaan asiantuntija-apua. Furedi (2004) käyttää voimistunutta tunteiden hallintaan keskittyneestä kulttuurista nimitystä terapiakulttuuri. Erilaiset emotionaaliset tilat näyttäytyvät uhkaavina avuttomuuden ja hallitsemattomuuden tiloina, traumoja aiheuttavina ja stressiä tuottavina riskeinä, joita pitää läpikäydä oikein. Näre (2005a, 149–150; 2008) käyttää terapiakulttuurin sijaan postemotionaalisen yhteiskunnan käsitettä viitaten siihen, että kun tunteet tulevat jatkuvan tarkkailun ja säätelyn kohteiksi, ne sammuvat. Puhe tunteista korvaa niiden kokemista. Elämyskulttuurin voimakas nousu 1990-luvulla voidaan osaltaan mieltää yritykseksi tuottaa sallittuja elämyksiä ja hallittuja tuntemisen tapoja ja tilanteita.

Nuoret kuitenkin löytävät elämyksensä omaan elämään kiinteästi kuuluvista jokapäiväisten asioiden yhteydessä ja niissä kehittyneissä tilanteista ja ihmissuhteista, mutta myös erilaisista arjen rutineita rikkovista tapahtumista. Elämyksiä koetaan erilaisissa tilanteissa ja niistä puhutaan ja kirjoitetaan eri tavalla riippuen siitä, kuka tarinaa kuuntelee tai kenen kanssa itse tilanne jaetaan. Myös asiantuntijat näkevät hallinnollisen ajattelun ja

valmiiden olemisen tapojen leviämisen ongelmana, joka pikemminkin kaventaa kokemuksen mahdollisuuksia kuin lisää niitä. Nuoret pitivät kokemusten aitoutta heikentävinä tekijöinä sellaisia asioita, jotka estävät oman toiminnan itsenäistä ohjaamista, ajattelua tai valitsemista.

Elämyksen kokemuksesta tai kokemuksista osa on ilmaistavissa olemassa olevin käsittein. Mutta osa niistä jää kerrottavissa olevan ulkopuolelle. Ei ole sanoja niiden merkitysten kertomiseen eikä tietoisuus tavoita niitä. Ne eivät kuitenkaan ole tästä syystä merkityksettömiä sosiaalisen rakentumisessa tai yksilön identiteetin muodostuksessa ja kokemisessa. Ne jäävät vaikuttamaan ihmisen identiteetin tunteeseen oleellisella tavalla samalla sisältäen minuutta uudelleen rakentavia ja sitä säilyttäviä funktioita. Tämä olemassa olevien käsitteiden ja merkitysten ulkopuolelle jäävä kokemuksellinen aines myös sisältää luovaa ilmauksellista potentiaalia, jonka voi ajatella sisältävän sosiaalisen uudelleen muokkauksen mahdollisuuden. Yksilöllinen identiteetin muodostus on alusta asti sosiaalisen ja yksilöllisen vuoropuhelua, joka konkretisoituu tietoisuuden rakentumisessa, oman toiminnan ohjaamisessa, käsitteiden ja merkitysten muodostumisessa ja uudelleen muokkautumisessa. Olemassa oleviin käsitteisiin sopimaton aines pyrkii löytämään itselleen sopivan esilletulo muodon, paikan ja kanavan. Koettu tallentuu ihmisen kokemusvarastoon ja näin ohjaa omalta osaltaan minäkatseen suuntautumista uudessa tilanteessa, merkitysten vähittäistä kerrostumista, identiteetin muodostusta ja yksilön toimintaa.

LÄHTEET

- Aaltonen, S. (2011): Tytöt ja maine. Teoksessa K. Ojanen, H. Mulari & S. Aaltonen (toim.): Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen. Vastapaino, Tampere. 269–304.
- Aaltonen, S. & Honkatukia, P. (2002): Kovat kimmat otsikoissa ja otsikoiden takana. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 207–223.
- Aaltonen, T. & Leimumäki, A. (2010): Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere. 119–152.
- Aapola, S. (1992): Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124. SKS, Helsinki.
- Aapola, S. (1999): Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. SKS, Helsinki.
- Aapola, S. (2002a): Exploring Dimensions of Age in Young People's Lives: A discourse analytical approach. *Time & Society* 11:2/3, 295–314.
- Aapola, S. (2002b): Pikkutyttöjä vai puoliaikuisia? Tytöt, vanhemmat ja kontrolli. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 129–147.
- Aapola, S. (2003): Murrosiän lyhyt historia Suomessa. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historiaa. SKS, Helsinki. 87–105.
- Aapola, S. (2005): Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutusreitit ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56. Helsinki. 254–283.
- Aapola, S., Gonick, M. & Harris, A. (2005): Young Femininity. *Girlhood, Power and Social Change*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Aapola, S. & Kaarninen, M. (2003): Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historiaa. SKS, Helsinki. 9–31.
- Ahlström, S. & Metso, L. & Tuovinen, E-L. (2003): Nuorten juominen vähentynyt, usein humaltuminen ei. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:6, 597–602.
- Ahonen, E. & Saksala, L. (2000): Yleisön Provinssirock: aikansa lehdistön ja muistitiedon kuvaamana 1980-luvulla. Pro gradu -työ, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Aittola, T., Erämies, T., Jauhiainen, J., Joki, H., Lapinpelto, V., Partanen, R. & Tikkanen, J. (1995): ”Koulua käydään tulevaisuutta varten, vapaa-ajasta nautitaan nyt”. *Nuorisotutkimus* 13:3, 33–44.
- Alatalo, M. & Åkerman, M. (2010): Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere. 372–392.
- Alasuutari, P. (1994): Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.
- Alasuutari, P. (1999): Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.
- Alasuutari, P. (2006): Merkitys, toiminta ja rakenne sosiologiassa: Kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 43:2, 79–92.
- Alatalo, V. (1995): Nuorten rikostentekijöiden persoonallisuus ja elämäntapa. Poliisiosaston julkaisuja 9/1995. Sisäasiainministeriö, Helsinki.
- Aledin, S. (2005): Brändit varhaisteinien elämässä. Teoksessa M. Autio & P. Paju (toim.): Kuluttava nuoruus. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 62. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 32. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki. 56–65.
- Alkula, T. & Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. (1994): Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- Anderson, B. (2007): Kuvitellut yhteisöt. *Suom. J. Kuortti*. Vastapaino, Tampere.
- Anttila, A. (1999): Elämyksiä ja ennustuksia varhaisnuorten seurustelussa. Teoksessa S. Näre (toim.): Tunteiden sosiologiaa I. SKS, Helsinki. 54–65.

- Apo, S. (1999): Alkoholi ja kulttuuriset tunteet. Teoksessa S. Näre (toim.): Tunteiden sosiologiaa II. SKS, Helsinki. 101–144.
- Arnett, J. (1990): Contraceptive Use, Sensation Seeking and Adolescent Egocentrism. *Journal of Youth and Adolescence* 19:2, 171–180.
- Arnett, J. (1991): Heavy Metal Music and Reckless Behavior Among Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 20:6, 573–592.
- Arnett, J. (1992): The Soundtrack of recklessness: Musical preferences and reckless behavior among adolescents. *Journal of Adolescent Research* 7(1992)3: 313–331.
- Arnett, J. (1994): Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences*, 16(2): 289–296.
- Arnett, J. (1996): Sensation Seeking, Aggressiveness and Adolescent Reckless Behavior. *Personality and Individual Differences*, 20:6, 693–702.
- Arnett, J. (2000): Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist* 55:5, 469–480.
- Arksey, H. & Knight, P. (1999): *Interviewing for Social Scientists*. SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Autio, M. (2006): Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 1066, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 65, Helsinki.
- Badinter, E. (1993): Mikä on mies? Suom. L. Lehto. Vastapaino, Tampere.
- Baethé, M. (1989): Individualization as Hope and as Disaster: A Socioeconomic Perspective. Teoksessa K. Hurrelman & U. Engel (eds.): *The Social World of Adolescents*. Walter de Gruyter. Berlin. New York.
- Bakhtin, M. (1986): *Speech Genres and Other Late Essays*. Translated by Vern W. McGee. University of Texas Press, Austin.
- Baltes, P.B. & Reese, H. (1987): Elämänkaarennäkökulma kehityspsykologiassa. Teoksessa M. Korkiakangas (toim.): Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Jyväskylän psykologian laitoksen julkaisuja 289, Jyväskylä.
- Barbalet, J. M. (2001): *Emotion, Social Theory, and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bardy, M. & Känkänen, P. (2005): *Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa*. Stakes, Helsinki.
- Barnea, Z., Teicman, M. & Rahav, G. (1992): Personality, Cognitive and Interpersonal Factors in Adolescent Substance Use: A Longitudinal Test of an Integrative Model. *Journal of Youth and Adolescence*, 21:2, 187–201.
- Bauman, Z. (1996): *Postmodernin lumo*. Suom. J. Vainonen. Vastapaino, Tampere.
- Bauman, Z. (2002): *Notkea moderni*. Vastapaino, Tampere.
- de Beauvoir, S. (1993): *Toinen sukupuoli*. Suom. A. Suni. Gummerus, Jyväskylä.
- Beck, U. (1992): *Risk society: Towards a New Modernity*. Sage, London.
- Beck, U. (1995): *Politiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash: *Nykyajan jäljillä*. Suom. L. Lehto. Vastapaino, Tampere.
- Beck, U. & Beck-Gersheim, E. (2002): Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. SAGE, London.
- Bellah, R. & Madsen, R. & Sullivan, W. & Swidler, A. & Tipton, S. (1986): *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. Harper & Row, Publishers, New York.
- Berg, P. (2005): Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisen liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa M. Liikkanen, R. Hanifi & U. Hannula (toim.): *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*, Tilastokeskus, Helsinki. 135–168.
- Berg, P. (2008): Ruumiin resurssit ja mahdollisuudet koulun liikunnanopetuksessa ja liikuntaharrastuksissa. Teoksessa T. Tolonen (toim.): *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere. 198–223.
- Berger, P. & Luckman, T. (1998): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suom. V. Raiskila. Gaudeamus, Helsinki.

- Björck-Åkesson, E. (1990): Measuring sensation seeking. Göteborg studies in educational sciences 75, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg.
- Blos, P. (1982): The Adolescent Passage: Developmental Issues. International University Press. New York.
- Blumer, H. (1969): Symbolic interactionism. University of California Press, Berkeley. Los Angeles. California.
- Boedeker, M. (1995): Optimaalinen stimulaatiotaso shoppailemalla. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja keskusteluja ja raportteja 6: 1995. Turun kauppakorkeakoulu, Turku.
- Bourdieu, P. (1987): Sosiologisia kysymyksiä. Suom. J-P. Roos. Vastapaino, Tampere.
- Brake, M. (1980): The sociology of youth culture and youth subcultures. Routledge and Kegan Paul, London.
- Butler, J. (2004): Undoing gender. Routledge, New York.
- Butler, J. (2006): Hankala sukupuoli. Suom. T. Pulkkinen & L-M. Rossi. Gaudeamus, Helsinki.
- Byman R. (2005): Curiosity and sensation seeking: a conceptual and empirical examination. *Personality and Individual Differences* 38(2005): 1365–1379.
- Campbell, C. (1987): The Romantic Ethic and Spirit of Modern Consumerism. Macmillan, Oxford.
- Cavén, S. (1992): Terapeuttinen seikkailu. Teoksessa S. Cavén (toim.): Seikkailun mahdollisuus. Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 89, Helsinki. 61–83.
- Chodorow, N. (1978): The Reproduction of Mothering. Psychoanalysis and the Sociology of Gender. University of California Press. California.
- Chodorow, N. (1989): Feminism and Psychoanalytic Theory. Yale University Press. New Haven and London.
- Chow, R. (2001): Gender and representation. Teoksessa E. Bronfen & M. Kavka (eds.): Feminist Consequences. Theory for the New Century. Columbia UP, New York. 38–57.
- Chrisolm, L. & Hurrelmann, K. (1995): Adolescence in modern Europe. Pluralized transition patterns and their implications for personal and social risks. *Journal of Adolescence* 18: 129–158.
- Coleman J.C. (1989): The Focal Theory of Adolescence. A Psychological Perspective. Teoksessa K. Hurrelman & U. Engel (eds.): The Social World of Adolescents. Walter de Gruyter, Berlin. New York. 43–56.
- Coles, T. (2008): Finding space in the field of masculinity. *Journal of Sociology* 44:3, 233–248.
- Connell, R. W. (2002): Gender. Polity Press, Cambridge.
- Csikszentmihalyi, M. (1985): Beyond boredom and anxiety. Jossey-Bass, San Francisco, London.
- Demorest, A. (1995): The Personal Script as a Unit of Analysis for the Study of Personality. *Journal of Personality* 63:3, 569–592.
- Denzin, N. K. (1970): The Research Act in Sociology. Butterworth, London.
- Denzin, N. K. (2003): The Cinematic Society and the Reflexive Interview. Teoksessa J. Gubrium & J. Holstein (eds.): Postmodern Interviewing. Sage, Thousand Oaks, London, New Delhi. 141–156.
- Desrichard, O. & Denarie, V. (2005): Sensation seeking and negative affectivity as predictors of risky behaviors, a distinction between occasional versus frequent risk-taking. *Addictive Behaviors*, 30:7, 1449–1453.
- Douglas, M. (2000): Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajanvedon analyysi. Suom. V. Blom & K. Hazard. Vastapaino, Tampere.
- Dunderfelt, T. (1991): Elämäntutkimuspsykologia. WSOY, Porvoo.
- Durkheim, E. (1980): Uskontoelämän alkeismuodot. Suom. S. Randell. Tammi, Helsinki.
- Dworkin, J. (2005): Risk Taking as Developmentally Appropriate Experimentation for College Students. *Journal of Adolescent Research*, 20:2, 219–241.
- Ehrnrooth, J. (1988): Hevirock ja hevarit: myytit, tyylit, alakulttuuri. Tapaustutkimus hevareista Joensuun nuorisotaloyhteisössä. Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja No. 83. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Emslie, C., Ridge, D., Ziebland, S. & Hunt, K. (2006): Men's accounts of depression: reconstructing and resisting hegemonic masculinity? *Social Science & Medicine* 62: 2246–2257.
- Erikson, E. (1968): Identity: youth and crisis. Faber and faber, London.
- Erikson, E. (1982a): Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. E. Huttunen. Gummerus, Jyväskylä.

- Erikson, E. (1982b): *The life cycle completed: a review*. Norton, New York.
- Eskola, A. (1985): *Persoonallisuudesta elämäntapaan: persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia*. Wsoy, Juva.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Finn, S. (1997): *Origins of Media Exposure. Linking Personality Traits to TV, Radio, Print and Film Use*. *Communication research* 24:5, 507–529.
- Fornäs, J. (1995): *Cultural Theory and Late Modernity*. Sage, London.
- Forsberg, H. (2003): *Hajottavat ja koossapitävät tunteet*. Teoksessa H. Horsberg & R. Nätkin (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki. 86–102.
- Foucault, M. (1980): *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Ed. Colin Gordon. Pantheon, New York.
- Foucault, M. (1998): *Seksuaalisuuden historia*. Suom. K. Sivenius. Gaudeamus, Helsinki.
- Foucault, M. (2003a): *The Birth of Clinic. An archaeology of medical perception*. Translated by A. M. Sheridan. Routledge, London and New York.
- Foucault, M. (2003b): *The Subject and Power*. Teoksessa M. Foucault: *The Essential Foucault. Selections from Essential Works of Foucault, 1954–1984*. Edit. P. Rabinow & N. Rose. The New Press, New York, London.
- Foucault, M. (2003c): *Technologies of the self*. Teoksessa M. Foucault: *The Essential Foucault. Selections from Essential Works of Foucault, 1954–1984*. Edit. P. Rabinow & N. Rose. The New Press, New York, London. 145–169.
- Foucault, M. (2004): *The Order of Things*. Routledge, London and New York.
- Foucault, M. (2005a): *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. E. Nivanka. Otava, Helsinki.
- Foucault, M. (2005b): *Tiedon arkeologia*. Suom. T. Kilpeläinen. Vastapaino, Tampere.
- Frijda, N. (1986): *The Emotions*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Frosh, S. & Phoenix, A. & Pattman, R. (2002): *Young Masculinities: Understanding Boys in Contemporary Society*. Palgrave, Hampshire & New York.
- Furedi, F. (2004): *Therapy Culture. Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age*. Routledge, New York & London.
- Giddens, A. (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.
- Goffman, E. (1971): *Arkielämän roolit*. Suom. E. Puranen. Wsoy, Porvoo, Helsinki.
- Gordon, T. (2001): *Hiljaiset tytöt ja suulaat ”mujat”:* naisen ääntä oppimassa. Teoksessa M. Nikunen, T. Gordon, S. Kivimäki & R. Pirinen (toim.): *Nainen/naisuus/naisellisuus*. Tampere University Press, Tampere. 93–116.
- Gordon, T. & Lahelma, E. (1992): *Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa*. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Tietolipas 124. SKS, Helsinki.
- Gordon, T. & Lahelma E. & Holland, J. (2004): *Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa*. Teoksessa M. Liljeström (toim.): *Feministinen tietäminen*. Vastapaino, Tampere. 169–190.
- Grabruker, M. (1991): *Siinäpä vasta kiltti tyttö*. Suom. Helena Butzow. Kääntöpiiri, Helsinki.
- Greene, K., Kremer, M., Walters, L. H., Rubin, D. L. & Hale, L. (2000): *Targeting adolescent risk-taking behaviors: the contributions of egocentrism and sensation-seeking*. *Journal of Adolescence* 23: 439–461.
- Griffin, C. (1993): *Representations of Youth. The Study of Youth and adolescence in Britain and America*. Polity Press, Cambridge.
- Griffin, C. (2001): *Imagining new narratives of youth: Youth Research, the ‘New Europe’ and Global Youth Culture*. *Childhood* 8:2, 147–166.
- Grönfors, M. (1994): *Miehininen kulttuuri ja väkivalta*. Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.): *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino, Tampere.
- Grosz, E. (1994): *Volatile Bodies. Toward a Corporeal Feminism*. Indiana University Press, Bloomington, Indianapolis.
- Grosz, E. (2008): *Chaos, Territory, Art*. Columbia University Press, New York

- Gubrium, J. & Holstein, J. (1997): *The New Language of Qualitative Method*. Oxford University Press, New York, Oxford.
- Gubrium, J. & Holstein, J. (2003): *From the Individual Interview to the Interview Society*. Teoksessa J. Gubrium & J. Holstein (eds.): *Postmodern Interviewing*. Sage, Thousand Oaks, London, New Delhi. 21–49.
- Gullone, E. & Moore, S. (2000): Adolescent risk-taking and the five-factor model of personality. *Journal of Adolescence* 23: 393–407.
- Haapala, P. (2003): Nuoriso numeroina. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.): *Nuoruuden vuosisata*. SKS, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 67–85.
- Haaparanta, L. (2002): Voiko kokemuksen virtaa analysoida? Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.): *Kokemus*. Acta Philosophica Tamperensia Vol. 1. Tampere University Press. 308–324.
- Haapasalo, J. (1990a): The Eysenck Personality Questionnaire and Zuckerman's Sensation Seeking Scale (Form V) in Finland: age differences. *Personality and Individual Differences*, 11: 503–508.
- Haapasalo, J. (1990b): Eysenkin kyselyn ja Zuckermanin elämyshakuisuusasteikon faktorirakenteet ja pisteytys Suomessa. *Jyväskylän psykologian laitoksen julkaisuja* 311. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Haapasalo, J. (1990c): Sensation seeking and Eysenck's personality dimensions in an offender sample. *Personality and Individual Differences*, 11: 81–84.
- Haapasalo, J. (1991): Cleckleyn psykopaatin muotokuva haastatteluvastausten valossa. *Jyväskylän psykologian laitoksen julkaisuja* 314. Jyväskylä.
- Haapasalo, J. (1992a): Psykopatia rikoksenteijöiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. *Psykologia* 27(1992): 482–484.
- Haapasalo, J. (1992b): Seikkailun psykologiaa. Teoksessa S. Cavén (toim.): *Seikkailun mahdollisuus*. Kansalaiskasvatuksen Keskuksen julkaisuja 48. Helsinki. 9–24.
- Haapasalo, J. (2006): Kasvuypäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.): *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Hakapaino Oy, Helsinki. 123–160.
- Hakanen, A. (1993): Objektisuhteiden merkitys yksilön kehityksessä. *Kehityopsykologian perusteita*. Turun yliopisto. Painosalama, Turku.
- Hakkarainen, P. & Metso, L. (2003): Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:3, 244–256.
- Hall, S. (1999): *Identiteetti*. Suom. ja toim. M. Lehtonen ja J. Herkman. Vastapaino, Tampere.
- Hanifi, R. (2009): *Musiikin aktiiviset harrastajat*. Teoksessa M. Liikkanen (toim.): *Suomalainen vapaa-aika*. Gaudeamus, Helsinki. 225–249.
- Harré, R. (1988): *An Outline of the Social Constructionist Viewpoint*, Teoksessa R. Harré (ed.) *The Social Construction of Emotions*. Blackwell, Oxford. 2–14.
- Havighurst, D. (1955): *Human development and education*. Longmans, Green and Co., New York.
- Hautamäki, A. (1996): Individualismi on humanismia. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J., Siltala & J. Tarkki. *Yksilö modernin murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki. 13–44.
- Hautaniemi, P. (2004): *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Julkaisuja 41. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Heelas, P. (1988): *Emotion Talk across Cultures*. Teoksessa R. Harré (ed.): *The Social Construction of Emotions*. Blackwell, Oxford. 234–266.
- Heinämaa, S. (1996): *Ele, tyyli ja sukupuoli*. Gaudeamus, Helsinki.
- Heinämaa, S. (1997): *Ero ja etäisyys: Luce Irigaray ja filosofisen itsekritiikin perinne*. Teoksessa S. Heinämaa, M. Reuter & K. Saarikangas (toim.): *Ruumiin kuvia*. Gaudeamus, Tampere. 37–55.
- Heinämaa, S. (2010): *Minä, tietoisuus ja ruumiillisuus*. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.): *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki. 99–117.

- Heinämaa, S., Reuter, M. & Saarikangas, S. (1997): Lähtökohtia. Teoksessa S. Heinämaa, M. Reuter & K. Saarikangas (toim.): Ruumiin kuvia. Gaudeamus, Tampere. 7–19.
- Heiskanen, I. & Mitchell, R. (1985): Lättähatuista punkkareihin. Otava, Keuruu.
- Heiskala, R. (1996): Kohti keinotekoista yhteiskuntaa. Gaudeamus, Tampere.
- Heiskala, R. (2000): Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Gaudeamus, Helsinki
- Heiskala, R. (2005): Miten yhteiskunta pakottaa yhteiskunnan tutkijaa. Teoksessa P. Räsänen, A.-H. Anttila & H. Melin (toim.): Tutkimus menetelmien pyörteissä. PS-kustannus, Juva. 29–37.
- Helander, R. (2002): Somalityöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 109–128.
- Helén, I. (1997): Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsetuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Gaudeamus, Helsinki.
- Helén, I. (2004): Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa K. Rahkonen (toim.): Sosiologisia nykykeskusteluja. Gaudeamus, Helsinki. 206–236.
- Heller, A. (1979): Theory of Feelings. Van Gorcum, Assen, The Netherlands.
- Hellsten, V. (2003): Uusi politiikka ja poliittisen osallistumisen moninaistuminen: haaste edustukselliselle demokratialle? Teoksessa K. Paakkunainen (toim.): ”Kyllä politiikalle, mutta...” Nuoret ja eduskuntavaalit 2003. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Nuorisosiain neuvottelukunta, Helsinki. 62–83.
- Hellsten, V. & Martikainen, T. (2002): Nuorten poliittinen osallistuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.): Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisosiain neuvottelukunta & Opetusministeriö, Helsinki. 137–155.
- Helve, H. (1993): Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit. Suomen nuorisoyhteistyö. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Helve, H. (1996): ”Ystävämme kettu” ja uusi maailmankuva. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.): Näin nuoret. Näkökulmia nuoruudenkulttuureihin. SKS, Helsinki. 74–94.
- Helve, H. (2002): Arvot, muutokset ja nuoret. Vastapaino, Helsinki.
- Helve, H. (2006): Nuoret ja usko. Teoksessa T.-A. Wilska (toim.): Uskon asia. Nuorisobarometri 2006. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta. Nykypaino, Helsinki. 92–109.
- Helve, H. (2007): Arvojen muutos nuorisokasvatuksen haasteena. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 73. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 276–312.
- Helve, H. (2009): Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa M. Liikkanen (toim.): Suomalainen vapaa-aika. Gaudeamus, Helsinki. 250–269.
- Hermonen, M. (2006): Pimeä hehku. Satanismi ja saatananpalvelonta 1990-luvun suomalaisessa nuorisokulttuurissa. Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 64. Loki-Kirjat, Helsinki.
- Hietala, V. (1996): Elämää suuremmat tunteet. Teoksessa I. Niiniluoto & J. Räikkä (toim.): Tunteet. Helsinki University Press, Helsinki. 276–282.
- Hietala, V. (1999): Tunne ja elämys audiovisuaalisessa kulttuurissa. Teoksessa S. Näre (toim.): Tunteiden sosiologiaa I: Elämyksiä ja läheisyyttä. SKS, Helsinki. 244–262.
- Hietala, V. (2007): Media ja suuret tunteet. Johdatus 2000-luvun uusromantiikkaan. BTJ Kustannus, Helsinki.
- Hilden-Paajanen, T. (2005): Pahojen poikien piiri. Joensuun skinien epäilty rikollisuus 1995–1998. Acta Universitatis Tamperensis 1059. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Himanka, J. & Hämäläinen, J. & Sivenius, H. (1995): Esipuhe teoksessa Husserl, E. (1995): Fenomenologian idea. Suom. J. Himanka & J. Hämäläinen & H. Sivenius. Loki-Kirjat, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001): Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

- Hirvonen, E. (2002): Nuoren tytön raskaus ja äitiys. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): *Tulkintoja tytöistä*. SKS, Helsinki. 166–181.
- Hjelm, T. (2005): Saatananpaltvonta, media ja suomalainen yhteiskunta. Nuorisotutkimusverkosto, nuorisotutkimusseura, julkaisuja 55. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hochschild, A. (1983): *The Managed Heart. Commercialization of Human Feeling*. University of California Press, Berkeley.
- Hochschild, A. (2003): *The Commercialization of intimate life*. University of California Press. Berkeley, Los Angeles, London.
- Hogg, M. A. & Terry, D.J. & White, K. J. (1995): A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory with Social Identity Theory. *Social Psychology Quarterly* 58:4, 255–269.
- Hoikkala, T. (1983): Brittiläinen kulturalismi ja nuorten alakulttuurien tutkiminen. *Tiede & Edistys* 4/1983: 38–43.
- Hoikkala, T. (1991a): Is there youth as an empirical and social category. Teoksessa J. Ehrnrooth & L. Siurala (toim.): *Construction of Youth*. Finnish Youth Research Society. VAPK- Publishing, Helsinki. 38–50.
- Hoikkala, T. (1991b): *Törmäävät tulkinnat*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hoikkala, T. (1993): *Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Gaudeamus, Jyväskylä.
- Hoikkala, T. (1996a): *Kova kimma + Uusi jätkä. Lukiolaisten parisuhdeodotukset*. Teoksessa T. Hoikkala (toim.): *Miehen kuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. 232–259.
- Hoikkala, T. (1996b): *Tukkimestarzanin pojanpoika*. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.): *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruudenkulttuureihin*. SKS, Helsinki. 285–301.
- Hoikkala, T. (1998): *Traditioista vapaan valinnan illuusio*. Teoksessa J-P. Roos & Hoikkala, T. (toim.): *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 152–168.
- Hoikkala, T. & Paju, P. (2002): *Sukupuolivitutkimus ja nuorisopolitiikka*. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.): *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta, Opetusministeriö, Helsinki. 14–31.
- Hoikkala, T. & Suurpää, L. (2005): Finnish youth cultural research and its relevance to youth policy. *Young*, 13:3, 285–312.
- Hoikkala, T. & Laine, S. & Laine, J. (2005): *Johdanto*. Teoksessa T. Hoikkala, S. Laine & J. Laine (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Loki-Kirjat, Helsinki. 9–22.
- Holmila, M. (2001): *Perhe, päihteet ja sukupuoli*. *Yhteiskuntapolitiikka* 66:1, 55–62.
- Holmila, M. & Karlsson, T. & Raitasalo, K. (2005): *Alaikäisten alkoholiostot*. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:3, 305– 310.
- Holstein, J. & Gubrium, J. (2004): *The active interview*. Teoksessa D. Silverman (eds.): *Qualitative Research*. Sage Publications, London. 140–161.
- Holstein, J. & Gubrium, J. (2007): *Context: Working It Up, Down, and Across*. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J. Gubrium & D. Silverman (toim.): *Qualitative Research Practice*. Sage, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore. 267–281.
- Holstein-Beck, S. (1995): *Consistency and change in the lifeworld of young women*. Teoksessa J. Fornäs & G. Bolin (eds.): *Youth Culture in late modernity*. Sage, London.
- Honkasalo, V. (2010): *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 109. Unigrafia, Helsinki.
- Honkatukia, P. (1992): *”Ollaan vähän semmosii kiltimpiä”*. *Tutkimus helsinkiläistyttöjen rikosaseiteista*. Oikeuspoliittisen laitoksen julkaisuja 115. Helsinki.
- Honkatukia, P. (1997): *Rikokset ja sallittu naiseus*. Nuorisotutkimus 15:3, 14–23.
- Honkatukia, P. (2004): *Väkivalta ja tyttöys koulukodissa*. Teoksessa M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö (toim.): *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43. Hakapaino Oy, Helsinki. 189–213.

- Honkatukia, P. (2008): Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta selviytymisen näkökulmasta. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 84–105.
- Honkatukia, P., Nyqvist, L. & Pösö, T. (2006): Rikokset nuorten ”juttuina” narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisotutkimuverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Hakapaino, Helsinki. 211–234.
- Hovi, T. (1997): Kääntymiskokemukset haastatteluissa. Muotoutuvia muistikuvia ja neuvoteltuja merkityksiä. Teoksessa K. Eskola & E. Peltola (toim.): Aina uusi muisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Jyväskylän yliopisto. 318–340.
- Hurrelman, K. (1989): The Social World of Adolescents: A Sociological Perspective. Teoksessa K. Hurrelman & U. Engel (1989): The Social World of Adolescents. Walter de Gruyter Berlin, New York. 3–26.
- Husso, M. (2003): Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tampere.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. (2005): Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.): Haastattelu. Vastapaino, Tampere. 189–222.
- Hämäläinen, P., Nupponen H., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. (2000): Nuorten terveystapatutkimus: Nuorten liikunnallinen harrastaminen 1977–1999. Liikunta ja tiede 37:6, 4–11.
- Hänninen, V. (1999): Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696, Tampereen yliopisto, Tampere.
- Hänninen, V. & Valkonen, J. (1999): Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa V. Hänninen: Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696, Tampereen yliopisto, Tampere. 141–156.
- Iivari, J. (1996): Osattomuudesta rangaistavaksi. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/1996. Edita, Helsinki.
- Ilmonen, K. (1995): Agentti, yksilöllistyminen ja moraali. Sosiologia 32:1, 26–37.
- Ilmonen, K. (1999): Työelämä ja tunteet. Teoksessa S. Näre (toim.): Tunteiden sosiologiaa. Tietolipas 157. SKS, Helsinki. 299–324.
- Ilmonen, K. (2000): Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa K. Ilmonen (toim.): Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto, Kampus kirja, Jyväskylä. 9–38.
- Ilmonen, K. (2003): Kulutus, modernisaatio ja arkielämän ”kolonisaatio”. Sosiologia 40:1, 10–22.
- Ilmonen, K. (2007): Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua. Vastapaino, Tampere.
- Inglehart, R. (1977): The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics. Princeton University Press, Princeton.
- Iskanius, S. (2006): Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. Jyväskylä studies in humanities 51. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Itäpuisto, M. & Grönfors, M. (2004): Isä, poika ja pullon henki: juoppo isä pojan ongelmana. Teoksessa V. Hänninen & O-H. Ylijoki (toim.): Muuttuuko ihminen? Tampere University Press, Tampere. 139–154.
- Jaatinen, J. (1994): Hauskanpitoa Hangon Regatassa: Nuoret ja poliisi yhteistyössä. Alkoholipolitiikka 59:2, 120–130.
- Jaatinen, J. (2000): Viattomuuden tarinoita. Stakes, Raportteja 251, Helsinki.
- Jaatinen, J. (2002): Päihteiden käyttö nuorten näkökulmasta. Teoksessa M. Holmila (toim.): Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Stakes, Tutkimuksia 122, Helsinki. 91–101.
- Jaffe, L. & Archer, R. (1987): The Prediction of Drug Use Among College Students From MMPI, MCMI and Sensation Seeking Scales. Journal of Personality Assessment 51:2, 243–253.
- Jahnukainen, M. (2006): Erityisopetuksen tarve ja muutos. Teoksessa S. Karvonen (toim.): Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot - vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 71. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala. 119–131.
- Jallinoja, R. (1994): Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja, M. Korhonen (toim.): Näkökulmia perheeseen. Stakes. Raportteja 139. Gummerus, Jyväskylä.

- Johansson, T. & Miegel, F. (1992): *Do the Right Thing. Lifestyle And Identity In Contemporary Youth Culture.* Almqvist & Wiksell International, Stocholm.
- Johnston, D. (1995): Adolescents' Motivations for Viewing Graphic Horror. *Human Communication Research*, 21:4, 522–552.
- Jokinen, A. (1999): Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila & E. Suoninen (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina.* Vastapaino, Tampere.126–159.
- Jokinen, A. (2000): *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri.* Tampere University Press, Tampere.
- Jokinen, A. (2003): Sisäisiä seksismiä. Slits ja miehen kriisi. Teoksessa A. Jokinen (toim.): *Yhdestä puusta.* Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere. 112–140.
- Jokinen, A. (2004): Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa M. Liljeström (toim.): *Feministinen tietäminen.* Vastapaino, Tampere. 191–208.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset.* Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1990): Oman elämänsä turistit. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Juhila, K.(1993): Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset.* Vastapaino, Tampere. 151–188.
- Juhila, K. (2004): Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.): *Puhua vastaan ja vaieta.* Gaudeamus, Helsinki. 20–32.
- Julkunen, R. (2010): Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvo. Vastapaino, Tampere.
- Järviluoma, H. (1997): Musiikki, identiteetti ja ruohonjuuritaso. *Acta Universitatis Tamperensis* 555. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Järvinen, T. (2001): Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa T. Kuure (toim.): *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes, Helsinki.* 60–69.
- Järvinen, T. (2003): Urheilijoita, taiteilijoita ja IB-nuoria. Lukioiden erikoistuminen ja koulukasvatuksen murros. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. (2008): Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.): *Polarisoituvaa nuoruus? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisoasiain neuvottelukunta, Stakes, Helsinki.*140–149.
- Kaivola, T. & Rikkinen, H. (2003): Nuoret ympäristöissään. Lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat. SKS, Helsinki.
- Kajamaa, S. (1994): ”Kaikesta hyvästä joutuu maksamaan!”. Inestin psykodynamiikkaa. Teoksessa S. Heinämaa & S. Näre (toim.): *Pahan tyttären Sukupuolitettu pelko, viha ja valta.* Gaudeamus, Helsinki.
- Kalliomaa, A. & Puura, S. & Tasanko, P. (2004): *Nuoruus Suomessa.* Opetusministeriö, Yliopistopaino, Helsinki.
- Kangas, S. (2002): Tytöt bittien ja pikselien maailmassa. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): *Tulkintoja tytöistä.* SKS, Helsinki. 21–41.
- Karppinen, S. (2005): Seikkailullinen vuosi haastavassa luokassa. Etnografinen toimintatutkimus seikkailu- ja elämypedagogiikasta. Väitöskirja E77. Oulun yliopisto, Oulu.
- Karppinen, S. (2007): Elämyksestä kokemukseen ja oppimiseen. Teoksessa S. Karppinen & T. Latomaa (toim.): *Seikkailun elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovellutuksia.* Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 75–97.
- Kauppila, J. (2002): Sukupolvet, koulutus, oppiminen - tulkintoja koulutuksen merkityksestä elämäntulon rakentajana. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Kauppinen, A. (2004): Sartre Huserl ja minä. Esipuhe teoksessa Jean-Paul Sartre: *Minän ulkoisuus.* Suomennos ja esipuhe A. Kauppinen. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Kauranen, R. & Rantanen, P. (2005): Foucault, genealogia, arkeologia. Teoksessa M. Andersson, A-H. Anttila & P. Rantanen (toim.): *Kahden muusan palveluksessa.* Turun historiallinen yhdistys ry, Turku. 217–254.

- Keltikangas-Järvinen, L. (2004): Temperamentti. WSOY, Helsinki
- Keltikangas-Järvinen, L. (2005): Ympäristö vai perimä. Käyttäytymisgenetiikan haasteet ja mahdollisuudet psykologialle. *Psykologia* 40:3, 294–299.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2008): Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. WSOY, Helsinki.
- Keskinen, S. (2005): Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere University Press, Tampere.
- Keskinen, V. (2001): Kiirettä pitää: kaverit, koti, koulu ja nuorten vapaa-aika Helsingissä 2000. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Ketokivi, K. (2004): Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen. *Sosiologia* 41:2, 94–107.
- Ketokivi, K. (2005): Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. *Julkaisuja* 56. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki. 100–137.
- Kilpinen, E. (2008): John Dewey, George Herbert Mead ja pragmatistisen yhteiskuntatieteen ongelmat. Teoksessa E. Kilpinen, O. Kivinen & S. Pihlström (toim.): Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus, Yliopistopaino, Helsinki. 91–132.
- Kinnunen, M. (2001): Luokiteltu sukupuoli. Vastapaino, Tampere.
- Kivivuori, J. (1995): Nuorten rikollinen ja kielletty toiminta 1995. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 129. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Kivivuori, J. (1997): Nuoret rikosten tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 141. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Kivivuori, J. (2005): Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Teoksessa J. Kivivuori & V. Salmi: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki. 11–70.
- Kivivuori, J. & Honkatukia, P. (2006): Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 33. Hakapaino Oy, Helsinki. 341–364.
- Knuuti, U. (2007): Matkalla marginaalista valtavirtaan. Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2007. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Koivunen, A. (2008): Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa mediatutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 31:3, 5–24.
- Koivunen, A. & Liljeström, M. (1996): Paikantuminen. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere. 271–290.
- Kolehmainen, S. (2002): Koulutussukupuoli ja työnjako. *Sosiologia* 39:3, 200–214.
- Komonen, K. (2001): Työn moraalista koulutuksen moraliin. Teoksessa T. Kuure (toim.): Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 19. Stakes, Helsinki. 70–85.
- Kontula, O. (1991): Nuorten seksuaalisuuden itsenäistymisen vuosikymmenet. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.): Nuoret ja muutos. Nuorisotutkimusseura/Tilastokeskus, tutkimuksia 177. Helsinki. 137–146.
- Kontula, O. & Haavio-Mannila, E. (1995): Matkalla intohimoon: nuoruuden hurma ja kärsimys seksuaalielämäkertojen kuvaamana. WSOY, Porvoo, Hki, Juva.
- Korander, T. & Törrönen, J. (2004): Luottamus nuoriin nollassa? Tampereen nollatoleranssin vastaanotto Aamulehdessä. Teoksessa J. Törrönen (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaätely. Gaudeamus, Helsinki. 70–146.
- Kortteinen, M. (1992): Kunnian kenttä. Hanki ja jää Oy. Hämeenlinna.
- Kortteinen, M. (1994): Kun pohja pettää. Teoksessa J. P. Roos & E. Peltonen (toim.): Miehen elämää. SKS, Rauma
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. (1998): Työtön: selvitys pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Tammi, Helsinki.

- Koski, P. (2005): Pojat, pallo ja pullo: viekö seuratoiminta märkään miehuuteen? *Yhteiskuntapolitiikka* 70:6, 624–638.
- Koski, P. & Tähtinen, J. (2005): Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23:1, 3–21.
- Koski, T. (2000): Liikunta elämäntapana ja henkisen kasvun välineenä. Filosofinen tutkimus liikunnan merkityksestä esimerkkeinä jooga ja zen-budo. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Koskijoki, M. (1997): Esine muiston astiana. Teoksessa K. Eskola & E. Peltola (toim.): *Aina uusi muisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* 54. Jyväskylän yliopisto. 269–285.
- Koskinen, I., Lukkari, H. & Ruonakoski, E. (2010): Sukupuoli, tilanne ja vapaus Beauvoirin filosofiassa. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.): *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki. 205–219.
- Krcmar, M. & Greene, K. (1999): Predicting Exposure to and Uses of Television Violence. *Journal of Communication* 49:3, 24–45.
- Kroger, J. (2007): *Identity development: adolescence through adulthood*. Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- Kröger, A. (2005): Travellerit. Kutistuva maailma itsen rakennusympäristönä. Teoksessa T. Hoikkala, S. Laine & J. Laine (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Loki-Kirjat, Helsinki. 409–437.
- Kumpulainen, P. (1995): Ollakseen jotain. Tutkimus Porin selviämisaseman nuorista. *Stakes. Raportteja* 185. Gummerus, Jyväskylä.
- Kupiainen, R. & Suoranta, J. (2002): Elämys- ja mediakasvatus elämuskulttuurissa. Teoksessa J. Saarinen (toim.): *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta? Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia* 2. Lapin yliopisto, Rovaniemi. 115–133.
- Kuula, A. (2006): Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. *Vastapaino*, Tampere.
- Kuure, T. (2002): Muuttuva nuorisorikollisuus. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.): *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Opetusministeriö, Helsinki. 182–195.
- Kvale, S. (1996): *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. Sage, Thousand Oaks.
- Känkänen, P. (2004): Hämärän peitto. Ilmaisutaidot ja tarinat aikatilan tekijöinä nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö (toim.): *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43. Hakapaino Oy, Helsinki. 214–235.
- Käyhkö, M. (2002): Näkymättömäksi siivoojaksi ja kodin hengettäreksi. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): *Tulkintoja tytöistä*. SKS, Helsinki. 21–62.
- Käyhkö, M. (2006): Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistuspalvelualan oppilaitoksessa. Joensuu University Press, Joensuu.
- Käyhkö, M. (2008): Kädenjälki näkyviin koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa T. Tolonen (toim.): *Yhteiskunta ja luokka*. Vastapaino, Tampere. 255–273.
- Käyhkö, M. (2011): Koulu tyttö tutkimuksen näyttämönä. Teoksessa K. Ojanen, H. Mulari & S. Aaltonen (toim.): *Entäs tytöt?* Vastapaino, Tampere. 89–133.
- Kääriäinen, J. (1994): Seikkailijasta pummiksi. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1994. Painatuskeskus, Helsinki.
- Laakso, L., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Telama, R. (2006): Suomalaisten nuorten liikunta-aktiivisuus. *Liikunta & Tiede* 42:1, 4–13.
- Lahelma, E. (1992): Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa. *Yliopistopaino*, Helsinki.
- Lahelma, E. (2002): School is for Meeting Friends: secondary school as lived and remembered. *British Journal of Sociology of Education*, 23:3, 367–382.
- Laine, K. (2000): Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. *SoPhi*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Laitinen, A. & Nyholm, L. (1995): *Luvaton nuoruus*. Painatuskeskus Oy, Helsinki.

- Latomaa, T. (2007): Mieli elämys-, merkitys- ja kokemusmaailmana. Psyko(loginen) ja semioottinen tarkastelu. Teoksessa S. Karppinen & T. Latomaa (toim.): Seikkailun elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovellutuksia. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 21–52.
- Le Breton, D. (2000): Playing Symbolically with Death in Extreme Sports. *Body & Society* 6:1, 1–11.
- Le Breton, D. (2004): The Anthropology of Adolescent Risk-taking Behaviours. *Body & Society* 10:1, 1–15.
- Leccardi, C. (2006): Redefining the Future: Youthful Biographical Constructions in the 21st Century. New directions for child and adolescent development, 113, 37–48.
- Lehtomaa, M. (2006): Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.): Kokemuksen tutkimus. Dialogia Oy, Helsinki. 163–194.
- Lehtonen, J. (2002): Kaapissa avoimesti ja piilossa julkisesti. Ei-heteroseksuaaliset nuoret naiset kertovat ja vaikenevat seksuaalisuudestaan. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 148–165.
- Lehtonen, K., Mäkelä, E. & Pulli, K. (2007): Ohjaus seikkailutoiminnassa. Teoksessa S. Karppinen & Latomaa (toim.): Seikkailun elämyksiä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 127–138.
- Lehtonen, M. (1995): Pikku jättiläisiä: maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, M. (1996): Merkitysten maailma: kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, T. (1998): Elämän seikkailu. Näkemyksiä elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Lehtonen, T-K. (1994a): Shoppailu sosiaalisena muotona. *Sociologia* 31:3, 192–203.
- Lehtonen, T-K. (1994b): Shoppailun mieli. Teoksessa M. Pantzar, L. Perälä & M. Kekki (toim.): Kohti hyvän elämystä. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki. 19–53.
- Leppiman, A. (2010): Arjen elämyksiä. Leiri- ja elämyspohjainen Arpipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana *Acta Universitatis Lapponiensis* 182. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Lieberg, M. (1995): Public Space, Lifestyles and Collective identity. *Young* 3:1.
- Liljeström, M. (1996): Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere. 111–138.
- Liljeström, M. (2004): Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa. Teoksessa M. Liljeström (toim.): Feministinen tietäminen. Vastapaino, Tampere. 141–167.
- Lindfors, S. (1996): Severi: seikkailu, verkostot ja rikokset: nuorten rikoksentekijöiden elämönhallintaa parantavan Severi-projektin toimintatutkimus. Edita, Helsinki.
- Lindström, P. 1993. School and Delinquency in a Contextual Perspective. National Council for Crime Prevention, Stocholm.
- Linko, M. (1998): Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* 57. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Linnossuo, O. (2007): Seikkailukokemusten vaikuttavuuden arviointi. Teoksessa S. Karppinen & T. Latomaa (toim.): Seikkailun elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovellutuksia. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 201–221.
- Lupton, D. (1998): Emotional self: a sociocultural exploration. Sage, London.
- Lähteenmaa, J. (1989): Tytöt & rock. Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 2/1989. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki.
- Lähteenmaa, J. (1992a): Miten käy tytöiltä rock'n'roll. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): Letit iehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124. SKS, Helsinki. 210–222.
- Lähteenmaa, J. (1992b): Tytöt ja kulttuurinen modernisaatio. Teoksessa T. Aittola & E. Sironen (toim.): "Miksi piiriin?": Thomas Ziehe koulusta nuorisosta ja itsestäänselvyyksien murenemisestä. Jyväskylän kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1. Jyväskylä. 63–79.
- Lähteenmaa, J. (1992c): Tytöt jännitystä etsimässä. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): Letit iehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124. SKS, Helsinki. 155–170.

- Lähteenmaa, J. (1996): Alakulttuuriteorian nousu ja tuho? Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.): Näin nuoret. Näkökulmia nuoruudenkulttuureihin. SKS, Helsinki. 95–128.
- Lähteenmaa, J. (2000): Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisen ulottuvuuksista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Lähteenmaa, J. (2002): Tyttöjä pelastamassa. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 271–286.
- Lähteenmaa, J. (2005): Säpinää – Entä kapinaa? Ja mitä kapina on? Teoksessa T. Hoikkala, S. Laine & J. Laine (toim.): Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Loki-Kirjat, Helsinki. 379–396.
- Lähteenmaa, J. & Näre, S. (1992): Tyttö tutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124. SKS, Helsinki. 9–21.
- Löytyniemi, V. (2004): Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. *Auscultatio Medici*. SoPhi, Jyväskylä.
- Maffesoli, M. (1995): Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Suom. M. Määttänen. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Maffesoli, M. (1996): *The Time of the Tribes*. Sage, London.
- Mahler, M., Pine, F. & Bergman, A. (1975/1989): The psychological birth of the human infant. *Symbiosis and individuation*. Hutchinson, Lontoo.
- Mannheim, K. (1952/1928): The problem of generations. Teoksessa K. Mannheim: *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge & Keagan Paul, London.
- Mannheim, K. (1968): The problem of generations. Teoksessa K. Mannheim: *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge & Keagan Paul, London.
- Markus, H. & Nurius P. (1986): Possible selves. *American Psychologist* 41:9, 954–969
- Mason, A. & Spoth, R. (2011): Thrill Seeking and Religiosity in Relation to Adolescent Substance Use: Tests of Joint, Interactivity, and Indirect Influences. *Psychology of Addictive Behaviors* 25:4, 683–696.
- Mason, J. (1996): *Qualitative Researching*. Sage, London.
- Mason, J. (2002): *Qualitative Interviewing*. Teoksessa T. May (ed.): *Qualitative Research in Action*. Sage, 225–241.
- Mead, G.H. (1967/1934): *Mind, Self and Society*. University of Chicago Press, Chicago.
- Mead, M. (1971): Ikäryhmien ristiriidat. Suom. Ulf E. Qvickström. Otava, Helsinki.
- Miettinen, T. (2010): Fenomenologia ja sosiaalisen todellisuuden rakentuminen. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.): *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki. 151–167.
- Miles, S., Cliff, D. & Burr. V. (1998): Fitting in and sticking out: Consumer meanings and the construction of young people's identities. *Journal of Youth Studies*, 1:1, 81–96.
- Miller, K., Sabo, D., Farrel, M., Barnes, G. & Melnick, M. (1998): Athletic Partisipation and Sexual Behavior in Adolescents: The Different Wolds of Boys and Girls. *Journal of Health and Social Behavior* 39. 108–123.
- Milles, S. (1997): *Discourse*. Routledge, London and New York.
- Moffitt, T.E. (1993): “Adolescence-limited“ and “Life-course-persistent“ antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review* 100:4, 674–701.
- Mykkänen, J. & Huttunen, J. (2008): Isäksi tulon tunteet. Teoksessa E. Sevón M. Notko (toim.): *Perhesuhteet puntarissa*. Palmenia, Helsinki. 169–187.
- Myllyniemi. R. (1991): Emotionaalisen elämyksen ongelma. *Psykologia* 26:5, 360–365.
- Myllyniemi. R. (2004): Miten ymmärtää ja luokitella tunteita. Teoksessa V. Hänninen & O-H. Ylijoki (toim.): *Muuttuko ihminen? Tampereen Yliopistopaino*, Tampere. 19–48.
- Myllyniemi S. & Gissler, M. & Puhakka, T. (2005): Kuluttava nuoruus tilastoina. Teoksessa M. Autio & P. Paju (toim.): *Kuluttava nuoruus*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 62. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 32. Stakes. Helsinki. 14–53.
- Myllyniemi, S. (2008): Tilasto-osio. Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.): *Polarisoitua nuoruus? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, julkaisuja 84,

- Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 38, Stakes. Hakapaino Oy, Helsinki. 17–81.
- Myllyniemi, S. (2010): Tilasto-osio. Poliitikka ja äänestäminen. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.): Puolustuslainsäädännön Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43. Yliopistopaino Oy, Helsinki.
- Mäenpää, P. (2005): Narkissos kaupungissa. Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta. Tammi, Helsinki.
- Mäkelä, K. (1990): Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus, Helsinki. 42–61.
- Mäki-Kulmala, A. (1989): Nuoruus on nuoruus. Kirjoituksia nuoruudesta, kulttuurista, yhteiskunnasta ja tutkimuksesta. Tutkijaliitto. Gummerus, Tampere.
- Neisser, U. (1982): Kognitio ja todellisuus. Weilin+Göös, Helsinki.
- Newcomb, M. & McGee, L. (1991): Influence of Sensation Seeking on General Deviance and Specific Problem Behaviours From Adolescence to Young Adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology* 60:4, 614–628.
- Niemelä, A. (2005): Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56. Helsinki. 169–195.
- Niemelä, A. & Kelhä, M. (2005): Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? *Nuorisotutkimus* 23:2, 20–31.
- Niemelä, K. (2002): ”Rippikoulu ja prometheus-leiri aikuistumisriiteinä”. Teoksessa T. Kuure & M. Vuori & M. Gissler (toim.): Viattomuudesta vimmaan. Nuorten elinolot –vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Stakes, 106–118.
- Nietzsche, F. (1984/1886): Hyvän ja pahan tuolla puolen: erään tulevaisuuden filosofian alkunäytös. Suom. J. A. Hollo. Otava, Helsinki.
- Niiniluoto, I. (1996): Tunne ja tieto. Teoksessa I. Niiniluoto & J. Räikkä (toim.): Tunteet. Helsinki University Press, Helsinki, 109–117.
- Nivala, E. & Saastamoinen, M. (2007): Nuorisokasvatuksen teorian kohde ja konteksti. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 73. Tampere. 8–27.
- Noro, A. (1991): Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'. Tutkijaliitto. Gummerus, Jyväskylä.
- Nurmi, J. (1997): Keiden koulutusväylät? Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 43. Turun yliopisto, Turku.
- Nurmi, J.-E. (2003/1995): Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen & M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan. WSOY, Helsinki. 256–274.
- Nykyri, T. (1998): Naisen viha. *Sophi* 24. Jyväskylän yliopisto. Gummerus, Saarijärvi.
- Nyqvist, L. (1994): Nuorten elämäntyyli ja rikollisuus. Teoksessa A. Laitinen, L. Nyqvist & P. Paaso: Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus. Poliisin oppikirjasarja 4/1994. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Nyqvist, L. (1995): Onnistuuko räätälöity työ nuorisohuollossa? Ehkäisevän nuorisohuollon kokeiluprojektin (Lokki) arviointitutkimus. Turun yliopisto, Turku.
- Näre, S. (1995): Etnopsykoanalyttisiä näkökulmia sukupuolikulttuuriin Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen raportteja 229. Yliopistopaino, Helsinki.
- Näre, S. (1996): Nuoruuden vietti ja tunnetalous kulttuurin välittäjänä. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.): Näin nuoret. Näkökulmia nuoruudenkulttuureihin. SKS. Kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki.
- Näre, S. (1999): Sukupuolten tunnekuulttuuri ja julkisuuden intimitisoituminen. Teoksessa S. Näre (toim.): Tunteiden sosiologia I: elämyksiä ja läheisyyttä. SKS, Helsinki.
- Näre, S. (2002): Intimitoituvan kulttuurin muistijälkiä tytöissä. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. SKS, Helsinki. 251–268.
- Näre, S. (2005a): Kuluttava seksi ja kuluva luottamus. Teoksessa M. Autio & P. Paju (toim.): Kuluttava nuoruus. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 62.

- Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 32. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki. 140–152.
- Näre, S. (2005b): Styylaten ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa. Yliopistopaino, Helsinki University Press & Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Näre, S. (2008): Julkisen intimitisoituminen ja performatiivinen väkivalta. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 195–221.
- Näre, S. & Lähteenmaa, J. (1992): Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124. SKS, Helsinki. 229–337
- Näre, S. & Oksanen, A. (2008): Virtuaaliruumiillisuus imaginaarisena väkivaltana. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 259–281.
- Nätkin, R. (1988): Valta ja vastuu perheessä. Teoksessa E. Hietanen (toim.): Elämäntapa arjen punainen lanka. Tampereen keskuspaino. Työväen sivistysliitto, Tampere.
- O'Brien, R., Hunt, K. & Hart, G. (2006): 'It's caveman stuff, but that is to a certain extent how guys still operate': Men's accounts of masculinity and help seeking. *Social Science & Medicine* 61: 503–516.
- Ochs, E. & Capss, L. (1996): Narrating the Self. *Annual Review of Anthropology* 1996, 25:19–43.
- O'Conner, P. (2006): Young People's Constructions of the Self. *Sociology* 40:1, 107–124.
- Oesch, E. (2002): Wilhelm Dilthey ja eletty kokemus. Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.): Kokemus. *Acta Philosophica Tamperensia* Vol. 1. Tampere University Press. 290–307.
- Oinas, E. (2001): Making Sense of the Teenage Body. *Sociological Perspectives on Girls, Changing Bodies, and Knowledge*. Åbo Akademi University Press.
- Oinas, E. (2004): Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa M. Liljeström (toim.): Feministinen tietäminen. Vastapaino, Tampere, 209–227.
- Oinonen, E. (2001): Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa T. Kuure (toim.): Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 19, Stakes. Helsinki. 109–125.
- Ojanen, K. (2011a): Katsaus tyttötytötkinon suomalaisen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa K. Ojanen, H. Mulari & S. Aaltonen (toim.): Entäs tytöt? Vastapaino, Tampere. 9–43.
- Ojanen, K. (2011b): Tyttöjen toinen koti. Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustunneilla. SKS, Helsinki.
- Oksanen, A. (2006): Haavautuva minuus. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.
- Oksanen, A. (2008): Lapsuus ja satuttaminen kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 222–258.
- Oksanen, A. & Näre, S. (2006): Elämää ruudulla: tosi-tv moraalibrändinä. Teoksessa H. Lehtimäki & J. Suoranta (toim.): Kasvattajan brändikirja. Linn Lectura, Helsinki. 149–162.
- Ollila, A. (2008): Kerrottu tulevaisuus. *Acta Universitatis Lapponiensis* 141. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Paasonen, S. (1999): "Hän on se oikea! Hän todellakin on se oikea!" Elokuvat Morsian karkuteillä ja Hotting Hill romanssiteknologiana. Teoksessa S. Paasonen (toim.): Hääkirja. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja, sarja A, nro 43. Turku.
- Pakalén, M. & Perukangas, M. (1997): Urheilun moraalit on velvollisuus haluta. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Gaudeamus, Helsinki. 153–167.
- Palin, T. (1996): Ruumis. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Palmu, T. (2003): Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä: etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Parsons, T. (1964): *Social Structure and Personality*. The Free Press, London.
- Partanen, J. (2002): Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Gaudeamus, Helsinki. 13–37.

- Perho, S. (2002): Tyttöinä rasistisessa nuorisokulttuurissa. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.): Tulkintoja työstä. SKS, Helsinki. 63–87.
- Perho, S. (2007): Mainetta keräsin tuolla – ja sitähan tuli. Kingiyden rakentuminen rasistisessa nuorisokulttuurissa. *Nuorisotutkimus* 14:3, 18–32.
- Perho, S. (2010): Rasistisuus nuorten yhteisössä. Tutkimus vuosituuhannen vaihteen Joensuusta. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 103. Helsinki.
- Perkkiö, H. (2003): Kukkunarockia ja virtuoosia. Hevi ja maskuliinisuus. Teoksessa A. Jokinen (toim.): Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarimusiikissa. University Press, Tampere. 173–186.
- Perttula, J. (2002): Kiintopisteitä, ydinteemoja ja prototyyppejä: luonnos matkailun ja matkailuelämysten psykologiaksi. Teoksessa J. Saarinen (toim.): Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta? Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia 2. Lapin yliopisto. 31–53.
- Perttula, J. (2005): Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.): Kokemuksen tutkimus. *Dialogia*, Helsinki. 115–162.
- Perttula, J. (2007): Elämysten merkitys ihmiselämässä. Teoksessa S. Karppinen & T. Latomaa (toim.): Seikkailen elämyksiä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 53–74.
- Peräkylä, A. (2009): Mieli sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. *Sosiologia* 46:4, 251–268.
- Perälä, J. (2002): Hidasta ja nopeaa – heroiniin ja amfetamiinin käytön etnografiaa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen P. (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Gaudeamus, Helsinki.
- Peuhkuri, T. (2004): Tiedon roolit ympäristökiistassa. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C. Scripta lingua Fennica edita, osa 220. Turun yliopisto
- Pietilä, N. (2006): Alkoholin käyttö tyttöjen mielipidekirjoituksissa. Teoksessa S. Karvonen (toim.): Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta, Stakes, Helsinki. 62–71.
- Pietilä, V. (2007): Johdatus teoksen maailmaan. Teoksessa A. Schütz: Sosiaalisen maailman merkityksekäs rakentuminen. Suom. V. Pirttilä. Vastapaino, Tampere. 9–22.
- Pihlström, S. (2010): Fenomenologia ja pragmatismi. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.): Fenomenologian ydinkysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki. 236–248.
- Piirainen A. (2006): Asiakkaan ja asiantuntijan pedagoginen suhde. Fenomenologinen tutkimus Fysioterapiatilanteista asiakkaiden ja fysioterapeutin kokemana. Kasvatustieteenlaitoksen tutkimuksia 207. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Pine II, B. J. & Gilmore, J.H. (1999): *The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage*. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts.
- Pirkanen, H. (2005): Poikien jalkapallojoukkueen mieheyden mallit. *Nuorisotutkimus* 23:1, 36–52.
- Pirkanen, H. (2006): Ruumiillistuvat sukupuoli-identiteetit pelissä. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.): Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere University Press, Tampere. 90–122.
- Pohjola, A. (2001): Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa M. Suutari (toim.): Vallattomat marginaalit. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki. 187–204.
- Poutiainen, O. (2007): Nuorten arvot ja tietoyhteiskunta-asetteet. Yliopistopaino, Helsinki.
- Price, I. & Bundesen, C. (2005): Emotional changes in skydivers in relation to experience. *Personality and individual differences* 38, 1203–1211.
- Pulkkinen, L. (1996a): Asosiaalinen ratautuminen. *Psykologia* 31, 4–8.
- Pulkkinen, L. (1996b): Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.): Lapsesta aikuiseksi. Atena, Jyväskylä. 29–44.
- Pulkkinen, T. (2003): Postmoderni politiikan filosofia. Gaudeamus, Helsinki.
- Purhonen, S. (2002): Sukupolvikäsittien kolme ulottuvuutta: Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvi-tietoisuuden rakentumisessa. *Sosiologia* 39:1, 4–17.
- Purhonen, S. (2005): Onko Attac sukupolviliike? Teoksessa T. Hoikkala, S. Laine & J. Laine (toim.): Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Loki-Kirjat, Helsinki. 239–288.

- Puttonen, S. (2004): Temperamentti ja emootiot. *Psykologia* 39:1, 67–73.
- Puuronen, V. (1995): Nuoret maailmansa tuottajina. Tutkimus nuorisososilogian metodologiasta ja nuorten keskusteluista. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan julkaisuja 21. Joensuun yliopisto.
- Puuronen, V. (2001): Skinit maailmalla ja joensuussa. Teoksessa V. Puuronen (toim.): Valkoisen vallan lähettiläät. Vastapaino, Tampere. 11–32.
- Puuronen, V. (2003): Pihasakeista alakulttuureihin. Nuorten ryhmätoiminta Suomessa 1900-luvun jälkipuoliskolla. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.): Nuoruuden vuosisata. SKS, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 373–395.
- Puuronen, V. (2006): Nuorisotutkimus. Vastapaino, Tampere.
- Pyrölä, E. (1991): Nuorten aikuisten juomakulttuuri Suomessa ja Espanjassa. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Pösö, T. (2004): Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Tutkimuksia* 133. Stakes, Helsinki.
- Rainio, S. & Pere, L. & Lindfors, P. & Lavikainen, H. & Saarni, L. & Rimpelä, A. (2009): Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:47. Helsinki. Luettavissa <http://www.stm.fi/julkaisut/selvityksia-sarja/lista/2009>
- Raippa, R. (2002): Punkin kaksi vuosikymmentä. Etnografiaa ja punkkareiden elämäkertoja. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja* 80. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Raitakari, S. (2004): Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Gaudeamus, Helsinki. 56–73.
- Raitanen, M. (2008): Aikuistuminen. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. (2.painos.) Vastapaino, Tampere. 187–224.
- Rantala, M., Salasuo, M. & Soikkeli, M. (2006): Näytelmät ja päihdeputket – elämysten käytöstä ja väärinkäytöstä huumekasvatuksessa. Teoksessa A. Puuronen (toim.): Terveystaju. Nuoret, politiikka ja käytäntö. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 63. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere. 85–97.
- Rantalaiho, M. (2003): Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.): Perhe murroksessa. Gaudeamus, Helsinki. 202–227.
- Rantamaa, P. (2008): Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. (2.painos.) Vastapaino, Tampere. 49–95.
- Rapley, T. (2001): The art(fulness) of open-ended interviewing: some considerations on analyzing interviews. *Qualitative Research* 1:3, 303–323.
- Rapley, T. (2004): Interviews. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J. Gubrium & D. Silverman (eds.): *Qualitative research Practice*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 15–33.
- Ravert, R. (2009): "You're Only Young Once": Things College Students Report Doing Now Before It Is Too Late. *Journal of Adolescent Research* 24:3, 376–396.
- Rautio, P. (2006): Historiallista johdattelua minä- ja identiteettitutkimukseen. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.): *Minuus ja identiteetti*. Tampere University Press, Tampere. 9–22.
- Rawlings, D., Boldero, J. & Wiseman, F. (1995): The interaction of age with Impulsiveness and Venturesomeness in the prediction of adolescent sexual behavior. *Personality and Individual Differences* 19:1, 117–120.
- Reiter, H. (2003): Past, Present, Future: Biographical Time Structuring of Disadvantaged Young. *Young* 11:3, 253–279.
- Reuna, V. (1997): Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä. *Perhebarometri 1997*. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 3. Helsinki.
- Rimpelä, A., Lintonen, T., Pere, L., Rainio, S. & Rimpelä, M. (2003): Nuorten terveystapatutkimus 2003. Tupakkatuotteiden ja päihteiden käytön muutokset 1977-2003. Stakesin julkaisuja. Aiheita 13/2003. Stakes, Helsinki.
- Rimpeläinen-Karvonen, M. (1997): Elämyshakuisuus, ekstraversio ja taidekoululaiset. *Psykologia* 32:4, 277–283.

- Rodham, K., Brewer, H., Mistral, W. & Stallard, P. (2006): Adolescents' perception of risk and challenge: A qualitative study. *Journal of Adolescence* 29(2006): 261–272.
- Ronkainen, S. (1999a): Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus, Tampere.
- Ronkainen, S. (1999b): Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa S. Näre (toim.): *Tunteiden sosiologiaa I. Tietolipas 156*. SKS, Helsinki. 131–154.
- Ronkainen, S. (2001): Naisen inho. Teoksessa M. Nikunen, T. Gordon, S. Kivimäki & R. Pirinen (toim.): *Nainen/naisuus/naisellisuus*. Tampere University Press, Tampere, 63–89.
- Roos, J-P. (1987a): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. SKS, Helsinki.
- Roos, J-P. (1987b): Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. Teoksessa P. Bourdieu: *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. J-P. Roos. Vastapaino, Tampere.
- Rose, N. (1996): Authority and Genealogy of Subjectivity. Teoksessa P. Heelas, S. Lasch & P. Morris (eds.): *Detraditionalization: critical reflections on authority and identity*. Blackwell Publishers, Cambridge.
- Rose, N. (1998): *Inventing ourselves*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Rossi, L-M. (2003): *Heterotehdas*. Gaudeamus, Helsinki.
- Roth, M., Hammelstein, P. & Brähler, E. (2007): Beyond a youthful behavior style – Age and sex differences in sensation seeking based on need theory. *Personality and Individual Differences* 43, 1839–1850.
- Roth, M., Schumacher, J. & Brähler, E. (2005): Sensation seeking in the community: Sex, age and sociodemographic comparisons on a representative German population sample. *Personality and Individual Differences* 38, 1261–1271.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010): Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere. 9–36.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005): Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.): *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. 22–56.
- Räsänen, P. (2000): Kulutusvalintojen postmodernit piirteet ja rakenteelliset reunaehdot. *Sociologia* 37:3, 228–242.
- Räsänen, P. (2003): *In the Twilight of Social Structures: A Mechanism-Based Study of Contemporary Consumer Behavior*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 263. Turun yliopisto, Turku.
- Rönkä, A. & Oravala, S. & Pulkkinen, L. (2002): "I met this wife of mine and things got onto a better track" Turning points in risk development. *Journal of Adolescence* 25, 47–63.
- Rönkä, A. & Oravala, S. & Pulkkinen, L. (2003): Turning Points in Adult lives: The Effects of Gender and the Amount of Choice. *Journal of Adult Development* 10:3, 203–215.
- Rönkä, A. (2005): Paremmalle kaistalle elämässä. *Nuorisotutkimus* 23:2, 67–73.
- Saarela, P. (2002): *Nuorisobarometri 2002*. Nuorisosiain neuvottelukunta. Opetusministeriö.
- Saarikoski, H. (1999): Tytön rakkaus ja häpeä huoran maineen säätelemänä. Teoksessa S. Näre (toim.): *Tunteiden sosiologiaa I. Tietolipas 156*. SKS, Helsinki.
- Saarikoski, H. (2001): Mistä on huonot tytöt tehty? Tammi, Helsinki.
- Saarikoski, H. (2003): Huoraksi juoruaminen nuorten moraalien rakentajana. Teoksessa T. Modinos & A. Suoninen (toim.): *Merkkillinen media*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 77–98.
- Saarikoski, H. (2009): Nuoren naisellisuuden koreografioita. *Spice Girlsin fanit tyttöyden tekijöinä*. SKS, Helsinki.
- Saarinen, J. (2002): "Elämyksiä, elämyksiä, elämyksiä": lyhyt johdatus elämystalouteen ja tutkimukseen. Teoksessa J. Saarinen (toim.): *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia 2. Lapin yliopisto. 5–16.
- Salasuo, M. (2006): *Atomisoitunut sukupolvi*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2006/6. Yliopistopaino, Helsinki.
- Salasuo, M. & Rantala, K. (2002): Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Gaudeamus, Helsinki. 38–67.

- Salasuo, M. & Tigerstedt, C. (2007): Miten nuorten juomista on tutkittu 1950–2007? Teoksessa C. Tigerstedt (toim.): Nuoret ja alkoholi. Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 75. Hakapaino Oy, Helsinki. 9–23.
- Salmela, M. (2004): Ammatillaisen tunteet – aitoja vai keinotekoisia? Teoksessa M. Salminen & J. Lemetti (toim.): Perversio, moraalit ja ironia. Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta, Vol 7, 107–128.
- Salmela, M. (2005a): Totuus tunne-elämässä. Teoksessa J. Haukioja & J. Räikkä (toim.): Elämän merkitys. Filosofisia kirjoituksia elämästä. Oy UNIpress Ab, 193–206
- Salmela, M. (2005b): "What is Emotional Authenticity?". Journal for the Theory of Social Behavior 35: 209–230.
- Salmi, V. (2004): Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 40. Hakapaino, Helsinki.
- Salmi, V. (2005): Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus. Teoksessa J. Kivivuori & V. Salmi: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki. 71–110.
- Salomäki, H. (2004): Tosi rakkaus odottaa. Seksuaalieettinen nuortenliike Suomessa. Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 39. Helsinki.
- Salonen, M. (2005): Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikä ja itsemäärääminen. Tampere University Press, Tampere.
- Saresma, T. (2010): Kokemuksen houkutus. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino, Tampere. 59–74.
- Schultz, V. (2010): Nuorten poliittinen osallistuminen ja sen murros. Teoksessa A-H. Anttila, K. Kuussaari & T. Puhakka (2010): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, THL, Nuora. Yliopistopaino, Helsinki. 93–104.
- Schacter, D. L. (2001): Muisti. Aivot, mieli ja menneisyys. Suom. K. Pietiläinen. Terra Cognita, Helsinki.
- Schalin, L-J. (1989): Narsismin kohtaloita. Yliopistopaino. Gaudeamus, Helsinki.
- Schütz, A. (1967/1932): The Phenomenology of the Social World. Trans. by G. Walsh and F. Lehnert, with introduction by G Walsh. Heinemann Educational Books, London.
- Schütz, A. (2007/1932): Sosiaalisen maailman merkityksenkäs rakentuminen. Johdatus ja suomennos V. Pietilä. Vastapaino, Tampere.
- Schütz, A & Luckmann, T. (1973): The Structures of the Life-World. Trans. by R.M. Zaner & H. T. Engelhardt, Jr. Northwestern University Press, Evanston.
- Seppälä, P. & Mikkola, T. (2004): Huumeet Internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäytöksistä käyttäjäpiireissä. Stakes, raportteja 287. Helsinki.
- Seppänen, P. (2005): Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa: suomalaiskaupunkien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa. Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku.
- Sheer, V. & Cline, R. (1994): The Development and Validation of a Model Explaining Sexual Behavior Among College Students. Human Communication Research, 21:2, 280–304.
- Siikala, J. (1986): Mykkä ihminen ja karvaton majava. Rakenteiden ja eletyn elämän suhteista. Sosiologia 23:2, 127–133.
- Simonen, J. (2011): Hyväksyttyä, haluttua ja hävettyä. Juomisen naiskuvat ja sukupuolijärjestykset erikäisten naisten kuvaamana. Yhteiskuntapolitiikka 76:5, 494–510.
- Siltala, J. (1992): Omien merkitysten suojakelmu vai rikki raastava kaaos. Teoksessa T. Aittola & E. Sirola (toim.): "Miksi piiriin?". Thomas Ziehe koulusta nuorisosta ja itsestänselvyyksien murenemisestä. Jyväskylän kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1. Jyväskylä. 93–106.
- Siltala, J. (1994): Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Otava, Helsinki.
- Siltala, J. (1995): Väkiältä toimintakyvyn takeena. Nuorisotutkimus 13:1, 23–31.
- Siltala, J. (1996): Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki. Yksilö modernin murroksessa. Gaudeamus, Helsinki. 117–204.
- Silvennoinen, H. (2002): Koulutus marginalisaation hallintana. Gaudeamus, Helsinki.

- Silvennoinen, H. & Kivinen, O. & Ahola, S. (2002): Tasa-arvon tavoittelusta markkinoiden puristukseen. Nuorten koulutus ja koulutuspolitiikka. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.): Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Opetusministeriö, Helsinki. 61–85.
- Silverman, D. (1985): *Qualitative methodology and sociology: describing the social world*. Gower, Aldershot.
- Silverman, D. (1995): *Qualitative methodology and sociology: describing the social world*.
- Silverman, D. (2004): *Interpreting Qualitative Data*. Sage, London.
- Sipilä, J. (1994): Miestutkimus – säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.): Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Vastapaino, Tampere.
- Siurala, L. (1994): Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994: 3. Helsinki.
- Smiler, A. (2008): "I wanted to get know her better": Adolescent boys' dating motives, masculinity ideology, and sexual behavior. *Journal on Adolescence* 31(2008), 17–32.
- Smith, R., Ptacek, J. & Smoll, F. (1992): Sensation Seeking, Stress and Adolescent Injuries: A Test of Stress-Buffering, Risk-Taking and Coping Skills Hypotheses. *Journal of Personality and Social Psychology* 6(1992), 1016–1024.
- Soilevuo Grønnerød, J. (2004): On the meanings and uses of laughter in research interviews. *Young* 12(1): 31–49.
- Stephenson, M., Hoyle, R., Palmgreen, P. & Slater, M. (2003): Brief measures of sensation seeking and large-scale surveys. *Drug and Alcohol Dependence* 72, 279–286.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990): *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage, Newbury Park, New Delhi.
- Sulkunen, P. (1995): Orgioiden aika. Michel Maffesolin postmodernismi. Teoksessa K. Rahkonen (toim.): Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Gaudeamus, Helsinki.
- Sulkunen, P. (1997): Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Gaudeamus, Tampere. 13–53.
- Sulkunen, P., Alasuutari, P., Nätkin, R. & Kinnunen, M. (1985): Lähiöravintola. Otava, Keuruu.
- Sulkunen, P. & Törrönen, J. (1997): Puhujakuva. Enonsiaation rakenteet. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Gaudeamus, Tampere. 96–126.
- Sumiala-Seppänen, J. (2001): Nomadit rippituolissa. Medioidun uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa. *Jyväskylä Studies in Communication* 15. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Suurpää, L. (1996): Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä. Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.): Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. SKS, Helsinki. 51–73.
- Suutari, M. (2002): Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26. Yliopistopaino, Helsinki
- Taipale, J. (2010): Intersubjektiiivisuus ja normaalius. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.): Fenomenologian ydinkysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki. 118–133.
- Tamminen, M. (2000): Paluu normaaliin. Tutkimus addiktiivisen päihteidenkäytön lopettamisesta. *Stakes, raportteja* 247. Helsinki.
- Tang, C., Wong, C. & Schwarzer, R. (1992): Psychosocial Differences Between Occasional and Regular Adolescent Users of Marijuana and Heroin. *Journal of Youth and Adolescence* 25:2, 219–238.
- Tarmo, M. (1992): "Tytöt ne mutisee mekkoonsa". Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.): *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas* 124. SKS. Helsinki. 284–300.
- Tarrant, M., North, A., Edridge, M., Kirk, L., Smith E. & Turner, R. (2001): Social identity in adolescence. *Journal of Adolescence* 2001, 24: 597–609.
- Tarssanen, S. & Kylänen, M. (2005): The Theoretical Model for Producing Experiences – a Touristic Perspective. Teoksessa M. Kylänen (ed.): *Articles on Experiences 2*. Lapland Centre of Expertise for the Experience Industry, 134–149.

- Tarssanen, S. & Kylänen, M. (2007): Entäs jos elämyksiä tuotetaan? Teoksessa S. Karppinen & T. Latomaa (toim.): Seikkailen elämyksiä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 99–126.
- Taylor, C. (1995): Autenttisuuden etiikka. Suom. T. Soukola. Gaudeamus, Helsinki.
- Telemäki, M. (1998): Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Kajaanin opettajankoulutuslaitos, Kajaani.
- Terho, H. (1999): ”Kun kaupunki on sekaisin ja ihan hurlumehei”: Down by The Laituri 1988–1997: ohjelmisto, kulttuuripolitiikka ja kaupunkitila. Julkaisematon lisensiaatintyö. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Theberg, N. (2003): ”No fear Comes”: Adolescent Girls, Ice Hockey, and Embodiment of Gender. *Youth & Society* 34:4, 479–516.
- Thomson, R., Bell, R., Holland, J., Henderson, S., McGrellis, S. & Sharpe, S. (2002): Critical Moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People’s Narratives of Transition. *Sociology* 36:2, 335–354.
- Thorton, S. (1995): Club cultures: music, media and subcultural capital. Polity Press, Cambridge.
- Tiihonen, A. (1994): Urheilussa kilpailevat maskuliinisuudet. Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.): Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Vastapaino, Tampere.
- Tiihonen, A. (2002): Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 134. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, Jyväskylä.
- Tolonen, T. (1999): Suomalainen koulu ja kulttuuri. Vastapaino, Tampere.
- Tolonen, T. (2001): Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolen arkiset järjestykset. Gaudeamus, Helsinki.
- Tolonen, T. (2002): Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa T. Gordon, K. Komulainen & K. Lempiäinen: Suomineito hei! Kansallisuuden sukupuoli. Vastapaino, Tampere, 246–266.
- Tolonen, T. (2005): Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Julkaisuja 56. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 33–65.
- Tolonen, T. (2008): Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa? Teoksessa T. Tolonen (toim.): Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Vastapaino, Tampere. 8–17.
- Tolonen, T. (2010): Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. *Nuorisotutkimus* 28:2, 3–22.
- Tuohinen, T. (1996): Isät, pojat ja pärjäämisen henki. Teoksessa T. Hoikkala (toim.): Miehen kuvia: Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. 66–100.
- Tuomaala, S. (2003): Polkupyörällä pääsee. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historiaa. SKS, Helsinki. 355–371.
- Tuominen, M. (1991): ”Me kaikki ollaan sotilaiden lapsia”: sukupuolvihegemonian kriisi suomalaisessa kulttuurissa. Otava, Helsinki.
- Tuovila, S. (2005): Kun on tunteet: suomen kielen tunnesanojen semantiikka. *Acta Universitatis Ouluensis. Series B, Humaniora*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Törrönen, J. (1999): Juomisen vapaus ja vastuu. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 234. Yliopistopaino, Helsinki.
- Törrönen, J. (2004): Sivistyksen kajossa, rappion pelossa: päihteiden paikantuminen julkisen tilan ongelmiksi lehdistössä 1990-luvulla. Teoksessa J. Törrönen (toim.): Valvontaa ja vastuuta: päihteet ja julkisen tilan moraalisaatelu. Gaudeamus, Helsinki. 32–69.
- Törrönen, J. (2005): Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:5, 488–506.
- Törrönen, J. & Maunu, A. (2005): Kevyet irtiöt ja raskas sosiaalisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:3, 266–281.
- Törrönen, J. & Maunu, A. (2006): Pihvin pariin punaviini, raju ryyppäys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71:5, 499–514.
- Törrönen, J. & Maunu, A. (2007): Miten nuoret aikuiset pohtivat ja säätelevät humalajuomistaan? Teoksessa C. Tigerstedt (toim.): Nuoret ja alkoholi. Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Hakapaino Oy, Helsinki. 59–88.

- Törrönen, J. & Maunu, A. (2009): Sosiaaliset emootiot juomisen säätelyssä. Analyysi nuorten aikuisten juomispäiväkirjoista. *Sosiologia* 46:1, 35–50.
- Utriainen, T. (1999): Läsna, riisuttu, puhdas. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 751. Helsinki.
- Uusitalo, R. (1991): Sosiologian nuorisokuvat. Teoksessa T. Hoikkala (toim.): *Törmäävät tulkinat*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vaaranen, H. (1998): Etnografia autolla kaahaavien nuorten miesten autoiluelämäntavasta. *Nuorisotutkimus* 16:4, 26–41.
- Vaaranen, H. (2004): Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaahailukulttuurin elämäniloista ja tuhoisuudesta. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 30*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Valkonen, J., Hänninen, V. & Lindfors, O. (2012): Maskuliinisuus miesten masennustarinoissa. *Psykologia* 47:4, 267–279.
- Vanttaja, M. (2002): Koulumenestyjät. *Kasvatusalan tutkimuksia* 8. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, Turku.
- Varila, J. (1999): Tunteet ja aikuisdidaktiikka. Tunteiden aikuisdidaktisen merkityksen teoreettinen ja empiirinen jäljitys. *Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 74*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Varto, J. (2004): Kasvatus taitoon – avain yksittäiseen. Teoksessa M. Taajamo (toim.): *Suunnistuksia. Koulutuksen tutkimuslaitos*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 17–36.
- Vehviläinen, J. & Paju, P. (2001): Meil on metsässä nuotiopiiri. Nuorisoprojektit yhteiskunnallisen vallan käyttäjinä. Teoksessa M. Suutari (toim.): *Vallattomat marginaalit*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 205–221.
- Veijola, E. (2005): Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja Omaura. *Seurantatutkimus Omaura toimintaan osallistuneiden nuorten elämänvaiheista 1995–2001*. Opetusministeriön julkaisuja 2005: 33, Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, (Yliopistopaino).
- Veijola, S. (2002): Aitoja elämyksiä näyttämöllä: matkailun elämysteollisuuden sosiaalisesta ja taloudellisesta logiikasta. Teoksessa J. Saarinen (toim.): *Elämys*. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta? Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia 2. Lapin yliopisto. 91–113.
- Vesivalo, O. (1998): Mie miehenä – poikien elämästä Etelä-Karjalassa. Teoksessa H. Helve (toim.): *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet*. Nuorisotutkimus 2000. Nuorisotutkimusseura ry. *Tutkimuksia* 5/1998. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Vilkko, A. (1997): Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. SKS, Helsinki.
- Vilkko, A. (1998): Kodiksi kutsuttu paikka. Teoksessa A. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkko (toim.): *Liikkuvat erot: sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Vastapaino, Tampere. 27–72.
- Virkki, T. (2004): Vihan voima: toimijuus ja minuus vihakertomuksissa. *Atena*, Jyväskylä.
- Virokannas, E. (2004): Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. *Stakes, tutkimuksia* 144. Helsinki.
- Virtanen, M. (1982): Änkyrä, tuiske ja huppeli. Muuttuva suomalainen humala. WSOY, Helsinki.
- Vuola, E. (1995): Eevan ja Marian tyttäret. Kristinuskon naiskuva. Teoksessa S. Heinämaa & S. Näre (toim.): *Pahan tyttäret: sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vuori, J. (1995): Äitiyden ja sukupuolen vaihtuvat kuviot. Nancy Chodorowin teoria feministisen kritiikin kaleidoskoopissa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 1/1995, 25–37.
- Vuori, J. (2002): Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. *Tampereen yliopistopaino*, Tampere.
- Vuori, M. & Kannas, L. & Ojala, K. & Tynjälä, J. & Villberg, J. & Välimaa, R. (2004): Elämyskulttuuri näkyy nuorten liikuntamuodoissa. *Liikunta & Tiede* 41:3, 4–9.
- Vuori, M. & Ojala, K. & Tynjälä, J. & Villberg, J. & Välimaa, R. & Kannas, L. (2006): Nuorten liikunta ja seksuaalikokemukset – WHO-koululaistutkimuksen tuloksia. Teoksessa S. Karvonen (toim.): *Onko sukupuoli väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta, Stakes, Helsinki. 83–93.

- Vuorinen, R. (1983): Toiminnan määräytymisen ja ”minän” kehityksen ongelma psykologiassa – III. Psykologinen syntymä ja lapsen kognitiivinen varhaiskehitys. Helsingin yliopiston soveltavan psykologian osaston julkaisuja 2/1983. Helsinki.
- Vuorinen, R. (1990): Persoonallisuus & minuus. WSOY, Juva.
- Vuorinen, R. (1997): Minän synty ja kehitys. WSOY, Porvoo.
- Vygotski, L. S. (1982): Ajattelu ja kieli. Suom. K. Helkama ja A. Koski-Jännes. Weilin+Göös, Espoo.
- Vähämäki, J. (2003): Kuhnurien kerho: vanhan työn paheista uuden hyveiksi. Paradeigma-sarja. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Walkerline V. & Lucey, H & Melody, J. (2001): Growing up Girl. Psychosocial Explorations of Gender and Class. Palgrave, Hampshire.
- Weckrooth, K. (1992): Mustavalkoista sosiaalipsykologiaa. Vastapaino. Gummerus, Tampere.
- Willis, P. (1984): Koulunpenkiltä palkkatyöhön. Suom. A. Mäki-Kulmala. Vastapaino, Tampere.
- Willis, P. (1990): Common Culture. Symbolic Work at play in the everyday cultures of the young. OpenUniversity Press, Milton Keynes.
- Wilska, T-A. (2001a): Nuorten toimeentulo ja kulutus. Teoksessa T. Kuure (toim.): Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 19, Stakes. Helsinki. 52–59.
- Wilska, T-A. (2001b): Tuotteistettu nuoruus kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa A. Puuronen & R. Välimaa (toim.): Nuori ruumis. Nuorisotutkimusverkosto. Gaudeamus, Helsinki, 60–70.
- Wilska, T-A. (2006): Teknopojat ja tyylityöt. Sukupuoli lasten ja nuorten kulutuksen määrittäjänä. Teoksessa H. Lehtimäki & J. Suoranta (toim.): Kasvattajan brändikirja. Finn lectura, Helsinki. 27–43.
- Zacheus, T. (2005): Teknistyneen yhteiskunnan kasvatit – nuoret liikuntasukupolvena. Katsauksia, Nuorisotutkimus 23:1, 67–73.
- Ziehe, T. (1991): Uusi nuoriso: epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. R. Sironen ja J. Tuormaa. Vastapaino, Tampere.
- Ziehe, T. (1992a): Nuoriso kulttuurisessa modernisaatiossa. Teoksessa T. Aittola & E. Sirola (toim.): ”Miksi piiriin?”. Thomas Ziehe koulusta nuorisosta ja itsestäänselvyyksien murenemisestä. Jyväskylän kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1. Jyväskylä. 15–37.
- Ziehe, T. (1992b): Symbolinkäyttö ja nuoruus. Teoksessa T. Aittola & E. Sirola (toim.): ”Miksi piiriin?”. Thomas Ziehe koulusta nuorisosta ja itsestäänselvyyksien murenemisestä. Jyväskylän kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1. Jyväskylä. 39–59.
- Zuckerman, M. (1979): Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal. Hillsdale, N.J.:Erlbaum.
- Zuckerman, M. (1988): Behavior and Biology: Research on Sensation Seeking and Reactions to the Media. Teoksessa L. Donohew, H. E. Sypher & E.T. Higgins (Eds.): Communication, Social Cognition and Affect. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum. 173–194.

ASETELMAT, KUVIOT JA TAULUKOT

ASETELMAT

Asetelma 1. Tutkimuksen kysymyksen asettelua ohjanneet diskurssit ja niiden vaikutus koetun ja kerrotun elämyksen väliseen suhteseen	21
--	----

KUVIOT

Kuvio 1. Elämyksen kokemuksellisia ulottuvuuksia	31
Kuvio 2. Rakentumisen kolme tasoa ja yksilöllisten rakenteiden ja yksilöllisten prosessien toisiinsa yhteydessä olevat tasot	48
Kuvio 3. Kokemuksen tulkinnan rakentuminen ja tulkintaa muokkaavat kehukset	65
Kuvio 4. Elämykset osana identiteettitarinaa ja sen sisältömateriaalia	159
Kuvio 5. Elämyksen määrittäminen erilaisissa puhujapositioneissa	175
Kuvio 6. Kokeminen ja kokemusten merkitysten rakentumisen reflektiivinen prosessi ja konteksti	225

TAULUKOT

Taulukko 1. Tutkimuksen aineistot, aineistoille esitetyt pääkysymykset ja analyysitavat	14
Taulukko 2. Kirjoitusten jakautuminen kirjoittajan sukupuolen, aihealueen ja kirjoituksen pituuden suhteen	71
Taulukko 3. Pitkien kirjoitusten jakautuminen kirjoittajan sukupuolen ja valitun aihealueen suhteen	73
Taulukko 4. Haastatellut seikkailualan asiantuntijat ja nuorisotyöntekijät	74
Taulukko 5. Haastateltujen nuorten harrastukset ja unelmaharrastukset	146
Taulukko 6. Elämyksen erilaiset kuvaamisen tyypit	161
Taulukko 7. Keinotekoisiksi määritetyn elämyksen tunnistamisen paikat	202

LIITTEET

Liite 1. Oppilaille annettu tehtävä sekä opettajien ohjeet	255
Liite 2. Teemahaastattelurunko	257
Liite 3. Kirjallisen materiaalin analyysirunko: teemat, alateemat ja tyypittelyn kriteerit	259
Liite 4. Kirjallisen aineiston lukiota käyvien nuorten suosituimmat harrastukset	261

LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1. Suosituimmat harrastukset sukupuolen mukaan ryhmiteltynä vuosina 1996–1997 kerätyssä aineistossa	261
Liitetaulukko 2. Suosituimmat harrastukset sukupuolen mukaan ryhmiteltynä vuosina 2002–2003 kerätyssä aineistossa	261

LIITTEET

Liite 1.

Tervehdys,

Olen opiskelijana Turun yliopistossa. Opiskelen pääaineenani sosiologiaa ja teen tällä hetkellä jatkotutkimusta nuorten elämyksistä ja elämyshakuisuudesta. Tutkimuksen tarkoituksena on siis ensinnäkin selvittää sitä, millaiset asiat ovat teille elämyksellisiä ja mistä te näitä elämyksiä elämäänne löydätte tai haette. Olen myös kiinnostunut siitä, mitä mielestänne sana elämys tarkoittaa ja kolmanneksi haluaisin tietää, tuleeko mieleenne mitään erityistä tapahtumaa tai kokemusta ajatellessanne sanaa elämys. Millainen kokemus on jäänyt mieleenne elämyksenä ja millaisia asioita tähän koettuun elämykseen on liittynyt, että nyt ajattelette sitä elämyksenä.

Siispä pyydän teitä kirjoittamaan aineen yhdestä valitsemastanne otsikosta. Halutessanne voitte kirjoittaa myös useammasta aiheesta, jolloin kirjoitukset voivat olla lyhyempiä. Kenenkään ei ole pakko kirjoittaa, mutta toivon, että kaikki kirjoittaisivat.

Aineet kirjoitetaan nimettöminä. Haluaisin kuitenkin tietää kirjoittajasta seuraavia asioita: Oletko Tyttö (**T**) vai poika (**P**), **minkä ikäinen** olet ja mitä **harrastuksia** sinulla mahdollisesti on. Kirjoita nämä asiat ensimmäiseksi paperin yläosaan.

Aineiden aiheet ovat seuraavat:

- 1) Pohdi elämys-käsitteen merkitystä. Mitä sanan mielestäsi tarkoittaa ja mikä tekee jostakin elämyksellistä? Voit itse antaa aineelle otsikon.
- 2) Elämyksiä etsimässä vai löytämässä? Pohdi millaiset asiat koet elämyksellisinä ja mikä tekee näistä asioista elämyksiä? Mistä saat sisältöä arkipäivään ja juhlaan?
- 3) Elämäni unohtumattomin elämys – sitä en koskaan unohda?

Jos et halua kirjoittaa kolmannesta aiheesta totuudenmukaista kuvausta, voit kirjoittaa myös mielikuvitustarinan, mutta älä unohda mainita sitä, että tarina on keksitty. Saatan muuten uskoa sen totena.

Kiitos kaikille kirjoittajille. Teistä on paljon apua.

Terveisin

Katariina Löfblom

Hyvät äidinkielen lehtorit,

Olen keräämässä empiiristä aineistoa sosiologista nuorisotutkimustani varten lukion **ensimmäisen luokan** oppilailta. Kyseessä on jatkotutkimus lisensiaatintutkielmalle, jota teen Turun yliopistossa. Tutkimus käsittelee nuorten elämyksille antamia merkityksiä sekä yksilö- että yhteisötasolla.

Toivon, että auttaisitte minua tässä asiassa siten, että jakaisitte tehtäväpaperin ensimmäisen luokan oppilaille ja lyhyesti kertoisitte tehtävästä ja sen tarkoituksesta.

Tehtäväpaperin jakamisen yhteydessä on hyvä sopia oppilaiden kanssa palautuspäivästä. Oppilaille voi varata kirjoitusaikaa 1-2 viikkoa. Vaikka oppilaat tekevät kirjoitukset itsenäisesti on hyvä sopia jokin yhteinen palautus- tai lähetyspäivä ja muistuttaa tehtävästä vielä ennen sovittua palautus- tai lähetyspäivää.

Oppilaat siis kirjoittavat aineet kotonaan (halutessanne voitte luonnollisesti teettää sen myös koulussa) ja palauttavat ne nimettöminä vastauskuorissa. Pituutta ei ole mitenkään rajoitettu. Ainoastaan ikä ja sukupuoli (T/P) tulisi oppilaiden laittaa ainekirjoituspaperin yläosaan. Opettajan olisi hyvä korostaa sitä, että kirjoitukset ovat luottamuksellisia ja sitä, että niitä ei tule lukea kukaan muu kuin tutkimuksen tekijä. Oppilas voi vapaasti valita kolmesta aiheesta itseään eniten kiinnostavan. Mikäli kyseessä on keksitty kertomus tulisi tämä kuitenkin kirjoituksessa mainita.

Toivon että suhtaudutte asiaan myönteisesti ja että teiltä löytyisi aikaa asian toteuttamiseen vielä tämän syksyn aikana. Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiinne.

Ystävällisin terveisin

Katariina Löfblom

Elämyshakuisuus

Mitä te puuhaatte yleensä vapaa-aikana?
Sanan määrittely
Mikä teidän mielestä on elämys mitä sana tarkoittaa?
Mikä tekee jostakin asiasta elämyksen? Mistä saa nautintoja?
Onko nautinto eri asia kuin elämys
Mitä te teette silloin kun te haluatte tehdä jotain repäisevää?
Mitä te odotatte tapahtuva, jos jotain hienoa pitäisi tapahtua?
Saadaanko elämyksiä vai etsitäänkö niitä? vai sekä että?
Onko keinotekoisia elämyksiä? Millaisia ne saattaisivat olla?

Vapaa-aika

Harrastukset; millaisia asioita harrastetaan?
Kaverit; harrastavatko kaverit samanlaisia asioita?
Onko luottamuksellista ystävää? tai onko parasta ystävää?
Voiko kertoa luottamuksellisia tai arkoja asioita?
Millaisessa kaveripiirissä liikkuu? Keitä on yleensä mukana?
Mitä puuhataan viikonloppuisin?
Suhde erilaisiin nautintoaineisiin
Mitenkä niitä nautitaan, millaisessa yhteydessä ja kenen kanssa?
Alkoholi, tupakka, huumeet (onko tarjottu/onko kokeiltu)
Kuinka yleistä on nuorten keskuudessa? Miten käyttöä perustellaan?

Sukupuoliroolit

Seurustelu; kuinka yleistä se on heidän ikäisilleen, seurusteleeko itse?
Minkälainen merkitys on seurustelulla?
Voiko seurustelusta saada elämyksiä, perustelut?
Millainen on naisellinen ja millainen on miehekäs henkilö?
Mitä sanat tarkoittavat?
Onko jotkut harrastukset enemmän maskuliinisia kuin feminiinisiä?
Onko olemassa sellaista harrastusta, joka sopii tai ei sovi tytölle tai pojalle?
Millainen itse arvelee olevansa?

Onko erityisiä **nuorisokulttuureita**? Kuuluko itse johonkin sellaiseen?
Millaista musiikkia kuuntelee? Millaisessa asemassa musiikki on?
Entä elokuvat, minkä tyyppisiä elokuvia katsoo mieluiten?
Onko jotain ihannetta? Yhteys elämyksiin?

Ihmissuhteet:

Millainen on suhde vanhempiin?
Onko kotiintuloaikoja? Onko vanhemmat kavereita/ ankaria?
Ovatko kiinnostuneet teidän tekemisistä?
Onko vanhempia ihmisiä ystävinä?

Koulu ja opettajat

Onko koulusta mahdollista saada elämyksiä?
Millaisena koulunkävijänä pitää itseään?
Onko lempiaineita? Mistä oppitunneista pitää eniten? perustelut.
Onko koulukaverit samoja kuin vapaa-ajan kaverit?

Nuorten rikollinen toiminta

Onko itse tehnyt kiellettyjä asioita, kuten varastanut, lintsannut koulusta, hurjastellut autolla tai ottanut sen luvatta käyttöönsä?
Onko tuttavapiirissä sellaisia, jotka ovat joutuneet vaikeuksiin em. asioiden takia?
Onko tavallista yleensä nuorten keskuudessa kapinointi, sääntöjen rikkominen?

Miksi sitä tehdään tai mitä mieltä tästä ollaan?

Luonto

Mitä merkitsee? Pystyykö antamaan elämyksiä?

Millainen on oma suhde luontoon?

Uskonto tai muut tärkeät asiat

Unelmaharrastus

Onko unelmaharrastusta? Miksi juuri kyseinen asia?

Jos voisi tehdä mitä haluaa, niin mitä tekisi tai alkaisi harrastamaan?

Ikimuistoinen elämys?

Jos odottaa viikonlopulta jotain erityistä tapahtuvaksi, niin mitä se saattaisi olla?

Mitä silloin ajattelee kun on lähdössä kavereita tapaamaan?

Onko tulevaisuuden suunnitelmia tai toiveammattia

Nuoruus

Mitä ajattelee omasta elämänvaiheestaan? Ketkä ovat nuoria?

Kuuluuko nuoruuteen jotain erityistä? Miten se eroaa esimerkiksi aikuisuudesta?

Teemahaastattelurunko, aikuiset

Ammatti ja tausta

Mitä kautta on päätenyt nykyiseen ammattiin? Koulutustausta?

Mikä on oma suhde elämyspedagogiikkaan?

Millaisia harrastuksia on itsellä ollut? harrastusten yhteys seikkailutoimintaan?

Millaisen nuorten kanssa on tekemisissä?

Millaisia periaatteita toiminnassa toteutetaan ja miksi?

Perustelut. Mihin vaikuttavuus perustuu?

Mitä se antaa ja mistä ammatti muodostuu tai pitää sisällään?

Millaisia elämyksiä pyritään tarjoamaan ja miksi? Miten tämä auttaa nuorta?

Elämys

Mitä tarkoittaa käsite elämys?

Mitkä omassa elämässä ovat olleet elämyksiä?

(Esimerkkitapauksen hakeminen haastateltavan elämästä)

Mikä on tunnusomaista elämykselliselle tapahtumalle? Millaisista asioista se muodostuu?

Onko nuorten ja aikuisten elämykset erilaisia? Miten eroavat toisistaan?

Millaiset asiat on omasta nuoruudesta jääneet elämyksinä mieleen? Mitä ovat merkinneet?

(Millaisia ovat aikuisten elämykset ja mistä niitä saadaan?)

Voiko elämyksiä etsiä vai tulevatko ne itsestään? (keinotekoisuus-aitous)

Nautintoaineiden osuus (huumeet, alkoholi, tupakka)

Millaisia elämyksiä vastaajan mielestä nuoret hakevat tai mistä niitä löytävät?

Onko tyttöjen ja poikien elämykset erilaisia, samanlaisia, onko huomannut eroja?

Elämyshakuisuus

Mitä ajattelee elämyshakuisuudesta ja itse käsitteestä?

Miten luonnehtii tällaista henkilöä?

Elämänvaiheiden pohtimista

Mitä ajattelee nykynuorista ja heidän elämänvaiheestaan nyky-yhteiskunnassa?

Nykynuoret; millaisia he ovat ja heidän elämänvaiheensa?

Millaisia ongelmia nuorten elämään ja heidän elämyksiinsä liittyy, hyviä ja huolestuttavia piirteitä?

Millaiset asiat ilahduttavat?

Nuorten häiriökäyttäytymisen syiden pohtiminen

Autovarkaudet, juopottelu, huumeiden käyttäminen, varastaminen?

Näkykö tämä omassa työssä ja missä määrin?

Liite 3. Kirjallisen aineiston analyysikuvaus

Kirjallisen aineiston osa-aineistoja on analysoitu eri tavalla ja lopuksi aineistoja on tarkasteltu yhdessä niiltä osin kuin se on ollut mahdollista. Ajallisesti analyysi on edennyt kirjallisesta aineistosta haastatteluiden analysointiin ja lopulta molempien aineistojen tarkasteluun rinnakkain. Aikuisten ja nuorten aineistoja on pääasiassa tarkasteltu toisistaan erillään, mutta niitä on myös yksittäisten teemojen kohdalla vertailtu toinen toisiinsa. Ensimmäiset aineistoja on teemoiteltu. Teemoittelua on aluksi ohjannut kirjoituksille annetut aiheet. Seuraavassa taulukossa on esitetty kirjallisen aineiston ryhmittelyä ja analyysin kohdentumista sekä teemoittelua.

Kirjoitusten aiheet (1-3):	Elämyksen määrittely (aihe 1)	Hakemisen tavat (aihe 2)	Muistutetut elämykset (aihe 3)
Asiat, joista ollaan kiinnostuneita:	Pääteemat: - Elämyksen kokemuksellinen laatu - Elämysten haettavuus - Mistä elämyksiä konkreettisesti tavoitetaan eli ovatko ne sattumanvaraisia vai suunniteltuja tai järjestettyjä tilanteita?		Teema: - Perustelut koetun unohtumattomuudelle ja merkittävyydelle - Millainen oli koettu elämys? - Tarinan tyypin määrittely (mm. rakkaus-, ystävyys-, matka-, onnistumis- tai kehitystarina)
Kysymysten pohjalta ja aineiston pohjalta muodostetut alateemat:	Elämyksen kokemusta kuvaavat erottelut: - negatiivinen ja positiivinen - uutuus - moninaisuus ja yksilöllisyys - elämysten arkisuus tai poikkeavuus - muistaminen - elämysten haettavuus - keinotekoisuus ja aitous - kulttuuriset elämykset - päihteet ja huumeet elämyksinä tai epäelämyksinä - kielletyn tekeminen - harrastukset - oppiminen - matkustaminen - jakaminen		- Teemojen tunnistamista on sovellettu soveltuvin osin tarinoiden analysointiin. (jakaminen, sukupuoli, päihteiden rooli, kriittinen asenne, positiivisuus, negatiivisuus jne.) - Sisällön mukaan tapahtunut tarinatyyppin määrittäminen

Teemoittelua on täydennetty muilla analyysiä tukevilla menetelyillä. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisten teemojen tarkastelu on ulottunut erilaisiin aineistoihin ja lausumia on suhteutettu puhujaposition. Lisäksi olen kirjoituksia lukiessani ja analysoidessani kiinnittänyt huomiota nuorten harrastuksikseen mainitsemien asioiden esiintymiseen elämuskuvauksissa sekä kokemuksen jakamiseen eli keitä kertomuksessa on mukana ja onko sukupuolittain havaittavissa eroja kuvaustyyliissä.

Ensimmäinen pääteema on kokemuksen laatu. Kokemuksen laatua määrittävistä ilmauksista selkeimmin erottuvat toisistaan yhteisössä yleisesti haluttuja ja positiivisia asioita painottavat määräykset ja toisaalta kokemuksen negatiivisia tai haasteellisempia piirteitä esille tuovat kuvaukset. Lisäksi kokemusta kuvataan suhteessa autenttiseen, yleiseen, normaaliin, toivottuun sekä kokemuksen voimakkuuteen. Toinen tyyppiä toisistaan erottava pääteema on elämysten haettavuus ja tähän kytköksissä oleva yllätyksellisyys. Teemaan liittyy suunnittelun ja elämysten ennakoinnin mahdollisuus. Vastaavasti saman pääteeman

käsittelyä ilmentää elämyksen kuvaaminen yllätyksellisenä ja suunnittelemattomana sekä pohdinnat elämyksen keinotekoisuudesta ja aitoudesta. Kolmas elämyksen tyypittelyn teema on kokemuksen mieleenpainuvuus eli missä määrin kokemusta kuvataan unohtumattomana. Tähän liittyy kysymys kokemuksen ainutlaatuisuudesta. Tämä teema on myös mahdollista tulkita kahdella eri tavalla, joista ensimmäinen kuvaa kokemuksen erottuvuutta suhteessa aiemmin koettuun ja toinen tulkinta kertoo kokemuksen arvon määrittelystä.

Edellä mainittujen menettelyiden jälkeen olen kuvaustyylien perusteella jakanut aineistoa erilaisiin elämyksen kuvaamisen tyyppeihin, jotka eivät ole välttämättä toisiaan poissulkevia. Kirjoittajan on mahdollista yhdistää omassa kirjoituksessaan eri kuvaustyyppisiä.

Selkeimmin erottuu kriittiset elämyksen kuvaajat ja niiden jonkinasteisena vastakohtana kulttuurisen elämyksen kuvaajat sekä toisaalta negatiivisista elämyksistä kirjoittajat ja myönteisiin seikkoihin keskittyvät kuvaukset. Asenne elämysten tavoitteluun on oleellisesti näissä tyypeissä erilainen. Positiivisesti elämyksestä kertovat itsessään jakautuvat erilaisiin alaryhmiin kuvaustyylin perusteella. Toiset kuvaavat tunnetta, toiset tarkastelevat elämysten erilaisuutta ja yksilöllisyyttä, kolmannet hahmottavat koko elämän elämyksenä ja elämyksiä lähestytään myös unohtumattomana ja ainutlaatuisena kokemuksena. Kriittisissä oli myös positiivisesti itse elämysten kokemiseen suhtautuneita, vaikka he kritisivatkin elämyksellisyyden korostumista tai joitakin elämyksen tavoittelemisen tapoja.

Liite 4. Kirjallisen aineiston lukiota käyvien nuorten suosituimmat harrastukset

Seuraaviin taulukoihin olen luetellut kirjoitusten perusteella eniten mainintoja saaneet harrastukset. Pelkästään suosituimpien lajien tarkastelu ei ole kuitenkaan kovin informatiivista, sillä se tuo esille keskimääräisen ja yleisen, mikä peittää alleen harrastamiseen liittyvän yksilöllisen variaation. Painopistealueissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia, kun verrataan uudempaa aineistoa vanhempaan. Pojilla tietokoneiden parissa toimiminen on lisääntynyt edelleen, ja tytöillä liikunnallisuus painottuu jossain määrin enemmän uudemmassa aineistossa kuin aikaisemmassa aineistossa. Otokseen kuului tällä kertaa musiikkilukio, mikä näkyy musiikillisten harrastusten voimistumisena uudemmassa aineistossa. Tyttöjen näyttelemisinnostusta puolestaan selittää aikaisemmin kerätyssä aineistossa se, että osa otoksen lukiolaisista kävi viestintään erikoistunutta lukiota.

Liitetaulukko 1. Suosituimmat harrastukset sukupuolen mukaan ryhmiteltynä vuosina 1996–1997 kerätyssä aineistossa

Tyttöjen suosituimmat harrastukset

Poikien suosituimmat harrastukset

Partio	Jalkapallo
(Jazz-)tanssi	Urheilu yleensä ja sen seuraaminen
Soittoharrastus (piano, viulu, kitara, trumpetti)	Jääkiekko
Lukeminen	Tietokoneet/Internet
Musiikin kuuntelu	Soittoharrastus (kitara, basso, piano, saksofoni)
Koira tai muut eläinharrastukset	Salibandy
Kavereiden kanssa oleilu (kahvilat, tapaamiset)	Musiikin kuuntelu
Lenkkeily	Kulttuuriharrastukset (konsertit, elokuvat)
Näytteleminen	Juokseminen

Liitetaulukko 2. Suosituimmat harrastukset sukupuolen mukaan ryhmiteltynä vuosina 2002–2003 kerätyssä aineistossa

Tyttöjen suosituimmat harrastukset

Poikien suosituimmat harrastukset

Urheilu ja ulkoilu yleensä	Urheilu ja ulkoilu ja urheilun seuraaminen
Lukeminen	Tietokoneet ja pelaaminen
Soittoharrastus	Musiikin kuuntelu
Tanssiharrastus (tanhu, jazz- ja discotanssi)	Soittoharrastus
Kuntosali ja voimistelu	Laskettelu ja lumilautailu
Partio	Kuntosali ja kuntoilu
Aerobic	Jalkapallo
Musiikin kuuntelu	Pyöräily
Ratsastus	Itsepuolustuslajit
Eläinharrastus	Jääkiekko

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C

SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

Osa
Tom.

331. **Virsu, Ville.** Sitouttamisretoriikka yritysviestinnässä. 2012.
332. **Paavola, Pirkko.** Kolme näkökulmaa julkisen suun terveydenhuollon toimintaan – Jyväskylän asukkaiden, päättäjien ja työntekijöiden odotukset, käsitykset ja kokemukset. 2012.
333. **Mäkinen-Streng, Mirka.** Päämääriä, ajalehtimistä, tietämättömyyttä, etsintää: Koulutusvalinnat ja koulutuksen vaihtaminen yliopisto-opiskelijoiden kokemana 2000-luvun taitteessa 2012.
334. **Jokela, Hanna.** Nollapersoonalause suomessa ja virossa: Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta. 2012.
335. **Hyttinen, Elsi.** Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadan vaihteen Suomessa. 2012.
336. **Koskinen, Riitta.** Kartanot ja virkatalot Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröderin tuotannossa. 2012.
337. **Walta Leena.** Potilaan hoitaminen diagnostisessa radiografiassa ja sen kuormittavuus röntgenhoitajan arvioimana - tavoitteena inhimillinen ja turvallinen kuvantamistapahtuma. 2012.
338. **Enges, Pasi.** "Minä melkein uskon." Yliluonnollinen ja sen kohtaaminen tenonsaamelaisessa uskomusperinteessä. 2012.
339. **Louhi, Yrjö.** Suomalainen meijeri - Kauppaoikeudellinen tutkimus lainsäädännön kehityksestä osuuskunta- ja osakeyhtiömuotoisessa suomalaisessa meijeritoiminnassa. 2012.
340. **Tiuranniemi, Pirkko.** Hyvää yhteisöllistä verkko-oppimista jäljittämässä. Neljän virtuaalisen kirjallisuuskeskustelun sisällönanalyysi. 2012.
341. **Pärnä, Katariina.** Kehittyvä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. 2012.
342. **Ruohola, Sirpa.** Äidiltä tyttäreille. Koulutuskulttuurisia siirtymiä neljässä sukupolvessa. 2012.
343. **Haasjoki, Pauliina.** Häilyvyyden liittolaiset. Kerronnan ja seksuaalisuuden ambivalenssit. 2012.
344. **Marjanen, Päivi.** Koulukäsityö vuosina 1866-2003. Kodin hyvinvointiin kasvattavista tavoitteista kohti elämänhallinnan taitoja. 2012.
345. **Keskinen, Jarkko.** Oma ja yhteinen etu. Kauppiaiden keskinäinen kilpailu ja yhteistyö Porin paikallisyhteisössä 1765-1845. 2012.
346. **Markkanen, Marju.** "Hei, mä opin tän asian enukuksi!". Toimintatutkimus ympäristötiedon ainesisältöjen ja vieraan kielen oppimisesta sekä opettamisesta englanninkielisissä oppitunneilla. 2012.
347. **Issakainen, Tenka.** Tavallista taikuutta. Tulkinta suomalaisten taikojen merkityksistä Mikko Koljosen osaamisen valossa. 2012.
348. **Tuloisela-Rutanen, Maija-Stiina.** Elämänkokemukset ja koherenssin tunne - typologinen tutkimus grounded theory -metodologiaa soveltaen. 2012
349. **Hämäläinen, Niina.** Yhteinen perhe, jaetut tunteet. Lyyrisen kansanrunon tekstuaalisoinnin ja artikuloinnin tapoja Kalevalassa. 2012.
350. **Valtonen, Päivi.** Abiturientti uutistoimittajana. Tekstilajin taju ja uutisen tuottaminen äidinkielen tekstitaidon kokeessa. 2012.
351. **Taneli, Matti.** Kasvatus on kasvamaan saattamista. Kasvatusfilosofin tutkimus J.A. Hollon sivistyskasvatusajattelusta. 2012.
352. **Haltia, Nina.** Yliopiston reunalla. Tutkimus suomalaisen avoimen yliopiston muotoutumisesta. 2012.
353. **Grén Roni.** Georges Bataille, historia ja taide. 2012. EUR 15,00.
354. **Kinnari, Inkeri.** Hyödyllisiä ja mielekkäitä oppeja kotiin vietäväksi. H. G. Porthanin väitösteesit ja akateeminen kasvatus. 2012.
355. **Laukkanen, Anu.** Liikuttavat erot. Etnografisia kohtaamisia itämaisessä tanssissa. 2012.
356. **Lähteenmäki, Liisa.** Keskusteluja vuokratyöstä. Vuokratyön diskursiivinen rakentuminen Suomessa. 2013.
357. **Lehti, Venla.** Nuorena vanhemmaksi tulemista ja raskaudenkeskeytystä ennustavat lapsuusiän tekijät. 2013.
358. **Löfblom, Katariina.** Nuorten kokemien elämysten yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset. 2013.

ISBN 978-951-29-5286-1 (Print)
ISBSN 978-951-29-5287-8 (PDF)
ISSN 0082-6995

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Turku 2013